COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

CXXIV.

PATRES QUINTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AUGUSTINUS.

XVII.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

Apud VIRENQUE, bibliopolam;

PARISIIS,

Apud BIBLIOPOLAM, cui nomen gallice;

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, n° 16.

S. CLODOALDI, E TYPOGRAPHEO BELIN-MANDAR.

COLLECTIO
SELECTA
SS. ECCLESIÆ PATRUM,
COMPLECTENS
EXQUISITISSIMA OPERA
TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS CENTESIMUS VIGESIMUS QUARTUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

SANCTÆ SEDIS ORDINUM INSIGNIBUS DECORATUM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M DCCC. XXXVIII.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS III.

OPERA EXEGETICA.

PROPOSITIONES EX EPISTOLA AD ROMANOS.
EPISTOLÆ AD ROMANOS INCHOATA EXPOSITIO.
EXPOSITIO EPISTOLÆ AD GALATAS.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EXPOSITIO

QUARUMDAM PROPOSITIONUM

EX EPISTOLA

AD ROMANOS.

LIBER UNUS[1].

SENSUS hi sunt in Epistola ad Romanos Pauli apostoli[2]. Primo omnium ut quisque intelligat in hac Epistola quæstionem versari operum legis et gratiæ.

I. Quod autem ait : « Secundum Spiritum sanctifica- » tionis ex resurrectione mortuorum[3], » id est, quia Spiritus donum acceperunt post ejus resurrectionem : mortuorum vero resurrectionem memorat, quia in ipso omnes crucifixi sumus, et resurreximus.

II. Quod autem dicit : « Ut gratiam vobis spiritalem » impertiar[4] : » dilectionem scilicet Dei, et proximi, ut per charitatem Christi Gentibus in Evangelium vocatis minime inviderent.

[1] Scriptus circiter Christi an. 394. Scilicet Augustino adhuc presbytero.— [2] Vide Retract. lib. 1, cap. 23. — [3] Rom. 1, 4. — [4] Ibid. 11.

III. Quod autem dicit : « Revelatur ira Dei de cœlo su-» per omnem impietatem [1], etc. » ait enim et Salomon de sapientibus : « Si enim tantum potuerunt scire, ut pos-» sent æstimare sæculum, quomodo ipsius mundi Domi-» num et creatorem non facilius invenerunt [2] ? » Sed quos arguit Salomon, non cognoverunt per creaturam creatorem : quos autem arguit Apostolus, cognoverunt, sed gratias non egerunt, et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, et ad colenda simulacra deciderunt [3]. Nam sapientes Gentium quod invenerint Creatorem, manifeste idem Apostolus, cum Atheniensibus loqueretur, ostendit. Cum enim dixisset : « Quia in ipso vivimus et movemur, et sumus [4] : » addidit : « Sicut et quidam secundum vos dixerunt.» Hac autem intentione prius arguit impietatem Gentium, ut ex hac probet etiam ad gratiam posse pertingere conversos. Injustum est enim, ut pœnam subeant impietatis, et præmium fidei non accipiant.

IV. Quod autem dicit : « Cognoscentes Deum, non ut » Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt [5], » hoc caput est peccati, de quo dictum est, initium omnis peccati superbia. Qui si gratias egissent Deo, qui dederat hanc sapientiam, non sibi aliquid tribuissent cogitationibus suis [6]. Quapropter in desideria cordis sui traditi sunt a Domino, ut facerent quæ non convenirent.

V. Quod autem dicit : « Tradidit [7], » intelligitur, dimisit in desideria cordis eorum. Mercedem autem mutuam dicit recepisse de Deo, ut traderentur in desideria cordis sui.

VI. Quod autem demum dicit : « Tradidit illos Deus in » reprobam mentem, » etc., « repletos, ait, omni iniqui-» tate [8], » datur intelligi, ad nocendum pertinere ista,

[1] Rom. I, 18. — [2] Sap. XIII, 9. — [3] Rom. I, 21. — [4] Act. XVII, 28. — [5] Rom. I, 21. — [6] Eccli. X, 15. — [7] Rom. I, 24. — [8] Ibid. 28.

quæ nunc dicit, id est, facinora. Superius autem dicebat de corruptelis, quæ flagitia nominantur, ex quibus ad facinora pervenitur : quoniam quisque perniciosam dulcedinem flagitiorum sequens, dum impedientes personas removere conatur, pergit in facinus. Sic distinctus est etiam ille locus in Sapientia Salomonis, ubi cum enumerasset superiora flagitia, ait : « Circumveniamus paupe- » rem justum, quoniam inutilis est nobis [1], » etc.

VII et VIII. Quod autem dicit : « Non solum qui ea fa- » ciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus [2], » significat quia quæcumque fecerunt, non inviti, sed cum ad mala facta consentiunt, etiam illa quæ fecerunt approbant : et ideo de perfectis jam peccatis dicit : « Propterea » inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas [3]. Omnis » autem cum dicit, subintrat jam ut monstret non solum Gentilem, sed etiam Judæum, qui secundum Legem volebat judicare de Gentibus.

IX. Quod autem dicit : « Thesaurizas tibi iram in die » iræ [4], » iram Dei ubique loquitur pro vindicta. Idcirco ait : « Justi judicii Dei. » Notandum autem, quia ira Dei ponitur et in Novo Testamento : quod cum Vetere legunt homines [5] qui Legi veteri adversantur, culpandam eam putant : cum Deus utique sicuti nos perturbationibus non subjaceat, dicente Salomone : Tu autem Domine virtu- » tum cum tranquillitate judicas [6]. » Sed ira, ut dictum est, in vindictæ significatione ponitur.

X. Quod autem dicit : « Contestante conscientia illo- » rum [7], » secundum illud loquitur Joannis apostoli quo ait : « Dilectissimi, si cor nostrum nos reprehenderit, ma- » jor est Deus conscientia nostra [8], » etc.

[1] Sap. II, 12. — [2] Rom. I, 32. — [3] Id. II, 1. — [4] Ibid. 6. — [5] Manichæi. — [6] Sap. XII, 18. — [7] Rom. II, 15. — [8] I Joan. III, 20.

XI. Quod autem dicit : « Spiritu, non littera[1], » hoc est, ut secundum spiritum, non secundum quod habet littera, Lex intelligatur : quod utique contigit illis, qui circumcisionem magis carnaliter quam spiritaliter acceperunt.

XII. Quod autem dicit : « Cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo[2], illi convenit quod ait : « Qui in secreto Judæus est. »

XIII-XVIII. Quod autem dicit : « Quia non justificabitur in Lege omnis caro coram illo, per Legem enim cognitio peccati[3], » et cætera similia, quæ quidam putant in contumeliam Legis objicienda, sollicite satis legenda sunt, ut neque Lex ab Apostolo improbata videatur, neque homini arbitrium liberum sit ablatum. Itaque quatuor istos gradus hominis distinguamus, ante Legem, sub Lege, sub gratia, in pace. Ante Legem, sequimur concupiscentiam carnis : sub Lege, trahimur ab ea : sub gratia, nec sequimur eam, nec trahimur ab ea : in pace, nulla est concupiscentia carnis. Ante Legem ergo non pugnamus ; quia non solum concupiscimus et peccamus, sed etiam approbamus peccata : sub Lege pugnamus, sed vincimur ; fatemur enim mala esse quæ facimus, et fatendo mala esse, utique nolumus facere, sed quia nondum est gratia, superamur. In isto gradu ostenditur nobis quomodo jaceamus, et dum surgere volumus et cadimus, gravius affligimur. Inde hic dicitur : « Lex subintravit, ut abundaret delictum[4]. » Inde et quod nunc positum est, « Per Legem enim cognitio peccati[5]. » Non enim ablatio peccati est ; quia per solam gratiam aufertur peccatum. Bona est ergo Lex, quia ea vetat quæ vetanda sunt, et ea jubet quæ jubenda sunt. Sed cum quisque illam viribus suis se putat implere, non per gratiam libe-

[1] Rom. II, 29. — [2] Ibid. — [3] Id. III, 20. — [4] Id. V, 20. — [5] Id. III, 20.

ratoris sui, nihil ei prodest ista præsumptio : imo etiam tantum nocet, ut et vehementiori peccati desiderio rapiatur, et in peccatis etiam prævaricator inveniatur. « Ubi » enim non est Lex, nec prævaricatio[1]. » Sic ergo jacens cum se quisque cognoverit, per se ipsum surgere non valere, imploret Liberatoris auxilium. Venit ergo gratia quæ donet peccata præterita, et conantem adjuvet, et tribuat charitatem justitiæ, et auferat metum. Quod cum fit, tametsi desideria quædam carnis, dum in hac vita sumus, adversus spiritum nostrum pugnant, ut eum ducant in peccatum, non tamen his desideriis consentiens spiritus, quoniam est fixus in gratia et charitate Dei, desinit peccare. Non enim in ipso desiderio pravo, sed in nostra consensione peccamus. Ad hoc valet quod dicit idem Apostolus : « Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore » ad obediendum desideriis ejus[2]. » Hinc enim ostendit esse desideria, quibus non obediendo peccatum in nobis regnare non sinimus. Sed quoniam ista desideria de carnis mortalitate nascuntur, quæ trahimus ex primo peccato primi hominis, unde carnaliter nascimur ; non finientur hæc nisi resurrectione corporis immutationem illam, quæ nobis promittitur, meruerimus, ubi perfecta pax erit, cum in quarto gradu constituemur. Ideo autem perfecta pax, quia nihil nobis resistet, non resistentibus Deo. Hoc est quod dicit Apostolus : « Corpus quidem mortuum est » propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam. Si ergo Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis ; qui suscitavit Christum Jesum » a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis[3]. » Liberum ergo arbitrium perfecte fuit in primo homine, in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium ut non peccemus,

[1] Rom. IV, 15. — [2] Id. VI, 12. — [3] Id. VIII, 10, 11.

sed tantum ut peccare nolimus. Gratia vero efficit, ut non tantum velimus recte facere, sed etiam possimus; non viribus nostris, sed Liberatoris auxilio, qui nobis etiam perfectam pacem in resurrectione tribuet, quæ pax perfecta bonam voluntatem consequitur. « Gloria enim in » excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ volun- » tatis[1]. »

XIX. Quod autem dicit : « Legem ergo evacuamus per » fidem? Absit : sed Legem statuimus[2], » id est, firmamus. Sed quemadmodum firmanda erat Lex, nisi per justitiam? Justitiam autem quæ est per fidem : quia ea ipsa quæ non poterant impleri per Legem, per fidem impleta sunt.

XX. Quod autem ait : « Si enim Abraham ex operibus » justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum[3], » hoc est, quia Abraham sine Lege dum non ex operibus Legis gloriam conquirit, quasi suis viribus Legem impleat, cum adhuc Lex ista data non esset, Dei illa gloria, non sua est. Non enim merito sui tanquam ex operibus, sed Dei gratia fide justificatus est.

XXI. Quod autem ait : « Et autem qui operatur, mer- » ces non imputatur secundum gratiam, sed secundum » debitum[4], » dixit quemadmodum homines hominibus reddant mercedem. Nam Deus per gratiam dedit, ut per fidem juste viverent, id est, bene operarentur. Quod ergo bene operamur jam accepta gratia, non nobis, sed illi tribuendum est, qui per gratiam nos justificavit. Nam si debitam mercedem vellet reddere, pœnam redderet debitam peccatoribus.

XXII. Quod autem ait : « Qui justificat impium[5], » hoc » est ex impio pium facit, ut de cætero in ipsa pietate

[1] Luc. II, 14. — [2] Rom. III, 31. — [3] Id. IV, 2. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 5.

» permaneat atque justitia; quia ideo justificatus est ut justus sit, non ut peccare sibi licere arbitretur.

XXIII. Quod autem ait : « Lex enim iram operatur[1], vindictam significat, et ad illum gradum pertinet, cum est quisque sub Lege.

XXIV. Quod autem ait: « Ante Deum qui credidit[2], » significavit fidem interiore homine esse in conspectu Dei; non in ostentatione hominum; sicuti est carnis circumcisio.

XXV. Quod autem ait de Abraham : Dans gloriam » Deo[3], » adversus illos positum est, qui gloriam suam de operibus Legis coram hominibus quærebant.

XXVI. Quod autem ait : « Non solum autem, sed et » gloriamur in tribulationibus[4], » et cætera gradatim perducit usque ad charitatem Dei, quam charitatem dum dicit nos habere per donum Spiritus, monstrat illa omnia quæ possemus nobis tribuere, Deo esse tribuenda, qui per Spiritum sanctum gratiam dare dignatus est.

XXVII et XXVIII. Quod autem ait : « Usque ad Le- » gem enim peccatum in mundo fuit[5], » intelligendum est quousque veniret gratia. Contra eos enim dictum est, qui arbitrantur per Legem auferri potuisse peccata. Dicit autem Apostolus, manifestata esse peccata per Legem, non autem ablata, cùm dicit : « Peccatum autem non de- » putabatur, cum Lex non esset[6]. » Non enim ait, non erat : sed, « non deputabatur. » Neque cum Lex data est, ablatum est; sed deputari cœpit, id est, apparere. Non ergo putemus, « usque ad Legem, » ita dictum esse, quasi jam sub Lege non esset peccatum : sed sic dictum est : « usque ad Legem, » ut totum Legis tempus annumeres usque ad finem Legis, quod est Christus.

[1] Rom. IV, 15. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 20. — [4] Id. V, 3. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid.

XXIX. Quod autem ait : « Sed regnavit mors ab Adam » usque ad Moysen, et in iis qui non peccaverunt in si» militudinem prævaricationis Adæ[1], » duobus modis distinguitur : aut, « In similitudinem prævaricationis Adæ » regnavit mors ; » quia et qui non peccaverunt, ex origine mortalitatis Adam, mortui sunt. Aut certe « Regna» vit mors, et in his qui non in similitudinem prævarica» tionis Adæ peccaverunt, » sed ante Legem peccaverunt ; ut illi peccasse intelligantur in similitudinem prævaricationis Adæ, qui Legem acceperunt ; quia et Adam accepta præcepti lege peccavit. Sane etiam id quod dictum est : « usque ad Moysen, » totum tempus Legis intelligendum est. Forma autem futuri dictus est Adam, sed a contrario : ut quomodo per illum mors, sic per Dominum nostrum vita. Quod autem ait : « Sed non sicut delictum, ita » est donatio[2], » duobus modis donatio præcellit, vel quod multo magis abundat gratia, quia utique in æternum per illam vivitur ; temporaliter autem per mortem Adæ mors regnavit : vel quod unius delicti condemnatione mors multorum facta est per Adam, per Dominum autem nostrum Jesum Christum multorum delictorum donatione data gratia in vitam æternam. Aliam vero differentiam sic explicat, dicens : « Et non sicut per unum » peccantem, ita est et donum. Nam judicium quidem » ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis » delictis, ad justificationem[3]. Ex uno » ergo quod dictum est, subauditur, delicto ; quia sequitur : « gratia au» tem ex multis delictis. » Ergo hæc differentia est, quod in Adam unum delictum damnatum est, a Domino autem multa donata sunt. Quod ergo sequitur, ambas istas differentias tenet, ut explicetur sic : « Si enim ob unius de» lictum mors regnavit per unum, multo magis qui abun-

[1] Rom. v, 14. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 15.

» dantiam gratiæ et justitiæ accipiunt, in vita regnabunt » per unum Jesum Christum.» Quod ergo dixit : « Multo » magis regnabunt[1], » ad vitam æternam pertinet : quod autem dixit : « Abundantiam gratiæ accipiunt, » ad donationem multorum pertinet delictorum. Post explicatas autem has differentias, redit ad formam unde cœperat, cujus ordinem suspenderat, cum diceret : « Sicut enim per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, » et per peccatum mors[2]. » Ad quod nunc redit, cum dicit : « Itaque sicut per unius delictum in omnes homi- » nes ad condemnationem, ita et per unius justificatio- » nem in omnes homines ad justificationem vitæ. Sicut » enim per inobedientiam unius hominis peccatores cons- » tituti sunt multi, ita et per unius obedientiam justi » constituentur multi[3]. » Hæc est forma futuri Adam, de qua superius loqui cœperat, et ejus aliquas differentias interponens distulerat ordinem, ad quem nunc redeundo conclusit, dicens : « Itaque sicut per unius delic- » tum in omnes homines, » etc.

XXX. Quod autem ait : « Lex subintravit ut abundaret » delictum[4], » ipso verbo satis significavit nescisse Judæos qua dispensatione Lex data sit. Non enim data est quæ posset vivificare ; quia gratia vivificat per fidem : sed data est Lex ad ostendendum quantis quamque artis vinculis peccatorum constringerentur qui de suis viribus ad implendam justitiam præsumebant. Sic abundavit peccatum, cum et concupiscentia ex prohibitione ardentior facta est, et peccantibus contra Legem prævaricationis crimen accessit. Quod intelligit qui secundum gradum in illis quatuor gradibus considerat[5].

XXXI. Quod autem ait : « Quid ergo dicebimus ? Per-

[1] Rom. v, 17. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 18, 19. — [4] Ibid. 20. — [5] Vide supra Prop. XIII.

» manebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit. Qui » mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo[1]? » Hinc ostendit de præteritis peccatis factum esse ut donarentur, et in eo superabundasse gratiam, ut præterita peccata dimitterentur. Ergo quisquis adhuc quærit augmenta peccati, ut augmentum gratiæ sentiat, non intelligit se id agere, ut nihil in eo gratia operetur. Opus enim gratiæ est, ut moriamur peccato.

XXXII-XXXIV. Quod autem ait : « Hoc scientes, quia » vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuaretur » corpus peccati[2], » refertur ad illud quod per Moysen dictum est : « Maledictus omnis qui in ligno pependerit[3]. » Veteris enim hominis crucifixio significata est in cruce Domini, sicut novi hominis instauratio in resurrectione significata est. Manifestum est, autem secundum eum nos agere veterem hominem, qui maledictus est : propter quem peccatum et de Domino dictum esse nemo ambigit, quod peccata nostra portavit, et peccatum pro nobis fecit, et de peccato condemnavit peccatum[4]. Quid est autem evacuare corpus peccati? Ipse exposuit : « Ut ultra » non serviamus peccato. » Et illud quod ait : « Si mor- » tui sumus cum Christo, » hoc est, Si crucifixi sumus cum Christo. Dicit enim alio loco : « Qui enim Christi Jesu » sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concu- » piscentiis[5]. » Non ergo Domino maledixit Moyses, sed quid ostenderet ejus crucifixio prophetavit.

XXXV. Quod autem ait : « Peccatum enim in vobis » non dominabitur, non enim estis sub Lege, sed sub » gratia[6], » utique ad tertium illum gradum jam pertinet, ubi homo jam mente servit Legi Dei, quamvis carne serviat legi peccati[7]. Non enim obaudit desiderio peccati,

[1] Rom. VI, 1, 2. — [2] Ibid. 6. — [3] Deut. XXI, 23. — [4] Isaï. LIII, 11. — [5] Galat. V, 24. — [6] Rom. VI, 14. — [7] Id. VII, 25.

quamvis adhuc sollicitent concupiscentiæ, et provocent ad consensionem, donec vivificetur etiam corpus, et absorbeatur mors in victoriam [1]. Quia ergo non consentimus desideriis pravis, in gratia sumus, et non regnat peccatum in nostro mortali corpore [2] : et omnino ex illo loco ubi ait : « Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus » in eo [3]? » eum describit, qui est sub gratia constitutus. Cui autem dominatur peccatum, quamvis velit peccato resistere, adhuc sub Lege est, nondum sub gratia.

XXXVI. Quod autem dicit : « Mulier enim sub viro » vivo marito, vincta est legi, si autem mortuus fuerit » vir ejus, evacuata est a lege viri [4], » etc. animadvertendum est, istam similitudinem in hoc differre ab ea re, propter quam adhibita est, quod hic virum dicit mori, ut mulier nubat cui volet, liberata utique a lege viri : ibi autem cum constituat animam quasi mulierem, virum autem quasi passiones peccatorum, quæ operantur in membris, ut fructum ferant morti, id est, ut tali conjugio proles digna nascatur ; et Lex [5] quæ data est non ad auferendum peccatum, vel ad liberationem a peccato, sed ad ostendendum peccatum ante gratiam ; per quod factum est, ut sub Lege positi vehementiori desiderio peccandi raperentur, et amplius etiam prævaricatione peccarent : cum ergo et ibi tria sint, anima tanquam mulier, passiones peccatorum tanquam vir, et Lex tanquam lex viri, non ibi tamen peccatis mortuis, tanquam viro mortuo, liberari animam dicit ; sed ipsam animam mori peccato, et liberari a Lege, ut sit alterius viri, id est Christi, cum mortua fuerit peccato, quamvis adhuc quasi vivente ipso peccato : quod fit cum adhuc manentibus in nobis desideriis et incitamentis quibusdam ad peccandum, non

[1] I Cor. XV, 54.— [2] Rom. VI, 12.— [3] Ibid. 2. — [4] Id. VII, 2. — [5] *Forte* et legem viri quasi Legem quæ, etc.

obedimus tamen, neque consentimus, mente servientes legi Dei; quia mortui sumus peccato [1]. Morietur autem et peccatum, cum reformatio corporis in resurrectione facta fuerit, de qua post dicit: « Vivificabit et mortalia corpora » vestra, propter Spiritum manentem in vobis [2]. »

XXXVII. Quod autem dicit: « Occasione autem accepta » peccatum per mandatum operatum est in me omnem » concupiscentiam [3], » intelligendum est non omnem fuisse concupiscentiam, antequam prohibitione aucta esset. Augetur enim prohibitione concupiscentia, quando deest gratia liberantis: ideo nondum est omnis antequam prohibeatur : cum autem prohibita fuerit, desistente, ut diximus, gratia, tantum crescit concupiscentia, ut ita in suo genere omnis, id est consummata fiat, ut etiam contra Legem fiat, et prævaricatione crimen accumulet.

Quod autem dicit : « Sine Lege enim peccatum mor» tuum est [4], » non quia non est, dixit « mortuum est, » sed quia latet : quod in consequentibus manifestat, cum dicit : « Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum » mihi operatum est mortem [5]. » Bona est enim Lex : sed sine gratia ostendit tantummodo peccata, non tollit.

XXXVIII. Quod autem ait: « Ego autem vivebam ali» quando sine Lege [6], » intelligendum est, vivere mihi videbar ; quia ante mandatum latebat peccatum. Et quod ait: « Adveniente autem mandato, peccatum revixit; ego » autem mortuus sum [7], » intelligendum est, peccatum apparere cœpit, ego autem mortuum me esse cognovi.

XXXIX. Quod autem ait : « Peccatum enim occasione » accepta per mandatum fefellit me, et per illud occi» dit [8], » ideo dictum est, quia desiderii prohibiti fructus dulcior est. Unde etiam quæcumque peccata occulte fiunt,

[1] Rom. VII, 25. — [2] Id. VIII, 11. — [3] Id. VII, 8. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10. — [8] Ibid. 11.

dulciora sunt : quamvis mortifera ista dulcedo sit. Inde est quod apud Salomonem fallacis doctrinæ imagine sedens mulier, et invitans ut ad se veniant insipientes, scribitur dicere : « Panes occultos libenter edite, et aquam » furtivam dulcem bibite [1]. » Ista dulcedo est occasio per mandatum inventa peccati : quæ cum appetitur, utique fallit, et in majores amaritudines vertit.

XL. Quod autem ait : « Quod ergo bonum est, mihi » factum est mors? Absit : sed peccatum ut appareat pec- » catum, per bonum mihi operatum est mortem [2], » hic evidenter ostendit, quod superius dixerat : « Sine Lege » enim peccatum mortuum est [3], » ideo dixisse, quia latet : quando quidem nunc dicit, non illud bonum, id est, Legem factam sibi esse mortem, sed peccatum operatum esse mortem per bonum Legis, id est, ut appareret peccatum quod latebat sine Lege. Tunc enim se mortuum quisque cognoscit, cum illud quod recte præceptum esse confitetur, implere non potest ; et prævaricationis crimine amplius peccat, quam si non prohiberetur. Hoc est quod in consequentibus dicit : « Ut fiat supra modum peccator » aut peccatum per mandatum [4] : » quod ante mandatum minus erat ; quia ubi non est lex, nec prævaricatio.

XLI. Quod autem ait : « Scimus quia Lex spiritalis est, » ego autem carnalis sum [5], » satis ostendit non posse impleri Legem, nisi ab spiritalibus, quales facit gratia Dei [6]. Similis enim quisque factus ipsi Legi, facile implet quod præcipit ; nec erit sub illa, sed cum illa : is est autem qui jam non capitur temporalibus bonis, nec terretur temporalibus malis.

XLII. Quod autem ait : « Venumdatus sub peccato [7], » intelligendum est, quod unusquisque peccando animam

[1] Prov. IX, 17. — [2] Rom. VII, 13. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14. — [6] I Retract. XXIII. — [7] Rom. VII, 14.

suam diabolo vendit, accepta tanquam pretio dulcedine temporalis voluptatis. Unde et Dominus Redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

XLIII. Quod autem ait: « Quod enim operor, ignoro[1],» potest videri minus intelligentibus, contrarium esse illi sententiæ qua dixit : « Peccatum ut appareat peccatum, » per bonum mihi operatum est mortem[2]. » Quomodo enim appareat, si ignoratur? Sed « ignoro, » sic dictum est hoc loco, ut intelligatur, non approbo. Quomodo enim tenebræ non videntur, sed lucis comparatione sentiuntur; hoc est autem sentire tenebras, quod non videre : sic et peccatum, quia non illustratur luce justitiæ, non intelligendo dignoscitur, sicuti tenebras dictum est non videndo sentiri. Et ad hoc pertinet quod in Psalmo dicitur : « Delicta quis intelligit[3]?

XLIV. Quod autem ait : « Non enim quod volo hoc » ago : sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc » facio, consentio Legi, quoniam bona est[4], » satis quidem Lex ab omni criminatione defenditur : sed cavendum, ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub Lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus suis juste vivere conatur sine adjutorio liberantis gratiæ Dei. In libero autem arbitrio habet ut credat Liberatori, et accipiat gratiam, ut jam illo qui eam donat liberante et adjuvante non peccet ; atque ita desinat esse sub Lege, sed cum Lege vel in Lege, implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

XLV. Quod autem ait : « Video aliam legem in mem» bris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivan-

[1] Rom. VII, 15. — [2] Ibid. 13. — [3] Psal. XVIII, 13. — [4] Rom. VII, 19, 20.

» tem me sub lege peccati quæ est in membris meis[1], » legem peccati dicit, qua quisque carnali consuetudine implicatus astringitur. Hanc repugnare ait legi mentis suæ, et se captivare sub lege peccati : unde intelligitur ille homo describi[2], qui nondum est sub gratia. Si enim repugnaret tantum consuetudo carnalis, et non captivaret, non esset damnatio. In eo enim est damnatio, quod obtemperamus et servimus desideriis pravis carnalibus. Si autem existant, et non desint talia desideria, non tamen his obediamus ; non captivamur, et sub gratia jam sumus, de qua loquetur cum exclamaverit et imploraverit Liberatoris auxilium, ut possit per gratiam charitas, quod per Legem timor non poterat, Dixit enim : « Infelix ego » homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus[3] ? » Et subjecit : « Gratia Dei per Jesum Christum Dominum » nostrum. » Deinde incipit describere hominem sub gratia constitutum : qui tertius gradus est illorum quatuor quos superius distinximus[4].

XLVI. Ad hunc gradum jam pertinet quod statim subjungit : « Igitur ego ipse mente servio Legi Dei, carne » autem legi peccati[5] : » quia licet existentibus desideriis carnalibus, jam non servit consentiendo ad faciendum peccatum, qui sub gratia constitutus mente servit Legi Dei, carne autem legi peccati. Legem autem peccati dicit ex transgressione Adæ conditionem mortalem, qua mortales facti sumus. Ex hac enim labe carnis concupiscentia carnalis sollicitat, et secundum hanc dicit alio loco : « Fui- » mus et nos natura filii iræ, sicut et cæteri[6]. »

XLVII. Quod autem dicit : « Nulla ergo condemnatio » est nunc his qui sunt in Christo Jesu[7], » satis ostendit condemnationem non esse, si existant desideria carnalia,

[1] Rom. VII, 23. — [2] I Retract. XXIII, n. I. — [3] Rom. VII, 24. — [4] Prop. XIII. — [5] Rom. VII, 25. — [6] Ephes. II, 3. — [7] Rom. VIII, I.

sed si eis ad peccandum non obediatur. Quod contingit his qui sub Lege constituti sunt, nondum sub gratia. Nam sub Lege constituti, non solum repugnantem habent concupiscentiam, sed etiam captivi ducuntur, cum obtempeperant ei. Non autem contingit his qui mente serviunt Legi Dei.

XLVIII. Quod autem ait : « Quod enim impossibile erat » Legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium » suum misit in similitudine carnis peccati, et de peccato » damnavit peccatum in carne, ut justitia Legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, » sed secundum spiritum[1], » manifestissime docet, eadem ipsa præcepta Legis propterea non impleta, quamvis essent implenda, quoniam quibus data erat Lex ante gratiam, dediti erant carnalibus bonis, et ex his beatitudinem acquirere cupiebant, neque metuebant, nisi cum talibus bonis imminebat adversitas; et ideo cum ista temporalia bona turbarentur, facile recedebant a præceptis Legis. Infirmabatur ergo Lex non implendo quod præcipiebat, non sua culpa, sed per carnem, id est, eos homines qui carnalia bona appetendo non amabant Legis justitiam, sed ei temporalia commoda præponebant. Ideo Liberator noster Dominus Jesus Christus suscipiendo mortalem carnem, venit in similitudine carnis peccati. Carni enim peccati debita mors est. At vero illa mors Domini, dignationis fuit, non debiti : et tamen hoc quoque Apostolus peccatum vocat susceptionem mortalis carnis, quamvis non peccatricis, ideo quia immortalis tanquam peccatum facitur cum moritur. Sed « de peccato, inquit, » damnavit peccatum in carne. » Id enim egit mors Domini, ne mors timeretur, et ex eo jam non appeterentur temporalia bona, nec metuerentur temporalia mala, in

[1] Rom. VIII, 3, 4.

quibus carnalis erat illa prudentia, in qua impleri Legis præcepta non poterant. Hac autem prudentia in homine Dominico destructa et ablata, justitia Legis impletur, cum secundum carnem non ambulatur, sed secundum spiritum[1]. Unde verissime dictum est: « Non veni Legem » solvere, sed implere[2]. » Plenitudo ergo Legis charitas. Et charitas eorum est qui secundum spiritum ambulant. Hæc enim ad gratiam pertinet Spiritus sancti. Quando enim non erat charitas justitiæ, sed timor, Lex non implebatur.

XLIX. Quod autem ait: « Quia prudentia carnis ini» mica in Deum; Legi enim Dei non est subjecta, nec » enim potest[3], » ostendit quid dixerit, « inimica: » ne quis putaret tanquam ex adverso principio aliquam naturam, quam non condidit Deus, inimicitias adversus Deum exercere. Inimicus ergo Dei dicitur, qui Legi ipsius non obtemperat, et hoc per carnis prudentiam, id est, cum appetit temporalia bona, et timet temporalia mala. Definitio enim prudentiæ in appetendis bonis et vitandis malis explicari solet. Quapropter recte appellat Apostolus carnis prudentiam, qua hæc appetuntur pro magnis bonis, quæ non perseverant cum homine; et ne hæc amittantur timetur, quæ quandoque amittenda sunt. Non potest autem talis prudentia Legi Dei obtemperare. Sed tunc obtemperatur Legi, cum hæc prudentia extincta fuerit, ut ei succedat prudentia spiritus, qua nec in temporalibus bonis spes nostra est, neque in malis timor. Eadem namque animæ natura et prudentiam carnis habet, cum inferiora sectatur; et prudentiam spiritus, cum superiora eligit. Quemadmodum eadem aquæ natura et frigore congelascit, et calore resolvitur. Sic ergo dictum est: « Legi » Dei non est subjecta prudentia carnis, nec enim po-

[1] Matth. v, 17. — [2] Rom. xiii, 10. — [3] Id. viii, 7.

» test : » quomodo recte diceretur, nivem non posse calefieri, neque enim potest ; sed cum adhibito calore solvitur, et calescit aqua, jam nemo potest eam nivem dicere.

L. Quod autem ait : « Corpus quidem mortuum est » propter peccatum, spiritus autem vita est propter jus» titiam [1] : Corpus mortuum » dicitur, mortale. Ex ipsius enim mortalitate indigentia rerum terrenarum sollicitat animam, et quædam desideria excitat, quibus ad peccandum non obtemperat qui jam mente servit Legi Dei.

LI. Quod autem ait : « Si spiritus ejus qui suscitavit » Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia cor» pora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis [2]. » Jam quartum gradum demonstrat ex illis quatuor, quos superius distinximus. Sed gradus iste in hac vita non invenitur. Pertinet enim ad spem qua expectamus redemptionem corporis nostri, quando corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc induet immortalitatem [3]. Ibi pax perfecta est, quia nihil molestiarum anima de corpore patitur jam vivificato, et in cœlestem qualitatem immutato.

LII. Quod autem ait : « Non enim accepistis spiritum » servitutis in timorem, sed accepistis spiritum adoptio» nis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater [4], » evidentissime duorum Testamentorum distincta sunt tempora. Illud enim ad timorem pertinet, Novum autem ad charitatem. Sed quæritur quis ut spiritus servitutis ? Nam spiritus adoptionis filiorum, utique Spiritus sanctus est. Spiritus ergo servitutis in timore, ille est qui potestatem habet mortis ; quia ipso timore per totam vitam rei erant servitutis qui sub Lege agebant, non sub gratia. Nec mirum est quod cum acceperunt per divinam providentiam

[1] Rom. VIII, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] I Cor. XV, 53. — [4] Rom. VIII, 15.

qui bona temporalia sectabantur, non quia ipsius est Lex et mandatum. « Nam Lex sancta, et mandatum sanctum » et justum et bonum[1] : » ille autem spiritus servitutis non utique bonus, quem accipiunt qui præcepta datæ Legis implere non possunt, dum serviunt desideriis carnalibus, nondum gratia Liberatoris assumpti in filiorum adoptionem. Quia et ipse spiritus servitutis non habet quemquam in potestate, nisi qui ei per ordinem divinæ providentiæ traditus fuerit, Dei justitia sua cuique tribuente. Quam potestatem acceperat Apostolus, cum dicit de quibusdam : « Quos tradidi satanæ, ut discant non » blasphemare[2]. » Et iterum de alio : « Jam judicavi, in- » quit, tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut » anima salva sit[3]. » Qui ergo nondum sub gratia sunt, et sub Lege constituti vincuntur peccatis ad obediendum desideriis carnalibus, et prævaricatione augent reatum criminum suorum, spiritum acceperunt servitutis, id est, spiritum ejus qui potestatem mortis habet. Nam si spiritum servitutis ipsum spiritum hominis intellexerimus, incipit et spiritus adoptionis ipse intelligi tanquam in melius commutatus. Sed quia spiritum adoptionis Spiritum sanctum accipimus[4], quem manifeste ostendit cum dicit: « Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro : » restat ut spiritum servitutis illum intelligamus, cui serviunt peccatores : ut quemadmodum Spiritus sanctus a timore mortis vindicat, sic spiritus servitutis qui potestatem habet mortis ejusdem terrore reos teneat, ut se ad Liberatoris auxilium quisque convertat, etiam ipso diabolo invito, qui eum semper in potestate habere desiderat.

LIII. Quod autem ait : « Nam expectatio creaturæ re- » velationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim crea- » tura subjecta est, non sponte, » etc. usque ad id, quod

[1] Rom. vii, 12. — [2] i Tim. i, 20. — [3] i Cor. v, 5. — [4] Rom. viii, 16.

ait : « Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem » expectantes, redemptionem corporis nostri[1], » sic intelligendum est, ut neque sensum dolendi et gemendi opinemur esse in arboribus et oleribus et lapidibus, et cæteris hujuscemodi creaturis ; hic enim error Manichæorum est : neque Angelos sanctos vanitati subjectos esse arbitremur ; et de his existimemus quod liberabuntur a servitute interitus, cum interituri utique non sint : sed omnem creaturam in ipso homine sine ulla calumnia cogitemus. Non enim creatura ulla esse potest, nisi aut spiritalis, quæ excellit in Angelis ; aut animalis, quæ etiam in vita bestiarum satis apparet ; aut corporalis, quæ videri aut tangi potest : omnis autem est etiam in homine ; quia homo constat spiritu et anima et corpore. Ergo « creatura revelationem filiorum Dei expectat, » quidquid nunc in homine laborat, et corruptioni subjacet, illam scilicet manifestationem de qua idem dicit Apostolus : « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum » Christo in Deo : cum Christus apparuerit vita vestra, » tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria[2]. » Dicit et Joannes : « Dilectissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum » apparuit quid erimus : scimus autem quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[3]. » Hanc ergo revelationem filiorum Dei expectat creatura : quæ in homine nunc vanitati subjecta est, quandiu dedita est temporalibus rebus, quæ transeunt tanquam umbra. Unde et in Psalmo dicitur : « Homo vanitati similis factus est, dies ejus velut umbra prætereunt[4]. » De qua vanitate etiam Salomon loquitur, cum dicit : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas : quæ abundantia homini in omni labore suo, quo ipse laborat sub

[1] Rom. VIII, 19, 20 et 23. — [2] Colos. III, 3. — [3] I Joan. III, 2. — [4] Psal. CXLIII, 4.

» sole[1]? » De qua item David dicit : « ut quid diligitis va-» nitatem, et quæritis mendacium[2]? » Non sponte autem dicit esse subjectam vanitati creaturam, quoniam pœnalis est ista subjectio. Non enim homo sicut sponte peccavit, sic etiam sponte damnatus est : quæ tamen damnatio non sine spe reparationis irrogata est naturæ nostræ. Et ideo, « Propter eum, inquit, qui subjecit in spe; quia et ipsa » creatura liberabitur a servitute interitus in libertatem » gloriæ filiorum Dei[3], » id est, etiam ipsa quæ tantummodo creatura est, nondum per fidem aggregata numero filiorum Dei : sed tamen in eis qui credituri erant, videbat Apostolus quod dicit, quia « creatura liberabitur a » servitute interitus, » ut interitui non serviat, cui serviunt omnes peccatores. Peccatori enim dictum est : « Morte morieris[4]. Liberabitur autem in libertatem glo-» riæ filiorum Dei, » id est, ut et ipsa perveniat ad libertatem gloriæ filiorum Dei per fidem : quæ fides cum in ea non erat, tantummodo creatura dicebatur. Et ad ipsam refert quod sequitur : « Scimus enim quia creatura con-» gemiscit, et dolet usque adhuc[5]. » Erant enim adhuc credituri qui etiam spiritu subjacebant laboriosis erroribus. Sed ne quis putaret de ipsorum laborum tantum dictum esse, subjungit etiam de iis qui jam crediderant. Quanquam enim spiritu, hoc est, mente servirent Legi Dei, tamen quia carne servitur legi peccati[6], quandiu molestias et sollicitationes mortalitatis nostræ patimur, ideo addidit, dicens : « Non solum autem ipsi, sed et nos » primitias spiritus habentes, et ipsi in nobismetipsis in-» gemiscimus[7]. » Non solum ergo, inquit, ipsa quæ tantummodo creatura dicitur in hominibus qui nondum crediderunt, et ideo nondum in filiorum Dei numero consti-

[1] Eccli. I, 2. — [2] Psal. IV, 3. — [3] Rom. VIII, 20, 21. — [4] Gen. II, 17. — [5] Rom. VIII, 22. — [6] Id. VII, 25. — [7] Id. VIII, 23

tuti sunt, congemiscit et dolet: sed etiam nosmetipsi qui credimus, et spiritus primitias habemus, quia jam spiritu adhæremus Deo per fidem, et ideo non jam creatura, sed filii Dei appellamur; tamen « et ipsi in nobismetipsis in-» gemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem » corporis nostri. » Hæc enim adoptio, quæ jam facta est in iis qui crediderunt, spiritu, non corpore facta est. Nondum enim etiam corpus formatum est in cœlestem illam immutationem, sicut spiritus jam mutatus est reconciliatione fidei ab erroribus conversus ad Deum. Ergo etiam in iis qui crediderunt expectatur adhuc illa manifestatio, quæ in corporis resurrectione proveniet: quæ pertinet ad quartum illum gradum, ubi ex toto perfecta pax erit, et quies æterna; nulla nobis ex aliqua parte corruptione resistente, aut sollicitante molestia.

LIV. Quod autem ait: « Similiter et Spiritus adjuvat » infirmitatem nostram: quid enim oremus sicut oportet, » nescimus [1]: » manifestum est eum de Spiritu sancto dicere, quod in consequentibus clarum est, ubi ait: « Quia » secundum Deum interpellat pro sanctis [2]. » Nos ergo « quid oremus sicut oportet, nescimus, » duas ob res; quod et illud quod futurum speramus, et quo tendimus, nondum apparet: et in hac ipsa vita multa possunt nobis prospera videri quæ adversa sunt, et adversa quæ prospera. Nam et tribulatio quando accidit servo Dei ad probationem vel emendationem, videtur nonnunquam minus intelligentibus inutilis: sed si referatur ad illud quod dictum est: « Da nobis auxilium de tribulatione, et vana » salus hominis [3]: » intelligitur, quia plerumque de tribulatione nos adjuvat Deus; et frustra salus optatur, quæ aliquando adversa est, cum delectatione et amore hujus vitæ implicat animam. Inde est et illud: « Tribulationem

[1] Rom. VIII, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Psal. LIX, 13.

» et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi[1]. » Cum enim dicit, inveni, significat utilem. Non enim recte gratulamur nos invenisse, nisi quod quærebamus. Ergo « quid » oremus sicut oportet, nescimus. » Deus enim novit, et quid nobis in hac vita expediat, et quid post hanc vitam daturus sit. « Sed ipse Spiritus interpellat gemitibus ine- » narrabilibus[2]. » Gemere dicit spiritum, quod nos gemere faciat charitate, concitans desiderium futuræ vitæ, sicut dicit : « Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si » diligitis eum[3] : » id est, ut scire vos faciat. Non enim Deum aliquid latet.

LV. Quod autem ait. « Quos vocavit, ipsos et justifi- » cavit[4], » potest movere, et quæri, utrum omnes qui vocati sunt, justificentur. Sed alibi legimus : « Multi vo- » cati, pauci autem electi[5]. » Tamen quia ipsi quoque electi utique vocati sunt, manifestum est non justificatos nisi vocatos, quanquam non omnes vocatos, sed eos qui secundum propositum vocati sunt, sicut superius dixit. Propositum autem Dei accipiendum est, non ipsorum[6]. Ipse autem exponit quid sit secundum propositum, cum dicit : « Quoniam quos ante præscivit et prædestinavit » conformes imaginis Filii ejus[7]. » Non enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum vocati sunt : hoc enim propositum ad præscientiam et ad prædestinationem Dei pertinet ; nec prædestinavit aliquem, nisi quem præscivit crediturum et secuturum vocationem suam, quos et electos dicit. Multi enim non veniunt, cum vocati fuerint : nemo autem venit qui vocatus non fuerit.

LVI. Quod autem dicit : « Ut sit primogenitus in mul- » tis fratribus[8], » satis docet, aliter intelligendum Dominum nostrum unigenitum, aliter primogenitum. Nam

[1] Psal. CXIV, 3, 4. — [2] Rom. VIII, 27. — [3] Deut. XIII, 3. — [4] Rom. VIII, 30. — [5] Matth. XXII, 14. — [6] Rom. VIII, 28. — [7] Ibid. 29. — [8] Ibid.

ubi Unigenitus dicitur, fratres non habet, et naturaliter est Filius Dei : « Verbum in principio, per quod facta sunt omnia [1]. Secundum susceptionem autem hominis et incarnationis dispensationem, per quam nos etiam non naturaliter filios in adoptionem filiorum vocare dignatus est, primogenitus dicitur cum adjunctione fratrum. Ubi enim primus dicitur, non utique solus, sed consecuturis fratribus in id quo ipse præcessit. Unde et alio loco primogenitum eum a mortuis dicit, ut sit ipse primatum tenens [2]. Resurrectio enim mortuorum ut jam non moriantur, ante illum nulla : post illum autem multorum sanctorum est, quos fratres non confunditur appellare propter ipsam communicationem humanitatis.

LVII. Quod autem dicit : « Qui nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio [3], » etc. ex superiore sententia pendet, ubi ait : « Si tamen compatimur, ut et glorificemur : existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis [4]. » Ad ipsam enim hortationem omnis hujus loci intentio directa est, ne illi quibus loquitur persecutionibus frangerentur, si viverent secundum prudentiam carnis, qua temporalia bona appetuntur, et timentur temporalia mala.

LVIII. Quod autem ait : « Certus sum enim [5], » et non dixit, Opinor enim, plena fide tenuit, « quod nec mors » ulla, « nec vita » temporalis promissa, nec cætera subsequentia possunt credentem a charitate Dei detorquere. Nemo ergo separat, nec qui minatur mortem ; quia qui credit in Christo, licet moriatur, vivet : neque qui pollicetur vitam ; quia ille dat vitam æternam. Nam temporalis vitæ pollicitatio, æternæ comparatione contemnenda

[1] Joan. I, 1. — [2] Colos. I, 18. — [3] Rom. VIII, 35. — [4] Ibid. 17, etc. — [5] Ibid. 38.

est[1]. « Neque Angelus » separat, quia licet Angelus, inquit, de cœlo descendat, et annuntiet vobis præter quam quod accepistis, anathema sit. « Neque principatus, » id est, contrarius, quia exuit se ipse hos principatus et potestates, triumphans eos in semetipso[2]. « Neque præsen-» tia neque futura, » id est, temporalia vel quæ delectant, vel quæ premunt, vel quæ spem dant, vel quæ incutiunt timorem. « Neque virtus. » Et hic virtutem contrariam oportet intelligi, secundum quam dicit : « Nemo » vasa fortis diripiet, nisi prius alligaverit fortem[3]. Ne-» que altitudo, neque profundum. » Plerumque enim inanis curiositas earum rerum quæ inveniri non possunt, aut frustra etiam inveniuntur sive in cœlo sive in abysso, separat a Deo, nisi charitas vincat, quæ ad certa spiritalia non vanitate rerum quæ foris sunt, sed veritate quæ intus, homines invitat. « Neque creatura alia. » Quod duobus modis intelligi potest : aut visibilis creatura, quia et nos, id est, anima, creatura sumus, sed invisibilis; ut hoc dixerit, quod nos non separat alia creatura, id est, amor corporum : aut certe quia nos non separat alia creatura a charitate Dei, ex eo quod nulla creatura est alia inter nos et Deum, quæ se opponat, et a complexu ejus excludat. Supra humanas enim mentes quæ rationales sunt, jam nulla creatura, sed Deus est.

LIX. Quod autem dicit : « Quorum patres et ex quibus » Christus secundum carnem, » et adjecit : « Qui est su-» per omnes Deus benedictus in sæcula[4], » plenissimam fidem commendat, quia Dominum nostrum et secundum susceptionem carnis filium hominis confitemur, et secundum æternitatem Verbum in principio Deum benedictum super omnes in sæcula. Hujus autem confessionis Judæi quoniam partem tenuerunt, refelluntur a Domino. Nam

[1] Gal. I, 8. — [2] Coloss. II, 15. — [3] Matth. XII, 29. — [4] Rom. IX, 5.

cum eos interrogasset, cujus filium dicerent esse Christum : responderunt, David[1]. Hoc autem secundum carnem est. De divinitate vero ejus quod Deus est, nihil responderunt. Ideo Dominus ait eis : Quomodo ergo David in Spiritu vocat eum Dominum? Ut intelligerent hoc se confessos esse tantum, quod Christus filius est David; hoc autem tacuisse, quod est Christus Dominus ipsius David. Illud enim est secundum susceptionem carnis, hoc secundum æternitatem divinitatis.

LX. Quod autem ait : « Nondum enim nascentium, neque agentium aliquid boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori, sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esaü autem odio habui[2], » nonnullos movet, ut putent apostolum Paulum abstulisse liberum voluntatis arbitrium, quod promeremur Deum bono pietatis, vel malo impietatis offendimus. Dicunt enim, quod ante opera aliqua, seu bona seu mala, duorum nondum nascentium Deus unum dilexerit, alterum odio habuerit. Sed respondemus, præscientia Dei factum esse, qua novit etiam de nondum natis, qualis quisque futurus sit. Sed ne quis dicat, Opera ergo elegit Deus in eo quem dilexit, quanquam nondum erant, quod erant futura præsciebat : quod si opera elegit, quomodo dicit Apostolus, non ex operibus factam electionem[3]? Propterea ergo intelligendum est, opera bona per dilectionem fieri, dilectionem autem esse in nobis per donum Spiritus sancti, sicut idem Apostolus dicit : « Charitas » diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui » datus est nobis. » Non ergo quisquam gloriari debet ex operibus tanquam suis, quæ per donum Dei habet, cum

[1] Matth. XXII, 42. — [2] Rom. IX, 11-13; Gen. XXV, 23, et Malach. I, 2, 3. — [3] Rom. V, 6.

ipsa dilectio in eo bonum operetur. Quid ergo elegit Deus? Si enim cui vult donat Spiritum sanctum, per quem dilectio bonum operatur, quomodo elegit cui donet? Si enim nullo merito, non est electio; æquales enim omnes sunt ante meritum, nec potest in rebus omnino æqualibus electio nominari. Sed quoniam Spiritus sanctus non datur nisi credentibus, non quidem Deus elegit opera quæ ipse largitur, cum dat Spiritum sanctum, ut per charitatem bona operemur : sed tamen elegit fidem. Quia nisi quisque credat in eum, et in accipiendi voluntate permaneat, non accipit donum Dei, id est, Spiritum sanctum, per quem diffusa charitate bonum possit operari. Non ergo elegit Deus opera cujusquam in præscientia, quæ ipse daturus est; sed fidem elegit in præscientia : ut quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum elegerit cui Spiritum sanctum daret, ut bona operando etiam vitam æternam consequeretur [1]. Dicit enim Apostolus : « Idem Deus qui operatur omnia in omnibus [2]. » Nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Quod ergo credimus, nostrum est : quod autem bonum operamur, illius qui credentibus in se dat Spiritum sanctum. Hoc autem exemplum quibusdam Judæis objectum est, qui Christo crediderunt, et de operibus ante gratiam gloriabantur, et dicebant se ipsam Evangelii gratiam per sua bona opera præcedentia meruisse, cum bona opera in nullo esse possint, nisi qui acceperit gratiam. Est autem gratia, ut vocatio peccatori prærogetur, cum ejus merita nulla, nisi ad damnationem præcesserint. Quod si vocatus vocantem secutus fuerit, quod est jam in libero arbitrio, merebitur et Spiritum sanctum, per quem bona possit operari, in quo permanens, (quod nihilo minus est in libero arbi-

[1] 1 Retract. xxiii, n. 2, et lib. 1 de Prædest. SS. cap. 3 dicit se hic errasse. — [2] 2 Cor. xii, 6.

trio) merebitur etiam vitam æternam, quæ nulla possit labe corrumpi.

LXI. Quod autem ait: « Miserebor cui misertus ero, » et misericordiam præstabo cui misericors fuero[1], » hinc ostenditur non esse iniquitatem apud Deum; quod possunt dicere quidam, cum audiunt, Antequam nascerentur, Jacob dilexi, Esaü autem odio habui[2]. « Miserebor » enim inquit, cui misertus ero. » Primo enim misertus est nostri Deus, cum peccatores essemus ut vocaret nos. « Cui ergo misertus ero, » inquit, ut eum vocem, « mi- » serebor » adhuc ejus cum crediderit. Quomodo autem adhuc, nisi ut det credenti et petenti Spiritum sanctum? Quo dato misericordiam præstabit cui misericors fuerit, id est, ut faciat eum misericordem, quo bona possit per dilectionem operari. Nemo ergo sibi audeat tribuere quod misericorditer operatur: quia Deus illi per Spiritum sanctum dedit per dilectionem, sine qua nemo potest esse misericors. Non ergo elegit Deus bene operantes, sed credentes potius, ut ipse illos faciat bene operari. Nostrum enim est credere et velle, illius autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, ut nos misericordes efficiat[3].

LXII. Quod autem ait: « Igitur non volentis, neque » currentis, sed miserentis est Dei[4], » non tollit liberum voluntatis arbitrium, sed non sufficere dicit velle nostrum, nisi adjuvet Deus, misericordes nos efficiendo ad bene operandum per donum Spiritus sancti, ad hoc referens, quod superius dixit: « Miserebor cui misertus ero, » et misericordiam præstabo cui misericors fuero[5]. » Quia neque velle possumus, nisi vocemur; et cum post voca-

[1] Rom. IX, 15, et Exod. XXXIII, 19. — [2] Malac. I, 2, 3. — [3] I Retract. XXIX, n. 3, et Rom. V, 5. — [4] Rom. IX, 16. — [5] Ibid. 15.

tionem voluerimus, non sufficit voluntas nostra et cursus noster, nisi Deus et vires currentibus præbeat, et perducat quo vocat [1]. Manifestum est ergo non volentis neque currentis, sed miserentis Dei esse, quod bonum operamur : quanquam ibi sit etiam voluntas nostra, quæ sola nihil posset. Unde sequitur etiam de Pharaonis supplicio testimonium, cum ait Scriptura de Pharaone : « Quia ad » hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et » ut annuntietur nomen meum in universa terra [2].» Sicut enim legimus in Exodo : « Obduratum est cor Pharaonis, » ut tam evidentibus signis non moveretur [3].» Quod ergo tunc Pharao non obtemperabat præceptis Dei, jam de supplicio veniebat. Non autem quisquam potest dicere obdurationem illam cordis immerito accidisse Pharaoni, sed judicio Dei retribuentis incredulitati ejus debitam pœnam. Non ergo hoc illi imputatur, quod tunc non obtemperaret, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat; sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur priore infidelitate. Sicut enim in iis quos elegit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur [4] : sic in his quos damnat, infidelitas et impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam male operentur : sicut et superius idem dicit Apostolus : « Et quoniam non probaverunt Deum in notitia » habere, tradidit illos Deus in reprobum sensum ut fa- » ciant quæ non conveniunt [5]. » Quapropter ita concludit Apostolus : « Ergo cui vult miseretur, et quem vult » obdurat [6]. » Cujus enim miseretur, facit eum bene operari : et quem obdurat, relinquit eum ut male operetur. Sed et illa misericordia præcedenti merito fidei tribuitur,

[1] I Retract. XXIII, n. 3. — [2] Rom. IX, 17, et Exod. IX, 16. — [3] Exod. X, 1. — [4] I Retract. XXIII, n. 3. — [5] Rom. I, 28. — [6] Id. IX, 18.

et ista obduratio præcedenti impietati[1] : ut et bona per donum Dei operemur, et mala per supplicium; cum tamen homini non auferatur liberum voluntatis arbitrium, sive ad credendum Deo ut consequatur nos misericordia, sive ad impietatem ut consequatur supplicium. Qua conclusione illata, infert quæstionem tanquam a contradicente. Ait enim : « Dicis itaque mihi, quid adhuc con-
» queritur? Nam voluntati ejus quis resistit[2]? » Cui sane inquisitioni sic respondet, ut intelligamus spiritalibus viris, et jam non secundum terrenum hominem viventibus, patere posse prima merita fidei et impietatis, quomodo Deus præscius eligat credituros, et damnet incredulos; nec illos ex operibus eligens, nec istos ex operibus damnans; sed illorum fidei præstans ut bene operentur, et istorum impietatem obdurans deserendo ut male operentur. Qui quoniam intellectus, ut dixi, spiritalibus patet, a carnali autem prudentia longe remotus est, sic refellit inquirentem, ut intelligat se deponere debere prius hominem luti, ut ista per spiritum investigare mereamur. Itaque, inquit : « O homo tu quis es, qui respondeas Deo?
» Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare sic
» me fecisti? An non habet potestatem figulus luti, ex ea-
» dem conspersione vas facere, aliud quidem in honorem,
» aliud in contumeliam[3]? » Quandiu figmentum es, inquit, et ad massam luti pertines, nondum perductus ad spiritalia, ut sis spiritalis omnia judicans, et a nemine judiceris, cohibeas te oportet ab hujusmodi inquisitione, et non respondeas Deo. Cujus consilium quis scire cupiens, oportet ut prius in ejus amicitiam recipiatur : quod contingere nisi spiritalibus non potest, jam portantibus imaginem cœlestis hominis. « Jam enim, inquit, non vos
» dicam servos, sed amicos : omnia enim quæ audivi a

[1] 1 Retract. xxiii, n. 4. — [2] Rom. ix, 19. — [3] Ibid. 20, 21.

» Patre meo, nota feci vobis [1]. » Quandiu utique vas fictile es, conterendum est hoc ipsum in te prius virga illa ferrea, de qua dictum est : « Reges eos in virga ferrea, et » tanquam vas figuli conteres eos [2] : » ut corrupto exteriore homine, et interiore renovato, possis in charitate radicatus et fundatus comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudinem, et profundum, cognoscere etiam supereminentem scientiam charitatis Dei [3]. Nunc itaque cum ex eadem conspersione Deus alia vasa in honorem facit, alia in contumeliam, non est tuum discutere, quisquis secundum hanc conspersionem adhuc vivis, id est, terreno sensu et carnaliter sapis.

LXIII. Quod autem ait : « Attulit in multa patientia » vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem [4] : » hinc satis significavit obdurationem cordis, quæ in Pharaone facta est, ex meritis venisse occultæ superioris impietatis : quam tamen patienter sustinuit Deus, donec ad illud tempus perduceretur, quo opportune in eum vindicta procederet, ad correctionem eorum quos ab errore instituerat liberare, et ad cultum suum pietate vocando perducere, precibus eorum et gemitibus opem præbens.

LXIV. Quod autem ait : « Quos et vocavit nos, non » solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus. Sicut et in » Osee dicit, Vocabo non plebem meam, plebem meam [5], » et cætera. Totius hujus disputationis propositum ad hoc perducit, ut quoniam docuit misericordiæ Dei esse, quod bene operamur, non tanquam ex operibus Judæi glorientur, qui cum Evangelium percepissent, tanquam meritis suis id tribuendum existimantes, nolebant Gentibus dari : a qua superbia jam debent desistere, intelligentes, quoniam si non ex operibus, sed misericordia Dei vocamur

[1] I Joan. xv, 15. — [2] Psal. ii, 9 — [3] Ephes. iii, 16. — [4] Rom. ix, 22. [5] Ibid. 24, 25, et Oseæ. ii, 24.

ut credamus, et credentibus præstatur ut bene operemur, non est Gentibus ista invidenda misericordia[1], quasi prælato merito Judæorum, quod nullum est.

LXV. Quod autem dicit : « Isaïas autem clamat pro Israël, Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient[2], » ostendit quemadmodum sit Deus lapis angularis, utrumque parietem in se conjungens[3]. Testimonium enim Osee prophetæ dictum est pro Gentibus : « Vocabo non plebem meam, plebem meam, » et non dilectam, dilectam[4] : » et Isaïæ testimonium dictum est pro Israël, quoniam reliquiæ salvæ fient, ut ipsæ deputentur in semen Abrahæ, quæ crediderunt in Christum[5] : ita concordes ambos populos facit, secundum et Domini testimonium dicentis in Evangelio de Gentibus : « Habeo alias oves quæ non sunt de hoc ovili, quas oportet me adducere, et erit unus grex, et unus pastor[6]. »

LXVI. Quod autem ait : « Fratres, Bona voluntas cordis mei et deprecatio ad Deum fit pro illis in salutem[7] : » hinc jam incipit de spe Judæorum loqui, ne etiam Gentes superbire audeant adversus Judæos. Sicut enim Judæorum superbia refellenda erat tanquam ex operibus gloriantium : sic et Gentibus occurrendum est, ne tanquam Judæis prælati superbiant.

LXVII. Quod autem dicit : « Prope est verbum in ore » tuo, et in corde tuo, hoc est verbum fidei quod prædicamus[8] : quia si confitearis in ore tuo quia Dominus » est Jesus, et credideris in corde tuo quia Deus illum » suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur » ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem[9]. » Totus hic locus ad illud refertur, quod superius dixit : « Ver-

[1] Retract. xxiii, n. 3, 4. — [2] Rom. ix, 27, et Isaï. x, 22. — [3] Ephes. ii, 20. — [4] Osee ii, 24. — [5] Isaï. x, 22. — [6] Joan. x, 16. — [7] Rom. x, 1. — [8] Ibid. 8, et Deut. xxx, 14. — [9] Rom. x, 9, 10.

» bum enim consummans et brevians faciet Dominus su- » per terram[1]. » Remotis enim innumerabilibus et multiplicibus sacramentis, quibus judaïcus populus premebatur, per misericordiam Dei factum est, ut brevitate confessionis fidei ad salutem perveniremus.

LXVIII. Quod autem dicit, secundum testimonium Moysi : « Ego ad æmulationem vos perducam in non gen- » tem, in gentem insipientem irritabo vos[2], » dicendo « gentem insipientem, » exposuit quid dixerit, « in non » gentem : » quasi quod nec gens dicenda sit quæ insipiens est. De cujus tamen fide irritandum dicit populum judaïcum, quia illi apprehenderunt quod isti respuerunt. Vel certe « in non gentem, in gentem insipientem : » quia cum esset gens insipiens omnis populus idola colens, tamen gentilitatem credendo deposuit. Unde illud etiam est : « Si igitur præputium justitias Legis custodiat, nonne » præputium ejus in circumcisione deputabitur[3] ? » Ut sit hic sensus : Ego in æmulationem vos adducam in eam, quæ non gens facta est, deponendo gentilitatem per fidem Christi, cum fuisset gens insipiens colendo idola.

LXIX. Quod autem ait : « Numquid repulit Deus ple- » bem suam ? Absit. Nam et ego Israëlita sum, ex semine » Abraham, de tribu Benjamin[4], » ad hoc refertur, quod superius dixit : « Non potest autem excidere verbum Dei. » Non enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israëlitæ ? » neque quia sunt semen Abraham, omnes filii ; sed in » Isaac vocabitur tibi semen : ut de ipso scilicet populo » Judæorum illi deputentur in semen, qui Domino credi- » derunt[5]. » De hoc item dicit superius : « Reliquiæ sal- » væ fient[6]. »

[1] Rom. IX, 28. — [2] Id. X, 19, et Deut. XXXII, 21. — [3] Rom. II, 26 — [4] Id. XI, 1. — [5] Id. IX, 6, etc. — [6] Ibid. 27.

LXX. Quod autem dicit : « Dico ergo, Numquid sic de-» liquerunt ut caderent ? absit. Sed illorum delicto salus » Gentibus [1]. » Non ideo dicit, quia non ceciderunt ; sed quia casus ipsorum non fuit inanis, quoniam ad salutem Gentium profecit. Non ergo ita deliquerunt ut caderent, id est, ut tantummodo caderent, quasi ad pœnam suam solum ; sed ut hoc ipsum quod ceciderunt, prodesset Gentibus ad salutem. Deinde incipit ex hoc loco Judæorum populum commendare, etiam de ipso casu infidelitatis, ut non superbiant Gentes ; quia etiam casus Judæorum tam pretiosus extitit pro salute Gentium : sed magis debent cavere Gentes, ne dum superbiunt, similiter cadant.

LXXI. Quod autem dixit : « Si esurierit inimicus tuus, » ciba illum ; si sitit, potum da illi : hoc enim faciens, » carbones ignis congeres super caput ejus [2], » multis videri potest repugnare illi sententiæ, qua Dominus præcepit, ut diligamus inimicos nostros, et oremus pro iis qui nos persequuntur [3] : vel huic etiam quam idem Apostolus superius dixit : « Benedicite persequentes vos, benedicite, » et nolite maledicere [4] : » et iterum : « Nulli malum pro » malo reddentes [5]. » Quomodo enim quisque diligit eum, cui propterea cibum et potum dat, ut carbones ignis congerat super caput ejus, si carbones ignis hoc loco aliquam gravem pœnam significant ? Quapropter intelligendum est, ad hoc dictum esse, ut eum qui nos læserit provocemus ad pœnitentiam facti sui, cum ei nos benefacimus. Isti enim carbones ignis ad exustionem, id est contribulationem spiritus valent, qui est quasi caput animæ, in qua exuritur omnis malitia, cum homo in melius per pœnitentiam commutatur, ut sunt illi carbones, de quibus

[1] Rom. XI, 11. — [2] Id. XII, 20, et Prov. XXV, 21. — [3] Luc. VI, 35. — [4] Rom. XII, 14. — [5] Ibid. 17.

dicitur in Psalmis : « Quid detur tibi, aut quid apponatur » tibi ad linguam subdolam[1] ? » Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoribus.

LXXII. Quod autem ait : « Omnis anima potestatibus » sublimioribus subdita sit : non est enim potestas nisi a » Deo[2], » rectissime jam monet, ne quis eo quod a Domino suo in libertatem vocatus est, factusque Christianus, extollatur in superbiam, et non arbitretur in hujus vitæ itinere servandum esse ordinem suum, et potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, putet non se esse subdendum. Cum enim constemus ex anima et corpore, et quandiu in hac vita temporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendæ hujus vitæ utamur ; oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc vitam pertinet, subditos esse potestibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus. Ex illa vero parte, qua credimus Deo, et in regnum ejus vocamur, non nos oportet esse subditos cuiquam homini, idipsum in nobis evertere cupienti, quod Deus ad vitam æternam donare dignatus est. Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum honorem debitum eis quæ hæc curant potestatibus ; in magno errore versatur. Item si quis se putat esse subdendum, ut etiam in suam fidem habere potestatem arbitretur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate præcellit ; in majorem errorem labitur. Sed modus iste servandus est, quem Dominus ipse præscribit, ut reddamus Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt[3]. Quanquam enim ad illud regnum vocemur, ubi nulla erit potestas hujusmodi : in hoc tamen itinere dum agimus, donec perveniamus ad illud sæculum, ubi fit evacuatio

[1] Psal. cxix, 3. — [2] Rom. xiii, 1. — [3] Matth. xxii, 21.

omnis principatus et potestatis, conditionem nostram pro ipso rerum humanarum ordine toleremus, nihil simulate facientes, et in eo ipso non tam hominibus quam Deo, qui hæc jubet, obtemperantes.

LXXIII. Quod autem ait : « Vis autem non timere po» testatem? bonum fac, et habebis laudem ex illa[1], » potest movere aliquos, cum cogitaverint ab istis potestatibus persecutionem sæpe passos fuisse Christianos. Numquid ergo non faciebant bonum, quia non solum non sunt laudati ab istis potestatibus, sed etiam pœnis affecti et necati sunt? Consideranda ergo sunt verba Apostoli. Non enim ait, Bonum fac, et laudabit te potestas : sed ait : « Bonum fac, et habebis laudem ex illa. » Sive enim probet factum tuum bonum, sive persequatur, « laudem ha» bebis ex illa ; » vel cum eam in obsequium Dei lucratus fueris, vel cum ejus persecutione coronam merueris. Hoc etiam in consequentibus intelligitur, cum dicit : « Dei » enim minister est tibi in bonum[2], » etiam si sibi in malum.

LXXIV. Quod autem ait : « Ideoque necessitati subditi » estote[3], » ad hoc valet, ut intelligamus, quia necesse est propter hanc vitam subditos nos esse oportere, non resistentes si quid illi auferre voluerint, in quod sibi potestas data est, de temporalibus rebus ; quæ quoniam transeunt, ideo et ista subjectio non in bonis quasi permansuris, sed in necessariis huic tempori constituenda est. Tamen quoniam dixit : « Necessitati subditi estote ; » ne quis non integro animo et pura dilectione subditus fieret hujusmodi potestatibus addidit, dicens : « Non solum propter iram, » sed etiam propter conscientiam, » id est, non solum ad iram evadendam, quod potest etiam simulate fieri ; sed ut in tua conscientia certus sis, illius dilectione te facere,

[1] Rom. XIII, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5.

cui subditus fueris jussu Domini tui, qui omnes vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire[1]. Et hoc enim cum diceret Apostolus de ipsis potestatibus agebat. Hoc est quod servis alio loco suadet : « Non ad oculum servientes, » quasi hominibus placentes[2] : » ut idipsum quod subduntur dominis suis, non eos oderint, aut fallaciis promereri desiderent.

LXXV. Quod autem dicit : « Qui enim diligit alterum, » Legem implevit[3], » ostendit consummationem Legis in dilectione positam, id est, in charitate. Unde et Dominus in illis duobus præceptis totam Legem pendere dicit, et omnes Prophetas, id est, in dilectione Dei et proximi[4]. Unde et ipse qui Legem venit implere, dilectionem donavit per Spiritum sanctum, ut quod antea timor implere non poterat, charitas postmodum impleret. Inde est et illud ejusdem Apostoli, « Plenitudo autem Legis chari- » tas[5]. » Et illud : « Finis autem præcepti est charitas de » corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta[6]. »

LXXVI. Quod autem ait : « Et hoc scientes tempus, » quia hora est jam nos de somno surgere[7], » illuc spectat quod dictum est : « Ecce nunc tempus acceptabile, » ecce nunc dies salutis[8]. » Tempus enim Evangelii significatur, et illa opportunitas salvos faciendi credentes in Deum.

LXXVII. Quod autem ait : « Et carnis providentiam ne » feceritis in concupiscentiis[9], » ostendit non esse culpandam carnis providentiam, quando ea providentur quæ ad necessitatem salutis corporalis valent. Si autem ad superfluas delectationes aque luxurias, ut quisque in his gaudeat quæ carne cupit, recte reprehenditur, quia pro-

[1] I Tim. II, 4. — [2] Ephes. VI, 6. — [3] Rom. XIII, 8. — — [4] Matth. XXII, 40. — [5] Rom. XIII, 10. — [6] I Tim. I, 5. — [7] Rom. XIII, 11. — [8] 2 Cor. VI, 2. — [9] Rom. XIII, 14.

videntiam carnis in concupiscentiis facit. « Quoniam qui » seminat in carne sua, de carne mettet corruptionem [1], » id est, qui delectationibus carnalibus gaudet.

LXXVIII. Quod autem dicit : « Infirmum autem in fide » recipite, non dijudicationibus cogitationum [2], » hoc dicit, ut eum qui infirmus in fide est, recipiamus, et nostra firmitate infirmitatem ejus sustineamus, neque dijudicemus cogitationes ejus, id est, quasi ferre audeamus sententiam de alieno corde, quod non videmus. Ideo sequitur, et dicit : « Alius quidem credit manducare om- » nia : qui autem infirmus est, olus manducet [3]. » Quia illo jam tempore multi jam firmi in fide, et scientes secundum sententiam Domini, non commaculare ea, quæ in os intrant, sed quæ exeunt, indifferenter sumebant cibos salva conscientia [4] : quidam vero infirmiores abstinebant a carnibus et a vino, ne vel nescientes inciderent in ea quæ idolis sacrificabantur. Omnis enim tunc immolatitia caro in macello vendebatur, et de primitiis vini libabant Gentes simulacris suis, et quædam in ipsis torcularibus sacrificia faciebant. Jubet ergo Apostolus et his qui salva conscientia talibus alimentis utebantur, non spernere infirmitatem illorum qui se a talibus cibis et potu abstinebant : et illis infirmis, ne eos qui carnibus non abstinebant, et vinum bibebant, tanquam pollui judicarent. Ad hoc valet quod consequenter dicit : « Qui man- » ducat, non manducantem non spernat ; et qui non man- » ducat, manducantem non judicet [5]. » Firmi enim infirmiores contumaciter contemnebant, et infirmi firmos temere judicabant.

LXXIX. Quod autem dicit : « Tu quis es qui judices » alienum servum [6] ? » Ad hoc dicit, ut in his rebus, quæ

[1] Gal. vi, 8. — [2] Rom. xiv, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Matth. xv, 17. — [5] Rom. xiv, 3. — [6] Ibid. 4.

possunt et bono animo fieri et malo, judicium Deo dimittamus, nec audeamus de alterius corde, quod non videmus ferre sententiam. In his vero rebus quæ ita comprehenduntur, ut eas bono et casto animo non posse fieri manifestum sit, non improbatur, si judicemus. Itaque quod de cibis dicit, quia ignoratur quo animo fiat, non vult nos esse judices, sed Deum : de illo autem nefario stupro, ubi uxorem patris sui quidam habuerat, præcepit debere judicari [1]. Non enim poterat ille dicere, bono animo se tam immane flagitium commisisse. Ergo quæcumque facta ita manifestantur, ut non possit dici, Bono animo feci, judicanda sunt a nobis : quæcumque autem ita fiunt, ut quo animo fiant incertum sit, non sunt judicanda, sed reservanda judicio Dei : sicut scriptum est : « Quæ occulta sunt, Deo ; quæ autem palam sunt, vobis » et filiis vestris erunt [2]. »

LXXX. Quod autem ait : « Alius quidem judicat alter» nos dies, alius autem judicat omnem diem [3], » sequestrata interim meliore consideratione, non de duobus hominibus mihi videtur dictum, sed de homine et Deo. Qui enim alternos dies judicat, homo est : potest enim hodie aliud, cras aliud judicare : id est, ut quemcumque hodie malum convictum confessumve damnaverit, cras bonum inveniat cum se correxerit ; contra, cum aliquem justum hodie laudaverit, cras inveniat depravatum. Qui autem dijudicat omnem diem, Deus est : quia non solum qualis quisque sit, sed etiam qualis omni die futurus sit, novit. Ergo, « unusquisque in suo intellectu abundet, » inquit : id est, quantum humano intellectui, vel unicuique homini concessum est, tantum audeat judicare. « Qui sapit, » inquit, diem, Domino sapit [4] : » id est, quia hoc ipsum quod præsentem diem bene judicat, Domino sapit. Hoc

[1] I Cor. v, 1. — [2] Deut. xxix, 29. — [3] Rom. xiv, 5. — [4] Ibid. 6.

est autem bene judicare ad diem, ut noveris non esse de correctione ejus desperandum in futurum, de cujus culpa manifesta in præsentia judicaveris.

LXXXI. Quod autem ait : « Beatus qui non judicat se» metipsum in quo probat[1], » ad id potissimum referendum est, quod superius dixit : « Non ergo blasphemetur » bonum nostrum[2]. » Hoc est etiam quod nunc ait ante istam sententiam. « Tu fidem quam habes penes temetip» sum, habe coram Deo[3] : » ut quoniam bona est hæc fides, qua credimus omnia munda mundis[4], et in ea fide nos probamus, bene utamur ipso bono nostro : ne forte cum ad offendiculum infirmorum fratrum eo bono abusi fuerimus, peccemus in fratres ; et in eo ipso bono nos judicemus, cum scandalizamus infirmos, in quo bono nos probamus, cum ipsa fides nobis placet.

LXXXII. Quod autem ait : « Dico enim Christum Je» sum ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem » Dei, ad confirmandas promissiones Patrum, Gentes au» tem super misericordia glorificare Deum[5], » ad hoc dicit, ut intelligant Gentes Dominum Christum ad Judæos esse missum, et non superbiant. Judæis enim repellentibus quod ad ipsos missum est, factum est ut Gentibus Evangelium prædicaretur : quod et in Actibus Apostolorum manifestissime scribitur, cum dicunt Apostoli Judæis : « Vobis primum oportuit prædicari verbum, sed » quoniam indignos vos judicastis, ecce convertimus nos » ad Gentes[6]. » Secundum ipsa etiam Domini testimonia, cum dicit : « Non sum missus nisi ad oves perditas domus » Israël : » et iterum : « Non est bonum panem filiorum » mittere canibus[7]. » Quod Gentes si bene considerent, intelligunt ista sua fide, qua jam credunt, omnia munda

[1] Rom. XIV, 22. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 22. — [4] Tit. I, 15. — [5] Rom. XV, 8, 9. — [6] Act. XIII, 46. — [7] Matth. XV, 24 et 26.

mundis[1], non se debere insultare his, si qui forte infirmi ex circumcisione fuerint, qui propter communicationem idolorum nullas omnino audeant carnes attingere.

LXXXIII. Quod autem dicit : « Ut minister sim Christi » Jesu in Gentibus, consecrans Evangelium Dei, ut fiat » oblatio Gentium acceptabilis, sanctificata in Spiritu » sancto[2], » hoc intelligitur, ut offerantur Gentes Deo, tanquam acceptabile sacrificium, cum in Christum credentes per Evangelium sanctificantur : sicut et superius dicit : « Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam » Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanc» tam, Deo placentem[3]. »

LXXXIV. Quod autem ait : « Obsecro vos, fratres, ut » intendatis in eos, qui dissensiones et scandala, præter » doctrinam quam vos didicistis, faciunt[4], » de his intelligitur dicere, de quibus et ad Timotheum scripsit, dicens : « Sicut rogavi te, ut sustineres Ephesi, cum irem » in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter » docerent, neque intenderent fabulis et genealogiis in» terminatis, quæ quæstiones magis præstant quam ædi» ficationem Dei, quæ est in fide[5] : » et ad Titum : « Sunt » enim multi non subditi, vaniloqui et mentis seductores, » qui maxime ex circumcisione sunt, quos oportet refelli, » qui universas domos subvertunt, docentes quæ non » oportet, turpis lucri gratia[6] : » dixit quidam ex ipsis proprius eorum Propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Ad hoc enim refertur quod et hic ait : « Hi enim Christo Domino non serviunt, sed suo » ventri[7] : » De quibus alio loco dicit : « Quorum Deus » venter est[8]. »

[1] Tit. I, 15. — [2] Rom. XV, 16. — [3] Id. XII, 1. — [4] Id. XVI, 17. — [5] I Tim. I, 2, 3. — [6] Tit. I, 10, etc. — [7] Rom. XVI, 18. — [8] Philip. III, 19.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ AD ROMANOS

INCHOATA EXPOSITIO.

LIBER UNUS[1].

IN QUO SALUTATIO TANTUMMODO EXPEDITUR, ET DISPUTATUR DE PECCATO IN SPIRITUM SANCTUM.

1. In epistola quam Paulus apostolus scripsit ad Romanos[2], quantum ex ejus textu intelligi potest, quæstionem habet talem: Utrum Judæis solis Evangelium Domini nostri Jesu Christi venerit propter merita operum Legis, an vero nullis operum meritis præcedentibus, omnibus Gentibus venerit justificatio fidei, quæ est in Christo Jesu, ut non quia justi erant homines, crederent; sed credendo justificati, deinceps juste vivere inciperent. Hoc ergo docere intendit, omnibus venisse gratiam Evangelii Domini nostri Jesu Christi. Quod propterea etiam gratiam vocari

[1] Scriptus circiter Christi ann. 394. Scilicet Augustino adhuc presbytero. — [2] Vide lib. Retract. lib. 1, cap. 25.

ostendit, quia non quasi debitum justitiæ redditum est, sed gratuito datum. Cœperant enim nonnulli qui ex Judæis crediderant, tumultuari adversus Gentes, et maxime adversus apostolum Paulum, quod incircumcisos et Legis veteris vinculis liberos admittebat ad Evangelii gratiam, prædicans eis ut in Christum crederent, nullo imposito carnalis circumcisionis jugo. Sed plane tanta moderatione, uti nec Judæos superbire permittat, tanquam de meritis operum Legis; nec Gentes merito fidei adversus Judæos inflari, quod ipsi receperint Christum, quem illi crucifixerunt: tanquam enim (sicut alio loco dicit[1]) pro ipso Domino legatione fungens[2], hoc est, pro lapide angulari[3], utrumque populum tam ex Judæis, quam ex Gentibus connectit in Christo per vinculum gratiæ, utrisque auferens omnem superbiam meritorum, et justificandos utrosque per disciplinam humilitatis associans.

II. Itaque epistolam sic exorsus est, « Paulus servus » Jesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Evange- » lium Dei[4]. » Breviter in duobus verbis Ecclesiæ dignitatem a synagogæ vetustate discernit. Ecclesia quippe ex vocatione appellata est, synagoga vero ex congregatione. Convocari enim magis hominibus congruit, congregari autem magis pecoribus: unde greges proprie pecorum dici solent. Quanquam ergo plerisque Scripturarum locis ipsa Ecclesia grex Dei, et ovile Dei, et pecus Dei vocetur: tamen in comparatione homines pecora dicuntur, ad vitam veterem pertinent. Et apparet hujusmodi homines, non cibo sempiternæ veritatis, sed temporalium promissionum tanquam terreno pabulo esse contento. « Pau- » lus ergo servus Christi Jesu vocatus est Apostolus, quæ vocatio illum cooptavit Ecclesiæ. « In Evangelium autem » Dei segregatus » est, unde nisi a grege synagogæ, si

[1] 2 Cor. v, 20. — [2] Ephes. vi, 20. — [3] Id. ii, 20. — [4] Rom. i, 1.

verborum latinorum significatio omni modo cum græca interpretatione concordat?

III. Sane Evangelium Dei, in quod segregatum se esse commemorat, commendat auctoritate Prophetarum : ut quoniam credentes Christum, in quorum numerum vocatus est, Judæis præposuerat, a quibus se dixerat segregatum, Gentes rursus jam non superbire admoneat. Si quidem de populo Judæorum fuerunt Prophetæ, per quos Evangelium, cujus fide credentes justificantur, ante promissum esse testatur : « Segregatus enim, inquit, in Evan- » gelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos[1].» Fuerunt enim et Prophetæ non ipsius, in quibus etiam aliqua inveniuntur quæ de Christo audita cecinerunt, sicut etiam de Sibylla dicitur : quod non facile crederem, nisi quod poëtarum quidam in romana lingua nobilissimus, antequam diceret ea de innovatione sæculi, quæ in Domini nostri Jesu Christi regnum satis concinere et convenire videantur, præposuit versum, dicens :

Ultima cumæi jam venit carminis ætas [2].

Cumæum autem carmen Sibyllinum esse, nemo dubitaverit. Sciens ergo Apostolus ea in libris Gentium inveniri testimonia veritatis, quæ etiam in Actibus Apostolorum loquens Atheniensibus manifestissime ostendit[3], non solum ait, « per Prophetas suos, » ne quis a pseudoprophetis per quasdam veritatis confessiones in aliquam impietatem seduceretur ; sed addidit etiam « in Scripturis » sanctis : » volens utique ostendere litteras Gentium superstitiosæ idololatriæ plenissimas, non ideo sanctas haberi oportere, quia in eis aliquid quod ad Christum pertinet invenitur.

IV. Et ne quisquam etiam Prophetas aliquos remotos

[1] Rom. I, 2. — [2] Virg. Eclog. IV. — [3] Act. XVII, 28.

atque alienos a gente Judæorum forte proferret, in quibus nullus simulacrorum cultus esset, quantum attinet ad simulacra quæ humana operatur manus : nam simulacris phantasmatum suorum sectatores suos omnis error illudit : ne quis tamen aliqua hujusmodi proferens, quia ibi Christi nomen ostentat, eas potius sanctas Scripturas esse asserat, non eas quæ populo Hebræorum sunt divinitus creditæ, satis opportune mihi videtur adjungere, cum dixisset : « In Scripturis sanctis, » quod adjecit, « de Fi-» lio suo, qui factus est ei ex semine David, secundum » carnem [1]. » David enim certe rex Judæorum fuit. Oportebat autem ut ex illa gente orirentur Christi prænuntiatores Prophetæ, ex qua gente carnem assumpturus erat quem prænuntiabant. Occurrendum autem erat etiam illorum impietati, qui Dominum nostrum Jesum Christum secundum hominem tantummodo, quem suscepit, accipiunt; divinitatem autem in eo non intelligunt ab universæ creaturæ communionem discretam : velut ipsi Judæi, qui Christum filium David, tantummodo esse opinantur, ignorantes excellentiam qua Dominus est ipsius David, secundum id quod est Filius Dei. Unde illos in Evangelio redarguit per prophetiam, quæ ipsius David ore prolata est. Quærit enim ab eis, quem ipse David Dominum appellat, quomodo filius ejus sit [2] : cui deberent utique respondere, quod secundum carnem filius esset David, secundum divinitatem autem Filius Dei et Dominus ipsius David. Quod Paulus apostolus quia jam didicerat, postea quam dixit : « In Evangelium Dei, quod » ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanc-» tis, de Filio suo, qui factus est ei ex semine David, » addidit, « secundum carnem : » ne hoc solum et totum in Christo esse arbitrarentur, quod factus erat secundum

[1] Rom. I, 3. — [2] Matth. XXII, 42.

carnem. Addendo ergo, « secundum carnem, » servavit divinitati dignitatem suam. Quæ non solum semini David, sed nec alicui angelicæ aut cujusvis excellentissimæ creaturæ generationi tribui potest; quandoquidem ipsum est Verbum Dei, per quod facta sunt omnia. Quod Verbum ex semine David caro factum est, et habitavit in nobis [1], non mutatum et conversum in carnem; sed carne ut carnalibus congruenter appareret indutum. Quapropter Apostolus non solum eo verbo quod ait : « secundum carnem, » humanitatem a divinitate distinxit : sed etiam illo quo ait, « factus est. » Non est enim factus secundum id quod Verbum Dei est. « Omnia per ipsum facta sunt [2] : » nec fieri cum omnibus posset per quem facta sunt omnia. Neque ante omnia factus est, ut per ipsum fierent omnia ipso enim excepto, si ante illa jam factus esset, non essent illa omnia quæ per illum fierent; nec possent vere dici facta omnia per ipsum, in quibus ipse non esset, si ipse etiam factus esset. Et ideo Apostolus cum factum diceret Christum, addidit, « secundum carnem : » ut secundum Verbum quod est Filius Dei, non factum a Deo, sed natum esse monstraret.

V. Eumdem sane ipsum « qui secundum carnem factus » est ex semine David, prædestinatum dicit Filium Dei, » in virtute [3] : » non secundum carnem, « sed secundum » Spiritum : » nec quemlibet spiritum, sed « Spiritum » sanctificationis ex resurrectione mortuorum. » In resurrectione enim virtus morientis apparet, ut diceretur « prædestinatus in virtute secundum Spiritum sanctificationis » ex resurrectione mortuorum. » Deinde sanctificatio vitam novam fecit, quæ in Domini nostri resurrectione signata est. Unde idem Apostolus alio loco dicit : « Si con» surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi

[1] Joan. I, 14. — [2] Id. I, 3. — [3] Rom. I, 4.

» Christus est in dextera Dei sedens[1]. » Potest quidem etiam sic esse ordo verborum, ut non ad « Spiritum sanc-» tificationis » adjungamus quod ait, « ex resurrectione » mortuorum : » sed ad id quod ait, « prædestinatus est : » ut ordo sit, « qui prædestinatus est ex resurrectione mor-» tuorum : » cui ordini interposita sint hæc, « Filius Dei » in virtute secundum Spiritum sanctificationis. » Et nimirum iste ordo certior et melior videtur, ut sit filius David in infirmitate secundum carnem, Filius autem Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis. « Factus est » ergo ex semine David, » id est, filius David ex mortali corpore, propter quod et mortuus est. « Prædestinatus est » autem Filius Dei, » et Dominus ipsius David, « ex re-» surrectione mortuorum. » In quantum enim mortuus est, ad id pertinet quod est filius David : in quantum autem resurrexit a mortuis, ad id quod est Filius Dei, et Dominus ipsius David, sicut alibi idem Apostolus dicit : « Nam et si mortuus est ex infirmitate, sed vivit in virtute » Dei[2] : » ut infirmitas pertineat ad David, vita vero æterna ad virtutem Dei. Ideoque in his ipsis verbis Dominum suum designat eum David, dicens : « Dixit Domi-» nus Domino meo, sede ad dexteram meam, donec po-» nam inimicos tuos sub pedibus tuis[3]. » Ex eo enim quod resurrexit a mortuis, sedet ad dexteram Patris. Prædestinatum ergo ex resurrectione mortuorum, ut sederet ad dexteram Patris, videns in Spiritu David, non auderet dicere filium suum, sed Dominum suum. Unde et consequenter Apostolus hic adjunxit : « Jesu Christi Domini » nostri, » postea quam dixit, « ex resurrectione mor-» tuorum : » tanquam admonens unde illum David Dominum suum potius quam filium esse testatus sit. Non autem ait eum « prædestinatum » a mortuis, sed « ex re-

[1] Coloss. III, 1. — [2] 2 Cor. XIII, 4. — [3] Psal. CIX, 1.

» surrectione mortuorum. » Non enim resurrectione ipsa sua Filius apparet Dei, propria illa et eminentissima dignitate, qua etiam est caput Ecclesiæ, cum et cæteri mortui resurrecturi sint : sed Filius Dei prædestinatus est quodam principatu resurrectionis, quia ex resurrectione omnium mortuorum ipse prædestinatus est, id est, ut præ cæteris et ante cæteros resurgeret designatus. Ut quod hic positum est, « Filius Dei, » cum dixisset, « prædestina- » tus est, » ad documentum valeat tantæ sublimitatis. Non enim sic prædestinari oportuit nisi Filium Dei, secundum quod est etiam caput Ecclesiæ : unde illum alio loco primogenitum ex mortuis appellat[1]. Eum enim decebat venire ad judicium resurgentium, qui præcesserat ad exemplum : neque ad exemplum omnium resurgentium, sed ad exemplum eorum qui sic resurrecturi sunt, ut cum illo vivant et regnent in sempiternum ; quorum etiam caput est, tanquam corporis sui. Ex ipsorum enim resurrectione etiam prædestinatus est, ut ipsis princeps fieret : cæterorum autem in sua conditione resurgentium non princeps, sed judex est. Non itaque ex illorum mortuorum resurrectione prædestinatus est, quos est damnaturus. Prædestinatum enim esse ex resurrectione mortuorum, ut præcederet resurrectionem mortuorum, vult intelligi Apostolus : hos autem præcessit, qui ad ipsum cœleste regnum, quo eos præcessit, secuturi sunt. Propter quod non ait : « Qui prædestinatus est Filius Dei ex » resurrectione mortuorum » Jesus Christus Dominus noster, sed « ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Do- » mini nostri : » tanquam si diceret, Qui prædestinatus est Filius Dei ex resurrectione mortuorum suorum, hoc est, ad se pertinentium in vitam æternam ; velut si interrogaretur, quorum mortuorum et responderet, ipsius Jesu

[1] Colos. 1, 18.

Christi Domini nostri. Ex resurrectione enim cæterorum mortuorum non est prædestinatus, quos non præcessit ad gloriam vitæ æternæ, non utique secuturos, quoniam ad pœnas suas impii resurrecturi sunt. Ergo ille tanquam Filius Dei unigenitus, etiam primogenitus ex mortuis « prædestinatus est, ex resurrectione mortuorum, nisi « Domini nostri Jesu Christi? »

VI. « Per quem accepimus, inquit, gratiam et apostolatum [1]. Gratiam » cum omnibus fidelibus, « Apostolatum » autem non cum omnibus. Et ideo si tantummodo apostolatum se diceret accepisse, ingratus extitisset gratiæ, qua illi peccata dimissa sunt: tanquam enim meritis priorum operum accepisse apostolatum videretur. Optime itaque tenet ordinem causæ, ut nemo audeat dicere vitæ prioris meritis sed ad Evangelium esse perductum: quando nec ipsi apostoli, qui cæteris membris post caput corporis supereminent, accipere apostolatum proprie potuissent, nisi prius communiter cum cæteris gratiam, quæ peccatores sanat et justificat, accepissent. Quod autem subjungit: « Ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus; » ad hoc dicit Apostolatum se accepisse, ut obediatur fidei pro nomine Domini nostri Jesu Christi, hoc est, ut credant omnes Christo, et signentur in ejus nomine qui salvi esse cupiunt. Quam salutem non solis Judæis, sicut nonnulli qui ex ipsis crediderant arbitrabantur, venisse jam ostendit, cum ait, « in omnibus gentibus: in quibus estis, inquit, et vos vocati Jesu Christi [2], » id est, ut et vos sitis ejus Jesu Christi, qui omnium gentium salus est, quanquam non in numero Judæorum, sed in numero cæterarum gentium sitis inventi.

VII. Huc usque dixit ipse quis esset qui scribit episto-

[1] Rom. i, 5. — [2] Ibid. 6.

lam. Est enim qui scribit epistolam, « Paulus servus Jesu » Christi vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium » Dei. » Sed quia occurrebat, Quod Evangelium? respondit, « Quod ante promiserat per Prophetas suos in » Scripturis sanctis de Filio suo.» Item quia occurrebat, De quo Filio suo? respondit, « Qui factus est ei ex semine » David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius » Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex » resurrectione mortuorum, Domini nostri Jesu Christi.» Et quasi diceretur, Quomodo tu ad eum pertines? respondit, « Per quem accepimus gratiam et apostolatum, ad » obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus.» Item quasi diceretur, Quæ igitur causa est ut scribas ad nos? respondit, « In quibus estis et vos vocati Jesu Christi.» Nunc deinde adjungit ex more epistolæ quibus scribat : « Omnibus, inquit, qui sunt Romæ, dilectis Dei, voca- » tis sanctis. » Etiam hic significavit benignitatem Dei potius quam meritum illorum. Non enim ait, diligentibus Deum; sed, « dilectis Dei. » Prior enim dilexit nos ante omnia merita, ut et nos eum dilecti diligeremus [1]. Unde etiam addidit, « vocatis sanctis. » Quanquam enim sibi quis tribuat quod vocanti obtemperat, nemo potest sibi tribuere quod vocatus est. « Vocatis autem sanctis, » non ita intelligendum est, tanquam ideo vocati sint, quia sancti erant : sed ideo sancti effecti, quia vocati sunt.

VIII. Restat ergo ut salutem dicat, ut compleatur usitatum epistolæ principium, tanquam ille illis salutem. Pro eo autem ac si diceret salutem, « Gratia, inquit, vo- » bis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.» Non enim omnis gratia est a Deo. Nam et Judices mali præbent gratiam in accipiendis personis aliqua cupiditate illecti, aut timore perterriti. Neque omnis pax Dei est,

[1] I Joan. IV, 19.

vel ab illo : unde ipse Dominus discernens ait : « Pacem » meam do vobis[1] : » adjungens etiam et dicens, non se talem pacem dare, qualem dat hic mundus. Gratia est ergo a Deo Patre, et Domino nostro Jesu Christo, qua nobis peccata remittuntur, quibus adversabamur Deo. Pax vero ipsa qua reconciliamur Deo. Cum enim per gratiam remissis peccatis absumptæ fuerint inimicitiæ, restat ut pace adhæreamus illi, a quo nos sola peccata dirimebant: sicut Propheta dicit : « Non gravabit aurem, ut non au- » diat ; sed peccata vestra inter vos et Deum separant[2]. » Quibus remissis per fidem Domini nostri Jesu Christi nulla separatione interveniente pax erit.

IX. Fortasse autem quisque miretur, quomodo intelligenda sit justitia judicis Dei, cum gratiam præbet ignoscendo peccatis. Sed hoc plane justum est apud Deum ; quia vere justum est, ut ii quos peccatorum suorum pœnitet, eo tempore quo nondum pœnarum manifestus terror apparet, misericorditer separentur ab eis qui defensiones peccatorum suorum pertinaciter exquirentes, nulla pœnitentia corrigi volunt. Injustum est enim ut cum his illi ad consortium pœnale copulentur, qui vocantem Deum non spreverunt, et peccantes displicuerunt sibi, ut quemadmodum ille peccata eorum, sic etiam ipsi odissent sua. Ea enim demum est humanæ justitiæ disciplina, non in se amare nisi quod Dei est, et odisse quod proprium est ; nec approbare peccata sua, nec in eis alium improbare, sed se ipsum ; nec putare satis sibi esse, ut sua peccata displiceant ; nisi etiam vigilantissima deinceps intentione vitentur ; nec in eis vitandis vires suas existimare sufficere, nisi divinitus adjuvetur. Justum est ergo apud Deum, ut ignoscatur talibus quæcumque antea commiserunt, ne (quod injustissimum est) cum eis qui tales non sunt con-

[1] Joan. XIV, 27. — [2] Isaï. LIX, 1, 2.

fundantur atque misceantur. Quapropter et quia talibus non ignoscitur, justitia Dei est: et quia ignoscitur, gratia est. Justa est ergo gratia Dei, et grata justitia, cum in eo quoque etiam pœnitentiæ meritum gratia præcedat, quod neminem peccati sui pœniteret, nisi admonitione aliqua vocationis Dei.

X. Porro justitiæ divinæ tanta constantia est, ut cum pœna spiritalis et sempiterna fuerit relaxata, pressuræ tamen cruciatusque corporales, quibus etiam Martyres exercitatos novimus; postremo mors ipsa, quam peccando meruit nostra natura, nulli relaxetur. Quod enim etiam justi homines et pii, tamen exolvunt ista supplicia, de isto justo Dei judicio venire credendum est. Ipsa est quæ in sacris Scripturis etiam disciplina nominatur, quam nemo justorum effugere sinitur. Neminem quippe excepit, cum diceret: « Quem enim diligit Deus, corripit: flagel- » lat autem omnem filium quem recipit[1]. » Unde etiam ipse Job, qui propterea tam multa illa passus est, ut hominibus quis vir esset, et quantus Dei servus, eluceret, pœnas tamen corporis pro peccatis suis se exolvere testatur. Petrus quoque apostolus exhortans fratres ad perferendas pro Christi nomine passiones, ita loquitur: « Nemo autem » vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledi- » cus, aut curas alienas agens: si vero quasi Christianus, » non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine, » quia tempus inchoationis judicii a domo Dei: si autem » initium a nobis, quis finis eorum qui non credunt Evan- » gelio Dei? Et si justus quidem vix salvus sit, peccator » et impius ubi parebunt[2]? » Manifeste ostendit easdem ipsas passiones, quas justi patiuntur, ad judicium Dei pertinere: quod inchoari dixit ex domo Dei, ut inde conjiciatur, quantæ impiis futuræ servantur. Unde etiam ipse

[1] Hebr. XII, 6. — [2] I Petr. IV, 15, etc.

Paulus ad Thessalonicenses dicit : « Ita ut nos ipsi de vo- » bis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro vestra patientia et » fide in omnibus persecutionibus vestris, et pressuris » quas sustinetis in exemplum justi judicii Dei[1]. » Quod omnino ad illud respicit, quod ait Petrus tempus esse inchoationis judicii a domo Dei : et illud quod de Propheta interposuit : « Et si justus vix salvus erit, peccator et im- » pius ubi parebunt[2]? » Unde mihi videtur, etiam illa quæ per Nathan prophetam regi David comminatus est Deus, quanquam statim ignoverit pœnitenti, propterea tamen accidisse omnia, ut demonstraretur illam veniam spiritaliter datam propter futurum judicium pœnarum, quod expectat eos qui hoc tempore corrigi nolunt[3]. Dicit enim et alibi Petrus : « Propter hoc enim et mortuis evan- » gelizatum est, ut judicentur quidem secundum homi- » nem in carne, vivant autem secundum Deum in spi- » ritu[4]. » Hoc dixi, ut ostenderem quantum possem, et quantum opportunitas præsentis loci Scripturarum sinit, non sic accipiendam gratiam et pacem Dei, cum dicitur, ut existiment homines a justitia Deum posse discedere. Nam et ipsam pacem cum promitteret Dominus, ait : « Hæc dixi, ut in me pacem habeatis, in mundo autem » pressuram[5]. » Sed tribulationes et molestiæ cum per justitiam Dei redduntur peccatis, bonos et justos, et quibus jam plus peccata ipsa displicent quam ulla corporis pœna, non reflectunt ad peccandum, sed ab omni labe penitus purgant. Pax enim perfecta etiam corporis suo tempore dabitur, si nunc pacem quam Dominus per fidem dare dignatus est, inconcusse spiritus noster atque incommutabiliter teneat.

XI. Quod autem Apostolus gratiam et pacem a Deo Pa-

[1] 2 Thess. I, 4. — [2] Prov. XI, 31. — [3] 2 Reg. XII, 2, etc. — [4] I Petr. IV, 6. — [5] Joan. XVI, 33.

tre et Domino nostro Jesu Christo dicit, non adjungens etiam Spiritum sanctum ; non mihi alia ratio videtur, nisi quia ipsum donum Dei Spiritum sanctum intelligamus : gratia porro et pax, quid aliud est quam donum Dei? Unde nullo modo dari hominibus gratia potest qua liberamur a peccatis, et pax qua reconciliamur Deo, nisi in Spiritu sancto. Et ideo ipsa Trinitas pariterque incommutabilis unitas in ista salutatione cognoscitur. Quod propterea maxime credo, quoniam excepta epistola quam ad Hebræos scripsist, ubi principium salutatorium de industria dicitur omisisse, ne Judæi qui adversus eum pugnaciter oblatrabant, nomine ejus offensi vel inimico animo legerent, vel omnino legere non curarent, quod ad eorum salutem scripserat, unde nonnulli eam in canonem Scripturarum recipere timuerunt : sed quoquo modo se habeat ista quæstio, excepta hac epistola, cæteræ omnes quæ nulla dubitante Ecclesia Pauli apostoli esse firmantur, talem continent salutationem : nisi quod ad Timotheum in utraque interponit misericordiam. Nam ita scribit : « Gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et Jesu Christo Domino nostro [1]. » Quo enim familiarius, eo dulcius quodam modo scribens ad Timotheum, id verbum interposuit, quo plane aperitur atque ostenditur, non meritis operum priorum, sed secundum misericordiam Dei nobis dari Spiritum sanctum, ut et peccatorum abolitio fiat, quibus sejungebamur a Deo ; et reconciliatio, ut illi inhæreamus.

XII. Nec aliæ Apostolorum epistolæ, quas usus ecclesiasticus recipit, parum nos admonent de ista Trinitate in principiis suis. Nam Petrus ita dicit : « Gratia vobis et pax » adimpleatur [2]. » Deinde statim subjicit, Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. Ut per gratiam

[1] 1 Tim. 1, 2, et 2 Tim. 1, 2. — [2] 1 Petr. 1, 2, 3.

et pacem Spiritu sancto intellecto, Patris et Filii commemoratio animum de Trinitate commoneat. Et in alia sic ait : « Gratia vobis et pax multiplicetur in recognitione » Dei et Christi Jesu Domini nostri [1]. » Joannes autem nescio quam ob causam misit tale principium ; sed plane Trinitatis commemorationem nec ipse neglexit pro gratia et pace, societatem interponens : « Quod ergo vidimus, » inquit, nuntiamus et vobis, ut et vos societatem habea- » tis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et Filio » ejus Jesu Christo [2]. » In secunda vero illis quæ ad Timotheum sunt consonat, dicens : « Sit vobiscum gratia, » misericordia, pax, a Deo Patre et Jesu Christo Filio Patris [3]. » In tertiæ principio de Trinitate penitus tacetur, credo, quod sit omnino brevissima. Sic enim incipit : « Senior Gaio dilectissimo, quem ego diligo in veritate [4]. » Quam veritatem pro ipsa Trinitate positam puto. Judas nominato Deo Patre et Domino Jesu Christo ad intelligendum Spiritum sanctum, hoc est donum Dei, tria verba ponit : sic quippe incipit : « Judas Jesu Christi servus, » frater autem Jacobi, in Deo Patre dilectis, et Jesu » Christo conservatis et vocatis, misericordia vobis, et » pax, et charitas adimpleatur [5]. » Gratia enim et pax sine misericordia et charitate intelligi non potest. Jacobus autem usitatissimum exordium fecit epistolæ, ita scribens : « Jacobus Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duo- » decim tribubus quæ sunt in dispersione salutem [6]. » Credo, considerans salutem non esse nisi in dono Dei, ubi gratia et pax. Et quanquam ante hoc verbum nominaverit Deum et Dominum nostrum Jesum Christum : tamen quia nulla gratia et nulla pace salvi fiunt homines,

[1] 2 Petr. II, 2. — [2] 1 Joan. I, 3. — [3] 2 Joan. I, 3. — [4] 3 Joan. I. — [5] Judæ. I, I. — [6] Jacob. I, I.

nisi quæ est a Deo Patre et Domino Jesu Christo, sicut Joannes in tertia veritatem, sic iste salutem pro ipsa Trinitate posuisse mihi videtur.

XIII. Quo loco prorsus non arbitror prætereundum, quod pater Valerius animadvertit admirans in quorumdam rusticanorum collocutione[1]. Cum enim alter alteri dixisset, « Salus, » quæsivit ab eo qui et latine nosset et punice, quid esset « Salus : » responsum est, « Tria. » Tum ille agnoscens cum gaudio salutem nostram esse Trinitatem, convenientiam linguarum non fortuitu sic sonuisse arbitratus est, sed occultissima dispensatione divinæ providentiæ : ut cum latine nominatur « Salus, » a Punicis intelligantur « Tria; » et cum Punici lingua sua « Tria » nominant, latine intelligatur « Salus. » Chananæa enim, hoc est, Punica mulier, de finibus Tyri et Sydonis egressa, quæ in Evangelio personam Gentium gerit, salutem petebat filiæ suæ, cui responsum est a Domino : « Non est bonum panem filiorum mittere canibus[2]. » Quod crimen objectum illa non negans, tanquam de confessione peccatorum impetratura salutem filiæ, hoc est novæ vitæ suæ, « Ita, inquit Domine, nam et canes edunt de micis » quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tria » enim mulieris lingua « Salus » vocantur : erat enim Chananæa. Unde interrogati rustici nostri quid sint, punice respondentes « Chanani, » corrupta scilicet, sicut in talibus solet, una littera, quid aliud respondent quam Chananæi? Petens itaque salutem, Trinitatem petebat : quia et romana lingua, quæ in salutis nomine Trinitatem punice sonat, caput Gentium inventa est in adventu Domini : et diximus, Chananæam mulierem, Gentium sustinere personam. Panem autem appellans Dominus id ipsum quod a muliere petebatur, quid aliud quam Trinitati attesta-

[1] Valerius episcopus hipponensis. — [2] Matth. xxv, 26.

tur? Namque alio loco eamdem Trinitatem in tribus panibus intelligendam esse, apertissime docet. Sed hæc verborum consonantia, sive provenerit, sive provisa sit, non pugnaciter agendum est, ut ei quisque consentiat, sed quantum interpretantis elegantiam hilaritas audientis admittit.

XIV. Illud sane magna intentione animi considerandum, et totis viribus pietatis amplectendum satis apparet, quoniam si gratia et pax ad implendam Trinitatis commemorationem sic ab Apostolo ponitur, ac si Spiritum sanctum nominasset : ille peccat in Spiritum sanctum, qui desperans, vel irridens atque contemnens prædicationem gratiæ per quam peccata diluuntur, et pacis per quam reconciliamur Deo, detrectat agere pœnitentiam de peccatis suis, et in eorum impia atque mortifera quadam suavitate perdurandum sibi esse decernit, et in finem usque perdurat. Quod ergo ait Dominus, dimitti homini, si verbum dixerit adversus filium hominis : si autem verbum dixerit adversus Spiritum sanctum, non ei dimitti, neque hic, neque in futuro sæculo, sed reum esse æterni peccati, non negligenter audiendum est [1]. Constituamus enim aliquem latinæ linguæ ignarum, cum illo audiente pronuntiatus fuerit ab aliquo Spiritus sanctus, quærere quid rerum significetur sub isto syllabarum sono : ab aliquo autem deceptore vel irrisore impio responderi aliquid aliud, quodlibet vile et abjectum, ut quærentem decipiat, sicuti a talibus fieri solet ridendi gratia : illum autem per ignorantiam contempsisse hoc nomen, dum nescit quid significet, et aliqua etiam in hoc convicia jactitasse : neminem esse arbitror tam vanum et inconsideratum, qui hunc hominem ullo crimine impietatis aspergat. At contra, si tacito nomine res ipsa verbis quibus potest ad quæ-

[1] Matth. XII, 32, et Luc. XII, 10.

rentis intelligentiam perducatur, tum vero contumeliose in tantam sanctitatem vel verba vel facta protulerit, reus tenebitur. Quæ cum ita sint, manifestum esse arbitror, eum qui hoc nomine audito, aliam pro alia rem significari putaverit; et adversus eam rem quam significari hoc nomine credidit, verbum dixerit: non hunc sic peccare, ut adversus Spiritum sanctum verbum dixisse judicetur. Ita quoque si quisquam quærens quid sit Spiritus sanctus, audiat ab imperito, hunc esse Filium Dei per quem facta sunt omnia, qui etiam certa opportunitate temporis de virgine natus sit, et occisus sit a Judæis, et resurrexerit, quibus auditis vel neget vel irrideat quæ dicta sunt: non eum sic teneri putandum est, ac si verbum adversus Spiritum sanctum dixerit; sed potius adversus Filium Dei, vel filium hominis, sicut et vocari et esse dignatus est. Non enim quid sit imperito per vocem propositum, sed per rationem expositum, considerandum est. Quia ille cum maledicta proferret, ei utique maledicebat, quem sibi enarratum in cogitatione intuebatur. Quodlibet autem vocaretur, utrum res ipsa veneranda, an neganda, vel vituperanda esset, hoc quæritur. Hoc modo etiam si quispiam quærat quis sit Jesus Christus, et ea quærenti respondeantur quæ non in Filium Dei, sed potius in Spiritum sanctum conveniunt, quibus auditis ille blasphemet: non utique adversus Filium, sed adversus Spiritum sanctum verbum dixisse tenebitur.

XV. Sed si transitorie ac negligenter attenderimus quod dictum est, Si quis verbum dixerit adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro: quis inveniri poterit cui veniam peccatorum dederit Deus? Nam et Pagani qui appellantur, etiam nunc totam nostram religionem, quia jam ferro et cædibus prohibentur, maledictis contumeliisque insectantur; et quid-

quid de ipsa Trinitate dicimus, negando et blasphemando contemnunt. Non enim excipiunt sibi Spiritum sanctum quem venerentur, ut in cætera sæviant : sed simul adversus omnia quæcumque sollicite de trina Dei majestate loquimur, quanto possunt furore impietatis oblatrant. Nam neque de ipso Deo Patre digna sentiunt, quem partim penitus negant, partim sic fatentur, ut de illo falsa fingendo, non utique illum, sed sua figmenta venerentur. Multo magis ergo quod de Filio Dei, vel de Spiritu sancto dicimus, suo impio more deridere, quam nostra pia societate colere maluerunt. Quos tamen, quantum possumus, adhortamur ad Christum cognoscendum, et per ipsum Patrem Deum, summoque et vero Imperatori militandum esse suademus; eosque promissa impunitate præteritorum omnium peccatorum invitamus ad fidem. Qua in re satis judicamus, etiam si quid adversus Spiritum sanctum in sua sacrilega superstitione dixerunt, cum Christiani facti fuerint, sine ulla caligine dubitationis ignosci. Judæi vero quales adversus Spiritum sanctum fuerint, testis est Stephanus, quem ipso Spiritu sancto plenum lapidaverunt, cum illa omnia quæ in eos dixit, ipse Spiritus dixerit. In quibus verbis apertissime dictum est Judæis : « Vos semper restitistis Spiritui sancto [1]. » In illo tamen numero Judæorum resistentium Spiritui sancto, et non ob aliud Stephanum vas ejus, nisi quod ipse eo plenus erat, lapidantium, etiam Paulus apostolus erat, in manibus omnium quorum vestimenta servabat : quod ipse sibi postea etiam pœnitendo increpitat, eo ipso Spiritu jam plenissimus, cui primo inanissimus resistebat, et paratus jam lapidari pro talibus dictis : qualium prædicatorem ipse lapidaverat. Quid Samaritani, nonne ita Spiritui sancto adversantur, ut ipsam prophetiam penitus conentur extin-

[1] Act. VII, 51.

guere, quæ per Spiritum sanctum ministrata est? Quorum tamen saluti et ipse Dominus attestatur, in eo qui de decem leprosis mundatis solus reversus est ut ageret gratias, cum esset Samaritanus[1]; et in illa muliere, cum qua ad puteum sexta hora locutus est, vel eis qui per illam crediderunt[2]. Post Domini autem ascensionem, sicut in Actibus Apostolorum scriptum est, quanta gratulatione sanctorum recipit Samaria verbum Dei[3]? Simonem quoque magum arguens Petrus apostolus, quod tam male de Spiritu sancto senserit, ut eum venalem putans pecunia sibi emendum poposcerit; non tamen ita de illo desperavit, ut veniæ locum nullum relinqueret: nam benigne etiam ut eum pœniteret admonuit. Ipsa denique catholicæ Ecclesiæ tam insignis auctoritas, quæ in eodem dono Spiritus sancti omnium sanctorum mater toto secunda orbe diffunditur, cui unquam hæretico vel schismatico spem liberationis, si se corrigat, amputavit? cui placandi Dei aditum clausit? Nonne omnes ad ubera sua, quæ superbo fastidio reliquerunt, cum lacrymis revocat? Quis vero vel de principibus, vel de gregibus hæreticorum invenitur, qui non adversetur Spiritui sancto? Nisi forte quisquam tam perverse sentit, ut arbitretur eum teneri reum, qui adversus Spiritum sanctum aliquid dixerit; eum vero qui adversus Spiritum sanctum multa fecerit, non teneri. Qui autem tanta evidentia contra Spiritum sanctum pugnant, quam illi adversus Ecclesiæ pacem superbissimis contentionibus sæviunt? Sed si de verbis quæstio est, quæro utrum nihil dicant adversus Spiritum sanctum, cum alii eum, quod ad ipsum proprie pertinet, omnino non esse asseverent; sed ita esse unum Deum, ut idem ipse Pater, idem ipse Filius, idem ipse Spiritus sanctus appelletur. Alii fateantur quidem esse Spiritum sanctum; sed æqua-

[1] Luc. XVII, 15. — [2] Joan. IV, 7. — [3] Act. VIII, 9.

lem Filio, vel omnino esse Deum negent. Alii unam quidem et eamdem Trinitatis substantiam esse fateantur, sed de ipsa divina substantia tam impie sentiant, ut eam commutabilem et corruptibilem putent; ipsumque Spiritum sanctum, quem Dominus Discipulis se missurum esse promisit, non quinquagesimo die post ejus resurrectionem, sicut Apostolorum Acta testantur, sed post trecentos fere annos per hominem venisse confingant[1]. Alii similiter adventum ejus, quem tenemus, negent; et eum Prophetas in Phrygia, per quos tanto post loqueretur, elegisse contendant. Alii sacramenta ejus exsufflent, et baptizatos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, denuo baptizare non dubitent. Sed ne pergam per singula, quæ sunt innumerabilia, his certe omnibus quos pro tempore breviter attigi, ad sponsam Christi redeuntibus, et errorem atque impietatem pœnitendo damnantibus, nulla catholica disciplina negandam Ecclesiæ pacem, et claudenda viscera misericordiæ judicavit.

XVI. Quod si quisquam tunc putat verbum dici adversus Spiritum sanctum, cum ab eo dicitur cui jam per baptismum dimissa sunt peccata : attendat nec talibus per Ecclesiæ sanctitatem auferri pœnitentiæ locum. Si enim propterea credit non dari veniam ei, quia gratia fidei sacramentisque fidelium jam perceptis non potest dici peccasse ignorantia; videat aliam causam esse, cum dicitur propterea non ignosci, quia non ignorantiæ tempore peccatum est; et aliam causam esse, cum dicitur propterea non ignosci, quia verbum dixit adversus Spiritum sanctum. Si enim sola ignorantia veniam meretur, et ignorantia non accipitur nisi antequam quisque fuerit baptizatus; non solum si adversus Spiritum sanctum, sed etiam si adversus filium hominis post baptismum dixerit ver-

[1] Act. II, 1.

bum; et omnino si qua fornicatione, vel homicidio, vel ullo flagitio, aut facinore post baptismum sese maculaverit, non potest pœnitendo curari. Quod si senserunt exclusi sunt a communione catholica; satisque judicatum est, eos in illa crudelitate, divinæ misericordiæ participes esse non posse. Si autem illud solum, quod adversus Spiritum sanctum dicitur, sine venia esse post acceptum baptismum putatur: primo Dominus cùm inde loqueretur, nullum tempus excepit, sed regulariter ait: « Qui dixerit » verbum adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, » neque in hoc sæculo, neque in futuro[1]. » Deinde Simon, quem paulo ante commemoravi, jam baptismum acceperat, cum Spiritum sanctum turpissimo mercatui subditum credidit[2]: cui correpto a se Petrus tamen consilium pœnitendi dedit. Quid autem de iis, qui cum baptismi sacramenta pueri vel etiam infantes perceperint, postea negligenter educati, per ignorantiæ tenebras vitam turpissimam ducunt, nescientes omnino quid christiana disciplina jubeat aut vetet, quid polliceatur, et quid minetur, quid credendum, quid sperandum, quid diligendum sit; num audebimus peccata eorum propterea non ignorantiæ deputare, quia baptizati peccaverunt, cum omnino ignorantes, et omnino, quemadmodum dicitur, ubi caput haberent nescientes, in magno errore peccaverint?

XVII. Quod si eo tempore cum scientia quisque peccasse dicatur, quo scit malum esse quod facit, et tamen facit; cur hoc in Spiritum sanctum solum, non etiam in Dominum Jesum Christum irremissibile judicatur? Aut si hoc ipsum esse creditur peccare, vel verbum dicere adversus Spiritum sanctum, quodlibet peccatum cum scientia committere; ut quidquid homines ignorando peccant,

[1] Matth. XII, 32, et Luc. XII, 10. — [2] Act. VIII, 13.

in Filium peccare; quidquid autem scientes peccant, in Spiritum sanctum peccare judicentur: quæro quis nesciat malum esse, verbi gratia, corrumpere pudicitiam uxoris alienæ, vel eo ipso certe quod hoc in sua conjuge nollet perpeti; aut fraudare quemquam in negotio, aut circumvenire mendacio, aut opprimere testimonii falsitate, aut auferendæ rei ejus causa insidiari, et occidere quempiam; et si quid omnino est quod sibi ab altero fieri non vult, et si fieri senserit, toto corde indubitanter accusat. Aut si hæc ab ignorantibus fieri dicimus, quid invenimus in quo scientes homines peccare videantur? Restat ergo ut, si hoc est peccare in Spiritum sanctum, peccare cum scientia, illis peccatis quæ commemoravi negetur pœnitendi locus; quoniam peccato in Spiritum sanctum omnem spem veniæ Dominus amputavit: quod si regula christiana respuit, omnesque illos qui sic peccant, ad correctionem vitæ vocare non cessat; adhuc quærendum est quid sit peccare in Spiritum sanctum, cui peccato venia nulla conceditur.

XVIII. An forte non est dicendus cum scientia peccare, qui peccatum ipsum malum esse novit, et tamen Deum voluntatemque ejus ignorans peccat? Hoc enim videtur ad Hebræos dicere, cum dicit: « Voluntarie enim » peccantibus nobis accepimus scientiam veritatis, non » adhuc relinquitur pro peccatis sacrificium[1]. » Parum enim erat, si tantummodo diceret: « Voluntarie peccan- » tibus nobis, nisi adderet, postquam accepimus scien- » tiam veritatis: » in qua utique Deus voluntasque ejus cognoscitur. Quæ scientia videtur congruere Dominicæ illi sententiæ, cum ait: « Servus ignorans voluntatem do- » mini sui, et faciens digna plagis, vapulabit pauca, ser- » vus autem sciens voluntatem domini sui, et faciens

[1] Hebr. x, 26.

» digna plagis, vapulabit multa [1]. » Ut hoc putemus dictum esse, quod dictum est, vapulabit pauca, tanquam si diceret, leviter emendatus ad veniam pertinebit : in eo vero quod dictum est, vapulabit multa, sempiternum supplicium intelligatur, quod minatur peccantibus in Spiritum sanctum, quibus dicit nunquam posse dimitti peccatum : ut hoc sit peccare in Spiritum sanctum, cognita Dei voluntate peccare. Quod si ita est, cogitari oportet, et discuti prius quando cognoscatur voluntas Dei. Nonnulli enim et ante perceptum baptismi sacramentum cognoverunt eam. Nam et Cornelius Centurio voluntatem Dei utique apostolo Petro docente cognovit, et ipsum Spiritum sanctum manifestissimis coattestantibus signis, antequam baptizetur, accepit [2] : quanquam non ideo sacramenta illa contempserit, sed multo certius baptizatus sit ; ut etiam ipsa sacrosancta signacula, quorum res in eo præcesserat, ad perficiendam scientiam veritatis percipere nullo modo moraretur. Multi autem nec post acceptum baptismum curant cognoscere voluntatem Dei. Quapropter quisquis ante baptismum cognita Dei voluntate peccaverit, non possumus dicere, aut ullo modo credere, cum ad baptismum accesserit, non ei dimitti omnia quæcumque peccavit. Huc accedit quod voluntas Dei in diligendo Deo et proximo breviter insinuetur credentibus, ita ut in his duobus præceptis tota Lex pendeat, et omnes Prophetæ [3]. Dilectionem autem proximi, id est, dilectionem hominis usque ad inimici dilectionem, nobis Dominus ipse commendat : et videmus quam multi jam baptizati, et vera esse ista fateantur, et tanquam Domini præcepta venerentur ; cum autem perpessi fuerint alicujus inimicitias, ita rapiuntur animo ad ulciscendum, et tantis inardescunt facibus odiorum, ut nec prolato et recitato

[1] Luc. XII, 47. — [2] Act. X, 1, etc. — [3] Matth. XXII, 40.

Evangelio placari possint : talibus hominibus jam baptizatis Ecclesiæ plenæ sunt ; quos tamen spiritales viri fraterne admonere non cessant, et in spiritu lenitatis instanter instruunt[1], ut hujusmodi tentationibus occurrere ac resistere parati sint, et magis diligant in Christi pace regnare, quam de inimici oppressione lætari. Quod inaniter fieret, si talium peccatorum nulla pœnitentiæ medicina remaneret. Et certe caveant qui hoc sentiunt, ne David patriarcham divina electione probatum atque laudatum, ignorasse affirment voluntatem Dei, cum alienæ conjugis amore perculsus, etiam maritum ejus decipiendum necandumque curavit[2] : de quo tamen scelere cum esset primo sua, deinde Prophetæ voce damnatus, pœnitendi humilitate, et peccati confessione liberatus est. Sed plane vapulavit multa, et exemplo suo docuit intelligi, non ad sempiternam pœnam, sed ad severiorem disciplinam pertinere quod dictum est a Domino : « Qui autem novit voluntatem Domini sui, et facit digna plagis vapulabit multa[3]. »

XIX. Nam et illud ad Hebræos qui diligentius pertractant, sic intelligunt, ut non de sacrificio contribulati per pœnitentiam cordis accipiendum sit quod dictum est : « Non adhuc pro peccatis relinquitur sacrificium[4] : » sed de sacrificio de quo tunc loquebatur Apostolus, id est, holocausto dominicæ passionis, quod eo tempore offert quisque pro peccatis suis, quo ejusdem passionis fide dedicatur, et Christianorum fidelium nomine baptizatus imbuitu : ut hoc significaverit Apostolus, non posse deinceps eum qui peccaverit, iterum baptizando purgari. Quo intellectu non includitur pœnitendi locus : ita sane, ut eos qui nondum baptizati sunt, nondum plenam scientiam veritatis accepisse fateamur. Ex quo conficitur, ut omnis

[1] Galat. VI, 1. — [2] 2 Reg. XI, 1, et XII, 1. — [3] Luc. XI, 47. — [4] Hebr. X, 26.

qui scientiam veritatis accepit, etiam baptizatus intelligatur. Non autem omnis baptizatus etiam scientiam veritatis accepit, propter quorumdam posteriorum provectum vel miserabilem negligentiam : et tamen illud sacrificium de quo loquebatur, id est, holocaustum Domini, quod tunc pro unoquoque offertur quodam modo, cum ejus nomine in baptizando signatur, iterum si peccaverit, offerri non potest. Non enim possunt denuo baptizari qui semel baptizati sunt, quamvis etiam post baptismum per ignorantiam veritatis peccaverint. Ita fit, ut, quoniam sine baptismo nemo recte dicitur accepisse scientiam veritatis, omnis qui accepit eam, non ei relinquatur pro peccatis sacrificium, hoc est, non possit denuo baptizari : nec tamen omnis qui non accepit per doctrinam scientiam veritatis, debeat arbitrari posse pro se illud offerri sacrificium, si jam oblatum est; id est, si jam ejusdem veritatis per baptismum sacramenta percepit, non potest iterum baptizari. Tanquam si diceremus, omnem hominem non esse quadrupedem, non ideo tamen omne animal quod homo non est, etiam quadrupes esse. Eos enim qui jam baptizati fuerint, curari melius dicimus per pœnitentiam, non renovari : quia renovatio in baptismo est. Ubi quidem operatur pœnitentia, sed tanquam in fundamento. Manente itaque fundamento, recurari ædificium potest : si autem fundamentum iterare quis voluerit, totum ædificium subvertat necesse est. Propterea hoc dicit Hebræis, qui ex Novo Testamento ad sacerdotium vetus declinasse videbantur : « Ideoque remittentes, inquit, initii Christi » verbum, in consummationem respiciamus, non iterum » jacientes fundamentum pœnitentiæ a mortuis operibus, » et fidei in Deum, lavacri doctrinæ, impositionis manus, » resurrectionis etiam mortuorum, et judicii æterni [1]. »

[1] Hebr. VI, 1, 2.

Ista omnia in baptismo traduntur, quæ negat esse repetenda, utique in consecrandis fidelibus. Nam in verbi Dei tractatione atque doctrina, non iterum tantum, sed sæpius dicenda sunt, sicut rerum de quibus disseritur opportunitas flagitat.

XX. An vero jam illud occurret, ut non jam si quodlibet peccatum sciens admiserit, sed si proprie peccatum in Spiritum sanctum sciens admiserit, tunc non habere veniam judicetur? Quo loco quæri potest, utrum scirent Judæi per Spiritum sanctum operari Dominum, quando eum in principe dæmoniorum dæmonia excludere blasphemabant[1]? Miror autem quomodo possent in illo Spiritum sanctum cognoscere, cum ipsum Dominum Filium Dei esse nescirent : in illa scilicet cæcitate, quæ ex parte in Israël facta est, donec plenitudo Gentium intraret. De qua opportunius suo loco, Domino adjuvante atque permittente, tractabitur[2]. Deinde si dijudicatio spirituum illa intelligitur, qua quisque dijudicat, utrum in quoquam Spiritus sanctus, an fallaciæ spiritus operetur ; hæc autem dijudicatio certo quodam tempore per Spiritum sanctum fidelibus datur, sicut alio loco idem Apostolus dicit[3] : quomodo poterant infideles Judæi sine isto munere dijudicare, utrum per Spiritum sanctum Dominus operaretur : et tamen in eis, ut justa pœna ferirentur, apertissima indicia malevolentiæ claruerunt, et cum falsos testes in eum compararunt[4], et submiserunt simulatores qui eum in verbo caperent[5] ; et cum tremenda mirabilia, quæ in ejus resurrectione facta sunt, eis renuntiarentur, famam falsam disseminare ac veritatem abscondere, custodum corruptione conati sunt[6] : et alia malitiosi et venenosi animi

[1] Matth. IX, 34. — [2] Rom. XI, 25. — [3] I Cor. XII, 10. — [4] Matth. XXVI, 60. — [5] Id. XXII, 16. — [6] Id. XXVIII, 13.

signa in eis, quantum evangelica narratio demonstrat, apparuerunt.

XXI. Unde jam velut incœpit elucere, eum peccare in Spiritum sanctum, qui operibus quæ per Spiritum sanctum fiunt, malevolo animo contradicit. Quanquam enim nesciat utrum ille sit Spiritus sanctus; tamen qui hoc animo est, ut ea opera quibus invidet, malit non esse Spiritus sancti; non quia mala sunt, sed quia invidet eis, quia ipsi bonitati est contrarius per malitiam suam; recte in Spiritum sanctum peccare judicatur. Verumtamen si ex eo quoque hominum numero, quibus Dominus illud crimen objicit, veniens ad fidem Christi, et pœnitendi cruciatibus edomita invidia salutem cum lacrymis poscens, sicut etiam nonnulli eorum fortasse fecerunt; quæro utrum quisquam tanto errore crudescat, ut aut neget eos ad Christi baptismum admitti opportuisse, aut frustra admissos esse contendat? Nam si quis [1] per invidiam opera divina blasphemat, quoniam bonis Dei, hoc est donis Dei malitia sua resistit, in Spiritum sanctum peccare, et propterea spem veniæ non habere existimandus est; attendamus utrum ex eo numero fuerit apostolus Paulus. Dicit enim: « Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et in- » juriosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ig- » norans feci in incredulitate [2]. » An forte ideo non pertinuit ad hoc genus criminis, quia non erat invidus? Audiamus quid alibi dicat: « Fuimus enim, inquit, et nos » stulti aliquando et increduli, errantes, servientes vo- » luptatibus et desideriis variis, in malitia et invidia agen- » tes, abominabiles, invicem odio habentes [3]. »

XXII. Si ergo nec Paganis, nec Hebræis, nec hæreticis, aut schismaticis nondum baptizatis, ad baptismum Christi aditus clauditur, ubi condemnata vita priore in

[1] *Forte* qui, *vel* quisquis. — [2] 1 Tim. I, 13. — [3] Tit. III, 3.

melius commutentur; quamvis Christianitati et Ecclesiæ Dei adversantes antequam christianis sacramentis abluerentur, etiam Spiritui sancto quanta potuerunt infestatione restiterint: si etiam hominibus, qui usque ad sacramentorum perceptionem veritatis scientiam perceperunt, et post hæc lapsi Spiritui sancto restiterunt, ad sanitatem redeuntibus, et pacem Dei pœnitendo quærentibus, auxilium misericordiæ non negatur: si denique de illis ipsis, quibus blasphemiam in Spiritum sanctum ab eis prolatam Dominus objecit, si qui resipiscentes ad Dei gratiam confugerunt, sine ulla dubitatione sanati sunt[1]: quid aliud restabat, nisi ut peccatum in Spiritum sanctum, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro dimitti Dominus dicit, nullum intelligatur nisi perseverantia in nequitia et in malignitate, cum desperatione indulgentiæ Dei? Hoc est enim gratiæ illius et paci resistere, de quibus nobis sermo nunc ortus est. Nam hinc licet advertere, etiam ipsis Judæis, quorum blasphemiam Dominus arguit, non fuisse clausum corrigendi se et pœnitendi locum, quod idem Dominus in ea ipsa reprehensione ait illis: « Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, et fructum ejus malum[2]. » Quod utique nulla ratione diceretur eis, si propter illam blasphemiam jam commutare animum in melius, et recte factorum fructus generare non possent, aut frustra etiam sine peccati sui dimissione generarent.

XXIII. Ergo quia Dominus in Spiritu Dei expellebat dæmonia, cæterosque humanorum corporum morbos languoresque sanabat, non ob aliud nisi ut crederetur dicenti sibi: « Agite pœnitentiam, appropinquavit enim » regnum cœlorum[3]. » Invisibiliter enim peccata dimittuntur, cui dimissioni fidem miraculis comparabat: quod

[1] Matth. XII, 31. — [2] Ibid. 33. — [3] Id. III, 2.

in illo paralytico manifestissime ostenditur. Cum enim primo ei donum visibile obtulisset, propter quod venerat; non enim jam venerat filius hominis, ut judicaret sæculum[1]: cum ergo dixisset, Dimissa sunt tibi peccata: murmuratumque esset a Judæis indignantibus quod eis tantam potestatem sibi arrogasse videretur: « Quid est, » inquit, facilius dicere, Dimissa sunt tibi peccata, an » dicere, Surge et ambula? Ut sciatis autem, quia po- » testatem habet filius hominis dimittere peccata, (dicit » paralytico,) Tibi dico surge, tolle grabbatum tuum, » et vade in domum tuam[2]. » Quo facto, et quibus dictis, satis declaravit, ideo se illa facere in corporibus, ut crederetur animas peccatorum in dimissione liberare, id est, ut de potestate visibili potestas invisibilis mereretur fidem. Quia ergo in Spiritu Dei faciebat illa omnia, ut gratiam pacemque hominibus largiretur[3], gratiam in remissione peccatorum, pacem in reconciliatione Dei, a quo separant sola peccata: cum dixissent Judæi quod in Beelzebub ejiceret dæmonia, misericorditer eos voluit admonere, ne verbum dicerent, et blasphemiam in Spiritum sanctum[4], hoc est ne gratiæ Dei pacique resisterent, quam per Spiritum sanctum donare Dominus venerat. Non quia jam hoc fecerant, quod sibi neque in hoc sæculo, neque in futuro dimitteretur; sed ne desperando de venia, aut quasi de sua justitia præsumendo, et pœnitentiam non agendo, aut perseverando in peccatis, hoc facerent: hoc modo enim dicerent verbum, hoc est blasphemiam in Spiritum sanctum, in quo Dominus signa illa propter largiendam gratiam pacemque faciebat, si perseverantia peccatorum ipsi gratiæ pacique resisterent. Verbum enim dicere, non ita videtur hic positum, ut tan-

[1] Matth. IX, 2; Marc. II, 3, et Joan. III, 17. — [2] Marc. II, 9, etc. — [3] 1 Retract. lib. I, cap. 25 — [4] Matth. XII, 24.

tummodo illud intelligatur, quod per linguam fabricamus, sed quod corde conceptum, etiam opere exprimimus. Sicut enim non confitentur Deum, qui tantum oris sono confitentur, non etiam bonis operibus : nam de his dictum est : « Confitentur enim se nosse Deum, factis » autem negant [1]. » Ex quo manifestum est negari aliquid factis. Et sicut illud quod ait Apostolus : « Nemo » dicit Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto [2] : » non potest recte intelligi, nisi in factis dicere intelligatur. Non enim hoc in Spiritu sancto dicere putandi sunt, quibus ipse Dominus dicit, ut quid mihi dicitis : « Do» mine, Domine, et non facitis quæ dico vobis [3] ? » et illud, Non omnis qui mihi dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum. Sic etiam qui hoc verbum quod sine venia vult intelligi Dominus, in Spiritum sanctum dicit, hoc est, qui desperans de gratia et pace quam donat, in peccatis suis perseverandum sibi esse dicit, dicere intelligendus est factis : ut quomodo illi factis Dominum negant, sic isti factis dicant se in mala vita sua et perditis moribus perseveraturos, et ita faciant, hoc est perseverent. Quod si faciunt, quis jam miretur, aut quis non intelligat, et Dominum Jesum Christum per illam comminationem ad pœnitentiam vocasse Judæos, ut eis in se credentibus gratiam pacemque donaret ; et huic gratiæ pacique resistentibus, et hoc modo verbum atque blasphemiam in Spiritum sanctum dicentibus, hoc est, in peccatis suis desperata atque impia mentis obstinatione perseverantibus, et adversus Deum sine humilitate confessionis atque pœnitentiæ superbientibus, neque in hoc sæculo, neque in futuro veniam posse concedi ? Quæ si ita sunt, opportunitate tractandi de gratia et pace, quæ nobis est a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo, magna

[1] Tit. I, 16. — [2] I Cor. XII, 3. — [3] Luc. VI, 46, et Matth. VII, 21.

et difficillima eodem ipso Domino largiente quæstio dissoluta est. Quisquis autem adhuc de re tanta diligentiorem considerationem tractationemque desiderat, in Evangelii tractatione atque in verbis Evangelistarum sibi desideranda esse cognoscat : et meminerit nos nunc epistolam Pauli apostoli ad Romanos suscepisse tractandam, cujus epistolæ textum consequentem in aliis voluminibus, si Dominus voluerit, vestigabimus, ut hujus jam tandem iste sit modus.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ AD GALATAS

EXPOSITIO.

LIBER UNUS [1].

I. Causa propter quam scribit Apostolus ad Galatas [2], hæc est [3], ut intelligant gratiam Dei id secum agere, ut sub Lege jam non sint. Cum enim prædicata eis esset Evangelii gratia, non defuerunt quidam ex circumcisione, quamvis Christiani nomine, nondum tamen tenentes ipsum gratiæ beneficium, et adhuc volentes esse sub oneribus Legis, quæ Dominus Deus imposuerat, non justitiæ servientibus, sed peccato, justam scilicet Legem injustis hominibus dando ad demonstranda peccata eorum, non auferenda. Non enim aufert peccata nisi gratia fidei, quæ per dilectionem operatur. Sub hac ergo gratia jam Galatas constitutos, illi volebant constituere sub oneribus Le-

[1] Scriptus circiter Christi annum 394 scilicet Augustino adhuc presbytero. — [2] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 395-397. — [3] Vide lib. Retract. lib. i, cap. 24.

gis asseverantes nihil eis prodesse Evangelium, nisi circumciderentur, et cæteras carnales Judaïci ritus observationes subirent. Et ideo Paulum apostolum suspectum habere cœperant, a quo illis Evangelium prædicatum erat, tanquam non tenentem disciplinam cæterorum Apostolorum, qui Gentes cogebant judaïzare. Cesserat enim talium hominum scandalis apostolus Petrus, et in simulationem ductus erat, tanquam et ipse hoc sentiret, nihil prodesse Gentibus Evangelium, nisi onera Legis implerent : a qua simulatione idem apostolus Paulus eum revocat, sicut in hac ipsa epistola docet. Talis quidem quæstio est et in epistola ad Romanos [1] : verumtamen videtur aliquid interesse, quod ibi contentionem ipsam dirimit, litemque componit, quæ inter eos qui ex Judæis, et eos qui ex Gentibus crediderant, orta erat, cum illi tanquam ex meritis operum Legis sibi redditum Evangelii præmium arbitrarentur, quod præmium incircumcisis tanquam immeritis nolebant dari ; illi contra Judæis se præferre gestirent, tanquam interfectoribus Domini : in hac vero epistola ad eos scribit, qui jam commoti erant auctoritate illorum qui ex Judæis erant, et ad observationes Legis cogebant : cœperant enim eis credere, tanquam Paulus apostolus non vera prædicasset, quod eos circumcidi noluisset. Et ideo sic cœpit « Miror quod si tam cito » transferimini ab eo, qui vos vocavit in gloriam Christi » in aliud Evangelium [2]. » Hoc ergo exordio causæ quæstionem breviter insinuavit. Quanquam et ipsa salutatione, cum dicit se Apostolum, « non ab hominibus, neque per » hominem [3], » quod in nulla alia epistola dixisse invenitur, satis ostendit, et illos qui talia persuadebant, non esse a Deo, sed ab hominibus ; et cæteris Apostolis, quantum ad auctoritatem testimonii evangelici pertinet, im-

[1] Galat. II, 14. — [2] Id. I, 6. — [3] Ibid. I.

parem se haberi non oportere : quandoquidem non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem se Apostolum noverit. Singula igitur ab ipso epistolæ vestibulo, permittente Domino et adjuvante studium nostrum, sic consideranda et tractanda suscepimus.

II. « Paulus apostolus non ab hominibus, neque per » hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, » qui suscitavit illum a mortuis, et qui mecum sunt om- » nes fratres, ecclesiis Galatiæ [1].» Qui ab hominibus mittitur, mendax est : qui per hominem mittitur, potest esse verax, quia et Deus verax potest per hominem mittere : qui ergo neque ab hominibus, neque per hominem, sed per Deum mittitur, ab illo verax est, qui etiam per homines missos veraces facit. Priores ergo Apostoli veraces, qui non ab hominibus, sed a Deo per hominem missi sunt, per Jesum Christum scilicet adhuc mortalem. Verax etiam novissimus Apostolus, qui per Jesum Christum totum jam Deum post resurrectionem ejus missus est[2]. Priores sunt cæteri Apostoli per Christum adhuc ex parte hominem, id est, mortalem : novissimus est Paulus apostolus, per Christum jam totum Deum, id est, omni ex parte immortalem. Sit ergo testimonii ejus æqualis auctoritas, in cujus honorem implet clarificatio Domini, si quid habebat ordo temporis minus. Ideo enim cum dixisset : « Et » Deum Patrem, » addidit, « qui suscitavit illum a mor- » tuis : » ut etiam ex hoc modo breviter jam a clarificato missum se esse commemoraret.

III. « Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino Jesu » Christo[3]. » Gratia Dei est, qua nobis donantur peccata, ut reconciliemur Deo[4]; pax autem, qua reconciliamur

[1] Galat. I, 1, 2.— [2] I Retract. XXIV, n. 1.— [3] Galat. I, 3. — [4] I Retract. XXIV, n. 2.

Deo. « Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut exi-
» meret nos de præsenti sæculo maligno [1]. » Sæculum præsens malignum propter malignos homines, qui in eo sunt, intelligendum est : sicut dicimus et malignam domum, propter malignos inhabitantes in ea. « Secundum
» voluntatem Dei et Patris nostri, cui est gloria in sæ-
» cula sæculorum, Amen [2]. » Quanto igitur magis homines non debent arroganter ad se ipsos referre, si quid operantur boni [3]; quando et ipse Dei Filius in Evangelio, non gloriam suam se quærere dixit, neque voluntatem suam venisse facere, sed voluntatem ejus qui eum misit [4]? Quam voluntatem gloriamque Patris nunc commemoravit Apostolus, ut ipse quoque Domini exemplo, a quo missus est, non se quærere gloriam suam significaret, nec facere voluntatem suam in prædicatione Evangelii, sicut paulo post dicit : « Si hominibus placerem, Christi ser-
» vus non essem [5]. »

IV. « Miror quod si tam cito transferimini, ab eo, qui
» vos vocavit in gloriam Christi, in aliud Evangelium,
» quod non est aliud [6]. » Evangelium enim si aliud est, præter id quod, sive per se, sive per aliquem Dominus dedit; jam nec Evangelium recte dici potest. Vigilanter autem, cum dixisset, « transferimini ab eo, qui vos vo-
» cavit, » adjunxit, « in gloriam Christi, » quam volebant illi evacuare, quasi frustra venerit Christus, si jam circumcisio carnis atque hujusmodi opera Legis tantum valebant, ut per illa homines salvi fierent. « Nisi aliqui
» sunt conturbantes vos, et volentes convertere Evange-
» lium Christi. » Non quemadmodum istos conturbant, ita etiam convertunt Evangelium Christi, quia manet firmissimum : sed tamen convertere volunt, qui ab spirita-

[1] Galat. I, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Joan. VIII, 50. — [4] Id. VI, 13. — [5] Galat. I, 10. — [6] Ibid. 6, 7.

libus ad carnalia revocant intentionem credentium. Illis enim ad ista conversis, manet Evangelium non conversum. Et ideo cum dixisset, « conturbantes vos, » non dixit, et convertentes, sed, « volentes, inquit, convertere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut Angelus de » cœlo vobis evangelizaverit præter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit[1]. » Veritas propter se ipsam diligenda est, non propter hominem, aut propter Angelum, per quem annuntiatur. Qui enim propter annuntiatores diligit eam, potest etiam mendacia diligere, si qua forte ipsi sua protulerint. « Sicut prædiximus, et » nunc iterum dico; si quis vobis evangelizaverit, præter » quam quod accepistis, anathema sit[2]. » Aut præsens hoc prædixerat, aut quia iteravit quod dixit, propterea voluit dicere, « Sicut prædiximus. » Tamen ipsa iteratio saluberrime intentionem movet ad firmitatem retinendi eam, quæ sic commendatur, fidem.

V. « Modo ergo hominibus suadeo, an Deo? aut quæro » hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, » Christi servus non essem[3]. » Nemo Deo suadet, quia manifesta sunt illi omnia : sed hominibus ille bene suadet, qui non se illis placere vult, sed ipsam quam suadet veritatem. Qui enim placet hominibus, non ab ipsis suam gloriam quærens, sed Dei, ut salvi fiant, non jam hominibus, sed Deo placet : aut certe jam cum et Deo placet simul et hominibus, non utique hominibus placet. Aliud est enim placere hominibus, aliud et Deo et hominibus. Item qui hominibus propter veritatem placet, non jam ipse illis, sed veritas placet. « Placerem » autem dixit quantum in se ipso est, quantum ad ejus voluntatem attinet : ac si diceret, placere vellem. Non enim si hoc eo non agente placeat alicui, quasi propter se ipsum, et non

[1] Galat. I, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 10.

propter Deum atque Evangelium quod annuntiat, superbiæ ipsius, quam errori ejus cui perverse placet, tribuendum est. Iste itaque sensus est, Modo ergo hominibus suadeo, an Deo? aut quia hominibus suadeo, quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus quærerem placere, Christi servus non essem. Jubet enim ille servis suis, ut discant ab ipso mites esse et humiles corde[1]. Quod nullo modo potest, qui propter se ipsum, id est, propter suam quasi privatam et propriam gloriam placere hominibus quærit. Dicit autem et alibi : Hominibus suademus, Deo autem manifestati sumus[2], ut intelligas quod hic ait : « Hominibus suadeo an Deo ? » non utique Deo, sed hominibus suadendum. Non ergo moveat, quod alibi dixit : « Sicut et ego omnibus per omnia placeo[3]. » Addidit enim : « Non quærens quod mihi prodest, sed quod multis, ut » salvi fiant. » Nulli autem prodest, ut salvus fiat, si homo ei propter se ipsum placeat : qui non placet utiliter, nisi cum propter Deum placet, id est, ut Deus placeat et glorificetur, cum dona ejus attenduntur in homine, aut per ministerium hominis accipiuntur : cum autem sic homo placet, non jam homo, sed Deus placet. Utrumque ergo recte dici potest, et ego placeo, et non ego placeo. Si enim adsit bonus intellector, piusque pulsator, patebit utrumque, et nulla inter se repugnantia repellet intrantem.

VI. « Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, » quod evangelizatum est a me, quia non est secundum » hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, ne» que dici, sed per revelationem Jesu Christi[4]. » Evangelium quod secundum hominem est, mendacium est : « Omnis enim homo mendax[5] : » quia quidquid veritatis

[1] Matth. xi, 29. — [2] 2 Cor. v, 11. — [3] 1 Cor. x, 33. — [4] Galat. i, 11, 12. — [5] Psal. xi, 11.

invenitur in homine, non est ab homine, sed a Deo per hominem. Ideo jam quod secundum hominem est, nec Evangelium dicendum est : quale illi afferebant, qui in servitutem ex libertate attrahebant eos, quos Deus ex servitute in libertatem vocabat.

VII. « Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo, quia supra modum persequebar Ecclesiam » Dei, et vastabam illam, et proficiebam in Judaismo » supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditio-» num[1]. » Si persequendo et vastando Ecclesiam Dei proficiebat in Judaismo, apparet contrarium esse Judaismum Ecclesiæ Dei, non per illam spiritalem Legem quam acceperunt Judæi, sed per carnalem conversationem servitutis ipsorum. Etsi æmulator, id est, imitator paternarum suarum traditionum persequebatur Paulus Ecclesiam Dei, paternæ ipsius traditiones contrariæ sunt Ecclesiæ Dei, non autem Legis illius culpa est[2]; Lex enim spiritalis est, nec carnaliter se cogit intelligi : sed illorum vitium est, qui et illa quæ acceperunt, carnaliter sentiunt, et multa etiam sua tradiderunt, dissolventes, sicut Dominus dicit, mandatum Dei, propter traditiones suas[3].

VIII. « Cum autem placuit Deo, qui me segregavit de » ventre matris meæ, et vocavit per gratiam suam, reve-» lare Filium suum in me, ut annuntiarem eum in Gentibus, continuo non adquievi carni et sanguini[4]. » Segregatur quodam modo de ventre matris, quisquis a carnalium parentum consuetudine cæca separatur : adquiescit autem carni et sanguini, quisquis carnalibus propinquis et consanguineis suis carnaliter suadentibus assentitur.

[1] Galat. IV, 13, 14. — [2] Rom. VII, 14. — [3] Matth. XV, 3. — [4] Galat. IV, 15, 16.

« Neque veni in Jerosolymam ad prædecessores meos Apos-
» tolos, sed abii in Arabiam et iterum reversus sum Damascum. Deinde post annos tres, ascendi Jerosolymam » videre Petrum, et mansi apud illum diebus quinde- » cim[1]. » Si cum evangelizasset Paulus in Arabia, postea vidit Petrum, non ideo ut per ipsum Petrum disceret Evangelium; nam ante eum utique vidisset : sed ut fraternam charitatem etiam corporali notitia cumularet. « Alium autem Apostolorum non vidi, nisi Jacobum fra- » trem Domini[2]. » Jacobus Domini frater, vel ex filiis Joseph de alia uxore, vel ex cognatione Mariæ matris ejus debet intelligi.

IX. « Quæ autem scribo vobis, eece coram Deo, quia » non mentior[3]. » Qui dicit, « Ecce coram Deo, quia non » mentior, » jurat utique. Et quid sanctius hac juratione? Sed non est contra præceptum juratio quæ a malo est, non jurantis, sed incredulitatis ejus cui jurare cogitur. Nam hinc intelligitur ita Dominum prohibuisse a jurando, ut quantum in ipso est quisque non juret : quod multi faciunt in ore habentes jurationem tanquam magnum aut suave aliquid. Nam utique Apostolus noverat præceptum Domini, et juravit tamen. Non enim audiendi sunt, qui has jurationes esse non putant. Quid enim facient de illa : « Quotidie morior per gloriam vestram, fratres, quam » habeo in Christo Jesu Domino nostro[4] : » quam græca exemplaria manifestissimam jurationem esse convincunt[5]. Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus : non enim appetit jurationem cupiditate aut delectatione jurandi. Amplius est enim quam, « Est, est; non, non[6] : » et ideo a malo est, sed infirmitatis aut incredulitatis eorum, qui non aliter moventur ad fidem. « Deinde veni in par-

[1] Galat. IV, 17, 18. — [2] Ibid. 19. — [3] Ibid. 20. — [4] I Cor. XV, 31. — [5] Vide lib. I, de Serm. Dom. in monte cap. XVII, n. 51. — [6] Matth. V, 37.

tes Syriæ, et Ciliciæ. Eram autem ignotus facie Ecclesiis » Judææ, quæ in Christo sunt[1]. » Animadvertendum, non in sola Jerosolyma Judæos in Christum credidisse; nec tam paucos fuisse, ut Ecclesiis Gentium miscerentur; sed tam multos, ut ex illis Ecclesiæ fierent. « Tantum » autem audientes erant, quia qui aliquando nos perse- » quebatur, nunc evangelizat fidem, quam aliquando » vastabat : et in me magnificabant Deum[2]. » Hoc est quod dicebat, non se placere hominibus, utique per se ipsum, sed ut in illo magnificaretur Deus : hoc est quod etiam Dominus dicit : « Luceant opera vestra coram ho- » minibus, ut videant bona facta vestra, et glorificent » Patrem vestrum, qui in cælis est[3]. »

X. Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi » Jerosolymam cum Barnaba, assumpto etiam Tito[4]. » Tanquam testimoniis pluribus agit, cum etiam istos nominat. « Ascendi autem secundum revelationem[5] : » ne moveret eos quare vel tunc ascenderit, quo tandiu non ascenderat. Quapropter si ex revelatione ascendit, tunc proderat ut ascenderet. Et exposui illis Evangelium, quod » prædico in Gentibus; seorsum autem his qui videntur. » Quod seorsum exposuit Evangelium, eis qui eminebant in Ecclesia, cum jam illud exposuisset coram omnibus, non ideo factum est quod aliqua falsa dixerat, ut seorsum paucioribus vera diceret : sed aliqua tacuerat, quæ adhuc parvuli portare non poterant : qualibus se ad Corinthios lac dicit dedisse, non escam[6]. Falsum enim dicere nihil licet : aliquando autem aliquid veri tacere, utile est. Perfectionem ipsius opus erat ut scirent cæteri Apostoli. Non enim sequebatur ut si fidelis esset, veramque et rectam teneret fidem, jam etiam Apostolus esse deberet.

[1] Galat. I, 21, 22. — [2] Ibid. 23, 24. — [3] Matth. V, 16. — [4] Galat. II, 1. — [5] Ibid. 2. — [6] I Cor. III, 2.

Illud autem quod subjungit, « Ne forte in vacuum curro, » aut cucurri[1], » non ad illos cum quibus seorsum contulit Evangelium, sed ad istos quibus scribit, quasi per interrogationem dictum intelligendum est : ut ex eo appareret, non eum in vacuum currere aut cucurrisse, quia jam etiam attestatione cæterorum nihil ab Evangelii veritate dissentire approbatur.

XI. « Sed neque Titus qui mecum erat, inquit, cum » esset Græcus, compulsus est circumcidi[2]. » Quamvis Titus Græcus esset, et nulla eum consuetudo aut cognatio parentum circumcidi cogeret, sicut Timotheum, facile tamen etiam istum circumcidi permisisset Apostolus. Non enim tali circumcisione salutem docebat auferri, sed in ea constitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat. Poterat ergo ut superfluam æquo animo tolerare, secundum sententiam quam alibi dixit : « Circum- » cisio nihil est, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei[3]. « Propter subintroductos autem falsos » fratres[4], » non est compulsus Titus circumcidi : id est, non ei potuit extorqueri, ut circumcideretur ; quia illi « qui subintroierunt, » dicit prosciltare libertatem » eorum, vehementer observabant, et cupiebant circumcidi Titum, ut jam circumcisionem, etiam ipsius Pauli attestatione et consensione, tanquam saluti necessariam prædicarent ; et sic eos, ut ait, « in servitutem redige- » rent, » id est, sub onera Legis servilia revocarent. « Quibus se nec ad horam, » id est, nec ad tempus « cessisse » dicit « subjectioni, ut veritas Evangelii permane- » ret ad Gentes[5]. »

XII. Denotabant autem suspectumque haberi volebant invidi apostolum Paulum, quod aliquando persecutor

[1] Galat. II, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] I Cor. VII, 19. — [4] Galat. II, 4. — [5] Ibid. 5.

Ecclesiarum fuerit : et ideo dicit, « De his autem qui videntur esse aliquid, quales aliquando fuerint, nihil » mea interest[1]. » Quia et qui videntur esse aliquid, carnalibus hominibus videntur esse aliquid : nam non sunt ipsi aliquid. Etsi enim boni ministri Dei sunt, Christus in illis est aliquid, non ipsi per se. Nam si ipsi per se essent aliquid, semper fuissent aliquid. « Quales aliquando » fuerint, » id est, quia et ipsi peccatores fuerunt, nihil sua dicit interesse : quia « Deus hominis personam non » accipit, » id est, sine personarum acceptione omnes ad salutem vocavit, non reputans illis delicta eorum. Et ideo absentibus illis, qui priores facti erant Apostoli, Paulus a Domino perfectus est : ut quando cum eis contulit, nihil esset quod perfectioni ejus adderent ; sed potius viderent eumdem Dominum Jesum Christum, qui sine personarum acceptione salvos facit, hoc dedisse Paulo ministraret Gentibus, quod etiam Petro dederat ut ministraret Judæis. Non ergo inventi sunt in aliquo dissentire ab illo, ut cum ille se perfectum Evangelium accepisse diceret, illi negarent, et aliquid vellent tanquam imperfecte addere : sed e contrario pro reprehensoribus imperfectionis, approbatores perfectionis fuerunt. « Et » dederunt dexteras societatis[2], » id est, consenserunt in societatem, et paruerunt voluntati Domini, consentientes ut Paulus et Barnabas irent « ad Gentes, ipsi autem in circumcisionem, » quæ præputio, id est, Gentibus contraria videtur. Nam etiam sic potest intelligi, quod ait : « e contrario[3], » ut ordo iste sit : Mihi enim qui videntur aliquid, nihil apposuerunt, sed e contrario, ut nos quidem in Gentes iremus, quæ sunt contrariæ circumcisioni, ipsi autem in circumcisionem, consenserunt

[1] Galat. II, 6. — [2] Ibid. 9 — [3] Ibid. 7.

mihi et Barnabæ : hoc est, « dextera societatis nobis de- » derunt.

XIII. Neque in contumeliam præcessorum ejus putet quis ab eo dictum. « Qui videntur esse aliquid, quales » aliquando fuerint, nihil mea interest. » Et illi enim tanquam spiritales viri volebant resisti carnalibus, qui putabant aliquid ipsos esse, et non potius Christum in eis; multumque gaudebant, cum persuaderetur hominibus, et se ipsos præcessores Pauli, sicut eumdem Paulum, ex peccatoribus justificatos esse a Domino, qui personam hominis non accipit : quia Dei gloriam quærebant, non suam. Sed quia carnales et superbi homines, si quid de vita ipsorum præterita dicitur, irascuntur, et in contumeliam accipiunt; ex animo suo conjiciunt Apostolos. Petrus autem et Jacobus et Joannes honoratiores in Apostolis erant, quia ipsis tribus se in monte Dominus ostendit in significatione regni sui, cum ante sex dies dixisset : « Sunt hic quidam de circumstantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis in » regno Patris sui [1]. » Nec ipsi erant columnæ, sed videbantur. Noverat enim Paulus sapientiam ædificasse sibi domum, et non tres columnas constituisse, sed septem [2] : qui numerus vel ad unitatem Ecclesiarum refertur [3] : (Solet enim pro universo poni, sicut in Evangelio dictum est, Accipiet in hoc sæculo [4] septies tantum : ac si diceret : « Quasi nihil habentes, et omnia possidentes [5]. » Unde etiam Joannes ad septem scribit Ecclesias, quæ utique universalis Ecclesiæ personam gerunt [6];) vel certe ad septenariam operationem Spiritus sancti magis refertur septenarius numerus columnarum, sapientiæ et intellec-

[1] Matth. xvi, 28. — [2] Prov. ix, 1. — [3] Matth. x, 29. — [4] *Forte* in græco erat ἑπτα πλασίονα. — [5] 2 Cor. vi, 10. — [6] Apoc. i, 4.

tus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Dei[1], quibus operationibus domus Filii Dei, hoc est, Ecclesia continetur.

XIV. Quod autem ait : « Tantum ut pauperum memores essemus, quod et studui hoc ipsum facere[2] : » communis cura erat omnibus Apostolis de pauperibus sanctorum, qui erant in Judæa, qui rerum suarum venditarum pretia ad pedes Apostolorum posuerant[3]. Sic ergo ad Gentes missi sunt Paulus et Barnabas, ut Ecclesiæ Gentium quæ hoc non fecerant, ministrarent, hortatione ipsorum, eis qui hoc fecerant : sicut ad Romanos dicit : « Nunc autem pergam Jerusalem mi-
» nistrare sanctis : placuit enim Macedoniæ et Achaiæ
» communionem aliquam facere in pauperes sanctorum,
» qui sunt in Jerusalem. Placuit enim illis, et debi-
» tores eorum sunt[4]. » Si enim spiritalibus eorum communicaverunt Gentes, debent et in carnalibus ministrare eis.

XV. In nullam ergo simulationem Paulus lapsus erat, quia servabat ubique quod congruere videbat, sive Ecclesiis Gentium, sive Judæorum, ut nusquam auferret consuetudinem, quæ servata non impediebat ad obtinendum regnum Dei : tantum admonens, ne quis in superfluis poneret spem salutis, etiamsi consuetudinem in eis propter offensionem infirmorum custodire vellet. Sicut ad Corinthios dicit : « Circumcisus quis vocatus est,
» non adducat præputium : in præputio quis vocatus est,
» non circumcidatur. Circumcisio nihil est, et præputium
» nihil est, sed observatio mandatorum Dei[5]. » Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Hoc enim ad eas consuetudines vel conditiones vitæ

[1] Isaï. xi, 2. — [2] Galat. ii, 10 — [3] Act. iv, 35. — [4] Rom. xv, 25, etc. — [5] I Cor. vii, 18, etc

retulit, quæ nihil obsunt fidei bonisque moribus. Non enim si latro erat quisque cum vocatus est, debet in latrocinio permanere. Petrus autem cum venisset Antiochiam, objurgatus est a Paulo, non quia servabat consuetudinem Judæorum, in qua natus atque educatus erat, (quanquam apud Gentes eam non servaret;) sed objurgatus est, quia Gentibus eam volebat imponere[1] : cum vidisset quosdam venisse ab Jacobo, id est, a Judæa nam Ecclesiæ Jerosolymitanæ Jacobus præfuit. Timens ergo eos qui adhuc putabant in illis observationibus salutem constitutam, segregabat se a Gentibus, et simulate illis consentiebat ad imponenda Gentibus illa onera servitutis : quod in ipsius objurgationis verbis satis apparet. Non enim ait : « Si tu, cum Judæus sis, gentiliter, et non » judaice vivis[2], » quemadmodum rursus ad consuetudinem Jndæorum reverteris; sed, « quemadmodum, in» quit, Gentes cogis judaizare? » Quod autem hoc ei coram omnibus dixit, necessitas coegit, ut omnes illius objurgatione sanarentur. Non enim utile erat errorem, qui palam noceret, in secreto emendare. Huc accedit, quod firmitas et charitas Petri, cui ter a Domino dictum est : « Amas me? pasce oves meas[3], » objurgationem talem posterioris pastoris pro salute gregis libentissime sustinebat. Nam erat objurgatore suo ipse qui objurgabatur mirabilior, et ad imitandum difficilior. Facilius est enim videre quid in alio corrigas, atque id vituperando vel objurgando corrigere, quam videre quid in te corrigendum sit, libenterque corrigi, vel per te ipsum, nedum per alium; adde posteriorem, adde coram omnibus. Valet autem hoc ad magnum humilitatis exemplum, quæ maxima est disciplina christiana : humilitate enim conservatur charitas. Nam nihil eam citius violat quam superbia.

[1] Galat. II, 11. — [2] Ibid. 14. — [3] Joan. XXI, 15.

Et ideo Dominus non ait, Tollite jugum meum et discite a me, quoniam quatriduana de sepulcris cadavera exuscito, atque omnia dæmonia de corporibus hominum morbosque depello, et cætera hujusmodi : sed « Tollite, inquit, jugum meum, et discite a me quia mitis sum, et humilis corde [1]. » Illa enim signa sunt, rerum spiritalium : mitem autem esse et humilem charitatis conservatorem, res ipsæ spiritales sunt ad quas per illa dicuntur, qui oculis corporis dediti fidem invisibilium, quia jam de notis usitatisque non possunt, de novis et repentinis visibilibus quærunt. Si ergo et illi qui cogebant Gentes judaizare, didicissent mites esse et humiles corde, quod a Domino Petrus didicerat; saltem correcto tanto viro ad imitandum invitarentur, nec putarent Evangelium Christi justitiæ suæ tanquam debitum redditum, « sed scientes quoniam non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per fidem Christi Jesu [2], » ut impleat opera Legis, adjuvante infirmitatem suam, non merito suo, sed gratia Dei, non exigerent de Gentibus carnales Legis observationes, sed per ipsam gratiam fidei, spiritalia opera Legis eos implere posse cognoscerent. Quoniam ex operibus Legis, cum suis viribus ea quisque tribuerit, non gratiæ miserantis Dei, non justificabitur omnis caro, id est, omnis homo, sive omnes carnaliter sentientes. Et ideo illi, qui cum jam essent sub Lege Christo crediderunt, non quia jussi erant, sed ut justificarentur, venerunt ad gratiam fidei.

XVI. Peccatorum autem nomen Gentibus imposuerant Judæi, jam vetusta quadam superbia, tanquam ipsi justi essent, videndo stipulam in oculo alieno, et non trabem in suo. Secundum eorum morem locutus Apostolus ait : « Nos natura Judæi, et non ex Gentibus peccatores [3], » id

[1] Matth. XI, 29. — [2] Galat. II, 16. — [3] Ibid. 15.

est, quos apellant peccatores, cum sint et ipsi peccatores. « Nos ergo, inquit, natura Judæi, » cum gentiles non essemus, quos ipsi peccatores appellant, tamen « et nos » peccatores « in Christo Jesu credidimus, ut justificemur » per fidem Christi [1]. » Non autem quærerent justificari, nisi essent peccatores. An forte quia in Christo voluerunt justificari, peccaverunt? quia, si jam justi erant, aliud quærendo utique peccaverunt : sed, si ita est, inquit, ergo « Christus peccati minister est [2]. » Quod utique non possunt dicere, quia et ipsi qui nolebant nisi circumcisis Gentibus tradi Evangelium, in Christo crediderant. Et ideo quod dicit, « Absit, » non solus, sed cum ipsis dicit. Destruxit autem superbiam gloriantem de operibus Legis, quæ destrui et deberet et posset, ne gratia fidei videretur non necessaria, si opera Legis etiam sine illa justificare crederentur. Et ideo prævaricator est, si rursus illa ædificat, dicens quod opera Legis etiam sine gratia justificant, ut Christus peccati minister inveniatur. Posset ergo illi objici dicenti, « Si enim quæ destruxi, » hæc eadem rursus ædifico, prævaricatorem me ipsum » constituto [3]. » Quid ergo, quia fidem Christi oppugnabas antea, quam nunc ædificans, prævaricatorem te constituis ? Sed illam non destruxit, quia destruxi non potest. Hanc autem superbiam vere destruxerat, constanterque destruebat, quia destrui poterat. Et ideo non ille prævaricator est, qui rem veram cum conaretur destruere, et postea veram esse ac destrui non posse cognosceret, tenuit eam ut in ea ædificaretur : sed ille prævaricator est, qui cum destruxerit rem falsam, quia destrui potest, eam rursus ædificat.

XVII. « Mortuum autem se Legi [4] » dicit, ut jam sub Lege non esset, sed tamen « per Legem : » sive quia

[1] Galat. II, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Ibid. 19.

Judæus erat, et tanquam pædagogum Legem acceperat, sicut postea manifestat. Hoc autem agitur per pædagogum, ut non sit necessarius pædagogus [1] : sicut per ubera nutritur infans, ut jam uberibus non indigeat; et per navem pervenitur ad patriam, ut jam navi opus non sit. Sive per Legem spiritaliter intellectam Legi mortuus est, ne sub ea carnaliter viveret. Nam hoc modo per Legem Legi ut morerentur volebat, cum eis paulo post ait : « Dicite » mihi sub Lege volentes esse, Legem non legistis? » Scriptum est enim, quod Abraham duos filios habuit, » etc [2]. » ut per eamdem Legem spiritaliter intellectam morerentur carnalibus observationibus Legis. Quod autem adjungit : « Ut Deo vivam [3], » Deo vivit qui sub Deo est; Legi autem qui sub Lege est : sub Lege autem vivit, inquantum quisque peccator est, id est, inquantum a vetere homine non est mutatus; sua enim vita vivit, et ideo Lex supra illum est : quia qui eam non implet, infra illam est. Nam justo Lex posita non est, id est imposita, ut supra illum sit [4] : in illa est enim potius quam sub illa; quia non sua vita vivit, cui coercendæ Lex imponitur. Ut enim sic dicam, ipsa quodam modo Lege vivit, qui cum dilectione justitiæ juste vivit, non proprio ac transitorio, sed communi ac stabili gaudens bono. Et ideo Paulo non erat Lex imponenda, qui dicit, « Vivo autem jam non ego, » vivit vero in me Christus [5]. » Quis ergo audeat Christo Legem imponere, qui vivit in Paulo? Non enim audet quis dicere Christum non recte vivere, ut ei coercendo Lex imponenda sit. « Quod autem nunc vivo, inquit, in » carne, » quia non posset dicere Christum adhuc mortaliter vivere, vita autem in carne mortalis est, « in fide, » inquit, vivo Filii Dei : » ut etiam sic Christus vivat in

[1] Galat. III, 24. — [2] Id. IV, 21, etc. — [3] Id. II, 19. — [4] I Tim. I, 9. — [5] Galat. II, 20.

credente, habitando in .interiore homine per fidem, ut postea per speciem impleat eum, cum absorptum ferit mortale a vita. Ut autem ostenderet, quod vivit in illo Christus, et quod in carne vivens in fide vivit Filii Dei, non meriti sui esse, sed gratiæ ipsius : « Qui me, inquit, » dilexit et tradidit se ipsum pro me. » Pro quo utique, nisi pro peccatore, ut eum justificaret? et dicit hoc qui Judæus natus et educatus erat, et abundantius æmulator existerat paternarum suarum traditionum. Ergo si et pro talibus se tradidit Christus, etiam ipsi peccatores erant. Non ergo meritis justitiæ suæ datum dicant, quod non opus erat justis dari. « Non enim veni vocare justos, ait Do» minus, sed peccatores [1] : » ad hoc utique, ne sint peccatores. Si ergo Christus me dilexit, et tradidit se ipsum pro me : « non irritam facio gratiam Dei, » ut dicam per Legem esse justitiam. « Nam si per Legem justitia, ergo » Christus gratis mortuus est [2] : » id est, sine causa mortuus est, quando per Legem, id est, per opera Legis quibus Judæi confidebant, posset esse justitia in hominibus. Gratis autem mortuum Christum nec illi dicunt quos refellit, quoniam Chrstianos se volebant haberi [3]. Non ergo recte per illa Legis opera Christianos justificari suadebant.

XVIII. Quibus recte dicit : « O stulti Galatæ, quis » vos fascinavit? Quod non recte diceretur de his qui nunquam profecissent, sed de his qui ex profectu defecissent. « Ante quorum oculos Christus Jesus proscriptus » est, crucifixus : » hoc est, quibus videntibus Christus Jesus hæreditatem suam possessionemque suam amisit : his utique auferentibus eam, Dominumque inde expellentibus, qui ex gratia fidei per quam Christus possidet Gentes, ad Legis opera eos qui crediderant revocabant, aufe-

[1] Matth. IX, 13. — [2] Galat. II, 21. — Id. III, 1.

rendo illi possessionem suam, id est, eos in quibus jure gratiæ fideique inhabitabat. Quod in ipsis Galatis accidisse vult videri Apostolus : nam ad hoc pertinet quod ait : « Ante quorum oculos. » Quid enim tam ante oculos eorum contigit, quam quod in ipsis contigit? Cum autem dixisset : « Jesus Christus » proscriptus est, » addidit, « crucifixus : » ut hinc eos maxime moveret, cum considerarent quo pretio emerit possessionem, quam in eis amittebat : ut parum esset gratis eum mortuum, quod superius dixerat. Illud enim ita sonat, tanquam non pervenerit ad possessionem, pro qua sanguinem dedit. Proscripto autem etiam quæ tenebat, auferuntur : sed hæc proscriptio non obest Christo, qui etiam sic per divinitatem Dominus est omnium ; sed ipsi possessioni, quæ hujus gratiæ cultura caret.

XIX. Hinc jam incipit demonstrare, quemadmodum gratia fidei sufficiat ad justificandum sine operibus Legis; ne quis diceret non se quidem operibus Legis tantum totam hominis justificationem tribuere, sed neque tantum gratiæ fidei, ex utroque autem perfici salutem. Sed hæc quæstio ut diligenter tractetur, ne quis fallatur ambiguo, scire prius debet opera Legis bipartita esse. Nam partim in sacramentis, partim vero in moribus accipiuntur. Ad sacramenta pertinent, circumcisio carnis, sabbatum temporale, neomeniæ, sacrificia, atque omnes hujusmodi innumeræ observationes. Ad mores autem : « Non occides, Non mœcha- » beris, Non falsum testimonium dices, et talia cætera[1]. » Numquidnam ergo Apostolus ita potest non curare, utrum Christianus homicida aut mœchus sit, an castus atque innocens; quemadmodum non curat, utrum circumcisus carne, an præputiatus sit? Nunc ergo de his operibus maxime tractat, quæ sunt in sacramentis, quanquam et

[1] Exod. xx, 13.

illa interdum se admiscere significet. Prope finem autem Epistolæ, de his separatim tractabit, quæ sunt in moribus : et illud breviter, hoc autem diutius. Hæc enim onera [1] potius imponi Gentibus quorum utilitas in intellectu est : nam hæc omnia exponuntur Christianis, ut quid valeant, tantum intelligant, non etiam facere cogantur. In observationibus autem, si non intelligantur, servitus sola est; qualis erat in populo Judæorum, et est usque adhuc : si autem et observentur illa, et intelligantur, non modo nihil obsunt, sed etiam prosunt aliquid, si tempori congruant; sicut ab ipso Moyse Prophetisque observata sunt, congruentibus illi populo, cui adhuc talis servitus utilis erat, ut sub timore custodiretur. Nihil enim tam pie terret animam, quam sacramentum non intellectum : intellectum autem, gaudium pium parit, et celebratur libere, si opus est tempori : si autem non est opus, cum suavitate spiritali tantummodo legitur, et tractatur. Omne autem sacramentum cum intelligitur, aut ad contemplationem veritatis refertur, aut ad bonos mores. Contemplatio veritatis in solius Dei dilectione fundata est : boni mores in dilectione Dei et proximi, in quibus duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ : « Nunc » igitur quemadmodum circumcisio carnis, et cætera » hujusmodi Legis opera, ubi jam gratia fidei est, non » sint necessaria, videamus [2]. »

XX. « Hoc solum, inquit, volo discere a vobis, ex » operibus Legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei [3]?» Respondetur, Utique ex auditu fidei ab Apostolo enim prædicata est eis fides, in qua prædicatione utique adventum et præsentiam sancti Spiritus senserant; sicut illo tempore in novitate invitationis ad fidem etiam sensibili-

[1] *Forte* prohibet imponi, aut, potius exponit. — [2] Matth. XXII, 40. — [3] Galat. III, 2.

bus miraculis præsentia sancti Spiritus apparebat, sicut in Actibus Apostolorum legitur [1]. Hoc autem factum erat apud Galatas antequam isti ad eos pervertendos et circumcidendos venissent. Iste ergo sensus est, Si in illis operibus Legis esset salus vestra, non vobis Spiritus sanctus nisi circumcisis daretur. Deinde intulit, « Sic stulti » estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consumme- » mini [2]; » Hoc est quod superius in exordio dixerat : « Nisi aliqui sunt conturbantes vos, et volentes conver- » tere Evangelium Christi [3]. » Conturbatio enim ordini contraria est : ordo est autem a carnalibus ad spiritalia surgere, non ab spiritalibus ad carnalia cadere, sicut istis acciderat. Et hæc est Evangelii conversio retrorsus : quod quia bonum non est, non est Evangelium, cum hoc annuntiatur. Quod autem dicit, « Tanta passi estis [4] : » multa jam pro fide toleraverant, non timore, tanquam sub Lege positi, sed magis in ipsis passionibus charitate timorem vicerant. Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus eorum per Spiritum sanctum, quem acceperunt [5]. « Sine causa, ergo, inquit, tanta passi estis, » qui ex charitate, quæ in vobis tanta sustinuit, ad timorem relabi vultis. « Si tamen sine causa » tanta passi estis. Quod enim sine causa factum dicitur, superfluum est; superfluum autem nec prodest, nec nocet : hoc vero videndum est, ne ad perniciem valeat. Non enim hoc est non surgere, quod est cadere : quamvis isti nondum cecidissent, sed jam inclinarentur ut caderent. Nam utique adhuc in eis Spiritus sanctus operabatur, sicut consequenter dicit, « Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et virtutes operatur » in vobis, ex operibus Legis, an ex auditu fidei [6] ? » Respondetur, utique ex auditu fidei, sicut superius trac-

[1] Act. II. — [2] Galat. III, 3. — [3] Id. I, 7. — [4] Id. III, 4. — [5] Rom. V, 5. — [6] Galat. III, 5.

tatum est. Deinde adhibet exemplum patris Abraham, de quo in Epistola ad Romanos uberius apertiusque dissertum est [1]. Hoc enim maxime in eo victoriosum est, quod antequam circumcideretur, deputata est fides ejus ad justitiam, et ad hoc rectissime refertur quod ei dictum est : « Quia benedicentur in te omnes gentes [2] : » imitatione utique fidei ejus, qua justificatus est etiam ante sacramentum circumcisionis, quod ad fidei signaculum accepit, et ante omnem servitutem Legis, quæ multo post data est.

XXI. Quod autem ait : « Quicumque enim ex operibus » Legis sunt, sub maledicto sunt Legis [3] : » sub timore vult intelligi, non in libertate : ut scilicet corporali præsentique vindicta vindicaretur in eos, qui non permanerent in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, ut facerent ea ; huc quoque accederet, ut in ipsa corporum pœna etiam maledicti ignominiam formidarent. Ille autem justificatur apud Deum, qui eum gratis colit, non scilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipso præter ipsum, aut timore amittendi. In ipso enim solo vera nostra beatitudo atque perfecta est; et quoniam invisibilis est oculis carneis, fide colitur, quandiu in hac carne vivimus, sicut supra dixit : « Quod autem nunc vivo in carne, in fide » vivo Filii Dei [4] : » et ipsa est justitia. Quo pertinet quod dictum est, « Quia justus ex fide vivit [5]. » Hinc enim ostendere voluit, quia in Lege nemo justificatur, quia scriptum est justum ex fide vivere. Quare intelligendum est in Lege, quod nunc ait « in operibus Legis, » dictum esse; et hoc istis, qui in circumcisione carnis et talibus observationibus continentur : in quibus qui vivit, ita in Lege est, ut sub Lege vivat. Sed Legem, ut dictum est,

[1] Rom. IV, 3. — [2] Gen. XXII, 18. — [3] Galat. III, 10. — [4] Id. II, 20. — [5] Id. III, 11.

pro ipsis operibus Legis nunc posuit, quod in posterioribus manifestatur. Ait enim, « Lex autem non est fide, » sed qui fuerit ea, vivet in illis[1]. » Non ait, Qui fecerit eam, vivet in ea : ut intelligas Legem in hoc loco pro ipsis operibus positam. Qui autem vivebant in his operibus, timebant utique ne, si non ea fecissent, lapidationem, vel crucem, vel aliquid hujusmodi paterentur. Ergo « qui fecerit ea, inquit, vivet in illis, » id est, habebit præmium, ne ista morte puniatur. Non ergo apud Deum, cujus ex fide si quis in hac vita vixerit, cum hinc excesserit, tunc eum magis habebit præsentissimum præmium. Non itaque ex fide vivit, quisquis præsentia quæ videntur, vel cupit, vel timet : quia fides Dei ad invisibilia pertinet, quæ post dabuntur. Nam est ista quædam in operibus Legis justitia, (quando sine suo præmio relicta non est,) ut qui fecerit ea, vivat in eis. Unde et ad Romanos dicit : « Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non ad Deum[2]. » Aliud est ergo, non justificari : aliud, non justificari apud Deum. Qui omnino non justificatur, nec illa servat, quæ temporale habent præmium, nec illa quæ æternum : qui autem in operibus Legis justificatur, non apud Deum justificatur; quia temporalem inde expectat visibilemque mercedem. Sed tamen est etiam ista, ut dixi, quædam, ut sic dicam, terrena carnalisque justitia : nam et ipse Apostolus eam justitiam vocat, cum alibi dicit : « Secundum « justitiam quæ in Lege est, conversatus qui fuerim sine » querela[3]. »

XXII. Propterea Dominus Jesus Christus jam libertatem daturus credentibus, quædam earum observationum non servavit ad litteram. Unde etiam cum sabbato esurientes Discipuli spicas evulsissent, respondit indignanti-

[1] Galat. III, 12. — [2] Rom. IV, 2. — [3] Philip. III, 6.

bus, Dominum esse filium hominis etiam sabbati[1]. Itaque illa carnaliter non observando, carnalium conflagravit invidiam : et suscepit quidem pœnam propositam illis, qui ea non observassent ; sed ut credentes in se talis pœnæ timore liberaret : quo pertinet quod adjungit, « Christus » nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis ma- » ledictum ; quia scriptum est, Maledictus omnis qui » pendet in ligno[2]. » Quæ sententia spiritaliter intelligentibus sacramentum est libertatis : carnaliter autem sentientibus, si Judæi sunt, jugum est servitutis ; si pagani aut hæretici, velamentum est cæcitatis. Nam quod quidam nostri minus in Scripturis eruditi, sententiam istam nimis timentes, et Scripturas veteres debita pietate approbantes, non putant hoc de Domino esse dictum, sed de Juda traditore ejus : aiunt enim propterea non esse dictum, « Maledictus omnis, » qui figitur in ligno ; sed, « qui pendet in ligno : » quia non hic Dominus significatus est, sed ille qui se laqueo suspendit : nimis errant, nec attendunt se contra Apostolum disputare, qui ait : « Christus nos redemit de maledicto Legis, factus pro » nobis maledictum ; quia scriptum est, Maledictus om- » nis qui pendet in ligno. » Qui ergo pro nobis factus est maledictum, ipse utique pependit in ligno, id est, Christus, qui nos liberavit a maledicto Legis : ut non jam timore justificaremur in operibus Legis, sed fide apud Deum, quæ non per timorem, sed per dilectionem operatur. Spiritus enim sanctus, qui hoc per Moysen dixit, utrumque providit, ut et timore visibilis pœnæ custodirentur, qui nondum poterant ex invisibilium fide vivere ; et ipse timorem istum solveret suscipiendo quod timebatur, qui timore sublato donum dare poterat charitatis. Nec in hoc quod maledictus est appellatus, qui pendet in

[1] Matth. XII, 1. — [2] Galat. III, 13, et Deut. XXI, 23.

ligno, contumelia in Dominum putanda. Ex parte quippe mortali pependit in ligno : mortalitas autem unde sit, notum est credentibus : ex pœna quippe est, et maledictione peccati primi hominis, quam Dominus suscepit et peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum[1]. Si ergo diceretur, Mors maledicta est; nemo exhorresceret : quid autem nisi mors Domini pependit in ligno, ut mortem moriendo superaret : eadem igitur maledicta, quæ victa est. Item si diceretur, Peccatum maledictum est; nemo miraretur : quid autem pependit in ligno, nisi peccatum veteris hominis, quod Dominus pro nobis in ipsa carnis mortalitate suscepit? Unde nec erubuit, nec timuit Apostolus dicere, peccatum eum fecisse pro nobis, addens : « Ut de peccato condemnaret peccatum[2]. » Non enim et vetus homo noster simul crucifigeretur, sicut idem Apostolus alibi dicit, nisi in illa morte Domini peccati nostri figura penderet, ut evacuaretur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato[3]. In cujus peccati et mortis figura, etiam Moyses in eremo super lignum exaltavit serpentem[4]. Persuasione quippe serpentis homo in damnationem mortis cecidit. Itaque serpens ad significationem ipsius mortis, convenienter in ligno exaltatus est : in illa enim figura mors Domini pendebat in ligno. Quis autem abhorreret, si diceretur, Maledictus serpens qui pendet in ligno? Et tamen mortem carnis Domini præfigurans serpens pendebat in ligno, cui sacramento ipse Dominus attestatus est, dicens : « Sicut » exaltavit Moyses serpentem in eremo, ita exaltari » oportet filium hominis super terram[5]. » Non enim et hoc in contumeliam Domini Moysen fecisse, aliquis dixerit, cum tantam in ea cruce salutem hominum esse cognosceret, ut non ob aliud ad ejus indicium serpentem

[1] I Petr. II, 24. — [2] Rom. VIII, 3. — [3] Id. VI, 6. — [4] Num. XXI, 9 — [5] Joan. III, 14.

illum erigere juberet, nisi ut eum intuentes, qui morsi a serpentibus morituri erant, continuo sanarentur. Nec propter aliud ille serpens æneus factus erat, nisi ut permansuræ passionis Domini fidem significaret. Etiam vulgo quippe dicuntur ænea, quorum numerus[1] manet. Si enim obliti essent homines, et obliteratum esset de memoria temporis, quod Christus pro hominibus mortuus est, vere morerentur : nunc autem tanquam ænea permanet crucis fides, ut cum alii moriantur, alii nascantur, ipsam tamen sublimem permanere inveniant, quam intuendo sanentur. Non igitur mirum, si de maledicto vicit maledictum, qui vicit de morte mortem, et de peccato peccatum, de serpente serpentem. Maledicta autem mors, maledictum peccatum, maledictus serpens : et hæc omnia in cruce triumphata sunt. « Maledictus » igitur « omnis qui pen- » det in ligno. » Quia ergo non ex operibus Legis, sed ex fide justificat Christus credentes in se, timor maledictionis crucis ablatus est : charitas benedictionis Abrahæ propter exemplum fidei permanet ad Gentes. Ut annuntiationem, inquit, spiritus per fidem accipiamus[2] : » id est, ut non quod timetur in carne, sed quod spiritu diligitur, credituris annuntietur.

XXIII. Unde etiam testamenti humani mentionem facit, quod utique multo est infirmius, quam divinum. Tamen ho- « minis confirmatum testamentum, inquit, nemo irritum » facit aut superordinat[3]. » Quia cum testator mutat testamentum, non confirmatum mutat : testatoris enim morte confirmatur. Quod autem mors testatoris valet ad confirmandum testamentum ejus, quia consilium mutare jam non potest : hoc incommutabilitas promissionis Dei valet ad confirmandam hæreditatem Abrahæ, cujus fides deputata est ad justitiam. Et ideo semen Abrahæ, cui

[1] *Forte* memoria. — [2] Galat. III, 14. — [3] Ibid. 15.

« dictæ sunt promissiones [1], » Christum dicit Apostolus, hoc est omnes Christianos fide imitantes Abraham : quod ad singularitatem redigit, commendando quod non dictum est, Et seminibus, sed, Semini tuo, quia et una est fides, et non possunt similiter justificari qui vivunt ex operibus carnaliter, cum his qui vivunt ex fide spiritaliter. Vincuntur autem quod infert : « Lex nondum data erat, nec posset post tot annos ita dari; ut antiquas Abrahæ promissiones irritas faceret [2]. Si enim Lex justificat, non est justificatus Abraham, qui multum ante Legem fuit. Quod quia dicere non possint, coguntur fateri, non Legis operibus justificari hominem, sed fide. Simul etiam nos cogit intelligere, omnes antiquos, qui justificati sunt, ex ipsa fide justificatos. Quod enim nos ex parte præteritum, id est, primum adventum Domini; ex parte futurum, id est, secundum adventum Domini credendo salvi efficimur : hoc totum illi id est, utrumque adventum futurum credebant revelante sibi Spiritu sancto, ut salvi fierent. Unde est etiam illud, Abraham concupivit diem meum videre, et vidit, et gavisus est [3].

XXIV. Sequitur quæstio satis necessaria : Si enim fides justificat, et priores sancti, qui apud Deum justificati sunt, per ipsam justificati sunt, quid opus erat Legem dari? Quam quæstionem tractandam sic intulit, interrogans, et dicens, « Quid ergo [4]? » Huc usque enim interrogatio est : deinde infertur responsio [5], « Lex transgres-» sionis gratia proposita est, donec veniret, inquit, semen, » cui promissum est, dispositum per Angelos in manu » mediatoris. Mediator autem unius non est, Deus vero » unus est [6]. » Mediatorem Jesum Christum secundum hominem dici, ex illa ejusdem Apostoli sententia fit pla-

[1] Rom. IV, 9, et Galat. III, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Joan. VIII, 56. — [4] Galat. III, 19. — [5] I Retract. XXIV, n. 2. — [6] Galat. III, 20.

nius, cum ait : « Unus enim Deus, unus et mediator Dei » Dei et hominum homo Christus Jesus[1]. » Mediator ergo inter Deum et Deum esse non posset, quia unus est Deus : « Mediator autem unius non est, » quia inter aliquos medius est. Angeli porro, qui non lapsi sunt a conspectu Dei, mediatore non opus habent, per quem reconcilientur. Item angeli qui nullo suadente spontanea prævaricatione sic lapsi sunt, per mediatorem non reconciliantur. Restat ergo, ut qui mediatore superbo diabolo superbiam persuadente dejectus est, mediatore humili Christo humilitatem persuadente erigatur. Nam si Filius Dei in naturali æqualitate Patris manere vellet, nec se exinaniret, formam servi accipiens; non esset mediator Dei et hominum[2] : quia ipsa Trinitas unus Deus est, eadem in tribus, Patre et Filio et Spiritu sancto, deitatis æternitate et æqualitate constante. Sic itaque unicus Filius Dei, mediator Dei et hominum factus est, cum Verbum Dei Deus apud Deum, et majestatem suam usque ad humana deposuit, et humilitatem humanam usque ad divina subvexit, ut mediator esset inter Deum et homines homo per Deum ultra homines. « Ipse est enim speciosus forma » præ filiis hominum, et unctus oleo exultationis præ » participibus suis[3]. » Sanati sunt ergo ab impietate superbiæ, ut reconciliarentur Deo, quicumque homines humilitatem Christi, et per revelationem antequam fieret per Evangelium postea quam facta est, credendo dilexerunt, diligendo imitati sunt. Sed hæc justitia fidei, qui non pro merito data est hominibus, sed pro misericordia et gratia Dei, non erat et popularis antequam Deus homo inter homines nasceretur. « Semen » autem, « cui » promissum est, » populum significat : non illos paucissimos, qui revelationibus eam futuram cernentes, quam-

[1] 1 Tim. II, 5. — [2] Philip. II, 7. — [3] Psal. XLIV, 3.

vis per eadem salvi fierent, populum tamen salvum facere non poterant. Qui populus sane, si per totum orbem consideretur (nam de toto orbe Ecclesiam Jerusalem cœlestem congregat) pauci sunt, quia via angusta paucorum est : in unum tamen congregati, quotquot existere potuerunt, ex quo Evangelium prædicatur, et quotquot poterunt usque in finem sæculi per omnes gentes, adjunctis sibi etiam illis, quamvis paucissimis, qui ex fide Domini, fide prophetica, ante ambos adventus ejus salutem gratiæ perceperunt, implent sanctorum beatissimum civitatis sempiternæ statum. Superbienti ergo populo Lex posita est, ut quoniam gratiam charitatis nisi humiliatus accipere non posset, et sine hac gratia nullo modo præcepta Legis impleret, transgressione humiliaretur, ut quæreret gratiam, nec se suis meritis salvum fieri, quod superbum est, opinaretur : ut esset non in sua potestate et viribus justus, sed in manu mediatoris justificantis impium. Per Angelos autem ministrata est omnis dispensatio veteris Testamenti, agente in eis Spiritu sancto, et ipso Verbo veritatis, nondum incarnato, sed nunquam ab aliqua veridica administratione recedente. Quia per Angelos disposita est illa dispensatio Legis, cum aliquando Dei personam, sicut Prophetarum etiam mors est, agerent; perque illam Legem morbos ostendentem, non auferentem, etiam prævaricationis crimine contrita est superbia : « dispositum est per Angelos semen in manu mediatoris, » ut ipse liberaret a peccatis, jam per transgressionem Legis coactos confiteri, opus sibi esse gratiam et misericordiam Domini, ut sibi peccata dimitterentur, et in nova vita per eum, qui pro se sanguinem fudisset, reconciliarentur Deo.

XXV. In istis enim erat per transgressionem Legis confringenda superbia, qui gloriantes de parte Abraham,

quasi naturalem se jactabant habere justitiam, et merita sua in circumcisione cæteris gentibus tanto perniciosius, quanto arrogantius præferebant. Gentes autem facillime etiam sine hujusmodi Legis transgressione humiliarentur. Homines enim nullam ex parentibus originem justitiæ se trahere prævidentes, simulacrorum etiam servos invenit Evangelica gratia. Non enim, sicut istis dici poterat non fuisse illam justitiam parentum eorum in colendis idolis, quam esse arbitrabantur, ita etiam Judæis dici poterat falsam fuisse justitiam patris Abraham. Itaque illis dicitur : « Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ : et ne » dixeritis vobis, Patrem habemus Abraham. Potens est » enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham[1]. » Istis autem dicitur : « Propter quod memores estis, quia » vos aliquando Gentes in carne, qui dicimini præputium » ab ea quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta, » qui eratis illo tempore sine Christo, alienati a societate » Israël, et peregrini testamentorum, promissionis spem » non habentes, et sine Deo in hoc mundo[2]. » Denique illic infideles de oliva sua fracti, hic autem fideles de oleastro in olivam illorum inserti esse monstrantur[3]. Illorum ergo erat de Legis transgressione atterenda superbia. Sicut ad Romanos cum Scripturarum verbis peccata eorum exaggerasset : « Scitis autem, inquit, quoniam quæcum» que Lex dicit, his qui in Lege sunt loquitur, ut omne » obstruatur, et reus fiat omnis mundus Deo[4] : » Judæi scilicet de transgressione Legis, et Gentes de impietate sine Lege. Unde et iterum ait : « Conclusit enim Deus » omnia in incredulitatem, ut omnibus misereatur[5]. » Hoc et nunc dicit, refricans ipsam quæstionem « Lex ergo » adversus promissa Dei ? absit. Si enim data esset Lex

[1] Matth. III, 8, 9. — [2] Ephes. II, 11, etc. — [3] Rom. XI, 17. — [4] Id. III, 19. — [5] Id. XI, 32.

» quæ posset vivificare, omnino ex Lege esset justitia. Sed » conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio » ex fide Jesu Christi daretur credentibus[1]. » Non ergo Lex data est ut peccatum auferret, sed ut sub peccato omnia concluderet. Lex enim ostendebat esse peccatum, quod illi per consuetudinem cæcati, possent putare justitiam : ut hoc modo humilitati, cognoscerent non in sua manu esse salutem suam, sed in manu mediatoris. Maxime quippe humilitas revocat, unde nos dejecit superbia. Et ipsa humilitas est accommodata percipiendæ gratiæ Christi, qui singulare humilitatis exemplum est.

XXVI. Nec quisquam hic tam imperite dixerit, Cur ergo non profuit Judæis, quod per Angelos Legem ministrantes, in manu mediatoris dispositi sunt? Profuit enim, quantum dici non potest. Quæ enim Gentium Ecclesiæ venditarum rerum suarum pretia ad pedes Apostolorum posuerunt, quod tot millia hominum tam repente fecerunt[2]? Nec turbæ infidelium considerandæ sunt : omnis enim area multis partibus ampliorem habet paleam, quam frumentum. Unde autem etiam illa ejusdem Apostoli verba ad Romanos, nisi de sanctificatione Judæorum : « Quid ergo? numquid repulit Deus plebem suam? absit. » Nam et Ego Israëlita sum ex semine Abraham, tribu » Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præs- » civit[3]. » Cum autem laudaret præ cæteris Ecclesiis Gentium Ecclesiam Thessalonicensium, similes eos factos ait Ecclesiis Judææ[4] : quia multa a contribulibus suis pro fide passi erant quomodo et illi a Judæis. Hinc est et illud, quod paulo ante commemoravi, quod ait ad Romanos : « Si enim spiritalibus eorum communicaverunt Gentes, » debent et in carnalibus ministrare eis[5]. » De ipsis ergo

[1] Gal. III, 21, 22. — [2] Act. IV, 34. — [3] Rom. XI, 1, 2. — [4] 1 Thess. II, 14. — [5] Rom. XV, 27.

Judæis etiam consequenter dicit, « Prius autem quam » veniret fides, sub Lege custodiebamur, conclusi in eam » fidem, quæ postea revelata est[1]. » Ut enim tam prope invenirentur, et tam de proximo ad Deum venditis suis rebus accederunt, quod Dominus eis præcepit qui vellent esse perfecti[2]. Lege ipsa factum est, sub qua custodiebantur, « conclusi in eam fidem, » id est in adventum ejus fidei, « quæ postea revelata est : « conclusio enim eorum erat tum timor unius Dei. Et quod prævaricatores ipsius Legis inventi sunt, non ad perniciem, sed ad utilitatem valuit eis qui crediderunt : cognitio enim majoris ægritudinis, et desiderari medicum vehementius fecit, et diligi ardentius. Cui enim plurimum dimittitur, plurimum diligit[3].

XXVII. « Itaque Lex, inquit, pædagogus noster fuit » in Christo[4] : » hoc est, quod ait : « Sub Lege custodie» bamur conclusi in ea. Postea quam venit fides, jam » non sumus sub pædagogo[5]. » Eos ergo nunc reprehendit, qui faciunt irritam gratiam Christi : quasi enim nondum venerit, qui vocaret in libertatem, sic adhuc volunt esse sub pædagogo. Quod autem filios Dei dicit esse omnes per fidem, quia induerunt Christum, quicumque in Christo baptizati sunt[6] : ad hoc valet, ne Gentes de se desperarent, quia non custodiebantur sub pædagogo, et ideo se filios non putarent : sed per fidem intuendo Christum, omnes fiunt, filii, non natura, sicut unicus Filius, qui etiam Sapientia Dei est; neque præpotentia et singularitate susceptionis ad habendam naturaliter et agendam personam Sapientiæ, sicut ipse mediator unum cum ipsa suscipiente Sapientia sine interpositione alicujus mediatoris effectus : sed filii fiunt participatione sapientiæ,

[1] Galat. III, 23.— [2] Matth. XIX, 21.— [3] Luc. VII, 47.— [4] Galat. III, 24. — [5] Ibid. 23 et 25. — [6] Ibid. 26, 27.

id præparante atque præstante mediatoris fide : quam fidei gratiam nunc indumentum vocat, ut Christum induti sint, qui in eum crediderunt, et ideo filii Dei fratresque ejus mediatoris effecti sunt.

XXVIII. In qua fide non est distantia Judæi, neque Græci, non servi neque liberi, non masculi et fœminæ : Inquantum enim omnes fideles sunt, omnes unum sunt in Christo Jesu[1]. Et si hoc facit fides, per quam in hac vita juste ambulatur, quanto perfectius atque cumulatius id species : ipsa factura est, cum videbimus facie ad faciem? Nam nunc quamvis primitias habentes spiritus, qui vita est, propter justitiam fidei[2]; tamen quia adhuc mortuum est corpus propter peccatum, differentia ista vel Gentium, vel conditionis, vel sexus, jam quidem ablata est ab unitate fidei, sed manet in conversatione mortali; ejusque ordinem in hujus vitæ itinere servandum esse, et Apostoli præcipiunt, qui etiam regulas saluberrimas tradunt, quemadmodum secum vivant pro differentia gentis Judæi et Græci, et pro differentia conditionis domini et servi, et pro differentia sexus viri et uxoris, vel si qua talia cætera occurrunt. Et ipse prior Dominus, qui ait : « Reddite Cæsari » quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt[3]. » Alia sunt enim quæ servamus in unitate fidei sine ulla distantia, et alia in ordine vitæ hujus tanquam in via, ne nomen Dei et doctrina balphemetur. Et hoc non solum propter iram, ut effugiamus offensionem hominum; sed etiam propter conscientiam, ut non simulate, quasi ad oculos hominum ista faciamus, sed pura dilectionis conscientia propter Deum, qui omnes homines vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire[4]: « Omnes ergo, inquit, vos unum » estis in Christo Jesu[5]. » Et addidit, « Si autem, » ut

[1] Galat. III, 28. — [2] I Cor. XIII, 12, et Rom. VIII, 23. — [3] Matth. XXII, 21. — [4] I Tim. II, 4. — [5] Galat. III, 28. — [6] Ibid. 29.

hic subdistinguatur, et subaudiatur, « vos unum estis in » Christo Jesu, » ac deinde inferatur, « Ergo Abrahæ « semen estis[1]. » ut iste sensus, Omnes ergo vos unum estis in Christo Jesu, si autem vos unum estis in Christo Jesu, vos ergo Abrahæ semen estis. Superius enim dixerat : « Non dicit, Et seminibus, tanquam in multis; sed » tanquam in uno, Et semini tuo, quod est Christus[2]. » Hic ergo ostendit unum semen Christum, non tantum ipsum mediatorem intelligendum esse, verum etiam Ecclesiam, cujus ille corporis caput est : ut omnes in Christo unum sint, et capiant secundum promissionem hæreditatem per fidem, in quam conclusus erat, id est, in cujus adventum tanquam sub prædagogo custodiebatur populus usque ad ætatis oportunitatem, qua in libertatem vocandi erant, qui in eodem populo secundum propositum vocati sunt, id est, qui in illa area frumentum inventi sunt.

XXIX. Ad hoc enim adjungit, « Dico autem, Quanto » tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, cum » sit dominus omnium; sed sub procuratoribus et acto» ribus est usque ad præfinitum tempus a patre : sic et » nos cum essemus parvuli, sub elementis hujus mundi » eramus servientes[3]. » Quæri autem potest quomodo secundum hanc similitudinem sub elementis hujus mundi fuerint Judæi; cum illis per Legem, quam acceperunt, unus Deus qui fecit cœlum et terram, colendus commendaretur. Sed potest esse alius exitus capituli hujus, ut cum superius Legem prædagogum fecerit, sub quo erat ille populus Judæorum[4] : nunc procuratores et actores dicat elementa mundi, sub quibus serviebant Gentes : ut filius ille parvulus, id est populus propter unam fidem ad unum semen Abrahæ pertinens, quoniam et de Judæis et

[1] Galat. III, 29. — [2] Ibid. 16. — [3] Id. IV, 1-3. — [4] Id. III, 24.

et de gentibus congregatus est partim fuerit sub pædagogo Legis, tempore pueritiæ suæ, id est ex ea parte, qua de Judæis congregatus est; partim sub elementis hujus mundi, quibus tanquam procuratoribus et actoribus serviebat, ex ea parte qua Gentibus congregatus est ut quod immiscet Apostolus personam suam, non dicens, Cum essetis parvuli, sub elementis hujus mundi eratis; sed dicens, « Cum essemus parvuli, sub elementis hujus » mundi eramus servientes, » non pertineat ad significationem Judæorum, ex quibus Paulus originem ducit, sed magis ad Gentium, hoc duntaxat loco : quoniam et eorum personæ decenter se potest annectere, quibus ad evangelizandum missus est.

XXX. Deinde jam dicit, veniente plenitudine temporis Deum misisse Filium suum ad liberandum parvulum hæredem, servientem ex parte Legi tanquam pædagogo, ex parte elementis hujus mundi tanquam procuratoribus et actoribus : « Misit Deus, inquit, Filium suum factum ex » muliere [1]. » Mulierem pro fœmina posuit, more locutionis Hebræorum. Non enim quia de Eva dictum est : « Formavit eam in mulierem, jam passa erat concubitum » viri, quod non scribitur passa nisi cum dimissi essent » de paradiso [2]. » Factum autem dixit, propter susceptionem creaturæ : quia qui nascuntur ex fœminis, non tunc ex Deo nascuntur, sed tamen Deus illos facit, ut sic nasci possint, ut omnem creaturam. « Factum » autem « sub » Lege » dixit, quia et circumcisus est, et hostia pro illo legitima oblata est [3]. Nec mirum si et illa Legis opera sustinuit, ex quibus liberaret qui eis serviliter tenebantur, qui etiam mortem sustinuit, ut ex ea liberaret eos qui mortalitate tenebantur : Ut adoptionem, inquit, filiorum » recipiamus [4]. » Adoptionem propterea dicit, ut distincte

[1] Galat. IV, 4. — [2] Gen. II, 22. — [3] Luc. II, 21 et 24. — [4] Galat. IV, 5.

intelligamus unicum Dei Filium. Nos enim beneficio et dignatione misericordiæ ejus filii Dei sumus : ille natura est Filius, qui hoc est quod Pater. Nec dixit accipiamus, sed « recipiamus : » ut significaret hoc nos amisisse in Adam, ex quo mortales sumus. Hoc ergo quod ait : « Ut » eos qui sub Lege erant redimeret, » et ad liberandum eum populum pertinet, qui parvulus sub pædagogo serviebat; et refertur ad id quod dixit : « factum sub Lege. » Illud autem quod ait : « ut adoptionem filiorum recipia- » mus, » refertur ad id quod dixit, « factum ex mu- » liere. » Hic enim adoptionem recipimus, quod ille Unicus non dedignatus est participationem naturæ nostræ, factus ex muliere, ut non solum Unigenitus esset, ubi fratres non habet, sed etiam Primogenitus in multis fratribus fieret[1]. Duo enim proposuit, « factam ex mu- » liere, factum sub Lege : » sed mutato ordine respondit.

XXXI. Jam illum populum adjungens, qui parvulus sub procuratoribus et actoribns serviebat, id est, elementis hujus mundi putarent se non esse filios, quia non erant sub prædagogo, « Quoniam autem filii estis, in- » quit, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, cla- » mantem, Abba, Pater[2]. » Duo sunt verba quæ posuit, ut posteriore interpretaretur primum. Nam hoc est « Ab- » ba, » quod « Pater. » Eleganter autem intelligitur non frustra duarum linguarum verba posuisse idem significantia, propter universum populum, qui de Judæis et de Gentibus in unitatem fidei vocatus est : ut hebræum verbum ad Judæos, græcum ad Gentes, utriusque tamen verbi eadem significatio ad ejusdem fidei spiritusque unitatem pertineat. Nam et ad Romanos, ubi similis quæstio de pace in Christo Judæorum Gentiumque tractatur, hoc dicit. « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in

[1] Rom. VIII, 29. — [2] Galat. IV, 6.

» timore: sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in » quo clamamus, Abba, Pater [1]. » Recte autem de præsentia et de dono Spiritus sancti probare voluit Gentibus, quod pertineant ad permissionem hæreditatis. Non enim evangelizatum est Gentibus, nisi post ascensum Domini et adventum Spiritus sancti. Cœperant enim jam Judæi credere, cum in terris adhuc Filius Dei mortalem hominem gereret, sicut in Evangelio scriptum est : ubi quanquam et Chananææ mulieris fidem ipse laudaverit [2], et illius Centurionis, de quo ait, non se invenisse talem fidem in Israël [3] : tamen proprie tunc Judæis esse evangelizatum, verbis ipsius Domini satis clarum est, cum ad ipsius Chananææ deprecationem dixit, non se esse missum nisi ad oves quæ perierunt domus Israël [4] : et Discipulos cum mitteret, ait : « In viam Gentium ne abieritis, » et in civitates Samaritanorum ne introieritis; sed ite pri» mum ad oves quæ perierunt domus Israël [5]. Gentium autem aliud ovile appellavit, cum diceret : « Habeo alias » oves que non sunt de hoc ovili, quas tamen se adduc» turum ait, ut esset unus grex, et unus pastor [6] : » quando autem, nisi post clarificationem suam? Post resurrectionem autem etiam ad Gentes Discipulos misit, cum eos interim Jerosolymæ manere jussisset, donec eis secundum promissionem suam Spiritum sanctum mitteret [7]. Cum ergo dixisset Apostolus : « Misit Deus Filium suum, factum ex » muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant » redimeret, ut adoptionem filiorum accipiamus [8] : » restabat, ut etiam Gentes, quæ non erant sub Lege, ad eamdem tamen adoptionem filiorum pertinere ostenderet : quod de sancti Spiritus dono, qui omnibus datus est, docet. Unde se etiam Petrus de baptizato incircumciso Cen-

[1] Rom. VIII, 15. — [2] Matth. XV, 28. — [3] Id. VIII, 10. — [4] Id. XV, 24. — [5] Id. X, 5. — [6] Joan. X, 16. — [7] Act. I, 4. — [8] Galat. IV, 4.

turione Cornelio defendit apud Judæos qui crediderant, dicens, non se potuisse aquam negare illis, quos jam Spiritum sanctum accepisse claruerat [1]. Nam et ipso gravissimo documento etiam superius usus est Paulus, cum diceret: « Hoc solum volo discere a vobis, ex operibus Legis » Spiritum accepistis, an ex auditu fidei [2]? » Et paulo post: « Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et virtutes ope- » ratur in vobis, ex operibus Legis, an ex auditu fidei [3]? » Sic et hic, « Quoniam, inquit, filii Dei estis, misit Deus » Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba » Pater. »

XXXII. Deinde manifestissime ostendit, de his etiam se dicere, qui ex Gentibus ad fidem venerant, ad quos etiam epistolam scribit: « Itaque jam, inquit, non est ser- » vus, sed filius [4] : » propter id quod dixerat : « Qandiu » hæres parvulus est, nihil differt a servo [5]. Si autem filius, » inquit, et hæres, per Deum [6] : » id est, per misericordiam Dei, non per promissiones Patrum, de quibus carnaliter sicut Judæi natus non est; sed tamen filius Abrahæ secundum imitationem fidei, cujus fidei gratiam per misericordiam Domini meruit. « Sed tunc quidem, inquit, » ignorantes Deum, his qui naturaliter non sunt dii ser- » vistis [7]. » Nunc certe quia non Judæis scribit, sed Gentibus; nec ait servivimus, sed « servistis : » satis probabile est etiam superius de Gentibus dictum, quod sub elementis hujus mundi erant servientes, tanquam sub procuratoribus et actoribus [8]. Nam ipsa elementa utique non sunt naturaliter dii, sive in cœlo, sive in terra : quemadmodum multi dii, et domini multi [9] : sed nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in ipso; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. Cum

[1] Act. x, 47. — [2] Galat. iii, 2. — [3] Ibid. 5. — [4] Id. iv, 7. — [5] Ibid. 1. — [6] Ibid. 7. — [7] Ibid. 8. — [8] Ibid. 2. — [9] 1 Cor. viii, 5.

autem dicit : « His qui naturaliter non sunt dii, servistis,» satis demonstrat unum verum Deum natura esse Deum, quo nomine Trinitas fidelissimo et catholico gremio cordis accipitur. Eos autem qui natura non sunt dii, propterea superius procuratores actoresque appellat, quia nulla creatura est, sive quæ in veritate manet, dans gloriam Deo ; sive quæ in veritate non stetit, quærens gloriam suam : nulla inquam creatura est, quæ non, velit nolit, divinæ providentiæ serviat : sed volens facit cum ea quod bonum est ; de illa vero, quæ hoc non vult, fit quod justum est. Nam si etiam ipsi prævaricatores angeli, cum principe suo diabolo, non recte dicerentur procuratores vel actores divinæ providentiæ, non Dominus magistratum hujus mundi diabolum diceret ; nec uteretur illo ad correptionem hominum ipsa potestas apostolica, eodem Paulo alibi dicente : « Quos tradidi satanæ, ut discant » non blasphemare [1] : » et alio loco ad salutem, ait enim : « Ego quidem sicut absens corpore, præsens autem spi» ritu, jam judicavi quasi præsens, eum qui sic operatus » est, in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis » vobis et meo spiritu, cum potentia Domini nostri Jesu » Christi, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, » ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu [2]. » Sed et magistrato sub statuto imperatore non facit, nisi quantum illi permittitur ; et procuratores actoresque hujus mundi nihil faciunt nisi quantum Dominus sinit. Non enim latet eum aliquid, sicut hominem ; aut in aliquo est minus potens, ut procuratores atque actores, qui sunt in ejus potestate, aliquid ipso sive non permittente, sive nesciente, in subjectis sibi pro suo gradu rebus efficiant. Non eis tamen rependitur, quod de ipsis juste sit, sed quo animo ipsi faciunt : quia neque liberam voluntatem rationali

[1] I Tim. I, 20. — [2] I Cor. V, 3, etc.

creaturæ suæ Deus negavit; et tamen potestatem, qua etiam injustos juste ordinat, sibi retinuit. Quem locum latius et uberius in libris aliis sæpe tractavimus. Sive ergo solem, et lunam, et sidera, et cœlum, et terram, cæteraque hujusmodi Gentes colebant, sive dæmonia, recte sub procuratoribus et actoribus fuisse intelliguntur.

XXXIII. Verumtamen ea quæ sequuntur, jam quasi explicatam quæstionem rursus implicant. Cum enim per totam epistolam non ab aliis ostendat sollicitatam fuisse Galatarum fidem, nisi ab eis qui ex circumcisione erant, et ad carnales observationes Legis, tanquam in eis salus esset, adducere cupiebant: hoc tantum loco ad eos loqui videtur, qui ad Gentilium superstitiones redire tentarent. Ait enim: « Nunc autem cognoscentes Deum, imo cog- » niti a Deo, quomodo revertimini iterum ad infirma et » egena elementa, quibus rursus ut antea servire vul- » tis[1]? » In eo enim quod dicit, « revertimini, » quando non circumcisis, sed Gentibus loquitur, sicut in tota epistola apparet; non utique ad circumcisionem dicit eos reverti, in qua nunquam erant, sed « ad infirma, inquit, » et egena elementa, quibus rursus ut antea servire vul- » tis. » Quod de Gentibus intelligere cogimur; his enim supra dixerat: « Sed tunc quidem ignorantes Deum, his » qui natura non sunt dii[2]: » ad quam servitutem reverti eos velle significat, cum ait: « Quomodo revertimini ad » infirma et egena elementa, quibus rursus ut antea servire vultis?

XXXIV. Quod autem adjungit: « Dies observatis, et » menses, et annos, et tempora: timeo vos ne forte sine » causa laboraverim in vos[3], » magis hanc sententiam confirmare videri potest. Vulgatissimus est enim error Gentilium iste, ut vel in agendis rebus, vel in expectandis

[1] Galat. IV, 9. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 10, 11.

eventis vitæ ac negotiorum suorum ab Astrologis et Chaldæis notatos dies et menses, et annos, et tempora observent. Fortasse tamen non opus est, ut hoc de Gentilium errore intelligamus, ne intentionem causæ, quam ab exordio susceptam ad finem usque perducit, subito in aliud temere detorquere velle videamur; sed de his potius, de quibus cavendis eum agere per totam epistolam apparet. Nam et Judæi serviliter observant dies, et menses, et annos, et tempora in carnali observatione sabbati et neomeniæ et mense novorum, et septimo quoque anno vocant Sabbatum sabbatorum. Quæ quoniam erant umbræ futurorum, jam adveniente Christo in superstitione remanserunt, cum tanquam salutaria observarentur a nescientibus quo referenda sint : ut tanquam hoc dixerit Apostolus Gentibus, Quid prodest vos evasisse servitutem qua tenebamini, cum serviretis elementis mundi, quando rursus ad talia reditis, seducti ab eis qui nondum agnoscentes libertatis suæ tempus, inter cætera opera Legis quæ carnaliter sapiunt, etiam temporibus serviunt, quibus et vos rursus ut antea servire vultis, et observare cum eis dies, et menses, et annos, et tempora, quibus serviebatis et antequam Christo crederetis? Manifestum est enim, volumina temporum per elementa hujus mundi, hoc est, cœlum et terram et motus atque ordinem siderum administrari. Quæ « infirma » appellat, ex eo quod infirma et instabili specie variantur : « egena » vero, ex eo quod egent summa et stabili specie Creatoris, ut quomodo sunt, esse possint.

XXXV. Ergo eligat lector utram volet sententiam dummodo intelligat ad tantum periculum animæ pertinere superstitiosas temporum observationes, ut huic loco subjecerit Apostolus : « Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vos[1]. » Quod cum tanta celebritate atque

[1] Galat. IV, 11.

auctoritate per orbem terrarum in Ecclesiis legatur, plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a mathematicis accipiunt. Jamvero ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut hujusmodi quorumlibet operum, diebus quos ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant, nescientes, ut dicitur, ubi ambulant. Quod si locus iste de Judæorum superstitiosa observatione intelligendus est, quam spem habent, cum Christianos se dici velint, ex ephimeridis vitam naufragam gubernantes quando de divinis libris, quos Deus adhuc carnali populo dedit, si more Judæorum tempora observarent, diceret eis Apostolus : « Timeo vos ne forte sine » causa laboraverim in vos? » Et tamen [1] si deprehendatur quisquam vel catechumenus judaïco ritu sabbatum observans, tumultuatur Ecclesia. Nunc autem innumerabiles de numero fidelium cum magna confidentia in faciem nobis dicunt, Die post Kalendas non proficiscor. Et vix lente ista prohibemus arridentes, ne irascantur, et timentes ne quasi novum aliquid mirentur. Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus. Usitata vero pro quibus abluendis Filii Dei sanguis effusus est, quamlibet magna sint, et omnino claudi contra se faciant regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur : atque utinam, o Domine, non omnia quæ non potuerimus prohibere, faciamus.

XXXVI. Sed jam videamus quæ sequuntur. Sane prætterieramus quod dictum est : « Nunc autem cognoscentes » Deum, imo cogniti a Deo [2]. » Videtur enim certe hoc loco etiam apostolica locutio congruere velle infirmitati hominum : ne tantummodo in Veteris Testamenti libris usque ad terrenas hominum cogitationes modus divini eloquii descendisse videatur. Nam quoniam correxit quod

[1] *Forte* et tantum. — [2] Galat. IV, 9.

dixerat, « cognoscentes Deum, » nihil nos movere debet : manifestum est enim quandiu per fidem ambulamus, non per speciem, nondum nos cognovisset Deum [1]; sed ea fide purgari, ut opportuno tempore cognoscere valeamus. Sed quod in ipsa correctione ait, « imo cogniti a Deo, » si proprie accipitur, putabitur Deus quasi ex tempore aliquid cognoscere, quod ante non noverat. Translate ergo dictum est, ut oculos Dei accipiamus ipsam dilectionem ejus, quam commendavit mittendo pro impiis occidendum unicum Filium : sic enim de iis qui diliguntur dicere solemus quod ante oculos habeantur. Hoc est ergo « cog» noscentes Deum, imo cogniti a Deo, » quod et Joannes dixit : « Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam » ipse dilexit nos [2]. »

XXXVII. Dicit autem : « Estote sicut et ego [3] : » qui utique cum Judæus natus sim, jam ista carnalia spiritali dijudicatione contemno, « Quoniam et ego sicut vos : » id est, homo sum. Deinde opportune ac decenter facit eos recolere charitatem suam, ne tanquam illum deputent. Dicit enim : « Fratres, precor vos, nihil me læsistis : » tanquam si diceret, Ne ergo putetis, quod ego lædere vos cupiam. « Scitis quia per infirmitatem carnis jampridem » evangelizavi vobis [4] : » id est, cum persecutionem paterer. « Et tentationem vestram in carne mea non spre» vistis, neque respuistis [5]. » Tentati sunt enim, cum persecutionem pateretur Apostolus, utrum timore desererent eum, an charitate amplecterentur. Et « neque spre» vistis, inquit, » tanquam utilem istam tentationem : « neque respuistis, » ut non susciperetis communionem periculi mei. « Sed sicut Angelum Dei excepistis me, si» cut Christum Jesum. » Deinde admirans, opus eorum

[1] 2 Cor. v, 7. — [2] 1 Joan. iv, 10. — [3] Galat. iv, 12. — [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14

spiritale commendat, ut hoc intuentes, in carnalem timorem non decidant. « Quæ ergo fuit, inquit, beatitudo » vestra? Testimonium enim vobis perhibeo, quoniam si » fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi. » Ergo inimicus factus sum vobis, verum vobis prædi- » cans [1]? » Respondetur utique, Non. Sed quid « verum » prædicans, » nisi ut non circumcidantur? Et ideo vide quid adjungit : « Æmulantur vos non bene [2] : » id est, invident vobis, qui vos carnales de spiritalibus volunt facere, hoc est, « æmulantur non bene. Sed excludere, » inquit, vos volunt, ut illos æmulemini, » hoc est, imitemini : quomodo, nisi ut servitutis jugo attineamini, sicut ipsi attinentur? « Bonum autem, ait, æmulari in » bono semper [3]. » Vult enim ut semper ipsum imitentur; propter hoc addidit : « Et non solum cum præsens » sum apud vos. » Cum enim præsenti oculos suos dare vellent, utique ipsum conabantur imitari, quem ita diligebant.

XXXVIII. Ad hoc dicit etiam : Filioli mei, » ut tanquam parentem utique imitentur, « Quos iterum, inquit, » parturio, donec Christus formetur in vobis [4]. » Magis hoc ex persona matris Ecclesiæ locutus est : nam et alibi dicit : « Factus sum parvulus in medio vestrum, tanquam » si nutrix foveat filios suos [5]. » Formatur autem Christus in credente per fidem in interiore homine, vocato in libertatem gratiæ, miti et humili corde, non se jactante de operum meritis, quæ nulla sunt; sed ab ipsa gratia meritum aliquod inchoante, quem possit dicere minimum suum, id est, se ipsum, ille qui ait : « Cum enim fecis- » tis uni ex minimis meis, mihi fecistis [6]. » Formatur enim Christus in eo, qui formam accipit Christi : formam autem

[1] Galat. IV, 15, 16.— [2] Ibid. 17.— [3] Ibid. 18.— [4] Ibid. 19. — [5] I Thess. II, 7. — [6] Matth. XXV, 40.

accipit Christi, qui adhæret Christo dilectione spiritali. Ex hoc enim fit, ut hujus imitatione sit quod ille, quantum gradu suo sinitur. Qui enim dicit se in Christo manere, ait Joannes, debet quomodo ille ambulavit, et ipse ambulare[1]. Sed cum homines a matribus concipiantur ut formentur, jam formati autem parturiantur ut nascantur, potest movere quod dictum est : « Quos iterum parturio, » donec Christus formetur in vobis[2]. » Nisi parturitionem hanc procurarum angoribus positam intelligamus, quibus eos parturivit ut nascerentur in Christo ; et iterum parturit propter pericula seductionis, quibus eos conturbari videt. Sollicitudo autem talium de illis curarum, qua se quodam modo parturire dicit, tandiu esse poterit, donec perveniant in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut jam non moveantur omni vento doctrinæ[3]. Non ergo propter initium fidei, quo jam nati erant, sed propter robur et perfectionem dictum est : « Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. » Hanc parturitionem aliis verbis etiam alibi commendat, ubi dicit : « Incursus in me quotidianus, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis » scandalizatur, et ego non uror[4] ? »

XXXIX. Quod vero subjecit : « Vellem autem nunc » adesse apud vos, et mutare vocem meam ; quia con- » fundor in vobis[5] : » quid aliud intelligatur, nisi quia filiolos suos esse dixerat, parcens eis fortasse per litteras, ne severiore objurgatione commoti facile in ejus odium traducerentur a deceptoribus illis, quibus absens non posset resistere. « Vellem ergo, inquit, nunc adesse apud » vos, et mutare vocem meam, » id est, negare vos filios;

[1] 1 Joan. II, 6. — [2] Ibid. 25. — [3] Ephes. IV, 13. — [4] 2 Cor. XI, 28. — [5] Galat. IV, 20.

« quia confundor in vobis. » Malos enim filios, ne de his erubescant, etiam parentes abdicare solent.

XL. Deinde subjungit : « Dicite mihi sub Lege volentes » esse, Legem non audistis [1] ? » Et de duobus quidem filiis Abrahæ quod dicit, facile intelligitur : nam ipse interpretatur hanc allegoriam. Hos enim duos filios habebat Abraham, cum duo Testamenta significata sunt [2]. Post mortem autem Saræ, quos de alia uxore genuit, non pertinent ad hanc significationem. Et ideo multi legentes Apostolum, librum autem Geneseos ignorantes, putant solos habuisse duos filios Abraham. Hoc ergo solos commemorat Apostolus, quia solos adhuc habebat, cum hæc significarentur, quæ consequenter exponit : quod ille de ancilla quæ Agar vocabatur, Vetus Testamentum significat, id est populum Veteris Testamenti, propter jugum servile carnalium observationum, et promissa terrena, quibus irretiti, et quæ tantummodo sperantes de Deo, non admittuntur ad hæreditatem spiritalem cœlestis patrimonii. Non autem sufficit, quod de libera uxore natus est Isaac, ad significandum populum hæredem novi Testamenti : sed plus hic valet, quod secundum promissionem natus est. Ille autem et de ancilla secundum carnem, et de libera nasci potuit secundum carnem, sicut de Cethura, quam postea duxit Abraham, non secundum promissionem, sed secundum carnem suscepit filios [3]. Isaac enim mirabiliter natus est per repromissionem, cum ambo parentes senuissent. Quod si data per Apostolum fiducia, qua duos illos allegorice accipiendos apertissime ostendit, voluerit aliquis etiam Cethuræ filios in aliqua rerum figura futurarum inspicere : (non enim frustra de talibus personis administratione Spiritus sancti hæc gesta conscripta

[1] Galat. IV, 21. — [2] Gen. XXI, 1. — [3] Id. XXV, 1.

sunt :) inveniet fortasse hæreses et schismata significari. Qui filii de libera quidem, sicut isti de Ecclesia ; sed tamen secundum carnem nati sunt, non spiritaliter per repromissionem. Quod si ita est, nec ipsi ad hæreditatem inveniuntur pertinere, id est, ad cœlestem Jerusalem, quàm sterilem vocat Scriptura, quia diu filios in terra non genuit. Quæ deserta etiam dicta est, cœlestem justitiam deserentibus hominibus terrena sectantibus, tanquam virum habente illa terrena Jerusalem, quia Legem acceperat. Et ideo cœlestem Jerusalem Sara significat, quæ diu deserta est a concubitu viri propter cognitam sterilitatem. Non enim tales homines, qualis erat Abraham, ad explendam libidinem utebantur fœminis, sed ad successionem prolis. Accesserat autem sterilitati etiam senectus, ut ex omni desperatione divina promissio magnum meritum credentibus daret. Certus ergo de promissione Dei officio gignendi accessit ad ætatem jam gravem quam in annis vigentioribus corporali copulatione deseruerat. Non enim ob aliud Apostolus, adjuncta earum mulierum figura, interpretatur quod per Prophetam dictum est : « Quoniam » multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum [1] : » cum et marito prior Sara sit mortua, neque inter eos ullum extitisset divortium. Unde ergo illa deserta, aut illa habens virum, nisi quod Abraham propagandæ prolis operam ad Agar ancillæ fœcunditatem ab uxoris Saræ sterilitate transtulerat? ipsa tamen permittente et ultro offerente, ut maritus ejus de ancilla susciperet filios. Antiqua enim justitiæ regula est, quam commendat ad Corinthios idem Apostolus : « Mulier sui corporis potestatem » non habet, sed vir [2] : » similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Et hujusmodi enim debita, sicut cætera, in eorum quibus debentur po-

[1] Galat. IV, 27, et Isaï. LIV, 1. — [2] I Cor. VII, 4.

testate consistunt. Cui potestati qui fraudem non facit, ille castitatis conjugalis jura custodit. Senectus autem parentum Isaac ad eam significationem valet, quoniam Novi Testamenti populus quamvis sit novus, prædestinatio tamen ejus apud Deum, et ipsa Jerusalem cœlestis antiqua est. Unde et Joannes ad Parthos dicit: « Scribo vobis pa» tres, quoniam cognovistis quod erat ab initio [1]. » Carnales autem qui sunt in Ecclesia, ex quibus hæreses et schismata fiunt, ex Evangelio quidem occasionem nascendi acceperunt; sed carnalis error quo concepti sunt, et quem secum trahunt, non refertur ad antiquitatem veritatis : et ideo de matre adolescentula, et de patre sene sine repromissione nati sunt. Quia et Dominus nonnisi ob antiquitatem veritatis in Apocalypsi albo capite apparuit [2]. Nati sunt ergo tales ex occasione antiquæ veritatis in novitio temporalique mendacio. Dicit ergo nos Apostolus secundum Isaac promissionis filios esse : et sic persecutionem passum Isaac ab Ismaële, quemadmodum hi qui spiritaliter vivere cœperant, a carnalibus Judæi persecutionem patiebantur; frustra tamen, cum secundum Scripturam ejiciatur ancilla et filius ejus, nec hæres esse possit cum filio liberæ [3]. « Nos autem, inquit, fratres, non su» mus ancillæ filii, sed liberæ [4]. » Ea enim libertas nunc maxime opponenda est servitutis jugo, quo in operibus Legis tenebantur, qui ad circumcisionem istos trahebant.

XLI. Cum autem dicit : « State ergo [5], » significat eos nondum cecidisse, accommodatius enim diceret : Surgite. Sed quod addidit : « Et ne iterum servitutis jugo attinea» mini, » quando quidem hic nullum aliud jugum potest intelligi, quo eos attineri nolit, nisi circumcisionis taliumque observationum judaïcarum : ita enim et sequitur,

[1] I Joan. II, 13. — [2] Apoc. I, 14. — [3] Gen. XXI, 10. — [4] Galat. IV, 31. — [5] Id. V, 1.

« Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, » Christus vobis, nihil proderit: » quomodo accepturi sumus quod ait : « ne iterum servitutis jugo attineamini : » cum ad eos scribat qui Judæi nunquam fuerant ? Nam hoc agit utique, ne circumdantur. Sed nimirum hic declaratur et confirmatur illa sententia, de qua superius disputavimus. Quid enim aliud hoc loco Gentibus dicat, non invenio, nisi ut prosit illis quod a servitute superstitionis suæ per fidem Christi liberati sunt, ne iterum servi esse velint sub jugo observationum carnalium, quamvis sub Lege Dei, tamen carnalem populum serviliter alligantium. Christum autem nihil eis profuturum esse dicit, si circumcidantur; sed illo modo, quo eos isti volebant circumcidi, id est, ut in carnis circumcisione ponerent spem salutis. Non enim Timotheo non profuit Christus, quia Paulus ipse illum jam christianum juvenem circumcidit[1] : fecit autem hoc propter scandalum suorum, nihil simulans omnino, sed ex illa indifferentia, qua dicit : « Circumcisio nihil est, et præputium nihil est[2]. » Nihil enim obest illa circumcisio ei, qui salutem in illa esse non credit. Secundum hanc sententiam etiam illud addidit, « Testificor autem omni homini circumcidenti se[3], » id est, tanquam salutarem istam circumcisionem appetenti, « quia debitor est universæ Legis faciendæ. » Quod ideo ait, ut vel terrore tam innumerabilium observationum, quæ in Legis operibus scriptæ sunt, ne omnes implere cogerentur, (quod nec ipsi Judæi, nec parentes eorum implere potuerunt[4], sicut Petrus in Actibus Apostolorum dicit,) abstinerent se ab his, quibus eos isti subjugare cupiebant.

XLII. « Evacuati, inquit, estis a Christo, qui in Lege

[1] Act. XVI, 3. — [2] I Cor. VII, 19. — [3] Galat. V, 3. — [4] Act. XV, 10.

» justificamini [1].» Hæc est illa proscriptio, qua Christum proscriptum superius dixerat [2]; ut cum isti evacuarentur a Christo, id est, Christus ab eis tanquam a possessione quam tenebat, abscedit, opera Legis in eam possessionem tanquam in vacuam inducantur. Quod quia non Christo, sed illis obest, addidit, « a gratia excidistis. » Cum enim hoc agat gratia Christi, ut illi qui debitores erant operum Legis, liberentur hoc debito; isti ingrati tantæ gratiæ, debitores esse volunt universæ Legis faciendæ. Nondum autem erat factum; sed quia voluntas moveri cœperat, ita plerisque locis loquitur quasi factum sit. « Nos enim, » inquit, spiritu ex fide spem justitiæ expectamus [3]. » In quo demonstrat ea pertinere ad fidem Christi, quæ spiritaliter expectantur, non quæ carnaliter desiderantur, qualibus promissionibus servitus illa tenebatur : sicut alio loco dicit : « Non respicientibus nobis quæ videntur, sed quæ non » videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt : quæ autem non videntur, æterna sunt [4]. » Deinde subjunxit, « In » Christo enim Jesu neque circumcisio quidquam valet, neque præputium [5] : » ut illam indifferentiam declararet, nihilque perniciosum esse in hac circumcisione ostenderet, nisi ex illa salutem sperare. Nihil ergo valere circumcisionem aut præputium, « sed fidem quæ per dilectionem » operatur. » Et hic illlud tetigit, quia sub Lege servitus per timorem operatur. « Currebatis bene, inquit, quis vos » impedivit veritati non obedire [6]? » Hoc est, quod superius ait : « Quis vos fascinavit [7]? Suasio, inquit, vestra » non ex eo est qui vocavit vos [8]. » Hæc enim suasio carnalis est, ille autem in libertatem vocavit. Suasionem autem eorum dixit, quod eis suadebatur. Eos autem pau-

[1] Galat. v, 4. — [2] Id. III, 1. — [3] Id. v, 5. — [4] 2 Cor. IV, 18. — [5] Galat. v, 6. — [6] Ibid. 7. — [7] Id. III, 1. — [8] Id. v, 8.

eos, qui ad illos veniebant, ut ista suaderent, quia in comparatione multitudinis credentium Galatarum exigui numero erant, fermentum appellat[1]. Recipient autem isti fermentum; et tota massa, id est, tota eorum Ecclesia in corruptione carnalis servitutis quodam modo fermentabitur, si tales suasores tanquam justos et fideles recipientes honoraverint. « Ergo, inquit, confido in vobis in Do» mino, quod nihil aliud sapietis[2]. » Hinc utique manifestum est, nondum illos fuisse possessos a talibus. « Qui » autem conturbat vos, inquit, portabit judicium, qui» cumque ille fuerit. » Hæc est illa conturbatio contraria ordini, ut de spiritalibus carnales fiant. Et quoniam intelligendum est fuisse quosdam, qui cum vellent eis istam servitutem persuadere, et viderent eos Pauli apostoli auctoritate revocari, dicerent etiam ipsum Paulum id sentire, sed non eis facile aperire voluisse sententiam suam, opportunissime subjecit : « Ego autem, fratres, si cir» cumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutio» nem patior[3] ? » Etiam ab ipsis enim patiebatur persecutionem, qui talia persuadere moliebantur, cum jam Evangelium suscepisse viderentur. Quos tangit alio loco, ubi ait : « Periculis in falsis fratribus[4] ? » et hic in capite Epistolæ, ubi dicit : « Propter subintroductos autem fal» sos fratres, qui subintroierunt proscultare libertatem » nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in » servitutem redigerent[5]. » Ergo si circumcisionem prædicabat, desinerent eum persequi. Qui tamen ne timerentur ab eis, quibus christiana libertas annuntiabatur; aut ne ab ipso Apostolo timeri putarentur, propterea superius libera plenus fiducia, nomen suum etiam professus est, dicens : « Ecce ego Paulus dico vobis, quia si

[1] Galat. v, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] 2 Cor. xi, 26. — [5] Galat. v, 2.

» circumcidamini, Christus vobis nihil proderit[1] : » tanquam si diceret, Ecce me imitamini, ut non timeatis ; aut in me causam refundite, si timetis. Quod autem dicit : « Ergo evacuatum est scandalum crucis[2], » sententiam illam repetit : « Si ex Lege justitia, ergo Christus » gratis mortuus est[3]. » Sed hic quoniam scandalum nominat, in memoriam revocat propterea maxime in Christo passos esse scandalum Judæos, quia istas carnales observationes, quas pro ipsa salute se habere arbitrabantur, eum sæpe animadvertebant præterire atque contemnere. Hoc ergo ita dixit, ac si diceret, Sine causa ergo Christum, cum ista contemneret, scandalizati Judæi crucifixerunt, si adhuc eis pro quibus crucifixus est, talia persuadentur. Et adjecit elegantissima ambiguitate quasi sub specie maledictionis benedictionem, dicens, « Utinam et » abscidantur qui vos conturbant[4]. » Non tantum, inquit, circumcidantur, sed et abscindantur. Sic enim fient spadones propter regnum cœlorum, et carnalia seminare cessabunt[5].

LXIII. « Vos enim, inquit, in libertatem vocati estis » fratres[6]. » Quia illa conturbatio a spiritalibus ad carnalia revocans in servitutem trahebat. Sed jam hinc opera illa Legis tractare incipit, de quibus eum supra dixeram in fine Epistolæ tractaturum, quæ ad novum quoque Testamentum pertinere nemo ambigit[7] ; sed alio fine, quo liberos ea facere decet, id est, charitatis æterna sperantis hinc præmia, et ex fide expectantis. Non sicut Judæi, qui timore ista implere cogebantur, non illo casto permanente in sæculum sæculi, sed quo timebant præsenti vitæ suæ : et ideo quædam opera Legis implebant, quæ in sacramentis sunt[8] ; illa vero quæ ad bonos mores

[1] Galat. v, 2.— [2] Ibid. 11.— [3] Ibid. 21.— [4] Ibid. 12.— [5] Matth. xix, 12. — [6] Galat. v, 13. — [7] Vide supra n. 19. — [8] Psal. xviii, 10.

pertinent, omnino non poterant. Non enim implet ea nisi charitas. Quia et hominem si propterea non occidit aliquis, ne et ipse occidatur; non implet præceptum justitiæ; sed si ideo non occidit, quia injustum est, etiamsi id possit facere impune, non solum apud homines, sed etiam apud Deum. Sicut David cum divinitus accepisset in potestatem regem Saül, impune utique occideret, nec hominibus in se vindicaturis, qui multum ab eis diligebatur idem David[1]; nec Deo, qui hanc ipsam potestatem dedisse se dixerat, ut omnino ei faceret quod vellet. Pepercit ergo diligens proximum tanquam se ipsum, non solum persecutum, sed etiam persecuturum, qui eum corrigi quam interfici malebat: homo in veteri Testamento, sed non homo de veteri Testamento quem fides futuræ hæreditatis Christi revelata et credita salvum faciebat, et ad imitandum vocabat. Ideo nunc dicit Apostolus, « In libertatem vocati estis fratres, » tantum ne libertatem in occasionem carnis detis[2] : » id est, ne audito nomine libertatis, impune vobis peccandum esse arbitremini. « Sed per charitatem, inquit, servite invicem. » Qui enim per charitatem servit, libere servit, et sine miseria obtemperans Deo, cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur.

XLIV. « Omnis enim Lex, inquit, in uno sermone » impleta est, in eo quod diliges proximum tuum tanquam te ipsum[3]. » Omnem ergo Legem nunc dicit ex his operibus, quæ ad bonos mores pertinent. Quia et illa quæ sunt in sacramentis, cum bene a liberis intelliguntur, nec carnaliter observantur a servis, ad illa duo præcepta referantur necesse est, dilectionis Dei et proximi. Recte itaque accipitur ad hoc pertinere quod etiam Dominus ait : « Non veni Legem solvere, sed implere[4] : » quia erat ablaturus timorem carnalem; spiritalem autem cha-

[1] 1 Reg. XXIV, 4. — [2] Galat. V, 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Matth. V, 17.

ritatem daturus, qua sola Lex impleri potest. Plenitudo enim Legis, charitas[1] : ut quoniam fides impetrat Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffusa est in cordibus operantium justitiam, nullo modo quisquam ante gratiam fidei de bonis operibus glorietur[2]. Quapropter istos jactantes se de operibus Legis ita refellit Apostolus, dum ostendit opera vetusta sacramentorum umbras futurorum fuisse, quas jam adventu Domini libero hæredi necessarias non esse monstravit : opera vero ad bonos mores pertinentia non impleri nisi dilectione, per quam fides operatur. Unde si opera Legis quædam post fidem superflua, quædam ante fidem nulla sunt[3]; vivat justus ex fide, ut et onus grave servitutis abjiciat, levi sarcina Christi vegetatus, et justitiæ metas non transgrediatur, leni jugo charitatis obtemperans[4].

XLV: Quæri autem potest, cur Apostolus et hic solam commemoravit proximi dilectionem, qua Legem dixit impleri; et ad Romanos cum in eadem quæstione versaretur : « Qui enim diligit alterum, inquit, Legem impleplevit : nam, Non adulterabis, Non homicidium facies, » Non furaberis, Non concupisces, et si quod est aliud » mandatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur[5]. » Plenitudo autem Legis, charitas. Cum ergo nonnisi in duobus præceptis dilectionis Dei et proximi perfecta sit charitas, cur Apostolus et in hac et in illa Epistola solam proximi dilectionem commemorat; nisi quia de dilectione Dei possunt mentiri homines, quia rariores tentationes eam probant, in dilectione autem proximi facilius convincuntur eam non habere, dum inique cum hominibus agunt ? Consequens est autem, ut

[1] Rom. XIII, 10. — [2] Id. v, 5. — [3] Galat. v, 6. — [4] Habac. II, et Matth. XI, 30. — [5] Rom. XIII, 8, etc.

qui ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligat et proximum tanquam se ipsum : quia hoc jubet ille, quem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligit. Item diligere proximum, id est, omnem hominem tanquam se ipsum, quis potest, nisi Deum diligat, cujus præcepto et dono dilectionem proximi possit implere? Cum ergo utrumque præceptum ita sit, ut neutrum sine altero possit teneri, etiam unum horum commemorare plerumque sufficit, cum agitur de operibus justitiæ : sed opportunius illud, de quo quisque facilius convincitur. Unde Joannes dicit : « Qui enim non diligit » fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quo» modo potest diligere[1]? » Mentiebantur enim quidam dilectionem se Dei habere, et de odio fraterno eam non habere convincebantur : de quo judicare in quotidiana vita et moribus facile est. « Si autem mordetis, inquit, et co» meditis invicem, videte ne ab invicem consumamini[2] : » hoc enim maxime vitio contentionis et invidentiæ, perniciosæ disputationes inter eos nutriebantur, male de invicem loquendo, et quærendo quisque gloriam suam vanamque victoriam, quibus studiis consumitur societas populi, dum in partes discinditur. Quomodo autem ista vitare possunt, nisi spiritu ambulent, et concupiscentias carnis non perficiant? Primum enim et magnum munus est Spiritus, humilitas, et mansuetudo. Unde illud, quod jam commemoravi, Dominus clamat : « Discite a me, quia « mitis sum, et humilis corde[3] : » et illud Prophetæ : « Super quem requiescit Spiritus meus, nisi super humi» lem et quietum, et trementem verba mea[4]? »

XLVI. Quod autem ait : « Caro enim concupiscit ad» versus spiritum, spiritus autem adversus carnem ; hæc » enim invicem adversantur, ut non ea quæ vultis fa-

[1] I Joan. IV, 20. — [2] Galat. V, 15. — [3] Matth. XI, 29. — [4] Isaï. LXVI, 2.

» ciatis[1] : » putant hic hominem liberum voluntatis arbitrium negare Apostolum nos habere, nec intelligunt hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere nolunt, per quam solam possunt spiritu ambulare, et concupiscentias carnis non perficere; si ergo nolunt eam tenere, non poterunt ea quæ volunt facere. Volunt enim operari opera justitiæ, quæ sunt in Lege, sed vincuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei. Unde et ad Romanos dicit : « Prudentia carnis inimica » in Deum : Legi enim Dei non est subjecta, neque enim » potest[2]. » Cum enim charitas Legem impleat, prudentia vero carnis commoda temporalia consectando spiritali charitati adversetur, quomodo potest Legi Dei esse subjecta, id est, libenter atque obsequenter implere justitiam, eique non adversari; quando etiam dum conatur, vincatur necesse est, ubi invenerit majus commodum temporale de iniquitate se posse assequi, quam si custodiat æquitatem. Sicut enim prima hominis vita est ante Legem, cum nulla nequitia et malitia prohibetur, neque ulla ex parte pravis cupiditatibus resistit; quia non est qui prohibeat : sic secunda est sub Lege ante gratiam, quando prohibetur quidem et conatur a peccato abstinere se, sed vincitur; quia nondum justitiam propter Deum et propter ipsam justitiam diligit, sed eam sibi vult ad conquirendum terrena servire. Itaque ubi viderit ex alia parte ipsam, ex alia commodum temporale, trahitur pondere temporalis cupiditatis, et relinquit justitiam : quam propterea tenere conabatur, ut haberet illud, quod se nunc videt amittere, si illam tenuerit. Tertia est vita sub gratia, quando nihil temporalis commodi justitiæ præponitur : quod nisi charitate spiritali quam Dominus exemplo suo docuit, et gratia donavit, fieri non potest. In hac enim vita etiamsi

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. viii, 7.

existant desideria carnis de mortalitate corporis, tamen mentem ad consensionem peccati non subjugant. Ita jam non regnat peccatum in nostro mortali corpore; quamvis non possit nisi inhabitare in eo, quandiu mortale corpus est[1]. » Primo enim non regnat, cum mente servimus Legi Dei, quamvis carne legi peccati, id est, pœnali consuetudini, cum ex illa existunt desideria, quibus tamen non obedimus[2]. Postea vero ex omni parte extinguitur. Quoniam si Spiritus Jesu habitat in nobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra, propter Spiritum qui habitat in nobis[3]. Nunc ergo implendus est gradus sub gratia, ut faciamus quod volumus spiritu, etiamsi carne non possumus : id est, non obediamus desideriis peccati ad præbenda illi membra nostra arma iniquitatis, etiamsi non valemus efficere ut eadem desideria non existant[4] : ut quamvis nondum simus in pace illa æterna ex omni hominis parte perfecta, jam tamen desinamus esse sub Lege, ubi prævaricationis rea mens tenetur, dum eam concupiscentia carnis in consensionem peccati captivam ducit; simus autem sub gratia, ubi nulla est condemnatio iis qui sunt in Christo Jesu; quia non certantem sed victum pœna consequitur.

XLVII. Ordinatissime itaque subjungit[5], « Quod si » spiritu ducimini, non adhuc estis sub Lege[6] : » ut intelligamus eos esse sub Lege, quorum spiritus, ita concupiscit adversus carnem, ut non ea quæ volunt faciant : id est, non se teneant invictos in charitate justitiæ, sed a concupiscente adversum se carne vincantur; non solum ea repugnante legi mentis eorum, sed etiam captivante illos sub lege peccati, quæ est in membris mortalibus. Qui enim non ducuntur spiritu, sequitur ut carne du-

[1] Rom. VI, 12. — [2] Id. VII, 25. — [3] Id. VIII, 11. — [4] Id. VI, 13. — [5] 1 Retract. XXIV, n. 2. — [6] Galat. V, 18.

cantur. Non autem, pati adversitatem carnis, sed duci a carne, damnatio est. Et ideo, « Quod si spiritu, inquit, » ducimini, non adhuc estis sub Lege, » Nam et superius non ait : « Spiritu ambulate, et concupiscentias carnis » non habueritis; sed, ne perfeceritis[1]. » Quippe non eas omnino habere, non jam certamen, sed certaminis præmium est, si obtinuerimus victoriam perseverando sub gratia. Commutatio enim corporis in immortalem statum sola carnis concupiscentias non habebit.

XLVIII. Deinde incipit opera carnis enumerare, ut intelligant se, si ad operandum ista desiderii carnalibus consenserint, tunc duci carne, non spiritu. « Manifesta » autem sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornica- » tiones, immundicitiæ, idolorum servitus, veneficia, » inimicitiæ, contentiones, animositates, æmulationes, » dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, comessatio- » nes, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, » quoniam qui talia agunt, regnum Dei non posside- » bunt[2]. » Agunt autem hæc qui cupiditatibus carnalibus consentientes facienda, esse decernunt, etiamsi ad implendum facultas non datur. Cæterum qui tanguntur hujusmodi motibus, et immobiles in majore charitate consistunt, non solum non eis exhibentes membra corporis ad male operandum, sed neque nutu consensionis ad exhibendum consentientes; non hæc agunt, et ideo regnum Dei possidebunt. Non enim jam regnat peccatum in eorum mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus[3] : quamvis habitet in eorum mortali corpore peccatum, nondum extincto impetu consuetudinis naturalis, qua mortaliter nati sumus, et propriæ vitæ nostræ, cum et nos ipsi peccando auximus quod ab origine peccati humani damnationisque trahebamus. Aliud est, enim, non pec-

[1] Galat. v, 16. — [2] Ibid. 19-21. — [3] Rom. vi, 12.

care; aliud non habere peccatum. Nam in quo peccatum non regnat, non peccat, id est, qui non obedit desideriis ejus : in quo autem non existunt omnino ista desideria, non solum non peccat, sed etiam non habet peccatum. Quod etiamsi ex multis partibus in ista vita possit effici, ex omni tamen parte nonnisi in resurrectione carnis atque commutatione sperandum est. Potest autem movere quod ait : « Quæ prædico vobis, sicut prædixi, qui talia agunt, » regnum Dei non possidebunt, » si quæratur ubi ista prædixerit; nam in hac Epistola non invenitur. Ergo aut præsens cum esset, hoc prædixerat ; aut cognoverat pervenisse ad illos Epistolam, quæ missa est ad Corinthios. Ibi enim sic ait : « Nolite errare, neque fornicatores, ne» que idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque » avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces » regnum Dei possidebunt[1]. »

XLIX. Hic ergo cum enumerasset opera carnis, quibus clausum est regnum Dei, subjecit etiam opera spiritus, quos spiritus fructus vocat : « Fructus autem spiri» ritus est, inquit, charitas, gaudium, pax, longanimitas, » bonitas, fides, mansuetudo, continentia : » et addidit, » Adversus hujusmodi non est lex[2] : » ut intelligamus illos sub Lege positos, in quibus ista non regnant. Nam in quibus hæc regnant, ipsi Lege legitime utuntur, quia non est illis Lex ad coercendum posita : major enim et præpollentior delectatio eorum justitia est. Sic enim ad Timotheum dicit : « Scimus enim quia bona est Lex, si quis » ea legitime utatur, sciens hoc quia Lex, justo posita non » est : injustis autem, et non subditis, impiis et peccatori» bus, et scelestis, et contaminatis, partricidis, et matrici» dis, homicidis, fornicatoribus, masculorum concubito-

[1] 1 Cor. VI, 7 et 10. — [2] Galat. V, 22, 23.

» ribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, et si quid aliud » sanæ doctrinæ adversatur : subauditur, his Lex posita » est[1]. » Regnant ergo spiritales isti fructus in homine, in quo peccata non regnant. Regnant autem ista bona, si tantum delectant, ut ipsa teneat animum in tentationibus ne in peccati consensionem ruat. Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est : ut verbi gratia, occurrit forma speciosæ fœminæ, et movet ad delectationem fornicationis : sed si plus delectat pulchritudo illa intima et sincera species castitatis, per gratiam quæ est in fide Christi, secundum hanc vivimus, et secundum hanc operamur; ut non regnante in nobis peccato ab obediendum desideriis ejus, sed regnante justitia per charitatem cum magna delectatione faciamus quidquid in ea Deo placere cognoscimus. Quod autem de castitate et de fornicatione dixi, hoc de cæteris intelligi volui.

L. Neque moveat, vel quod non omnino ad eumdem numerum et ordinem opera carnis in hac Epistola enumeravit, atque in illa ad Corinthios : vel quod spiritalia bona pauciora, pluribus carnalibus vitiis opposuit; neque ita e contrario ut fornicationibus castitas, immunditiis munditia, atque ita cæteris cætera occurrerent. Non enim hoc suscepit ut doceret quod sint, sed in quo genere illa vero expetenda sint, cum carnis et spiritus nominibus a pœna peccati atque peccato ad gratiam Domini atque justitiam nos converti oportere prædiceret : ne deserendo gratiam temporalem, qua pro nobis Dominus mortuus est, non perveniamus ad æternam quietem, in qua pro nobis Dominus vivit; neque intelligendo pœnam temporalem in qua nos Dominus mortalitate carnis edomare dignatus est, in pœnam sempiternam incidamus, quæ perseveranti adversum Dominum superbiæ præparata est.

[1] 2 Tim. 1, 8, etc

Cum enim commemoratis multis operibus carnis, addidit « et his similia : » satis ostendit non se ista examinatiore numero collocasse, sed liberiore sermone posuisse. Hoc etiam de spiritalibus fructibus fecit. Non enim ait : Adversus hæc « non est Lex : » sed, « Adversus hujusmodi, » hoc est, sive ista, sive etiam cætera hujusmodi.

LI. Sed tamen diligenter considerantibus non hic omni modo carnalium spiritaliumque operum oppositio inordinata atque confusa est. Ob hoc autem latet, quia pauciora, vel singula quibusdam pluribus opponuntur. Nam ex eo quod carnalium vitiorum in capite posuit fornicationes, in capite autem virtutum spiritalium charitatem, quem non divinarum litterarum studiosum faciat intentum ad perscrutanda cætera ? Si enim fornicatio est amor a legitimo connubio solutus et vagus, explendæ libidinis consectando licentiam ; quid tam legitime ad spiritalem fecunditatem conjungitur quam anima Deo? Cui quanto fixus inhæserit, tanto est incorruptior. Inhæret autem charitate. Recte igitur fornicationi opponitur charitas, in qua sola est custodia castitatis. Immunditiæ autem sunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum autem servitus, ultima fornicatio est animæ, propter quam etiam bellum adversus Evangelium cum reconciliatis Deo furiosisssimum gestum est, cujus reliquiæ quamvis tritæ diu, adhuc tamen recalent. Huic itaque pax contraria est, qua reconciliamur Deo, eademque pace etiam cum hominibus custodita, veneficiorum, inimicitiarum, contentionum, æmulationum : animositatum, dissensionumque vitia sanantur in nobis : ut autem in aliis, inter quos vivimus, justa moderatione tractentur, et ad sustinendum longanimitas, et ad curandum benignitas, et ad ignoscendum bonitas militat. Jam vero hæresibus fides, invi-

diæ mansuetudo, ebrietatibus et comessationibus continentia reluctatur.

LII. Ne quis sane arbitretur hoc esse invidiam quod est æmulatio : vicina enim sunt, et propter ipsam vicinitatem plerumque utrumlibet horum pro altero, vel æmulatio invidia, vel invidia pro æmulatione ponitur. Sed quia utrumque hic locis suis dictum est, utique distinctionem de nobis flagitant. Nam æmulatio est dolor animi, cum alius pervenit ad rem, quam duo pluresve appetebant, et nisi ab uno haberi non potest. Istam sanat pax, qua id appetimus, quod omnes qui appetunt, si assequatur, unum in eo fiunt. Invidia vero dolor animi est, cum indignus videtur aliquis assequi, etiam quod tu non appetebas. Hanc sanat mansuetudo, cum quisque ad judicium Dei revocans, non resistit voluntati ejus, et magis ei credit recte factum esse, quam sibi quod putabat indignum.

LIII. « Crucifixerunt autem carnem suam cum passio» nibus et concupiscentiis[1], » sicut consequenter dicit, « qui sunt in Christo Jesu. » Unde autem crucifixerunt, nisi timore illo casto permanente in sæculum sæculi, quo cavemus offendere illum, quem toto corde, tota anima, tota mente diligimus[2]? Non enim hoc timore timet adultera, ne custodiatur a viro, quo timet casta ne deseratur : illi enim tristis est præsentia viri, huic absentia. Et ideo timor ille corruptus est, et transire non vult hoc sæculum : iste autem castus permanet in sæculum sæculi. De quo timore crucifigi optat Propheta, cum dicit : « Con» fige clavis a timore tuo carnes meas[3]. » Ista crux est de qua Dominus dicit : « Tolle crucem tuam, et sequere » me[4]. »

[1] Galat. v, 24. — [2] Psal. xviii, 10. — [3] Id. cxviii, 120. — [4] Matth. xxvi, 24.

LIV. « Si spiritu, inquit, vivimus, spiritu et secte» mur[1]. » Manifestum est certe secundum id nos vivere quod sectati fuerimus, sectabimur autem quod dilexerimus. Itaque si ex adverso existant duo, præceptum justitiæ, et consuetudo carnalis, et utrumque diligitur, id sectabimur quod amplius dilexerimus : si tantumdem utrumque diligitur, nihil horum sectabimur ; sed aut timore, aut inviti trahemur in alterutram partem, aut si utrumque æqualiter etiam timemus, in periculo sine dubio remanebimus, fluctu dilectionis et timoris alternante quassati. Sed pax Christi vincat in cordibus nostris[2]. Tunc enim orationes et gemitus, et in auxilium invocata dextera misericordiæ Dei, sacrificium contribulati cordis non despicit, charitatemque sui ampliorem commendatione periculi, de quo liberavit, exsuscitat. In eo autem illi fallebantur, quod negare quidem non poterant, sectandum sibi esse Spiritum sanctum, assertorem ac ducem libertatis suæ ; sed ad opera servilia carnaliter conversi, retrorsum se conari non intelligebant. Propterea non ait : « Si spiritu vivimus, » spiritum sectemur ; sed, « spiritu » sectemur, inquit. » Fatebantur enim Spiritui sancto servire oportere : et eum non spiritu suo, sed carne volebant sectari ; non spiritaliter obtinentes gratiam Dei, sed in circumcisione carnali et cæteris hujusmodi spem constituentes salutis.

LV. « Non efficiamur, inquit, inanis gloriæ cupidi, » invicem invidentes, et invicem provocantes[3]. » Prorsus magnifice et omnino divino ordine, postea quam eos instruxit adversus illos a quibus in servitutem Legis seducebantur, hoc in eis cavet, ne instructiores facti, et volentes jam calumniis carnalium respondere, contentio-

[1] Galat. v, 25. — [2] Coloss. III, 15. — [3] Galat. v, 26.

nibus studeant, et appetitu inanis gloriæ, Legis oneribus non servientes, vanis cupiditatibus serviant.

LVI. Nihil autem sic probat spiritalem virum, quam peccati alieni tractatio, cum liberationem ejus potius quam insultationem, potiusque auxilia quam convicia meditatur, et quantum facultas tribuitur suscipit. Et ideo dicit : « Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo de» licto, vos qui spiritales estis, instruite hujusmodi[1]. » Deinde ne sibi quisque videatur instruere, etiam cum proterve exagitat irridetque peccantem, aut superbe tanquam insanabilem detestatur, « in spiritu, inquit, man» suetudinis, intendens te ipsum ne et tu tenteris. » Nihil enim ad misericordiam sic inclinat, quam proprii periculi cogitatio. Ita eos nec deesse voluit fratrum correptioni, nec studere certamini. Multi enim homines cum a somno excitantur, litigare volunt; aut rursus dormire, cum litigare prohibentur. Pax igitur et dilectio, communis periculi cogitatione, in corde serventur : modus autem sermonis, acrius, sive blandius proferatur, sicut salus ejus quem corrigis postulare videtur, moderandus est. Nam et alio loco dicit : « Servum autem Domini litigare » non oportet[2] : » sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem. Et ne quisquam ex eo putet cessandum sibi esse a correptione erroris alterius, vide quid adjungat : « In modestia, inquit, corripientem diversa sentientes[3].» Quomodo in modestia, quomodo corripientem, nisi cum lenitatem corde retinemus, et aliquam medicamenti acrimoniam verbo correptionis aspergimus? Nec aliter accipiendum video quod in eadem Epistola positum est : « Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, » hortare, increpa in omni longanimitate et doctrina[4]. »

[1] Galat. vi, 1. — [2] 2 Tim. ii, 24. — [3] Ibid. 25. — [4] Id. iv, 2.

Importunitas enim opportunitati utique contraria est : neque omnino ullum medicamentum sanat, nisi quod opportune adhibueris. Quanquam ergo et sic possit distingui, Insta opportune, ut alius sit sensus, Importune argue, deinde cætera contexantur, Hortare, increpa cum omni longanimiate et doctrina : ut tunc opportunus sentiaris, cum instas ædificando; cum autem destruis arguendo, non cures etiamsi importunus videaris, si hoc est talibus importunum. Ita duo quæ sequuntur, ad duo superiora possunt singillatim referri, Hortare cum opportune instas, increpa cum importune arguis : deinde cætera duo similiter, sed converso ordine, referuntur, Cum omni longanimitate ad sustinendas indignationes eorum quos destruis, et doctrina ad instruenda eorum studia quos ædificas. Tamen etiamsi illo usitatiore modo distinguatur : Insta opportune; quod si hoc modo non proficis, importune : ita intelligendum est, ut tu opportunitatem omnino non deseras, et sic accipias quod dictum est, importune, ut illi videaris importunus, qui non libenter audit quæ dicuntur in eum : tu tamen scias hoc illi esse opportunum, et dilectionem curamque sanitatis ejus animo teneas mansueto et modesto et fraterno. Multi enim postea cogitantes quæ audierint, et quam justa audierint, ipse se gravius et severius arguerunt; et quamvis perturbatiore a medico viderentur abscedere, paulatim verbi vigore in medullas penetrante, sanati sunt : quod non fieret, si semper expectaremus periclitantem putrescentibus membris, quando eum liberet aut uri aut secari. Quod nec ipsi corporis medici attendunt, qui terrenæ mercedis intuitu curant. Quotus enim quisque reperitur, qui ferrum eorum aut ignem non ligatus expertus sit? cum et illi rariores sint qui volentes ligati fuerint? Plures enim resistentes, et mori se male clamantes, quam illo

curari modo, vix lingua ipsa eorum relicta libera omnibus membris constrinxerunt; neque ad suum, neque ad reluctantis, sed ad ipsius artis arbitrium : quorum tamen conviciisque dolentium nec commovetur curantis animus, nec quiescit manus. Medicinæ autem cœlestis ministri, aut per odiorum trabem cernere stipulam in oculo fratris volunt, aut tolerabilius mortem videre peccantis, quam verbum indignantis audire : quod non ita accidisset, si tam sanum animum curando alterius animo adhiberemus, quam sanis manibus illi medici aliena membra pertractant.

LVII. Nunquam itaque alieni peccati objurgandi suscipiendum est negotium, nisi cum internis interrogationibus examinantes nostram conscientiam, liquido nobis coram Deo responderimus, dilectione nos facere. Quod si convicium, vel minæ, vel etiam persecutiones ejus quem argueris, laceraverint animum, si adhuc ille per te sanari posse videbitur, nihil respondeas donec saneris prior : ne forte carnalibus motibus tuis ad nocendum consentias, et exhibeas linguam tuam arma iniquitatis peccato ad reddendum malum pro malo, aut maledictum pro maledicto[1]. Quidquid enim lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigentis[2]. Dilige, et dic quod voles : nullo modo maledictum erit quod specie maledicti sonuerit, si memineris senserisque te gladio verbi Dei, liberatorem hominis esse velle ab obsidione vitiorum. Quod si forte, ut plerumque accidit, dilectione quidem talem suscipis actionem, et ad eam corde dilectionis accedis, sed inter agendum subrepserit aliquid, dum tibi resistitur, quod te auferat ab hominis vitio percutiendo, et ipsi homini faciat infestum; postea te lacrymis lavantem hujusmodi pulverem, multo salubrius meminisse opor-

[1] Rom. VI, 13. — [2] Id. XII, 17.

tebit, quam non debeamus super aliorum superbire peccata, quando in ipsa eorum objurgatione peccamus, cum facilius nos ira peccantis, iratos, quam miseria misericordes facit.

LVIII. « Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis Legem Christi[1] : » Legem utique charitatis. Si autem implet Legem qui diligit proximum, dilectioque proximi etiam in veteribus Scripturis maxime commendatur[2]; in qua dilectione dicit alio loco idem Apostolus, recapitulari omnia mandata Legis[3] : manifestum est etiam illam Scripturam, quæ priori populo data est, Legem Christi esse, quam venit implere charitate, quæ non implebatur timore[4]. Eadem igitur Scriptura et idem mandatum, cum bonis terrenis inhiantes premit servos, Testamentum vetus; cum in bona æterna flagrantes erigit liberos, Testamentum novum vocatur.

LIX. « Si enim aliquis, inquit, videtur esse aliquid » cum nihil sit, se ipsum seducit[5]. » Non enim eum seducunt laudatores ejus, sed ipse potius : quia cum sibi sit ipse præsentior quam illi, mavult se in illis quærere, quam in se ipso. Sed quid dicit Apostolus? « Opus autem suum » probet unusquisque, et tunc in se ipso tantum gloriam » habebit, et non in altero[6], » id est, intus in conscientia sua : « et non in altero, » id est, cum eum alter laudat. « Unusquisque enim, inquit, proprium onus portabit[7]. » Non ergo laudatores nostri minuunt onera conscientiæ nostræ : atque utinam non etiam accumulent, cum plerumque ne illis offensis laus nostra minuatur, aut objurgatione illos curare negligimus, aut jactanter eis aliquid nostrum ostentamus, potius quam constanter ostendimus. Omitto ea quæ fingunt et mentiuntur de se

[1] Galat. VI, 2, et Rom. XIII, 8. — [2] Levit. XIX, 28. — [3] Rom. XIII, 9. — [4] Matth. V, 17. — [5] Galat. VI, 3. — [6] Ibid. 4. — [7] Ibid. 5.

homines propter hominum laudes. Quid enim ista cæcitate tenebrosius, ad obtinendam inanissimam gloriam errorem hominis aucupari, et Deum testem in corde contemnere ? Quasi vero ullo modo comparandus sit error illius qui te bonum putat, errori tuo qui homini de falso bono placere studes, de vero malo displices Deo.

LX. Jam cætera planissima esse existimo. Nam et illud usitatum præceptum est, ut prædicatori verbi Dei præbeat : necessaria, cui prædicatur. Ad bona enim opera hortandi erant, ut etiam egenti Christo ministrarent, staturi ad dexteram cum agnis : ut plus in eis operaretur dilectio fidei, quam Legis posset timor. Neque hoc quisquam majore fiducia debet præcipere, quam hic Apostolus, qui manibus suis victum transigens, hæc in se nolebat fieri, ut majore pondere, propter eorum magis utilitatem qui hæc exhiberent, quam propter eorum quibus exhiberent ea, se monere omnibus demonstraret[1].

LXI. Quod autem deinde subjungit, « Nolite errare, » Deus non subsannatur : quod enim seminaverit homo, » hoc et metet[2] : » novit inter quæ verba perditorum hominum laborent, qui constituuntur in fide rerum earum, quas non vident. Vident enim seminationem operum suorum, sed messem non vident. Nec talis eis messis promittitur, qualis hic reddi solet ; quia justus ex fide vivit. « Quia qui seminaverit, inquit, in carne sua, ex carne » metet corruptionem[3]. » Hoc dicit de amatoribus voluptatem magis quam Dei. In carne enim sua seminat, qui omnia quæ facit, etiamsi bona videantur, propterea tamen facit, ut carnaliter ei bene sit. « Qui autem semi» naverit in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. »

[1] Act. xviii, 3, et xx, 34 ; 1 Cor. iv, 12 ; 1 Thess. ii, 9, et 2 Thess. iii, 8. — [2] Galat. vi, 7. — [3] Habac. ii, 4, et Galat. vi, 8.

Seminatio in spiritu est, ex fide cum charitate servire justitiæ, et non obaudire desideriis peccati, quamvis de mortali carne existentibus. Messis autem vitæ æternæ cum inimica novissima destruetur mors et absorbebitur mortale a vita, et corruptibile hoc induet incorruptionem [1]. In hoc ergo tertio gradu, quo sub gratia sumus, seminamus in lacrymis, cum existunt desideria de animali corpore; quibus non consentiendo renitimur, ut in gaudio metamus, cum etiam reformato corpore, ex nulla parte hominis, ulla nos sollicitabit molestia ullumve tentationis periculum. Nam etiam ipsum animale corpus deputatur in semine. Seminatur enim corpus animale, ait alio loco [2] : ut ad messem pertineat quod adjunxit, surget corpus spiritale. Huic ergo sententiæ Propheta concinit, dicens : « Qui seminat in lacrymis, in gaudio metet [3]. » Bene autem seminare, id est, bene operari, facilius est, quam in eo perseverare. Fructus enim solet laborem consolari : messis autem nostra in fine promittitur; et ideo perseverantia opus est. Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit [4]. Et Propheta clamat : « Sustine Dominum, » viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Do- » minum [5]. » Quod nunc Apostolus ait : « Bonum autem » facientes, inquit, non infirmemur : proprio enim tem- » pore metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habe- » mus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad » domesticos fidei [6]. » Quos cum credendum est, nisi Christianos significare? Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est : sed non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia.

LXII: Deinde cum docuisset, opera ipsa Legis, quæ sunt salubria et ad bonos mores pertinent, dilectione fi-

[1] 1 Cor. xv, 26. — [2] Ibid. 44. — [3] Psal. cxxv, 5. — [4] Matth. x, 22. — [5] Psal. xxvi, 14. — [6] Galat. v, 9, 10.

dei posse tantummodo impleri, non timore servili; redit ad illud, unde tota causa agitur : « Vidistis, inquit, qua- » libus litteris vobis manu mea[1]. » Cavet, ne quisquam sub nomine Epistolæ ejus fallat incautos. « Qui volunt, » inquit, placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tan- » tum ut in cruce Christi persecutionem non patiantur[2]. » Multum enim persequebantur Judæi eos, qui videbantur deserere traditas hujusmodi observationes : quos ipse quam non timeat satis ostendit, cum tales litteras etiam sua manu scribere voluit. Docet ergo timorem adhuc in istis operari, tanquam sub Lege constitutis, qui ad circumcisionem Gentes cogerent. « Neque enim qui circum- » cisi sunt, hi Legem custodiunt[3]. » Illam enim dicit custoditionem Legis, Non occidere, Non mœchari, Non falsum testimonium dicere; et si qua hujusmodi ad bonos mores pertinere manifestum est : quæ nisi charitate et spe bonorum æternorum, quæ per fidem accipiuntur, impleri non posse jam dictum est. « Sed volunt vos circumcidi, » inquit, ut in vestra glorientur carne : » id est, ut non solum non patiantur persecutionem a Judæis, qui nullo modo ferebant incircumcisis Legem prodi, sed etiam glorientur apud eos, quod tam multos proselytos faciunt. Ut enim unum proselytum Judæi facerent, mare et terram eos circuire solere, Dominus dixit[4]. « Mihi autem » absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, » per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo[5]. » Mundus mihi crucifixus est, » ait, ut me non teneat : « et ego mundo, » ut eum non teneam : id est, ut neque mundus mihi nocere possit, neque ego de mundo aliquid cupiam. Qui autem in cruce Christi gloriatur, non vult placere in carne; quia persecutiones carnalium non

[1] Galat. VI, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 13. — [4] Matth. XXIII, 15. — [5] Galat. VI, 14.

timet, quas prior ut crucifigeretur ille sustinuit, ut vestigia sua sectantibus præberet exemplum.

LXIII. « Neque enim circumcisio aliquid est, neque » præputium. » Servat usque in finem illam indifferentiam, ne quis eum putaret, vel Timothei circumcisione simulate aliquid egisse, vel in cujusquam agere, si forte aliqua talis causa extitisset. Ostendit enim, non ipsam circumcisionem obesse aliquid credentibus, sed spem salutis in talibus observationibus constitutam. Nam et in Actibus Apostolorum hoc modo inveniuntur illi circumcisionem persuadere, ut aliter eos, qui ex Gentibus crediderant, salvos fieri negent posse [1]. Non ergo ipsius operis, sed hujus erroris perniciem refellit Apostolus. « Neque » circumcisio » ergo, « aliquid est, neque præputium, » sed nova, inquit, creatura. » Novam creaturam dicit vitam novam per fidem Jesu Christi : et notandum verbum est. Difficile enim inveneris creaturam vocari etiam eos, qui jam credendo in adoptionem filiorum venerunt. Dicit tamen et alio loco : « Si qua igitur in Christo nova » creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia » nova : omnia autem ex Deo [2]. » Ubi autem dicit : « Et » ipsa creatura liberabitur a servitute interitus : » et postea dicit : « Non solum autem, sed et nos ipsi primitias » Spiritus habentes : » discernit eos qui crediderunt ab appellatione creaturæ, quomodo eosdem aliquando homines, aliquando non homines dicit. Nam exprobrans objecit Corinthiis quodam loco, quod adhuc homines essent, ubi ait : « Nonne homines estis, et secundum » hominem ambulatis [3]? » Quomodo eumdem Dominum etiam post resurrectionem, alicubi non hominem appel-

[1] Act. xvi, 3. — [2] 2 Cor. v, 17, 18, et Rom. viii, 21. — [3] 1 Cor. iii, 3.

lat, sicut in principio hujus Epistolæ, cum ait : « Non ab » hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Chris» tum[1]; » alicubi autem hominem, sicut illo loco ubi ait : « Unus enim Deus, unus et mediator Dei et homi» num homo Christus Jesus[2]. Et quicumque, inquit, » hanc regulam sectantur, pax super illos et misericor» dia, et super Israël Dei[3] : » id est, eos qui vere ad visionem Dei præparantur, non qui vocantur hoc nomine, et carnali cæcitate videre Dominum nolunt, quando gratiam ejus respuentes servi esse temporum cupiunt.

LXIV. De cætero, inquit, laborem nemo mihi præs» tet[4]. » Non vult per turbulentas contentiones tædium sibi fieri de re, qnantum satis erat, exposita, et in Epistola quam ad Romanos scripsit, et hac ipsa. « Ego enim » stigmata Domini Jesu Christi in corpore meo porto : » id est, habeo alios conflictus et certamina cum carne mea, quæ in persecutionibus quas patior, mecum dimicant. Stigmata enim dicuntur notæ quædam pœnarum servilium : ut si quis, verbi gratia, servus in compedibus fuerit propter noxam, id est, propter culpam, vel hujusmodi aliquid passus fuerit, stigmata habere dicatur : et ideo in jure manumissionis, inferioris est ordinis. Nunc ergo Apostolus stigmata voluit appellare, quasi notas pœnarum de persecutionibus, quas patiebatur. Propter culpam enim persecutionis, qua persecutus erat Ecclesias Christi, hæc sibi retribui cognoverat : sicut ab ipso Domino dictum est Ananiæ, cum idem illum Ananias tanquam persecutorem Christianorum formidaret : « Ego illi osten» dam, inquit, quæ oporteat eum pati pro nomine meo[5]. » Verumtamen propter remissionem peccatorum, in qua

[1] Galat. I, 1. — [2] I Tim. II, 5. — [3] Galat. VI, 16. — [4] Ibid. 17. — [5] Act. IX, 16.

baptizatus erat, omnes illæ tribulationes non ei valebant ad perniciem, sed ad coronam victoriæ proficiebant.

LXV. Conclusio Epistolæ tanquam subscriptio manifesta est; nam et in nonnullis aliis Epistolis ea utitur : « Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, » fratres. Amen[1].

[1] Galat. VI, 18.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS IV.

OPERA ORATORIA.

SERMONUM CLASSIS I.

SERMONES DE SCRIPTURIS.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

SERMONES

AD POPULUM.

CLASSIS I.

SERMONES DE SCRIPTURIS.

SERMO I[1].

De eo quod scriptum est, (Gen. I, 1.) *In principio fecit Deus cœlum et terram*, etc. (Joan. 11.) *In principio erat verbum* : contra Manichæos.

I. Qui meminit debiti sui[2], sententiæque apostolicæ, qua dictum est : « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis, se ipsum debet ad reddendum ipse » compellere[3]. » Et revera quantolibet fremitu debitoribus exactorum terror incumbat ; multo vehementius exigit charitas, quæ aufert ab exactione pondus timoris,

[1] Alias de Diversis 14. — [2] Vide D. Guillon, tom. XXII, pag 423-444. — [3] Rom. XIII, 8.

et verecundiæ majus imponit. Memini me fuisse pollicitum Charitati Vestræ, adversus Manichæorum stultas perniciosasque calumnias, quibus Veteri Testamento insidiantur, responsionem per nos non defuturam, quantum Dominus donare dignatur. Advertite igitur, et videte laqueos serpentinos, atque inde subtracta jugo Christi colla supponite. Audent quippe illi hujuscemodi dolos prætendere incautis, ut dicant adversari sibi Scripturas Novi et Veteris Testamenti, ita ut una fide retineri utrumque non possit : ita ut una fide retineri utrumque non possit : et ipsa principia libri Geneseos et Evangelii κατὰ Joannem sibimet inimica persuadere molientes, quasi ex adversa fronte committunt.

II. Moyses enim dicit, inquiunt, « In principio fecit » Deus cœlum et terram[1], » nec nominat Filium, per quem facta sunt omnia : cum Joannes dicat : « In princi- » pio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus » erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia » per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihi[2]. » Hoccine contrarium est, an potius sibimetipsi contrarii sunt, qui ea quæ non intelligunt, cæcitate reprehendere, quam pietate quærere maluerunt? Quid enim dicturi sunt, cum ipsum principium Filium Dei esse respondero, in quo Deum fecisse cœlum et terram, Genesis loquitur? An forte hoc probare non potero, cum de ipso Novo Testamento, cui velint nolint, fracta superbiæ cervice subduntur, testes mihi præsto esse cognoscam? Ait enim Dominus incredulis Judæis : « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi : » ille enim de me scripsit[3]. » Cur ergo non ipsum Dominum intelligam, in quo principio fecit Deus Pater cœlum et terram? Nam « In principio fecit Deus cœlum et ter- » ram, » Moyses utique scripsit, quem de Domino scrip-

[1] Gen. I. — [2] Joan. I, I, etc. — [3] Id. v, 46.

sisse, ipsius Domini voce firmatur. An forte non est etiam ipse principium? Neque hinc dubitare oportebit, loquente Evangelio, ubi Judæi cum a Domino quæsissent quis esset, ipse respondit: « Principium, quia et loquor vobis[1]. » Ecce in quo principio fecit Deus cœlum et terram. Cœlum ergo et terram fecit Deus in Filio, per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil: ut etiam Evangelio concordante cum Genesi, secundum Testamenti utriusque consensum teneamus hæreditatem, litigiosasque calumnias exhæredatis hæreticis relinquamus.

III. Nullo modo autem Vestram Prudentiam movere debet, quod cum Joannes evangelista non dixerit, Omnia in ipso facta sunt, sed « Omnia per ipsum facta sunt; » non legamus in Genesi, Per principium fecit Deus cœlum et terram, sed, « In principio fecit Deus cœlum et terram. » Dicit enim Apostolus: « Ut ostenderet nobis mysterium voluntatis suæ secundum bonam voluntatem suam, quam proposuit in illo in dispositione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis sunt, et quæ in terris, in ipso[2]. » Quemadmodum itaque hic sic audis quod ait, « in ipso, » ut intelligas et « per ipsum: » sic in eo quod dicit Joannes: « Omnia per ipsum, » etiam « in ipso » intelligere cogeris. Et quemadmodum hic non mihi aufertur intellectus, quo intelligo in ipso facta esse omnia, cum « per ipsum » legam: sic in Genesi cum legam in ipso factum esse cœlum et terram, quis me intelligere prohibet et per ipsum? Nisi forte e duobus Testamentis Manichæi transferunt litem, et eam inter beatissimos testes Novi Testamenti, hoc est, inter Paulum Joannemque constituunt: quia ille ait, « in ipso; » ille, et « per ipsum. » Sed nos, sicut Paulum et Joannem contrarios sibi esse non credimus; ita de

[1] Joan. VIII, 25. — [2] Ephes. I, 9, 10.

Moysi et Pauli concordia etiam ipsos cogimus confiteri.

IV. Et quoniam sicut isti duo sibi, sic etiam Joannes consentit ambobus : quia ita dixit « per ipsum, » ut « in » ipso » intelligi non prohibeat : omnia divina scripta inter se pacata consistunt. Sed quemadmodum solet accidere, ut quando transeuntes nubes per obscura noctis intuemur, earum caligine sic acies nostra turbetur, ut in contrarium nobis sidera currere videantur : sic isti hæretici, quia in sui erroris nubilo pacem non inveniunt, videtur eis potius divina Scriptura rixari.

V. Fortassis dicant, non de Verbo Dei dictum esse : « In principio fecit Deus cœlum et terram. » Fac esse, non in principio, quod est unicus Filius Dei; sed in principio temporis dictum intelligatur quod scriptum est : « In » principio fecit Deus cœlum et terram : » non quia jam erat tempus, antequam esset nulla creatura : (non enim vel tempus esse coæternum quisquam dixerit Deo, qui est conditor temporum :) sed ut cum cœlo et terra esse cœperit tempus. Si ergo quisque sic intelligat, cognoscens duntaxat creaturæ Creatorisque distantiam, ne coæternum Deo qui fecit, dicat esse quod fecit; certe vel in illo verbo elucebit numerus personarum, ubi dictum est : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nos» tram[1] : » et, « Fecit Deus hominem ad imaginem Dei[2]. » Quanquam etiamsi non appareret, et sub unitatis appellatione Trinitas intelligentibus insinuaretur; non ideo contrarium principio Geneseos, Evangelii principium videri debuit prudentibus : non enim videri nisi imprudentibus potuit. Habemus enim talium in Scripturis locutionum innumera exempla. Ipse Dominus loquens ait : « Ego » autem dico vobis, Non jurare omnino, neque per cœ» lum, quia sedes Dei est; neque per terram, quia sca-

[1] Gen. I, 26. — [2] Ibid. 27.

» bellum est pedum ejus [1]. » Numquid propterea quia ibi se non nominat, fortasse negaturi sunt quod sedeat Christus in cœlo ? Item dicit Apostolus : « O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei : quam inscrutabilia sunt » judicia ejus, et investigabiles viæ ipsius ! Quis enim » cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius illi fuit ? » aut quis prior dedit ei, et retribuetur ei ? Quoniam ex » ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia : ipsi gloria » in sæcula sæculorum [2]. » Etiam hic Filii mentio nominatim non facta est. Unum dicit esse Apostolus Deum et Dominum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Cur ergo isti Moysen sibi elegerunt, quem Joanni evangelistæ opponerent, Paulum autem apostolum ei opponere noluerunt ? Quia scilicet imperitis hominibus duo Testamenta persuadere voluerunt esse contraria ; ut uno teste utantur, alterum respuant. Hoc enim profitetur error ipsorum. Nam si esset alius, cujus item dementissimus furor ipsum Novum Testamentum sibi contrarium apud imperitos conaretur ostendere ; quid aliud ageret, nisi quemadmodum isti Moysen et Joannem, ita ille Paulum et Joannem, tanquam inimicos rixantesque proponeret ? Sicut autem sincerissima et verissima fides commendat Pauli Joannisque concordiam ; et in eo quod beatus Paulus ait : « Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, » non solum Patrem, sed et Filium et Spiritum sanctum » docet intelligi : » Sic Moysi et Joannis pacem intuens, in eo quod Moyses dixit : « In principio fecit Deus cœlum » et terram, » si principium accipit temporis, nihil aliud in eo quod dictum est, « Deus, » nisi Trinitatis unitatem agnoscit ; aut principium in quo fecit Deus cœlum et terram, ipsum Filium incunctanter amplectitur. Multa sunt alia quæ secundum has regulas locutionis divinarum Scrip-

[1] Matth. v, 34, 35. — [2] Rom. xi, 33, etc.

turarum commemorare possimus, sed ne oneremus memoriam Sanctitatis Vestræ, ista commemorasse suffecerit. Cætera vos ipsos quærere, vel cum Scripturæ leguntur, advertere, atque inter vos considerare concorditer et pertractare adhortamur. Conversi etc.

SERMO II[1].

De tentatione Abrahæ a Deo.

I. Notissima pietas patris nostri Abrahæ reddita nobis est in memoriam per recentem lectionem : et est quidem ita mirabilis, ut nullum cor arbitrandum sit tam obliviosum, ut inde aliquando elabi possit. Verumtamen nescio quomodo, quotiescumque legitur, quasi tunc fiat, ita afficit mentes audientium. Magna fides, magna pietas, non solum in Deum, sed etiam in ipsum unicum Filium, cui nihil mali esse pater credidit, quidquid de illo jusserat qui creavit[2]. Pater enim filii sui esse poterat Abraham, secundum operationem carnis, non autem creator et conditor, secundum operationem majestatis. Et quidem, sicut dicit Apostolus, non secundum carnem natus est Isaac Abrahæ, sed ex promissione[3] : non quia eum carne non erat operatus, sed quia de summa desperatione susceperat ; et nisi adesset promittens Deus, nihil tam senex de visceribus aniculæ conjugis sperare audebat posteritatis. Sed credidit nasciturum, et non plangit moriturum. Ejus dextera eligitur ad sacrificium, ut moreretur ; cujus cor electum est ad fidem, ut nasceretur. Non trepi-

[1] Alias de Tempore 72. — [2] Paulus ad Hebr. xi, 17. — [3] Galat. iv, 23.

davit Abraham credere, quando promittebatur; non trepidavit offerre, quando exigebatur : nec fuit religio credentis contraria devotioni obedientis. Hoc dico, non sibi dixit Abraham, Deus mihi locutus est : quando promisit filium, credidi quia mihi daturus esset Deus posteritatem : et qualem posteritatem ? Ut diceret mihi : « In Isaac vo- » cabitur tibi semen[1]. » Et ne forte sic vocaretur mihi semen Isaac, ut ante me meus filius moreretur : « In se- » mine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes[2]. » Ipse mihi ergo loquens promisit filium, et ipse exigit ut occidam ? Non sibi fecit quæstionem quasi de contrariis et sibi adversantibus verbis Dei promittentis filium nasciturum, et postea dicentis, Occide mihi filium tuum : sed erat in corde ejus fides semper inconcussa, et nullo modo deficiens. Cogitavit enim Abraham, Deum qui dedit ut ille de senibus nasceretur qui non erat, posse etiam de morte reparare[3]. Amplius enim est quod jam fecerat Deus, cum qui non erat post tantam desperationem videbat sibi datum filium, et si humanam infirmitatem consulas, impossibile. Adjecit itaque animum ad fidem : non credidit aliquid impossibile esse Creatori. Qui, quemadmodum crediderat, suscepit filium, credidit postea jubenti Deo : jam in suscepto filio probaverat Deum. Credidit filium suscepturus, credidit occisurus. Ubique fidelis, nusquam crudelis. Omnino perduxit filium ad locum victimæ : armavit etiam dexteram cultro. Attendis quis feriat, et quem feriat : attende quis jubeat. Pius ergo Abraham obtemperando : quid Deus jubendo ? Ne forte infirmis, non dicam sacrilegis animis, ipse displiceat qui jubebat. Sed si placet qui obtemperabat, quomodo displicebat qui jubebat ? Quia si Abraham bene fecit obtemperando ; multo melius, et longe melius, incomparabili modo, Deus jubendo.

[1] Gen. XXI, 12. — [2] Id. XXII, 18. — [3] 2 Retract. cap. XXII, n. 2.

II. Fortasse sacramentum quæratur. Non enim frustra hoc Deus juberet, aut carnaliter accipiendum est, quod lectum fortasse nonnullorum minus intelligentium corda commovit. « Tentavit, inquit, Deus Abraham [1].» Sic ergo ignarus est Deus rerum, sic nescius cordis humani, ut tentando hominem inveniat? Absit : sed ut ipse homo se inveniat. Primo itaque, fratres, propter illos qui adversantur Legi veteri, Scripturæ sanctæ; quia nonnulli non intelligentes citius volunt exagitare quod non intelligunt, quam quærere ut intelligant; et non fiunt humiles inquisitores, sed superbi calumniatores : propter hos ergo qui Evangelium volunt accipere, et Legem veterem respuere; putantes in via Dei posse se esse, et recte uno pede ambulare; quoniam non sunt Scribæ eruditi in regno Dei, qui proferunt de thesauro suo nova et vetera [2] : propter hos ergo tales, ne qui forte hic lateant, aut etsi hic non sunt, habeant qui adsunt, quid talibus respondeant, breviter solvenda est ista quæstio. Dicimus talibus, Evangelium accipitis, Legem non accipitis : nos autem dicimus, eumdem esse Evangelii misericordissimum largitorem, qui extitit etiam Legis terribilis lator. Lege enim terruit, Evangelio conversos sanavit, quos ut converterentur Lege terruerat. Imperator dedit legem, et multa commissa sunt contra legem : lex quam dedit imperator, non noverat nisi punire peccantes : restabat ergo, ut ad solvenda delicta eorum, ipse cum indulgentia veniret, qui legem præmiserat. Sed quid dicit perversum cor, quia dicit accipere se Evangelium, Legem vero respuere? Quare respuit? Quia scriptum est, inquit, « Tentavit Deus Abraham. » Ego Deum colam qui tentat? Christum cole, quem habes in Evangelio. Ipse te revocat ad intelligendam Legem. Sed quia non transierunt ad Christum, in suo blasphemate re-

[1] Gen. XXII, 1. — [2] Matth. XIII, 52.

manserunt. Non enim colunt Christum, qualis prædicatur in Evangelio, sed qualem ipsi sibi finxerunt. Propterea super velamen stultitiæ suæ naturalis, addunt alterum velamen perversæ opinionis. Et quando per duplex velamen poterit videri quod lucet in Evangelio? Displicet tibi tentans Deus, displiceat tibi tentans Christus. Sed cum placuerit tibi tentans Christus, placeat tibi tentans Deus. Et Christus enim Filius Dei Deus, et cum Patre Christus unus Deus. Ubi igitur legimus tentantem Christum? Evangelium loquitur : ait enim Philippo : « Unde ememus panes, ut manducent hi? » Et sequitur Evangelista : « Hoc autem dicebat, tentans enim : ipse enim sciebat quid esset facturus[1]. » Refer nunc animum ad Deum tentantem Abraham : ipse enim sciebat quid esset facturus. Agnoscitur tentator Christus, agnoscitur tentator Deus : corrigatur tentator hæreticus. Non enim sic tentat hæreticus, quomodo tentat Deus. Deus enim tentat, ut aperiat homini : hæreticus tentat, ut Deum sibi claudat.

III. Ergo noverit Charitas Vestra, tentatione Deum non id agere, ut ipse aliquid cognoscat quod ante nesciebat; sed ut ipso tentante, id est, interrogante, quod est in homine occultum prodatur. Non enim sibi homo ita notus est, ut Creatori; nec sic æger sibi notus est, ut medico. Ægrotat homo; ipse patitur, medicus non patitur; et ab illo qui non patitur, expectat audire qui patitur. Ideo in Psalmo clamat homo : « Ab occultis meis munda me, Domine[2]. » Quia sunt in homine occulta ipsi homini in quo sunt; et non procedunt, neque aperiuntur, neque inveniuntur, nisi in tentationibus. Si Deus cessat tentare, magister cessat docere. Sed Deus tentat, ut doceat; diabolus tentat, ut decipiat[3]. Cui tamen nisi ille qui tentatur dederit locum, inanis tentatio et irridenda

[1] Joan. VI, 5, 6. — [2] Psal. XVIII, 13. — [3] Beda et Florus ad Ephes. IV.

repellitur. Ideo Apostolus: « Neque detis, ait, locum dia-» bolo [1]. » Dant autem locum homines diabolo ex concupiscentiis suis. Non enim vident homines diabolum, cum quo pugnant, sed facile habent remedium. Se ipsos interius vincant, et de illo foris triumphant. Quare hoc dicimus? Quia nescit se homo, nisi in tentatione discat se. Cum autem didicerit se, non se negligat. Si enim se negligebat latentem, non se negligat totum.

IV. Quid ergo dicimus, fratres? Etsi sciebat se Abraham, nos non noveramus Abraham. Aut sibi, aut certe nobis prodendus erat: sibi, ut sciret unde gratias ageret; nobis, ut sciremus vel quid a Domino deprecaremur, vel quid in homine imitaremur. Quid ergo nos docet Abraham? Ut breviter dicam, ut Deo non præponamus quod dat Deus. Interim ad litteram rerum gestarum, antequam tractetur latebra sacramenti, id est quid lateat in hoc mysterio, quo jussus est Abraham occidere unicum filium. Ergo nec illud quod tibi pro magno præstat Deus, præponas illi qui præstitit: et cum tibi voluerit subtrahere, non tibi vilescat: quia gratis amandus est Deus. Quod enim dulcius a Deo præmium, quam ipse Deus?

V. Ergo impleta Abraham devotionis obedientia, audit a Deo: « Nunc cognovi quoniam tu times Deum [2]. » Quod ita intelligitur, quod Abraham fecerit Deus ut sibi innotesceret. Sicut quando loquitur Propheta: (Christianis loquor, vel proficientibus in schola Dei; non sunt rudia nec nova quæ dico, sed Vestræ Sanctitati nobiscum usitatissima et manifestissima:) quando Propheta loquitur, quid dicimus? Dixit Deus, plane dicimus. Dicimus etiam, Dixit Propheta. Et utrumque recte dicimus, et utrumque in auctoritate invenimus. Et Apostoli sic intellexerunt Prophetas, ut dicerent, Dixit Deus. Et alio loco, Dixit

[1] Ephes. IV, 27. — [2] Gen. XXII, 12,

Isaïas. Utrumque verum est, quia utrumque invenimus in Scripturis. Solvat mihi Christianus quæstionem, quam modo proposui; et solvet sibi, quam paulo ante proposui. Quomodo? Quia quod homo dicit de dono Dei, Deus dicit; secundum illud: « Non enim vos estis qui loquimini, » et cætera [1]. » Et iterum, « Ecce ego Paulus loquor vo- » bis [2]. » Et iterum, « Christus qui in me loquitur [3]. » Ergo istam regulam, fratres, transferte ad illud quod aliquando tortuosum videbatur, et rectum erit.

VI. Illum ergo omnes intueamur, ut esurientes animas nostras ille pascat, qui esurivit propter nos; qui pauper factus est, cum dives esset, ut ipsius paupertate nos ditaremur [4]. Opportune ad eum paulo ante cantavimus: « Omnia a te [5] expectant, ut des illis escam in tempore op- » portuno [6]. » Si omnia, omnes, si omnes, et nos. Non ergo si quid boni in sermone daturi sumus, nos dabimus, sed ille a quo omnes accipimus; quia omnes ad eum expectamus, Tempus est det: sed faciamus quod dixit, ut det, id est, expectemus ad eum; ipsum corde intueamur: quia sicut oculi cordis et aures ad illum. Patente aure [7] cordis audite magnum sacramentum. Omnia quidem sacramenta divinarum Scripturarum utique magna atque divina sunt: sunt tamen insigniora, magisque præcipua, quæ maxime intentos nos desiderant, et quæ præ cæteris ædificant lapsos, satiant esurientes: qui non ita satiantur, ut fastidiant; sed ut si satietas sine fastidio, pellens inopiam, non assumens contemptum. Quem non moveat jussus immolari unicus filius ei, a quo promissus est? Et maxime res ita gesta, ut audivimus, intentos animos facit ad quærendum exponi sacramentum.

VII. Ante omnia tamen, fratres, hoc in nomine Do-

[1] Matth. x, 20. — [2] Galat. v, 2. — [3] 2 Cor. xiii, 3. — [4] Id. viii, 9. — [5] *Forte* ad te. — [6] Psal. ciii, 27. — [7] *Forte* ad illum patent aure, etc.

mini et admonemus, quantum possumus, et præcipimus, ut quando auditis exponi sacramentum Scripturæ narrantis quæ gesta sunt, prius illud quod lectum est credatis sic gestum, quomodo lectum est; ne subtracto fundamento rei gestæ, quasi in aëre quæratis ædificare. Abraham pater noster homo erat illis temporibus fidelis, credens Deo, justificatus ex fide, sicut Scriptura dicit, et vetus et nova. Suscepit filium de Sara uxore, jam in senectute utrisque constitutis, ex magna desperatione, sed secundum hominem [1]. Quid autem de Deo non sperandum, cui difficile nihil est? Qui sic facit magna, quomodo parva; sic suscitat mortuos, quomodo creat vivos. Si pictor eadem arte facit murem, qua elephantem, (diversa opera, sed ars una:) quanto magis Deus qui dixit, et facta sunt, mandavit, et creata sunt [2]? Quid difficile facit, qui verbo facit? Qua facilitate creavit Angelos ultra cœlos, ea facilitate luminaria in cœlis, ea facilitate pisces in mari, ea facilitate arbores et animalia in terra: ea facilitate magna, qua parva. Cui ergo cuncta facillimum fuit facere de nihilo, mirandum est qua dedit senibus filium? Tales ergo illos viros, vel illos homines habebat Deus, et illo tempore tales fecerat præcones Filio venturo, ut non solum in his quæ dicebant, sed etiam in his quæ faciebant, vel in his quæ illis accidebant, Christus quæratur, Christus inveniatur. Quidquid Scriptura dicit de Abraham, et factum est, et prophetia est: sicut Apostolus quodam loco dicit « Scriptum est enim, quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et alterum de » libera [3]: » quæ sunt in allegoria. Hæc ergo sunt duo Testamenta.

VIII. Jam ergo non imprudenter dicimus, quia Isaac et

[1] Gen. xv, 6; Rom. iv, 3; et Galat. iii, 6.— [2] Psal. cxlviii, 5. — [3] Galat. iv, 22.

natus est Abrahæ, et aliquid significavit. Sicut et immolare filium jussus obtemperat Deo, perducit ad locum, pervenit triduo, dimittit duos servos suos cum jumento, pergit ipse quo Deus præceperat; levat lignum in altare, levat filium super lignum. Antequam veniat filius ad locum sacrificii, portat lignum quo levandus est. Deinde cum jam pene feriretur, sonat vox, ut parçatur : et non tamen sine sacrificio et sine sanguine fuso receditur. Apparet aries in vepre inhærens cornibus, immolatur, peragitur sacrificium. Peracto sacrificio dicitur ad Abraham : « Facio semen tuum, sicut stellas cœli, et arenam maris; et obtinebit semen tuum civitates adversariorum; et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod exaudisti vocem meam [1]. » Vide ergo quando factum est, et quando fit commemoratio facti ipsius. Quando dicit ille Aries : « Foderunt manus meas et pedes meos, et cætera [2]. » Quando peractum est illud in Psalmo sacrificium, tunc in ipso Psalmo dictum est : « Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ; et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium : quoniam ipsius est regnum, et ipse dominabitur gentium [3]. » Si commemorabuntur, dictum est, præsignatum est aliquando, quod fieri jam videmus.

IX. Videamus ergo quomodo impletum sit, et unde impletum, quo præcedente sacrificio impletum, quod dictum est Abrahæ : « In semine tuo benedicentur omnes gentes [4]. » Felices gentes, quæ illud non audierunt, et nunc legentes crediderunt, quod credidit ille qui audivit. Credidit enim Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est [5]. Quod credidit Deo, intus in corde, in sola fide est [6] : quod autem immo-

[1] Gen. XXII, 17, 18. — [2] Psal. XXI, 17. — [3] Ibid. 28, 29 — [4] Gen. XXII, 18. — [5] Jacob. II, 23. — [6] Beda et Florus ad Rom. III.

landum duxit filium, quod intrepidus dexteram armavit, quod jam feriret, nisi voce teneretur, magna fides est utique, et magnum opus : et ipsum opus laudavit Deus, cum diceret : « Quoniam exaudisti vocem meam. » Quare ergo apostolus Paulus ait : « Arbitramur justificari homi-» nem per fidem sine operibus Legis[1] ? » Et alio loco dicit : « Et fides quæ per dilectionem operatur[2]. » Quomodo fides per dilectionem operatur ; et quomodo justificatur homo per fidem sine operibus Legis ? Quomodo, intendite fratres. Credidit aliquis, percepit fidei sacramenta in lecto, et mortuus est : defuit illi operandi tempus. Quid dicimus ? quia non est justificatus ? Plane dicimus justificatum, credentem in eum qui justificat impium[3]. Ergo iste justificatus est, et operatus non est ; et impletur sententia Apostoli dicentis : « Arbitramur justificari homi-» nem per fidem sine operibus Legis. » Latro qui cum Domino crucifixus est, corde credidit ad justitiam, ore confessus est ad salutem[4]. Nam fides quæ per dilectionem operatur, etsi non sit in quo exterius operetur, in corde tamen illa fervens servatur. Nam erant quidam in Lege, qui de operibus Legis gloriabantur, quæ fortasse non dilectione, sed timore faciebant ; et volebant se justos videri, et præponi Gentibus, quæ opus Legis non fecerant. Apostolus autem prædicans fidem Gentibus, cum eos qui accedebant ad Dominum, videret justificatos ex fide, ut jam qui crediderant bene operarentur, non quia bene operati sunt credere mererentur, exclamavit securus, et ait : Quia justificari homo potest ex fide sine operibus Legis : ut illi magis non fuerint justi, qui quod faciebant, timore faciebant ; cum fides per dilectionem operetur in corde, etiamsi foras non exit in opere.

[1] Rom. III, 28. — [2] Galat. V, 6. — [3] Rom. IV, 5. — [4] Id. X, 10.

SERMO III.

De Agar et Ismaële.

Fragmentum in Bedæ ac Flori collectione et in regio MS. repertum.

I. Testamentum vetus ad Judæos proprie pertinet. Etenim carnalia beneficia promittebantur, quia spiritalia non capiebantur. Regnum illud terrenum, et vita terrena funditus dejecta, subjectioni inimicorum tradita. Totum carnaliter sperabant de Domino, et propter hæc serviebant. Interrogentur Christiani, si modo nulli sunt tales. Tales ad Vetus Testamentum pertinent. Non enim nomen interrogo, sed vitam. De his talibus sunt hæresis et schisma. Fugit a facie Saræ illa, et affligebat eam Sara[1]. Quid mirandum? Affligebat eam corporaliter. Si quid afflictionis passa est pars Donati, propter superbiam suam Agar passa est ancilla a Sara. Audiat Agar vocem Angeli, « Redi ad » dominam tuam[2]. » Sed sicut tunc qui secundum carnem natus est, persequebatur eum, qui secundum spiritum; ita et nunc[3]. Non invenimus corporaliter persecutum Isaac ab Ismaële : sed tantum quia dixerit Apostolus persecutionem. Nota ibi ubi dixit : « Sed sicut tunc ille qui se- » cundum carnem natus est, persequebatur eum qui se- » cundum spiritum; ita et nunc. Sed quid ait Scriptura? » Ejice ancillam et filium ejus: non enim hæres erit filius » ancillæ cum filio liberæ. » Ergo ubi illud dicit Scrip-

[1] Gen. xvi, 6. — [2] Ibid. 9. — [3] Galat. iv, 29.

tura, ibi quæramus. Quid ait in Genesi? « Et factum est, » cum luderet Ismaël et Isaac, vidit eos ludentes[1]. » Quis persecutus est? quem persecutus est? Ludentes eos vidit Sara, et ait : « Ejice ancillam et filium ejus. » Quare? Quia vidit eos ludentes. Sed lusum illum Paulus persecutionem vocat : quia lusio illa illusio erat. Si illusio, seductio et deceptio est. Omnis lusus puerorum simulacrum est negotii majoris : et quando major ludit cum minore, quasi ut seducatur, sciens se habere negotia alia quæ intendit, et simulat quædam puero, id est infirmo, ludens cum illo. Major erat Ismaël, et roboratus in malitia : sed ludens cum puero Isaac, seducebat Isaac, et quasdam fraudes ludendi cum infirmo faciebat. Animadvertit mater lusum illum esse persecutionem. Sic intelligens Sara mater lusum illum, dixit : « Ejice ancillam et filium ejus : » non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac[2]. » Et Ecclesia dicit : Ejice hæreses et filios earum : non enim hæredes erunt hæretici cum catholicis. Sed quare non erunt hæredes? Nonne de semine Abrahæ nati? Et quomodo baptismum Ecclesiæ habent? Baptismum habent : hæredem faceret semen Abrahæ, nisi ab hæreditate superbia excluderet. Eodem verbo nasceris, eodem sacramento; sed ad eamdem hæreditatem vitæ æternæ non pervenis, nisi ad Ecclesiam Catholicam reversus fueris. Ex semine Abrahæ nasceris; sed filius ancillæ foris propter superbiam.

[1] Gen. XXI, 9. — [2] Ibid. 10.

SERMO IV[1].

De Jacob et Esaü.

In festo Vincentii martyris habitus.

I. Hesternæ lectionis debitores nos esse meminimus : sed sicut nos debemus sermonem, ita et vos debetis audientiam. Et lectio quidem illa carnaliter sonat : qui autem Spiritum Dei accepit, spiritaliter sapit. Dixit enim Apostolus : « Sapere secundum carnem, mors est[2]. » Et ad hoc promisit Dominus Paraclitum Spiritum veritatis. Ergo sicut promisit, et misit, ut unusquisque jam qui eum Spiritum recepit, non sit temporalibus voluptatibus servus, sed dominus corporis factus et servus Creatoris, dirigat se in viam præceptorum Dei : nec vestigia ejus nutent, nec oculi ejus palpitent ; sed intentione fidei proficiat, ut veniat ad id quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit[3] : quod creditur antequam videatur, ut cum venerit, qui credidit, non confundatur. Intendat ergo ambulans in spe, sperans quod nondum tenet, credens quod nondum videt, amans cui nondum hæret. Exercitatio autem animæ in fide, in spe et charitate, facit eum idoneum capere quod venturum est.

II. Cum ergo carnaliter adhuc sapere Petrus, turbatus ad interrogationem ancillæ, negavit Dominum ter. Prædixerat enim medicus ægroto quid in illo futurum erat :

[1] Alias de Diversis 44. — [2] Rom. VIII, 6. — [3] I Cor. II, 9. — [4] Matth. II, 6.

qui æger casus ægritudinis suæ non noverat, et plus de se ægrotus præsumpserat; sed verus medicus videbat. Dixerat enim se cum Domino et pro Domino moriturum. Nondum autem poterat, quia infirmus erat. At ubi venit postea Spiritus sanctus missus de cœlo, et confirmavit eos, in quos venit, impletus ille fiducia spiritali, cœpit jam vere paratus esse mori pro eo, quem ante negaverat. Hac fiducia repleti omnes Martyres, tenentes rectam fidem, non morientes nec patientes pro falsa fide, pro vano phantasmate, pro spe inani, pro re incerta; sed pro veritatis pollicitatione, certum habentes eum qui promisit, potentem esse qui exhibeat, omnia præsentia contempserunt, in futura exarserunt, quæ cum fuerint illis præsentia, non erunt præterita.

III. Recordamini ergo, qui interfuistis hesterno die, duos filios Isaac, Esaü et Jacob, quomodo majori præponitur minor [1]: ut ad Jacob pertineatis, Esaü non ametis. Erit autem Esaü: qui vult carnaliter vivere, vel carnalia in futuro sæculo sperare. Sive ergo carnaliter vivens, et talibus gaudens in hoc tempore, et talia de Deo sperans, qualia habent et mali, et totam felicitatem suam in ipsa ponens, de qua gaudent et iniqui; aut certe contemnens istam præsentem, et talem sperans in futuro; carnalis est, carnalem habens fidem, carnalem spem, carnalem charitatem. Fides autem spiritalis est, credere quod protector sit temporaliter Dominus tuus, ut venias ad illud quod temporale non erit; et sperare te habiturum vitam Angelorum, non in corruptionibus carnis, non in voluptatibus et illecebris, non in fornicationibus et ebrietatibus et gaudio epularum carnalium, non in superbia possessionum dominationis terrenæ, sed tantummodo quomodo Angeli vivunt.

[1] Gen. XVII.

IV. Vivunt autem Angeli in gaudio, non creaturæ, sed Creatoris. Gaudium enim creaturæ est quidquid videtur : gaudium Creatoris est quod non videtur oculis corporis, sed purgata acie mentis. Beati mundo corde[1]. Ad quam visionem beati sunt? quoniam ipsi Deum videbunt. Non enim putetis, fratres, quia gaudent Angeli ex eo quia vident terram, aut cœlum, vel quæcumque in his sunt. Non ex eo gaudent, quia vident cœlum et terram; sed quia vident eum, qui fecit cœlum et terram.

V. Ille autem qui fecit cœlum et terram, nec cœlum est, nec terra; nec quid terrenum potest cogitari, nec quid cœleste, nec quid corporeum vel spiritale poteris cogitare : non hoc est Deus. Non tibi facias hominem aliquem grandem et pulchrum : non circumscribitur humana forma Deus; non continetur loco, non tenetur spatio. Non tibi facias quasi aureum Deum : non hoc est Deus. Nam aurum, unde tibi vis facere Deum, Deus ipse fecit; et hoc infirmum[2], quia in terra. Non tibi proponas, quia aliquid tale est Deus, quale vides in cœlo, vel lunam, vel solem, vel sidera, vel quidquid fulget et splendet in cœlo : non hoc est Deus. Sed nec iterum ideo tibi non videatur Deus quod sol, quia sol tanquam rota quædam est, non immensum lucis spatium; et dicas tibi, Ergo Deus infinitæ lucis est et immensæ : ut quasi tendas ipsum solem, et facias illum non habere fidem, nec hac, nec illac, nec sursum nec deorsum; et tamen lucem tibi immensam proponas Deum : nec hoc est Deus. Deus quidem habitat lucem inaccessibilem[3] : sed talis lux non est rota, nec potest esse nota oculis carnis.

VI. Sed si videre potes quid est veritas, quid est sapientia, quid justitia, quomodo dictum est : « Accedite ad » eum et illuminamini[4] : » quomodo est illud lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc

[1] Matth. v, 8. — [2] *Forte* infimum. — [3] I Tim. vi, 16. — [4] Psal. xxxiii, 6.

» mundum [1]; » quomodo Joannes ipse Baptista non erat lumen verum. Dicit enim Joannes evangelista : « Non erat » ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine [2].» Non solum autem Joannes Baptista verum lumen non erat, sed nec Paulus verum lumen erat, nec Petrus verum lumen erat, nec aliqui Apostoli verum lumen erant. Etenim verum lumen est, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illi vero lumina erant, quia illuminabantur. Nam et oculi carnis nostræ dicuntur lumina; et unusquisque jurat, Per lumina mea. Lumina ista quid sunt? si desit sol, si desit luna aut lucerna, certe in tenebris remanent. Ubi sunt lumina, videant ante se, præbeant ducatum pedibus, si lumina sunt : et tamen lumina sunt. Quare lumina sunt? Quia possunt lumen recipere. Etenim cum fuerit lumen illatum, lumen ipsum non sentit frons tua, nec auris tua, nec olfactus tuus, nec manus tua, nec pes tuus : sola membra in te qui vocantur oculi, sola sentiunt lumen illatum. Absente lumine tenebrantur : sed illato lumine sola illuminantur, id est, quia sola sentiunt lumen. Illuminantur quidem et cætera membra tua; sed ut videri possint, non ut videre possint. Nam lux quæ oritur, vel quæ infertur, omnia membra perfundit; oculos ut videant, cætera ut videantur. Sic omnes sancti illuminati sunt, ut viderent, et ut quod videbant, prædicarent. Ideo illis dictum est : « Vos estis » lumen mundi [3].» Sed lumen, non verum lumen. Qare? « Quia erat lumen verum, quod illuminat omnem homi» nem [4].» Omnem hominem dixit : si de isto sole diceret, non diceret, Omnem hominem; quia iste sol non a solis hominibus videtur. Vident illum et pecora, et minutissima animalia, et muscæ vident istum solem : illud autem lumen quod Deus est, nemo videt, nisi de quibus dictum

[1] Joan. I, 9. — [2] Ibid. — [3] Matth. v, 24. — [4] Joan. I, 1.

est : « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vide» bunt[1]. »

VII. Conamini cogitare, fratres, lumen veritatis, lucem sapientiæ, quomodo ubique præsens est omnibus : conamini cogitare lumen justitiæ; præsens est enim omni cogitanti. Quid enim est quod cogitat? Qui vult injuste vivere, peccat. Deserit justitiam : diminuta est? Conversus est ad justitiam : quid? aucta est? Deserit eam, integram illam relinquit : convertitur ad eam, integram illam invenit. Quid est ergo lumen justitiæ? De oriente hoc surgit, et in occidentem vadit? An est alius locus unde oritur, aut quo venit? Nonne ubique præsto est? Homo certe qui est in occidente, si vult juste vivere, id est, secundum justitiam, numquid deest illi quam intueatur et videat[2] secundum ipsam justitiam? Iterum in Oriente positus si velit juste vivere, id est, secundum eamdem justitiam, numquid deest illi? Ibi enim est justitia : præsto est juste viventi. Secundum ejus regulam vident quemadmodum juste vivant et illi : sicut justi bene vivendo eam vident, ita et injusti male vivendo non eam vident. Nam et ille juste vivit, cum eam videt; et ille ipsam videt, ut secundum eam actus suos dirigat : quia nisi secundum justitiæ regulam direxerit actus suos, in errorem iniquitatis impingitur. Quia ergo et huic præsto esse potuit ibi consistenti, nullo loco est, et ubique est : sic justitia, sic sapientia, sic veritas, sic castitas. Conamini ergo videre talem lucem : sed non potestis; palpitat mentis acies; purgetur, ut videat. Ut autem purgetur et videat, credat, ut purgari mereatur. Quod ergo videre non potestis, differte, ut curemini, et videre possitis.

VIII. Non tamen tale aliquid in futuro sæculo cogitetis, quale nunc videtis : quia si tale aliquid cogitaveritis,

[1] Matth. v, 8. — [2] *Forte* ut vivat.

et tale aliquid dilexeritis; cum ipso mundo vultis ire extra mundum, tollere vobiscum vultis mundum. Non erunt ibi ista. Lux ibi erit quædam, unde hoc rorat nescio quid, quod modo intelligimus, et gaudemus. Sed si habemus benedictionem a rore cœli, habemus abundantiam a fertilitate terræ : sic est enim benedictus Jacob : ad eum pertineamus, et non carnaliter vivamus [1]. Quia unusquisque incipit carnaliter vivere, ideo major dictus est Esaü. Duo Testamenta dicuntur in Lege, unum Vetus, et alterum Novum [2]. Vetus promissiones habebat temporales, sed significationes spiritales. Intendat Charitas Vestra. Si promissa est Judæis terra repromissionis, significat aliquid spiritaliter terra repromissionis : si promissa est Judæis civitas pacis Jerusalem, significat aliquid nomen civitatis Jerusalem : si data est Judæis circumcisio carnis, significat aliquam spiritalem circumcisionem : si jussi sunt Judæi unum diem sabbatum observare de septem diebus, significat spiritalem quietem, quæ non habet vesperam. Nam et in ipsis septem diebus, in Genesi in omnibus diebus dictum est : Facta est vespera : in septimo die non dicitur, Facta est vespera. Septimo die qui vesperam non habet, significatur nobis requies sempiterna, ubi nullus est occasus [3]. Si data sunt sacrificia Judæis carnalia, per victimas animalium omnia significant sacrificia spiritalia. Ergo qui sic intellexerunt, quasi præsens illis aliquid daretur pro magno, et futurum nihil quæsierunt, nec spiritaliter ea quæ carnaliter agebantur, intelligere valuerunt, ad majorem filium pertinent, ad Vetus Testamentum pertinent.

IX. Vetus enim Testamentum est promissio figurata : Novum Testamentum est promissio spiritaliter intellecta. Cum enim Jerusalem quæ fuit in terra, pertineat ad Ve-

[1] Gen. XXVII, 28. — [2] Id. XXV, 23. — [3] Id. I, 5, etc.

tus Testamentum ; imaginem habet ad Jerusalem quæ est in cœlo, et pertinet ad Novum Testamentum. Circumcisio carnalis pertinet ad Vetus Testamentum : circumcisio cordis pertinet ad Novum Testamentum. Liberatur secundum Vetus Testamentum populus de Ægypto : liberatur secundum Novum Testamentum populus a diabolo. Persecutores Ægyptii et Pharao persequuntur exeuntes de Ægypto Judæos : persequuntur populum christianum peccata ipsorum et diabolus princeps peccatorum. Sed sicut Judæos usque ad mare persequuntur Ægyptii : sic Christianos usque ad baptismum persequuntur peccata. Intendite, fratres, et videte, liberantur per mare Judæi, obruuntur in mari Ægyptii : liberantur Christiani in remissione peccatorum, delentur peccata per baptismum. Exeunt post mare rubrum, et ambulant per eremum : sic et Christiani post baptismum nondum sunt in terra repromissionis, sed sunt in spe. Sæculum autem hoc eremus est ; et vere Christiano est eremus post baptismum, si intelligat quod accepit. Si non solum signa corporalia in illo fiant, sed si etiam in corde spiritalis effectus, intelligit sibi eremum esse istum mundum, intelligit in peregrinatione se vivere, patriam desiderare [1]. Quandiu autem desiderat, in spe est. « Spe enim salvi facti sumus : spes autem quæ » videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid spe- » rat ? Si autem quod non videmus, speramus, per pa- » tientiam expectamus [2]. » Ista patientia in eremo facit aliquid sperare : si jam se putat in patria, non pervenit ad patriam : si jam se putat in patria, remanet in via : ut autem non remaneat in via, speret patriam, desideret patriam, ne deviet. Nam occurrunt tentationes : ita post baptismum occurrunt. Sicut enim non soli erant hostes Judæorum Ægyptii, qui illos ab Ægypto persequeban-

[1] *Forte* desiderat. — [2] Rom. VIII, 24.

tur, (ipsi enim præteriti hostes erant, quomodo unumquemque persequitur præterita vita sua et præterita peccata sua cum principe suo diabolo :) sed extiterunt in eremo, qui vellent impedire viam, et pugnatum est cum illis, et victi sunt : sic post baptismum cum cœperit ambulare Christianus viam cordis sui in spe promissorum Dei, non deviet. Nam occurrunt tentationes aliud aliquid suggerentes, delicias hujus mundi, aliam quamdam vitam, ut unumquemque de via detorqueant, et a proposito abducant. Si autem isto desiderio istas suggestiones evi-ceris, vincuntur hostes in via, et perducitur populus ad patriam.

X. Audi Apostolum, quia ista figuræ nostræ fuerunt. Nolo enim, inquit, vos ignorare, fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt. Si sub nube fuerunt, sub caligine fuerunt. Quid est, sub caligine fuerunt? Non eis intelligentibus spiritaliter, quæ cum eis corporaliter agebantur. « Et omnes per mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt, et omnes eumdem cibum spirita» lem manducaverunt[1]. » Datum est enim illis manna in deserto, sicut nobis datur dulcedo Scripturarum, ut duremus in ista eremo vitæ humanæ[2]. Et norunt quale manna accipiunt Christiani, quibus dixit ipse Psalmus : « Gustate et videte, quam suavis est Dominus[3]. Et om» nes, inquit, eumdem cibum spiritalem manducaverunt.» Quid est, eumdem? Idem significantem. « Et omnes » eumdem potum spiritalem biberunt. » Et attende quomodo unam rem exposuit, et cætera tacuit : « Bibebant » enim de spiritali sequente petra ; petra autem erat » Christus. Hæc autem figuræ nostræ fuerunt[4]. » Illis sunt exhibitæ, sed figuræ nostræ fuerunt : quia illis cor-

[1] 1 Cor. x, 1, etc. — [2] Exod. xvi, 13. — [3] Psal. xxxiii, 9. — [4] 1 Cor. x, 3, etc.

poraliter exhibebantur, nobis spiritaliter significabantur. Ergo illi qui corporaliter ea tenuerunt, ad Vetus Testamentum pertinuerunt.

XI. Jam videte quia senuerat Isaac. Cujus personam gessit Isaac, quando voluit benedicere filium suum majorem [1]? Jam senuerat; ubi senectus, vetustas; per senectutem intelligo vetustatem; et per vetustatem intelligo Vetus Testamentum. Hoc ergo Vetus Testamentum quia illi non intelligebant, qui sub nube fuerunt, ideo dicuntur caligasse oculi Isaac. Caligo oculorum corporis Isaac, caliginem significat mentium Judæorum : senectus Isaac vetustatem significat Veteris Testamenti. Quid ergo, fratres? Vult tamen benedicere et majorem filium Esaü. Minorem amabat mater, et majorem pater, tanquam primogenitum : nam æqualis in ambos justitia, sed erat charitas major erga primogenitum. Vult ille benedicere majorem, quia Vetus Testamentum primo populo promittebat. Promissiones non loquitur nisi ad Judæos; ipsis videtur promittere, ipsis videtur omnia polliceri. Vocantur ab Ægypto, liberantur ab hostibus, per mare ducuntur, pascuntur manna, accipiunt Testamentum, accipiunt Legem, accipiunt promissiones, accipiunt ipsam terram repromissionis. Non mirum, quia ille benedicere voluit primum filium : sed sub figura majoris benedicitur minor. Mater enim typum gestat Ecclesiæ. Ecclesiam autem accipite, fratres, non in his solis qui post Domini adventum et nativitatem esse cœperunt sancti; sed omnes quotquot fuerunt sancti, ad ipsam Ecclesiam pertinent. Non enim non ad nos pertinet pater Abraham, quia ille fuit antequam Christus nasceretur de Virgine, et nos tanto post, id est, post passionem Christi facti sumus Christiani : cum dicat Apostolus : « Quia filii sumus Abra-

[1] Gen. XXVII, 1.

» hæ, imitando fidem Abrahæ[1]. » Ergo nos imitando illum ad Ecclesiam admittimur, et ipsum ab Ecclesia exclusuri sumus? Hæc Ecclesia significatur in Rebecca uxore Isaac : hæc Ecclesia erat in sanctis etiam Prophetis, qui intelligebant Vetus Testamentum, quia promissiones illæ carnales spiritale nescio quid significabant. Si spiritale, spiritales ergo ad minorem filium : quia prior est carnalis, et postea spiritalis.

XII. Jam hesterno die præmisimus Sanctitati Vestræ, ideo majorem filium dici Esaü, quia nemo fit spiritalis, nisi ex carnali : sed si perseveret in prudentia carnis, semper erit Esaü : si autem fiat spiritalis, est filius minor; sed ipse minor erit major : ille enim tempore præcedit, iste virtute. Namque cum coxisset lentem Jacob, desideravit Esaü accipere, antequam veniret ad istam benedictionem : et ille ait illi : « Da mihi primogenita tua, et dabo » tibi lentem, quam coxi[2]. » Vendidit primogenita sua minori : abstulit ille voluptatem temporalem, abstulit ille dignitatem sempiternam. Ergo qui temporalibus voluptatibus serviunt in Ecclesia, lentem manducant. Quam quidem coxit Jacob, sed non manducavit Jacob : idola enim magis in Ægypto viguerant. Lens cibus est Ægypti. Per lentem omnes errores Gentium significantur. Quia ergo Ecclesia eminentior et manifestior in filio minore de Gentibus ventura significabatur, lentem coxisse dicitur Jacob, et manducasse Esaü. Etenim dimiserunt idola Gentes, quæ colebant; Judæi autem serviebant idolis : nam conversi corde in Ægyptum, ducebantur per eremum; et cum interfecti essent in mari hostes eorum, et fluctibus obruti essent inimici eorum, desideraverunt idolum facere, quia non viderunt Moysen, et non intellexerunt secum præsentem Deum[3]; sed in præsentia hominis haben-

[1] Rom. IV, 12, et Gal. XIII, 7. — [2] Gen. XXV, 31. — [3] Exod. XXXII, 1.

tes spem, non viderunt oculis hominem, et putare cœperunt, quia non ibi esset Deus, cum ipse solus per Moysen tanta patraret. Quæsierunt hominem oculis carnis, quia non habebant oculos cordis, unde Deum in Moyse viderent. Perdiderunt ergo primatum suum, quia conversi corde in Ægyptum manducaverunt lentem. Accipite. Populus christianus est; sed in ipso populo christiano illi primatum tenent, qui pertinent ad Jacob : qui vero carnaliter vivunt, carnaliter credunt, carnaliter sperant, carnaliter diligunt, adhuc ad Vetus Testamentum pertinent, nondum ad Novum; adhuc in sorte sunt Esaü, nondum in benedictione Jacob.

XIII. Intendat Sanctitas Vestra. Benedicere ergo volebat majorem filium Isaac senex caliginosis oculis, quia Vetus Testamentum ad Judæos directum erat. Quod Vetus Testamentum non ab eis intelligebatur, ideo caliginosi oculi dicuntur. Ut dixi, fratres, ad majorem loquitur, ad minorem pervenit benedictio. Etenim mater ista, quæ in sanctis omnibus intelligitur, id est, Ecclesia, quæ intellexit prophetiam, ipsa dat consilium filio minori, et dicit illi : « Ego ipsa audivi patrem tuum dicentem fratri » tuo, Vade, et affer mihi venationem, ut manducem, » et benedicat te anima mea, antequam moriar. Nunc » ergo, fili, audi me[1]. » Et dedit illi consilium ut iret, afferretque duos hædos de proximo grege, et faceret illos mater, quemadmodum delectabatur pater ejus; et manducaret, et benediceret filium suum minorem absente majore. Ille autem timuit, et ait : « Frater meus pilosus » est, ego autem lenis sum, ne contingat me et compalpet pater meus, et intelligat quia ego sum Jacob, et » acquiram non benedictionem, sed maledictionem. » At illa, « Vade, inquit, fili, audi me : maledictio tua super

[1] Gen. XXVII, 6, etc.

» me sit. » Perrexit, et attulit duos hædos : facti sunt, et apposuit patri suo : et quemadmodum prædixit, quia non illum agnoscebat in voce, tetigit, invenit pilos ; quia pellibus hædorum circumdederat mater brachia ejus : credidit majorem esse, et benedixit. In benedictione majorem intendebat, et benedictio ad minorem perveniebat. Quid est ergo quod sub specie majoris benedicitur minor, nisi quia sub figuris Veteris Testamenti promissi populo Judæorum, pervenit benedictio spiritalis ad populum Christianorum ? Attendite, fratres : audiunt illi terram promissionis, audimus et nos : tanquam ad Judæos videtur Scriptura loqui de terra promissionis, et ad nos pervenit intellectus terræ promissionis, qui dicimus Deo : « Spes mea es tu, portio mea in terra viventium [1]. » Sed hoc ut diceremus, mater nos docuit, id est, in sanctis Ecclesia ipsa Prophetis docet nos, quemadmodum spiritaliter intelligamus ipsa promissa carnalia.

XIV. Sed non posset ad nos pervenire benedictio, nisi jam mundati a peccatis per nativitatem regenerationis, aliorum peccata per tolerantia portemus. Genuit enim mater ambos filios. Intendite, fratres : genuit unum pilosum, alterum lenem. Pili peccata significant, lenitas autem mansuetudinem, id est, munditiem a peccatis. Duo filii benedicuntur : quia duo genera benedicit Ecclesia. Quomodo duos peperit Rebecca, generantur in utero Ecclesiæ duo, unus pilosus, alter lenis : quorum diversitatem exposuimus. Sunt enim homines qui nec post baptismum volunt dimittere peccata sua, et ea volunt facere, quæ antea faciebant. Verbi gratia, Si faciebant fraudes, volunt iterum fraudare : si mendacium jurabant, volunt adhuc pejerare : si circumveniebant dolis innocentes, volunt adhuc circumvenire : si homicidia cogitabant, eadem

[1] Psal. CXLI, 6

cogitant : si fornicabantur, si inebriabantur, ea ipsa nihilo minus faciunt. Ecce Esaü natus pilosus. Quid facit Jacob? Dicitur ei a matre, Vade, benedicat te pater tuus. Et dicit, Timeo, non accedam. Sunt enim homines in Ecclesia, qui timent misceri peccatoribus, ne quasi per consortium peccatorum in unitate maculentur, et per hæreses et schismata pereant[1].

XV. Quid ergo dicitur huic piloso Esaü, qui non bene conversatus est in domo? Nam et hoc de illis dicitur : « Erat ille agrestis venator, Jacob autem sine dolo con- » versabatur in domo[2]. » Ideoque eum amabat mater, cujus conversationem dulcem sentiebat. Ipse est Jacob, qui postea appellatus est Israël, cum luctaretur cum Angelo : et hoc in magno mysterio. Benedictus, appellatus est Israël[3] : ideoque quia sine dolo erat. Intendite, fratres mei, et videte quam sine dolo fuerit. Nathanaëlem Dominus quando vidit, quia noverat qualis esset, ait : « Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est[4]. » Si ergo ideo iste Israëlita, quia non est in eo dolus ; in ipso Israël utique non erat dolus. Quid sibi ergo vult, quod dicitur : « Venit frater tuus cum dolo, et abstulit benedictionem? » Sine dolo eum commendat Scriptura conversantem in domo : Dominus etiam perhibet testimonium, quia sine dolo erat, cum dicit de Nathanaële : « Ecce vere Israëlita, in » quo dolus non est. » Quid sibi ergo vult, cum dicitur : « Accessit cum dolo, et abstulit benedictionem? »

XVI. Dolus interim quid significet, attendamus ; et videamus quid debeat facere Jacob. Portat aliena peccata, et portat cum tolerantia, quamvis aliena : hoc est enim habere pelles hædinas : id est, patienter aliena portat, non hæret suis. Sic omnes qui pro unitate Ecclesiæ tolerant aliena peccata, Jacob imitantur. Quia et ipse Jacob

[1] *Forte* pereunt. — [2] Gen. XXV, 27. — [3] Id. XXXII, 28. — [4] Joan. I, 47.

in Christo est : siquidem Christus in semine Abraham. Dictum est enim : « In semine tuo benedicentur omnes » Gentes[1]. » Dominus ergo noster Jesus Christus, qui nullum peccatum fecit, portavit aliena peccata : et dedignatur portare aliena peccata, cui peccata dimissa sunt? Sic ergo Jacob transit ad Christum post[2] aliena peccata, id est, hædinas pelles. Et quid est dolus?

XVII. Venit enim ille sero, et affert quod jussit pater; et invenit fratrem suum benedictum pro se : et non benedicitur altera benedictione. Quia duo illi homines, duo populi erant : una benedictio unitatem significat Ecclesiæ. Duo autem populi ipsi sunt, qui est et Jacob. Sed alio modo figurati duo populi pertinentes ad Jacob. Etenim Dominus noster Jesus Christus, qui ad Judæos et Gentes venerat, repudiatus est a Judæis, qui pertinebant ad filium majorem : elegit tamen quosdam, qui pertinebant ad filium minorem, qui spiritaliter cœperant desiderare et intelligere promissa Domini, non carnaliter illam terram, quam desiderabant accipientes; sed spiritalem illam civitatem desiderantes, ubi nemo nascitur carnaliter; quia nemo ibi carnaliter, nemo spiritaliter moritur.

XVIII. Hanc ergo cum cœpissent desiderare, cœperunt pertinere ad Jacob, qui crediderunt in Christo, et factus est grex Domini in ipsa Judæa. Sed quid dicit Dominus de ipso grege? Habeo alias oves, quæ non sunt de hoc ovili : vado, adducam eas, et erit unus grex et unus pastor[3]. Quas alias oves habet Dominus Jesus Christus, nisi de Gentibus? Junctæ sunt oves de Gentibus Judæis ovibus. De Judæis enim Apostoli. Inde erant et quingenti fratres, qui viderunt Dominum post resurrectionem[4]. Inde erat ipse Nathanaël, cui testimonium perhibuit Dominus, in

[1] Gen. XXII, 18. — [2] *Forte* portat. — [3] Joan. X, 16. — [4] I Cor. XV, 6.

quo dolus non esset[1]. Inde erant centum viginti, qui cum essent in domo, venit Spiritus sanctus, ut eos perfunderet, quem promiserat Discipulis[2]. Inde erant tot millia hominum, quæ legimus in Actibus Apostolorum baptizata in nomine Christi, ex his qui crucifixerant Christum[3]. Ergo inde erant oves, et multæ oves ; sed non solæ : habebat Dominus alias de Gentibus. Ipsi duo populi tanquam de diverso venientes, etiam duobus parietibus significantur. Venit enim Ecclesia Judæorum de circumcisione ; venit Ecclesia Gentium de præputio : de diverso venientes in domo conjuncti sunt. Ideo Dominus dictus est lapis angularis : dicit enim Psalmus : « Lapidem quem » reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput an» guli[4]. » Dicit et Apostolus : « Ipso summo angulari la» pide existente Christo Jesu[5]. » Ubi est angulus, duo parietes copulantur : in angulo duo parietes, nisi de diverso, non conveniunt : nam si ex una parte veniunt, angulum non faciunt. Duo ergo hædi, ipsi sunt duo populi, ipsa sunt duo ovilia, ipsi sunt duo parietes, ipsi sunt duo cæci qui sedebant in via[6] ; ipsæ sunt duæ naves, in quas levati sunt pisces[7]. Multis in locis Scripturarum intelliguntur duo populi : sed unum sunt in Jacob.

XIX. Quare hædi, dicet aliquis? Hædi nostis quia peccatores sunt : nam ad sinistram erunt hædi, et ad dexteram agni[8]. Sed qui perseveraverint hædi, ipsi erunt ad sinistram. Nam nisi prius hædi essent, non diceret Dominus : « Non veni vocare justos, sed peccatores[9]. » Quando enim Dominus conversabatur cum peccatoribus, et manducabat cum publicanis, Judæi quasi agni, id est, quasi justi, et per superbiam magis hirci, objecerunt Domino

[1] Joan. I, 47. — [2] Act. I, 15, etc. — [3] Id. II, 38. — [4] Psal. CXVII, 22.— [5] Ephes. II, 20. — [6] Matth. XX, 30. — [7] Luc. V, 7. — [8] Matth. XXV, 33 — [9] Id. IX, 13.

tanquam crimen, imo Discipulis ejus dixerunt : « Quare » magister vester cum publicanis et peccatoribus manducat? » Respondens Dominus, quomodo se defendit? « Non » est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus : » non veni vocare justos, sed peccatores [1]. » Vocat ergo hædos; sed ut non perseverent hædi. Occidit enim illos Jacob, et præparavit inde epulas patri suo; id est, ad intelligentiam spiritalem, quæ in illa benedictione habebat intelligi, quamvis figurabatur in filio majori : ad hoc occisi sunt hædi, et manducati sunt, et trajecti in corpus unum. Sic occiduntur peccata in peccatoribus, et transeunt interfecti in corpus unum Ecclesiæ : cujus Ecclesiæ figuram gerebat Petrus, quando ei dictum est : « Macta et » manduca [2]. » Ergo ille agrestis, iste in domo, mansuetus : ille major, iste minor : ad illum videbantur respicere benedictiones, ad istum perveniebant. Respiciebant ad illum, quia promissa carnalia promittebantur Judæis, ad istum perveniebant, quia spiritaliter intelligenda erant, et accipienda Christianis. Ad istum benedictio non perveniret, nisi portaret peccata, quæ ipse jam non faciebat.

XX. Intelligat itaque Sanctitas Vestra, quomodo sint portanda peccata. Sunt enim qui portare sibi videntur peccata, et tacent peccatoribus : jam ista simulatio detestanda est. Porta peccatorem, non ut ames peccatum in illo, sed ut persequaris peccatum propter illum. Dilige peccatorem, non in quantum peccator est, sed in quantum homo est. Quomodo si diligis ægrum, persequeris febrem : nam si parcis febri, non diligis ægrum. Dic ergo quod verum est fratri tuo, noli tacere. Quid enim aliud agimus, quam dicere vobis quod verum est? Noli mendaciter : aperta veritate dic quod verum est : sed donec corrigatur, portetur. Diversis temporibus fieri potuerunt

[1] Matth. IX, 11, etc. — [2] Act. X, 13.

occisio hædorum et portatio pellium : rem tamen significant, quæ uno tempore fieri potest. Simul enim et arguit justus peccatores, quod est hædos occidere; et peccata eorum misericorditer tolerat, quod est pelles portare. Quantum in ipso fuit, occidit hædos, occidit peccatores: sed portabat aliena peccata, et portabat cum tolerantia; meruit benedici : quia charitas omnia tolerat. Ipsa charitas erat in matre, et figuram charitatis ipsius gerebat mater : quæ figura omnium sanctorum erat, figuram charitatis gerebat; quia sancti non sunt, nisi qui habuerint charitatem. « Quid enim proderit, si linguis hominum » loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam? » Factus sum æramentum sonans, aut cymbalum tin- » niens. Et si habuero omnem fidem, ita ut montes trans- » feram, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si » sciero omnia sacramenta, et omnem prophetiam, et » tradam corpus meum ut ardeam, charitatem autem non » habeam, nihil mihi prodest[1]. » Qualis est ergo charitas, quæ sola multum prodest, sine qua cætera nihil prosunt? Ergo ipsa charitas dat consilium, et obedit filius charitatis.

XXI. Quale consilium dat? Ut accipiat ille pelles hædinas, et accedat ad patrem. Majorem quærit pater, et minorem benedicit : Vetus Testamentum Judæos intuetur per litteram, et per spiritalem ejus intelligentiam Christiani in illo benedicuntur. Intendat Sanctitas Vestra, magnum mysterium, magnum sacramentum. Dicit Isaac: « Venit frater tuus cum dolo, » de homine sine dolo. Sine dubio Isaac ille, ut erat spiritu prophetico, noverat quid agebatur, et ipse figurate agebat, omnia ponit in magna altitudine sacramentorum : nam si nesciret quid ageret, irasceretur fallenti se filio. Venit major, et dicit:

[1] I Cor. XIII, 1, etc.

« Ecce pater, manduca : sicut jussisti mihi, feci. » Dicit ille : « Quis es tu ? » Respondit, « Ego sum filius tuus » major Esaü. Et quis est, inquit, ille, a quo jam man» ducavi ; et benedixi eum, et benedictus erit [1] ? » Irasci videbatur ; expectabat ab ore ipsius Esaü maledictionem aliquam in fratrem : cum expectat ille maledictionem, confirmat iste benedictionem. O irasci, o indignari ! Sed noverat mysterium, et caligo oculorum ejus corporeorum significabat caliginem mentis Judæorum : oculi autem cordis ejus videbant altitudinem mysteriorum.

XXII. « Venit, inquit, frater tuus cum dolo, et abs» tulit benedictionem [2]. » Dicebamus : videte quid est « cum dolo : » dolus hic, non est dolus. Quomodo dolus non est dolus ? Quomodo petra non est petra ? Quomodo dicitur mare, et non est mare ? quia aliud significat : sic dicitur petra, et non est petra ; quia aliud significat. Dicitur mons, et non est mons : dicitur leo de tribu Juda Dominus Jesus Christus, et non est leo : dicitur agnus, et non est agnus : dicitur pecus, et non est pecus : dicitur vitulus, et aliud est. Sic dicitur dolus, et non est dolus. Quare ergo dicitur dolus, quæramus. Quare dicta sunt illa omnia, quæramus. Quare dictus est leo ? Propter fortitudinem. Quare dictus est petra ? Propter firmitatem. Quare dictus est agnus ? Propter innocentiam. Quare dictus est vitulus ? Propter victimam. Quare dictus est mons ? Propter magnitudinem. Quare manna ? Propter dulcedinem. Quare ergo dolus ? Jam quid sit dolus videamus, et inveniamus quare dictus sit dolus. Novimus enim quid sit petra : et tamen dicitur de homine absurdo et duro petra, et de homine robusto et immobili dicitur petra ; et ad laudem inde duxisti firmitatem, et ad vituperationem duritiam. Novimus in petra firmitatem, et acce-

[1] Gen. XXVII, 19, etc. — [2] Ibid. 35.

pimus Christum petram : Petra autem erat Christus[1]. In leone fortitudinem novimus : et tamen leo etiam diabolus nominatus est. In dolo quid novimus, ut accipiamus in figura dolum, quemadmodum accipitur et mons, quemadmodum accipitur leo, quemadmodum accipitur agnus, quemadmodum accipitur petra, et cætera?

XXIII. Dolus ergo quid est? Dolus est quando aliud agitur, et aliud simulatur. Quando itaque aliud est in intentione, aliud in factis, dolus dicitur. Dolus ergo in proprietate reprehensibilis, quomodo petra in proprietate. Qui dixerit petram in proprietate Christum, blasphemat: quomodo vitulum qui dixerit in proprietate Christum, blasphemat. Vitulus in proprietate pecus est, in figura victima : in proprietate lapis terra obdurata est, in figura firmitas. Dolus in proprietate fraus, in figura ipsa figura. Omnis enim figurata et allegorica lectio vel locutio, aliud videtur sonare carnaliter, aliud insinuare spiritaliter. Hanc ergo figuram doli nomine appellavit. Quid est ergo, « Venit cum dolo, et abstulit benedictionem tuam? » Quia figuratum erat quod agebatur, ideo dictum est, « Venit cum dolo. » Nam ille doloso homini benedictionem non confirmaret, cui debebatur justa maledictio. Non ergo erat verus ille dolus, maxime quia non est mentitus dicendo : « Ego sum filius tuus major Esaü : » jam enim pactus erat ille cum fratre suo, et vendiderat primogenita sua. Hoc se dixit habere patri, quod emerat a fratre : quod ille perdiderat in istum transierat. Non enim primogeniti honor exclusus erat de domo Isaac : primogeniti honor ibi erat; in illo non erat, qui eum vendiderat : ubi erat, si non in minore erat? Ideo sciens hoc in mysterio Isaac, confirmavit benedictionem, et dicit filio : « Quid tibi facturus » sum? » Et ille, « Benedic et me pater : non enim una

[1] 1 Cor. x, 4.

» tibi est benedictio [1]. » Isaac autem sciebat unam.

XXIV. Quare unam? Aderit Spiritus sanctus, ut dicam, et intelligatis. Videamus ipsas benedictiones, qualem benedictionem accepit Jacob, et qualem benedictionem accepit Esaü. Ipse Isaac ad Jacob : « Tu es filius » meus Esaü? » Respondit Jacob, « Ego. » Et dixit : « Appone mihi, et manducabo de venatione tua, fili, et » benedicat te anima mea, antequam moriar, sed ad» move mihi osculum [2]. » Illum non est osculatus : a pace cœpit hujus benedictio. Quare osculo confirmavit pacem? Quia et ille propter pacem portabat aliena peccata. « Et » accessit, et osculatus est eum : et odoratus est odorem » vestis ejus. » Stolam enim habebat fratris sui : id est, dignitatem primogenitorum quam ille perdiderat, iste habebat. In isto jam bene olebat, quod ille male perdiderat. « Odoratus est odorem vestis ejus, et benedixit eum, » et dixit : Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, » quem benedixit Dominus. » Odorem vestimenti accepit, et dixit odorem agri. Intellige Christum in mysterio interiori, et intellige vestem Christi Ecclesiam.

XXV. Intelligat Sanctitas Vestra. Multis enim modis significatur una res : id est, Ecclesiam, quam significant illi duo hædi, ipsam significat vestis ista. Quia una res multis modis significatur, quæ nihil horum est per essentiam, omnia per figuram. Agnus non potest esse leo ; leo non potest esse agnus : Dominus enim noster Jesus Christus et leo potuit esse, et agnus : sed quia nec leo nec agnus per essentiam, et leo et agnus per figuram. Sic hædi non possunt esse vestis, et vestis non potest esse hædi : Ecclesia vero, quia nec hædi nec vestis per essentiam, et hædi et vestis est per figuram ; et quidquid aliud dici potest.

[1] Gen. XXVII, 37, etc. — [2] Ibid. 24, etc.

XXVI. « Odoratus est vestimenta ejus, et dixit : Ecce » odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit » Dominus [1]. » Ager iste, Ecclesia est. Probemus, quia ager est Ecclesia. Audi Apostolum dicentem fidelibus : Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis [2]. Non solum ager est Ecclesia, sed et agricola Deus. Audi ipsum Dominum : « Ego sum vitis, vos sarmenta, et Pater meus » agricola est [3]. » In hoc ergo agro laborans operarius, et sperans mercedem sempiternam, ipse Apostolus nihil sibi arrogat, nisi quantum decet operarium. « Ego, inquit, » plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. » Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, » sed qui incrementum dat Deus [4]. » Quomodo servavit humilitatem, ut ad Jacob pertineret, ut ad ipsum agrum, id est, Ecclesiam, ne amitteret stolam, cujus odor erat sicut odor agri pleni, et transiret ad superbiam Esaü, carnaliter intelligens et typho plenus? Olet ergo ager de veste filii : sed non ager ille ex se aliquid est, ideo adjecit, « quem benedixit Dominus. Et dabit tibi Dominus de rore » cœli desursum, et ab ubertate terræ, et multitudinem » frumenti et vini : et servient tibi Gentes, et eris domi- » nus fratris tui, et adorabunt te filii patris tui. Qui ma- » ledixerit te, maledictus erit; et qui benedixerit te, » benedictus erit [5]. » Hæc benedictio Jacob : si non benediceretur et Esaü, nulla esset quæstio : benedicitur et ipse, sed non ipsa benedictione; nec tamen ab hac penitus aliena.

XXVII. Audiamus ergo quomodo benedicitur Esaü ; et videamus quid intersit inter spiritales Ecclesiæ filios, et carnales; inter eos qui spiritaliter vivunt, et eos qui semper carnalibus gaudiis delectantur. Respondens au-

[1] Gen. XXVII, 27. — [2] 1 Cor. III, 9. — [3] Joan. I, 5. — [4] 1 Cor. III, 6, 7. — [5] Gen. XXVII, 28, 29.

tem Isaac, dixit ad Esaü : « Quis ergo venatus est mihi » venationem, et intulit mihi? benedictus sit. Factum » est autem ut audivit Esaü verba Isaac patris sui, » exclamavit voce magna, et dixit : Benedic et me pa» ter. Et dixit illi : Venit frater tuus cum dolo, et acce» pit benedictionem tuam[1]. »

XXVIII. « Et dixit Esaü, « Juste vocatum est nomen » ejus Jacob[2]. » Supplantatio enim vocatur Jacob. Et nec ipsa supplantatio inanis est : quia figura accipitur, quomodo dolus. Non enim jam erat tanta malitia in fratre, ut vellet supplantare fratrem suum. Tunc enim dictus est supplantator, quando manu fratris sui nascentis pedem tenuit : tunc supplantator est dictus. Supplantatio autem carnalium, vita spiritalium est. Omnes enim carnales, cum in Ecclesia invident spiritalibus, supplantantur, et fiunt pejores. Audi Apostolum hoc ipsum dicentem, maxime quia ibi commemoravit odorem, quem hic expressit Isaac, dicens : « Ecce odor filii mei, sicut odor » agri pleni, quem benedixit Dominus[3]. » Ait ergo Apostolus, Christi bonus odor sumus in omni loco : et adjecit : « Aliis quidem odor vitæ, in vitam ; aliis odor mortis, in » mortem[4] : » et ad hæc quis idoneus? id est, ut intelligat, quomodo odor mortis sumus in mortem hominum, nulla nostra culpa. Ambulant etenim vias suas spiritales, nihil aliud norunt quam bene vivere : et qui innocenter viventibus invident, faciunt peccata gravia, unde illos puniat Deus : et fit eis ille odor in mortem, qui est aliis odor ad vitam. Nam ipse Dominus prius factus est odor bonus ad vitam credentibus, et odor malus ad mortem persequentibus. Quia enim multi illi crediderant, inviderunt Judæi, et fecerunt tantum scelus occidendo innocentem, sanctum sanctorum : quod si non facerent, ad

[1] Gen. XXVII, 33, etc. — [2] Ibid. 36. — [3] Ibid. 27. — [4] 2 Cor. II, 16.

mortem eis non valeret bonus odor Christi. Ergo supplantatus est Esaü in benedictione patris[1].

XXIX. Respondit autem Isaac, et dixit ad illum : « Do» minum illum tuum feci[2] : » non enim aliud potuit accipere Esaü quod dictum est : « Et omnes fratres ejus » servient illi : tibi autem quid faciam, fili ? Et dixit Esaü » ad patrem suum : Benenedic tamen et me. Cum stran» gulatus esset Isaac : » id est, cum coactus esset. Magna res, magnum sacramentum, utinam capiamus : coactus benedicit, et tamen benedicit ; et quod benedicit verum est, sed tamen coactus benedicit. Quid sit hoc, attendite. Videamus ipsam benedictionem, et intelligamus quid sit coactum benedicere.

XXX. Respondit autem Isaac, (Pater sane Esaü non est osculatus :) et ait illi : « Ecce a fertilitate terræ erit » habitatio tua, et a rore cœli desuper[3]. » Dixit hoc et illi, « ab ubertate terræ, et a rore cœli : » hoc ergo commune est Jacob et Esaü. Quid est proprium Jacob ? « Ser» vient tibi gentes. » Quid est proprium Jacob ? « Omnes » fratres tui tibi servient ; et qui te benedixerit, benedic» tus erit, et qui te maledixerit, maledictus erit. » Habet et iste nescio quid proprium, quod non dictum est Jacob : « Et in gladio vives, et fratri tuo servies. » Sed ne tolleret liberum arbitrium, (jam hinc et hesterno diximus,) adjecit : « Erit autem, cum deposueris et solveris jugum » de collo tuo[4]. » Quid est, « Erit autem, cum deposue» ris et solveris jugum de collo tuo ? » Liberum tibi est, si volueris, converti : non quasi duo eritis, sed unus Jacob. Omnes enim qui convertuntur ab Esaü, ad Jacob pertinent. Similitudo unum facit, dissimilitudo facit diversitatem. Quid ergo ? « A rore cœli, et a fertilitate ter» ræ, » ambo habent. « Serviant tibi Gentes et fratres

[1] *Forte* fratris. — [2] Gen. XXVII, 37. — [3] Ibid. 39. — [4] Ibid. 40.

» tui et filii patris tui, » solus Jacob habet. « In gladio » autem tuo vives, » solus Esaü. Quiddam commune habent, quædam singuli.

XXXI. Sunt mali in Ecclesia pertinentes ad Esaü : quia et ipsi filii Rebeccæ, filii matris Ecclesiæ, de utero ipsius nati, et pilosi in peccatis carnalibus perseverantes, de illius tamen utero nati. Habent ergo a rore cœli, et a fertilitate terræ : a rore cœli omnes Scripturas, omnem sermonem divinum : a fertilitate vero terræ, omnia visibilia sacramenta; visibile enim sacramentum ad terram pertinet. Hæc omnia communia habent in Ecclesia et boni et mali. Nam et ipsi habent et participant sacramentis : et quod norunt fideles, a tritico et vino. Et habent de rore cœli : quia super omnes descendit sermo Dei de cœlo. Venit sermo Dei, et irrigat : sed qui irriget et quid irriget, attende. Nam et illos irrigat et illos, bonos et malos : sed illi bonam pluviam in radicem spinarum convertunt; illi autem ad fructum bonum pluviam trahunt. Nam simul pluit Dominus super segetem et super spinas : sed segeti pluit ad horreum, spinis ad ignem : et tamen una est pluvia. Sic verbum Dei omnes compluit. Videat quisque qualem radicem habeat : videat quisque quo trahat pluviam bonam : si eam trahit, ut generet spinas, numquid ideo pluvia Dei accusanda est? Antequam veniat ad radicem, dulcis est pluvia illa, dulce est verbum Dei, donec veniat ad cor malum, et convertat ad fraudem suam pluviam Dei, convertat ad hypocrisim, convertat ad radices malarum concupiscentiarum, ad perversitates et depravationes suas. Incipit quidem generare spinas, sed de pluvia bona : habet enim a rore cœli. Et quoniam non excluduntur omnes mali a sacramentis Dei, habet et ab ubertate terræ, quod norunt illi, qui jam voluerunt esse participes mysteriorum fidelium.

XXXII. Cum ad ambos pertineant ista, non tamen pertinent omnes gentes nisi ad spiritales, quia ipsi pertinent ad Ecclesiam, quæ implevit totum orbem terrarum. Attendite, fratres, et discernite quantum potestis, vel quantum vobis Dominus dat. Omnis spiritalis videt, quia Ecclesia per totum orbem terrarum est una, vera, catholica, et nihil sibi arrogat, et tolerat peccata hominum, quos non potest purgare de area dominica, antequam veniat ille ultimus ventilator, qui falli non potest, ut purget aream suam, et frumentum mittat in horreum, paleas autem det ad comburendum: quia ipse habet excludere paleam, et segregare a frumento, et præparare horreum tritico, paleis ignem. Itaque quia novit, tolerat peccatores in fine separandos. Per omnes gentes peccatores et omnes carnales mixti sunt spiritalibus, et serviunt eis: spiritales autem non serviunt; quia de illis proficiunt, cum ipsi deficiunt. Attendite, fratres mei, dicam, si possum, et non timeam, non tacebo: urgeor enim ut dicam: et si mihi forte aliqui succensuerint; sed dent veniam, timeo enim, ut dixi; timori dent veniam. Christus neminem timuit: nos autem Christum timendo non parcimus, ne nobis, dum tales nolumus contristare, ille non parcat. Quid velim dicere dignamini audire, et intentissime advertere. Acceperunt ambo a rore cœli et ab ubertate terræ, Jacob et Esaü; ambo illud habent quod jam diximus, quod novimus, quod nostis: sed ut serviant ei gentes, non accepit nisi Jacob; quia carnales in Ecclesia per totum orbem terrarum non serviunt nisi spiritalibus. Quare? Quia de illis proficiunt spiritales. Nam ideo carnales homines servi dicuntur: et si quod nolunt faciunt, prodest tamen spiritalibus mala conversatio carnalium: quia et ex eadem conversatione proficiunt, et per tolerantiam coronantur.

XXXIII. Intendat Sanctitas Vestra quod dicimus. Illi autem Esaü non sunt datæ gentes : quia omnes carnales, qui sunt in Ecclesia, aut divisi sunt, aut faciles sunt ad divisionem. Ecce pars Donati inde facta est, inde est, de ipsis carnalibus carnaliter sentientibus. Carnales erant : sed quia quæsierunt honorem suum, vel patientiam perdiderunt, invenerunt aditum, et divisi sunt : amaverunt honorem suum, multum ei tribuerunt, typho superbiæ tumuerunt, non habuerunt tolerantiam, id est, non habuerunt charitatem. Scriptum est enim : « Charitas omnia » tolerat, omnia sustinet : non æmulatur, non inflatur, » non agit perperam [1]. » Itaque quidquid aliud haberent, quia illud non habebant per quod prodest quidquid habetur, diviserunt se. Et quotquot hæreses vel præcisiones et schismata facta sunt, per hos carnales facta sunt. Aut enim carnaliter senserunt, et fecerunt sibi imagines phantasmatum suorum, et erraverunt, et reprehendit eos fides catholica : et cum arguerentur, exclusi sunt foras pondere suo ; aut invenientes sibi lites et simultates cum hominibus, diviserunt se. Qui se ergo diviserunt, nisi ad quos pertinet gladius ille, de quo dictum est : « In gladio tuo » vives [2] ? » Non quia gladius non accipitur in bono : nam quemadmodum dicta sunt illa superiora, id est quomodo accipitur lapis ille et ad firmitatem propter Christum, et ad reprehensionem propter stultum ; quomodo leo dictus est Christus propter aliud, et leo dictus est diabolus propter aliud : sic accipitur gladius aliquando in bono, aliquando in malo. Sed hic non sine causa non datus est Jacob, sed datus est Esaü : nisi quia aliquid mysterii significatur in gladio. Quomodo et ipsa servitus non est aliena a mysterio ; id est, quod dictum est : « Servies fratri tuo : » nam et hoc in magno mysterio dictum est.

[1] I Cor. XIII, 4, etc. — [2] Gen. XXVII, 40.

XXXIV. Ergo, fratres, qui se dividunt, ipsi habent gladium divisionis, et in gladio suo moriuntur, et in gladio suo vivunt. Sed quia verum dixerat Dominus : « Qui » gladio percutit, gladio morietur[1] : » videte illos, fratres mei, qui se ab unitate præciderunt, in quot frusta præcisi sunt. Nostis quot partes fecit pars Donati, nec arbitror latere Sanctitatem Vestram, quia « qui gladio per» cutit, gladio periit. » Dictum est illi : « In gladio tuo » vives. » Sic et illi qui non recesserunt ab Ecclesia, et tales sunt, quales si foris essent. Qui enim amant honores suos in Ecclesia, omnino tales sunt, qui amant in Ecclesia commoda sua sæcularia, et ipsi palea sunt ; sed ventus deest, ideo non volant de area : hoc est quod dico breviter, tentatio deest, nam volarent de area. Denique quando contra illos aliquid egerit Ecclesia, quomodo facile se præcidunt? quomodo facile extra colligunt, et nolunt dimittere principatum suum, quomodo pro ipso principatu mori volunt? quomodo tenere volunt sub se plebes, et non dimittere plebes unitati Christi? quomodo volunt facere oves suas, quas suo sanguine non emerunt, et ideo viles habent, quia non emerunt? Quid opus est hinc diutius disputare? Attendite illos per universam Ecclesiam, videte tales, et eos qui intus sunt, et eos qui inventa occasione de area volaverunt, et volunt secum trahere grana ; sed grana vera et plena tolerant paleam, et manent in area usque in finem, quousque veniat ultimus ventilator : sicut ille cum pellibus hædinis toleravit aliena peccata, et meruit accipere benedictionem paternam.

XXXV. Quare autem « sugillatus » Isaac benedixit? Jam enim necessitate, jam coactus pater ejus dixit illi : « Ecce ab ubertate terræ erit tibi habitatio a rore cœli[2]. » Et ne ideo te putes bonum, « In gladio tuo vives, et fra-

[1] Matth. xxvi, 52. — [2] Gen. xxvii, 39, etc.

» tri tuo servies. » Sed ne de te desperes, quia potes te corrigere. « Erit autem, cum deposueris et solveris ju-» gum de collo tuo. » Ecce ab ubertate terræ et a rore cœli accipiet; sed Isaac sugillatus projicit illi benedictionem, non dat. Nonne fit modo in Ecclesia malis hominibus, qui volunt perturbare Ecclesiam, ut tolerentur ad necessitatem ipsius pacis, ut admittantur, ut habeant sacramenta communia? Et aliquando scitur quia mali sunt, et convinci forte non possunt ut emendentur et degradentur, ut excludantur, ut excommunicentur, non possunt convinci. Si institerit aliquis, aliquando itur in disruptiones Ecclesiæ. Cogitur gubernator Ecclesiæ tanquam dicere, Ecce ab ubertate terræ erit tibi, et a rore cœli : utere sacramentis, tibi manducas judicium, tibi bibis judicium : « Qui enim manducat et bibit indigne, judicium » sibi manducat et bibit [1]. » Nosti quia admitteris ex necessitate pacis Ecclesiæ, non habes in corde nisi perturbationes et divisiones. Ideo in gladio tuo vives : nam in eo quod accipis a rore cœli, et ab ubertate terræ, non ibi vives : non enim hoc te delectat, aut suavis est tibi Dominus. Si enim hoc te delectaret, et suavis tibi esset Dominus, imitareris humilitatem Domini, non superbiam diaboli. (Quamvis ergo accipiat mysterium humilitatis Domini a rore cœli et ab ubertate terræ, non tamen deponit superbiam diaboli, cui nihil faciam, qui semper dissensionibus et seditionibus gaudet.) Quamvis sit tibi ista communio a rore cœli et ab ubertate terræ; tamen in gladio tuo vivis, seditionibus et dissensionibus aut gaudes aut terreris. Muta ergo te, et tolle jugum a collo tuo.

XXXVI. Hæc vobis, fratres, pro magnitudine mysteriorum forte pauca; pro tempore tamen et pro viribus nostris et pro vestris multa dicta sunt : et si forte enu-

[1] I Cor. XI, 29.

cleatius hæc quæstio discussa non est, partim tamen magna mysteria, quæ postea si tractentur, inveniuntur. Date veniam et angustiæ temporis, et viribus nostris, et capacitati vestræ. Vultis plus capere, crescite : vultis crescere, bene vivite. Qui enim non vult bene vivere, non vult crescere. Has vobis epulas exhibuerit Dominus Deus noster per natalitia martyris sui Vincentii. Vincentius nomen victoriæ est. Amate autem, ut vincatis : non enim deest persecutio : diabolus persecutor est, nunquam deficit occasio coronæ : tantum miles Christi intelligat pugnam, et sciat quem vincat. Numquid quia non te urget hostis manifestus corporis, non te urget persecutor occultus illecebris carnis? Quanta suggerit mala, quanta per cupiditatem, quanta per timorem? Quibus illecebris persuadet ut eas ad sortilegos, ad mathematicos, quando dolet caput? Qui dimittunt Deum, et eunt ad ligamenta diabolica, victi sunt a diabolo. Contra si cui suggestum fuerit, secundum corpus fortasse efficere remedia diaboli, unde alius sanatus esse dicitur, quia accepto ab illo sacrificio suo, deserit persequi corpus, quia cor obtinuit : ergo cuicumque suggesta fuerint ista remedia scelerata, et dixerit, Moriar potius, quam talibus remediis utar; si vult Deus, flagellat et liberat me; si novit quia necessarium est, liberet me; si autem scit quia debeo exire de hac vita, sive contrister, sive læter, sequar voluntatem Domini. Ecce enim post parvum tempus qua fronte exiturus sum ad Dominum? Non enim hoc mihi præstant remedia diaboli, quod præstat Deus, vitam æternam. Quare ergo damno animæ meæ emo paucos dies corpori meo? Qui hæc dicit, et non it, nec applicat cor suum ut faciat mala remedia, utique vincit. Unam rem dixi exempli gratia : videtis certe jam quanta diabolus suggerit. Vides illum certe languere, vides anhelantem in lecto, vides vix mo-

ventem membra, vix moventem linguam, lassus iste diabolum vincit. Multi coronati sunt in amphitheatro pugnantes ad bestias : multi in lecto vincentes diabolum coronantur : videntur non se movere posse, et intus in corde tantas vires habent, tantam pugnam exercent. Sed ubi est occulta pugna, ibi occulta victoria.

XXXVII. Quare ista diximus, fratres? Ut quando celebratis natalitia Martyrum, imitemini Martyres; nec putetis ideo vobis deesse posse occasiones coronæ, quia modo desunt tales persecutiones. Nec modo enim desunt quotidie persecutiones a diabolo, sive per suggestionem, sive per molestias aliquas corporis. Tu tantum scito te habere Imperatorem, quia jam præcessit in cœlum : dedit tibi viam qua sequaris, tenete ad illum. Noli, cum viceris, per superbiam tibi tribuere, quasi de viribus tuis luctatus fueris : sed præsume de eo qui dedit vires, ut vinceres, quia ipse vicit sæculum : et semper coronaris, et Martyr hinc exies, si omnes tentationes diaboli superaveris [1].

[1] Joan. xvi, 33.

SERMO V[1].

De luctatione Jacob cum Angelo.

Habitus paulo ante Pascha.

I. Hæc maxime regula disciplinæ necessaria est viro christiano, ut verbum Dei audiat, cum est in hoc sæculo, ut attendat eum, qui venit sæculum salvare primo per misericordiam, et postea discutere per judicium. Et ideo Dominus noster Jesus Cristus imitandum se nobis præbuit; ut quoniam Christiani sumus, aut ipsum imitemur, aut alios qui eum imitati sunt. Sunt enim quidam, eorum qui Christiani vocantur et non sunt; quos partim digessit Ecclesia, tanquam stercora; ut sunt omnes hæreses, et omnia schismata, quæ etiam comparantur sarmentis infructuosis de vite præcisis, et paleis quas ante ventilationem de area ventus rapit: sunt autem alii, qui intus mali sunt, et ipsa communione catholica continentur; quos necesse est toleret Christianus bonus usque in finem, quia ventilatio messis hujus areæ non erit nisi dies judicii. Hæc semper cantavimus vobis, et in nomine Christi arbitramur quia hærent pectoribus vestris. Istæ lectiones quæ vobis leguntur, numquid modo primum vobis leguntur, et non eædem quotidie repetuntur? Sicut autem lectiones Dei quotidie opus est ut repetantur, ne sæculi mala et spinæ nascantur in cordibus vestris, et effocent semen,

[1] Alias ex Sirmondianis

quod ibi seminatum est : sic oportet et sermonem Dei vobis semper repeti, ne obliti dicatis vos non audisse, quod dicimus non dixisse.

II. Accedunt multi, et modo tempus est, ut in nomine Dei festinent accipere gratiam baptismi, credentes dimitti sibi omnia peccata, quæ antea commiserunt, prorsus omnia; et exire inde nihil debentes Domino : quemadmodum servus ille, qui rationem reddebat domino suo, et invenit illum debere decem millia talentorum [1]; sic tamen recessit nihil debens, non quia nihil ipse debebat, sed quia ille misericors erat, dimisit omnia, et debitorem absolvit. Et tamen, fratres, quomodo nos terruit vehementer idem ipse servus? Quia noluit dimittere conservo suo, vel differre solutionem centum denariorum, replicavit illi dominus decem millia talentorum, quæ illi dimiserat. Hi ergo qui exituri sunt de baptismo nihil debentes, et absoluti omnibus peccatis, caveant ne si quis in illos peccaverit, et noluerint ipsi dimittere, non solum deinceps non illis dimittantur, sed etiam omnia quæ dimissa fuerant, replicentur. Nemo ergo dicat, Quis istud facit, aut quis istud fecit? Dicendo sibi istud homines moriuntur. Dilige inimicum tuum, dicit Dominus : et tu, Quis istud facit? Quia ipse non fecit, putat quia nemo potuit facere. Res in corde est : unde vides quis illud facit? Putas enim quia non dimisit ille qui clamat? Forte enim aliquando clamat aliquis, et jubet cædi hominem, et putas quia non dimisit. Quare? Tu quando cædis filium tuum, tenes odium in corde tuo? Ergo res in corde est : solus Deus videt si dimissum est. Aliquando enim non cædit aliquis, videtur parcere manu, et sævit in corde, et optat male homini intus, et vult eum necari : tenet contra illum malam voluntatem, quamvis nihil illi corporaliter reddere videa-

[1] Matth. xviii, 24.

tur. E contra sunt, qui corporaliter videntur quasi reddere ; sed corporalis illa correptio quasi dilectio est : ad bonam vitam vult illum pervenire ; et tanto magis vult eum corripi, quanto illum amat. Sic et Deus numquid non nos diligit ? non ad hoc nos hortatur, ut diligamus inimicos nostros, ut quomodo possumus, similes illi simus ? Nam sic dixit : « Estote autem vos perfecti, sicut Pater » vester qui in cœlis est[1], qui solem suum oriri facit su» per bonos et malos, et pluit super justos et injustos. » Quanta ergo dilectio est in Domino, quando pro peccatoribus et impiis Christum crucifigendum misit, et pretio sanguinis ejus nos redemit, qui ei inimici eramus, amando ea quæ fecit pro eo qui fecit ? Cum ergo ista faceremus, misit Deus, sicut Apostolus dicit, Filium suum[2] ; et eum pro nobis impiis, ab aliis impiis occidendum tradidit. Et si nondum fidelibus tantum munus datum est, quid ergo servatur fidelibus ? Ecce quomodo Deus diligit homines. Attendamus, fratres, numquid non illos flagellat ? numquid non illos corripit ? Si non illos corripit, unde fames ? unde ægritudines ? unde pestilentiæ, et morbi ? Omnes enim istæ correptiones Dei sunt. Sicut ergo ille diligit, et tamen corripit : sic et tu, habes aliquem in potestate, quamvis serves affectum dilectionis, noli tamen negare flagellum correptionis. Quia si negaveris, non tenebis dilectionem : quia ille moritur in peccatis, qui forte correptus ea relinqueret ; et magis tibi imputatur verum odium.

III. Nemo ergo dicat, Quis istud potest ? Contendite hoc implere in cordibus vestris ; tenete, ut diligatis. Luctamini, et vincetis. Christus enim ibi vincit. Contra quid luctamini ? contra peccatum luctamini, contra verba hominum male dicentium : Ergo non te vindicas ? ergo rema-

[1] Matth. v, 48, etc. — [2] Galat. iv, 4.

nebis indefensus, et non illi ostendis : o si mecum haberet ! Luctamini, et vincite. Si enim vellet Christus jubere terræ, quando a Judæis tanta passus est, ut aperta sorberet persecutores ejus, non posset? Si ergo qui habuit potestatem, sic eos pertulit, quousque levaretur in crucem, et pendens in cruce ait : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt[1] : » tu serve redempte sanguine crucifixi Domini tui, non imitaberis Salvatorem tuum? Quid enim illi opus erat tanta pati, cui licebat et non pati? Nam sic dixit : « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo sumendi eam : nemo tollit eam a me ; sed ego pono eam, et iterum sumam eam[2]. » Et sic fecit. Quid enim factum est, fratres? Pendebat in cruce, quomodo[3] Competentibus legimus : at ubi vidit completas in se omnes Scripturas, ut illi darent etiam acetum : « Perfectum est, ait : et inclinavit caput, et emisit spiritum[4] ; » quasi ad hoc staret, ut impleretur. Cum vellet ergo, animam suam posuit. Et ideo ille Deus erat, illi homines, qui juxta illum erant crucifixi. Ille citius moritur, illi tardius. Et cum jussum esset, ut corpora deponerentur de cruce propter sabbatum, ut sepelirentur, invenerunt illos latrones viventes, et eis crura fregerunt ; Dominum autem jam defunctum, et tamen unus ipsorum lancea percussit latus ejus, et profluxit sanguis et aqua. Ecce pretium tuum. Quid enim profluxit de latere, nisi sacramentum quod accipiunt fideles? Spiritus, sanguis, et aqua. Spiritus quem emisit, et sanguis et aqua quæ de latere profluxerunt. De ipso sanguine et aqua significatur nata Ecclesia. Et quando exivit sanguis et aqua de latere? Cum jam dormiret Christus in cruce : quia Adam in paradiso somnum accepit, et sic illi de latere Eva producta est. Ecce ergo pretium tuum. Imi-

[1] Luc. XXIII, 34. — [2] Joan. X, 18. — [3] *Forte* quod modo. — [4] Joan. XIX, 30.

tare humilitatem et vestigia Domini tui, et noli dicere, Quis istud facit? Est circa te forte et qui non facit. Sed in illa turba si tu feceris, sic tibi computabitur, quomodo si invenias in area unum granum, et paleas infinitas. Difficile invenis duo grana simul juncta: sed inter grana palea commixta est. Sic inter eos qui servire volunt Deo, strepitus et multitudo est malorum hominum circumdans illos undique; quia quocumque se verterint, non inveniunt, nisi malos suasores. Esto ergo ut granum, et noli curare de palea. Veniet tempus ut separetur. Ideo cantavimus: « Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non » sancta [1]. » Ecclesia illud dicit gemens inter peccatores. Putatis, fratres, quia ad hoc vult se discerni Ecclesia, ut ab hæresibus tanquam sarmentis præcisis separetur? Jam ab ipsis separata est. Numquid ita dicit Ecclesia: « Judica » me Deus, et discerne causam meam » ut a parte Donati, aut ab Arianis, vel a Manichæis segregetur? Non se rogat discerni, nisi ab his qui ei mixti sunt, quos oportet ut toleret usque in finem. Sed hoc dicit: « Judica me » Deus, et discerne causam meam: » id est, ne cum ipsis judicer et perdar in die judicii. Nam nunc dictum est, Dimitte zizania crescere [2]: et tolerantur modo mali a bonis, in die judicii separandi.

IV. Et ideo Jacob ille, qui modo lectus est, populum significat christianum: ipse est enim minor filius; quia populus Judæorum Esaü est. De Jacob quidem nata est gens Judæorum, sed in figura magis Esaü Judæi intelliguntur: quia populus major reprobatus est, populus autem minor primatum accepit. Cum etiam in utero luctarentur, et tædium mater pateretur, quia impellebantur viscera ejus, ait: « Quid mihi sic? Melius mihi erat steri» litas, quam ut hoc paterer [3].» Dictum est ei a Domino,

[1] Psal. XLII, 1. — [2] Matth. XIII, 30. — [3] Gen. XXV, 22.

quod duo populi in utero ejus confligerent, et duæ gentes, et quia major serviet minori. Quod dictum est cum in utero essent, hoc dictum est iterum in benedictione Isaac, cum benediceret minorem; putabat autem se benedicere majorem. Personam Legis ferebat Isaac. Videtur Lex data Judæis : et ipsum regnum datum est Christianis. Attendite quia Lex videtur regnum promittere. Judæis dicitur : « Propterea auferetur a vobis regnum, et dabitur genti » facienti justitiam [1]. » Auferetur ab Esaü, et dabitur Jacob. Hirsutus natus erat et pilosus Esaü, id est, plenus peccatis; hærebant in illo peccata : ille autem ut acciperet primatum, accepit pelles hædorum in brachiis; et sic illum benedixit pater, palpans brachia ipsius, et inveniens hirsutum. Sed illi [2] capilli et peccata portabantur a Jacob, non hærebant in Jacob. Sic ergo et Ecclesia Dei aliena peccata portat, non sua, tolerans, usque in finem; sicut et Dominus Jesus Christus aliena portavit. Et benedixit minorem pater. Et quomodo benedixit? Mysterium sanctum, quales futuri erant. Volunt enim oculos acutos Scripturæ. Benedixit filium suum minorem : et videtur deceptus quasi benedixisse alium pro alio. Venit ille qui erat ad venationem, apportans quod pater jusserat, et dicit : « Pater, manduca, sicut voluisti. Dixit Isaac, Quis » es tu? Et ille, Ego sum Esaü filius tuus major. Et di- » cit, Ergo tu es Esaü? Quis est autem jam qui attulit » mihi escam, et manducavi, et benedixi illum, et bene- » dictus est [3]? » O irasci deceptori! o irasci fallaci! Imo dic, Quare me decepit? quare me fefellit? tollat benedictionem illam frater ipsius, et sit in malis. Nonne clamat hæc res in mysterio facta, ut major serviat minori? Accipit ergo talem et ipse benedictionem. Sed subjunxit : « Eris servus fratris tui. Cum ille diceret, Numquid fini-

[1] Matth. XXI, 43. — [2] *Forte* pilli. — [3] Gen. XXVII, 31, etc.

» tæ sunt benedictiones? benedic et me : ait, Cum illum » talem feci, tibi quid habeo dare. Et dixit, Benedic et » me pater. » Et extorsit, et accepit benedictionem prope similem, a rore cœli et fertilitate terræ omnem abundantiam. Et subjecit statim : « Et servies fratri tuo. Et erit » tibi sic, cum solveris jugum ejus a cervice tua. » Quid est illud quod dictum est : « Et erit tibi sic, cum solve» ris jugum ejus a cervice tua, » nisi quia ostendit illos, quos Esaü præfigurabat, sic esse peccatores, ut in potestate haberent, et in libero arbitrio, mutari et fratri conjungi?

V. Attendite mysterium. Ecce Judæus servus est Christiani. Et hoc manifestum est, et implevit orbem terrarum, sicut videtis, Jacob. Et ut noveritis quia dicebantur ista, considerate ipsam historiam, et videte quia non sunt impleta in ipsis duobus : Major serviet minori [1]. Ditatus enim legitur Esaü multum, et regnare cœpit in tota abundantia. Ille [2] autem Jacob, ut pasceret oves alienas. Et cum cœpisset redire, et timere fratrem suum, sicut modo legebatur, mittit munera nescio quanta pecorum, mittit et servum qui dicat : « Ecce munera fratris tui [3]. » Noluit eum videre, prius quam muneribus placaret; et postea illum acceptis muneribus vidit. Et cum ad eum Jacob venisset, adoravit eum a longe. Quomodo ergo, Major serviet minori, quando minor videtur adorare majorem? Sed ideo ista in historia non sunt impleta, ut intelligantur de futuro dicta. Minor filius accepit primatum, et major filius perdidit primatum. Ecce Jacob implevit terram, tenuit gentes et regna [4]. Jussit Imperator romanus (1), jam christianus, ut ad ipsam Jerusalem non accederent Judæi. Et sparsi per orbem terrarum, facti sunt

[1] Gen. XXXVI, 7. — [2] *Forte* illi. — [3] Gen. XXXII, 18. — [4] Vide in Psal. XL, 14, et LVI, 9.

quasi custodes librorum nostrorum. Quomodo servi, quando eunt in auditorium domini ipsorum, portant post illos codices, et foris sedent : sic factus est filius major filio minori. Nam aliquando movent aliqua in Scripturis ; et de Judæorum codicibus certi aliquid cognoscitur. Ideo ergo sparsi sunt, ut nobis libros servent. Major ergo minori servit. Videte enim cum quanta dignitate sit populus christianus, et in quanta defectione sit populus Judæorum. Quando forte ausi sunt vel modicum movere se contra Christianos, quæ illis contigerint audistis in recenti tempore. Ergo modo verum est, Major serviet minori. Quomodo ergo illa beneditio, « Erit tibi a rore cœli et a » fertilitate terræ? Quomodo minorem, sic et majorem » benedixit. » Sed majori dictum est : « Et eris servus » fratris tui. Et erit hoc, cum solveris jugum ejus a cer- » vice tua. » Quanti sunt qui solverunt jugum a cervice sua, et facti sunt fratres nostri? Quanti Judæi crediderunt attendite. Et modo, si quem Judæum inveneris, et evangelizaveris illi Dominum Jesum Christum, et crediderit, nonne solvit jugum a cervice sua? Et quanta hoc fecerunt primis temporibus fidei millia? Omnino qui tunc crediderunt, sicut legimus, ex servis facti sunt fratres et cohæredes.

VI. Non ergo Ecclesia quæ dicit : « Judica me Deus, » et discerne causam meam de gente non sancta [1], » ab Esaü se vult discerni, a quo jam discreta est, sed a Christianis malis. Iste enim Jacob, in quo figuratur populus christianus, audistis quemadmodum luctatus sit cum Domino [2]. Dominus enim illi apparuit, id est, Angelus gestans personam Dei : luctatus est cum illo, et volebat illum tenere et comprehendere. Luctabatur ille ; prævaluit, et tenuit ; cum teneret, non dimisit nisi benedictus, Domi-

[1] Psal. XLII, 1. — [2] Gen. XXXII, 24.

nus det, fratres, explicare tantum mysterium. Luctatur, prævalet; et vult benedici ab eo cui prævaluit. Quid est ergo quod luctatur, et vult tenere? Ait Dominus in Evangelio : « Regnum cœlorum vim patitur, et qui vim fa-» ciunt, diripiunt illud [1]. » Hoc est quod dicebamus jamdudum [2] : Luctare, ut teneas Christum, ut diligas inimicum. Tenes enim Christum hic, si inimicum dilexeris. Et quid dicit ipse Dominus, id est, Angelus in persona Domini, cum prævaleret et teneret eum? Tetigit latitudinem femoris ejus, et exaruit, et ideo claudicabat Jacob. Dicit ei : « Dimitte me, jam enim mane est. » Et ille, « Non te dimitto, nisi benedixeris me [3]. » Et benedixit illum : quomodo? Mutando illi nomen. « Non vocaberis » Jacob, sed Israël : quoniam prævaluisti cum Deo, præ-» valebis, et cum hominibus [4]. » Ista benedictio est. Videte unum hominem; ex parte tangitur, et arescit; et ex parte benedicitur. Ipse unus homo ex parte aruit, et claudicat; et ex parte benedicitur, et viget.

VII. Quid est autem : (quantum Dominus suggerit, dicimus, sine præjudicio melioris intellectus :) quid est, « Ecce mane jam venit, dimitte me? » Hoc est quod Dominus dicit post passionem mulieri, quæ volebat illi tenere pedes. « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad » Patrem [5]. » Quid est hoc? Nam et cum legeretur ipsa lectio, tractavi inde aliquando, quomodo diceretur : « Noli me tangere, nondum ascendi ad Patrem. » Quare? Nemo illum tetigit corporaliter, nisi cum ascendit ad Patrem? Adhuc hic erat, palpavit cicatrices Discipulus qui non credebat. Quomodo ergo nolebat se tangi, nisi quia hoc figurate dictum est? Illa mulier Ecclesia erat : et hoc est, Noli me tangere, noli me carnaliter tangere; sed

[1] Matth. XI, 12. — [2] Vide supra n. 3. — [3] Gen. XXXII, 26. — [4] Ibid. 28. — [5] Joan. XX, 17.

qualis sum, æqualis Patri. Noli me tangere : quia non me, sed carnem meam tangis. Dicit enim in evectione profectus sui Paulus : « Et si noveramus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus [1]. » Et, Vetera transierunt, ecce facta sunt nova ; omnia autem ex Deo [2]. » Quid est, « Et si noveramus secundum carnem Christum, » sed nunc jam non novimus ? » Quia quando eum carnaliter noveramus, non putabamus nisi quia homo erat tantum : at vero post quam gratia ejus illuxit nobis, intelleximus Verbum æquale Patri. Tenebat ergo, et luctabatur, quasi eum carnali habitu Jacob amplecti volens. Ille autem dicebat : « Dimitte me, » carnaliter : « quia » ecce jam mane est, » ut spiritaliter illumineris : id est, Noli me putare hominem [3]. « Dimitte, quia jam mane est. » Mane in luce veritatis intelleximus, et sapientiæ, per quam facta sunt omnia. Ipsa perfrueris, cum nox ista transierit, hoc est iniquitas hujus sæculi. Tunc enim fiet mane, cum venerit Dominus, ut ita a nobis videatur, quemadmodum ab Angelis videtur. Quia nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem [4]. Teneamus ergo hoc, fratres, quod dictum est : « Dimitte » me, quia jam mane est. » Sed ille quid dixit ? « Non te » dimittam, nisi me benedixeris ? » Quia per carnem nos prius benedicit Dominus. Norunt fideles quid accipiunt ; quia per carnem benedicuntur ; et sciunt quia non essent benedicti, nisi caro illa crucifixa daretur pro sæculi vita. Quomodo autem benedicitur ? Quia prævaluit Deo, quia tenuit fortiter, et perseveravit, et de manibus non dimisit, quod amisit Adam. Teneamus ergo fideles quod accepimus, ut benedici mereamur.

VIII. Pars arida Jacob Christianos malos significat ; ut in ipso Jacob et benedictio sit, et claudicatio. Benedictus

[1] 2 Cor. v, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] *Subaud.* tantum. — [4] 1 Cor. xiii, 12.

est ex parte bene viventium, claudicat ex parte male viventium. Sed adhuc in uno homine est utrumque : erit autem diremptio et discretio postea ; quod optat in Psalmo Ecclesia, dicens : « Judica me Deus, et discerne causam » meam de gente non sancta [1]. » Ita sane, quia dicit Evangelium : « Si scandalizaverit te pes tuus, abscinde eum, » et projice abs te. Expedit enim tibi unum pedem ha- » bentem intrare in regnum Dei, quam cum duobus pe- » dibus ire in ignem æternum [2]. » Isti ergo mali præscindi habent in fine. Modo clauda est Ecclesia, unum pedem fortiter ponit, alterum invalidum habet. Paganos attendite, fratres. Inveniunt aliquando Christianos bonos, servientes Deo, et admirantur, et adducuntur, et credunt. Aliquando attendunt male viventes, et dicunt : Ecce Christiani. Sed isti male viventes ad latitudinem pertinent femoris Jacob tacti, qui aruit. Tactus autem Domini, manus est Domini corripiens et vivificans. Ideo ex parte benedicitur, et ex parte arescit. Et istos male viventes in Ecclesia ostendit Dominus ; quia inde est quod scriptum est in Evangelio, quia cum crevisset herba, apparuerunt zizania [3] : quia cum cœperint homines proficere, tunc incipiunt malos sentire. Hæc nota sunt vobis, ex dono Dei efficitur ut cognoscantur. Sed modo toleranda sunt zizania usque ad finem messis, ne forte eradicando zizania, eradicetur simul et triticum. Veniet autem tempus ut exaudiatur Ecclesia dicens : « Judica me Deus, et discerne cau- » sam meam de gente non sancta [4] : » cum Dominus venerit in claritate sua cum Angelis sanctis, et colligentur ante eum omnes gentes, et segregabit eos, sicut pastor segregat oves ab hædis ; et ponentur justi ad dexteram, hædi autem ad sinistram : et illis dicetur : Venite, bene-

[1] Psal. XLII, 1. — [2] Matth. XVIII, 8. — [3] Id. XIII, 26. — [4] Psal. XLII, 1.

dicti Patris mei, percipite regnum[1]: illis autem, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus.

SERMO VI[2].

De eo quod apparuit Dominus Moysi in rubo.

I. Cum sanctæ lectiones legerentur, in ea quæ scripta sunt in prima lectione, quæ nobis recitata est, animo intendimus, et ea quæ Dominus suggerit, breviter cum Vestra Sanctitate participare curamus: ne carnaliter accipientes divina mysteria, non solum non proficiatis, sed etiam deficiatis. Occurrit enim primo aspectibus nostris ex illa lectione divina, quod Deus apparuit Moysi[3]. Apparere autem per substantiam suam, sicuti est, nonnisi mundis cordibus dignatur. Sic enim scriptum est in Evangelio: « Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum vide» bunt[4]. » Oculis autem corporalibus sanctorum si quando Deus voluit apparere, non per se ipsum, sed per creaturam visibilem atque sensibilem, quantum ista carne sentiri potest, apparuit; vel per vocem sonantem auribus, vel per ignem oculis, vel per Angelum in aliqua visibili specie apparentem, sed personam Dei gestantem. Sic intelligimus, fratres, apparuisse Moysi Deum. Non enim majestas illa, quæ fecit cœlum et terram, et quæ regit universum mundum, cui semper inhærent Angeli contemplando ejus pulchritudinem puris mentibus, oculis mor-

[1] Matth. xxv, 31, etc. — [2] Alias de Diversis 17. — [3] Exod. iii, 2. — [4] Matth. v, 8.

talibus hominis potuit apparere, nisi assumpta visibili et sensibili creatura, quæ ad istos oculos visibiles corporis pertinet : quandoquidem et ipsa Sapientia Dei, per quem facta sunt omnia, humanis oculis non appareret, nisi humanam carnem assumeret.

II. Quomodo ergo Verbum Dei, id est, Filius Dei, ut appareret oculis, carnem assumpsit : sic semper Deus, ut appareret oculis hominum, in aliqua creatura visibili apparere dignatus est. Nam apertissime habes in Actibus Apostolorum, quia Angelus apparuit Moysi in rubo [1]. Numquid ista Scriptura vera, et illa falsa est? aut illa vera, et ista falsa est? Sed quid? Si Christiani sumus, si bene credimus; ambæ sunt veræ. Si ergo ambæ sunt veræ, quomodo hic Deus apparuit, quomodo ibi Angelus dicitur apparuisse, nisi quia ille Spiritus, qui in Actibus Apostolorum dixit apparuisse Angelum, exposuit hanc lectionem quomodo apparuit Deus? Illa declaratio, expositio est obscuritatis hujus : ne intelligeres Deum per se ipsum apparuisse, illic tibi expositum est quemadmodum apparuerit Deus per creaturam, Angelum. Sic quid miraris quia dicitur, cum apparet Angelus, « Dixit Deus? » Et vocavit Deus Moysen, et accessit ad locum, et dixit » Dominus ad Moysen? » Quia non attenditur templum Angelus, sed inhabitator Angeli. Ipse enim Angelus templum Dei erat. Si enim dignatur in homine habitare et loqui, ut quando Propheta loquitur, dicatur : Dixit Deus : quanto magis per Angelum? Et cum dicitur, Dixit Deus per Isaïam, quid erat Isaïas? nonne homo portans carnem, natus de patre et matre, sicuti omnes nos? Et tamen loquitur, et quid dicimus in eloquiis ipsius? Hæc dicit Dominus [2]. Quomodo ergo Deus, si Isaïas, nisi quia

[1] Act. vii, 30. — [2] Isaï. l, 1.

Deus per Isaïam? Sic et hic loquente Angelo dicitur Deus loqui. Quare, nisi quia per Angelum Deus?

III. Advertite itaque soluta quæstione etiam istud, in cujus rei signum videtur factum, quod in rubo apparuit, et rubus non comburebatur, non incendebatur : et apparebat tanquam ignis, et non incendebat rubum. Putamus rubum bonum aliquid significare, cum sint spinæ? Si enim consumpsisset ignis spinas, significaret quia et verbum Domini quod dictum est Judæis, consumpsisset peccata illorum, et Lex illa finiret iniquitates ipsorum. Si enim sic ignis in rubo, quomodo Lex in Judæis : sic sunt spinæ rubi, quomodo peccata Judæorum : sic ignis hic non cremavit spinas, quomodo Lex non cremavit peccata.

IV. Loquitur autem Dominus ad Moysen : (jam illa nostis, et non diutius vos tenere debemus, propter angustias temporis :) « Ego sum qui sum : Misit me qui est. » Cum enim quæreret nomen Dei, hoc dictum est : « Ego » sum qui sum. Hæc dices filiis Israël, Qui est misit me » ad vos [1]. » Quid est hoc? O Deus, o Domine noster, quid vocaris? « Est » vocor, dixit. Quid est, « Est » vocor? Quia maneo in æternum, quia mutari non possum. Ea enim quæ mutantur, non sunt, quia non permanent. Quod enim est, manet. Quod autem mutatur, fuit aliquid, et aliquid erit : non tamen est, quia mutabile est. Ergo incommutabilitas Dei isto vocabulo se dignata est intimare, « Ego sum qui sum. »

V. Quid est ergo, quod postea iterum aliud nomen sibi dixit, cum diceretur : « Et dixit Deus ad Moysen, Ego » sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob : hoc » mihi nomen est in sempiternum [2]? » Quomodo illa

[1] Exod. III, 14. — [2] Ibid. 15.

vocor hoc, quia « sum ; » et ecce hac aliud nomen, « Ego » sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob ? » Quia quomodo est Deus incommutabilis, fecit omnia per misericordiam, et dignatus est ipse Filius Dei mutabilem carnem suscipiendo, manens id quod Verbum Dei est, venire et subvenire homini. Induit ergo se carne mortali ille qui est, ut dici posset : « Ego sum Deus Abraham, et » Deus Isaac, et Deus Jacob. »

VI. Deinde signa jam attendite, quæ signa dedit Moysi, cum diceret : « Si mihi dixerit populus, Non te misit » Deus : quibus signis ostendam quia misisti me[1] ? » Dictum est : « Projice virgam, quam habes in manu tua : » projecitque virgam, et factus est serpens, et exhorruit Moyses. Ait iterum Dominus : « Apprehende caudam » ejus : » apprehendit, et facta est virga sicut erat. Dedit et aliud signum : « Mitte manum in sinum : » et misit eam. « Produc eam : » produxit, et facta est alba sicut nix, id est, leprosa. Color enim albus in cute humana vitiosus est. « Mitte illam in sinum iterum : » misit, et recepit colorem suum. Dedit ei tertium signum : « Tolle aquam de » flumine, et funde in æqualem locum : » tulit, et fudit, et conversa est in sanguinem. « In his signis audiet te po» pulus : si in primo non exaudierit, in secundo autem » et in tertio audiet[2]. »

VII. Nos ea quæ significant, quantum Deus adjuvat, tendamus edicere. Virga regnum significat ; serpens mortalitatem. A serpente enim homini mors propinata est. Ipsam mortem Dominus dignatus est assumere. Virga ergo veniens in terram, serpentis speciem habuit[3] ; quia regnum Dei, quod est Christus Jesus, venit ad terram. Mortalitate indutus est, quam infixit in cruce. Novit autem Sanctitas Vestra, quia quando populus ille in eremo cer-

[1] Exod. IV, 1, etc. — [2] Ibid. 8. — [3] Gen. III, 1.

vicatus et superbus murmurasset adversus Deum, cœpit morderi a serpentibus, et ipsis morsibus cadere. Misericordia sua dedit Deus remedium, quod remedium præsentem quidem sanitatem afferebat, sed futuram sapientiam prædicabat. Ait Moysi : « Suspende serpentem æneum » in media eremo in ligno, et dic populo, Quicumque » fuerit percussus, serpentem istum intueatur. Et percussi » homines intuebantur serpentem, et sanabantur[1]. » Et attestatur Dominus in Evangelio tali signo. Nam cum Nicodemo loqueretur, ait : « Sicut Moyses exaltavit serpen- » tem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis ; ut » omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam » æternam[2]. » Sed hoc est, quicumque percussus fuerit a serpentibus peccatorum, Christum intueatur, et habebit sanitatem in remissionem peccatorum. Ergo, fratres, ipsa est mortalitas, quæ suscepta est a Domino, quam necesse est habere corpus ejus, cujus est caput homo in cœlo. Ita Ecclesia mortalitatem habet, quod vulnus inflictum est per suasionem serpentis. Debemus enim mortem peccato primi hominis : sed per eam ad vitam perveniemus æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum. Sed quando venit ad vitam, et redit ad regnum ? In fine sæculi. Nam ideo caudam tenuit, ubi finis est, ut ad pristinum revocaret.

VIII. Quid illa manus ? Certum est quia et illa manus populum ipsum significat. Sinus hominis quid est? Sinus Moysi secretum Dei. Cum esset homo in secreto Dei, incolumis erat, et bono colore. Exiit a secreto Dei, progressus est Adam de paradiso, offenso Deo, et factus est vitiosus. Facta est ergo manus illa alba : sed rediit ad sinum, per sinum Domini nostri Jesu Christi, et recepit colorem. Quid autem illa aqua ? Aqua illa significat sapientiam.

[1] Num. xxi, 8, 9. — [2] Joan. iii, 14, 15.

Sæpe enim posita est aqua in similitudinem sapientiæ : et dictum est: « Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æter» nam[1]. » Sed aqua illa sapientia, quæ in terra sanguis effecta est, non nobis ostendit Verbum carnem factum et habitantem in nobis ? Utique ostendit. Omnia ergo futuri populi signa sunt, et mysteria de Domino nostro Jesu Christo. Et si qua alia sunt in veteribus libris sacramenta, sive illa intelligamus, sive non intelligamus, quærentem desiderant, non reprehendentem. Petamus ergo, quæramus et pulsemus, ut aperiatur nobis. Illis futura prædicta sunt sacramenta : nos præsentia videmus in Ecclesia.

SERMO VII[2].

De lectione Exodi, de rubo in quo flamma erat et rubus non comburebatur.

I. Cum divina lectio legeretur, magnum miraculum, quod Moysen famulum Dei intentissimum fecerat, etiam nos corde expectavimus; quia intenti etiam ipsi facti sumus, quomodo in rubo apparebat ignis, et rubus non cremabatur[3]. Deinde advertimus sacram Scripturam prius dixisse, quod Angelus Domini apparuerit Moysi in rubo[4]. Deinde Moyses non jam quasi cum Angelo, sed tanquam cum Domino loquebatur. Tertio advertimus, quod cum Moyses nomen Dei quæreret, ut haberet quid diceret filiis Israël, interrogantibus quod nomen Dei esset, qui illum

[1] Joan. IV, 14. — [2] Alias VI, ex Cartusiæ MSS. editus. — [3] Exod III, 2. — [4] Act VII. 30.

ad eos misisset, respondit : « Ego sum qui sum [1]. » Neque hoc transeunter, sed repetitione commendans adjecit : « Dices itaque filiis Israël, Qui est misit me ad vos.» Postremo jam enuntiato nomine suo, adhuc adjunxit : « Hæc » dices eis, Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abra- » ham, et Deus Isaac, et Deus Jacob misit me ad vos. Et » hoc mihi nomen est in æternum [2]. » De his, quod Dominus donat, audite. Magna quidem sunt, tanquam in volucra mysteriorum Dei : quæ si congruenter et sufficienter conemur evolvere, nec vires, nec tempus sufficient.

II. Quod ergo breviter possumus dicere, non frustra, non inaniter, non sine alicujus significatione secreti, in rubo flamma erat, et rubus non cremabatur. Rubus enim spinarum est quoddam genus : nec in laude aliqua poni potuit, quod peccatori terra produxit. Nam primitus peccanti homini dictum est : Terra spinas et tribulos pariet tibi [3]. Neque idipsum quod rubus non cremabatur, id est, flamma non comprehendebatur, bonum aliquid putare debemus. Si enim flamma significat aliquid boni, in qua Angelus apparebat, vel Dominus; unde etiam cum venit Spiritus sanctus, visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis [4]; comprehendi debemus hoc igne, non autem propter duritiam non cremari. Rubus quem non cremabat, populus qui Deo reluctabatur. Spinosum igitur populum Judæorum significabat rubus, quo Moyses mittebatur. Et ideo rubus non cremabatur, quia duritia Judæorum, sicut dixi, legi Dei reluctabatur. Nam si ille populus spinis non significaretur, non ab eo spinis Christus coronaretur [5].

III. Quod autem idem ipse, qui loquebatur Moysi, et Angelus Domini et Dominus dicitur, magna quæstio est,

[1] Exod. III, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Gen. III, 18. — [4] Act. II, 3. — [5] Matth. XXVII, 29, et Joan. XIX, 5.

nec temerarium debet habere affirmatorem, sed cautum inquisitorem. Duæ sunt autem sententiæ, quæ hinc proferri possunt, quarum quælibet vera sit, ambæ secundum fidem sunt. Quod dixi, quænam earum vera sit: hoc dixi, quidnam eorum senserit qui scripsit. Nam quando nos inquirentes Scripturas sentimus aliquid, quod scriptor forte non sensit; non tamen hoc sentire debemus, quod abhorret a regula fidei, a regula veritatis. Ergo ambas sententias propono: sit fortassis et tertia, quæ me latet. Ex his autem duabus propositis, eligatis quam volueritis. Aliqui dicunt ideo et Angelum Domini dictum et Dominum, quia Christus erat, de quo aperte Propheta dicit, quod sit magni consilii Angelus[1]. Angelus enim officii nomen est, non naturæ. Nam angelus græce, qui latine nuntius appellatur. Nuntius ergo actionis nomen est: agendo, id est, aliquid nuntiando, nuntius appellatur. Quis neget Christum nuntiasse nobis regnum cœlorum? Deinde Angelus, id est, nuntius mittitur ab eo, qui per eum aliquid nuntiat. Et quis neget Christum missum? qui toties dicit: « Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus » qui me misit[2]: » ipse proprie missus. Nam Siloë, illa piscina, interpretatur missus[3]. Ideo cui oculos luto inunxit, inde lavare faciem jussit. Nullius enim visus aperitur, nisi ejus qui a Christo mundatur. Ergo idem Angelus, idem Dominus.

IV. Sed hic occurrit aliquid præcavendum. Non enim desunt hæretici qui dicant, Patris et Filii distare et dissonare naturas, et non eos esse unius ejusdemque substantiæ. Catholica autem fides credit Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum, unius substantiæ Trinitatem, inseparabiliter, æqualiter, non commixtione confusam, non distinctione separatam. Illi ergo qui persuadere mo-

[1] Isaï. IX, 6. — [2] Joan. VI, 38. — [3] Id. IX, 7.

liuntur Filium non esse ejusdem substantiæ cujus est Pater, argumentantur ex hoc, quod Filius visus est Patribus : Pater, inquiunt, non est visus : invisibilis autem et visibilis diversa natura est. Et ideo, inquiunt, de Patre dictum est : « Quem nemo hominum vidit, nec videre po» test[1]. » Ut ille qui visus est non solum Moysi, sed etiam Abrahæ ; non solum Abrahæ, sed etiam ipsi Adam et cæteris patribus, non Deus Pater, sed Filius potius credatur, ut intelligatur creatura. Catholica non hoc dicit. Sed quid dicit ? Deus Pater, Deus Filius ; incommutabilis Pater, incommutabilis Filius ; æternus Pater, coæternus Filius ; invisibilis Pater, invisibilis Filius. Nam si dixerit Patrem invisibilem, Filium visibilem distinxisti, imo vero sperasti substantias. Quomodo gratiam invenisti, qui fidem perdidisti ? Solvitur ergo ista quæstio sic : Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, natura propria invisibilis est : apparuit autem quando voluit, cui voluit ; non ut est, sed ut voluit, cui serviunt omnia. Si enim anima tua cum sit invisibilis in corpore tuo, ut appareat profert vocem, et vox in qua apparet anima tua cum loqueris, non est substantia animæ tuæ ; aliud est illa, aliud est vox ; et tamen apparet, et in ea re quæ ipsa non est : sic et Deus si in igne apparuit, non est ignis ; si in fumo apparuit, non est fumus ; si in sono apparuit, non est sonus. Non sunt hæc Deus, sed indicant Deum. Hoc retento, securi credimus potuisse dici Filium qui apparuit Moysi, et Dominum et Angelum Domini.

V. Qui vero existimant vere eum Angelum Domini fuisse, non Christum, sed Angelum missum, necesse est ut exigatur ab eis ratio, quare dictus sit Dominus. Quomodo enim ab eis qui Christum fuisse dicunt, exigitur quare dictus sit Angelus : sic ab eis qui Angelum dicunt,

[1] I Tim. VI, 26.

exigitur quare dictus sit Dominus. Sed illi qui Christum dicunt fuisse, jam commemoravi, quomodo inde exeant, quare dictus sit Angelus, quia Propheta aperte dixit Dominum Christum magni consilii Angelum [1]. Illi ergo qui dicunt Angelum, respondere debent quare appellatus sit Dominus. Respondent et ipsi: Sicut in Scripturis Propheta loquitur, et dicitur quia Dominus loquitur; non quia Dominus est Propheta, sed quia Dominus est in Propheta; sic et cum per Angelum dignatur Dominus loqui, quomodo per Apostolum, quomodo per Prophetam, recte dicitur et Angelus propter se ipsum, et Dominus propter habitantem Deum. Certe enim Paulus homo erat, et Christus Deus; et ait tamen ipse Paulus : « An vultis experimentum ejus accipere, qui in me loquitur Christus [2]? » dixit et Propheta : « Audiam quid loquetur in me Dominus Deus [3]. » Qui loquitur in homine, loquitur in Angelo. Ideo apparuit Moysi Angelus Domini, et dixit : « Ego sum qui sum [4]. » Habitatoris vox est, non templi.

VI. Nam si propterea Christus erat, cum Angelus dictus sit, quia unus erat; quid facimus, quando Abrahæ tres apparuerunt? quid hic dicimus? Tres apparuerunt, et Abraham tanquam ad unum loquens dixit, Domine [5]. Quid dicimus? quare tres? An ipsa Trinitas erat? Quare ergo Dominus? Quia Trinitas unus Dominus, non sunt tres Domini : et Trinitas unus Deus, non tres; una substantia, tres personæ. Neque enim Pater Filius est, aut Filius Pater est, aut Spiritus sanctus vel Pater vel Filius est. Sed Pater non est nisi Filii; Filius non est nisi Patris, Spiritus et Patris et Filii. Quamvis in illis tribus aliqui dicunt, quod unus ibi excellebat, quem Dominum appel-

[1] Isaï. IX, 6. — [2] I Cor. XIII, 3. — [3] Psal. LXXXIV, 9. — [4] Exod. III, 14. — [5] Gen. XVIII, 2.

labat Abraham, quando apparuerat cum duobus, tanquam Christus cum Angelis suis. Sed quid agimus, quia cum duo mitterentur ad Sodomam apparentes fratri Abrahæ Lot[1], et ipse agnoscit in eis divinitatem; et cum duos videat, Dominum appellat? Et ille in tribus Dominum, et in duobus ille Dominum. Ne separemus ergo Trinitatem et faciamus in Sodoma dualitatem, puto quod melius intelligimus, quia Patres nostri Dominum in Angelis agnoscebant, habitantem in habitatione intelligebant; non portantibus, sed insidenti gloriam dabant. Quam sententiam confirmat, non solum Epistola quæ scribitur ad Hebræos, ubi dicitur: « Si enim qui per Angelos dictus est » sermo, factus est firmus[2]: » (loquebatur enim de Veteri Testamento, commendavit quod ibi Angeli loquebantur; sed Deus in Angelis suis honorabatur, et per Angelos interior habitator audiebatur:) sed etiam in Actibus Apostolorum Stephanus dicit, arguens et increpans Judæos: « Dura cervice, et non circumcisi corde et auri- » bus[3]. » Dura cervice, spinæ non crematæ. « Vos semper » resistitis Spiritui sancto. » Ideo rubus non cremabatur; quia flammæ Spiritus ab spinis peccatorum resistebatur. « Vos semper resistitis Spiritui sancto. Quem Propheta- » rum non occiderunt patres vestri? (Et unde agitur:) » qui accepistis Legem in edictis Angelorum, et non cus- » todistis. » Si diceret Angeli, et non Angelorum, non deerant illi qui dicerent, Christus est, quia dictus est magni consilii Angelus. Angelus Christus, numquid Angeli Christus? Dicit et apostolus Paulus, quoniam semen Abrahæ dispensatum est: « Dispositum, inquit, per An- » gelos in manu mediatoris[4]. »

VII. Jam ergo Angelus, et in Angelo Dominus, dice-

[1] Gen. XIX, 1. — [2] Hebr. II, 2. — [3] Act. VII, 51. — [4] Galat. III, 19.

bat Moysi quærenti nomen suum, « Ego sum qui sum : » Dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos[1]. » Esse, nomen est incommutabilitatis. Omnia enim quæ mutantur, desinunt esse quod erant, et incipiunt esse quod non erant. Esse verum, esse sincerum, esse germanum, non habet nisi qui non mutatur. Ille habet esse cui dicitur : « Mutabis ea et mutabuntur, tu autem idem ipse es[2]. » Quid est, « Ego sum qui sum, » nisi, æternus sum? Quid est, « Ego sum qui sum, » nisi, mutari non possum? Nulla creatura, non cœlum, non terra, non Angelus, non Virtus, non Sedes, non Dominationes, non Potestates. Cum ergo sit hoc nomen æternitatis, plus est quod dignatus est habere nomen misericordiæ. « Ego sum Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob[3]. » Illud in se, hoc ad nos. Si enim hoc solum esse vellet, quod est in se, quid essemus nos? Si intellexit, imo quia intellexit Moyses, cum ei diceretur : « Ego sum qui sum, Qui est misit me : » multum hoc credidit esse ad homines, multum hoc vidit distare ab hominibus. Qui enim hoc quod est et vere est, digne intellexerit, et qualitercumque lumine veracissimæ essentiæ, vel strictim, sicut coruscatione afflatus fuerit; longe se videt infra, longe remotissimum, longe dissimillimum : sicut ille ait : « Ego dixi in extasi mea[4]. » Assumpta enim mente vidit nescio quid, quod plus ad illum erat. Hoc erat quod verum erat. Dixi, inquit, in extasi mea. Quid? Projectus sum a facie oculorum tuorum. Cum ergo ad id quod dicebatur, non ad id quod videbatur, longe se imparem videret Moyses et quasi minus capacem, unde inflammatus ipso desiderio videndi quod est, dicebat Deo cum quo loquebatur : Ostende mihi temetipsum[5] : quasi ergo ab illa excellentia essentiæ longe dissimilis desperaret, erigit

[1] Exod. III, 14. — [2] Psal. CI, 28. — [3] Exod. III, 15. — [4] Psal. XXX, 23. — [5] Exod. XXXIII, 18.

desperantem, quoniam vidit timentem : tanquam diceret, Quoniam dixi, « Ego sum qui sum, » et « Qui est, misit » me : » intellexisti quid sit esse, et desperasti te capere. Erige spem, « Ego sum Deus Abraham, Isaac et Jacob [1] : » sic sum quod sum, sic sum ipsum esse, sic sum cum ipso esse, ut nolim hominibus deesse. Si quo modo possumus Dominum quærere et investigare eum qui est, et quidem non longe positum ab unoquoque nostrum : « In illo enim » vivimus et movemur et sumus [2] : » laudemus ergo ineffabiliter ejus essentiam, et amemus misericordiam. Amen.

SERMO VIII.

De decem plagis et decem præceptis.

I. Prius in fundamento posita rerum gestarum firmitate, significantiam debemus inquirere ; ne subtracto fundamento, in aëre velle ædificare videamur. Sed ad plagas decem non pertinet quod primum factum est signi causa, ut virga in serpentem converteretur [3]. Aditus enim ipse erat ad Pharaonem, quo commendabatur Moyses educturus ex Ægypto populum Dei : nondum autem contumaces feriebantur, sed divino signo jam terrebantur. Virga significat regnum Dei : idemque regnum Dei esse utique populum Dei. Serpens autem tempus mortalitatis hujus ; mors enim a serpente propinata est. Tanquam ergo cadentes de manu Domini in terram, mortales effecti sunt : unde projecta virga ex manu serpens effecta est. Fecerunt et Magi Pharaonis similiter, virgis eorum projectis serpentes facti

[1] Exod. III, 14. — [2] Act. XVII, 27. — [3] Exod. VII, 10.

sunt : sed prius serpens Moysi, id est, virga Moysi devoravit omnes serpentes Magorum. Tunc demum cauda comprehensa, identidem virga facta est, et regnum remeavit ad manum. Sunt ergo virgæ Magorum populi impiorum victi Christi nomine; cum in ejus corpus transferuntur, tanquam a serpente Moysi devorantur : donec redeat regnum Dei ad manum Dei, sed in fine mortalis sæculi, quod significat cauda serpentis, magnum signum fiat. Audistis quæ debeatis desiderare; audite quæ debeatis vitare.

II. Primum præceptum in Lege de colendo uno Deo, « Non erunt, inquit, tibi dii alii præter me[1]. » Prima plaga Ægyptiorum, aqua conversa in sanguinem[2]. Compara primum præceptum primæ plagæ, Deum unum ex quo sunt omnia, in similitudine intellige aquæ, ex qua generantur omnia. Quo autem pertinet sanguis, nisi ad carnem mortalem? Quid est ergo conversio aquæ in sanguinem, nisi quia obscuratum est insipiens cor eorum? « Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt? et » commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitu- » dinem imaginis corruptibilis hominis[3]. » Gloria incorruptibilis Dei sicut aqua, similitudo imaginis corruptibilis hominis sicut sanguis[4]. Et hoc quidem fit in corde impiorum. Nam Deus incommutabilis manet. Neque enim quia et Apostolus dixit : « Commutaverunt, » ideo mutatus est Deus.

III. Secundum præceptum : « Non accipies nomen Do- » mini Dei tui in vanum[5]. » Qui accipit nomen Domini Dei sui in vanum, non mundabitur. Nomen Domini Dei nostri Jesu Christi veritas est : ipse enim dixit : « Ego sum » veritas[6]. » Veritas ergo mundat, vanitas inquinat. Et quoniam qui loquitur veritatem, de Deo loquitur, qui

[1] Exod. xx, 3. — [2] Id. vii, 20. — [3] Rom. i, 21, etc. — [4] Florus ad Roman. i. — [5] Exod. x, 7. — [6] Joan. xiv, 6.

enim loquitur mendacium, de suo loquitur[1] : veritatem loqui, est rationabiliter loqui : vanitatem autem loqui, est strepere potius, quam loqui : merito, quia secundum præceptum est dilectio veritatis, cui contraria est dilectio vanitatis : loquitur autem veritas, perstrepit vanitas : huic præcepto secundo contrariam videte secundam plagam[2]. Quæ est illa secunda plaga? Ranarum abundantia. Habes expressam significatam vanitatem, si attendas ranarum loquacitatem. Vide amatores veritatis, non accipientes in vanum nomen Domini Dei sui, loqui sapientiam inter perfectos, etiam inter imperfectos[3]. Non quidem loqui quod capere non possunt; non tamen recedere a veritate, et pergere in vanitatem. Quamvis enim imperfecti non capiunt si quid paulo excelsius fuerit disputatum de verbo Dei Deo apud Deum, per quod facta sunt omnia, possintque capere quod inter eos loquitur Paulus tanquam inter parvulos Christi, Jesum Christum, et hunc crucifixum; non tamen illa est veritas et ista vanitas. Vanitas autem esset, si Christum mortem non implevisse, sed finxisse diceremus; si vulnera illa in phantasmate fuisse, si sanguinem non verum, sed simulatum de vulneribus emanasse; si falsas eum cicatrices, tanquam post falsa vulnera, demonstrasse. Cum vero ista omnia vera dicimus, facta dicimus, certa, expressa, impleta credimus et prædicamus; quamvis de sublimi illius et de incommutabili veritate non loquamur, non tamen imus in vanitatem. Qui autem illa omnia in Christo falsa et simulata dicunt, ranæ sunt clamantes in palude : strepitum vocis habere possunt, doctrinam sapientiæ insinuare non possunt. Denique in Ecclesia loquuntur hærentes veritati Veritatem per quam facta sunt omnia, Veritatem Verbum carnem factum et habitantem in nobis; Veritatem Christum na-

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Exod. VIII, 6. — [3] Beda et Florus ad I Cor. II.

tum de Deo, unum de uno, unigenitum et coæternum; Veritatem accepta forma servi natum ex virgine Maria, passum, crucifixum, resurgentem, ascendentem : ubique Veritatem, et quam perfecti capiant, et quam parvulus capere potest; Veritatem, et in pane, et in lacte; in pane magnorum, in lacte pavulorum. Idem quippe panis, ut lac fiat, per carnem trajicitur. Qui autem huic veritati contradicunt, et in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt tædium inferentes auribus, non cibum mentibus. Audi denique homines rationabiliter loquentes : « Non » sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audian- » tur voces eorum : sed voces non inanes; quia in omnem » terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba » eorum [1]. » Si autem et ranas vis e contrario intelligere, illum versum Psalmi recole : « Vana locuti sunt unus- » quisque ad proximum suum [2]. »

IV. Tertium præceptum : « Memento diem sabbati » sanctificare eum [3]. » In tertio isto præcepto insinuatur quædam vocationis indictio, quæ est cordis tranquillitas ac mentis, quam facit bona conscientia. Ibi sanctificatio, quia ibi Spiritus Dei. Denique videte vocationem, hoc est, quietem. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus? « Super humilem et quietum et trementem verba mea [4]. » Inquieti ergo resiliunt ab Spiritu sancto, rixarum amatores, calumniarum seminatores, contentionis quam veritatis cupidiores, inquietudine sua non ad se admittunt quietem sabbati spiritalem. Contra istorum inquietudinem dicitur, tanquam ut sabbatum habeant in corde sanctificationem Spiritus Dei : « Esto, inquit, mansuetus ad » audiendum verbum, ut intelligas [5]. » Quid intellecturus sum? Deum dicentem, Cessa ab inquietudine tua,

[1] Psal. XVIII, 4. — [2] Id. XI, 3. — [3] Exod. XX, 8. — [4] Isai. LXVI, 2. — [5] Eccli. V, 13.

non sit tumultus quidam in corde tuo, per corruptionem volitantibus phantasmatibus et compungentibus te : non sit. Ita enim Deum intellecturus es dicentem tibi : « Va-» cate, et videte quoniam ego sum Deus[1]. » Tu per inquietudinem vacare non vis, contentionum tuarum corruptione cæcatus, exigis videre quod non potes. Attende enim et contrariam tertiam plagam huic præcepto tertio[2]. Sciniphes natæ sunt in terra Ægypti de limo : muscæ quædam sunt minutissimæ, inquietissimæ, inordinate volitantes, in oculos irruentes, non permittentes hominem quiescere, dum abiguntur et irruunt, dum abactæ rursus redeunt : sicut omnino vana phantasmata cordis contentiosorum. Tenete præceptum, cavete plagam.

V. Quartum præceptum est : « Honora patrem tuum, » et matrem tuam[3]. » Huic contraria quarta Ægyptiorum plaga κυνομυῖα est[4]. Quid est κυνομυῖα? Canina musca : græcum vocabulum est. Caninum est parentes non agnoscere. Nihil tam caninum, quam cum illi qui genuerunt, non agnoscuntur. Merito ergo et catuli canum cæci nascuntur.

VI. Quintum præceptum est : « Non mœchaberis[5]. » Quinta plaga est mors in pecora Ægyptiorum[6]. Comparemus : da hominem mœchari meditantem, conjugio non contentum suo : appetitum quemdam carnis in se domare non vult, qui est nobis pecoribusque communis. Etenim concumbere et generare, etiam pecorum est ; ratiocinari, intelligere, humanum est. Ideo ratio quæ præsidet in mente, motus inferiores carnis, tanquam regnans et dominans frenare debet, non immoderate et illicite passim vageque laxare. Ideoque ipsis pecoribus natura datum est, instituente Creatore, ut non moveantur ad

[1] Psal. XLV, 11. — [2] Exod. VIII, 17. — [3] Id. XX, 12. — [4] Id. VIII, 24. — [5] Id. XX, 14. — [6] Id. IX, 6.

fœminas et ad concubitum, nisi certis temporibus : neque enim ratione se cohibet alio tempore pecus, sed omnino ipso motu frigescente torpescit. Homo autem ideo semper moveri potest, quia et refrenare motum potest. Tibi dominationem rationis Creator dedit; tibi præcepta continentiæ, tanquam in bestias inferiores lora, concessit. Tenes tu quod pecus non potest ; et ideo speras tu quod pecus non potest. Laboras aliquantum in continendo, non laborat pecus: sed gaudebis semper in æternitate, ad quam non pervenit pecus. Si opus fatigat, merces consoletur : et ipsa enim patientia est interiorem motum frenare, et quod habes commune cum pecore, non tanquam pecus in omnia laxare. Quod si contempseris te, et in te imaginem Dei in qua fecit te, neglexeris, victus cupiditate insinuatarum rerum, tanquam amisso homine eris pecus, non quasi conversus in naturam pecoris, sed in hominis forma habens similitudinem pecoris, qui non audis dicentem : « Nolite esse sicut equus et mulus, non haben- » tes intellectum[1]. » Sed forte eligis tibi esse pecus, et libera vagari libidine, nulla lege appetitum carnis ad continentiam refrenando. Attende plagam : si pecus esse non times, saltem mori time.

VII. Sextum præceptum : « Non occides[2]. » Sexta plaga : Pustulæ in corpore et vesicæ bullientes et scaturientes, et incendia vulnerum ex favilla fornacis[3]. Tales sunt animæ homicidales, ardent ira, quia per iram homicidii fraternitas deperiit. Ardent homines ira, ardent et gratia : sed alius est fervor sanitatis, alius fervor ulceris. Ardentes papulæ per totum concepta homicidia scatent, et sanum non est : fervet, sed non de Spiritu Dei. Nam et qui vult subvenire, fervet ; et qui vult occidere, fervet ; ille præcepto, iste morbo ; ille bonis operibus, iste saniosis

[1] Psal. xxxi, 9 — [2] Exod. xx, 13 — [3] Id. ix, 10

ulceribus. Si possemus videre animas homicidarum, plus plangeremus, quam putrescentia corpora ulceratorum.

VIII. Sequitur: « Non furaberis [1]. » Præceptum septimum: et plaga septima, Grando in fructibus [2]. Quod contra præceptum subducis, de cœlo perdis. Nemo enim habet injustum lucrum sine justo damno. Verbi gratia, Qui furatur, acquirit vestem; sed cœlesti judicio amittit fidem. Ubi lucrum, ibi damnum; visibiliter lucrum, invisibiliter damnum: lucrum de sua cæcitate, damnum de Domini nube. Neque enim aliquid sine providentia, charissimi. Aut vere putatis, ea quæ patiuntur homines, dormiente Deo pati? Passim videntur fieri hæc, nubes colligi, imbres infundi, grandinem jaci, tonitruis terram concuti, coruscatione terreri; passim putantur fieri, et quasi ad divinam providentiam non pertinere. Contra tales cogitationes vigilat ille Psalmus: « Laudate Dominum de terra, (cum » laudes istæ essent de cœlo,) dracones et omnes abyssi, » ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ » faciunt verbum ejus [3]. » Ergo qui suo malo desiderio forinsecus furantur, justo Dei judicio intrinsecus grandinantur. O si possent inspicere agrum cordis sui, profecto lugerent, dum ibi non invenirent, quod in os mentis mitterent; etsi in furto suo invenirent, quod in aviditatem ventris mitterent, major fames esset hominis interioris, major fames, et periculosior plaga, et gravior mors. Multi mortui ambulant, et multi facinorosi de vanis divitiis exultant. Denique servum Dei Scriptura intus locupletem dicit: « Absconditus, inquit, cordis vestri homo, qui est » ante Deum dives [4]? » Non ante homines dives, sed ante Deum dives, et ubi Deus videt, ibi dives. Quid ergo tibi prodest, si ubi homo non videt furaris, et ubi Deus videt grandinaris?

[1] Exod. xx, 15.— [2] Id. ix, 23.— [3] Psal. cxlviii, 7, 8.— [4] I Petr. iii, 4.

IX. Octavum præceptum : « Falsum testimonium » non dices[1]. » Octava plaga, Locusta, animal dente noxium[2]. Quid autem vult falsus testis, nisi nocere mordendo, et consumere mentiendo? Denique admonens homines Dei Apostolus, ne se falsis criminationibus appetant : « Si mordetis, inquit, et comeditis invicem, videte ne ab invicem consumamini[3].

X. Nonum Præceptum : « Non concupisces uxorem » proximi tui[4]. » Nota plaga, Densæ tenebræ[5]. Etenim est quædam mœchia, contra quam supra præceptum est, etiam in non appetenda castitate uxoris alienæ. Mœchus est enim qui non it ad uxorem alienam, tantum quia non contentus est sua. Jamvero non solum post suam peccare, sed etiam alienam attentare, vere densæ sunt tenebræ. Nihil enim sic dolet in corde patientis; et qui hoc facit alteri, nihil sic volet pati. Ad alienam paratior est omnis homo : hoc autem nescio utrumne est qui tolerabiliter ferat. O densas tenebras ista facientium, talia concupiscentium! Vere excæcantur furore horribili. Furor enim indomitus est, conculcare viri uxorem.

XI. Decimum præceptum : « Non concupisces ullam » rem proximi tui, non pecus, non possessionem, non sub» jugium, non aliquid omnino proximi tui concupisces[6]. » Huic malo plaga contraria est decima, Mors primogenitorum[7]. In qua plaga cum comparationem quamdam quæro, nihil mihi interim occurrit : fortassis occurrat melius diligentiusque inquirentibus : nisi qui omnes res quas habet hæredibus servat, repredenditur. Huic autem clamat, qui rem proximi concupiscit, et qui furto aufert, et qui furatur aliquid proximi, non potest nisi rem proximi furari. Sed de furto superius jam præceptum est;

[1] Exod. xx, 16. — [2] Id. x, 13. — [3] Galat. v, 15. — [4] Exod. xx, 17. — [5] Id. x, 22. — [6] Id. xx, 17. — [7] Id. xii, 29.

ubi intelligas et rapinam. Non enim de furto præciperet, et de rapina taceret Scriptura, nisi te intelligere voluisset, quia si pœnale est clanculo auferre, multo majoris pœnæ est violenter eripere. Auferre ergo nolens[1] sive occulte, sive palam, habet præceptum suum. Concupiscere autem rem proximi, quod notat Deus in corde, etiamsi justam ibi successionem quæras, non licet. Denique qui volunt res alienas tanquam juste possidere, hæredes se quærunt fieri a morientibus. Quid enim tam justum videtur, quam rem sibi derelictam possidere, habere jure communi? Quid apud te facit homo? Dimissum est mihi : hæreditate consecutus sum : testamentum lego. Nihil videtur justius ista voce avaritiæ. Tu laudas quasi jure possidentem : Deus damnat injuste concupiscentem. Vide qualis es, qui optas te ab aliquo hæredem fieri. Non vis ut habeat hæredes. In hæredibus autem nihil carius primogenito. Proinde in primogenitis tuis punieris, qui concupiscendo res alienas, id quod tibi jure non debebatur, quasi juris umbra perquiris. Et facile est quidem, fratres, corporaliter amittere primogenitos. Moriuntur enim homines, sive ante parentes suos, sive post parentes suos, morituri moriuntur : illud molestum est, ne per hanc occultam et injustam concupiscentiam primogenita cordis tui perdas. Primogenitus enim in nobis imaginem habet gratiæ Dei, novus natus, prior natus, inter omnes tanquam natos cordis nostri primogenita fides est. Nemo enim bene operatur, nisi fides præcesserit. Omnia opera tua bona filii sunt tui spiritales, sed inter hos tibi primogenita est fides. Quisquis rem alienam occulte concupiscis, interius fidem perdis. Eris enim primo sine dubio simulator, obsequens non charitate, sed fraude ; veluti amans eum a quo te cupis fieri hæredem, amando eum mori quæris,

[1] *Forte* volens.

et ut in re ejus te videas possessorem, illi invides successorem.

XII. Eia, fratres, decursis decem præceptis et decem plagis, comparantes contemptores præceptorum contumaciæ Ægyptiorum, cautos vos fecimus, ut habeatis securi res vestras in præceptis Dei; res vestras, inquam, res vestras interioris arcæ vestræ, interioris thesauri vestri; res vestras, quas vobis nec fur, nec latro, nec vicinus potens possit auferre; ubi nec tinea, nec rubigo metuenda est : cum quibus dives exit et naufragus. Sic enim eritis populus Dei inter iniquos Ægyptios, illis hæc in corde patientibus, vobis autem incolumibus in ipsis interioribus hominibus vestris, donec educatur populus de Ægypto quodam exodo suo; quod et fit : nam illud semel factum est, hoc non cessat fieri.

XIII. Sanctificatio nulla divina et vera est, nisi ab Spiritu sancto. Non enim frustra dictus est proprie Spiritus sanctus; cum sit et Pater sanctus et Filius sanctus, nomen tamen proprium hoc Spiritus accepit, ut tertia in Trinitate persona Spiritus sanctus diceretur. Ipse requiescit super humilem et quietum, tanquam in sabbato suo[1]. Ad hoc septenarius numerus etiam sancto Spiritui deputatur, hoc Scripturæ nostræ satis indicant. Viderint meliora meliores, et majora majores; et de isto septenario numero subtilius aliquid et divinius aliquid dicant et explicent : ego tamen, in præsenti sat est, illud video, illud vos ad videndum commemoro septenariam istam rationem inveniri proprie sancto Spiritui deputatam; quia septimo die sonat sanctificatio. Et unde probamus sancto Spiritui deputari septenariam numeri rationem? Dicit Isaïas Spiritum Dei venire super fidelem, super Christianum, super Christi membrum, sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudi-

[1] Isaï. LXVI, 2.

nis, scientiæ et pietatis, Spiritum timoris Dei[1]. Si secuti estis, septem res percucurri, tanquam descendentem ad nos Spiritum Dei a sapientia usque ad timorem, ut nos ascendamus a timore ad sapientiam : Initium sapientiæ timor Dei[2]. Ita ergo septenarius Spiritus et unus Spiritus, septenaria operatione unus. An aliquid evidentius vultis? Pentecosten diem festum Scriptura sancta de septimanis factum commemorat. Habetis in scriptura Tobiæ, ubi evidenter dicitur istum diem factum de septimanis[3]. Septies enim septem, quadraginta novem in summa redeunt. Sed tanquam ut redeatur ad caput. Spiritu enim sancto ad unitatem colligimur, non ab unitate dispergimur : ideo ad quadraginta novem additur unum unitatis, et fiunt quinquaginta. Non ergo jam sine causa quinquagesimo die post ascensionem Domini venit Spiritus sanctus. Resurrexit Dominus, ascendit ab inferis, nondum in cœlum : ab illa resurrectione, ab illa ab inferis assumptione numerantur quinquaginta dies, et venit Spiritus sanctus, in quinquagenario numero tanquam natalem sibi apud nos faciens. Quadraginta enim diebus hic conversatus est Dominus cum Discipulis suis, quadragesimo die ascendit in cœlum, et peractis ibi decem diebus, tanquam decimo præceptorum signo, venit Spiritus sanctus ; quia nemo implet legem nisi per gratiam Spiritus sancti. Itaque, fratres, manifestum est septenarium istum numerum ad Spiritum sanctum pertinere. Quisquis autem non cohæret unitati Christi, et oblatrat adversus unitatem Christi, intelligendus est non habere Spiritum sanctum. Contentiones enim et dissensiones non faciunt nisi animales, de quibus Apostolus dicit : « Animalis au» tem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei[4] » Deinde scriptum est et in epistola Judæ apostoli : « Hi sunt qui

[1] Isaï. XI, 2. — [2] Prov. I, 7. — [3] Tob. II, I, juxta LXX. — [4] I Cor. II, 14.

» segregant semetipsos[1] : » (reprehendens loquebatur,) Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes. Quid manifestius? quid evidentius? Merito veniant, etsi eadem credentes quæ nos, tamen accepturi Spiritum sanctum, quem habere non possunt, quandiu sunt hostes unitatis. Hos autem comparat Apostolus Magis Pharaonis : « (Habentes, inquit, formam pietatis, sed virtutem ejus abnegantes[2] :) » qui in signo tertio defecerunt.

XIV. Jam videte quare in tertio signo defecerunt. Mementote eos qui adversantur unitati, non habere Spiritum sanctum. Tria vero illa præcepta prima in Decalogo ad Dei dilectionem pertinere intelliguntur, ut septem cætera intelligantur ad dilectionem proximi pertinere; ut duabus tabulis Legis et decem præceptis, duo illa tanquam summaria præcepta teneantur : « Diliges Dominum » Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, » et ex tota virtute tua, et diliges proximum tuum tan» quam te ipsum : in his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ[3]. Referamus ergo tria prima præcepta ad dilectionem Dei. Quæ tria prima? Primum, « Non » erunt tibi dii alii præter me : » cui contraria plaga est, Aqua conversa in sanguinem, propter quod summum principium Creatoris ad simila tionem humanæ carnis adductum. Secundum præceptum, « Ne accipias nomen » Domini Dei tui in vanum, » pertinet quantum arbitror, ad regnum Dei, quod est Filius Dei. Unus enim Deus et unus Dominus noster Jesus Christus per quem omnia. Contra verbum, Ranæ : videte contra verbum ranas, contra rationem strepitum, contra veritatem vanitatem. Tertium præceptum de Sabbato, pertinens ad Spiritum sanctum propter sanctificationem, quæ prima in sabbato sonuit,

[1] Jud. I, 19 — [2] 2 Tim. III, 5. — [3] Matth. XXII, 37, etc

quod vobis paulo ante vehementer, quantum potuimus, commendavimus. Huic præcepto contraria inquietudo in Muscis de corruptione nascentibus, in oculos irruentibus. Ideo in hoc tertio signo defecerunt, qui unitatis inimici Spiritum sanctum non habuerunt : facit enim hoc Spiritus sanctus pœna. Aliud enim facit gratia, aliud pœna ; aliud enim facit implendo, aliud deserendo. Denique ut jam evidenter ipsis confitentibus Pharaonis magis agnoscere valeamus, quomodo appellatus est in Evangelio Spiritus Dei, videamus, quod nomen accepit. Objicientes Domino convicium Judæi, cum dixissent : « Hic non ejicit » dæmonia, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum : » respondit ille, Si ergo in Spiritu Dei ejicio dæmonia, » certe supervenit in vos regnum Dei[1]. » Quod alius Evangelista, sic enarrat : « Si ego in digito Dei ejicio dæ» monia[2]. » Quod alius Evangelista dixit, Spiritus Dei; alius dixit, digitus Dei. Ergo digitus Dei, Spiritus Dei. Ideo Lex data scripta digito Dei, quæ Lex data est in monte Sina quinquagesimo die post occisionem ovis celebrato Pascha a populo Judæorum. Implentur quinquaginta dies post occisionem ovis, et datur Lex scripta digito Dei : implentur quinquaginta dies post occisionem Christi, et venit Spiritus sanctus. Gratias Domino, occultanti providenter, aperienti suaviter. Jam videte hoc etiam, fratres, Pharaonis magos evidentissime confiteri. Deficientes in tertio signo dixerunt : « Digitus Dei » est hic[3], » etc.

[1] Matth. XII, 24, etc. — [2] Luc. XI, 20. — [3] Exod. VIII, 19.

SERMO IX[1].

De decem chordis.

I. Dominus et Deus noster misericors et miserator, longanimis et multum misericors, et verax[2]; quam largiter prærogat misericordiam in præsenti sæculo, tam severe minatur judicium in futuro sæculo. Verba quæ dixi scripta sunt, et divinis auctoritatibus continentur, quia, Misericors et miserator Dominus, longanimis et multum misericors et verax[3]. Multum delectat omnes peccatores et amatores sæculi hujus, quia misericors et miserator Dominus, quia longanimis et multum misericors. Sed si amas tam multa mitia, time ibi et ultimum quod ait : et verax. Si enim nihil aliud diceret, nisi, Misericors et miserator Dominus, longanimis et multum misericors; quasi jam converteres te ad securitatem et impunitatem, et ad licentiam peccatorum; faceres quod velles, utereris sæculo, vel quantum tibi permitteretur, vel quantum tibi libido jussisset : et si quis te bene admonendo objurgaret atque terreret, ut cohiberes te ab immoderato fluxu eundo post concupiscentias tuas, deserendo Deum tuum, inter medias voces objurgantis obsisteres, impudenti quidem fronte, veluti audita divina auctoritate, et legeres de libro Dominico : Quid me terres de Deo nostro? Ille misericors est, et miserator et multum misericors. Ne talia homines dicerent, unum verbum addidit in fine, quod ait, Et ve-

[1] Alias xcvi de Tempore — [2] Psal. cii, 8, et cxliv, 8 — [3] Vide Tract xxxiii, in Joan.

rax : et excussit lætitiam male præsumentium, et induxit timorem dolentium. Gaudeamus ad misericordiam Domini : sed timeamus ad judicium Domini. Parcit, dum tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire dum non tacebit in judicio [1].

II. Modo enim licet tibi causam tuam componere. Ante ultimum judicium Dei tui compone causam tuam. Non est unde præsumas, cum ille venerit, nec falsos testes adduces, quibus ille fallatur, nec patronum fraudulentis circumventionibus et linguosis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, ut judicem possis corrumpere. Quid ergo agis apud talem judicem, quem nec fallere, nec corrumpere poteris? Et tamen est quod agas. Tunc enim ipse erit judex causæ tuæ, qui modo testis est vitæ tuæ. Clamavimus, et laudavimus : componamus causam nostram. Qui testis est operum nostrorum, ipse testis est vocum istarum : non sint inanes, convertantur ad gemitum. Tempus est concordandi cum adversario tuo cito. Tam longanimis est Deus videndo iniqua et non puniendo, ut tamen cito sit futurum judicium. More quippe humanæ vitæ prolixum est, quod Deo breve est. Sed et ipsi sæculo et humano generi quod longe videtur, quid consolatur? Numquid si totius generis humani ultimus dies longe est, uniuscujusque dies ultimus longe est? Hoc dico, ex Adam multi anni evoluti sunt, multi anni fluxerunt, et deinceps fluent; non quidem tam multi, sed tamen usque in finem sæculi transibunt anni, sicut et illi transierunt : longum videtur quod restat, (quanquam non erit tantum, quantum transactum est :) et tamen ex transacto præterito tempore, sperandus est reliqui temporis finis. Fuit tunc quidam dies qui diceretur hodiernus, ex illo

[1] Isaï. XLII, 14.

usque ad hunc hodiernum, nonne quidquid futurum fuit, præteritum factum est? Tale habetur, ac si non fuerit. Sic erit quidquid restat extremum. Sed sit et hoc longum, sit prolixum, quantum putaveris, quantum dixeris, quantum cogitaveris, quantum tibi non format Scriptura, sed fingit cogitatio, quantum vis diem judicii prolonga, numquid ultimum diem tuum, id est, vitæ tuæ, quo exiturus es de corpore hoc, producturus es in longum? Sit tibi senectus certa, si potest : cui autem potest? Nonne ex quo incipit homo vivere, jam potest et mori? Possibilitatem mortis initium vitæ facit. In hac terra et in genere humano ille solus mori nondum potest, qui nondum cœpit vivere. Incertus ergo dies tanquam quotidianus sperandus est. Si autem tanquam quotidianus sperandus est incertus dies, componatur cum adversario, dum est tecum in via. Via enim vocatur hæc vita, per quam omnes transeunt; et non recedit iste adversarius.

III. Quis est autem iste adversarius? Adversarius iste non est diabolus : nam nunquam te hortaretur Scriptura, ut cum diabolo concordares. Est ergo alius adversarius, quem sibi homo facit adversarium : nam ille si adversarius esset, tecum in via non esset. At hic est tecum in via, ut concordet tecum. Scit enim quia nisi in via secum concordaveris, jam tradet te judici, judex autem ministro, minister in carcerem[1]. Eloquia ista evangelica sunt, recordantur nobiscum, vel qui legerunt, vel qui audierunt. Ergo quis est adversarius? Sermo Dei. Sermo Dei adversarius tuus est[2] : Quare adversarius est? Quia contraria jubet, quam tu facis. Dicit tibi : « Unus est Deus tuus, » unum Deum cole[3]. » Tu vis dimisso uno Deo tanquam legitimo viro animæ, fornicari per multa dæmonia : et quod est gravius, non quasi aperte deserens et repudians,

[1] Matth. v, 25. — [2] Luc. xii, 58. — [3] Exod. xx, 2, etc.

sicut apostatæ faciunt; sed tanquam manens in domo viri tui admittis adulteros : id est, tanquam Christianus non dimittis Ecclesiam, consulis mathematicos, aut haruspices, aut augures, aut maleficos, quasi de viri domo non recedens adultera anima, et manens in ejus conjugio fornicaris. Dicitur tibi, « Ne accipias in vanum nomen Dei » tui[1]. » Ne existimes creaturam esse Christum, quia pro te suscepit creaturam : et tu contemnis eum qui æqualis est Patri, et unum cum Patre. Dicitur tibi ut spiritaliter observes sabbatum : non quomodo Judæi observant sabbatum carnali otio; vacare enim volunt ad nugas atque luxurias suas[2]. Melius enim faceret Judæus in agro suo aliquid utile, quam in theatro seditiosus existeret : et melius fœminæ eorum die sabbati lanam facerent, quam toto die in menianis suis impudice saltarent. Tibi autem dicitur ut observes spiritaliter sabbatum, in spe futuræ quietis, quam tibi promittit Dominus. Quisquis enim propter illam quietem futuram agit quidquid potest, quamvis laboriosum videatur quod agit; tamen si ad fidem promissæ quietis id refert, nondum quidem sabbatum habet in re, sed habet in spe. Tu autem ad hoc vis requiescere, ut labores; cum ad hoc debeas laborare, ut requiescas. Dicitur tibi, « Honora patrem tuum et ma» trem tuam[3]. » Tu autem contumeliam irrogas parentibus, quam non vis pati a filiis tuis. Dicitur tibi : « Non occides[4]. » Tu autem occidere vis inimicum tuum : et ideo forte non facis, quia times judicem hominem, non quia cogitas Deum. Ignoras quia ille testis est cogitationum? Illo vivo quem vis mori, te homicidam tenet in corde. Dicitur tibi : « Non » mœchaberis[5] : » id est, non ibis ad aliquam aliam præter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, et non vis

[1] Exod. xx, 7. — [2] Cod. Cass. II, fol. 116 : « Melius autem aliquid utile operentur. Melius enim, etc. — [3] Exod. xx, 12. — [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14.

hoc reddere uxori : et cum debeas in virtute præcedere uxorem, quoniam castitas virtus est; tu sub uno impetu libidinis cadis, et vis uxorem tuam victricem esse, tu victus jacens : et cum tu caput sis uxoris tuæ, præcedit te ad Deum, cujus caput es. Vis domum tuam capite deorsum pendere? Caput enim mulieris est vir[1] : ubi autem melius vivit mulier quam vir, capite deorsum pendet domus. Si caput est vir, melius debet vivere vir, et præcedere in omnibus bonis factis uxorem suam; ut illa imitetur virum, et sequatur caput suum. Quomodo caput Ecclesiæ Christus est, et hoc jubetur Ecclesiæ ut sequatur caput suum, et ut per vestigia ambulet capitis sui : sic uniuscujusque domus habet caput virum, et tanquam corpus fœminam. Quo caput ducit, illuc debet corpus sequi. Quare ergo vult caput ire, quo non vult ut corpus sequatur? Quare vult ire vir, quo non vult ut uxor sequatur? Hæc jubendo sermo Dei adversarius est. Nolunt enim homines facere quod vult sermo Dei. Et quid dicam, qui adversarius est sermo Dei, quoniam jubet? Timeo ne ego ipse adversarius sim quibusdam, quia hæc loquor. Quid ad me pertinet? Fortem me faciat qui terret ut loquar, ut non timeam querelas hominum. Nam qui nolunt castitatem servare uxoribus suis, (et abundant tales,) nolunt me ista dicere. Sed velint nolint, dicturus sum. Si enim vos non exhortor ut cum adversario concordetis, ego cum illo in lite remanebo. Qui vobis jubet ut faciatis, ipse nobis jubet ut loquamur. Si non faciendo quod jubet ut faciatis, adversarii ejus estis; non dicendo quod jubet ut dicamus, adversarii ejus remanebimus.

IV. Numquid in cæteris, quæ supra dixi, multis immoratus sum? Hoc enim præsumimus de Charitate Ves-

[1] Ephes. v, 23.

tra, quia unum Deum colitis. Hoc præsumimus de fide catholica, quæ in vobis est, quia Filium Dei æqualem creditis Patri : nec in vanum accipitis nomen Domini Dei vestri, ut putetis creaturam esse Filium Dei. Quoniam omnis creatura vanitati subjecta est [1]. Sed creditis eum æqualem Patri esse, Deum de Deo, Verbum apud Deum, Verbum Deum, per quod facta sunt omnia, lumen de lumine, coæternum illi qui genuit, unum cum illo qui genuit : et hoc Verbum creditis assumpsisse creaturam, de virgine Maria assumpsisse mortalitatem, et passum fuisse pro nobis; ea legimus, et credimus, ut salvemur. Nec in eo immoratus sum, ut quidquid facitis, pro spe futura faciatis. Novi enim omnium Christianorum mentes de sæculo futuro cogitare. Qui enim non de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christistianus est, ut id quod in fine Deus promittit, accipiat, nondum Christianus est. Neque in eo immoratus sum, ubi dicit sermo Dei : « Honora patrem tuum, et matrem tuam[2]. » Multi enim honorant parentes, et raro invenimus parentes conquerentes de improbitate filiorum, quamvis non desint : sed tamen quam raro fit, tam breviter monendum fuit. Nec in eo ubi dictum est : « Non occides, » immorari volui : non enim credo esse hic turbam homicidarum. Illud vero malum late serpens plus occupavit, et in eo vehementius irritatur adversarius ille, qui ideo clamat, ut sit aliquando amicus. Querelæ quotidianæ sunt, quanquam ipsæ fœminæ jam nec audent conqueri de viris suis. Ita invadens omnia consuetudo pro lege observatur, ut jam et mulieribus forte persuasum sit, licere hoc viris, non licere mulieribus. Solent enim audire adductas mulieres esse ad forum, quæ forte cum servis inventæ sunt : adductum

[1] Rom. VIII, 20. — [2] Exod. XX, 12.

virum ad forum, quia inventus est cum ancilla sua, nunquam audierunt; cum sit par peccatum. In peccato pari innocentiorem facit videri virum, non divina veritas, sed humana perversitas. Etsi forte hodie acriorem quisquam passus fuerit uxorem suam, et liberius murmurantem, cui jam videbatur quia licebat viro, et audivit in Ecclesia quia non licet viro.: si ergo passus fuerit uxorem suam liberius jam, ut dixi, murmurantem, et dicentem sibi, Non licet quod facis; simul audivimus, Christiani sumus, quod a me exigis, redde mihi : fidem tibi debeo, fidem mihi debes, fidem Christo ambo debemus; et si me fallis, non fallis eum cujus sumus, non fallis eum qui nos emit. Hæc atque hujusmodi audiens ille, quæ non solet, dum non vult in se fieri sanus, in me fit insanus, irascitur, maledicit : fortassis etiam dicat, Quomodo factum est ut huc ille veniret (2), aut uxor mea ipso die in Ecclesiam procederet? Et hoc credo quod in cogitatione sua dicat : nam libere erumpere in vocem non audet, nec ante solam uxorem suam. Fortassis enim si eruperit, et hoc dixerit, potest illa respondere, et dicere, Quare maledicis, cui paulo ante acclamabas? Certe conjuges sumus : cum lingua tua discordas, mecum concorditer quomodo vivere poteris? Nos, fratres, pericula vestra intuemur, non voluntates vestras attendimus : nam et medicus si voluntatem ægri attendat, nunquam illum curat. Quod non est faciendum, non fiat : quod prohibet Deus, non fiat. Qui Deo credit, ab ipso audit quod dicimus. Certe melius erat quibusdam nolentibus corrigi, ut vel huc non veniremus, si ista dicturi eramus; vel quia jam venimus, non ea diceremus.

V. Nudiustertiano die memini me dixisse Sanctitati Vestræ, quia si citharœdi essemus, ut hujusmodi aliquid

popularitcr exhibentes pro studiis nugacitatis vestræ, quæ jam quæsumus ut relinquatis, tenuissetis nos, ut daremus vobis diem, et quisque pro modulo suo conferret nobis mercedem. Quare ambularemus delectati vanis canticis nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus etenim turpitudinibus cantionum animi humani illecti enervantur, et decidunt a virtute, defluentes in turpitudinem; et propter ipsas turpitudines postea sentient dolores, et cum magna amaritudine digerunt, quod cum dulcedine temporali biberunt. Melius ergo nos amara vobis cantamus ad tempus, quæ postea dulcescant in vobis. Nec mercedem aliquam exigimus, nisi ut faciatis quæ dicimus : imo non faciatis, si nos dicimus : si autem omnibus ille dicit, qui neminem timet, et per quem fit in nomine ipsius et in gloria misericordiæ ipsius, ut et nos neminem timeamus; omnes audivimus, omnes faciamus, omnes cum nostro adversario concordemus.

VI. Putate me citharædum esse, quid vobis possum amplius canere? Ecce psalterium fero, decem chordas habet : hoc vos paulo ante cantastis, antequam inciperem loqui; chorus meus vos fuistis. Nonne vos paulo ante cantastis, Deus canticum novum cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi [1]? Ipsas decem chordas modo percutio. Quare amara est vox psalterii Dei? Psallam tibi in psalterio decem chordarum. Non vobis hoc canto, quod vos non faciatis. Decalogus enim Legis decem præcepta habet : quæ decem præcepta sic sunt distributa, ut tria pertineant ad Deum, septem pertineant ad homines. Tria ad Deum, quæ jam dixi : Unus est Deus noster, ei nullam similitudinem debemus facere, et non fornicari post Deum, qui unus est : quia Deus et Christus Filius Dei unum

[1] Psal. CXLIII, 9.

est cum Patre. Et ideo non debet a nobis accipi in vanum, ut putemus eum factum, id est, creaturam aliquam, per quem facta sunt omnia : quia ipse unus Deus, Pater est et Filius et Spiritus sanctus. In Spiritu sancto, hoc est, in dono Dei, requies nobis sempiterna promittitur. Inde modo pignus accepimus. Sic enim dicit Apostolus : « Qui dedit nobis pignus Spiritum[1]. » Si pignus accepimus, ut incipiamus in Domino et in Deo nostro tranquilli esse, ut simus in Deo nostro mites, simus in Deo patientes ; erimus etiam in illo unde pignus accepimus, in æternum quieti ; quod erit sabbatum sabbatorum, propter ipsam requiem pertinentem ad donum Spiritus sancti. Tertium itaque præceptum de sabbato, quod diximus, quod carnaliter Judæi celebrant, nos spiritaliter agnoscamus. Nam quia Spiritus sanctus dicitur, propterea septimum diem sanctificavit Deus, quando fecit omnia opera sua, sicut in Genesi scriptum legimus. Non ibi habes nominatam sanctificationem, nisi illo die ubi dicitur, Requievit Deus ab operibus suis. Non enim fatigatus erat Deus, ut diceretur, « Requievit Deus ab ope- » ribus suis[2] ; » sed in illo verbo tibi laboranti requiem promisit ut quia fecit omnia bona valde, et sic dicitur, Requievit Deus, intelligas etiam te post bona opera requieturum, et sine fine requieturum. Nam omnia superiora quæ dicta sunt, id est, dies superiores habent vesperam : septimus iste dies non habet vesperam[3], ubi Deus sanctificavit requiem. Dicitur ibi, Factum est mane, ut inciperet ipse dies. Non dictum est, Factum est ves-

[1] 2 Cor. I, 22. — [2] Gen. II, I. — [3] Cod. Cass. II, fol. 118 : « Non habet vesperam, nam et in prima die dicitur : Factum est vespere ; et in secundo, et in tertio, et in quarto, et in quinto, et in sexto die. dicitur : Factum est vespere. Venitur ad septimum, ubi Deus sanctificavit requiem. Dicit ibi, etc. »

pera, ut finiretur dies : sed dictum est, Factum est mane, ut fieret sine fine dies. Sic incipit ergo requies nostra, quasi mane : sed non finitur, quia in æternum vivemus. Ad hanc spem quidquid facimus si facimus, sabbatum observamus. Ipsa est tertia chorda hujus decalogi; id est, psalterii decachordi : in tribus enim chordis ad Deum pertinent præcepta.

VII. Si diceretur nobis, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua [1], et de proximo nostro nihil diceretur, non esset decachordum, sed trichordum. Quia vero addidit Dominus, Et diliges proximum tuum tanquam te ipsum; et contexuit dicens, In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ [2] : tota Lex in duobus præceptis est, in dilectione Dei et dilectione proximi; ad duo itaque præcepta, id est, ad dilectionem Dei et proximi pertinet Decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia Deus est Trinitas. Ad alterum vero præceptum, id est, ad dilectionem proximi, septem cordæ : quomodo vivatur inter homines. Nam ipse numerus septenarius, tanquam septem chordarum, incipit ab honore parentum. « Honora patrem tuum et matrem tuam [3]. » Ad parentes enim suos homo aperit oculos, et hæc vita ab eorum amicitia sumit exordium. Quisquis autem suis parentibus non defert honorem, quibus parere poterit? « Honora » patrem tuum et matrem tuam. » Et dicit Apostolus : « Honora patrem tuum et matrem tuam, quod est man» datum primum [4]. » Quomodo primum, quando quartum est mandatum, nisi quia in septenario numero est primum? Ad dilectionem proximi primum est in altera tabula. Nam ideo duæ tabulæ Legis datæ sunt. Deus enim

[1] Deut. v, 6. — [2] Matth. xxii, 37, etc. — [3] Exod. xx, 12. — [4] Ephes. vi, 2.

famulo suo Moysi in monte duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapideis conscripta erant decem præcepta Legis[1], (quod est psalterium decem chordarum,) tria in una tabula ad Deum pertinentia, septem in altera tabula ad proximum. In altera ergo tabula primum est : « Honora patrem tuum et matrem tuam. » Secundum, « Non mœchaberis. » Tertium, « Non occides. » Quartum, « Non furaberis. » Quintum, « Non falsum testimonium dices. » Sextum, « Non concupisces uxorem proximi tui. » Septimum, « Non concupisces rem proximi tui. » Hæc jungamus illis tribus ad dilectionem Dei pertinentibus, si in psalterio decem chordarum volumus cantare canticum novum.

VIII. Attendat enim Charitas Vestra, ut dicam quod Dominus suggerit. Accepit Legem populus Judeorum istam in decalogo : non observavit. Et quicumque obtemperabant, timore obtemperabant pœnæ, non amore justitiæ : portabant psalterium, non cantabant. Cantanti enim voluptas est, timenti onus est. Ideo vetus homo aut non facit, aut timore facit, non amore sanctitatis, non delectatione castitatis, temperantiæ, charitatis, sed timore. Vetus enim homo est; et vetus homo canticum vetus cantare potest, non novum. Ut autem cantet canticum novum, sit novus homo. Quomodo autem possit esse novus homo, audi, non me, sed Apostolum dicentem : « Exuite vos veterem hominem, et induite novum[2]. » Et ne quis putaret, cum dixit : « Exuite vos veterem hominem et induite novum : » aliquid deponendum esse et aliquid accipiendum, cum de mutando præciperet homine, subjecit et ait : « Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem[3] » Hoc est quod ait : « Exuite veterem hominem, et induite novum : » hoc dixit, Mu-

[1] Exod. XXXI, 18. — [2] Ephes. IV, 22, etc. — [3] Ibid. 25

tate mores. Sæculum diligebatis, Deum diligite : nugatoria iniquitatis, temporales voluptates diligebatis; proximum diligite. Si dilectione facitis, canticum novum cantatis : si timore facitis, facitis tamen; portatis quidem psalterium, sed nondum cantatis : si autem nec hoc facitis, projicitis ipsum psalterium. Melius est vel portare, quam projicere : sed rursus, melius cum voluptate cantare, quam cum onere portare. Nec pervenit ad canticum novum, nisi jam cum voluptate cantans. Nam qui portat cum timore adhuc in vetustate est. Et quid est quod dico, fratres, attendite. Non concordavit cum adversario suo, qui cum timore adhuc facit : timet enim ne veniat Deus, et damnet illum. Nam nondum delectat castitas, nondum illum delectat justitia; sed judicium Dei formidans, a factis temperat : non concupiscentiam ipsam damnans, quæ sævit in eo. Nondum illum delectat quod bonum est : nondum ibi habet suavitatem, ut cantet conticum novum; sed de vetustate pœnas timet : nondum concordavit cum adversario.

IX. Tales enim homines plerumque supplantantur tali cogitatione, ut dicant sibi, Si fieri posset, non nobis minaretur Deus, non talia per Prophetas suos diceret, quæ homines deterrerent; sed antequam veniret, daret omnibus indulgentiam, ignosceret omnibus, postea veniret, neminem mitteret in gehennas. Jam quia iniquus est, iniquum vult Deum. Vult te Deus facere similem sui, et conaris tu Deum facere similem tui. Placeat tibi ergo Deus qualis est, non qualem illum esse vis. Perversus enim es, et talem vis Deum qualis es, non qualis est. Si autem placeat tibi qualis est, corrigeris, et diriges in eam regulam cor tuum, a qua nunc alienus distortus es. Placeat tibi Deus qualis est, ama qualis est : non te ipse amat qualis es, sed odit te qualis es. Ideo tui miseretur,

quia odit te qualis es, ut faciat te qualis nondum es. Faciat te, dixi, qualis nondum es. Nam illud tibi non promittit, quia faciet te qualis est. Nam eris qualis est, sed ad quemdam modum, id est, imitator Dei velut imago, sed non qualis imago est Filius. Nam etiam imagines in hominibus diversæ sunt. Filius hominis habet imaginem patris sui, et hoc est quod pater ejus, quia homo est sicut pater ejus. Iu speculo autem imago tua non hoc est quod tu. Aliter est enim imago tua in filio, aliter in speculo : in filio est imago tua secundum æqualitatem substantiæ; in speculo autem quantum longe est a substantia, et tamen est quædam imago tua, quamvis non talis, qualis in filio tuo secundum substantiam. Sic in creatura, non hoc est imago Dei, quod est in Filio qui hoc est quod Pater, id est, Verbum Dei per quod facta sunt omnia. Recipe ergo similitudinem Dei, quam per mala facta amisisti. Sicut enim in nummo imago imperatoris aliter est, aliter in filio : nam imago et imago est; sed aliter impressa est in nummo, aliter in filio, aliter in solido aureo imago imperatoris : sic et tu nummus Dei es, ex hoc melior, quia cum intellectu et cum quadam vita nummus Dei es, ut scias etiam cujus imaginem geras, et ad cujus imaginem factus sis : nam nummus nescit se habere imaginem imperatoris. Ergo ut dicere cœperam, odit te Deus qualis es, sed amat te talem qualem te esse vult : et ideo ille te ut muteris hortatur. Concorda cum illo, et incipe primo bene velle, et odisse te qualis es : hoc sit tibi initium concordiæ cum sermone Dei, ut incipias primo tu odisse te qualis es. Cum cœperis et tu odisse te talem qualis es, sicut te talem odit Deus, incipis jam ipsum diligere Deum qualis est.

X. Ægrum attendite. Æger ægrotantem se odit qualis est : inde incipit concordare cum medico. Quia et medi-

cus odit eum qualis est : nam ideo vult sanum esse, quia odit eum febrientem : et est medicus febris persecutor, ut sit hominis liberator. Sic avaritia, sic libido, sic odium, concupiscentia, luxuria, sic nugacitas spectaculorum, febres sunt animæ tuæ, debes illas odisse cum medico : ita concordas cum medico, niteris cum medico, et libenter audis quod jubet medicus, libenter facis quod jubet medicus, et proficiente jam sanitate incipiunt etiam delectare præcepta. Quam onerosus est cibus ægris quando reficiuntur? et pejorem horam deputant ægri refectionis suæ, quam suæ accessionis; et tamen cogunt se concordantes cum medico, et quamvis inviti et obluctantes vincunt se ut aliquid accipiant. Quanta aviditate sani majora percepturi sunt, unde ægri minora vix accipiunt? Sed unde hoc factum est? Quia oderant febrem suam, et cum medico concordaverunt, et simul persequebantur febrem medicus et ægrotus. Cum ergo et nos talia dicimus, non odimus nisi febres vestras : imo in nobis ipse sermo Dei febres vestras odit, cum quo concordare debetis. Nam nos quid sumus, nisi liberandi vobiscum, sanandi vobiscum?

XI. Modo non me intueamini, sed sermonem Dei. Nolite irasci medicamento vestro; non inveni enim aliud qua transirem. Veni ad quintam chordam homo, qui tango psalterium decem chordarum, numquid prætermissurus eram quintam? Imo assidue percussurus. In illa enim video jacere totum pene genus humanum, in illa video plus laborare. Ipsam percutiendo quid dico? Nolite mœchari post uxores vestras, quia non vultis ut mœchentur post vos uxores vestræ. Nolite ire vos, quod eas sequi non vultis. Sine causa vos excusare conamini, quando dicitis, Numquid eo ad uxorem alienam? Ad ancillam meam eo. Vis ut dicat uxor tua tibi, Numquid eo ad virum alienum?

Ad servum meum eo. Dicis, Non est uxor aliena, ad quam vado. Numquid vis dicatur tibi, Non est vir alienus, ad quem vado? Absit ut dicat hoc illa. Melius enim dolet te, quam imitatur te. Illa enim casta et sancta fœmina et vere Christiana, quæ dolet fornicantem virum, et non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatem; non ideo non vult ut facias, quia et ipsa non facit, sed quia tibi non expedit. Nam si propterea non facit, ut tu non facias; si feceris, faciet. Si autem Deo illud debeat, si Christo illud debeat quod tu exigis, et ideo reddat, quia jubet ille; et si fornicatur vir, castitatem fœmina illa Deo exhibet. Christus enim loquitur in cordibus bonarum, fœminarum, loquitur intus ubi non audit vir, quia nec dignus est, si talis est : loquitur ergo ille interius, et dicit, et filiam suam consolatur hujusmodi verbis : De injuriis viri tui torqueris, quid tibi enim fecit? Dole; sed ipsum noli imitari, ut male facias, sed ipse te imitetur in bono. Nam in eo quod male facit, noli eum putare caput tuum, sed me Deum tuum. Nam si et in eo quod male facit caput est, et secuturum est corpus caput suum; eunt ambo per præceps. Ut autem non sequatur malum caput suum, teneat se ad caput Ecclesiæ Christum : huic debens castitatem suam, huic deferens honorem suum, absens sit vir, præsens sit vir, non peccat illa; quia nunquam est absens, cui debet ut non peccet.

XII. Hæc ergo fratres mei facite, ut possitis concordare cum adversario. Nec amara sunt quæ dico; aut si amara sunt, curant. Potio ista si amara est, accipiatur : quia in periculo sunt viscera, amara est, bibatur. Melius est modica amaritudo in faucibus, quam æternum tormentum in visceribus. Mutate ergo vos. Quicumque non faciebatis hoc bonum castitatis, jam facite. Nolite dicere, Non potest fieri. Fœdum est, fratres mei, turpe est, ut vir dicat, non posse fieri, quod facit fœmina. Scelus est,

ut vir dicat, Non possum. Quod potest fœmina, vir non potest? Quid enim, illa carnem non portat? Prior a serpente decepta est. Castæ uxores vestræ ostendunt vobis, fieri posse quod non vultis facere, et dicitis fieri non posse. Sed forte dices, ideo illam facilius facere posse, quia multa illi custodia est, legis præceptum, diligentia maritalis, terror etiam legum publicarum; est etiam verecundiæ et pudoris illius magnum munimentum. Multæ custodiæ faciunt fœminam castiorem, virum castum faciat ipsa virilitas. Nam ideo mulieri major custodia, quia major infirmitas. Illa erubescit viro, tu non erubescis Christo? Tu liberior, quia fortior: quia facile vincis, ideo tibi commissus es. Super illam et diligentia viri, et terror legum, et consuetudo morum, et verecundia major: et Deus super te, tantum Deus. Invenis enim facile pares viros, quibus non timeas erubescere, quia faciunt illud multi. Et tanta est perversitas generis humani, ut aliquando metuendum sit ne castus erubescat inter impudicos. Ideo non cesso tangere quintam istam chordam, propter ipsam perversam consuetudinem et labem totius, ut dixi, generis humani. Si quis inter vos faciat homicidium, quod avertat Deus, pellere illum vultis de patria, et continuo, si fieri potest, excludere. Si quis faciat furtum, odistis illum, nec videre vultis. Si quis dicat falsum testimonium, abominamini, nec vobis homo videtur. Si quis concupiscat alienas res, raptor et injustus deputatur. Si quis volutatur cum ancillis suis, amatur, blande accipitur, convertuntur vulnera in joca. Si quis autem existat qui dicat se castum, non facere adulterium, notum autem sit quod non faciat; erubescit accedere ad illos non sui similes, ne insultent, ne irrideant, ne dicant non esse virum. Ad hoc delapsa est humana perversitas, ut vir habeatur victus a libidine, et vir non habeatur victor li-

bidinis. Triumphantes exultant, et non sunt viri jacent prostrati, et viri sunt? Si spectares, ille tibi videretur fortior, qui jaceret sub bestia, quam qui perimeret bestiam?

XIII. Sed quia dissimulatis a pugna interiore, et delectant vos pugnæ exteriores, ideo non vultis pertinere ad canticum novum; ubi dicitur : « Qui docet manus » meas ad prælium[1], et digitos meos ad bellum[2]. » Est enim bellum, quod secum agit homo, dimicans contra concupiscentias malas, frenans avaritiam, elidens superbiam, suffocans ambitionem, trucidans libidinem. Has pugnas facis in occulto, et non vinceris in aperto. Ad hoc docentur manus vestræ ad prælium, et digiti vestri ad bellum. Non est hoc in spectaculis vestris. In illis spectaculis non id est Venator, quod citharista; aliud agit Venator, aliud citharista : in spectaculo Dei unum est. Tange easdem decem chordas, et feras occides, utrumque simul facis. Tangis primam chordam, qua unus colitur Deus; cecidit bestia superstitionis. Tangis secundam, qua non accipis nomen Domini Dei tui in vanum; cecidit bestia erroris nefandarum hæresum, quæ id putaverunt. Tangis tertiam chordam, ubi pro spe futuræ quietis facis quidquid facis; interficitur crudelior cæteris bestiis amor sæculi hujus. Propter amorem enim sæculi hujus laborabant homines in omnibus negotiis : tu autem in omnibus bonis operibus tuis labora, non propter amorem sæculi hujus, sed propter sempiternam requiem quam promittit Deus. Vide quomodo utrumque simul facis, et chordas tangis, et bestias occidis, id est, et citharista es et Venator. Non vos delectant talia spectacula, ubi non promeremur oculos Editoris, sed oculos Redemptoris? « Honora patrem tuum et matrem tuam : »

[1] Psal. xvii, 35. — [2] Id. cxliii, 1.

tangis quartam chordam, ut honorem parentibus deferas; cecidit bestia impietatis. « Non mœchaberis : » tangis quintam chordam; cecidit bestia libidinis. « Non occides : » tangis sextam chordam; cecidit bestia crudelitatis. « Non » furtum facies[1] : » tangis septimam chordam; cecidit bestia rapacitatis. « Non falsam testimonium dices : » tangis octavam chordam; cecidit bestia falsitatis. « Non » concupisces uxorem proximi tui : » tangis nonam chordam; cecidit bestia adulterinæ cogitationis. Aliud est enim non facere aliquid tale præter uxorem, aliud non appetere alienam uxorem. Ideo duo præcepta sunt, « Non » mœchaberis, » et, « Non concupisces uxorem proximi » tui. Non concupisces rem proximi tui : » tangis decimam chordam; cecidit bestia cupiditatis. Ita cadentibus omnibus bestiis, securus et innocens in Dei dilectione et humana societate versaris. Tangens chordas decem, quot bestias occidis[2]? Nam multa capita sunt sub istis capitibus. In singulis chordis non singulas bestias, sed greges interficis bestiarum. Sic ergo canticum novum cum amore, non cum timore cantabis.

XIV. Noli dicere tibi, quando forte luxurianter aliquid vis agere, Uxorem non habeo, facio quod volo; non enim post uxorem meam pecco. Jam nosti pretium tuum, jam nosti quo accedis, quid manduces, quid bibas; imo quem manduces, quem bibas. Abstine te a fornicationibus. Ne forte mihi dicas, Ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo; nec illud præceptum violo, quo dictum est, « Non mœchaberis[3]; » quia uxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio : nec illud præ-

[1] Cod. Cass. II, fol. 122 : « Multa bestia subrepit in humanitate. Humana enim societas ex eo conficitur, ut unusquisque ea quæ sua, quæ justa possidet securus possideat. Tangis, etc. » — [2] Cod. Cass. II, fol. 122 : « Et capita diximus. Nam multa, etc. » — [3] Exod. XX, 14.

ceptum violo, ubi dictum est : « Non concupisces uxorem » proximi tui[1]. » Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? Non invenimus chordam, quam tangamus? non invenimus chordam? Quo nervo ligemus fugitivum istum[2]? Non fugiat, habet unde ligetur : sed amet, et non erit ligamentum, sed ornamentum. Non enim ligamentum, sed ornamentum in ipsis decem chordis invenimus. Decem enim præcepta ad duo illa referuntur, sicuti audivimus, ut diligamus Deum et proximum : et duo illa ad unum illud. Unum est autem, Quod tibi fieri non vis, alii ne feceris. Ibi continentur decem, ibi continentur duo.

XV. Sed dicis, Furtum si faciam, id facio quod pati nolo : si occidam, id facio quod ab altero pati nolo : si parentibus meis honorem non deferam, quando volo ut deferatur mihi a filiis meis, id facio quod pati nolo : si sim mœchus et aliquid tale moliar, id facio quod pati nolo; nam si quis interrogetur, dicit, Nolo ut uxor mea tale aliquid faciat : si concupisco uxorem proximi mei, nolo quisquam concupiscat meam; id facio quod pati nolo : si concupisco rem proximi mei, nolo ut auferatur mea; id facio quod pati nolo : cum vero ad meretricem eo, cui facio quod pati nolo? Quod gravius est, ipsi Deo. Intelligat Sanctitas Vestra. Etenim, Quod fieri tibi non vis, alii ne feceris, ad duo præcepta pertinet. Quomodo pertinet ad duo præcepta? Si homini non feceris quod pati non vis ab homine, ad proximi præceptum pertinet, ad dilectionem proximi, ad septem chordas : si autem quod non vis pati ab homine, ipsi Deo vis facere, quid est hoc? non facis alteri quod pati non vis? Carior tibi factus est

[1] Exod. xx, 17. — [2] Cod. Cass. II, fol. 122 : « Quo cervum istum ligemus? — [3] Tob. IV, 16.

homo quam Deus? Ergo quomodo, inquit, facio ipsi Deo[1]? Corrumpis te ipsum. Et unde injuriam facio Deo, quia corrumpo me ipsum? Unde facit tibi injuriam, qui voluerit forte lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nonne in te id contumelia est? Cum vero imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes et per diffluentias libidinis[2], attendis quia ad nullius uxorem accessisti, attendis quia post uxorem tuam nihil fecisti, quia uxorem non habes; et non attendis per libidines et illicitas fornicationes cujus imaginem violasti? Postremo Deus qui scit quid tibi utile sit, qui vere sic suos servos gubernat ad utilitatem illorum, non ad suam; non enim indiget servis quasi ad adjutorium, sed tu indiges Domini auxilio: ipse ergo Dominus qui scit quid tibi sit utile, uxorem concessit, nihil amplius. Hoc jussit, hoc præcepit, ne per illicitas voluptates corruat templum ejus, quod esse cœpisti. Numquid hoc ego dico? Apostolum audite: « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus » Dei habitat in vobis[3]? » Hoc dicit Christianis, hoc dicit fidelibus: « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei » habitat in vobis? » Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus? Videtis quomodo minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei? Certe facis alicui quod pati non vis. Non est ergo qua evadatur: tenetur ille, qui se teneri non putabat. Omnia enim peccata hominum, aut ad corruptelam pertinent flagitiorum, aut ad facinora nocendi. Quia Deo nocere non potes in

[1] Cod. Cass. II, fol. 122: « Ergo quomodo facio, inquit, Deo injuriam? Quia corrumpis te ipsum. » — [2] Cod. Cass. II, fol. 122: « Cui fit injuria, nisi Deo? Attendis, etc. » — [3] I Cor. III, 16.

facinoribus, in flagitiis eum offendis, in corruptelis eum offendis, in te illi facis injuriam. Facis enim injuriam gratiæ ipsius, domui ipsius.

XVI. Servum si haberes, velles ut serviret tibi servus tuus : servi tu meliori Domino Deo tuo. Servum tuum non tu fecisti, et te et servum tuum ille fecit : vis ut tibi serviat cum quo factus es, et non vis servire ei a quo factus es ? Ergo cum vis ut serviat tibi servus tuus homo, et tu non vis servire Domino Deo tuo, facis Deo quod tu pati non vis. Ergo illud unum præceptum continet duo, illa duo continent decem, illa decem continent omnia. Cantate ergo in psalterio decem chordarum canticum novum. Ut autem cantetis canticum novum, estote homines novi. Diligite justitiam : habet pulchritudinem suam. Ideo non vultis illam videre, quia aliud amatis. Nam si aliud non amaretis, eam utique videretis. Quare illam videtis, quando illam exigitis ? Quare laudas fidem, quando illam exigis de servo tuo ? Quam pulchra res fides ? Sed tunc pulchra est, quando de servo exigitur ; tunc videtur, quando ab altero expetitur : quando de te exigitur, non videtur. Aurum vides, fidem non vides. Sicut lucet aurum ad oculos corporis, sic lucet fides ad oculos cordis. Aperis ad illam oculos cordis, quando vis ut exhibeat illam tibi servus tuus. Si tibi illam exhibuerit, laudas servum, et prædicas eum, et dicis, Præclarum servum habeo, magnum servum habeo, fidelem servum habeo. Quod laudas in servo, non exhibes Domino : et eo sceleratius, quia vis ut meliorem habeas tu servum, quam te Deus[1]. Jubet Deus servo tuo, ut bonus sit erga te. Quomodo jubet uxori tuæ, ut et si tu

[1] Cod. Cass. II, fol. 124 : « Meliorem si vis habere servum quam Deus habeat te, dignior est Deus, qui habeat servum bonum quam tu. Te bonum servum non exhibes Deo, et exigis a servo tuo, ut bonus sit circa te, qui non vis bonus esse circa Deum. Ecce jubet Deus, etc.

mœchaberis, non mœchetur : sic jubet servo tuo, ut et si tu non servis Domino tuo, serviat tibi. Sed hoc totum vide ut ad admonitionem tuam valeat, non ad perniciem tuam. Etenim servus ille quod tibi servit indigno digne, id est, quod indigno tibi bene servit, et fideliter servit, et pure te diligit, Deo debet, non tibi. Justum est ergo, ut et tu attendas quia sub Domino es, ad quem et ille attendit, ut serviat tibi. Imple ergo quod dictum est : « Quod » tibi non vis fieri, alii ne feceris[1].» Sed ipsum alii cum dicis, utrumque attende, et proximum et Deum. Canta in psalterio decem chordarum, canta canticum novum : concorda cum sermone Dei, cum est tecum in via. Concorda cum adversario tuo cito, ne cum discordia venias ante judicem. Si facis quod audis, concordasti cum eo : si autem non facit, rixaris cum eo, et nondum composuisti quousque facias.

XVII. Ut autem concordetis, abstinete vos a detestabilibus corruptelis et a detestabilibus inquisitionibus, a a mathematicis, ab haruspicibus, a sortilegis, ab auguribus, a sacrilegiis; abstinete vos, quantum potestis, a nugatoriis spectaculis. Si quæ delectationes sæculi subrepunt in animam; exercete vos in misericordia, exercete vos in eleemosynis, in jejuniis, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non possunt nisi subrepere in animam propter fragilitatem humanam. Noli illa contemnere, quia minora sunt; sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei. Minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, ut uno morsu guttur frangat : sed et plerumque bestiæ minutæ multæ necant. Si projiciatur quisquam in locum pulicibus plenum, numquid non moritur ibi? Non sunt quidem majores : sed infirma est natura humana,

[1] Tob. IV, 16.

quæ etiam minutissimis bestiis interimi potest. Sic et modica peccata : attenditis quia modica sunt; cavete, quia plura sunt. Quam minutissima sunt grana arenæ : si arenæ amplius in navem mittatur, mergit illam ut pereat. Quam minutæ sunt guttæ pluviæ : nonne flumina implent, et domos dejiciunt? Ergo ista nolite contemnere. Sed dicturi estis, Et quis potest sine istis? Ne hoc diceres, (quia vere nemo potest,) Deus misericors videns nostram fragilitatem, posuit contra remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, jejuniorum, orationum : ipsa sunt tria. Ut autem verum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Ut ex quo tibi abundat, des ei qui non habet; et cum te lædit aliquis, ignoscas illi.

XVIII. Sed ne putetis, fratres, quia facienda sunt quotidie adulteria, et eleemosynis quotidianis mundanda sunt. Ad illa majora scelera non sufficiunt quotidianæ eleemosynæ, ut ea mundent. Aliud est ubi mutes vitam, aliud est ubi toleres vitam. Illa mutanda est : si mœchus eras, noli esse mœchus : si fornicator eras, noli fornicari : si homicida, noli esse homicida : si ibas ad mathematicum et ad cæteras pestes sacrilegas, jam desine[1]. Arbitraris hæc, nisi fieri desinant, quotidianis eleemosynis posse mundari? Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguam facile committuntur, ut est verbum durum, aut cum labitur aliquis in risum immoderatum, aut in hujusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt. Cum ipsa uxore si exceditur concumbendi modus procreandis liberis debitus, jam peccatum est. Ad hoc etenim ducitur uxor : nam id etiam tabulæ indicant, ubi scribitur, Liberorum pro-

[1] Cod. Cass. II, fol. 124 : « Si ibas ad augures, noli pergere, maxime cum peccatum hoc gravius sit, et sit bestia quæ guttur frangat. An arbitraris, etc. »

creandorum causa. Quando tu uti uxore amplius quam necessitas procreandorum liberorum cogit, volueris, jam peccatum est : et ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ utique concessa sunt, si forte excedis modum, et amplius accipis quam necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico : sed tamen peccata sunt; et non sunt levia, quia plura. Quia vero quotidiana et plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, et nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianam ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

XIX. Et cum facis eleemosynam, non superbe facias, nec sic ores quemadmodum ille Pharisæus[1]. Sed tamen quid ibi dixit? « Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque possideo[2]. » Et nondum fusus erat sanguis Domini. Tantum pro nobis pretium accepimus, et saltem nec tantum erogamus, quantum Pharisæus. Et habes alio loco aperte dicentem Dominum : « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum[3]. » Ergo illi dant decimas; tu si centesimam dederis, aliquid magnum te fecisse gloriaris. Attendis enim quid alius non faciat, non quid te jubeat Deus facere. Metiris te de comparatione pejoris, non de jussione melioris. Non quia ille nihil facit, ideo tu magnum aliquid facis[4]; sed quia gau-

[1] Cod. Cass. II, fol. 124 : « Nec sic descendas de templo, non justificatus. Sed tamen, etc. » — [2] Luc. XVIII, 12. — Cod. Cass. II, fol. 124 : « Et nondum erat redemptus, et quid dico, nondum erat redemptus? nondum erat fusus, etc. » — [3] Matth. V, 20. — [4] Cod. Cass. II, fol. 124 : « Et tu aliquid facis, sed quia illo nihil faciente, magnum aliquid te fecisse arbitraris, et quia sic gaudetur, etc. »

detur ad quædam minima opera vestra, (quia tanta est sterilitas vestra, ut ad modica gaudeatur :) quasi securi vobis blandimini de minimis granis eleemosynarum, et acervos obliviscimini peccatorum. Protulisti forte nescio quid parvum, quod alius aut non habuit, aut non protulit cum haberet. Noli attendere post te quis non faciat, sed quid te jubeat Deus facere. Postremo, quare in istis affectionibus sæcularibus non vobis sufficiunt quos præcessistis, sed vultis esse divites, æquales ditioribus vobis? Non attenditis quantos pauperiores transcenditis : vincere vultis ditiores. Sed in eleemosynis habetur modus. Hic dicitur, Jam usquequo facio? et illic non dicitur, Quantis divitibus ditior sum? Non attenduntur egestates innumerabilium mendicorum, non respiciuntur posteriores multitudines pauperum : sed paucitas præcedentium divitum ante oculos ponitur. Cur in opere bono non attenditur Zachæus, qui dimidium rerum suarum dedit pauperibus[1]? Sed optare cogimur, ut attendatur saltem ille Pharisæus, qui omnium quæ possidebat decimas dabat.

XX. Noli parcere thesauris caducis, thesauris vanis. Noli sub imagine pietatis augere pecuniam. Filiis meis servo : magna excusatio, Filiis meis servo. Videamus : servat tibi pater tuus, servas tu filiis tuis, filii tui filiis suis, et sic per omnes, et nullus facturus est præcepta Dei. Quare non illi potius impendis omnia, qui te fecit ex nihilo? Qui te fecit, ipse te pascit ex his quæ fecit, ipse pascit et filios tuos. Neque enim melius committis filios tuos patrimonio tuo, quam Creatori tuo. Et mentiuntur quidem homines. Mala est avaritia : palliare se volunt nomine pietatis, et dealbare, ut quasi propter filios videantur servare homines, quod propter avaritiam servant. Nam ut

[1] Luc. XIX, 8.

noveritis quia sic plerumque contingit, dicitur de quoquam, Quare non facit eleemosynam? Quia servat filiis suis[1]. Contingit ut amittat unum : si propter filios servabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sacculo, et illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi servabas. Mortuus est, inquit. Sed præcessit ad Deum, pars ipsius pauperibus debetur[2]; illi debetur, ad quem perrexit; Christo debetur, ad ipsum enim perrexit : et ipse dixit : « Qui uni ex minimis istis fecit, mihi fecit, et » qui uni ex minimis istis non fecit, mihi non fecit[3]. » Sed quid dicis? Servo fratribus ipsius. Si viveret ille, non erat cum suis fratribus divisurus? O fides mortua! Mortuus est enim filius tuus? Quidquid dicas, mortuo debes quod vivo servabas. Mortuus est filius meus, sed tamen partem filii mei servo fratribus ipsius. Sic credis quia mortuus est? Si pro illo Christus mortuus non est, mortuus est ipse : si autem est in te fides, vivit filius tuus. Vivit prorsus; non decessit, sed præcessit. Qua fronte venturus es ad filium tuum qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum? Annon potest mitti in cœlum? Potest prorsus[4]. Audi ipsum Dominum dicentem : « Thesaurizate vobis thesauros in cœlo[5]. » Si ergo ille thesaurus melius custoditur in cœlo, numquid tunc non mittendus est filio, quando si missus fuerit, non peribit? Tenebitur hic ubi potest perire, non mittitur illuc ubi Christus est custos? Certe ea quæ hic tenes, et non vis mittere post filium tuum, quibus commendas? Actoribus tuis commendas illius partem qui præcessit, et

[1] Cod. Cass. II, fol. 124 : « Propterea non facit eleemosynam. Contigit ut efferret unum ex his quos habebat, ut fit quotidie. Mortuus est ergo, ut diximus, unus, ut amittat, etc. » — [2] Cod. Cass. II, fol. 125 : « Quia ille ad Christum ivit. » — [3] Matth. XXV, 40 et 45. — [4] Cod. Cass. II, fol. 125 : « Potest prorsus. Audi quia quod das in cœlum mittis. » — [5] Matth. VI, 20.

Christo non commendas ad quem præcessit[1]? An idoneus est tibi procurator tuus, minus idoneus Christus?

XXI. Videtis, Fratres, quia mendacium est quod dicunt homines, Filiis meis servo. Mendacium est, fratres mei, mendacium est : avari sunt homines. Vel sic certe cogantur confiteri quod nolunt, cum erubescunt tacere quod sunt : fundant, vomant in confessione quod portant. Pectus premitur crapula iniquitatis; evomat eam confessio : sed non canino more redeatur ad vomitum. Estote Christiani. Valde parum est vocari Christianos. Quanta donatis histrionibus? quanta donatis venatoribus? quanta turpibus personis? Donatis eis qui vos occidunt. Per ipsas enim exhibitiones voluptatum interficiunt animas vestras : et insanitis quis plus donet. Si insaniretis quis plus servet, non essetis ferendi. Quis plus servet insanire, avaritiæ est : quis plus donet insanire, profusionis est. Nec avarum te Deus, nec profusum vult. Collocare te vult quæ habes, non projicere. Certatis quis vincat in pejus, non datis operam quis sit melior : atque utinam non daretis quis sit pejor. Et dicitis, Christiani sumus. Ad favorem populi projicitis res vestras, contra jussa Christi tenetis res vestras. Ecce non jubet Christus, rogat Christus, eget Christus. Esurivi, dicit Christus, et non dedistis mihi manducare[2]. Egere voluit propter te, ut haberes ubi seminares terrena, quæ dedit, et meteres vitam æternam. Nolite pigri esse et male securi. Mores emendate, peccata redimite. Et cum hæc feceritis, Deo gratias agite, a quo accepistis bene vivere. Et sic ei gratias agite, ut non insultetis his qui nondum bene vivunt; sed eos ipsos moribus vestris hortemini. Hæc faciendo, habetis perfectam, quantum in hac vita potest, justitiam. Conversantes in

[1] Cod. Cass. II, fol. 125 : « Partem illius Christo commenda. An idoneus, etc. » — [2] Matth. xxv, 42.

bonis operibus, in orationibus, in jejuniis, in eleemosynis propter minuta peccata, et abstinendo vos ab illis magnis peccatis, concordatis cum adversario : et securi dicitis in oratione : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et » nos dimittimus debitoribus nostris[1]. » Habetis enim quod quotidie vobis dimittatur, qui habetis quod quotidie dimittatis. Sic ambulando securi in via non timebitis latrocinia diaboli : quia Christus viam et stratam magnam se ipsum fecit, per quam ducit ad patriam[2]. Omnis ibi securitas, omnis quies : ubi et ipsa misericordiæ opera cessabunt, quia nulla ibi erit indigentia miserorum. Erit ergo illic sabbatum sabbatorum ; ut quod hic desideramus, ibi inveniamus. Amen.

[1] Matth. VI, 12. — [2] Cod. Cass. II, fol. 125 : « Videtis ergo, fratres mei, Christi misericordiam ; Deo gratias, quia per pericula ista mortifera viventes auditis. Nemo vos fallat ; odit ista Deus ; vindicat ista Deus. Ideo parcit, ut mutemini ; ideo nunc non vindicat ista Deus, ut convertamini ad illum. Nam vindicat postea, si conversi non fueritis. Ideo non vindicat, ut vias vestras mutetis, ut corrigere valeatis in conspectu ejus mores vestros. Omnis ibi securitas, ubi nihil tale patiaris, nihil tale tolerare, nihil tale devitare jubearis. Non frangis panem egeno, quia nemo ibi esurit. Non vestis nudum, quia omnes immortalitate vestiti sunt. Non suscipis peregrinum, quia omnes in patria sua vivunt. Non visitas ægrum, quia omnes perpetuo sani sunt. Non sepelis mortuum, quia semper ibi vivitur. Non concordas litigiosum, quia æterna ibi pax. Omnis ibi securitas, omnis quies, etc. »

SERMO X.

De Judicio Salomonis inter duas mulieres meretrices.

I. Inter duas mulieres certantes de parvulo filio mirabile judicium Salomonis prædicat Scriptura Regnorum. Scriptum est enim : « Tunc apparuerunt duæ mulieres » meretrices regi Salomoni, et steterunt in conspectu » ejus, et dixit mulier una, Animadverte, Domine, ego » et mulier hæc habitabamus in domo una, et peperi in » domo, et contigit die tertio postquam peperi, peperit » etiam hæc mulier filium, et eramus in uno, et non erat » quisquam nobiscum præter ambas nos in domo : et » mortuus est filius mulieris hujus per noctem, mox dormivit super eum; et surrexit media nocte, et tulit filium meum ab ascellis meis, et collocavit in sinu suo, » et filium suum mortuum in sinu meo; et surrexi mane » dare lac filio meo, et ille erat mortuus : consideravi » eum mane, et ecce non erat filius meus quem peperi. » Et dixit mulier illa alia, Non, sed filius meus est qui » vivit, filius autem tuus qui mortuus est. Et ipsa dixit, » Non filius tuus est ille mortuus, et meus filius est qui » vivit. Et locutæ sunt in conspectu Regis. Et dixit eis » Rex, Tu dicis, Hic est filius meus qui vivit, et filius » ejus mortuus est; et tu dicis, Non, sed filius meus vivit, et filius ejus mortuus est. Et ait Rex, Afferte mihi » machæram. Et obtulerunt ei machæram in conspectu » Regis. Et dixit Rex, Dividite puerum qui vivit in duas

» partes, et date dimidium ejus huic, et dimidium ejus » huic. Et respondit mulier cujus erat filius qui vivebat, » et dixit ad Regem, quoniam conturbata est vulva ejus » super filio suo; et dixit, Animadvertite, Domine, date » ei puerum, et nolite eum morte afficere. Et hæc dixit, » Neque mihi, neque huic sit, sed dividite illum. Et respon» dit Rex, et dixit ei mulieri quæ dixit, Date eum illi, et » morte nolite eum afficere; quia hæc est mater ejus[1]. » Prudentia quidem Regis divino munere concessa in hoc judicio mirabilis eminet. Non enim decuit, aut oportuit aliam judicare esse matrem pueri, nisi eam quæ illum iterum quodam modo concepit, cum cognovit ablatum; et iterum parturivit, dum a falsa matre defendit; et iterum peperit, dum non permisit occidi. Verumtamen sicut solent divini veteres libri, non solum rei gestæ fidem, sed etiam futuræ insinuare mysterium, consideranda est ista scriptura, utrum nobis in duabus istis mulieribus significatum aliquid figuratumque demonstret.

II. Et duæ quidem fœminæ Synagoga et Ecclesia in prima facie considerationis occurrunt; Synagoga enim filium suum Christum ex Judæis secundum carnem natum occidisse convincitur dormiens, id est præsentis vitæ sequendo lucem, manifestationemque veritatis in verbis Domini non intelligens: verumetiam scriptum est: « Surge » qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te » Christus[2]. » Quod vero et duæ et solæ in una domo inhabitant, non absurde illud significat, quod præter circumcisionem et præputium, nullum in hoc mundo religionis genus inventum est: ut in persona unius mulieris unum genus circumcisorum hominum constituas sub unius Dei et cultu lege comprehensum; in alterius vero mulieris persona universam præputiorum Gentilitatem idolorum

[1] 3 Reg. III, 16-27. — [2] Ephes. V, 14.

cultui deditam intelligas. Meretrices autem ambæ fuerunt : dicit enim Apostolus Judæos et Græcos omnes sub peccato esse[1]. Omnis anima quæ deserta æternitate veritatis, terrenis sordibus delectatur, fornicatur a Domino. Et de Gentili quidem fornicatione veniens Ecclesia manifestum est quod non occiderit Christum : sed quomodo mater Christi etiam ipsa sit, cogitandum est. Attende Evangelium, et audi Dominum dicentem : « Qui fecerit voluntatem Patris mei, hic mater mea, et frater, et soror » est[2]. » Ubi ergo dormivit hæc, non ut somno præfocaret, sed tamen ut posset ei mortuus supponi, et vivus auferri ? An forte hoc est, quod ipsum sacramentum circumcisionis, quod apud Judæos jam mortuum remanserat, quia totum de illo carnaliter sentiebant : hoc ergo sacramentum circumcisionis, quod apud Judæos non vivebat, qui occiderant Christum, qui omnium sacramentorum vita est; quoniam in illo vitaliter intelligitur, quod apud Judæos visibiliter celebratur : hoc itaque sacramentum circumcisionis tanquam examine corpus quidam Judæi volebant persuadere Gentilibus, qui Christo crediderant, sicut in Actibus Apostolorum scriptum est, dicentes, non posse eos esse salvos, nisi fierent circumcisi[3]? Persuadebant autem hoc ignorantibus Legem, tanquam in tenebris noctis filium mortuum supponentes. Nec tamen potuit aliquid valere illa persuasio, nisi cum Ecclesiæ Gentium ex aliqua parte stultitiæ somnus obrepsit. Quam videtur quasi dormientem Apostolus excitare, clamans, « O stulti Galatæ, quis » vos fascinavit[4]? » Et paulo post : « Sic stulti estis, inquit, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini[5]. » Tanquam si diceret, Sic stulti estis, ut cum prius habueritis spiritale opus vivum, hoc amisso postea

[1] Rom. III, 23. — [2] Matth. XII, 50. — [3] Act. XV, 1. — [4] Galat. III, 1. — [5] Ibid. 3.

mortuum accipiatis alienum. Ipse quippe Apostolus alibi dicit : « Spiritus vita est propter justitiam [1]. » Et alibi : « Sapere autem secundum carnem, mors est[2]. » His autem atque hujusmodi vocibus illa mater evigilat; et fit ei mane, cum verbo Dei, hoc est cum Christo, qui oriebatur, hoc est loquebatur in Paulo, Legis illuminatur obscuritas. Hanc enim illuminavit, cum ait : « Dicite mihi » sub Lege volentes esse, Legem non audistis? Scriptum » est enim quia Abraham duos filios habuit, unum de » ancilla, et unum de libera : sed is qui de ancilla, se» cundum carnem natus est; qui autem de libera, per » repromissionem; quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt » duo Testamenta, unum quidem a monte Sina, in ser» vitutem generans, quod est Agar. Sina enim mons est » in Arabia, quæ conjuncta est huic, quæ nunc est Je» rusalem : servit enim cum filiis suis[3]. » Quæ autem sursum est Jerusalem, libera est? Non ergo mirum, si propter mortua opera, ad eam quæ deorsum est, mortuus; et propter spiritalia, vivus pertinet ad eam quæ sursum est Jerusalem. Quia et inferi deorsum sunt, quo pertinent mortui : superi autem sursum, quo pertinent vivi. Hac illuminatione, tanquam mane facto, intelligit Ecclesia gratiam spiritalem; repellens a se carnale opus Legis, tanquam mortuum alienum; et sibi vindicans vivam fidem, quoniam justus ex fide vivit[4] : quam in Patris et Filii et Spiritus sancti nomine consecuta est; et ideo tanquam triduanum filium certa cognoscit, nec eum sibi eripi patitur.

III. Nunc clamet illa suum esse Evangelium, tanquam sibi debitum, et per se generatum. Nam hoc dicebant Gentibus in ipsa contentione, qui ex Judæis carnaliter sentientes Christianos se dicere audebant. Tanquam debi-

[1] Rom. VIII, 10. — [2] Ibid. 10. — [3] Galat. IV, 21, etc. — [4] Rom. I, 17.

tum enim justitiæ suæ dicebant venisse Evangelium. Sed non erat eorum, quod spiritaliter non noverant. Quod ergo Christiani vocabantur, alieno nomine gloriantes, tanquam illa de filio quem non ipsa pepererat, etiam contendere audebant; cum ipsi ex operibus Legis excluso intellectu spiritali tanquam de corpore operis sui animam ejecerant, et extinguentes prophetiæ spiritum vivum, ad carnalia opera sine vita, hoc est, sine intellectu spiritali remanserant; quæ Gentibus etiam supponere cupiebant, et ab eis tanquam vivum filium, nomen auferre christianum. Quos ita refellit Apostolus, ut tanto minus ad eos pertinere dicat gratiam christianam, quanto magis eam sibi tanquam debitam vindicant, et quasi jure operum suam esse gloriantur. « Ei enim qui operatur, inquit, » merces non imputatur secundum gratiam, sed secun» dum debitum. Ei vero qui non operatur, credenti au» tem in eum qui justificat impium, deputatur fides ad » justitiam [1]. » Et ideo illos etiam ab eorum numero excludit, qui ex Judæis recte crediderant, et vivam spiritalemque gratiam retinebant. Quas reliquias dicit populi Judæorum salvas factas, cum multitudo isset in perditionem? « Sic ergo et in hoc tempore, inquit, reliquiæ per » electionem gratiæ salvæ factæ sunt [2]. » Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Ut illi excludantur a gratia, qui tanquam suum proprium, id est, operibus suis debitum et datum Evangelii præmium vindicant: quasi clamante Synagoga, « Meus est » filius. » Sed mentiebatur; acceperat enim eum et ipsa: sed super eum dormiens, id est, superbe sapiens necaverat. Vigilabat autem jam ista mater, et intelligebat, non meritis suis, quia meretrix erat, sed gratia Dei sibi filium esse concessum, opus videlicet evangelicæ fidei, quod in

[1] Rom. IV, 3 et 5. — [2] Id. XI, 5, 6.

sinu cordis nutrire cupiebat. Itaque illa gloriam hominum quærebat in alieno filio : hæc affectum dilectionis servabat in suo.

IV. Illud autem inter ambas regale judicium nihil aliud nos admonet, nisi ut pro veritate certemus, et expellamus hypocrisim tanquam falsam matrem, a spiritali Ecclesiæ dono tanquam ab alieno vivo filio; nec patiamur eam dominari concessæ aliis gratiæ, quæ suam custodire non potuit. Sed hoc faciamus defendentes atque certantes non usque ad periculum divisionis. Illa enim sententia judicis, cum jussit parvulum dividi, non est unitatis præcisio, sed probatio charitatis. Salomonis enim nomen, sicut Latini interpretantur, pacificum est. Rex vero pacificus non dilacerat membra, quæ unitate atque concordia vitalem spiritum continent : sed minando invenit matrem veram, et judicando separat falsam. Si ergo ad hujusmodi tentationem ventum fuerit, ne unitas christianæ gratiæ dividatur, docemur dicere : « Date illi puerum, tantum vi- » vat. » Non enim honorem matris, sed salutem filii, quæ mater vera est quærit. Ubicumque ille fuerit, plus eum possidebit sincera dilectio matris, quam falsæ usurpatio.

V. Item video significare istas duas mulieres in una domo, duo genera hominum in una Ecclesia : unum eorum in quibus vera charitas regnat, alterum eorum in quibus simulatio dominatur. Ut ista duo omnino tanquam duas mulieres intueamur, dilectionem et simulationem. Dilectionem quippe simulatio fallaciter imitatur. Et ideo istam cavet Apostolus, cum dicit : « Dilectio sine simulatione [1]. » Quamvis enim habitent in una domo quandiu reticulum illud evangelicum in mari est, simulque bonos et malos pisces, donec ad littus perducatur, includit ; tamen sua opera singulæ faciunt [2]. Meretrices autem fuerunt ambæ ;

[1] Rom. XII, 9. — [2] Matth. XIII, 47.

quia omnes ex cupiditate sæculi convertuntur ad gratiam Dei, nec de prioribus justitiæ meritis vere potest quisquam gloriari. Meretrix autem quod fornicatur, ipsius est: quod habet filium, Dei est. Omnes enim homines ab uno Deo creatore formantur. Nec mirandum est, quod etiam in peccatis hominum Deus bene operatur. Nam etiam de scelere Judæ traditoris Dominus noster salutem humani generis operatus est. Sed hoc interest, quod de cujusque peccato cum aliquid boni Deus fecerit, plerumque id nollet ille peccator: non solum quia cum peccat, non eo peccat animo, qua providentia Deus de peccato ejus operatur justitiam: (non enim hoc animo Judas tradidit Christum, quo animo Christus se tradi passus est:) sed etiam quia peccati sui eventum, cum in aliquid melius, quod ipse nollet, pervenire cognoverit, dolet potius, quam lætatur. Tanquam si venenum aliquis inimico ægrotanti dare cupiens fallatur in specie medicamenti, et aliud pro alio salutare aliquid offerat; fiat et æger sanus Dei beneficio, qui facinus inimici ejus convertere voluit in salutem: quod tamen cum malus ille cognoverit, de sanitate hominis, quæ per manus ejus gesta est, cruciatur. Si autem meretrix conceptum filium libenter habeat, nec libidine, nec avaritia turpis mercedis impulsa abortionis poculo de visceribus ejiciat quod conceperat, ne peccanti fœcunditas contradicat; cupiditas illa, quæ defluebat in plurimos, ad unum Dei donum[1] conversa, non jam cupiditas, sed dilectio nominabitur. Meretricis ergo filius recte intelligitur gratia peccatricis. Ex vetere autem turpitudine novus homo natus indulgentia peccatorum est.

VI. Dominus ergo et in ipso numero Discipulorum, quamvis ex peccatoribus omnes elegerit, priores tamen elegit perseveraturos in dilectione, quam Judam simula-

[1] *Forte* dono.

torem. Non est quidem scriptum quo ordine electus sit; sed tamen notum est ante illum electos bonos; et non frustra ultimus numeratur. Et post Domini ascensionem omnibus qui erant uno in loco Spiritus sanctus, secundum pollicitationem Domini desuper missus, infusus est: a quibus cœpit Ecclesia, boni erant, et sine simulatione diligebant[1]. Postea ergo simulatio cœpit operari in Ecclesia: et ideo dilectio prior peperit. Triduo autem major est fructus dilectionis, ut jam possit agnosci continentia et justitia et expectatio futurorum. Simulatio vero etsi pepererit, id est, etiamsi ad exiguum tempus peccatorum remissione lætata fuerit, tanquam somno sæcularis cupiditatis oppressa, cum de spe cœlestium dejecta præmiorum in terrenam requiem gravato corde reliditur, quasi dormiens effocat indulgentiam, quam credendo meruerat. Tales autem homines malunt justitiæ nomine, quam veritate gaudere; bonumque opus alienum per obscuras fallacias, quasi per noctem vivum filium, mentiendo ad se transferre conantur. Nec solum aliorum bona opera sibi usurpant, sed aliis etiam objiciunt scelera sua (3), quasi mortuum filium supponentes.

VII. Quando autem simulationi tantum licebit, ut falso justitiæ nomine, nullo prohibente, glorietur, et spiritale vivum opus, quod ipsa non genuit, et quod in se aliquando genuerat, pondere crudelissimi soporis extinxit, ad fallacem jactantiam materni nominis applicet sibi, et scelera sua bonis atque innocentibus objiciendo supponat? Quando ergo simulatio ita regnabit, nisi cum abundabit iniquitas, id est, tenebræ peccatorum quasi cæca nocte prævalebunt; et refrigescet charitas multorum[2], id est, operis spiritalis tanquam vivi pueri mater obdormiet? Tamen quia ita refrigescet charitas, ut negligen-

[1] Matth. x, 4. — [2] Id. xxiv, 23.

tius ferveat; non enim dictum est, penitus extinguetur, ut omnino non sit : sic dormivit hæc mater, ut non occideret filium; sed tamen fraudibus simulationis dederit locum. Sed expergefacta, cum impietatem, quam ipsa non fecit, ab eis qui faciunt sibi objici viderit, et spiritali opere gratiæ, quam custodivit, cernit simulationem audere gloriari, se iniquitatis operatricem, simulationem vero matrem boni operis nominari, pacifici Judicis implorat auxilium. Nam Salomon pacificus interpretatur. Quem videmus duas protulisse sententias, primam tanquam ignorantis; ultimam vero cum manifesta cognitione judicantis. Certamen pietatis prima proponit; dat præmium secunda victori : in prima probatur mater, in ultima lætatur : in prima flens mittit semen suum, in secunda cum exultatione reportat manipulos suos[1]. Quod pertinet ad duo tempora Ecclesiæ, quæ Dominus Christus judex pacificus moderatur; unum quod nunc est, alterum quod futurum est : in isto probamur, in illo coronamur.

VIII. Sed nulla major est in Christi Ecclesia[2] probatio charitatis, quam cum etiam honor ipse (4), qui apud homines videtur esse, contemnitur, ne membra parvuli dividantur, et unitatis dissidio christiana dilanietur infirmitas. Dicit enim Apostolus tanquam matrem se exhibuisse parvulis, in quibus bonum opus evangelicum fecerat; non ipse, sed gratia Dei cum illo. Nam illa meretrix sua non poterat dicere nisi peccata : donum autem fœcunditatis ex Deo. Tanto autem amplius diligitur gratia donantis, quanto supplicium debebatur. Et bene de meretrice Dominus ait : « Cui plurimum dimittitur, plurimum diligit[3]. » Dicit ergo apostolus Paulus : « Factus sum parvulus in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios

[1] Psal. CXXV, 6. — [2] *Forte* Ecclesiam. — [3] Luc. VII, 47.

» suos[1]. » Sed cum ad periculum ventum fuerit, quo parvulus dividatur, cum sibi honorem falsum simulatio vindicat, et scindere parata est unitatem; contemnat mater honorem suum, dum filium videat integrum, vivumque servet; ne forte cum debitum visceribus suis honorem pertinacius vindicat, det locum simulationi per machæram schismatis infirma membra dividere. Dicat ergo charitas mater : « Date illi puerum. » Sive occasione, sive veritate Christus annuntietur[2]. In Moyse charitas clamat : « Domine, aut ignosce illis, aut dele me de libro tuo[3]. » In Pharisæis autem simulatio loquitur : « Si dimiserimus » eum, veniunt Romani, et tollunt nobis gentem et lo» cum[4]. » Non enim veritatem, sed nomen volebant habere justitiæ, et honorem debitum justis per fallaciam tenere cupiebant. Tamen regnans in eis simulatio cathedram Moysi sedere permissa est, ut dici posset a Domino : « Quæ dicunt facite, sed quæ faciunt, facere nolite[5]. » Ut honorem falsum habentes, veritate tamen Scripturarum parvulos infirmosque nutrirent. Simulatio enim suum habet scelus, quo novum hominem, quem per gratiam donantis acceperat, pondere suæ dormitionis extinxit : sed lac fidei quod habet, non est ejus. Quia etiam necato parvulo, qui renascentem vitam significat, jam in malis moribus simulatio constituta, retinet tamen in memoria, tanquam in uberibus, verba fidei doctrinamque christianam, quæ omnibus ad Ecclesiam venientibus traditur. Ex isto lacte poterat etiam falsa mater veræ tamen fidei succum sugenti parvulo infundere. Inde secura est vera mater, cum etiam a simulatoribus in Ecclesia parvulus ejus divinarum Scripturarum catholicæ fidei lacte nutritur,

[1] I Thess. II, 7. — [2] Philip. I, 18. — [3] Exod. XXXII, 31. — [4] Joan. XI, 48. — [5] Matth. XXIII, 3.

cum prohibita divisione unitas salva est, et sententia judicis ultima, qua ultimum Christi judicium figuratur, probata charitas, quæ propter salutem parvuli et unitatis firmamentum etiam simulationi honorem cessit, ut amorem tenens complexumque vitalis gratiæ, sempiterno piæ matris præmio perfruatur.

SERMO XI[1].

De Elia et vidua Sareptana.

1. Dominus Deus noster nolens aliquem nostrum perire, excolens Ecclesiam suam velut agrum suum, quærens fructum de arboribus suis, antequam tempus securis adveniat, cum necesse erit infructuosas arbores amputare, non cessat admonere, ut cum tempus est, et cum Dei adjutorio in nostra potestate consistit, bona opera faciamus. Cum enim transierit tempus bene operandi, non restat nisi recipiendi. Nemo tibi dicturus est post resurrectionem mortuorum in regno Dei : « Frange esurienti panem tuum ; » quia non invenies esurientem[2]. » Nemo dicturus est : Vesti nudum, ubi omnium tunica immortalitas erit. Nemo dicturus est : Suscipe peregrinum, ubi omnes in patria sua vivent. Nam modo sumus inde peregrini. Nemo dicit : Visita ægrum, ubi est sanitas sempiterna. Nemo dicet : Sepeli mortuum, ubi mors moritur. Ista omnia pietatis officia in vita æterna necessaria non erunt, ubi sola pax erit et lætitia sempiterna. In isto autem tempore, ut noverimus quantum nobis commendat Deus opera miseri-

[1] Alias 18 inter L. Homilias. — [2] Isai. LVIII, 7.

cordiæ, etiam ipsos sanctos suos egere fecit ; ut cum fiunt hic amici de mammona iniquitatis, recipiant et ipsi amicos suos in æterna tabernacula [1] : id est, ut cum servis Dei, qui dum jugiter Deo vacant, aliquoties indigent, illi qui habent mundi divitias, eleemosynam largiuntur, quomodo eos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere mereantur in vita æterna.

II. Hoc dixi propter lectionem Regnorum, quam primo audivimus. Numquid Deus defecerat pascere servum suum Eliam? Nonne illi, quia deerant homines, alites ministrabant? Nonne illi panem afferebat corvus mane, et ad vesperam carnes? Ostendit ergo Deus, quia unde voluerit, et quomodo voluerit, potest pascere servos suos : et tamen ut posset eum religiosa vidua pascere, fecit eum egere. Egestas animæ sanctæ in abundantiam versa est animæ religiosæ. Non poterat Elias de misericordia Dei dare sibi, quod lagunculæ dedit? Videtis nempe, et manifestum est, quod aliquando servi Dei ideo non habent, ut probentur qui habent. Et tamen illa vidua nihil habebat : quod illi reliquum erat, finitum fuerat, et cum suis filiis moritura erat. Processit ergo, ut faceret sibi panem, colligere duo ligna : et tunc eam vidit Elias. Tunc eam homo Dei videbat, quando illa duo ligna quærebat. Mulier illa typum gerebat Ecclesiæ : et quia duo ligna crucem faciunt, quærebat moritura, unde semper esset victura. Adumbrato ergo mysterio, Elias loquitur ad eam quod audivit : narrat illa dispositionem suam, morituram se dicit, cum consummaverit quod remansit. Ubi est ergo quod Dominus dixerat Eliæ : « Vade in Sarepta Sidoniæ; » ibi enim mandavi viduæ, ut pascat te [2]? » Videtis quemadmodum mandat Deus, non in aure, sed in corde. Numquid legimus quia missus est aliquis Propheta ad illam

[1] Luc. xvi, 9. — [2] 3 Reg. xvii, 9.

mulierem, et dictum est ei : Hæc dicit Dominus, venturus est ad te esuriens servus meus, ex eo quod habes ministra illi : inopiam noli timere ; ego supplebo quod dederis ? Hoc ei dictum non legimus. Nec hoc legimus, quod in somnis ad eam missus fuerit Angelus, et prænuntiaverit Eliam esurientem esse venturum, et de illo pascendo aliquis mulierem illam admonuerit. Sed mandat Deus miris modis, qui in cogitationibus loquitur. Dicimus mandasse Deum loquendo in corde, suggerendo quod opus erat, persuadendo quod utile erat rationali animæ viduæ mulieris. Sic etiam in Prophetis legimus, quod Dominus mandaverit vermi, ut roderet radicem cucurbitæ[1]. Quid est, Mandavit, nisi, Cor præparavit? Inspiratione itaque Domini, vidua illa mulier cor præparatum habebat ad obediendum. Talis venerat, talis cum Elia loquebatur. Qui erat in Elia ut præciperet, ipse erat in vidua ut obediret. Vade, inquit, mihi prius fac de egestate tua, non deficient divitiæ tuæ. Patrimonium enim viduæ, modicum erat farinæ et modicum olei : hoc modicum non defecit. Quis habet talem villam? Libenter vidua servum Dei esurientem pascebat, quia patrimonium ejus in clavo pendebat. Quid felicius hac paupertate? Si hic talia recipit, qualia in fine sperabit?

III. Ideo hoc dixi, ut seminationis nostræ mercedem, non isto tempore quo seminamus speremus. Hic enim bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius cum gaudio colligemus ; secundum illud quod scriptum est : « Euntes ibant et flebant, mittentes » semina sua ; venientes autem venient cum exultatione, » portantes manipulos suos[2]. » Illud enim pro signo factum est, non pro dono. Nam si vidua illa quod pavit hominem Dei, hic recepit, non est magnum quod semina-

[1] Jonæ. IV, 7. — [2] Psal. CXXV, 6.

vit; quia non magnam segetem messuit. Temporale est quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleum, quousque daret Deus pluviam super terram. Ac sic tunc magis cœpit egere, quando dignatus est Deus pluere : tunc enim laboratura erat, expectatura agri fructus et collectura. Quando autem non pluebat, victus ejus de facili veniebat. Signum hoc ipsum quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, ubi merces nostra desinere nescit. Farina nostra Deus erit. Quomodo illa per illos dies non defecerunt, sic ille non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus, quando bona facimus : ne forte aliquis vestrum tentetur tali cogitatione, ut dicat : Pascat aliquem servum Dei esurientem, ut lagena mea non deficiat, et in cupa mea semper vinum inveniam. Noli hoc hic quærere. Semina securus, messis tua serius veniet, tardius veniet : sed cum venerit, finem non habebit.

SERMO XII[1].

De eo quod scriptum est in Job cap. I, 6 : *Et ecce venerunt Angeli in conspectum Dei, et diabolus in medio eorum*, etc. Et de eo quod in Evangelio dicitur, (Matth. v, 8.) *Beati qui puro sunt corde, quoniam ipsi Deum videbunt* : contra Manichæos.

I. In divinis et sanctis veteribus libris fraudulentissima fallacia Manichæos insidiari, jam Vestræ Prudentiæ, dilectissimi fratres, satis probatum esse confidimus. Offeri-

[1] Alias de Diversis 16.

mus tamen adhuc eorum dolos inspiciendos obtutibus cordis vestri : ut non solum eos, quantum ad vos pertinet, evitetis, sed etiam ut alios infirmos et divinarum lectionum rudes, ut quisque vestrum potest, evitare atque contemnere doceatis. Apud Job scriptum est, inquiunt, « Ecce venerunt Angeli in conspectum Dei, et diabolus » in medio eorum. Et Deus ait diabolo : Unde venis ? Qui » respondens dixit : Circuiens totum orbem adveni huc[1]. » Hic, inquiunt, demonstratur diabolum non solum vidisse Deum, sed etiam locutum esse cum eo. In Evangelio autem dicit : « Beati qui puro sunt corde, quoniam ipsi » Deum videbunt[2]. » Et iterum dicit : « Ego sum janua, » nemo potest venire ad Patrem, nisi per me[3]. » Deinde adjungunt ratiocinationem, dicentes : Si igitur hi soli qui sunt puro corde vident Deum, quonam modo sordidissimo et immundissimo corde diabolus potuit videre Deum ? aut qualiter per januam, hoc est, per Christum ingreditur ? Iterum Apostolus, inquiunt, testatur et confirmat dicens : « Quod neque Principes, neque Potestates, neque Virtutes Deum cognoverunt. »

II. Calumnia quidem illorum his omnino verbis huc usque proponitur, et revera quæstio est prudenti discutienda Christiano. Sed eam calumniam proponentium animus facit, ut similiter imperitos ad sibi credendum a saluberrima Scripturarum auctoritate detorqueant. Sed primo ab istis vellem quærere, ubi Adimantus apud Apostolum legerit, nam talium calumniarum iste conscriptor est ; vellem ergo diceret ubi legerit testantem Apostolum et confirmantem, ut dicit : « quod neque Principes, ne- » que Potestates, neque Virtutes Deum cognoverunt : » cum Dominus etiam hominum in se credentium dicat Angelos quotidie videre faciem Patris[4]. Nisi forte illud quod

[1] Job. I, 6, 7. — [2] Matth. V, 8. — [3] Joan. X, 7. — [4] Matth. XVIII, 10.

Paulus apostolus ait : « Sapientiam loquimur inter per-
» fectos, sapientiam autem non hujus sæculi, neque
» Principum hujus sæculi, qui evacuantur : sed loquimur
» Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam
» præfinivit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam
» nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cog-
» novissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent[1] ? »
Si istum locum iste conscribere cogitabat, cur addidit Potestates et Virtutes, quod non ibi dictum est; et detraxit hujus sæculi, quod dictum est : Sed utinam hoc, errore potius, quam malitia fecerit. Verumtamen etiamsi hoc modo dixisset Apostolus, numquid propterea diabolus vocem Dei audire non potuit? Scriptum est enim, quod in conspectum Dei venerit : non scriptum est, quod Deum ipse conspexerit. Principes enim hujus sæculi aut superbi homines intelliguntur, et vana pompa jactationis elati; aut ipse diabolus et angeli ejus [2]. Nam principem vel magistratum hujus sæculi eum Dominus apertissime appellat : quia sæculi hujus nomine peccatores intelliguntur, quorum spes nulla est, nisi in hoc sæculo. Sicut enim dicitur mala domus, cum significantur habitatores ejus : sic malum hoc sæculum dicimus, cum eos significamus qui corde hoc sæculum inhabitant, hoc est, quorum conversatio non est in cœlis. Nostra enim, dicit Apostolus, conversatio in cœlis est. Diabolo autem serviunt cuncta peccata, qui libero arbitrio princeps voluit esse peccati; propterea princeps hujus sæculi dicitur. Quam regulam intelligentiæ moneo cordibus vestris infigatis : adjuvabit per hanc Dominus ad multa Scripturarum discutienda atque solvenda, de quibus illi laqueos nectunt erroris sui.

III. Cum ergo scriptum non sit, quod diabolus viderit Deum, sed tantum quod venerit cum Angelis in conspec-

[1] I Cor. II, 6, etc. — [2] Joan. XII, 31.

tum Domini, vocemque ejus audierit; cur isti miseri de visione Dei calumniari Scripturis, et imperitos pervertere student? Quapropter hæc eorum propositio, brevissima responsione superatur. Quantalibet enim loquacitate perquirant, quomodo viderit diabolus Deum : respondemus, non vidit diabolus Deum. Dicent, Quomodo ergo cum eo locutus est? Hic vero non a nobis, sed a cæcis hominibus convincenda est cæcitas cordis ipsorum. Hi enim qui carnalibus oculis cæci sunt, quotidie loqui possunt cum his quos videre non possunt. Quomodo ergo venit, inquiunt, in conspectum ejus? Quomodo cæcus in conspectum videntis, quem ipse non conspicit. Et istæ quidem similitudines, dilectissimi fratres, ideo dictæ sint, ut hominum carnalium refellatur improbitas; ut si fieri potest, hoc modo repulsi, ad discendi mansuetudinem impia corda convertant. Numquid enim Deus continetur loco, quem præsentem habet omnis angelica et humana conscientia, non solum bonorum, sed etiam malorum? Verum hoc interest, quod bonis conscientiis adest ut pater, malis ut judex : quomodo scriptum est : « Dominus interrogat jus» tum et impium[1]. » Item scriptum est : « In cogitatio» nibus impii interrogatio erit[2]. » Nec vehementius in auribus corporis Deus, quam in secreto cogitationis interrogat, ubi solus audit, solus auditur. Nonne etiam mali homines, si quando verum loquuntur et non eis creditur, jurant et dicunt : Testis est Deus, et verissime dicunt? Ubi, quæso, testis est? In lingua, an in corde? in sono vocis an in silentio conscientiæ? Unde autem plerumque stomachantur, quia sibi non creditur, cum verum se dicere noverint, nisi quia cor suum nobis aperire non possunt, ubi testis est Deus?

IV. Multi autem modi sunt, quibus nobiscum loquitur

[1] Psal. x, 6 — [2] Sap. I, 9

Deus. Loquitur aliquando per aliquod instrumentum, sicut per codicem divinarum Scripturarum : loquitur per aliquod elementum mundi, sicut per stellam Magis locutus est[1]. Quid est enim locutio, nisi significatio voluntatis? Loquitur per sortem, sicut de Matthia in locum Judæ ordinando locutus est : loquitur per animam humanam, sicut per Prophetam : loquitur per Angelum, sicut Patriarcharum et Prophetarum et Apostolorum quibusdam locutum esse accipimus[2] : loquitur per aliquam vocalem sonantemque creaturam, sicut de cœlo voces factas, cum oculis nullus videretur, legimus et tenemus. Ipsi denique homini, non extrinsecus per aures ejus aut oculos, sed intus in animo non uno modo Deus loquitur : sed aut in somnis, sicut Laban Syro, ne Jacob servum ejus in aliquo læderet, et Pharaoni de septem annis opulentis totidemque sterilibus demonstratum est; aut spiritu hominis assumpto, quam Græci extasim vocant, sicut oranti Petro vas plenum similitudinibus crediturarum Gentium visum est submissum esse de cœlo; aut in ipsa mente, cum quisque majestatem vel voluntatem intelligit, sicut ipse Petrus ex illa ipsa visione, quid se agere vellet Dominus, apud se ipsum cogitando cognovit. Non enim hoc quisquam potest, nisi apud se intus sonante quodam tacito clamore veritatis agnoscere. Loquitur etiam Deus in bonorum malorumque conscientia. Nam et approbare quod bene facit, et improbare quod peccat, nemo recte potest, nisi ad eadem illa in silentio cordis vel laudante vel clamante voce veritatis. Veritas autem Deus est : quæ cum tam multis modis loquatur hominibus et bonis et malis, (quanquam non omnes, quibus tot modis loquitur, possint quoque ejus substantiam naturamque conspicere;) quis hominum potest conjiciendo aut cogitando

[1] Matth. II, 2. — [2] Act. I, 26.

colligere, quot et quibus modis eadem veritas loquatur Angelis, sive bonis, qui ejus ineffabili specie et pulchritudine per mirabilem charitatem contemplando perfruuntur, sive malis, qui depravati per superbiam suam, et ab ipsa veritate in inferioribus ordinati, possunt quibusdam latentibus modis vocem ejus audire, quamvis faciem videre non digni sint?

V. Quapropter, dilectissimi fratres, fideles Dei, et catholicæ matris germanissimi filii, nemo vos decipiat venenatis cibis, etiamsi adhuc estis lacte nutriendi : perseveranter nunc ambulate per fidem veritatis ; ut certo et opportuno tempore ad speciem veritatis ejusdem venire possitis. Sicut enim Apostolus dicit : « Hic manentes cor» pore, peregrinamur a Domino ; per fidem enim ambula» mus, non per speciem [1]. » Ad speciem autem visionis Patris, fides christiana perducit. Unde Dominus dicit : « Nemo venit ad Patrem, nisi per me [2]. » Sine causa ergo isti quærunt, quomodo diabolus ad Deum potuit venire per Christum. Diabolus enim ad illam contemplationis beatitudinem non potest pervenire, quo eos qui puro sunt corde fides christiana perducit. Nec ideo tamen diabolus vocem Dei loquentis audire non potuit ; sicut multi homines etiam qui non crediderunt Christo, potuerunt vocem audire de cœlo dicentis Dei : « Et clarificavi et clarificabo [3] : » cum Dominus, dixisset : « Pater, clarifica filium » tuum. »

VI. Quod autem scriptum est, diabolum venisse in conspectum Dei, non ideo scriptum est, quia quisquam potest aliquando conspectum Dei fugere, cujus oculis cuncta subjecta sunt, et cui cordis cujuslibet profunditas patet : sed quia in secreto creaturæ acta sunt, quæ Scriptura narravit, propterea scriptum est : « Et ecce vene-

[1] 2 Cor. v, 6, 7. — [2] Joan. xiv, 6 — [3] Id. xii, 28.

» runt Angeli in conspectum Dei[1] : » quamvis a conspectu Dei nunquam recedant. Quocumque enim mittuntur, ibi quoque præsto est conspectus Dei. Sed illic proprie conspectus Dei dicitur, quo humanus non potest penetrare conspectus ; sicut sunt secreta conscientiæ. Propterea cum redarguimus mentientem, non eum dicimus in conspectu Dei locutum ; quia non hoc locutus est, quod in animo ejus conspicit Deus, quo conspectum dirigere non potest homo. Quia ergo hæc tam latenter gesta sunt, ut indicari hominibus per Scripturas sanctas, nisi sancto Spiritu revelante, non possent, in conspectum Dei ventum esse, atque ibi gesta esse narrantur.

VII. Quod autem diabolus in medio Angelorum fuit, si bonos Angelos intelligis, sic in medio eorum intellige diabolum, sicut reus in medio apparitorum judicii audiendus assistit. Non enim Scriptura declarat quales illi Angeli fuerint. Si autem in medio angelorum malorum, quid mirum est, principem ac ducem turba ministrorum suorum esse circumdatum? Si autem « in conspectum » Dei » quod dictum est, sic accipias, ut illi in conspectum Dei veniant, qui non solum conspiciuntur ab eo, sed etiam conspiciunt eum ; sic intelligendum est in medio eorum fuisse diabolum, ut tamen Deum, quem ipsi videbant, ille non viderit ; ut etiam per aliquem sanctorum Angelorum Deus diabolo sit locutus. Nec tamen in libro scriptum est, nisi « Dixit Deus. » Sicut etiam in negotiis publicis, quanquam pleraque per præconem judex loquatur, judicis tamen nomen, cum gesta scribuntur, non etiam præconis inseritur. Sicut autem aliquis homo visione prophetica indignus, potest tamen in medio Prophetarum stare, ut tantum audiat quod per eos dicit Dominus, nec tamen videat quod illi vident : sic potuit et

[1] Job. I, 6.

diabolus esse in medio sanctorum Angelorum Deum videntium, per quos audiret vocem Dei, quem videre ipse non posset.

VIII. Et machinamenta quidem Manichæorum, quantum ad hanc quæstionem pertinet, multis modis soluta esse perspicitis, ut non jam putetis, charissimi fratres, vere diabolum sic locutum esse cum Deo, ut etiam faciem veritatis, quam pura corda conspiciunt, videre potuerit; aut ad illam contemplationem beatitudinis venerit, quo nemo nisi per Dominum Jesum Christum venire permittitur. Sed tamen multum admiror hominum istorum impudentiam, qui de visione substantiæ divinæ calumniari nobis volunt, et id quod scriptum non est de Scripturis nostris mentiuntur, quod Deum diabolus viderit; et tantam hinc invidiam conflare conantur, ut quisquis exhorruerit, et indignum esse judicaverit ut diabolus viderit Deum, penitus a divinarum Scripturarum auctoritate, suspiciosa ignorantia non intelligens quod scriptum est, avertatur: cum ipsi Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse non negent, et sine assumptione humani corporis cum hominibus apparuisse confingant.

IX. Quando ergo diabolus tentare ausus est Dominum, cum eum videret, qui videbat? Si corpus ejus videbat, habebat ergo Dominus corpus, quod nolunt perditi confiteri. Si autem corpus non habebat, ipsa divina substantia diaboli oculis subjacebat: quam non vident, nisi qui puro sunt corde, sicut ex Evangelio nobis ipsi commemorant. O importuna cæcitas hæreticorum! Cur Scripturas nostras, quod Deum diabolus viderit, mendaciter arguis; et negando corpus Christi, divinam ejus substantiam diaboli oculis publicare velle convinceris? An forte, sicut dicere solent, ita non habebat corpus humanum, ut se tamen quasi habere monstraret? Quis ergo verius et

rectius sentit, insani, qui credit Deum locutum esse cum diabolo, an qui credit Deum non solum cum diabolo locutum, sed etiam diabolo esse mentitum? Quosdam enim Angelos humanis oculis apparuisse, Scriptura commemorat : sed utique potestati eorum corpoream creaturam ita Dominus subdidit, ut illis eam pro voluntate coaptaret[1]. Unde et illi, quamvis non nati ex fœmina, verumtamen corpus habuerunt, quod ex qualibet specie in quamlibet speciem pro sui ministerii atque officii ratione converterent; ex vera tamen in veram. Non enim et ipse Dominus cum aquam convertit in vinum, aut aquam falsam, aut vinum falsum fuisse possumus dicere.

X. Omne itaque corpus, cujus est natura et ordo mutabilis, ad nutum omnipotentissimi Conditoris, in quascumque species fuerit commutatum, a veritate tamen in suo genere non recedit : quoniam quacumque varietate mutetur, et corpus tamen et verum corpus esse non desinit. Sed cum isti omnem naturam corpoream, non ab omnipotente conditore Deo, sed a tenebrarum gente, nescio qua, esse confingant; quærimus ab eis, Dominus noster Jesus Christus unde corpus assumpserit? Si enim nullum corpus eum assumpsisse dicunt, quid erat illud quod humanis atque corporeis oculis apparebat? Aut enim mendacium phantasmatis erat, quod execrabile est credere : aut si ipsam divinam substantiam suam nulla corporis assumptione humanis oculis eum demonstrasse contendunt; et hanc etiam diabolus vidit, ubi est quod in ista quæstione calumniosa voce proclamant : « Beati qui » puro sunt corde, quoniam ipsi Deum videbunt[2]? » Quod si forte dicunt, divinam et propriam substantiam Domini non talem esse apud Patrem, qualem se in terris voluit nullo assumpto corpore ostendere; quid aliud etiam,

[1] *Forte* ea... coaptaretur. — [2] Matth. v, 8.

nisi locis et temporibus esse mutabilem, miseri crediderunt. Non enim legere volunt, aut intelligere facile possunt quod per Prophetam dicitur : « Mutabis ea, et mu- » tabuntur ; tu autem idem ipse es, et anni tui non » deficient[1]. » Et quod in divinæ sapientiæ litteris de ipsa Sapientia scriptum est : « In se ipsa manens, innovat » omnia[2]. »

XI. Secundum illorum autem sensum, si quis eis dicat : Quid ergo miramini, si et Deus mutavit speciem divinitatis suæ, ut posset eum qui corde sordidissimo est diabolus, intueri, sicut de Christo Deo vobis videtur? quid responsuri sint nescio. Quia et nunquam dicere ausi sunt, Patrem et Filium nisi unius esse substantiæ : et si alterius esse substantiæ Filium dicerent, posset eis responderi : Unde igitur scitis, utrum cum Patre an cum Filio locutum esse diabolum, vetus illa Scriptura commemorat? Deinde quærimus, Solem istum videt diabolus, an non videt? Si videt, quomodo ergo sol Deus est, quem diabolus videt? Si non videt, mali tamen eum homines vident ; quomodo ergo Deus est, quem vident qui non puro sunt corde? Aut si ut videri posset, etiam ipse mutatus est, et non hoc est quod videtur ; quid si ergo vos aliud ostenditis, et aliud estis, ut imitari etiam solem, non tantum adorare possitis? Et tamen si eos interroges, utrum commutabilis an incommutabilis sit divina substantia, non possunt nisi incommutabilem dicere, non ducti ratione, sed pudore confusi. Restat ergo, ut cogantur fateri, Dominum nostrum Jesum Christum aliunde assumpsisse corpus, ut humanis oculis appareret. Quod si fatentur, quæro unde assumpserit? Si de hoc mundo dicunt, quæro ipsius mundi unde sit corpus? Continuo mihi, De tenebrarum gente, respondent. O mira dementia! Cur

[1] Psal. CI, 27. — [2] Sap. VII, 27.

ergo miseri in corpore Salvatoris timetis uterum virginis, et gentem dæmonum non timetis ?

XII. Nos quidem universam naturam corporis ab omnipotente conditore Deo esse profitemur : et propterea undecumque Dominus noster assumeret corpus, de sua creatura utique assumeret : sed ex fœmina maluit humilis, qui ad liberandum perditam creaturam venerat, quæ per fœminam lapsa est. Unde utrumque sexum volens in spem renovationis et reparationis adducere, virilem in quo nasceretur, fœmineum per quem nasceretur, elegit. Vos autem qui exhorrescitis casta virginis viscera, eligite, obsecro, unde Dominus corpus assumeret. Dicitis, omne corpus gentis tenebrarum esse substantiam. Eligite ergo, ut dixi, unde corpus Filius Dei deberet assumere. An perdidistis respondendi lucem, quia tenebræ vobis quocumque oculos converteritis, occurrunt? Sed caro mortalis, inquiunt, videtur immundior. Recitate eis Apostolum : « Omnia munda mundis. » Et recitate in eos Apostolum : « Immundis autem et infidelibus, nihil est mundum ; sed » polluta sunt eorum et mens et conscientia[1]. » Si autem non dicunt Immundior, sed infirmior : consentimus plane ; et ideo Christus est nostra firmitas, quia eum nostra non mutavit infirmitas. Hic agnosco Prophetæ illam vocem : « Mutabis ea, et mutabuntur, tu autem idem ipse » es, et anni tui non deficient[2]. » Non solum enim non eum mutavit in deterius infirmitas carnis, sed ab eo in melius ipsa mutata est. Sol iste corporeus, quem corpus non esse arbitrantur (usque adeo nec quid sit corpus, intelligunt, qui de spiritalibus disputationibus se fallaciter jactant :) sol ergo iste corporeus, tantum quia cœleste corpus est, illuminat terram, nec ab ea ipse obscuratur; siccat aquam, nec inde humectatur ; solvit glaciem nec

[1] Tit. I, 5. — [2] Psal. CI, 27.

inde frigescit; durat limum, nec inde mollescit. Et Dominus noster Jesus Christus Verbum Patris, per quod facta sunt omnia, virtus et sapientia Dei, ubique præsens, ubique secretus, ubique totus, nusquam inclusus, pertendens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter, timent infelices, ne non potuerit sic hominem assumere, ut vivificaret mortalia, nec ab eis mortificaretur; sanctificaret carnem, nec inde pollueretur; dissolveret mortem, nec inde ligaretur; mutaret in se hominem, nec in hominem mutaretur? Aliud ex alio disputare, propter quorumdam titubationem, et periculosam infirmitatem fidei, compulsi sumus. Quod autem attinet ad propositam quæstionem, quanquam illa Scriptura, (de qua insidiari quam illuminari maluerant,) Deum a diabolo visum esse, non probet: videant tamen ipsi quomodo gens tenebrarum divinam substantiam videre potuerit, quando ante pugnam, qua bonum et malum dicunt esse commixtum, nullum adhuc corpus divina substantia, ut ab hoste suo videri posset, assumpserat. Ex quo cognoscant, frustra se catholicæ fidei firmamenta velle subvertere, cum suas fabulas ruinosas qualibuscumque responsionum destinis fulcire non possint.

SERMO XIII[1].

De eo quod scriptum est in Psalmo II, 10 : *Erudimini omnes qui judicatis terram.*

Habitus ad mensam sancti Cypriani, VI, Kal. jun.

I. « Erudimini omnes qui judicatis terram. » Terram judicare, est corpus domare. Audiamus Apostolum judicantem terram : « Non sic pugno, inquit, tanquam aërem » cædens ; sed castigo corpus meum, et in servitutem re- » digo, ne forte aliis prædicans ipse reprobus efficiar[2]. » Audi ergo terra judicantem terram ; et judica terram, ne sis terra. Si enim terram judicaveris, cœlum eris, et in te factam gloriam Domini enarrabis. « Cœli enim enarrant » gloriam Dei[3]. » Si autem terram non judicaveris, terra eris. Si autem terra fueris, ad eum pertinebis cui dictum est : « Terram manducabis[4]. » Audiant ergo judices terræ : corpus castigent, libidines frenent, ament sapientiam, vincant concupiscentiam : et ut hoc faciant, erudiantur.

II. Hæc est autem summa eruditionis : « Servite Do- » mino in timore, et exultate ei cum tremore[5]. » Exulta ei, non tibi : ei a quo es quod es, et quod homo es, et quod justus es : si tamen jam justus es. Si autem putaveris quod ab illo quidem homo es, a te autem justus es ; non servis Domino in timore, nec exultas ei in tremore, sed tibi in præsumptione. Et quid tibi fiet, nisi quod se-

[1] Alias de Tempore 94. — [2] I Cor. IX, 26, 27. — [3] Psal. XVIII, 2. — [4] Gen. III, 14. — [5] Psal. II, 11.

quitur? « Ne quando irascatur Dominus et pereatis, in» quit, de via justa[1]. » Non enim ait : Ne quando irascatur Dominus, et non intretis in viam justam : sed, « pereatis de via justa.» Jam enim videris tibi justus non rapiendo alienum, non adulterando, non homicidium faciendo, non falsum testimonium adversus proximum dicendo, patrem et matrem honorando, unum Deum colendo, idolis et dæmoniis non serviendo : de hac via peribis, si tibi ista præsumpseris, si tibi ista a te ipso esse putaveris. Infideles enim non intrant in viam justam, superbi pereunt de via justa. Quid enim ait? « Erudimini » omnes qui judicatis terram. » Et ne forte vires et potentiam, qua judicatis terram, vobis tribuatis, et a vobis ipsis eam vobis esse credatis ; nolite sic : « Servite Do» mino in timore ; exultate, » non vobis in præsumptione, sed « ei in tremore. Ne quando irascatur Dominus, et pe» reatis de via justa, cum exarserit cito ira ejus[2]. » Quid ergo faciendum est, ne pereamus de via justa? « Beati » omnes qui confidunt in eum. » Si beati qui confidunt in eum ; miseri qui confidunt in se. « Maledictus enim » omnis homo qui spem suam ponit in homine[3]. » Ergo nec in te, quia et tu homo es. Si enim spem tuam posueris in alio homine, inordinate humilis eris : si autem spem tuam posueris in te, periculose superbis[4]. Quid autem interest? Utrumque perniciosum : nihil horum eligendum. Inordinate humilis non levatur : periculose superbus præcipitatur.

III. Denique ut noverit Sanctitas Vestra, propter istum sensum redarguendum et consumendum, quod in se quisque confidit, dicta esse ista verba : « Servite Domino » in timore, et exultate ei cum tremore ; » Apostolum audite hæc ipsa verba dicentem, et sententiam cur dicta

[1] Psal. II, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Jerem. XVII, 5. — [4] *Forte* superbus.

sint, explanantem. Ecce Apostoli verba sunt : « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini [1]. » Quare ergo cum timore et tremore meam salutem operor, cum sit in potestate mea operari salutem meam ? Vis audire quare cum timore et tremore ? « Deus est enim qui » operatur in vobis [2]. » Ideo cum timore et tremore. Quia quod impetrat humilis, amittit superbus. Si ergo Deus est qui operatur in nobis, quare dictum est : Vestram ipsorum salutem operamini ? Quia sic in nobis operatur, ut et nos operemur. « Adjutor meus esto [3]. » Designat et se operatorem, qui invocat adjutorem. Sed voluntas, inquit, bona, mea est. Fateor, tua. Sed et ipsa a quo data, a quo excitata ? Noli me ipsum audire : Apostolum interroga. « Deus est enim, inquit, qui operatur in vobis et velle » et operari pro bona voluntate. » Quid est ergo quod tibi arrogabas ? Quid est quod superbus ibas, et peribas ? Redi ad cor tuum, inveni te malum ; et ut sis bonus, invoca bonum. Non enim in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo : quod autem habes ex te, displicet Deo. Si bona tua cogitas, quid habes quod non accepisti [4] ? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ? Solus est ille qui non novit nisi dare. Non habet datorem, qui non habet meliorem. Quo tu si inferior es, imo quia inferior es, gratulare quod ad ejus imaginem factus es ; ut in illo invenisris, qui in te peristi. Non enim potuisti in te, nisi perdere te ; nec scis invenire te, nisi ille qui fecit te, quærat te.

IV. Alloquamur tamen et eos qui secundum istam visibilem et popularem intelligentiam judicant terram. Judicant enim terram reges, duces, principes, judices : unusquisque pro munere, quod accepit in terra, judicat terram. Quid est autem quod dicitur : Judicat terram, nisi

[1] Philip. II, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Psal. XXVI, 9. — [4] I Cor. IV, 7.

judicat homines qui sunt in terra? Nam si terram proprie non accipias, nisi quam calcas; agricolis ergo dictum est: « Qui judicatis terram. » Porro autem si reges judicant terram, et quisquis sub regibus potestatem accepit a regibus; erudiantur et ipsi: quia terra judicat terram; et timere debet eum qui est in cœlo terra judicans terram. Parem quippe suum judicat, homo hominem, mortalis mortalem, peccator peccatorem. Si enim procedat in medium dominica illa sententia: « Qui sine peccato est, prior » in illam lapidem mittat [1]: » nonne omnis judicans terram terræ motum patitur? Evangelicum capitulum recolamus. Pharisæi tentantes Dominum, adduxerunt ante eum mulierem in adulterio deprehensam; de quo peccato pœna fuerat Lege definita, Lege scilicet data per Moysen famulum Dei [2]. Hac ergo complexione dolosa et fraudulenta ad Dominum Pharisæi accesserunt, ut si juberet lapidari mulierem diffamatam, perderet mansuetudinem; si autem quod Lex jusserat prohiberet, peccasse teneretur in Legem. Sicut autem interrogantes de tributo Cæsari reddendo, ore suo cepit, vicissim interrogans cujus esset prolatus nummus, cujus haberet imaginem et superscriptionem. Respondentes enim ipsi qui interrogaverant, in nummo esse imaginem Cæsaris; respondit eis secundum os ipsorum: « Reddite Cæsari quæ Cæsaris » sunt, et Deo quæ Dei sunt [3]; » ut admoneret sic reddendam Deo in homine imaginem Dei, quemadmodum in nummo imago sua redditur Cæsari. Ita et in ista adultera interrogatores interrogavit, et ideo judices judicavit. Non prohibeo, inquit, lapidari, quam lapidari Lex jussit, sed quæro a quibus. Non enim resisto, sed Legis ministrum requiro. Denique audite: « Lapidare vultis secundum Le-

[1] Joan. VIII, 7. — [2] Levit. XX, 10. — [3] Luc. XX, 25.

» gem? Qui sine peccato est, prior in illam lapidem » mittat. »

V. Quando autem hæc audivit, digito scribebat in terra, ut erudiret terram. Quando autem hoc dixit Pharisæis, levavit oculos suos ipse, et inspexit terram, et fecit eam tremere. Proinde cum hoc dixisset, iterum cœpit scribere in terra. At illi compuncti et tremefacti, unus post alterum discesserunt. O terræ motum, ubi sic terra mota est, ut etiam mutaret locum! Illis ergo discedentibus, remansit peccatrix et Salvator: remansit ægrota et medicus: remansit misera et misericordia. Et aspiciens mulierem, dixit: « Nemo te condemnavit [1]? » Et illa, Nemo, Domine. Sed tamen adhuc sollicita erat. Peccatores enim damnare non ausi sunt: non ausi sunt lapidare peccatricem, qui se ipsos intuentes similes invenerunt. Sed adhuc mulier erat in magno periculo: quia et ille ei judex remanserat, qui erat sine peccato. « Nemo, inquit, te » damnavit? » At illa, Nemo, Domine: si nec tu, secura sum. Cui sollicitudini tacita Dominus voce respondit: « Nec ego te damnabo. » Nec ego, quamvis sim sine peccato, nec ego te damnabo. Illos a vindicta repressit conscientia: me ad subveniendum inclinat misericordia.

VI. Hæc attendite, et « erudimini omnes qui judicatis » terram. » Omnes scilicet, quia etiam sic intelligendum est, quomodo de quibus Apostolus dicit: « Omnis anima » potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim » potestas, nisi a Deo. Quæ autem a Deo sunt, ordinatæ » sunt. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Principes enim non sunt timori boni operis, sed mali [2]. » Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa. Et si non ab illa, tamen ex illa. Aut enim juste agis, et justa potestas laudabit te: aut juste agen-

[1] Joan. VIII, 10, etc. — [2] Rom. XIII, 1, etc.

tem, etiamsi potestas injusta damnet te, Deus justus coronabit te. Ac per hoc tu justitiam tene, tu bene vive : et sive damnet, sive absolvat, habebis laudem ex illa. Beatus ille [1], cujus hic sanguis fusus est, nonne ex ipsa potestate, antequam et a qua visus est judicari, laudem invenit? Confessionem promisit, in fide permansit : mortem non timuit, sanguinem fudit, diabolum vicit.

VII. Ut ergo non sitis iniquæ potestatis [2], quicumque homines vultis habere in homines potestatem; erudimini, ne perverse judicetis, et ante in anima pereatis, quam quemquam in carne perdatis. Judex esse vis, (non potes meritis,) vel pecunia : nondum reprehendo. Fortasse enim prodesse cupis rebus humanis, et emis ut prosis; ut servias justitiæ, non parcis pecuniæ. Prius propter te esto judex in te : prius judica de te, ut de penetrali conscientiæ securus procedas ad alterum. In te ipsum redi, te attende, te discute, te audi. Ibi te volo probare integrum judicem, ubi non quæris testem. Procedere vis cum potestate, ut alter tibi dicat de altero quod tu nescis : prius intus judica. Nihil tibi de te dixit conscientia tua? Si nolis negare, utique dixit. Nolo audire quid dixerit : tu judica qui audisti. Dixit tibi de te quid feceris, quid acceperis, quid peccaveris. Vellem scire qualem sententiam protulisti. Si bene audisti, si recte audisti, si in audiendo te justus fuisti, si tuæ mentis tribunal ascendisti, si te ipsum ante te ipsum in eculeum cordis suspendisti, si graves tortores adhibuisti timoris; bene audisti, si sic audisti; et procul dubio pœnitendo peccatum punisti. Ecce et discussisti, et audisti, et punisti; et tamen tibi pepercisti. Sic audi et proximum tuum, si erudiaris sicut admonuit Psalmus : « Erudimini omnes qui judicatis terram. »

VIII. Si sic audis proximum tuum, quomodo audis et

[1] Cyprianus martyr. — [2] *Forte* potestates.

te; peccata persequeris, non peccantem : et si forte quisquam durus est ad corrigenda peccata, aversus a timore Dei; hoc ipsum in eo persequeris, hoc ipsum corrigere conaberis, hoc perdere et tollere laborabis, ut servetur homo peccato damnato. Duo enim nomina sunt[1], homo et peccator : hominem Deus fecit, peccatorem se ipse homo fecit : pereat quod fecit homo, liberetur quod fecit Deus. Noli ergo usque ad mortem, ne cum persequeris peccatum, perdas hominem. Noli usque ad mortem, ut sit quem pœniteat : homo non necetur, ut sit qui emendetur. Hanc in corde retinens homo in homines dilectionem, esto judex terræ, et ama terrere, sed dilige. Si superbis, superbi in peccata, non in hominem. In illud sævi quod tibi displicet et in te; non in eum qui factus est sicut tu. De una officina existis, unum artificem habuistis, unus limus est vestra materies. Quid perdis non amando quem judicas? Quoniam justitiam perdis, perdis non amando quem judicas. Adhibeantur pœnæ, non recuso, non interdico; sed animo amantis, animo diligentis, animo corrigentis.

IX. Non enim filium tuum non erudis. Et prius agis, ut, si fieri potest, pudore et liberalitate erudiatur, erubescat patrem offendere, non tanquam severum judicem timeat; gaudes ad talem filium : sed si fuerit forte ista contemnens, adhibes et verbera; incutis pœnam, ingeris dolorem, sed quæris salutem. Multi amore, multi timore correcti sunt : sed per tremorem timoris ad amorem pervenerunt. « Erudimini qui judicatis terram. » Diligite et judicate. Non enim sic quæritur innocentia, ut pereat disciplina. Scriptum est : « Disciplinam qui abjicit, infelix » est[2]. » Bene potest addi ad istam sententiam : Sicut disciplinam qui abjicit, infelix est : sic disciplinam qui negat, crudelis est. Ausus sum aliquid dicere, fra-

[1] 23 q. 4 cap. Duo. Tract. XII in Joan. XIII. — [2] Sap. III, 11.

tres mei, quod vobis aliquanto plenius exponere ipsius rei obscuritate compellor. Repeto quod dixi : « Disciplinam qui abjicit, infelix est : » hoc manifestum est. Disciplinam qui non dat, crudelis est : teneo prorsus, teneo et ostendo feriendo pium, parcendo crudelem ; exemplum ante oculos pono. Ubi invenio feriendo pium ? Non eo ad alios, ad patrem et filium eo : pater et quando ferit, amat ; et non vult puer cædi : contemnit voluntatem, consulit ad utilitatem. Quare ? Quia pater est, quia hæreditatem parat, quia successorem nutrit. Ecce feriendo pius est pater, feriendo misericors est. Da mihi hominem parcendo crudelem. Non recedo a personis, eos ipsos ante oculos pono. Sed puer impunitus et indisciplinatus si sic vivat, ut pereat, et pater dissimulet ; pater parcat, pater perditum filium disciplinæ asperitate offendere timeat, nonne parcendo crudelis est ? « Erudimini ergo omnes qui judicatis terram : » et bene judicando non a terra præmium, sed ab illo expectate qui fecit cœlum et terram.

SERMO XIV[1].

De 14 versu Psalmi IX : *Tibi derelictus est pauper, pupillo tu eris adjutor.*

Habitus Carthagine in basilica Novarum, die dominico.

I. Cantavimus Domino, et diximus : « Tibi derelictus est pauper, pupillo tu eris adjutor[2]. » Quæramus pauperem, quæramus pupillum. Nec mirum sit quod admoneo ut quæramus, quos sic abundare cernimus et senti-

[1] Alias de Tempore 110. — [2] Psal. IX, 14

mus. Nonne pauperibus plena omnia? Nonne pupillis plena sunt omnia? Tamen inter omnia quæro pauperem, quæro pupillum. Ac prius ostendendum est Charitati Vestræ, id quod putamus, non hoc esse quod quærimus. Qui enim dicuntur pauperes et sunt, in quos a Deo mandatæ eleemosynæ fiunt, de quibus fatemur scriptum : « Include » eleemosynam in corde pauperis, et ipsa exorabit pro te » Dominum [1] : » abundat quidem hoc genus hominum; sed altius intelligendus est iste pauper. De illo genere est iste pauper, de quo dictum est : « Beati pauperes spiritu, » quoniam ipsorum est regnum cœlorum [2]. » Sunt pauperes non habentes pecuniam, victum quotidianum vix invenientes, alienis opibus, misericordia sic indigentes, ut etiam mendicare non erubescant : si de his dictum est : « Tibi derelictus est pauper; » nos quid facimus, qui hoc non sumus? Ergo nos qui Christiani sumus, non sumus Deo derelicti? Et quæ alia nobis spes est, si non sumus illi derelicti, qui nos non derelinquit?

II. Discite ergo esse pauperes et Deo relinqui, o compauperes mei. Dives est, superbus est. Nam et in divitiis istis, quæ vulgo appellantur divitiæ, quibus est contraria vulgaris ista paupertas; in divitiis ergo istis nihil est sic cavendum, quam superbiæ morbus. Qui enim non habet pecuniam, non habet amplissimas facultates; non habet unde se extollat. Si ergo qui non habet unde se extollat, non laudatur pro eo quod non se extollit: qui habet, laudetur, si se non extollit. Quid ergo laudo humilem pauperem, qui unde superbiat, non habet? Quis autem ferat et inopem et superbum? Lauda divitem humilem, lauda divitem pauperem. Tales vult apostolus Paulus, qui scribens ad Timotheum dicit : « Præcipe divitibus hujus sæ» culi, non superbe sapere [3]. » Novi quid dicam : hoc illis

[1] Eccli. xxix, 15. — [2] Matth. v, 3. — [3] I Tim. vi, 17.

præcipe. Habent enim divitias intrinsecus superbiam persuadentes, habent divitias in quibus laborant esse humiles. Da mihi Zacchæum habentem magnas divitias, principem publicanorum, confessorem peccatorum, statura brevem, animo breviorem, ascendentem lignum, ut transeuntem videret qui pro illo pendebat in ligno. Da mihi dicentem, dimidium rerum mearum do pauperibus[1]. Sed multum dives es, o Zacchæe, multum dives es. Ecce dimidium dabis : dimidium quare reservabis? Quia si cui aliquid abstuli, quadruplum reddo.

III. Sed ait mihi quisque mendicus, debilitate fessus, pannis obsitus, fame languidus, respondet mihi, et dicit : Mihi debetur regnum cœlorum ; ego enim similis sum illi Lazaro, qui jacebat ulcerosus ante divitis domum, cujus canes linguebant ulcera, et quærebat saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis[2] ; ego illi similior sum, inquit. Nostrum genus est, cui debetur regnum cœlorum ; non illi generi qui induuntur purpura et bysso, et epulantur quotidie splendide. Talis enim erat ille, ante cujus domum jacebat pauper ulcerosus : et videte exitus amborum. Contigit enim mori inopem illum, et auferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem dives, et sepultus est. Nam pauper forte nec sepultus. Et quid postea? Cum apud inferos dives ille in tormentis esset, levavit oculos suos, vidit pauperem quem contempserat in Abrahæ gremio quiescentem : desideravit guttam, a quo ille micam : et quoniam dilexit opulentiam, non invenit misericordiam. Voluit subveniri fratribus suis, semper væcors, sero misericors : nihil omnino quod postulavit, accepit.

IV. Discernamus ergo, inquit mihi, pauperes et divites : quid me ad alia intelligenda exhortaris? Aperti sunt

[1] Luc. XIX, 8. — [2] Id. XVI, 20.

pauperes, aperti sunt divites. Audi ergo me de hoc quod proposuisti, domne pauper. Cum enim illum sanctum ulcerosum te esse dicis, timeo ne superbiendo non sis quod dicis. Noli contemnere divites misericordes, divites humiles; et ut citius dicam, quod paulo ante dixi, divites pauperes noli contemnere. O pauper, esto et tu pauper; pauper, id est, humilis. Si enim dives factus est humilis, quanto magis pauper esse debet humilis? Pauper non habet unde infletur, dives habet cum quo luctetur. Audi ergo me. Esto verus pauper, esto pius, esto humilis. Nam si de ista pannosa et ulcerosa paupertate gloriaris, quia talis fuit ille qui ante domum divitis inops jacebat; attendis quia pauper fuit, et aliud non attendis. Quid, inquis, attendo? Lege Scripturas, et invenies quod dico. Lazarus pauper fuit: in cujus sinum levatus est, dives fuit. Contigit, inquit, mori inopem illum, et auferri ab Angelis[1]. Quo? In sinum Abrahæ, id est, in secretum ubi erat Abraham. Nolite enim carnaliter intelligere, quod velut in sinum tunicæ Abrahæ levatus sit pauper. Sinus erat, quia secretum erat. Unde dicitur: Redde vicinis nostris in sinum eorum. Quid est, in sinum eorum? In secreta eorum. Quid est, Redde in sinum eorum? Torque conscientiam eorum. Lege, aut si legere non potes, audi cum legitur, et vide Abraham opulentissimum fuisse in terra, auro, argento, familia, pecore, possessione: et tamen dives iste pauper fuit, quia humilis fuit[2]. Humilis autem fuit: « Credidit enim Abraham Deo, et deputatum » est illi ad justitiam[3]. » Justificatus est gratia Dei, non propria præsumptione. Fidelis erat, bene operabatur. Filium jussus est immolare; neque cunctatus est ei offerre quod acceperat, a quo acceperat. Probatus est Deo, constitutus est exemplum fidei. Jam Deo notus erat: sed no-

[1] Luc. XVI, 22. — [2] Gen. XIII, 2. — [3] Id. XV, 6.

bis monstrandus erat. Non est inflatus quasi in bonis operibus suis; quia pauper erat dives iste. Et ut scias quia non est inflatus, tanquam in bonis operibus suis: (sciebat enim quia quidquid habebat, a Deo habebat; et non in se ipso, sed in Domino gloriabatur:) audi Paulum apostolum: « Si enim Abraham ex operibus justificatus est, » habet gloriam, sed non ad Deum [1]. »

V. Videtis, quia cum abundent pauperes, recte quærimus pauperem: in turba quærimus, et vix invenimus. Occurrit mihi pauper, et quæro pauperem. Interim tu manum porrige pauperi quem invenis. Corde quæris, quem quæris. Tu dicis: Pauper sum sicut Lazarus: dives iste meus humilis non dicit: Dives sum sicut Abraham. Ergo tu te extollis, ille se humiliat. Quid inflaris, et non imitaris? Ego, inquit, pauper levor in sinum Abrahæ. Non vides quia pauperem dives excepit? Non vides quia dives susceptor est pauperis? Si enim superbis contra eos qui habent pecuniam, et negas eos ad regnum cœlorum pertinere; cum in eis fortasse inveniatur humilitas, quæ in te non invenitur: non times ne tibi, cum mortuus fueris, dicat Abraham: Recede a me, quia blasphemasti me.

VI. Admoneamus ergo divites nostros, quod Apostolus admonuit. Non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum admoniti sumus [2]. Divitiæ illæ, quas putatis plenas esse deliciarum, pleniores sunt periculorum. Pauper erat, et securior dormiebat: somnus facilius accedebat ad duram terram, quam ad lectum inargentatum. Attendite curas divitum, et comparate securitati pauperum. Sed audiat dives iste, ut non superbe sapiat, neque speret in incerto divitiarum. Utatur mundo, tanquam non utens. Sciat se viam ambulare, et in has divitias tanquam

[1] Rom. IV, 2. — [2] 2 Tim. VI, 17.

in stabulum intrasse. Reficiat, viator est : reficiat se, et transeat ; non secum tollit quod in stabulo invenit. Alius viator erit, et ipse habebit, sed non auferet. Omnes hic relicturi sunt, quod hic acquisierunt. « Nudus, inquit, » exii de utero matris meæ : nudus revertar in terram. » Dominus dedit, Dominus abstulit [1]. » Non abstulit, quia « tibi derelictus est pauper. Nudus exii de utero matris » meæ, nudus revertar in terram. »

VII. Audi alium pauperem. « Nihil intulimus in hunc » mundum, sed nec auferre aliquid possumus : victum et » tegumentum habentes, his contenti sumus. Nam qui » volunt divites fieri, incidunt in tentationem et deside» ria multa, stulta et noxia, quæ mergunt homines in » interitum et perditionem. Radix est enim omnium ma» lorum avaritia : quam quidam appetentes à fide per» erraverunt, et inseruerunt se doloribus multis [2]. » Qui sunt isti qui a fide pererraverunt, et inseruerunt se doloribus multis? Qui volunt divites fieri. Modo mihi respondeat ille pannosus. Videamus, si non vult dives fieri : videamus, interrogemus eum, si non vult dives fieri : respondeat, non mentiatur. Audio linguam, sed interrogo conscientiam. Dicat si non vult dives fieri. Si autem vult ; jam incidit in tentationem et desideria multa, stulta et noxia. Non enim opes dico, sed desideria. Unde? Quia vult dives fieri. Quid inde? « Desideria multa et stulta » et noxia, quæ mergunt homines in interitum et perdi» tionem. » Vides ubi sis? Quid mihi ostentas nullas facultates, cum ego convincam tantas cupiditates? Ecce jam compara duos. Iste dives est, ille pauper est : sed iste dives, jam est, non vult fieri. Iste dives est, aut de parentibus, aut de donis et hæreditatibus. Ponamus, fa-

[1] Job. I, 21. — [2] I Tim. VI, 7, etc.

ciamus : dives est etiam de iniquitatibus. Jam non vult addere, imposuit modum, fixit limitem cupiditati, jam corde militat pietati.

VIII. Dives est, inquis. Respondeo, Dives est. Iterum tu accusator respondes et dicis, de iniquitate dives est. Quid si facit amicos de mammona iniquitatis? Dominus noverat quod dicebat : utique non errabat, quando præcipiebat : » Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut et ipsi » recipiant vos in tabernacula æterna[1]. » Quid si hoc facit iste dives? Jam finit cupiditatem, exercet pietatem. Tu nihil habes, sed dives vis fieri : incides in tentationem, sed forte inde factus es pauperrimus et egentissimus, quia nescio quid habebas paternum, quod te sustentaret, et calumnia aliqua competitoris abstulit. Gemis, audio, tempora accusas : quod gemis, si posses, faceres. Annon videmus, annon quotidianis exemplis plena sunt omnia? Heri gemebat, quia perdebat sua ; hodie pertinens ad majorem, rapit aliena.

IX. Invenimus verum pauperem, invenimus pium humilem, non de se fidentem, pauperem verum, membrum pauperis qui propter nos pauper factus est, cum dives esset. Vide divitem nostrum, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset[2]. Vide illum divitem : « Omnia » per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil[3]. » Plus est aurum facere, quam habere. Dives es auro, argento, pecore, familia, fundis, fructibus, tibi ista creare non potuisti. Vide illum divitem : « Omnia per » ipsum facta sunt. » Vide illum pauperem : « Verbum caro » factum est, et habitavit in nobis[4]. » Quis digne cogitet divitias ejus? Quomodo faciat qui non fit, quomodo creet non creatus, formet non formatus, mutabilia manens, temporalia sempiternus? Quis digne cogitet divitias ejus?

[1] Luc. XVI, 9. — [2] 2 Cor. VIII, 9. — [3] Joan. I, 3. — [4] Ibid. 14.

Paupertatem cogitemus, ne forte pauperes vel ipsam capiamus. Concipitur utero fœminæ virginali, includitur visceribus matris. O paupertas! In angusto diversorio nascitur, involutus infantilibus tegumentis in præsepio ponitur, fit cibaria jumentis pauperibus ; deinde cœli et terræ Dominus, creator Angelorum, omnium visibilium et invisibilium effector et conditor sugit, vagit, nutritur, crescit, tolerat ætatem, occultat majestatem : postea tenetur, contemnitur, flagellatur, illuditur, conspuitur, colaphizatur, spinis coronatur, ligno suspenditur, lancea perforatur. O paupertas! Ecce caput pauperum quos requiro, cujus pauperis membrum invenimus verum pauperem.

X. Breviter quæramus pupillum : quia in paupere requirendo fatigati sumus. Domine Jesu, pupillum quæro ; fatigatus quæro : cito responde, ut inveniam. « Ne vobis, » inquit, dicatis patrem in terra [1]. » Pupillus in terra, immortalem patrem invenit in cœlo. « Ne vobis, inquit, » dicatis patrem in terra. » Inventus est pupillus iste. Oret pupillus iste : audiamus eum, et imitemur eum. Quæ est ejus oratio? « Quoniam pater meus et mater mea » dereliquerunt me. Pater, inquit, meus, et mater mea de- » reliquerunt me : Dominus autem assumpsit me [2]. Si ergo » beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum » cœlorum [3]; tibi derelictus est pauper. » Si pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me ; « Pupillo tu eris adjutor. »

[1] Matth. XXIII, 9. — [2] Psal. XXVI, 10. — [3] Matth. V, 3.

SERMO XV[1].

De versu Psalmi xxv, 8 : *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum tabernaculi claritatis tuæ.*

I. Decorem domus Dei, et locum tabernaculi claritatis ejus diligimus, si et nos ipsi sumus. Quis est ergo decor domus Dei, et locus tabernaculi claritatis ejus, nisi templum ejus, de quo Apostolus dicit, « Templum enim » Dei sanctum est, quod estis vos[2]? » Sicut ergo in fabricis manufactis, cum eleganter et magnifice construuntur, corporalis noster mulcetur aspectus : ita cum lapides vivi, corda fidelium charitatis vinculo continentur, decor est domus Dei, et locus tabernaculi claritatis ejus. Discite ergo quod amare debetis, ut amare possitis. Qui enim diligit decorem domus Dei, non est dubium quia Ecclesiam diligit ; non in fabrefactis parietibus et tectis, non in nitore marmorum et laquearibus aureis ; sed in hominibus fidelibus, sanctis, Deum diligentibus ex toto corde suo et ex tota anima sua et ex tota mente sua, et proximum suum tanquam se ipsum.

II. Sed in congregatione christiana, quantum pertinet ad participationem et communionem Sacramentorum, multiplicati sunt super numerum[3]. Alius est ergo numerus : alii super numerum. Numerus est, de quibus dicit Apostolus, « Novit Dominus qui sunt ejus[4]. » Super numerum autem : « Quoniam in magna domo non solum

[1] Alias de Tempore 254.— [2] 1 Cor. III, 17.— [3] Psal. XXXIX, 6.— [4] 2 Tim. II, 19.

» vasa sunt aurea et argentea, sed et lignea et fictilia ; » alia quidem in honorem, alia in contumeliam[1]. » Numerus ergo, vasa in honorem : super numerum, vasa in contumeliam. Cum ergo sint ista duo genera vasorum, numquid dubitamus ubi sit decor domus Dei? Si ergo vis diligere, agens quod cantasti, decorem domus Dei, et locum tabernaculi claritatis ejus ; quære vasa in honorem. Et nolo dicas, « Quæsivi, et non inveni. » Ideo enim quæsisti, quia quod quæsisti tu non fuisti. Similis simili cohæret, dissimilis dissimilem refugit. Si fueris vas in contumeliam, procul dubio vas in honorem grave tibi erit et ad videndum. Non audis quomodo quidam de quodam dicant, « Gravis nobis est etiam ad videndum[2]? » Quod tibi grave est ad videndum, quando erit apertum ad inveniendum? Vasa enim ista, interiorum hominum sunt. Non utique cum visus fuerit justus, jam agnoscitur justus. Eumdem aspectum habet et justus et injustus : uterque homo, sed non uterque domus Dei. Et si ambo Christiani appellantur, utrumque vas, sed non utrumque in honorem ; sed aliud in honorem, aliud in contumeliam.

III. Numquid propter mala vasa deserenda est domus magna? Novit Deus uti, id est Dominus magnæ domus, et vasis in honorem, et vasis in contumeliam. Sicuti est malorum male uti etiam bonis, sic e contra Dei bene uti etiam malis. Quantis bonis utuntur mali? Omnis enim creatura Dei bona est[3]. Quomodo ea male utuntur mali? Quomodo eos increpat Scriptura, dicens : « Petitis, et non accipitis, eo » quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis[4]. » Quod nomen acceperunt isti male utentes bonis Dei? Sequitur, et dicit : « Adulteri. » Unde adulteri? « Nescitis, » quia amicus hujus mundi, inimicus Deo constituitur[5]? »

[1] 2 Tim. II, 20. — [2] Sap. II, 15. — [3] I Tim. IV, 4. — [4] Jacob. IV, 3.— [5] Ibid. 4.

Adulteri, inquit. Sunt animæ adulteræ, sunt fornicariæ : discutiamus eas. Fornicariæ animæ sunt, multis diis falsis quodam modo prostitutæ : adulteræ autem, tanquam legitimo jam conjugio copulatæ, et ipsi legitimo conjugio non servantes animæ castitatem. Ut autem hoc dicam expressius, « Pagani anima fornicaria est, Christiani mali adultera. » Pagani anima fornicaria, legitimum virum non habet, per diversa dæmonia prostituta corrumpitur : Christiani autem mali quare adultera est? Quia nec castitatem diligit, nec virum deserit. Non ergo dicas, « Quare sunt isti in domo Dei? » Respondetur tibi, » Vasa sunt in contumeliam. » Novit eis uti Deus : non errat qui creavit : quoniam qui potuit creare, novit ordinare : habent in domo magna locum suum. Si autem quæras à me, quomodo eis bene utatur Deus : fateor, Dei consilium, sicut homo, explicare non possum. Novi enim cum Paulo apostolo expavescere, quod etiam ille cum consideraret, expavit, et expavescens exclamavit : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! » Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? » Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia : » ipsi gloria in sæcula sæculorum. [1] » Nobis consideratio, admiratio, tremor, exclamatio : quia nulla penetratio. Ipsi autem quid? Gloria in sæcula sæculorum. Sive de vasis in honorem, sive de vasis in contumeliam, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Alios coronat, alios damnat, nusquam errat : alios probat, de aliis probat, omnes ordinat.

IV. Quid faciunt, inquit, in hoc mundo homines mali? Responde mihi, in fornace aurificis palea quid facit? Puto

[1] Rom. XI, 33, etc.

non ibi esse sine causa paleam, ubi aurum purgatur. Videamus quæ ibi sint omnia : fornax est, palea est, aurum est, ignis est, artifex est : sed illa tria, aurum, palea, ignis, in fornace ; artifex, ad fornacem. Attende etiam istum mundum : mundus fornax est ; palea, homines mali ; aurum, homines boni ; ignis, tribulatio ; artifex, Deus. Attende et vide : aurum non purgatur, si palea non uratur. Vide aurum in hoc ipso Psalmo, ubi diligimus decorem domus Dei, et locum tabernaculi claritatis ejus. Vide ibi aurum, vide vocem auri ; purgari cupit : « Proba me Domine, et tenta me, ure renes meos et cor meum. Proba » me, » inquit, « Domine et tenta me[1]. » Qui timere debuit tentationem, petit tentationem. « Proba me, » inquit, « Domine, et tenta me[1]. » Et vide si non ignem quærit : « Proba me, et tenta me, ure renes meos et cor » meum. » Non times ne in igne deficias? Non, inquit. Quare? « Quia misericordia tua ante oculos meos est[2]. » Ecce, inquit, quare securus dico, « Proba me, Domine, » et tenta me, ure renes meos et cor meum : » non quia idoneus sum viribus meis ignem sustinere tentationis, sed » quia misericordia tua ante oculos meos est. » Qui mihi, inquit, donasti ut aurum probatum essem, in fornace me perire permittis? Prorsus mittis purgandum, ejicis purgatum. « Custodiat Dominus introitum tuum et exitum » tuum[3]. » Vide ipsum exitum, vide ingressum in fornacem. « Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in ten» tationes varias incideritis[4]. » Ecce audisti ingressum, quære exitum. Facile enim est intrare : exire magnum est. sed noli timere : « Fidelis Deus. » Nempe quia ingressus fueras, de exitu cogitabas. « Fidelis Deus, qui non vos per» mittit tentari supra id quod potestis, sed faciet cum

[1] Psal. xxv, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Psal. cxx, 8. — [4] Jacob. 1, 2.

» tentatione etiam exitum[1] » Quid est exitum? Ut possitis sustinere. Intrasti, incidisti, sustinuisti, existi.

V. Magna materies est purgationis bonorum, abundantia malorum. Nam in multitudine malorum quamvis permixti lateant boni, novit Dominus qui sunt ejus. Sub manu tanti artificis, auri mica in magna palea perire non potest. Quanta ibi palea, quam modicum aurum? Sed noli timere; tantus est artifex, ut purgare possit, perdere non possit: « Vide aurum beatum Apostolum in ista fornace » mundi hujus quemadmodum periculis probatur[2]: » ut veniamus ad vasa inhonorata quæ intus sunt, quibus novit bene uti Dominus magnæ domus. Apostolus ergo cum periculis probaretur, quid dicebat? « Periculis in mari, » periculis in deserto, periculis ex genere, periculis ex » gentibus[3]. » Ista omnia foris sunt. Intus attende. « Pe- » riculis in falsis fratribus. » Alloquor ergo aurum Dei, alloquor vasa facta in honorem, alloquor grana in tritura areæ inter paleam laborantia. Tibi dico, quisquis audis, non me, sed per me: « Esto bonus, tolera malum. » Nolo dicas: Quis est bonus? Imo et hoc volo dicas: quoniam quantumcumque fueris bonus, non eris sine aliquo malo. Unde rectissime dicitur: « Nemo bonus, nisi unus Deus[4]. » Sed bonus ille qui facit bona, Deus est. Si ergo bonus Deus qui facit bona, et solus ille bonus effector bonorum; quomodo est effector bonorum, si nullus hominum est bonus? Secundum modulum ergo proximum est et homo bonus. Qui si non esset, Dominus ipse non diceret: « Homo bo- » nus de bono thesauro cordis sui profert bona[5] »

VI. Esto ergo bonus, et tolera malum. Esto simpliciter bonus, et dupliciter tolera malum. Bonus, nonnisi intus: nam si non intus, nusquam bonus. Esto ergo bonus intus,

[1] 1 Cor. x, 13. — [2] 2 Tim. II, 19. — [3] 2 Cor. XI, 26. — [4] Luc. XVIII, 19. — [5] Id. VI, 45.

malum tolera et foris et intus. Foris tolera hæreticum, tolera paganum, tolera Judæum; tolera et intus malum Christianum. Quia inimici hominis domestici ejus[1]. Patiens molestos multos intus malos stomacharis, indignaris, quasi jam venerit tempus ventilationis. In tritura positus es, in tritura es adhuc, area trituratur adhuc; adhuc grana et manipuli, cum gentes credunt, ad aream colliguntur. Putas esse te posse in area triticum solum? Erras. Geme in area, ut gaudeas in horreo. Fiunt multa mala a Christianis malis : illi qui foris sunt, et nolunt esse Christiani, inveniunt occasiones ad excusationes. Hortatori suo ut credat, ista respondet : Vis me esse quod est ille et ille? Et nominat illum et illum : aliquando et verum dicit. Cum autem verum non potest inveniri, quid magnum est calumniari? Cum ille non trepidat calumniari, facit alium quod non videt suspicari. Tu cum audieris hominem ista dicentem, forte quia nosti fratres tuos malos, dicis apud te ipsum : Verum dicit : « Periculis in falsis fratribus[2]. » Sed noli deficere, quod ille quærit, tu esto. Esto bonus Christianus, ut convincas calomniosum Paganum.

VII. Sed ille calumniatur, et de bonis dicit falsa, plerumque illi creditur. Quid facit aurum? Undique palea est, ignis. Sordes pone, non fidem : esto mundior, ipsa exercitatione esto mundior : valeat tibi ille, qui auferat quo sordidior es, non qui opprimat quod aurum es. Etenim si defeceris, peris in palea : et si peris in palea, aurum non eras, sed aurum te esse fingebas. Novit Dominus qui sunt ejus. Illi autem qui sunt mali, de quibus erubescis quando es inter malos qui sunt foris, memento quod non sint in domo magna ubi es, vas in honorem, sed in contumeliam[3]. Instruxit te Apostolus, regat te Deus. Si mali non essent pro quibus oraremus, quando nobis diceretur : « Orate

[1] Michææ VII, 6. — [2] 2 Cor. XI, 26. — [3] 2 Tim. II, 19.

» pro inimicis vestris[1]? » An forte vellemus bonos habere inimicos? Unde fieri potest? Non habebis bonum inimicum, nisi fueris malus : si autem fueris bonus, inimicus tuus non erit, nisi malus. Orate pro inimicis vestris. Ergo boni orate pro malis. Redi ad cor tuum. O tu qui in ista fornace purgaris, si potuit esse vox tua : « Proba me, Domine, et » tenta me ; ure renes meos et cor meum, quoniam mi- » sericordia tua ante oculos meos est[2] : » ecce redi ad cor tuum. Sub Deo es, orationem fusurus es; occurrit tibi qui te læsit, occurrit tibi qui te pressit, occurrit tibi qui te spoliavit, occurrit tibi qui te in carcerem misit : eia attende cor tuum, respice Dominum tuum. Ecce malus inimicus tuus, ecce bonus Dominus tuus : nocet tibi inimicus tuus malus, ora pro inimico tuo, dicit tibi Dominus tuus bonus. Inter inimicum tuum malum et Dominum bonum, quid tu facturus es? Contra illum oraturus, aut huic obtemperaturus?

VIII. Suscipis ex præcepto Domini tui orare pro maligno illo inimico tuo : quid facturus es? Dominus jussit, dura jussit : sed magna promisit. Quæ dura jussit? « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos[3]. » Dura sunt : sed propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras[4]. Unde tibi viribus tuis custodire vias duras, nisi « quia misericordia tua ante oculos meos » est? » Ecce dura jussit, amara jussit, vide quæ promisit. « Orate pro persequentibus vos, ut sitis filii Patris ves- » tri, qui in cœlis est. » Si tibi diceret : Ora pro inimico tuo ut sis filius patris tui, ne exhæredet te pater carnalis, qui hoc tibi relicturus est, quod hinc non est ablaturus ; timeres, et faceres : promittitur tibi pro his duris, ut sis filius Altissimi ; cogita Patrem, et agnosce hære-

[1] Matth. v, 44. — [2] Psal. xxv, 2, 3. — [3] Matth. v, 44. — [4] Psal. xvi, 4.

ditatem. Dic ergo, incipe orare pro inimico tuo illo magno, qui tibi multa mala fecit, qui in te multa dura congessit : incipe pro illo orare, et vide cor tuum tecum litigare. Quod ergo vis, quod placet tibi, quod delectaris secundum interiorem hominem, quod obtemperas Domino tuo, et oras pro inimico tuo, aurum est : quod vero, cum orare cœperis, incipit tecum carnalis infirmitas litigare, ipsæ sunt sordes, a quibus te Deus vult in fornace purgare.

IX. Exercere ergo in mediis malis, o bone, si quis es bonus : non de tuo bone, quia fuisti malus, sed de illius qui nunquam est malus : exercere in mediis malis. Nec mihi volo dicas, Saltem si necesse esset propter exercitationem nostram ut essent mali, pauci essent mali, et boni multi essent. Non attendis quia si pauci essent, multis non nocerent? Utique considera vir prudens, quia si multi boni essent, et pauci mali essent, pauci mali multis bonis nocere non auderent. Si non auderent, non exercerent. Nunc vero quia multi sunt mali, laboratur a paucis bonis inter multos malos : et cum laboratur, sudatur ; et cum sudatur, aurum purgatur. Esto ergo in decorem domus Dei. Jam tecum in corde tuo litigavit infirmitas : invoca, ut vincas : adsit tibi Deus, adjuvet qui jubet. Jam factus es victor infirmitatis tuæ, jam suscepisti animum et fructum orandi pro inimico tuo : vide quid boni sit ; compara illum tibi. Ille meditatur tentationes, tu fundis orationes : ille si nocet, palam nocet ; tu quod pro illo oras, Deus novit : ille non credit, quia cor tuum non discutit. Cum ergo ille palam nocet, tu occulte oras : in isto torculari, (quia et torculari Ecclesia comparata est), vide si non ille, qui palam nocet, amurca currens est per publicum. Amurca per publicum currit, oleum autem ad sedem suam occultos transitus habet. Et cum occulte transeat, in magnitudine apparet. Quam multi enim, o fratres mei, quam multi

in ista conflictatione rerum, in hujus mundi malitia, in ista malorum abundantia subtraxerunt se, et conversi sunt ad Deum, et vale-fecerunt mundo, et cœperunt pauperibus subito donare res suas, qui paulo ante rapiebant alienas. Sed multi raptores, invasores, spoliatores publice apparent, amurca illa est per plateas currens : illi autem, unus hinc, unus inde, corde conjuncto[1], malus faciens mala permanere erubescens, Dei monita cogitans ; spem sæculi irridens, spem cœlestem expectans, mutans amores et mores : oleum sanctitatis est in torculari, vas in honorem est in domo magna, aurum est in fornace, granum est in horreo. Ibi est decor domus Dei.

SERMO XVI[2].

De eo quod scriptum est in Psalmo XXXIII, 13. *Quis est homo qui vult vitam, et diligit videre dies bonos?*

I. Vocans humanum genus Spiritus Dei, jubendo quid facere, et promittendo quid sperare debeamus, prius mentem nostram inflammat ad præmium ; ut quod præcipitur magis bonum amando, quam malum timendo faciamus. » Quis est homo, inquit, qui vult vitam, et diligit vi- » dere dies bonos[3]? » Sic interrogatur quis iste sit, quasi possit inveniri qui non sit. Quis enim non vult vitam? Quis non diligit videre dies bonos? audi ergo quod sequitur, quicumque hoc vis et diligis homo, audi quod sequitur omnis homo : « cohibe, » inquit, « linguam tuam a » malo, et labia tua non loquantur dolum. Declina a malo, » et fac bonum ; quære pacem, et sequere eam[4]. » Ho-

[1] *Forte* compuncto. — [2] Alias 1 ex Homiliis 50. — [3] Psal. XXXIII, 13 — [5] Ibid. 14, 15.

rum omnium cætera superiora sunt in præcepto, ultimum in præmio. Nam ut cohibeamus linguam nostram a malo, et labia nostra non loquantur dolum, declinemus a malo, et faciamus bonum, ut quæramus pacem præcipitur nobis : ut autem sequamur eam, promittitur nobis. Quæ ista pax est, nisi quam non habet mundus? Quæ ista pax est, nisi quam non habet ista vita, quæ in hujus vitæ comparatione nec vita est? Neque enim de hac vita diceret, » Quis est homo qui vult vitam : » et ad istam vel retinendam vel producendam præceptis consequentibus hortaretur, tanquam et istam quis non vellet. Nam et hæc optatur saltem prolixa, quia non potest esse sempiterna : et per hanc potest homo pervenire ad illam, si quemadmodum vult eam longam, sic velit et bonam. Quantum est autem in hac vita longum, quod erit aliquando finitum? et quod erat longum, erit nullum : quia et quando erat, non stabat ; quando producebatur, non augebatur ; nec addendo crescebat, quia veniendo recedebat.

II. Quisquis igitur es amator longæ vitæ, esto potius bonæ vitæ. Nam si male vivere volueris, longa vita non erit verum bonum, sed erit longum malum. Vide autem quam sis absurdus atque perversus : cum te vitam fatearis plus amare, quam villam ; villam vis potius bonam habere, quam vitam. Nam ut inhiando et male concupiscendo adipiscaris villam bonam, fraudando efficis vitam malam. Tamen si tibi diceretur, si a te quæreretur, utrum malles villa bona carere perdendo, an vita mala moriendo : responderes, te, si utrumque retinere non posses, paratiorem esse ut villa tibi auferretur. Cur igitur non sic amatur vita, ut sit etiam bona, quæ abs te omnibus tuis bonis præfertur etiam mala? Cupis certe ut longa sit, licet mala sit : imo fac ut bona sit, et noli timere ne brevis sit. Nam si te sollicito bene agitur, te securo cito finietur.

Succedet ei namque vita æterna, sine metu beata, sine fine longa. De illa quippe interrogat, qui dicit : « Quis est » homo qui vult vitam, et diligit videre dies bonos? » In hac autem vita jubet nos Apostolus redimere tempus, quoniam dies mali sunt[1]. Et quid est redimere tempus, nisi, cum opus est, etiam detrimento temporalium commodorum ad æterna quærenda et capessenda spatia temporis comparare? Unde et Dominus præcipit, dicens : « Si quis » voluerit tecum judicio contendere, et tunicam tuam tol» lere, dimitte illi et pallium[2]. » Ut scilicet amissa re aliqua temporali, impendas ad quietem, quod eras impensurus ad litem.

III. Quod itaque non de vita et diebus hujus temporis loquatur Spiritus Dei, dicens : « Quis est homo qui vult » vitam, et cupit videre dies bonos, » sequentia docent. Talia enim præcepta subjungit, quibus obaudiendo vitam et dies bonos habere possimus, ut hæc vita quam nunc agimus, et hi dies pro eisdem præceptis implendis plerumque amittendi sint. Proinde si hanc vitam, in qua nunc sumus, intellexerimus in eo quod dictum est : Quis est » homo qui vult vitam, » et propter hanc habendam quæ connectuntur præcepta faciamus ; quid acturi sumus, cum aliquis in malitia potens mortem nobis fuerit comminatus, nisi falsum testimonium dixerimus? Profecto enim si fecerimus quod hic jubetur : « Cohibe linguam tuam a malo, » ut propter hoc præceptum testimonii fallaciam recusemus, quasi decepti videbimur : quia propter habendæ vitæ cupiditatem præceptum servare suscepimus, et eam magis præceptum servando perdidimus. Porro, si vitam intellexerimus in æternum beatam, quam post istam Deus dabit obedientibus sibi ; de qua Dominus dixit ad quemdam : « Si vis venire ad vitam, serva mandata[3] : » tunc

[1] Ephes. v, 16. — [2] Matth. v, 40. — [3] Matth. xix, 17.

vero interrogati, « Quis est homo qui vult vitam? » respondemus nos velle vitam, et si etiam sub ipso percussoris ictu veritatem servabimus in testimonio, mortem contemnimus in mundo, vitam consequimur in cœlo.

IV. Hoc de diebus bonis intelligamus. Nam si propter dies præsentis sæculi, qui boni dicuntur, et non sunt, in sepultura cordis per epularum aggeres, in luxuriæ ac vinolentiæ gurgitibus, in turpissimis ingluvium voluptatibus : si ergo propter istos dies, quasi propter dies bonos, susceperimus præceptum, ut labia nostra non loquantur dolum ; plerumque tales dies cogunt amatores suos loqui dolum, et tales dies negantur eis qui non loquuntur dolum. Quid enim aliud est, loqui dolum, nisi aliud labiis promere, cum aliud claudatur in pectore? Ad hoc maxime adulatorum exarsit negotium; quia pene semper, ne prohibeantur ab opimis mensis apparatisque conviviis, blandiendo non tacent falsum; et ab his prohibentur, si amando Deum dixerint verum. Ergo propter istos dies, quos putant bonos, ut eis exhibeantur, loquuntur dolum ; et eis negantur, si non loquuntur dolum. Alii sunt igitur dies boni, de quibus admonemur, ut si eos videre diligimus, cohibeamus a malo linguam, nec dolum loquamur. Non sunt de isto sæculo dies illi : non eos habet cœlum quod transiet, sed quod permanebit : non eos novit terra morientium, sed terra viventium. Hos quisquis intellexerit et dilexerit, linguam cohibet a malo : et si eum terror mortis cogat ad malum, labia ejus non loquuntur dolum : et si diebus fallaciter bonis invitetur ad dolum, declinat a malo etiam inter bona, facit bonum etiam inter mala ; quærit pacem, quæ non est super terram, et sequitur eam in illo qui fecit cœlum et terram.

V. Proinde, fratres, concupiscite vitam, et diligite videre dies bonos ubi nulla nox erit : vitam in qua dies

malus non timeatur; dies bonos, in quibus nunquam vita finiatur. Sed si hanc mercedem diligitis, cavete ne opus, cujus ea merces est, recusetis. Illam enim pacem quærendo sequimini : quærite autem manibus vestris nocte coram Deo, et non decipiemini[1]. Quid est enim manibus vestris, nisi operibus vestris? Quid est nocte, nisi in tribulatione? Quid est coram Deo, nisi conscientiæ puritate? Sic vivendo et hoc amando, habebitis Deum in contemplatione, et in illo vitam sine defectione; dies bonos sine contenebratione, pacem sine dissensione.

SERMO XVII[2].

De eo quod dicitur in Psalmo (49. 3.) *Deus manifestus veniet, Deus noster, et non silebit.* etc.

I. Cantavimus, fratres, « Deus manifestus veniet, » Deus noster, et non silebit. » Deum Christum Scriptura prædixit venturum ad judicium vivorum et mortuorum. Quando enim prius venit judicari, occultus fuit : quando veniet judicare, manifestus erit. Quam fuerit tunc occultus, hinc intelligite quod ait Apostolus : « Si » enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ cruci- » fixissent[3]. » Tunc autem siluit interrogatus, sicut Evangelium loquitur, et impletur in eo Isaïæ prophetia dicentis : « Sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus » coram tondente se fuit sine voce, sic non aperuit os » suum[4]. Veniet ergo manifestus, et non silebit. » Ad

[1] Psal. LXXVI, 3. — [2] Alias 28 ex Hom. 50. — [3] I Cor. II, 8. — [4] Isai. LIII, 7.

hoc dictum est : « Non silebit, » quia siluit judicatus. Nam quantum attinet ad voces ipsius nobis necessarias, quando siluit? Non siluit per Patriarchas, non siluit per os carnis suæ : et modo si sileret, Scriptura non loqueretur. Lector ascendit, et ipse non silet. Tractator loquitur, si vera loquitur, Christus loquitur. Si sileret Christus, ego vobis ista non dicerem. Nec per os vestrum siluit : nam quando cantabatis, ipse loquebatur. Non silet, opus est ut nos audiamus, sed aure cordis : nam facile est audire auribus carnis. Illis auribus audire debemus, quas quærebat magister ipse, cum diceret : « Qui habet au- » res audiendi, audiat[1]. » Quis enim ante illum, quando ista dicebat, sine auribus carnis stabat? Omnes aures habebant, et pauci habebant : non omnes habebant aures audiendi, hoc est, obediendi.

II. Quam terribiliter locutus est per prophetam Ezechielem, credo adhibuistis aurem, credo audistis quemadmodum dixerit : « Ad domum Israël mittam te, non ad popu- » lum altioris linguæ te mittam. Populus autem ille nolent » audire te, quia nolunt audire me[2]. » Quid ostendit, nisi quia ipse Deus per Pro tam loquebatur? Quia vero in ipsis verbis propheticis nos maxime territi sumus, id est, Præpositi quos posuit loqui ad populum suum, prius in illis verbis videmus faciem nostram. Demonstratum est enim nobis, sonante lectore, quasi speculum ubi nos inspiceremus; et inspeximus nos : inspicite vos. Ecce ego facio, quod ibi audivi. « Si non » discreveris, inquit, justum; si non dixeris peccatori, » Morte morieris, et ostenderis illi ut recedat ab iniqui- » tatibus suis; ipse quidem in peccatis suis morietur, san- » guinem autem ejus de manu tua exquiram. Si autem » dixeris, et ille contempserit, et non obedierit; ille in scele- » ribus suis morietur, tu autem animam tuam liberabis[3]. »

[1] Matth. XIII, 9. — [2] Ezech. III, 5, etc. — [3] Id. XXXIII, 8.

Dico vobis, libero animam meam. In magno enim sum, non periculo, sed exitio constitutus, si tacuero. Sed cum ego dixero, et implevero officium meum, vos jam attendite periculum vestrum. Quid autem volo? quid desidero? quid cupio? quare loquor? quare hic sedeo? quare vivo? nisi hac intentione, ut cum Christo simul vivamus? Cupiditas mea ista est, honor meus iste est, gloria mea ista est, gaudium meum hoc est, possessio mea ista est. Sed si non me audieritis, et tamen ego non tacuero, animam meam liberabo. Sed nolo salvus esse sine vobis.

III. Nolite ergo contemnere, fratres mei, peccata, in quibus forte consuetudinem jam fecistis. Omne enim peccatum consuetudine vilescit, et fit homini quasi nullum sit: obduruit, jam dolorem perdidit. Quod valde putre est, nec dolet: quod non dolet, non pro sano habendum, sed pro mortuo computandum est. Attendite quæ dicat Scriptura, et ibi videte quemadmodum vivere debeatis. Quis non contemnat ebriositatis peccatum? Abundat tale peccatum, et contemnitur. Jam cor ebriosum perdidit sensum, non habet dolorem, quia nec salutem. Quando aliquid pungitur et dolet, aut sanum est, aut est in illo spes aliqua sanitatis: quando autem tangitur, pungitur, vellicatur, nec dolet; pro mortuo habendum est, ac de corpore præcidendum. Sed aliquando nos parcimus, et non novimus nisi loqui: excommunicare, de Ecclesia projicere pigri sumus. Aliquando enim timemus, ne ipso flagello pejor fiat qui cæditur. Et quamvis qui tales sunt, jam in anima mortui sint: tamen quia Medicus noster omnipotens est, non est desperandum de his; sed totis viribus supplicandum, ut aures cordis, quas clausas habere probantur, Dominus aperire dignetur. Sed nunquid ille parcet, nunquid silebit quem timere debemus? Audistis in ipso Psalmo, fratres mei, cum enumeraret pec-

cata peccatoris, ait : « Hæc fecisti, et tacui [1]. » Contra hoc dictum est, « Veniet et non silebit. » Præsentia sua non silebit. Excepto enim quod Dominus Christus significatur, quia siluit in judicio, ut impleretur in illo etiam ea prophetia, quam paulo ante commemoravi, hoc excepto, modo Deus ipse per se ipsum Dominus Christus tacet. Ascendit enim in cœlum, et sedet ad dexteram Patris, inde venturus est judicare vivos et mortuos : quandiu ibi est, donec veniat tacet. Voces ejus in libris audimus, de ore ipsius non audimus. Audistis vocem ipsius de sanctis Scripturis isto loco : auditis cum vos ipsas commemoratis, et forte de his rebus inter vos sermocinamini.

IV. Qui vult audiri a Deo, Charissimi, prius audiat Deum. Nunquid audis illum, quando facis adulterium ; et latere te putas, quia homo te non videt? Ille te videt, sed tacet. Quando furtum facis, captas oculos ejus cui furaris, et si eum latet, facis : si propterea non facis, quia times ne videaris, intus fecisti, in corde fecisti ; fur teneris, et nihil tulisti : sed et tu, si opportunitas detur ad implendum malum factum tuum, furaris, et lætaris quia tacet. Audi ergo Psalmum : te admonuit, te quicumque es forte hic hodie stas, nocte aliquid fecisti, te admonuit, tibi dixit : « Hæc fecisti, et tacui. Suspicatus » es iniquitatem, quod ero tibi similis [2]? » O homines, qui hæc verba, quæ dicturus sum, nec in ore habetis, nec in corde, felices estis. Nonne quotidie homines mala facientes, aut quos bene fecisse pœnitet, et pœnitentia perversa fundunt quod mulserunt ; nonne quotidie dicunt, et ista murmura inter se rodunt : Vere si Deo displicerent ista, permitteret illa fieri, aut illi qui ea faciunt felices essent in terra? Videmus raptores, videmus infirmorum oppressores, videmus vicinorum expulsores, videmus vio-

[1] Psal. XLIX, 21. — [2] Ibid.

lentos limitum invasores, videmus calumniatores; et tamen potentes, divites, felices in hac terra. Si vere Deus ista videret, si ista curaret, parceret eis? Addunt et hoc, quod pejus est, Non placent nisi mali. Contingat autem ut faciat bene aliquis, et sequatur forte aliqua tentatio, continuo ad manum habet, Non expedit bene facere : qui fecerit bene, nihil illi prodest. Parum est tibi quod male vis facere, et bene facientibus maledicis? « Hæc fecisti, » inquit, et tacui. Suspicatus es iniquitatem, quod ero » tibi similis. » Quid est, « quod ero tibi similis? » Quia sic mihi placet malum, quomodo tibi : hoc es suspicatus. Hoc dixisti in corde tuo : sed ego audivi, quando dixisti in corde tuo. Quod pejus est, in hæc verba progrediuntur, ut nec audiri timeant.

V. Ergo « Suspicatus es inique, quod ero tibi similis. » Arguam te : » quomodo non putas, et quando non putas, « arguam te. » Sileo cum facis : sed non sileo cum judico. « Arguam te. » Quid tibi faciam, quando arguam te? « Statuam te ante faciem tuam. » Modo enim quando male facis, putas quia bonus es, quia non vis te videre. Alios reprehendis, te non respicis; alios accusas, de te non cogitas; alios ponis ante oculos tuos, te ponis post dorsum tuum. Ego quando te arguo, contra facio : tollo te a dorso tuo, et pono te ante oculos tuos. Videbis te, et planges te; et non erit jam tunc quomodo corrigas te. Contemnis ergo tempus misericordiæ, veniet tempus judicii : quia tu in ecclesia mihi cantasti : « Misericordiam » et judicium cantabo tibi, Domine[1]. » Ex ore nostro exit, et ubique ecclesiæ concrepant Christo : « Misericor» diam et judicium cantabo tibi, Domine. » Tempus est misericordiæ, ut corrigamur : nondum venit tempus judicii. Locus est, spatium est : peccavimus, corrigamur.

[1] Psal. c, 1.

Nondum finita est via, nondum clausus est dies, nondum expiratum est; non desperetur, quod est pejus : quoniam propter ipsa peccata humana et tolerabilia, et tanto crebriora, quanto minora, constituit Deus in Ecclesia tempore misericordiæ prærogandæ quotidianam medicinam, ut dicamus : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos » dimittimus debitoribus nostris[1] : » ut his verbis lota facie ad altare accedamus, et his verbis lota facie corpore Christi et sanguine communicemus.

VI. Sed quod est gravius, ipsam medicinam sic homines contemnunt, ut non solum non dent veniam quando in illos peccatur, sed nec velint petere quando ipsi peccant. Intravit tentatio, subrepsit ira; tantum dominata est iracundia, quantum potuit, ut non solum tumultuaretur cor, sed et convicia et crimina vomeret lingua. Non vides quo te impulit? Non vides quo te præcipitavit? Tandem corrige, dic, Male feci, peccavi. Non enim morieris, si dixeris : crede, non mihi, sed Deo. Quid sum ego? Homo sum, par vester sum, carnem porto, infirmus sum : omnes credamus Deo. Attendite vobis. Ipse Dominus Christus ait, attendite vobis : « Si peccaverit frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus » es fratrem tuum : si te non audierit, adhibe tecum duos » aut tres. In ore duorum aut trium testium stabit omne » verbum. Si nec ipsos audierit, refer ad Ecclesiam. Si » nec ipsam audierit, sit tibi tanquam Ethnicus et Publi- » canus[2]. » Ethnicus Gentilis est; ille est, qui in Christum non credit. Si nec Ecclesiam audierit, mortuum computa. Sed ecce vivit, ecce intrat, ecce signat, ecce genu figit, ecce orat, ecce ad altare accedit. Sed sit tibi tanquam Ethnicus et Publicanus. Noli in illo attendere falsa signa : vivens mortuus est. Unde vivit? quomodo vivit?

[1] Matth. VI, 12. — [2] Id. XVIII, 15, etc.

Si dicam alicui in conspectu vestro, Tu hoc fecisti : respondebit postea, Quantum erat? Intus me moneret, intus mihi diceret, quia male feci, intus viderem peccatum meum : quare in populo arguit? Quid si feci, et non correxisti? Quid si feci, et adhuc perseveras? Quid si feci, et adhuc tibi bene fecisse videris in corde tuo? Quia tacet ille, justus es? Quia ille modo non vindicat, nihil male fecisti? Non times, « Arguam te? » Non times, « Constituam te ante faciem tuam? » non times?

VII. Sed longe est, inquis, judicium. Primo quis tibi dixit, quia longe est dies judicii? Numquid si longe est dies judicii, longe est dies tuus? Unde scis quando est? Nonne multi sani dormierunt et obduruerunt? Nonne casus nostros nobiscum in hac carne portamus? Nonne fragiliores sumus, quam si vitrei essemus? Vitrum enim etsi fragile est, tamen servatum diu durat : et invenis calices ab avis et proavis, in quibus bibunt nepotes et pronepotes. Tanta fragilitas custodita est per annos. Nos autem homines, et sub tantis casibus quotidianis fragiles ambulamus; etsi casus ipsi repentini non acciderent, diu tamen vivere non valeremus. Vita humana tota brevis est, ab infantia usque ad decrepitam senectutem tota brevis est. Adam si adhuc viveret, et hodie moreretur, quid illi vitæ longitudo profuisset? Huc accedit, quia ipse dies, qui quasi naturaliter servit, morbo illecto incertus est. Quotidie moriuntur homines : et qui vivunt deducunt illos, exsequias celebrant, et vitam sibi promittunt. Nemo dicit, Corrigam me, ne cras hoc sim quod iste quem deduxi. Placent vobis verba, ego quæro facta. Nolite me contristare pravis moribus vestris : quia delectatio mea non est in hac vita, nisi vestra bona vita.

SERMO XVIII [1].

De eodem versu Psalmi (49.) *Deus manifestus veniet etc.*

I. Ad exhortandas mentes Charitatis Vestræ, pauca de præsenti Psalmo, quæ donat Dominus, gratanter accipite. De Domino nostro Jesu Christo prophetatum est in isto Psalmo, ubi audivimus et cantavimus, « Deus manifestus » veniet, Deus noster, et non silebit[2]. » Ipse enim Dominus Christus, Deus noster, Filius Dei, primo adventu venit occultus, secundo adventu veniet manifestus. Quando venit occultus, non innotuit nisi servis suis : quando veniet manifestus, innotescet bonis et malis. Quando venit occultus, venit judicandus : quando veniet manifestus, veniet judicaturus. Denique tunc cum judicaretur, siluit, et de silentio ejus Propheta prædixerat : « Sicut ovis ad » immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente, » sic non aperuit os suum[3]. » Sed « Deus noster manifes» tus veniet, Deus noster, et non silebit. » Non quomodo siluit, quando judicandus erat, ita silebit, quando judicaturus erit. Et nunc non silet, si sit qui audiat : sed dictum est, « Tunc non silebit, » quando vocem ejus agnoscent et qui modo contemnunt. Modo enim quando dicuntur præcepta Dei, quibusdam in risum veniunt : et quoniam quod promisit Deus modo non ostenditur, et quod minatur modo non videtur, quod præcipit irridetur.

[1] Alias de Tempore 220. — [2] Psal. XLIX, 3. — [3] Isaï. LIII, 7.

Modo enim felicitatem quæ dicitur mundi hujus, habent et mali : infelicitatem quæ dicitur mundi hujus, habent et boni. Attendunt homines qui credunt præsentia et non credunt futura, quoniam ista bona et mala præsentis sæculi promiscue habent boni et mali. Si divitias optant, vident habere divitias et pessimos homines et bonos homines : vident etiam, si exhorrent paupertatem et miserias hujus sæculi, laborare in his miseriis non solum bonos, sed etiam malos : et dicunt in corde suo, quia res humanas Deus nec respicit, nec regit, sed omnino in intimo quodam mundi hujus fundo dimisit nos casibus volvi, nec aliquam providentiam exhibet nobis. Ac per hoc fit in illis contemptus præcepti, quia non vident manifestationem judicii.

II. Verumtamen etiam modo debet quisque attendere, quia quando vult Deus, respicit et judicat; et ad horam non differt : quando autem vult, differt. Et unde hoc? Quia si nunquam in præsenti judicaret, non esse Deus crederetur : si omnia in præsenti judicaret, nihil judicio reservaret. Ad hoc enim multa servantur judicio, et quædam in præsentia judicantur, ut illi qui differuntur, timeant, et convertantur. Non enim amat Deus damnare, sed salvare : et ideo patiens est in malos, ut de malis faciat bonos. Sed dicit Apostolus, quia revelabitur ira Dei super omnem impietatem[1], et reddet Deus unicuique secundum opera sua[2]. Admonet autem et corripit hominem contemnentem : et dicit : « An divitias bonitatis et longanimitatis ejus » contemnis[3]? » Quia bonus est in te, quia longanimis est in te, quia patiens est in te, quia differt te et non aufert te, contemnis, et omnino nullum judicium Dei putas : « ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? » Tu autem secundum duritiam cordis tui thesaurizas tibi

[1] Rom. I, 18. — [2] Id. II, 6. — [3] Ibid. 4.

» iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui red-
» det unicuique secundum opera sua. »

III. Quidquid ergo homo facit modo, in thesaurum mittit, sed nescit quid colligat : quomodo divites, qui in thesaurum terræ mittunt, quasi sciunt quid colligunt, sed nesciunt cui colligunt. Quis enim possideat divitias eorum post mortem ipsorum, prorsus ignorant : et aliquando divitiæ eorum ad inimicos eorum perveniunt[1]. Et ideo se quisque fraudat nolens manducare, ut ditescat, ut alius de laboribus ejus fluat et luxurietur et dissolvatur. Quomodo ergo colligunt quidem scientes, sed cui colligant, nesciunt : sic contra in thesaurum cœlestem boni quid colligant sciunt, mali quid colligant nesciunt. Bonus enim ponit in thesauro cœlesti omnia opera misericordiæ, quæ fecit circa homines quibus subvenit; et scit quoniam fidelis est custos, qui illi servat omnia quæ reponit. Et non ea videt, sed de thesauro suo certus est, quia neque aliquid a fure subripitur, neque ab hoste invaditur, neque ab inimico et improbo et potente quasi e victo tollitur : sed semper manebit, quia a Domino potentissimo custoditur. Si enim pecunias homines fideli servo commendant, et securi sunt; misericordias suas commendant potenti Domino, et solliciti sunt? Noverunt ergo, quia quidquid reponunt, totum ibi salvum est : qui fideles sunt, potentiæ Domini sui fidem jungunt. Credunt enim quia servat, et inveniunt quod servat. Nam et homines qui pecuniam colligunt, nunquid vident arcam ipsam, aut in arcam pecuniam semper colligunt et mittunt, aut infodiunt et servant? Non vident : et tamen quasi conscientia eorum scit, quia ibi est in loco illo ubi posuerunt. Et forte jam fur tulit, et vanus gaudet qui inaniter reservavit. In thesauro autem cœlesti si quid posuerimus, et de Domini custodia securi

[1] Florus ad Rom. 1.

sumus, et omnino furem nullum patimur, nec damnum aliquod sustinemus. Mali vero et ipsi mittunt in thesaurum omnia mala opera sua, et servat illis Deus. Hoc est quod dixit Apostolus, Thesaurizas tibi iram in die iræ justi judicii Dei.

IV. Sed quoniam servatur quidquid mali faciunt, et nesciunt : ubi venerit Deus noster manifestus, et non silebit; convocabit ad se omnes gentes, sicut dicit in Evangelio, et separabit quosdam ponens ad dexteram, quosdam ad sinistram [1] : et incipiet jam tractare thesauros utrorumque, quid quisque posuit ut inveniat. « Venite, inquit, benedicti Patris mei, ad eos qui sunt » ad dexteram, percipite regnum, quod vobis paratum » est ab initio mundi [2]. » Regnum cœlorum, regnum sempiternum, societatem cum Angelis, æternam vitam, ubi nullus oritur, neque moritur, hoc percipite. Quando enim opera vestra in thesaurum mittebatis, regnum cœlorum emebatis. « Percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi. » Etiam ostendit illis thesauros suos : « Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et po- » tastis me; nudus fui, et vestistis me; hospes fui, et ad- » duxistis me; in carcere fui, et venistis ad me; æger fui, » et visitastis me. Et respondent illi, Domine, quando te » vidimus in his necessitatibus constitutum, et ministravi- » mus tibi? » Et ille : « Quando uni ex minimis meis fecistis, » mihi fecistis. » Quia ergo quando uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, percipite quod misistis, possidete quod emistis. Mihi enim Servatori ideo credidistis. Deinde convertet se ad illos qui sunt a sinistris, et ostendet illis thesauros suos inanes operis boni : « Ite, inquit, in » ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.

[1] Matth. xxv, 32 — [2] Ibid. 34, etc.

» Esurivi, et non dedistis mihi manducare. » Aut si aliquid invenistis in thesauro isto, aut aliquid misistis, cogitate, et reddetur vobis. Sed nunquam te, inquiunt ipsi, vidimus esurientem. Et ille : « Quando uni ex minimis » meis non fecistis, nec mihi fecistis. » Forte enim ideo mihi non faciebatis, quia me in terra ambulare non videbatis? Tam mali estis, ut si videretis, sicut Judæi crucifigeretis. Hodie enim mali homines, qui conantur, si fieri posset, non esse ecclesias ubi illis prædicentur præcepta Dei, nonne et ipsum Christum occiderent, si in terra viventem invenirent? Sed audebunt dicere, quasi illi qui nesciat cogitationes hominum : Domine, quando te vidimus esurientem ? Et ille, Quando uni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Minimos meos egentes posueram vobis in terra : ego tanquam caput, dicet, in cœlo sedebam ad dexteram Patris, sed membra mea in terra laborabant, membra mea in terra egebant ; membris meis daretis, et ad caput perveniret quod daretis. Et sciretis quia minimos meos egentes quando vobis in terra posui, laturarios vobis institui, qui opera vestra in thesaurum meum portarent : nihil in eorum manibus posuistis, propterea apud me nihil invenistis.

V. Tunc ergo non silebit, sed apparebit : ideo dictum est, « Non silebit. » Modo autem dicit illud Lector de codice, et contemnitur : dicit illud de ore suo tractator aut disputator Episcopus, et irridetur. Numquid sic irrideri habet, quando ab ipso judice potentissimo dicetur? « Unusquisque recipiet quod fecit, bonum sive malum[1]. » Tunc dicturi sunt homines sera et infructuosa pœnitentia : O si possemus iterum vivere, et quod contempsimus audire et facere. Tunc dicent illi, quos ex adverso constituunt

[1] 2 Cor. v, 10.

iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiæ : « Quid » nobis profuit superbia, et divitiarum jactantia quid » contulit nobis ? Transierunt omnia sicut umbra [1]. » Videtis quia pœnitebit eos : sed ista pœnitentia cruciabilis, non sanabilis. Vis habere utilem pœnitentiam ? Modo habe. Si enim modo habueris, corrigeris : cum correctus fueris, fundetur ille thesaurus tuus, ubi colligebantur mala opera tua, et implebitur alius thesaurus tuus, ubi bona opera tua colligantur. Sed forte conversus ad Deum, statim morieris, opera tua nulla forte invenientur in illo thesauro ? Plane ibi invenies opera tua, quia scriptum est : « Pax in » terra hominibus bonæ voluntatis [2]. » Deus non annotat facultatem, sed coronat voluntatem. Scit quia voluisti, et non potuisti ; sic te annotat, quasi feceris quod voluisti. Ergo opus est ut convertaris, ne differendo subito moriaris, et omnino nihil inveniatur quod in præsenti habeas, et in futuro possideas. Conversi ad Dominum etc.

[1] Sap. v, 8. — [2] Luc. ii, 14.

SERMO XIX [1].

De eo quod scriptum est in Psalmo (L. 5.) *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco.* Et in Psalmo : LXXII: 1.) *Quam bonus Deus Israël rectis corde.*

Habitus in basilica Restituta (5), in die Munerum (6).

I. CANTANTES Dominum rogavimus, ut avertat faciem suam a peccatis nostris, et omnia facinora nostra deleat. Sed animadvertere potestis, fratres, quod in eodem Psalmo audierimus : « Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, » et peccatum meum ante me est semper [2]. » Dicitur autem Deo alibi : « Ne avertas faciem tuam a me [3] : » cui diximus, « Averte faciem tuam a peccatis meis [4]. » Cum sit ergo persona una homo et peccator, homo dicit, « Ne aver» tas faciem tuam a me : » peccator dicit : « Averte faciem » tuam a peccatis meis. » Hoc ergo dicitur, Ne avertas faciem tuam ab eo quem fecisti, averte faciem tuam ab eo quod feci. Oculus tuus, inquit, utrumque distinguat, ne propter vitium natura dispereat. Fecisti tu aliquid, feci et ego aliquid : quod tu fecisti, natura dicitur; quod ego feci, vitium vocatur : vitium sanetur, ut natura servetur.

II. « Facinus, inquit, meum ego agnosco. » Si ego agnosco, ergo tu ignosce. Bene vivamus, et bene viventes sine peccato nos esse minime præsumamus : sic vita lau-

[1] Alias 4 ex Sirmondianis. — [2] Psal. L, 5.— [3] Id. XXVI, 9. — [4] Id. L, 11.

detur, ut venia postuletur. Desperati autem homines, quanto minus intenti sunt in peccata sua, tanto curiosiores sunt in aliena. Quærunt enim non quid corrigant, sed quid mordeant : et cum se non possint excusare, parati sunt alios accusare. Non sic iste nobis orandi et satis Deo faciendi demonstravit exemplum, dicens, « Quoniam facinus meum ego agnosco, et peccatum meum ante me » est semper. » Non erat iste intentus in aliena peccata : advocabat se ad se; nec se palpabat, sed penetrabat, et in se ipsum altius descendebat. Sibi non parcebat : et ideo ut sibi parceretur non impudenter rogabat. Peccatum enim, fratres, impunitum esse non potest : si peccatum impunitum remaneat, injustum est : ergo sine dubitatione puniendum. Hoc tibi dicit Deus tuus : Puniendum est peccatum aut a te, aut a me. Punitur ergo peccatum, aut ab homine pœnitente, aut a Deo judicante[1]. Punitur ergo aut a te sine te, aut a Deo tecum. Quid est enim pœnitentia, nisi sua in se ipsum iracundia? Qui pœnitet, irascitur sibi. Nam si non ficte fiat, unde est et pectoris tunsio? Quid feris, si non irasceris? Quando ergo tundis pectus, irasceris cordi tuo, ut satisfacias Domino tuo. Potest enim etiam sic intelligi quod scriptum est : « Irascimini, et nolite peccare[2]. » Irascere quia peccasti, et puniens te ipsum noli peccare. Exsuscita cor pœnitendo, et hoc erit sacrificium Deo.

III. Placari Deo vis? Nosce quid agas tecum, ut Deus placetur tibi. In eodem Psalmo adverte : ibi enim legitur : » Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique; » holocaustis non delectaberis[3]. » Ergo sine sacrificio eris? nihil oblaturus, de nulla oblatione Deum placaturus? Quid dixisti? « Si voluisses sacrificium, dedissem utique; holo-

[1] Vide infra Sermo XX, n. 2, et Sermo XXVIII, cap. 5. — [2] Psal. IV, 5. — [3] Id. L, 18.

» caustis non delectaberis. » Sequere, et audi, et dic : « Sacri» ficium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humi» liatum Deus non spernis[1]. » Abjectis quæ offerebas, invenisti quod offeras. Offerebas enim apud Patres victimas pecorum, et sacrificia vocabantur. « Si voluisses sacrificium, dedissem utique. » Illa ergo non quæris, et tamen sacrificium quæris. Populus tuus dicit tibi : Quid offeram, qui quod offerebam non offero? Ipse enim populus, aliis decedentibus, aliisque nascentibus, idem est populus. Sacramenta sunt mutata, non fides. Signa mutata sunt quibus aliquid significabatur, non res quæ significabatur. Pro Christo aries, pro Christo agnus, pro Christo vitulus, pro Christo hircus, totum Christus. Aries, quia ducit gregem : ipse est inventus in vepribus, quando pater Abraham filio jussus est parcere, nec tamen sine oblato sacrificio inde discedere[2]. Et Isaac Christus erat, et aries Christus erat. Isaac sibi ligna portabat : Christus crucem propriam bajulabat. Pro Isaac aries, non tamen pro Christo Christus. Sed in Isaac et aries et Christus. Tenebatur cornibus in vepre aries : interroga Judæos, unde tunc Dominum coronaverint. Agnus est : « Ecce agnus Dei, ecce qui tollit » peccata mundi[3]. » Taurus est : attende cornua crucis. Hircus est, propter similitudinem carnis peccati. Velata sunt ista, donec aspiraret dies, et removerentur umbræ[4]. In eumdem ergo Dominum Christum, non solum quod Verbum, sed etiam quod mediator est Dei et hominum homo Christus Jesus[5], et patres antiqui crediderunt, et ad nos eamdem fidem prædicando et prophetando transmiserunt. Unde dicit Apostolus : « Habentes eumdem spiri» tum fidei, propter quod scriptum est, Credidi propter » quod locutus sum[6]. » Eumdem habentes, quem habue-

[1] Psal. L, 19. — [2] Gen. XXII, 12, etc. — [3] Joan. I, 29. — [4] Cant. II, 17. — [5] I Tim. II, 5. — [6] 2 Cor. IV, 13.

runt et illi qui scripserunt : « Credidi, propter quod lo- » cutus sum. Habentes ergo eumdem, inquit, spiritum » fidei, propter quod scriptum est ab Antiquis, Credidi, » propter quod locutus sum, et nos credimus, propter » quod et loquimur. » Quando ergo David sanctus ita dicebat : « Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem uti- » que, holocaustis non delectaberis, » tunc illa sacrificia offerebantur Deo, quæ modo non offeruntur. Ergo quando cantabat, prophetabat, et præsentia spernebat, et futura prævidebat. « Holocaustis, » inquit, « non delectaberis. » Quando ergo holocaustis non delectaberis, sine sacrificio remanebis? Absit. « Sacrificium Deo spiritus contribula- » tus : cor contritum et humiliatum Deus non spernis. » Habes quod offeras. Non gregem circumspicias, non navigia præpares, et permees ad extremas provincias, unde aromata deferas : quære in corde tuo quod gratum sit Deo. Cor conterendum est. Quid times ne contritum pereat? Ibi habes : « Cor mundum crea in me, Deus. » Ut ergo creetur mundum cor, conteratur immundum.

IV. Discipliceamus nobis quando peccamus, quia peccata displicent Deo. Et quia sine peccato non sumus, vel in hoc Deo similes sumus, quia hoc nobis displicet, quod illi. Ex aliqua parte conjungeris voluntati Dei, quia hoc tibi displicet in te, quod odit et ille qui fecit te. Artifex tuus ipse est : sed vide te ipsum, et dele in te ipso quod non est ex ipsius officina. Deus enim, sicut scriptum est, creavit hominem rectum[1]. « Quam bonus Deus Israel rectis » corde[2]! » Si ergo sis rectus corde, non tibi displicebit Deus, bonus tibi erit Deus, laudabis Deum. Omnino, et in eo quod præstat, et in eo quod castigat, laudabis Deum. Ille enim qui dixit : « Quam bonus Deus Israel rectis » corde, » se ipsum inspexerat, qui aliquando non erat

[1] Eccli. VII, 30. — [2] Psal. LXXII, 1.

rectus corde, et displicebat ei Deus : postea vero resipuit, et vidit non esse Deum perversum, sed se fuisse non rectum : et recordatus tempora pravitatis suæ, et præsens correctionis suæ, ait : « Quam bonus Deus Israël! » sed quibus? « rectis corde. » Quid enim tu? « Mei autem, » inquit, « pene commoti sunt pedes, paulo minus effusi » sunt gressus mei[1] : » id est, pene lapsus sum. Unde hoc? « Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intuens[2]. Unde ergo commoti fuerint pedes hujus et pene lapsi sint gressus, quoniam non tacuit, cavendum monuit. Expectabat a Deo, secundum vetus Testamentum, ignorans ibi esse signa futurorum ; expectabat ergo a Deo præsentis vitæ felicitatem, et in hac terra quærebat quod suis Deus in cœlo servabat. Felix volebat esse hic, cum felicitas non sit hic. Res enim bona et magna est felicitas ; sed habet regionem suam. De regione felicitatis Christus venit, et hic eam nec ipse invenit. Irrisus est, exprobratus est, apprehensus est, flagellatus est, vinctus est, palmis cæsus est, affectus contumelia sputorum, spinis coronatus est, ligno suspensus : ad extremum, Domini exitus mortis. In Psalmo scriptum est, (Hi acclamaverunt qui cognoverunt), « Et Domini exitus mortis[3]. » Quid hic ergo, serve, felicitatem requiris, ubi et Domini exitus mortis? Cum ergo in regione non sua felicitatem, requireret ille, de quo loqui cœperam, et propter illam in hac vita adipiscendam cohiberet[2] Deo, eique serviret, et ejus præcepta ut poterat faceret ; vidit hoc magnum, vel pro magno, quod quærebat a Deo, et propter quod Deo serviebat, esse apud eos qui Deo non serviebant, sed dæmonia colebant, et verum Deum blasphemabant. Vidit, et commotus est, quasi perdidisset fructum laboris sui. Hoc

[1] Psal. LXXII, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Psal. LXVII, 21. — [4] *Forte* cohæreret, *vel* obediret.

est quod zelavit in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Denique habes ibi : « Ecce ipsi peccatores et abun-» dantes in sæculo obtinuerunt divitias. Numquid sine » causa justificavi cor meum, aut lavi inter innocentes » manus meas, et fui flagellatus tota die[1]? » Colo Deum, blasphemant Deum : illis felicitas, mihi calamitas ; ubi æquitas? Inde moti pedes, inde pene effusi gressus, inde proprinquus interitus. Nam ad quod periculum venerit, videte : ibi ait, « Et dixi, quomodo scit Deus, et si est scientia in Altissimo? » Videte ad quod periculum venerit quærendo a Deo pro magno præmio terrenam felicitatem. Disciteergo, Charissimi, eam si habetis, contemnere, nec dicere in cordibus vestris : Ego quia colo Deum, ideo bene est mihi. Videbis enim, quo modo tibi putas bene, et illis qui non colunt Deum esse bene ; et movebuntur gressus tui. Aut enim habes illam, colens Deum, et videbis quod habeat talia non colens Deum ; et ideo putabis frustra te colere Deum, quia et ille habet felicitatem qui non colit Deum : aut non illam habes, et multo amplius Deum accusabis, qui dat eam blasphematoribus suis, et negat cultoribus suis. Discite ergo terrena contemnere, si vultis Deo fideli corde servire. Habes illam? noli putare inde te esse bonum, sed fac te inde bonum. Non habes? noli putare inde te esse malum ; sed cave malum, quo non venit bonus.

V. Etenim iste resipiscens, et reprehendens se ipsum, quod male cœperat de Deo sentire, anhelans peccator, et pacem intuens peccatorum ; reprehendens ergo se ipsum, ait : « Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui su-» per terram[2]? » Jam resipiscens, jam correcto corde, agnovit quantum valeat cultus Dei : quem Dei cultum vilissimo pretio addixerat, quando pro illo terrenam felicita-

[1] Psal. LXXII, 12, 13, 14. — [2] Ibid. 11.

tem quærebat. Agnovit quid debeatur sursum cultoribus Dei, ubi jubemur habere cor et respondemus ibi nos habere : quod et utinam non mentiamur, saltem ipsa hora, saltem ipso momento, saltem ipso temporis puncto, quando respondemus. Resipiscens ergo ille, et cor corrigens, reprehendit se quæsisse aliquando in terra felicitatem terrenam, quasi mercedem cultus Dei. Sed reprehendens se ait: « Quid enim mihi est in cœlo ? » Quid est ibi mihi? Vita æterna, incorruptio, regnum cum Christo, societas Angelorum ; ubi nulla perturbatio, nulla ignorantia, nullum periculum, nulla tentatio ; vera, certa, fixa securitas. Ecce quid mihi est in cœlo. « Et a te quid volui super » terram ? » A te quid volui super terram ? quid volui ? divitias fluxas, caducas, volaticas. Quid volui ? aurum, pallorem terræ ; argentum, livorem terræ ; honorem, temporis fumum. Ecce quid a te volui super terram. Et quia vidi hoc in peccatoribus, commoti sunt pedes mei, et paulo minus effusi sunt gressus mei. O quam bonus est rectis corde ! Quid ergo quæris, Propheta fidelis ? Aurum, et argentum, et divitias terrenas ? Ergo tanti valet fides matronæ fidelis, quod habet et meretrix ? Tanti ergo valet fides viri fidelis, quod habet et mimus, Auriga, Venator, latro ? Absit, fratres mei, absit ut tanti valeat fides vestra. Avertat Deus hoc a cordibus vestris. Nam quanti valet, vultis nosse ? pro ea Christus mortuus est. Quid ergo terrenam mercedem quæris, auro et nummis addictus ? Injuriam facis fidei, pro qua mortuus est Christus. Et quid est, inquit, quanti valet ? Illum attende, qui ait : « Quid enim mihi est in cœlo ? » Non enim expressit quid erit illud. Sic ait : « Et a te quid volui super terram ? » Illud laudando, hoc abjiciendo, utrumque tamen dixit : Quid est illud ? quod oculus non vidit. Quid est hoc ? quod fidelis oculus non sitit. Quid est illud ? quod inve-

nit Lazarus ulcerosus. Quid est hoc? quod habuit dives inflatus. Quid est illud? quod perire non potest. Quid est hoc? quod teneri non potest. Quid est illud? ubi non erit labor. Quid est hoc? quod non deserit timor. « Quid enim » mihi est in cœlo? » Quid? Ipse qui fecit cœlum; pretium fidei tuæ Deus tuus est; ipsum habebis, se ipsum præparat præmium cultoribus suis. Considerate, charissimi, universam creaturam, cœlum, terram, mare, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in mari, quam pulchra, quam mira, quam digne ordinateque disposita. Movent vos ista? Movent plane. Quare? quia pulchra sunt. Quid est qui fecit? Puto rehebesceretis, si videretis pulchritudinem Angelorum. Quid est ergo creator Angelorum? Ipse est præmium fidei vestræ. Avari, quid vobis sufficit, si Deus ipse non vobis sufficit?

VI. Bene ergo vivamus, et ut hoc possimus, eum qui hoc præcepit, invocemus. Neque bonæ vitæ nostræ terrenam mercedem a Domino requiramus. Ad illa quæ promittuntur, intentionem nostram extendamus. Cor nostrum ibi ponamus, ubi putrescere non potest sæcularibus curis. Transeunt ista, quæ occupant homines; volant ista; vapor est vita humana super terram. Accedunt etiam ipsius fragilis vitæ tanta et tam quotidiana pericula. Terræ motus magni de Orientalibus nuntiantur (7); nonnullæ magnæ repentinis [1] collapsæ sunt civitates. Territi apud Jerosolymam qui inerant Judæi, pagani, catechumeni, omnes sunt baptizati. Dicuntur fortasse baptizati septem millia hominum. Signum Christi in vestibus Judæorum baptizatorum apparuit. Relatu fratrum fidelium constantissimo ista nuntiantur. Sitifensis etiam civitas gravissimo terræ motu concussa est (8), ut omnes forte quinque diebus in agris manerent, et ibi baptizata dicuntur fere duo

[1] *Forte add.* ruinis.

millia hominum. Undique Deus terret, quia non vult invenire quo[1] damnet. Nonnihil agitur in isto torculari. Mundus est torcular; abundant pressuræ ejus : oleum estote, non amurca. Convertatur quisque ad Deum, et mutet vitam. Occultum habet iter oleum; ad secreta sua tendit. Alius subsannat, irridet, blasphemat, clamat per plateas, amurca defluit. Dominus tamen torcularis per operarios suos, per sanctos Angelos suos non quiescit operari. Novit oleum suum, novit quid recipiat, quo pondere pressuræ eliquetur. Novit enim Dominus qui sunt ejus. Oleum estote, amurcam fugite; recedant ab iniquitate omnes qui nominant nomen Domini[2]. Odia autem nolite concipere, aut cito finite. Non enim illa metuenda sunt. Times terræ motum? times cœli fremitum? times bella? Time et febrem : subito, cum illa magna metuuntur, ipsa non veniunt, et de transverso una febricula aufert hominem. Et si talem invenit ille judex, qualem non novit, qualibus dicturus est : « Nescio vos[3], recedite a me[4]; » quid fiet postea? quo itur? per quem ambitur? unde vita reparanda redimitur? Quis iterum vivere, et quod male fecit emendare permittitur? Finitum est. Pauci quidem convenistis (9); sed si bene audistis, abundatis. Non vos fallat, qui fallit : quia non vos decipit, qui non fallit.

[1] *Forte* quos. — [2] 2 Tim. II, 19. — — [3] Matth. XXV, 12. — [4] Luc. XIII, 27.

SERMO XX[1].

De versu 12 Psalmi L : *Cor mundum crea in me Deus.* Et de versu 5 Psalmi XL : *Ego dixi : Domine miserere mei, etc.*

Voce consona, corde concordi, pro ipso corde nostro Dominum deprecantes diximus : « Cor mundum crea in » me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus » meis[2]. » Hinc pauca quæ Dominus dederit, in ejus gratiam manifestabimus vobis. Psalmus est pœnitentis, amissam spem recuperare cupientis, lapsu suo jacentis : et Deum magnis deprecationibus urgentis, tanquam qui fuerit idoneus ad se vulnerandum, et non sit ad sanandum. Sicut enim ipsam carnem nostram percutere et vulnerare cum volumus, possumus ; ut autem sanetur, medicum quærimus, nec ita nostra potestate salvamur, ut nostra potestate sauciamur : ita ad peccandum anima sibi ipsa sufficit ; ad sanandum quod peccatum læserit, Dei medicinalem dexteram implorat. Unde dicit in alio Psalmo : « Ego dixi : Domine, miserere mei ; sana animam meam, » quia peccavi tibi[3]. » Ad hoc ait : « Ego dixi, » ut constitueret ante oculos voluntatem arbitriumque peccandi ex anima oriri, sibique sufficere ut perdat se ; Dei autem esse quærere, et salvum facere quod se vulneraverat. Venit enim Filius hominis quærere, et salvum facere quod perierat[4]. Hinc precem fundentes dicimus : « Cor mundum » crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceri-

[1] Alias 3 ex Sirmondianis. — [2] Psal. L, 12. — [3] Id. XL, 5. — [4] Luc. XIX, 10.

CXXIV.

» bus meis. » Dicat anima quæ peccavit, ne plus pereat desperando, quam se perdidit delinquendo.

II. Ante omnia quippe danda est opera, ne peccemus, ne quamdam familiaritatem et amicitiam cum peccato, tanquam cum serpente faciamus. Morsu quippe venenato perimit peccantem, nec tale aliquid est, cum quo facienda sit amicitia : sed si forte aut infirmum oppresserit, aut incauto subrepserit, aut errantem ceperit, aut in errores eundo deceperit, non pigeat animam confiteri, nec quærat excusationem, sed sui accusationem. Nam et inde oravit quodam in Psalmo, et ait : « Pone, Domine, custo- » diam ori meo, et ostium continentiæ circum labia mea : » et non declines cor meum in verba maligna, ad excu- » sandas excusationes in peccatis [1]. » Peccatum quisque suadet tibi ? ante omnia recusetur. Sed persuasum est ? non excusetur, sed potius accusetur. Nam et iste qui dicebat : « Cor mundum crea in me Deus, » sic incœpit, « Mi- » serere mei Deus, secundum magnam misericordiam » tuam [2]. » Magnam misericordiam magnus peccator implorat : magnam medicinam magnum vulnus desiderat. Ibi dicitur : « Averte faciem tuam a peccatis meis, et om- » nes iniquitates meas dele [3]. Cor mundum crea in me » Deus [1]. » Avertit ergo Deus faciem suam a peccatis confitentis, et se ipsum accusantis, Deique auxilium et misericordiam deprecantis. Avertit enim faciem suam a peccatis ejus, non avertendo ab ipso. Cui enim dicitur : « Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniqui- » tates meas dele : » eidem alibi dicitur : « Ne avertas » faciem tuam a me [4]. » Avertit, quando non advertit : nam si advertit, evertit. Ideo et judices in convictos reos sententiam proferentes animadvertere dicuntur. Hoc ne faciat Deus, id est, ne animadvertat, dicimus : « Averte

[1] Psal. CXL, 3, 4. — [2] Id. L, 3. — [3] Ibid. 11. — [4] Id. XXVI, 9.

» faciem tuam a peccatis meis. » Ne agnoscat, ignoscat. Quomodo autem nobilem dicimus nobilem, non autem nobilem dicimus ignobilem : sic noscentem noscentem, non autem noscentem ignoscentem. Tamen si vis ut ille ignoscat, tu agnosce. Impunitum non potest esse peccatum : impunitum esse non decet, non oportet, non est justum. Ergo quia impunitum non debet esse peccatum, puniatur a te, ne puniaris pro illo. Peccatum tuum judicem te habeat, non patronum. In tribunal mentis tuæ ascende contra te, et reum constitue te ante te. Noli ponere te post te, ne Deus ponat te ante se. Ideo dicit in eodem Psalmo, unde facillimam impetret veniam, « Quo-» niam iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum » ante me est semper [1]. » Tanquam dicens : Quoniam ante me est, ne sit ante te ; et quia ego agnosco, tu ignosce. Ergo peccatum aut a te punitur, aut a Deo : sed a te sine te, a Deo tecum. Te ergo habeat punitorem, ut tu Deum habeas defensorem [2]. Dic : Ego feci, « Ego dixi, Domine, mi-» serere mei ; sana animam meam, quoniam peccavi tibi [3]. » Ego, inquit, dixi. Ego non quæro ad excusationem peccati, quis de me peccaverit, aut quis me peccare compulerit. Non dico : Fortuna fecit. Non dico : Fatum hoc voluit. Postremo non dico : Diabolus fecit. Nam et ipse diabolus suadendi habet potestatem, postremo terrendi ; graves etiam, si permissus fuerit, molestias inferendi : a Domino deprecanda virtus est, ne illecebrosa capiant, aut ne dura confringant. Donet nobis contra illecebras et minas inimici, duas virtutes, continere et sustinere ; continere libidines, ne prospera capiant ; sustinere terrores, ne adversa confringant. Et cum scirem, inquit, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det [4]. Hinc ergo dicebat : « Cor mun-

[1] Psal. L, 5. — [2] Vide supra Serm. XIX, n. 2, et infra Serm. XXVIII [illegible] — [3] Psal. XL, 5. — [4] Sap. VIII, 21.

» dum crea in me Deus : » et, « Væ his qui perdiderunt » sustinentiam[1]. » Neminem ergo quæras accusare, ne accusatorem invenias, a quo te non possis defendere. Nam et ipse inimicus noster diabolus quando accusatur, gaudet : et vult omnino ut accuses illum ; vult ipse ut a te ferat qualem volueris criminationem, cum tu perdas confessionem. Contra hujus astutiam exclamat ille : « Ego » dixi, Domine. » Sine causa mihi insidiatur inimicus ; novi astutias ejus : captat linguam meam, vult ut dicam : Diabolus fecit. « Ego dixi, Domine. » His ergo versutiis seducit animas, et a medicina confessionis avertit ; aut persuadens eis ut se excusent, et quærant quos accusent ; aut persuadens eis, quia jam peccaverunt, ut nunc desperent, et omnino se ad veniam posse pertinere[2] non arbitrentur ; aut persuadens eis, quia cito Deus totum ignoscit, ut sese homo non corrigat.

III. Videte quanta sint, adversus quæ vigilare debeat cor pœnitentis. Ne se excusando alterum accuset, veniat ei in mentem, « Ego dixi, Domine, miserere mei ; sana » animam meam, quoniam peccavi tibi[3]. » Ne desperando pereat, ut quoniam peccavit, et graviter peccavit, putet se jam non posse sanari ; et donet se libidinibus, trahendum omnibus cupiditatibus. Facit quidquid libet, quamvis non liceat. Et si non facit, ibi non facit, ubi homines timet. Omnino animo quodam gladiatorio, quoniam vitam desperat, quidquid potest facere ad satiandam cupiditatem et libidinem suam facit, tanquam devotus ad victimam. Tales desperatione pereunt. Contra istos pro his, id est contra tales cogitationes eorum, vigilans Scriptura dixit : « In quacumque die conversus fuerit iniquus, » et fecerit justitiam, omnes iniquitates ejus obliviscar[4]. »

[1] Eccli. II, 16. — [2] *Forte* pervenire. — [3] Psal. XL, 5. — [4] Ezech. XVIII, 21, et XXXIII, 15.

Rursus recreata anima, si his verbis crediderit, a desperationis malo, inveniet aliam foveam, ut quæ desperatione perire non potuit, spe pereat. Et quis est qui spe pereat? Ecce qualem propono, qui dixerit in animo suo: Jam Deus veniam promisit omnibus avertentibus se a peccatis, in quacumque hora conversi fuerint, omnes iniquitates eorum obliviscetur: ergo faciam quidquid volo; quando voluero convertam me, delebiturque quod fecero. Quid dicemus? quia non quando se converterit, curat Deus pœnitentem? dimittit Deus omnia peccata præterita? Si negamus, indulgentiæ divinæ contradicimus: verbis denique propheticis obviamus, divinis eloquiis repugnamus. Non est hoc fidelis dispensatoris.

IV. Recurrit, et mihi dicit quisquam: Dabis ergo laxamentum peccatis, ut faciant homines quidquid volunt, promissa venia, promissa impunitate cum se converterint? Laxant habenas ad peccandum: feruntur magno impetu, nullo revocante, spe desperati. Ita-ne vero, vigilaret Scriptura adversus desperantes, et non vigilaret adversus male sperantes? Audi ejus vigilias adversus malam et perversam spem: « Ne tardes converti ad Dominum, neque » differas de die in diem: subito enim veniet ira ejus, » et in tempore vindictæ disperdet te[1]. » Quid est ergo, maligne sperator? Si desperes, peris; si speres, peris. Ubi tibi tutus locus erit, ut ab utraque fovea te eripias, et constituas te in via recta, serviens Deo, miserans animam tuam, placens Deo? Male desperabas, audisti: « In qua- » cumque die conversus fuerit iniquus, omnes iniquita- » tes ejus obliviscar. » Male sperare cœperas, audi tu: « Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die » in diem. » Undique te circumdedit providentia Dei misericorditer. Quid dicis? Promisit mihi Deus indulgen-

[1] Eccli. v, 8, 9.

tiam; quando me convertero, dabit eam. Plane dabit, quando te converteris : sed quare te non convertis? Quoniam quando me convertero, dabit. Prorsus quando te converteris, dabit : sed ipsum quando quando est? Quare non hodie est? quare non cum tu me audis? quare non cum clamas? quare non cum laudas? Clamor meus sit adjutor pro te : clamor tuus sit testis contra te. Quare non hodie? quare non modo? Cras, inquit; indulgentiam mihi Deus promisit. Cras tu tibi promittis? Aut si forte, si mihi legis de libro sancto, sicut indulgentiam tibi promissam esse converso, sic tibi promissum crastinum diem, differ et crastinum. Nonne hoc primo posuit in terrore medicinali, nonne cum te increparet hoc dixit : « Ne differas de » die in diem, subito enim veniet ira ejus? » Sed videlicet homo sapiens times ne plus habeas biduo bonæ vitæ. Si erit crastinus dies, sit et hodiernus; et biduum sit. Si enim non erit crastinus dies, hodiernus securum te inveniet : si autem erit crastinus, addetur hodierno. Tu autem cupis habere longam vitam, et non times habere malam vitam. Diu vis vivere, et male vivere. Longum malum quæris, quare non potius longum bonum? Quid autem non bonum habere vis? Sola vita erit, quæ in te mala incurrit. Qualem vestem quæras, si interrogem te, bonam respondes; qualem villam, bonam; qualem conjugem, bonam; quales filios, bonos; qualem domum, bonam; solam vitam malam. Et omnibus bonis tuis præponis vitam, et inter omnia bona tua solam vis vitam malam. Nam omnia illa, quæ bona requirebas, vestem, domum, villam, et cætera, paratus es dare pro vita tua. Si tibi quisquam dixerit : Aut da mihi omnia bona tua, aut aufero vitam tuam : paratus es omnia bona tua dare, et illam etiam malam tenere. Quare non vis ut tibi sit bona, pro qua etiam mala das omnia bona? Ecce ablata

est excusatio, adsit accusatio, ne inveniat damnatio.

V. Exhortamur Charitatem Vestram, ut impigre et vigilanter verba Dei ministrantibus presbyteris vos audire non pigeat (10). Dominus enim Deus noster est ipsa veritas, quam auditis per quemlibet loquatur; et nemo est major in vobis, nisi qui minor fuerit. Præloquendum ergo nobis fuit ex more, et vos facite ex amore.

SERMO XXI[1].

De eo quod scriptum est in Psalmo LXIII, 11 : *Jucundabitur justus in Domino.*

I. « Jucundabitur justus in Domino, et sperabit in eo, » et gloriabuntur omnes recti corde[2].» Hoc certe voce et ore cantamus. Hæc verba Domino dixit et conscientia et lingua christiana : « Jucundabitur justus in Domino, » non in sæculo. Lux orta est justo, dicit alibi, et rectis corde jucunditas[3]. Quærens unde jucunditas, hic audis : « Jucundabitur justus in Domino. » Lux orta est justo, dicit alibi. Et alibi : « Delectare in Domino, et dabit tibi » petitiones cordis tui[4]. » Quid nobis indicitur? quid donatur? quid jubetur? quid datur? Ut jucundemur in Domino. Quis jucundabitur in ea re, quam non videt? An forte videmus Dominum? Hoc in promissione detinemus: nunc autem per fidem ambulamus, quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem, non per speciem. Tunc ad speciem veniemus, quando implebitur quod item Joannes dicit : « Dilectissimi, filii Dei sumus, » et nondum apparuit quid erimus : scimus quia cum

[1] Alias 5 ex Sirmondianis. — [2] Psal. LXIII, 11. — [3] Id. XCVI, 11. — [4] Id. XXXVI, 4.

» apparuerit, similes ei erimus, quando eum videbimus » sicuti est[1].» Tunc ergo magna et perfecta jucunditas, et tunc plenum gaudium, ubi jam non spes lactat, sed res nutrit[2]. Tamen etiam nunc, antequam res ipsa veniat nobis, antequam nos ad rem ipsam veniamus, jucundemur in Domino. Neque enim parvam jucunditatem habet spes, cujus postea erit res. Et in istis temporalibus rebus, in jucunditate, non Domini, sed sæculi, nonnulli multa amant, et ad ea quæ amant, nondum pervenerunt : et tamen ardor in spe currit, rem nondum tenet. Verbi gratia, amas pecuniam ; non amares, si non sperares : amas uxorem, non ductam, sed adhuc ducendam ; et forte ducenda amatur, ducta odio habebitur. Quare hoc? Quia talis non apparuit ducta, qualis ab animo pingebatur ducenda. Deus autem non vilescit præsens, amatur absens. Quantumcumque enim sibi humana mens exaggeraverit bonum quod Deus est, minus agit, et valde infra est ; et necesse est plus inveniat adeptio, quam formabat cogitatio. Plus ergo amabimus cum viderimus, si potuerimus amare et antequam viderimus. Modo ergo in spe amamus. Ideo « jucundabitur, inquit, justus in Domino. » Et continuo, quia nondum videt, « et sperabit in eo. »

II. Habemus tamen primitias Spiritus, et aliunde fortasse, ei quem diligimus, propinquamus ; et quod avide manducaturi et bibituri sumus, nunc, etsi tenuiter, prælambimus atque gustamus. Unde hoc probamus? Neque enim Deus, quem jubemur diligere, in quo jubemur jucundari, aurum est, aut argentum est, aut terra est, aut cœlum est, aut lux ista solis est, aut quidquid de cœlo fulget, aut quidquid de terra resplendet luce perfusum. Nullum corpus est Deus, spiritus est. Ideo, inquit, qui adorant, in spiritu et veritate oportet adorare[3]. Non in

[1] I Joan. III, 2. — [2] Florus ad 2 Cor. V. — [3] Joan. IV, 22.

loco aliquo corporis, quia non est corpus : non tanquam in monte excelso, ut per altitudinem montis putes te propinquare Deo. Excelsus quidem est Dominus, sed humilia respicit[1]; excelsa autem a longe cognoscit; humilia non longe. Certe excelsus est, et utique, si excelsa a longe cognoscit, humilia longinquius debet advertere. Si ab excelsis celsitudine sua longinquus est, ut ea a longe cognoscat, quanto magis, ait aliquis, ab humilibus ejus longe celsitudo secessit? Non ita est. Excelsus est enim Deus, et humilia respicit. Quomodo ea respicit? Prope est Dominus omnibus his qui obtriverunt cor[2]. Noli ergo quærere montem altum, unde tibi vicinior esse videaris. Si extollis te, longe secedit a te : si humilias te, inclinat se ad te. Publicanus de longe stabat, et ideo Deus illi facilius propinquabat : nec oculos levare audebat ad cœlum[3], et jam secum habebat qui fecerat cœlum. Unde ergo jucundamur in Domino, si a nobis tam longe est Dominus? Ut non sit longe, et ut longe sit, tu facis. Ama, et propinquabit : ama, et habitabit. Dominus in proximo est, nihil solliciti fueritis[4]. Vis videre quam si amaveris tecum sit? Deus charitas est[5]. Quid longe lateque volitant phantasmata cogitationis tuæ; et dicis tibi : Putas quid est Deus? putas qualis est Deus? Quidquid finxeris, non est : quidquid cogitatione comprehenderis, non est. Si enim ipse esset, cogitatione comprehendi non posset. Sed ut aliquid gustu accipias, Deus charitas est. Dicturus es mihi, Putas quid est charitas? Charitas est qua diligimus : quid diligimus? ineffabile bonum, bonum beneficum, bonum bonorum omnium creatorem. Ipse te delectet, a quo habes quidquid te delectat. Non peccatum dico : nam pec-

[1] Psal. CXXXVII, 6. — [2] Id. XXXIII, 19. — [3] Luc. XVIII, 13. — [4] Philip. IV, 5, 6. — [5] I Joan. IV, 8.

catum solum ab illo non habes. Excepto peccato, ab illo habes quidquid aliud habes.

III. Non ergo, quod dixi, ipse te delectet, a quo habes quidquid te delectat, peccatum intelligas, et dicas : Ecce delectat me peccatum, numquid a Deo habeo peccatum? Vide primo ne forte non te delectet peccatum, sed aliud te delectet, ubi facias peccatum. Amando ergo creaturam inordinate, contra usum honestum, contra licitum, contra ipsius Creatoris legem et voluntatem amando creaturam peccas. Non ipsum peccatum amas : sed male amando quod amas, illaquearis peccato. Escam in reti appetis, et nesciens peccato vesceris : idemque sic defendis. Si peccatum est multum bibere, quare vinum instituit Dominus? Si peccatum est aurum amare, amator sum auri, non Creatoris : Creator auri Deus est; quare creavit quod amare malum est? Sic cætera quæ amas male, in quibus est omnis luxuria, ubi committuntur multa flagitia : attende, inspice, considera, quia omnis creatura Dei bona est, et illic peccatum non est, nisi quia male uteris. Hoc ergo audi, o homo. Dicis : Quare Deus instituit quod me amare prohibet? Non ipse institueret, et non esset quod ego amarem; non institueret creaturam, quam me jubet non amare; et non esset quod amarem; et amando damnarer. Si vocem habere posset ipsa creatura, quam male amas, quia nec te amas, responderet tibi : Nolles ut faceret me Deus, ne esset quod amares; nunc ergo vide quam iniquus sis, et in ipsis verbis tuis iniquissimus deprehendaris : velles ut Deus faceret te, qui est super te, et nolles faceret aliud bonum. Quod tibi fecit Deus, bonum est : sed alia sunt magna bona, alia parva bona; alia terrestria bona, alia spiritualia bona, alia temporalia bona : omnia tamen bona, quia bonus fecit bona. Ideo quodam in loco Scripturarum divinarum dicitur : « Ordi-

» nate in me charitatem [1].» Bonum aliquid te fecit Deus, sub se fecit aliquid inferius et sub te : sub alio es, super aliud es : noli relicto superiore bono, curvare te ad inferius bonum. Rectus esto, ut lauderis : quia « laudabun» tur omnes recti corde [2]. » Unde enim peccas, nisi quia inordinate tractas res, quas in usum accepisti? Esto bene utens rebus inferioribus, et eris recte fruens bono superiore.

IV. Nunc audi, et discute ipsas agnitiones tuas : et interroga te qui tractas, et res quas tractas. Ecce si in negotio tuo argentum præponas auro, si plumbum argento, si pulverem plumbo; nonne ab omnibus sociis tuis, si forte negotiator es, dementissimus judicaberis, et ab eorum societate seduceris, dicerisque damnosus, et forte etiam toto capite sanandus? Quid aliud enim dicerent omnes socii tui, cum dixeris : Charius est argentum auro, aut melius est argentum auro? Nonne hæc clamabunt, Insane deciperis, quid pateris, quando præponis argentum auro? Et nemo tibi dicet, quid pateris, quando præponis aurum Deo? Quomodo, inquit, præpono aurum Deo? Si enim per quamdam dementiam præposuero argentum auro, ideo demens dicor, quia de duabus speciebus, quas ambas video, quas ambas intueor, quas ambas manu contrecto, præpono viliorem chariori : aurum Deo quomodo præpono? aurum video, Deum non video. Nec hinc te excusabis. Quare amas argentum? quia charum est, quia charo valet. Quare plus aurum? quia charius est. Argentum charum, aurum charius : Deus ipsa charitas est.

V. Ecce aliquid dicam muneris Dei, ut citius te convincam, quomodo præponis aurum Deo; quamvis aurum videas, Deum non videas; et ideo tibi non videaris præponere, quia velit nemo præponere rem quam videt ei rei

[1] Cant. II, 4. — [2] Psal. LXIII, 11

quam non videt. Ecce aliquid dico. Quid tibi videtur? fides argentum est? aurum est? nummus est? pecus est? terra est? cœlum est? Nihil horum est, et tamen aliquid est. Non tantum aliquid est, sed magnum est aliquid. Interim non loquor de fide illa superiore, qua fidelis vocaris, accedens ad mensam Domini tui, respondens ex fide verba fidei: interim hanc submoveo paulisper. De illa fide loquar, quæ vulgo etiam fides dicitur: non quam magnam tibi imperat Deus tuus, sed quam tu exigis a servo tuo. Ipsam dico, quia et ipsam imperat tibi Dominus tuus, ne cuiquam fraudem facias, fidem serves in negotio, fidem serves uxori in lecto. Et hanc tibi fidem imperat Deus tuus. Quid est fides ista? Certe eam non vidės: si non vides, quare quando tibi frangitur clamas? Clamore tuo convinco quod videas. Dicebas: Quomodo aurum Deo præpono? aurum video, Deum non video. Ecce aurum vides, fidem non vides. An quod verius est, fidem vides; sed quando exigis, vides illam; quando de te exigitur, non vis eam videre? Apertis oculis clamas: Redde fidem quam promisisti: clausis oculis clamas: Nihil tibi promisi. In utroque oculos aperi. Inique, noli fidem, sed ipsam iniquitatem perdere: quod exigis redde.

VI. Servum tuum manumittendum manu ducis in ecclesiam. Fit silentium, libellus tuus recitatur, aut fit desiderii tui prosecutio. Dicis te servum manumittere (11), quod tibi in omnibus servaverit fidem. Hoc diligis, hoc honoras, hoc donas præmio libertatis: quidquid potes facis; facis liberum, quia non potes facere sempiternum. Deus tuus clamat ad te, et in servo tuo convincit te: dicit tibi in corde tuo: Duxisti servum tuum de domo tua ad domum meam; vis eum de domo mea liberum revocare in domum tuam: tu quare male servis in domo mea? Das illi quid potes; promitto tibi quod possum: tu facis

liberum servantem tibi fidem; ego te facio sempiternum, si servaveris mihi fidem. Quid adhuc argumentaris contra me in animo tuo? Redde Domino tuo, quod laudas in servo tuo. An forte tibi tantum arrogas, ut te dignum putes, qui servum fidelem habeas, quem dicis : Comparavi; et ego non sum dignus, qui servum fidelem habeam quem creavi? Hæc tibi loquitur Dominus tuus intus, ubi non audit, nisi tu; et ipse tibi loquitur, qui vera loquitur. Quid enim hac locutione verius? Noli obsurdescere. Ecce fidem amas in servo tuo; certe non vides fidem: quare illam amas in altero, et totum quod dixi in altero, et in servo quem pecunia comparasti, non tamen quem creasti? Gemina necessitudine tecum agit Dominus tuus. Et creavit te, et comparavit te. Antequam esses, inquit tibi, feci te; cum ex te sub peccato venundatus esses, redemi te. Ut manumittas servum tuum, frangis tabulas ejus (12): Deus non frangit tabulas tuas. Tabulæ tuæ Evangelium sunt; ubi est sanguis, quo comparatus es : manent, quotidie recitantur, admoneris conditionis tuæ, commemoratur tibi pretium tuum.

VII. Si tibi servus tuus, quem manumittis, fidem non exhiberet, nec se manumissione tua dignum fidem servando faceret, et eum in aliquibus in domo tua fraudibus invenires, quid clamare? Male serve, fidem mihi non servas? Nescis quia emi te? nescis quia sanguinem meum pro te numeravi? Clamas quantum potes, et cœlum invidiosis pulsas vocibus : Sanguinem meum pro te dedi, male serve. Et omnes qui audiunt; Verum dicit. Si tibi auderet respondere sic inveheuti et clamanti ipse servus tuus, non erubesceres si tibi dicat : Quem rogo te, sanguinem pro me dedisti? quando me emisti, nec saltem te phlebotomasti. Sed sanguinem tuum pecuniam tuam vocas. Tantum amas pecuniam tuam, ut eam appelles san-

guinem tuum. De voce tua convincit Dominus tuus. Vocas pecuniam tuam sanguinem tuum, et ideo exigis a servo tuo empto fidem, quia pro eo dedisti, non utique sanguinem, sed nummum, vel aurum : ego quid dederim, recolis. Tabulas tuas lege, si non recolis; lege pro te mortem Salvatoris, lanceam percussoris, pretium Redemptoris. Potest et homo vivens vena, ut dixi, percussa dare sanguinem suum, et tamen vivere : plus est quod tibi dicit Dominus tuus : Non de me vivente sanguis expressus est, sanguine meo te emi; addo, morte mea te emi. Quid habes quod dicas? Redde fidem domino tuo, quam exigis a servo tuo. Vides aurum, vides et fidem : non exigeres, si non videres : non laudares, si non videres; non libertate donares, si non videres : sed aurum oculis carnis vides, fidem oculis cordis vides. Quanto meliores sunt cordis, tanto melius est quod vides oculis cordis. Tu autem huic fidei, quam tibi imperat Dominus tuus, præponis aurum, et commendatum non reddis, et dicis : Nihil mihi dedisti : aut ei cui non commendasti, dicis : Redde quod tibi commendavi. Non das quod accepisti, repetis quod non dedisti. Ecce acquire, sic tolle, et exaggera tibi lutum. Quid premis? dicendo : Da, quod non commendasti; negando quod commendatum accepisti. Tolle, collige lucra damnosa : ecce arcam implesti, multum aurum acquisisti; arcam cordis discute, fidem perdidisti.

VIII. Redi ergo, si sensisti aliquid, si erubuisti, si quod pravum et curvum fuerat correxisti, redi, delectare in Domino, jucundare in Domino. Jucundare in iis quæ jussit Dominus, ut jucunderis in Domino. Jucundare in fide, jucundare in spe, jucundare in charitate, jucundare in misericordia, jucundare in hospitalitate, jucundare in castitate. Hæc omnia bona sunt, thesauri

interioris hominis; gemmæ, non arcæ tuæ, sed conscientiæ tuæ. His ama dives esse, quas divitias nec naufragio possis amittere; unde si nudus exieris, plenus eris. Sic enim exis et rectus corde, ut lauderis, non reprehendens Dominum tuum, si quid tibi acciderit in hoc sæculo, et laudans flagellum Patris, cujus expectas hæreditatem. Fuge sub manu emendantis. Non te avertas a disciplina, quia ille qui emendat te, errare non potest. Novit quid tecum faciat qui te fecit. An forte tam imperitum putas artificem tuum, ut sciret facere te, et obliviscatur quid tecum faciat? Antequam esses, de te cogitavit: nam nisi de te cogitasset, nunquam esses. Ergo de te cogitavit antequam esses, ut esses; et jam te existentem, manentem, viventem, sibi servientem contemnet, teque despiciet? Despexit, inquis: jam oravi, non me audivit. Quid si hoc petebas, quod malo tuo accepisses, si accepisses? Ploravi ante illum, et non mihi dedit. O puer insensate, in quo plorasti? ut acciperes felicitatem carnalem, felicitatem temporalem, felicitatem terrenam. Quid si ista felicitas, quam exoptabas et petebas, et pro qua plorabas, præcipitaret te? Jamdudum loquebar de servo tuo, nunc similitudinem accipe de filio tuo. Plorat ante te filius tuus parvus, ut eum leves in equum tuum: numquid audis? numquid exaudis? Durus es, an potius misericors? Quid est, dic mihi, quo consilio facis? Certe hoc consilium est charitatis, quis dubitet? Cui grandi servas totam domum, parvulum plorantem non levas in equum. Omnia quæ habes, et domum et quidquid in domo, et agrum et quidquid in agro, illi servas; et tamen in equum non levas parvulum plorantem. Ploret quantum vult, tota die ploret: non exaudis, et misericordia non exaudis, et si exaudires, crudelis esses. Vide ergo, cogita hoc[1] tibi la-

[1] *Forte* an hoc.

ciat Dominus tuus, quando petis incongrua, et non accipis. Forte enim te inopia erudiet, copia corrumpet. Quæris tu copiam corruptionis, cum necessaria fortasse sit inopia eruditionis. Dimitte Deo tuo, qui scit quid det tibi, quid tollat tibi. Nam si det tibi quod male petis, forte iratus dat. Audi exempla de Lege. Israëlitas concupiscentes concupiscentias ventris et gutturis, exaudivit iratus[1] : Paulum dicentem : Tolle a me stimulum carnis, non exaudivit propitius[2].

IX. Ideo delectare in Domino, jucundare in Domino, non in sæculo. In Domino enim jucundabatur ille, qui cum perdidisset totam jucunditatem sæculi, remansit ei Dominus, in quo jucundaretur : remansit ei in ira simplex, perfecta et immutabilis jucunditas cordis ejus. Quæ habebat possidebat, non possidebatur; a Domino autem possidebatur : illa calcabat, ex illo pendebat : ille illis subtractis quæ calcabat, hæsit in illo in quo pendebat. Ecce enim quid sit in Domino jucundari. « Dominus dedit, Dominus, » (vide jucunditatem,) « Dominus abstulit[3] : » numquid se abstulit? Quod dedit abstulit, qui dedit, se obtulit; jucundatur in Domino. Ergo, « Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut » Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini » benedictum. » Quare displiceat servo id quod placuit Domino? Aurum, inquit, perdidi, familiam perdidi, pecora perdidi, quidquid habui perdidi : a quo habeo, non perdidi. Perdidi quod dederat; eum non perdidi, cujus ipse sum. Delectatio mea ipse, divitiæ meæ ipse. Sed quare? quia non perversus, non capite deorsum, non neglexit eum qui supra se est, et dilexit ea quæ infra se. Ipsa est enim perversitas male utendi creatura.

X. Quid accusas qui dedit aurum, qui recte accusaris

[1] Exod. XVI. — [2] 2 Cor. XII, 7. — [3] Job. I, 21.

male amando aurum? Habe aurum, dicit tibi Deus, dedi tibi, bene utere. Ornari vis auro; orna potius aurum: honorem vis, decus vis ab auro; decus præsta auro, ne sis dedecus auri. Aurum habet scortator, fornicator, luxuriator: edit pompaticos ludos, insana munera donat histrionibus; esurientibus pauperibus non donat: non est decus auri. Nonne qui recte attendit hoc dicit: Doleo aurum quod in illum incurrit; o si ego illud haberem! Et tu aurum si haberes: modo enim dicis, Doleo aurum quod in istum incurrit; o si ego illud haberem! quid faceres? Peregrinos susciperem, inopes pascerem, nudos vestirem, captivos redimerem. Bona loqueris antequam habeas: vide loquaris quando habueris. Si sis talis, erit aurum in tuo ornatu. Si vero sic uteris auro, quia plus diligis eum qui creavit aurum, eris rectus, superiora plus diligens, inferioribus recte utens; et delectaberis in Domino, justus in Domino jucundaberis. Non erit in te accusatio Creatoris, sed erit gratiarum actio Redemptoris.

SERMO XXII[1].

De 3 versu Psalmi LXVII: *Sicut deficit fumus, deficiant, etc.*

I. Audivimus, et contremuimus, quod in voce Psalmi est prophetatum. Ait enim: « Sicut deficit fumus, deficiant; sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei[2]. » Non dubito, fratres mei, quod om-

[1] Alias de tempore 109. — [2] Psal. LXVII, 3.

nium vestrum corda concussa sint, nec cujusquam conscientia sub his verbis intrepida steterit. « Quis enim glo- » riabitur, castum se habere cor? aut quis gloriabitur, » mundum se esse a peccato[1]? » Ac per hoc cum Scriptura dicit : « Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant pec- » catores a facie Dei, » quis non contremiscat, quis non pavibundus exiliat? Quid ergo faciemus, aut quæ spes nobis est? Neque enim frustra hæc cantantur; aut vero cum hæc dicit Propheta, optat ea hominibus, ac non potius ventura prævidet. In verbis quidem figura optantis apparet, sed intelligitur præscientia nuntiantis. Sicut enim quædam in Scriptura Prophetarum tanquam in præteritum facta narrantur, cum futura prædicantur : ita quædam tanquam voto dicuntur optantis; sed qui recte intelligunt quod audiunt, visionem prænuntiantis agnoscunt. Longe autem ante nativitatem dominicæ incarnationis, isti Psalmi dicti atque conscripti sunt. Non ante Deum Christum, sed ante natum ex virgine Maria Christum. Nam profecto pater Abraham longe ante David regem, cujus tempore hi Psalmi cantati sunt, fuit. Dominus autem dixit : « Ante Abraham ego sum[2]. » Ipse enim est Verbum Dei, per quod facta sunt omnia : sed ipse implens Prophetas, in carne se esse venturum per eos prædixit. Ad ejus autem incarnationem pertinet passio. Neque enim potuit pati illa quæ in Evangelio scripta sunt, nisi in carne mortali et passibili, quam gerebat. Et ibi utique legitur, quemadmodum Domino crucifixo hi qui crucifixerunt eum, vestimenta ejus diviserunt sibi, et cum invenissent in eis tunicam desuper textam, noluerunt eam conscindere, sed sortem super eam miserunt[3]; ut ad quem perveniret, integra perveniret : qua significabatur charitas, quæ dividi non potest. Hæc ergo cum in Evan-

[1] Prov. xx, 9. — [2] Joan. viii, 58. — [3] Id. xix, 23.

gelio jam facta narrentur, longe ante multos annos in Psalmo cum futura prænuntiarentur, tanquam gesta et transacta cantata sunt. « Foderunt, inquit, manus meas » et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi » vero consideraverunt et inspexerunt me : diviserunt sibi » vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sor- » tem[1]. » Omnia tanquam præterita dicuntur, et futura prædicuntur. Sicut ergo in verbis præteriti temporis futura facta significantur : sic in figura optantis prænuntiantis mens intelligenda est. Sic et de Juda Domini traditore, tanquam optat ei Propheta, quod venturum esse prædicit. Et de ipsis Judæis : « Fiat, inquit, mensa eo- » rum in laqueum, et in venationem, et in scandalum[2].» Quod de his prædictum esse sine dubitatione exponit : sicut de Juda quæ sub eadem figura prænuntiata sunt, apostolus Petrus commemorat[3].

II. Nec sine causa et quæ futura sunt, tanquam transacta dicuntur. Deo enim sic certa sunt, ut jam pro factis habeantur ; et tanquam optans videtur dicere Propheta, quod certum prævidet esse venturum : nihil aliud, quantum mihi videtur, ostendens, nisi nobis non debere displicere cognitam sententiam Dei, quam fixam immobilemque constituit. Et ideo in Actibus Apostolorum, cum quidam Propheta, nomine Agabus, prædiceret apostolum Paulum in Jerusalem a Judæis multa esse passurum, et usque ad vincula perventurum, cum hoc audito fratres revocare et retinere vellent, ne illuc pergeret : « Quid » facitis, inquit, conturbantes cor meum ? Ego enim non » solum alligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine » Domini nostri Jesu Christi[4]. » Atque ita cum viderent fratres immobilem viri ad omnia perferenda constantiam, dixerunt : « Fiat Domini voluntas. » Numquid ergo quia

[1] Psal. XXI, 17, etc. — [2] Id. LXVIII, 23. — [3] Act. I, 20. — [4] Id. XXI, 13. 23.

dixerunt, Fiat voluntas Dei, optaverunt Apostolo, ut talia pateretur, ac non potius mentem suam sublimi et divino statuto devotissime subdiderunt? Sic et Propheta cum dicit : « Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant pec- » catores a facie Dei [1], » videt hoc certissime peccatoribus imminere, et placet ei quod Deus statuit, ne Deo ipse displiceat.

III. Quid ergo faciemus, fratres, nisi ut, dum tempus est, vitam mutemus, et facta nostra, si qua mala sunt, corrigamus? Ut quod sine ulla dubitatione venturum est peccatoribus, nos non inveniat super quos veniat : non quia non erimus, sed ut non tales inveniat, qualibus venturum esse prædictum est. Propterea se judex venturum minatur, ut non inveniat quos puniat, cum venerit. Propterea illud cantant Prophetæ, ut corrigamur. Si damnare vellet, taceret. Nemo volens ferire dicit, Observa. Totum, fratres, quod audivimus per Scripturas, vox est Dei dicentis, Observa. Et totum quod patimur, tribulationes in hac vita, flagellum Dei est corrigere volentis, ne damnet in fine. Quasi dura sunt, molesta sunt, horrent quando narrantur, quæ quisque gravia valde patitur in hac vita : in comparatione autem æterni ignis non parva, sed nulla sunt. Sive ergo nos flagellemur, sive cum alii flagellantur, admonemur a Domino. Omnia ista, fratres, quæ in hac vita infliguntur a Domino, admonitiones sunt et stimuli correctionis nostræ. Veniet autem ignis æternus, de quo dicetur illis qui ad sinistram constituendi sunt : « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et » angelis ejus [2]. » Tunc acturi sunt quidam pœnitentiam. Nam scriptum est in libro quodam Sapientiæ : « Dicent » intra se pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus » gementes, Quid nobis profuit superbia, et quid divitia-

[1] Psal. LXVII, 3. — [2] Matth. XXV, 41.

» rum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa, » tanquam umbra [1]. » Erit enim pœnitentia, sed infructuosa : erit ibi pœnitentia, sed dolorem habens, medicinam non habens. Nunc est fructuosa pœnitentia, quando correctio libera. Pœniteat te ad vocem Scripturæ. Nam ad vocem præsentis judicis, sine causa pœnitebit te. Tunc jam ille sententiam dicturus est : et non erit quod reprehendas, quando sententiam dicturus est. Non enim tacuit ante sententiam. Non enim te distulit, nisi ut corrigeres te : quandoquidem latroni in cruce pendenti se mutare permisit [2]. Tunc enim latro pendens cum Domino, credidit in Christum, quando de illo Discipuli titubaverunt. Contempserunt Judæi mortuos suscitantem, non contempsit latro secum in cruce pendentem. Non est ergo quod in fine dicatur Domino, Non me permisisti bene vivere; aut, dilationem correctionis non mihi dedisti; aut, non ostendisti quid appeterem, quid vitarem. Videte quia non tacet, videte quia differt, videte quia blanditur, hortatur, minatur. Constituit verbum suum in sublimitate; per totum mundum recitatur universo humano generi. Non est qui jam dicat : Nescivi, non audivi. Impletur quod dictum est in Psalmo : « Nec est qui se abs- » condat a calore ejus [3]. » Modo ergo calor ejus in verbo ejus est : mutare modo a calore ejus, et non deflues sicut cera ab igne ejus.

IV. Nam illud, fratres mei, venturum est aliquando, quod modo rident impii, quod modo contemnunt derisores, quod putant falso cantari; aliquando venturum est. Si non venerunt tanta, quanta prædicta sunt; desperemus et illud aliquando venturum : si autem omnia quæ de Ecclesia futura prænuntiata sunt, jam videmus exhibita, et cæcorum etiam oculos feriunt; quid dubitamus

[1] Sap. v, 3, 8, 9. — [2] Luc. xxiii, 43. — [3] Psal. xviii, 7.

etiam illa ventura? Quando dicebatur Ecclesia Christi futura per totum orbem terrarum, dicebatur a paucis; et ridebatur a multis. Modo jam impletum est, quod tanto ante prædictum est: diffusa est Ecclesia per totum orbem terrarum. Ante millia annorum promissum est Abrahæ: « In semine tuo benedicentur omnes gentes [1]. » Venit Christus ex semine Abrahæ, benedictæ sunt in Christo jam omnes gentes. Prædicta sunt schismata, et hæreses futuræ: videmus illa. Prædictæ sunt persecutiones: factæ sunt a regibus colentibus idola. Pro ipsis idolis adversus nomen Christi repleta est terra Martyribus. Sparsum est semen sanguinis, surrexit seges Ecclesiæ. Nec frustra oravit Ecclesia pro inimicis suis: crediderunt et qui persequebantur. Prædictum est etiam, quia ipsa idola evertenda essent per nomen Christi: nam et hoc invenimus in Scripturis. Ante paucos annos Christiani illa legebant, et non videbant; adhuc futura illa expectabant, et sic abierunt: non illa viderunt, sed tamen credentes quod futura essent, cum fide abierunt ad Dominum: nostris temporibus etiam ipsa cernuntur. Omnia quæ ante prædicta sunt de Ecclesia, videmus impleta: solus dies judicii non est venturus? Ipse solus prænuntiatur, et non veniet? Usque adeo sumus duri et lapidei cordis, ut legamus Scripturas, et videamus omnia prorsus ad litteram evenisse quæ scripta sunt, et de his quæ remanent desperemus? Quantum est enim quod remanet; ad ea quæ jam nobis exhibita videmus? Tam plura Deus ostendit, et de residuo nos fraudaturus est? Veniet judicium redditurum pro meritis, bonis bona, malis mala. Boni simus, et securi judicem expectemus.

V. Fratres mei, maxime nunc dicentem me audite. Nolo tecum computare præterita: ab hodierno die te

[1] Gen. XXII, 18.

muta, cras te alterum inveniat. Nos autem perversitate nostra sic volumus Deum misericordem, ut non sit justus. Alii rursus quasi præfidentes de justitia sua, sic volunt justum, ut nolint misericordem. Utrumque se exhibet Deus, utrumque præstat, nec misericordia ejus præscribit justitiæ, nec justitia ejus aufert misericordiam. Misericors et justus est. Unde misericordem probamus? Parcit modo peccatoribus, dat veniam confitentibus. Unde probamus quod justus est? Quia venturus est dies judicii, quem modo differt, non aufert, et cum venerit, redditurus est pro meritis. An hoc vultis ut reddatur aversis, quod reddetur conversis? Fratres, justum videtur vobis, ut ibi ponatur Judas, ubi positus est Petrus? Et ipse ibi poneretur, si se correxisset. Sed de venia desperans, potius sibi collum ligavit, quam Regis clementiam supplicavit.

VI. Itaque, fratres, sicut dicere cœperam, non est unde reprehendamus Deum. Quid contra illum dicamus, non erit, cum venerit judicare. Cogitet unusquisque peccata sua, et modo illa emendet, cum tempus est. Sit fructuosus dolor, non sit sterilis pœnitudo. Tanquam hoc dicit Deus : Ecce indicavi sententiam, sed nondum protuli : prædixi, non fixi. Quid times, quia dixi? Si mutaris, mutatur. Nam scriptum est, quod pœniteat Deum[1]. Numquid quomodo hominem, sic pœnitet Deum? Nam dictum est : « Si pœnituerit vos de peccatis vestris, » pœnitebit et me de omnibus malis quæ facturus eram » vobis[2]. » Numquid quasi errantem pœnitet Deum? Sed pœnitentia dicitur in Deo mutatio sententiæ. Non est iniqua, sed justa. Quare justa? Mutatus est reus, mutavit judex sententiam. Noli terreri. Sententia mutata est, non justitia. Justitia integra manet : quia mutato debet par-

[1] Gen. VI, 6. — [2] Jerem. XVIII, 8.

cere qui justus est. Quomodo pertinaci non parcit, sic mutato parcit. Ipse rex est indulgentiæ, qui dator est legis. Misit legem, venit cum indulgentia. Reum te fecerat lex, absolvit te qui dedit legem. Imo non absolvit : nam absolvere est innocentem judicare : donat potius peccata converso. Omnes enim sunt rei, qui peccatis suis involuti sunt. Nemo se optet absolvi : omnes veniam deprecemur. Venia vero datur mutato : et erimus securi, cum audierimus : « Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant » peccatores a facie Dei[1]. »

VII. Certe, fratres, modo pereant peccatores, et non pereunt peccatores. Si incipiant juste vivere, peribunt utique peccatores, sed non peribunt homines. Homo peccator, duo nomina sunt : homo unum nomen est, et peccator unum nomen est. In his duobus nominibus intelligimus, quia unum horum Deus fecit, alterum horum homo fecit. Hominem enim Deus fecit, peccatorem se ipse homo fecit. Quid ergo contremiscis, quando tibi dicit Deus : Pereant peccatores a facie mea? Hoc tibi dicit Deus : Pereat in te quod tu fecisti, et servo quod ego feci. Et modo ardet ignis in calore verbi ; res est in fervore Spiritus sancti, sicut diximus jamdudum, quia scriptum est in alio Psalmo : « Nec » est qui se abscondat a calore ejus[2]. » Spiritum autem sanctum esse calorem, dicit Apostolus, Spiritu ferventes[3]. Ergo pro facie Dei, tibi pone interim Scripturam Dei : liquesce ab illa ; pœniteat te, cum audis hæc de peccatis tuis. Cum autem te pœnitet, et cum te ipsum excrucias sub calore verbi, cum etiam lacrymæ currunt, nonne ceræ tabescenti, et tanquam in lacrymas currenti similis inveniris? Modo ergo fac quod in posterum times, et non habebis quod in posterum timeas.

VIII. Tantum non sicut fumus deficiant. Nam utrum-

[1] Psal. LXVII, 3. — [2] Id. XVIII, 7. — [3] Rom. XII, 11.

que ibi habes positum : forte non sine causa, quia est etiam distantia peccatorum. In ipso uno verbo utrumque posuit Psalmus : « Sicut deficit fumus, deficiant ; et sicut » fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie » Dei. » Qui sunt, qui sicut fumus deficiunt? Qui sunt, nisi superbi, non confitentes peccata sua, sed defendentes? Quare fumo comparati sunt? Quia fumus erigit se, extollit se tanquam in cœlum : sed quanto fit superior, tanto facilius evanescit et disperit. Rursus considerate quod dixi. Solidior est fumus igni proximus, et terræ proximus ; nondum sic evanuit, nondum sic est dispersus in ventos : quando autem attenuatur, evanescit, et disperit, quando se multum extulerit. Quia ergo superbus sic se erigit contra Deum, quomodo fumus contra cœlum ; restat ut ita deficiat, et tanquam in ventos suæ vanitatis elatione dissipatus intereat ; quemadmodum disperit fumus elatus, tumida, non solida magnitudine inflatus. Sic est enim fumus : vides magnam molem ; habes quasi quod videas, et non habes quod teneas. Talem ergo pœnam, fratres, ante omnia detestamini : nec defendatis peccata vestra : et si adhuc facitis, nolite defendere. Subdite vos Deo, et sic tundite pectora vestra, ut et ipsa quæ remanserunt, non fiant. Conamini non facere, et si fieri potest, nulla facite : si autem fieri non potest, ut nulla faciatis, maneat tamen illa pia confessio. Erit enim respectus misericordiæ ipsius, ut te conante omnia perimere, et quantum adjuverit perimente, de reliquis quæ tibi restant in itinere invento, et in conatu comprehenso, facile ignoscat : tantum proficere affecta, non deficere. Si non te invenit dies ultimus victorem, inveniat vel pugnantem, non captum et addictum.

IX. Est autem misericordia abundantissima, et larga ejus benevolentia, qui nos sanguine Filii sui redemit,

cum propter peccata nostra nihil essemus. Nam ipse aliquid magnum fecit, cum hominem ad imaginem et similitudinem suam creavit. Sed quia nos nihil fieri voluimus peccando, et traducem mortalitatis de parentibus duximus, et massa peccati, massa iræ facti sumus : placuit tamen illi per misericordiam suam redimeret nos tanto pretio : dedit nobis sanguinem Unici sui innocenter nati, innocenter viventis, innocenter mortui. Qui nos tanto pretio redemit, non vult perire quos emit. Non emit quos perdat : sed emit quos vivificet. Si peccata nostra superant nos, pretium suum non contemnit Deus. Pretium magnum dedit. Nec tamen nobis tantum de ipsius misericordia blandiamur, si non fuerimus conati adversus peccata nostra ; nec si aliqua maxime capitalia fecerimus, speremus ita futuram esse misericordiam, ut ei conjungatur iniquitas. Numquid enim et eos qui nihil egerunt, quemadmodum correcti viverent, sed in pertinacia et duritia animi permanserunt, accusaverunt etiam Deum defendendo peccata sua, ibi constituturus est, ubi constituit sanctos Apostolos, Prophetas, Patriarchas, et fideles suos bene de se meritos, sibi servientes, ambulantes in castitate, modestia, humilitate, eleemosynas facientes, ignoscentes quod a quoquam perpessi sunt? Talis est enim via justorum, talis est via sanctorum tenentium Deum patrem, tenentium Ecclesiam matrem, nec illum parentem, nec istam offendentes, sed in amore utriusque parentis viventes, et ad hæreditatem æternam properantes, non læso patre, non læsa matre, datur unicuique hæreditas [1].

X. Quia duo parentes nos genuerunt ad mortem, duo parentes nos genuerunt ad vitam. Parentes qui nos genuerunt ad mortem, Adam est et Eva ; parentes qui nos genuerunt ad vitam, Christus est et Ecclesia. Et pater

[1] Florus ad Rom. VIII.

meus qui me genuit ad mortem, Adam mihi fuit; et mater mea Eva mihi fuit. Nati sumus secundum istam progeniem carnis, ex munere quidem Dei; quia et istud munus non est alterius, sed Dei : et tamen, fratres, quomodo nati sumus? Certe ut moriamur. Præcessores genuerunt sibi successores : numquid genuerunt sibi cum quibus hic semper vivant? Sed tanquam decessuri, qui illis succederent, genuerunt sibi. Deus autem pater et mater Ecclesia, non ad hoc generànt : generant autem ad vitam æternam, quia et ipsi æterni sunt. Et habemus hæreditatem promissam a Christo vitam æternam. Secundum quod « Verbum caro factum est, et habitavit in no» bis [1], » nutritus crevit, passus, mortuus et resuscitatus accepit hæreditatem regnum cœlorum. In ipso homine accepit resurrectionem et vitam æternam, in ipso homine accepit : in Verbo autem non accepit; quia incommutabiliter manet ab æterno in æternum. Quia ergo accepit resurrectionem et vitam æternam caro illa, quæ resurrexit et vivificata ascendit in cœlum, hoc nobis promissum est. Ipsam hæreditatem expectamus, vitam æternam. Adhuc enim non totum corpus accepit; quia caput in cœlo est, membra adhuc in terra sunt : nec caput solum accepturum est hæreditatem, et corpus relinquetur : totus Christus accepturus est hæreditatem; totus secundum hominem, id est, caput et corpus. Membra ergo Christi sumus, speremus hæreditatem : quia cum omnia ista transierint, hoc bonum accepturi sumus quod non transibit, et hoc malum evasuri quod non transibit; æterna sunt enim utraque. Non enim aliquid non æternum promisit suis, nec aliquid temporale minatus est impiis. Quomodo vitam, beatitudinem, regnum, hæreditatem sempiternam sine fine promisit sanc-

[1] Joan. I, 14.

tis : sic ignem æternum minatus est impiis. Si quod promisit nondum amamus, saltem quod minatus est timeamus.

SERMO XXIII[1].

De 24 versu Psalmi LXXII : *Tenuisti manum dexteræ meæ* : et de visione Dei.

I. Quod cantavimus Domino, propositum nobis ad loquendum credamus : hinc vobis fiat sermo noster. Et cui diximus : « Tenuisti manum dexteræ meæ, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me[2] : » ipse ad intellectum clariorem assumat corda nostra, et adjuvet misericordia et gratia sua me loquentem, vos judicantes. Quanquam propter commoditatem depromendæ vocis altiore loco stare videamur : tamen in ipso altiore loco vos judicatis, et nos judicamur. Doctores dicimur, sed in multis doctorem quærimus : nec volumus nos haberi magistros. Periculosum est enim et prohibitum Domino ipso dicente : « Ne velitis dici magistri, unus est » magister vester Christus[3]. » Periculosum ergo magisterium, discipulatus securus est. Ideo Psalmus : « Auditui » meo, inquit, dabis gaudium et exultationem[4]. » Securior est enim verbi auditor, quam verbi prolator. Ideo ille securus stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi[5].

II. Et quia doctoris Apostolus susceperat necessitate

[1] Alias de Diversis 122. — [2] Psal. LXXII, 24. — [3] Matth. XXIII, 10 — [4] Psal. L, 10. — [5] Joan. III, 29.

personam, videte quid dicat : « Cum timore et tremore » multo fui apud vos[1]. » Tutius ergo est, ut et nos qui loquimur, et vos qui auditis, sub uno magistro condiscipulos nos esse noverimus. Omnino tutius est, et hoc expedit, ut nos non tanquam magistros, sed tanquam condiscipulos vestros audiatis. Videte enim quia sollicitudo nobis imposita est, ubi dicitur : Fratres, nolite plures magistri fieri, in multis enim offendimus omnes[2]. Quis non contremiscat, cum Apostolus dicit : « Omnes ? » Quid sequitur ? « Quisquis in verbo non offendit, hic perfectus » est vir. » Quis autem audeat dicere se esse perfectum ? Qui ergo stat et audit, in verbo non offendit. Qui autem loquitur, etsi, (quod difficile est,) non offendit, patitur[3] tamen et timet ne offendat. Oportet ergo vos esse non solum loquentium auditores, sed et timentium miseratores : ut in eo quod verum dicimus, quoniam omne verum a veritate est, non nos, sed ipsum laudetis : ubi autem sicut homines offendimus, eumdem ipsum pro nobis oretis.

III. Scripturæ sanctæ sunt, veraces sunt, inculpatæ sunt. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad exhortationem, ad doctrinam[4]. Nihil est ergo quod Scripturam accusemus, si nos forte, illa non intellecta, in aliquo deviemus. Cum ipsam intelligimus, recti sumus : cum autem ea non intellecta pravi sumus, ipsam rectam dimittimus : non enim eam depravati depravamus ; sed illa stat recta, ut ad illam corrigendi redeamus. Verumtamen ut nos exerceat eadem Scriptura, in multis locis velut carnaliter loquitur, cum semper spiritalis sit. « Lex enim, ut ait Apostolus, » spiritalis est, ego autem carnalis sum[5]. » Cum sit ergo

[1] I Cor. II, 3. — [2] Jacob. III, 1, 2. — [3] *Forte* pavet — [4] 2 Tim. III, 16. — [5] Rom. VII, 14.

illa spiritalis, tamen sæpe cum carnalibus quasi carnaliter ambulat. Sed non eos vult remanere carnales. Quia et mater parvulum amat nutrire, sed eum non amat parvulum remanere. In sinu tenet, manibus fovet, blanditiis consolatur, lacte nutrit. Omnia parvulo facit : sed optat ut crescat, ne semper talia faciat. Videte Apostolum : melius enim ipsum intuemur, qui se etiam matrem non dedignatus est dicere, ubi ait : « Factus sum parvulus in » medio vestrum, tanquam nutrix fovens filios suos [1]. » Apostolus vero, germano et pio charitatis affectu et nutricis personam suscepit, dicendo, fovet; et matris, addendo, filios suos. Sunt enim nutrices foventes quidem, sed non filios suos : item sunt matres nutricibus dantes, non foventes filios suos. Idem ergo nutritor et fotor alio loco dicit, quod paulo ante commemoravi : «Cum timore » et tremore multo fui apud vos [2]. »

IV. Sed dicis : Quales illi erant, ut ille cum timore et tremore multo esset apud illos? « Tanquam parvulis, » inquit, in Christo lac vobis potum dedi, non escam. » Neque enim poteratis, sed nec nunc quidem adhuc po» testis; estis enim adhuc carnales [3]. » Quos carnales dicit, parvulos tamen in Christo dicit; sic arguit, ut non abdicet. Et carnales, et parvuli in Christo : non vult tamen eos esse carnales, quos dicit esse parvulos in Christo : optat esse spiritales, omnia dijudicantes, et qui a nemine dijudicentur. « Animalis enim homo, sicut ipse » dicit, non percipit quæ sunt Spiritus Dei : stultitia enim » est illi, et non scire potest, quoniam spiritaliter diju» dicatur. Spiritalis dijudicat omnia, ipse autem a nemine » dijudicatur [4]. » Idem ipse dicit : « Sapientiam loqui» mur inter perfectos [5]. » Utquid ergo loqueris, si inter

[1] I Thess. II, 7. — [2] I Cor. II, 3. — [3] Id. III, 2, 3. — [4] Id. II, 14, 15. — [5] Ibid. 6.

perfectos? Quid enim opus est te loqui homini perfecto? Sed quære in quo perfectus sit. Forte enim non invenio perfectum cognitorem, sed jam invenio perfectum auditorem. Est ergo perfectus et auditor, mente jam capax, cui solidus cibus nullam faciat perturbationem, nullam ingerat cruditatem. Quis est hic, et laudabimus eum? Nec dubito tamen esse aliquos spiritales, bene audientes, bene dijudicantes : apud istos non laboro. Aut enim carnalis invenior, et misericorditer mecum agit : aut capit quod dico, et congratulatur mihi.

V. Ecce nunc suscepi verba Psalmi, quem modo cantavimus : « Tenuisti manum dexteræ meæ. » Da carnalem auditorem, quid putabit, nisi quia Deus apparuit in forma humana, apprehendit illi manum dexteram, non sinistram, et deduxit in suam voluntatem, et quo voluit assumpsit? Si hoc intellexerit, imo si hoc putaverit, nunquam intelligit. Qui enim intelligit, verum intelligit. Qui autem putat falsum, non intelligit. Ergo si hoc putaverit homo carnalis, quia Dei natura atque substantia distincta membris est, determinata forma, circumscripta quantitate, manens loco, quid cum illo facio? Si dixero, Non est ita Deus : non capit. Si dixero, Ita est : ille quasi capit; sed ego decipio. Non possum dicere, Ita est : ne mentiar; et undecunque, sed de Deo meo, de Salvatore et Redemptore meo, de spe mea, de illo ad quem extendo manum meam, desiderium meum. Non est res levis de tali mentiri. De tali falli molestum est et periculosum est : de tali autem mentiri exitiosum est et perniciosum. Non omnis qui mentitur, fallitur. Si autem ipse putat esse verum, quod verum non est, fallitur : et si hoc dicit quod verum putat, non mentitur, sed tamen fallitur. Deus donet illi non falli, qui noluit mentiri.

VI. Si ergo, ut dixi, parvulus ille noster talem credi-

derit Deum, habentem certis corporis sui locis membra disposita, circumscriptum figura, terminatum forma, localiter manentem, localiter se moventem, juxta id quod dicitur : « Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fu- » giam ? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descen- » dero in infernum, ades[1]. » Si in cœlo ipse, si in terra ipse, si in inferno adest; quid facit modo ille parvulus ? Si audit, quærat cum Samaritana montes et templa quo vult ire ad Deum, ad Jerusalem, ad montem Samariæ[2] : non ad templum visibile, non festinet, non quærat aliquod templum quo veniat ad Deum. Ipse sit templum, et ad illum veniet Deus. Non contemnit, non refugit, non dedignatur : imo dignatur. Si non dedignatur, audi pollicentem : audi interim promittendo dignantem, non minando dedignantem. « Veniemus, inquit, ad eum ego et » Pater[3]. » Ad eum quem supra dixit dilectorem suum, obeditorem præceptorum suorum, custodem mandati sui, amatorem Dei, amatorem proximi sui. « Veniemus, in- » quit, ad eum, et mansionem apud eum faciemus. »

VII. Non est angustum cor fidelis, cui angustum fuit templum Salomonis. Nam et ipse cum fabricaret hoc, dixit : « Si cœlum cœli non sufficit tibi[4]. » Et certe templum Dei sanctum est, quod estis vos. « Nos enim, ait » alio loco, templum Dei vivi sumus[5]. » Et hoc unde probas, tanquam ei diceretur? « Sicut scriptum est, in- » quit, Habitabo in eis[6]. » Si tibi aliquis magnus patronus diceret : Habitabo apud te, quid faceres? Cum angusta domus esset, procul dubio turbareris, omnino terrereris, optares ne fieret. Nolles enim esse in angustiis recipiens magnum, cujus adventui domus tua paupercula non sufficeret. Noli timere adventum Dei tui, noli timere

[1] Psal. cxxxviii, 7, etc. — [2] Joan. iv, 20. — [3] Id. xiv, 23. — [4] 2 Par. vi, 18. — [5] 1 Cor. iii, 17. — [6] 2 Cor. vi, 16.

affectum Dei tui : non te angustat, cum venerit; imo veniendo dilatabit te. Nam ut scias, quoniam dilatabit te, non solum adventum suum promisit, Habitabo in eis : sed ipsam etiam latitudinem, addendo, Et deambulabo. Latitudinem istam, si diligis, vides. Timor tormentum habet, ergo angustias habet : ac per hoc amor latitudinem habet. Vide latitudinem charitatis : « Quoniam cha» ritas Dei diffusa est, inquit, in cordibus nostris[1]. »

VIII. Sed tu ei quærebas locum. Ipse inhabitator dilatet : Diffusa est enim charitas in cordibus nostris, non tamen ex nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Si diffusa est charitas in cordibus nostris, et Deus charitas est[2]; ecce jam ex quantulocumque pignore deambulat Deus in nobis. Pignus enim accepimus. Quid illud est, cujus pignus tale est? Quanquam melius habent codices, qui habent arram, quam qui habent pignus. Eamdem quippe rem interpretes dicere voluerunt[3]. Interest tamen aliquid in loquendi usu inter arram et pignus. Pignus enim quando datur, cum datum fuerit propter quod pignus datum est, pignus auferetur. Jam multos vestrum intellexisse non dubito. Non video, sed ex collocutione, quia loquimini ad alterutrum, sentio eos qui intellexerunt, velle exponere iis, qui nondum intellexerunt. Ergo planius aliquanto dicam, ut ad omnes perveniat. Accipis, verbi gratia, codicem ab amico tuo; ut tibi det, das aliquod pignus : cum reddideris quod accepisti, propter quod pignus posuisti, ille quod reddideris habebit, tu pignus recipies : non enim habebit ambas res.

IX. Quid ergo, fratres? Si charitatem modo Deus tanquam pignus dedit per Spiritum sanctum suum, cum rem ipsam reddiderit, qua promissa pignus dedit, auferendum est nobis pignus? Absit. Sed quod dedit, hoc implebit.

[1] Rom. v, 5. — [2] I Joan. iv, 8. — [3] Florus ad Ephes. I

Ergo melius arra quam pignus. Aliquando enim pretium, verbi gratia, præparas dare pro ea re quam tenes bonæ fidei contractu, de ipso pretio das aliquid; et erit arra, non pignus; quod sit complendum, non quod auferendum. Jam ergo intellige. Si invenio dilectorem, habet arram, et ex arra desiderat plenitudinem. Arram ipsam consideret : hoc enim complebitur, unde arra data est. Ipsam cogitet, ipsam apud se discutiat, ipsam inspiciat, ipsam de plenitudine illa quam non videt, interroget : ne forte aliud in plenitudine desideret, quam est in eo quod accepit. Forte Deus aurum daturus est, auri plenitudinem completurus, et de auro arram dedit. Metuendum est ne tu pro auro plumbum desideres. Aspice ergo arram : si tibi potuero suadere ut aspicias : Deus charitas est.

X. Inde habemus aliquid, inde aspersi sumus, inde irrorati. Cujus ros talis est, qualis fons? Rore isto aspersus, sed flagrans in fontem, dic Deo tuo : « Quoniam apud » te est fons vitæ[1] » In rore isto natum est desiderium, in fonte satiaberis. Ibi est quod sufficit nobis. « Filii autem » hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt[2]. » Quid desideramus pro magno ea Dei beneficia, quæ donat et bestiis? Beneficia quidem ipsius sunt, quis dubitat? A quo salus vel minima, nisi ab illo de quo dictum est, Domini est salus[3]?

XI. Sed ait idem ipse Psalmus: Homines et jumenta salvos facies, Domine, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus. Tam multiplicem misericordiam habes, ut non tantum ad homines, verumetiam ad jumenta perveniat. Tanta prævales misericordia, ut facias solem tuum oriri super bonos et malos, et pluas super justos et injustos[4]. Nihil-ne peculiare a te sancti tui, nihil proprium pius accipit quod impius non accipiat? Plane accipit : audi quod se-

[1] Psal. XXXV, 10. — [2] Ibid. 8. — [3] Id. III, 9. — [4] Matth. V, 45.

quitur. Jam enim dixerat : « Homines et jumenta salvos » facies Domine, sicut multiplicata est misericordia tua » Deus[1] : » adjunxit et ait : « Filii autem hominum. » Quid ergo paulo ante dixisti? Homines non erant filii hominum? « Homines, inquit, et jumenta salvos facies, Domine : » filii autem hominum. » Quid ergo? « filii hominum » sub tegmine alarum tuarum sperabunt. » Hoc non cum jumentis. Quare ergo isti et illi homines? Annon etiam homines filii hominum? Profecto et homines filii hominum. Unde igitur ista distinctio, nisi quia est homo qui non erat filius hominis? Homo non filius hominis, Adam : homo filius hominis, Christus. Sicut in Adam moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur[2]. Quærunt salutem cum jumentis qui moriuntur, et non victuri moriuntur : et non quærunt salutem cum filiis hominum, ut nunquam moriantur? Eliquata est ista distinctio. Illi pertinent ad homines, isti filii hominum ad filium hominis.

XII. Quid ergo sequitur? « Filii autem hominum sub » tegmine alarum tuarum sperabunt. » Ecce spero, ecce spes : sed quæ videtur, non est spes[3]. Futura ergo quæ promittuntur, inebriabunt. « Inebriabuntur ab ubertate » domus tuæ. » Timeo ne forte quemadmodum paulo ante membra corporis quærebat in Deo, sic in ejus ebrietate cogitet satietatem, non ineffabilium bonorum, sed crapulam carnalium conviviorum. Dicamus tamen, cogitet quod potest, si majora non potest, non recedat de sinu, tamen crescat. Sequamur, et qui possumus, quantum possumus, spiritaliter delectemur. « Inebriabuntur, inquit, ab » ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis » eos. » Quo vino, quo musto, qua unda, quo melle, quo nectare? Quæris quo? « Quoniam apud te est fons vitæ. » Bibe, si potes, vitam. Conscientiam para, non gulam

[1] Psal. XXXV, 7, etc. — [2] I Cor. XV, 22. — [3] Rom. VIII, 24.

mentem, non ventrem. Si audisti, si intellexisti, si dilexisti, quantum potuisti, jam inde bibisti.

XIII. Attende quid biberis. Charitatem bibisti. Si nosti illam, Deus charitas est[1]. Si ergo charitatem bibisti, dic mihi in quo loco bibisti. Si nosti illam, si vidisti illam, si amas, unde amas? Quidquid enim bene amas, charitate amas. Quomodo autem charitate? Aut quid amas, qui charitatem amas? Ergo si amas, unde amas? Venit ad te, et nosti eam, et vides eam : et non in loco videtur, nec corporalibus oculis quæritur, ut vehementius ametur ; nec auditur affatu ; et quando ad te venit, non sentiebatur incessu. Numquid deambulantis in corde tuo aliquando plantas sensisti charitatis? Quid ergo est? Cujus hoc est, quod jam est in te, et non capitur a te? Sic disce amare Deum.

XIV. Sed deambulavit in paradiso[2], sed visus est ad ilicem Mambre[3], sed locutus est cum Moyse in monte Sina os ad os[4]. Et quid inde? Ecce qui videtur in loco, non sentitur incessu. Vis audire ipsum Moysen, ne mihi quamvis nutrire cupienti inquietus infans tædium facias? Visne ergo audire ipsum Moysen? Certe loquebatur et Deo os ad os. Cui ergo dicebat, nisi ipsi cum quo loquebatur: « Si inveni gratiam ante te, ostende mihi te ipsum? » Loquitur cum ipso os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum, et dicit ei : « Si inveni gratiam ante te, ostende mihi te ipsum manifeste[5]. » Quid videbat, et quid sciebat? Si non erat ipse, quomodo ei dicitur : « Ostende mihi te ipsum? » Non possumus dicere, quod non erat ipse. Si non esset ipse, hoc ei diceret, Ostende mihi Deum. Cum dicit ergo, Ostende mihi te ipsum, manifestat quod

[1] I Joan. IV, 8. — [2] Gen. III, 8. — [3] Id. XVIII, 1. — [4] Exod. XXXIII, 11. — [5] Ibid. 13.

ipse erat, quem sibi volebat ostendi. Loquebatur et cum eo os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum. Vis ergo audire? Si capis, Deus Moysi apparebat latens. Si enim non appareret, non esset cum quo os ad os loquens diceret : « Ostende mihi temetipsum. » Si autem non lateret, non adhuc quæreret videre eumdem ipsum. Si ergo capis, si intelligis, potest hic Deus simul apparere et latere; apparere specie, latere natura.

XV. Hoc si, ut potuisti, intellexisti; vide ne subintret tibi, quod Deus ut appareat, in quam vult speciem naturam suam convertit. Incommutabilis est Deus, non tantum Pater, sed Pater et Filius et Spiritus sanctus. « In » principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et » Deus erat Verbum [1]. » Ipsum Verbum Deus incommutabilis est, sicut Deus apud quem est Deus. Nihil in ulla persona cogites detrimenti, nihil commutationis. Deus enim pater luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio [2]. Si ergo incommutabilis est, inquis, quid est illa species, in qua ut voluit, cui voluit, apparuit, deambulando, sonando, vel se etiam ipsis carnalibus oculis exhibendo? Quæris a me quid sit, unde faciat Deus præsentiam sui; quasi jam explicare possim unde fecerit mundum, unde fecerit cœlum, unde fecerit terram, unde fecerit te. Jam video, respondes, de limo. Ecce te de limo : unde limum? Respondes, de terra. Sed puto non de illa terra, quam alter fecit; sed de illa terra, quam fecit qui fecit cœlum et terram. Unde ergo et ipsa terra? Dixit, et facta sunt [3]. Bene, optime respondes, agnoscis: Dixit, et facta sunt : nihil plus quæro. Sed quomodo cum tu dicis, Dixit, et facta sunt; ego nihil plus quæro : sic nec tu plus quæras, cum dico, Voluit, et apparuit.

[1] Joan. I, 1. — [2] Jacob. I, 17. — [3] Psal. CXLVIII, 5.

XVI. Apparuit, sicut congruum judicabat; latuit, sicut erat. Verus affectus non videtur, non videtur amor, non videtur dilectio. De illo pignore in id æstuet, in quod æstuabat et Moyses, qui ei quem videbat, dicebat: « Ostende mihi temetipsum. » Si hoc ergo quærimus, filii ipsius sumus. « Filii enim Dei sumus, et nondum apparuit » quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei » erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[1]. » Non sicut visus est ad ilicem Mambre, non sicut visus est Moysi, ut adhuc ei dicamus : Ostende nobis temetipsum : sed videbimus eum sicuti est. Quo merito? Quia filii Dei sumus. Et hoc non ex nostris meritis, sed gratia illius misericordiæ. « Pluviam enim voluntariam segregans Deus » hæreditati tuæ : et infirmata est, » non de se præsumendo videre quod non videt, sed credendo quod videre desiderat : « tu vero perfecisti eam[2]. » Perfecta ergo hæreditas ejus, et filii ejus, videbimus eum sicuti est.

XVII. Sed de filiis quid dixit Dominus? « Beati paci» fici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur[3]. » Ergo de tam abditis difficillimisque quæstionibus, si quid minus intelligimus, pacifice requiramus. Non infletur alter pro altero adversus alterum[4]. Nam si zelum amarum habetis, et contentiones in vobis sunt : non est ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica[5]. Filii ergo Dei sumus; et agnoscimus quod ejus filii sumus, nec agnoscimur, nisi pacifici fuerimus. Nam unde videamus Deum non habebimus, si contendendo in nobis ipsum oculum extinxerimus.

XVIII. Attende quid dicat, cur timens et tremens loquor. Pacem sectamini cum omnibus et sanctificationem, sine qua nemo poterit videre Deum. Quomodo terruit

[1] I Joan. III, 2. — [2] Psal. LXVII, 10. — [3] Matth. V, 9. — [4] I Cor. IV, 6. — [5] Jacob. III, 14, etc.

amatores ? Non terruit nisi amatores. Numquid dixit : Pacem sectamini cum omnibus , et sanctificationem , quam qui non habuerit , in ignem mittetur , æterno igne cruciabitur , infatigabilibus tortoribus dabitur [1] ? Et vera sunt , et hæc non dixit. Amatorem te voluit esse boni , non formidatorem mali : et ex eo ipso quod desiderabas , inde te terruit. Deum videbis : propterea contemnis , propterea rixas , propterea turbas moves. « Pacem sectamini cum omnibus , et sanctificationem, sine qua nemo potuit videre Deum. » Quam stulti essent duo volentes videre solem oriturum, si contenderent inter se, qua parte oriturus esset , et quomodo videri posset , et nata inter se controversia litigarent, litigando se cæderent , cædendo oculos suos extinguerent, ut illum ortum videre non possent ? Ergo ut Deum videre possimus, fide corda mundemus , charitate sanemus, pace firmemus : quia hoc ipsum unde invicem diligimus, jam ex illo est, quem videre desideramus.

[1] Florus ad Hebr. XII, 14.

SERMO XXIV [1].

De versu 2 Psalmi LXXXII : *Deus quis similis tibi?*

I. GRATIAS Domino Deo nostro, et abundantiam laudis illi Deo, quem decet hymnus in Sion. Gratias illi, cui cordis et oris devotione cantavimus, « Deus quis similis » tibi [2] ? » quod ejus sanctam charitatem invisceratam sentimus cordibus nostris : quod ipsum tanquam Dominum timetis, tanquam Patrem diligitis. Gratias illi, qui desideratur antequam videatur, et præsens sentitur, et futurus speratur. Gratias illi, cujus timorem non excutit amor, cujus amorem non impedit timor. Ipsum benedicimus, ipsum honoramus, et pro nobis, et in nobis [3]. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos [4]. Jam videte quantum ille vivat, vel quomodo vivat, quando lapides templi ejus sic vivunt. Cogitate, fratres, quid dicatis, et cui dicatis : « Deus quis similis tibi? » Lapides vivi dicunt habitatori suo : « Deus quis similis tibi? » Occurrat cordibus vestris universa creatura, terra et quidquid in terra, mare et quidquid in mari, aër et quidquid in aëre, cœlum et quidquid in cœlo : « Ipse dixit, et facta sunt ; » ipse mandavit; et creata sunt [5]. » Ergo « Deus quis » similis tibi? » dicat universum cor, dicat universa obediens lingua, dicat omnis devota conscientia, dicat secura,

[1] Alias 6 ex Sirmondianis. — [2] Psal. LXXXII, 2. — [3] *Forte* pro vobis et in vobis. — [4] I Cor. III, 17. — [5] Psal. XXXVIII, 5.

« Deus quis similis tibi? » Illi enim dicit, de quo non erubescit. Dignum est hoc, decet hoc lapides vivos.

II. Nam lapides mortui utinam sentiant in se misericordiam lapidum vivorum. Mortuos dico, non illos, quibus fabricæ istæ consurgunt, nec in quibus ferrum artificum operatur, nec quos sculpsit homo, ut dii sint; imo sculpsit homo, ut vocentur et non sint; non ipsos dico mortuos lapides : sed homines dico mortuos lapides, quibus dii similes sunt. Lapides vivi sunt, quos alloquitur apostolus Petrus, et dicit : « Et vos, fratres, tanquam lapides vivi coædificamini » templum Dei sanctum[1]. » Utinam ergo, fratres mei, sentiant lapides mortui misericordiam in se lapidum vivorum! Quid enim satagimus? quid cordis nostri vel angustia vel latitudine percurrimus? quid curamus, quid studemus, nisi ut lapidem liberemus a lapide? Lapides enim vivi oculos habent et vident, aures habent et audiunt, manus habent et operantur, pedes habent et ambulant : etenim noverunt factorem suum. At vero lapides mortui, sciunt lapides suos, deos attendunt, adorant, et cognoscuntur[2]; sacrificium inferunt, et sacrificium ipsi diabolo fiunt. Quod ipsi, fratres, si et oculos haberent ad videndum, et aures ad audiendum, quantum erat videre impleri Christi prophetias? Quantum erat attendere veridicos codices, et oracula, sed non fallacia? Sed quare non vident? quare non audiunt? Quia et hic prophetia dicit : « Similes sint illis homines » qui faciunt ea, et qui confidunt in eis[3]. » Ergo desperati et desperandi? Absit. Et quid sperandum est de lapidibus mortuis? Quid putatis, nisi quod jam[4] scriptum tenemus : « Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ[5]? »

III. Itaque Charissimi, quoniam nostis cui Deo dixi-

[1] I Petr. II, 5. — [2] *Forte* non cognoscuntur. — [3] Psal. CXIII, 8. — [4] *Forte* etiam. — [5] Matth. III, 9.

mus, « Deus quis similis tibi ? » de quo non erubescimus, cujus titulum non in lapide legimus, sed in corde gestamus : cujus nomen et notum est omnibus, et vivit in credentibus, habitat in subditis, debellat superbos : quoniam novimus cui diximus, « Deus quis similis tibi ? » non nos moveant ad odium sui homines, quos fecit Deus ; sed moveat ad odium sui quidquid in homine bene facto a Deo male fecit ipse homo. Homo nomen unum est. Hujus creaturæ artificem quæro, Deus est. Numquidnam hominis tantummodo creator Deus ? Nonne et pecoris, et piscis, et volatilis, et Angeli, et cœli, et terræ, et siderum, et solis, et lunæ, et omnium supra infraque conditorum et temperatorum, imorum atque summorum, unitatis vinculo connexorum ? nonne istorum omnium artifex Deus ? Sed hominem ad imaginem et similitudinem suam fecit. Similitudo aliqua dicitur homo, et quanta ad quantum ? quid ad quem ? homo ad Deum ? Quid est homo, nisi quod memor es ejus [1] ? Dicamus ergo ad imaginem et similitudinem facti ipsius, Deo nostro dicamus, « Deus quis similis tibi ? » Addidit enim : « Memento, quia pulvis sumus [2]. » Sic longe es a similitudine Dei. Homo factus ad similitudinem Dei : sed ipsa similitudo sic distat, ut eam comparari non deceat. Et tamen cor hominis, cor Christiani, qui non potest dicere, Homini deo : libenter legit, Herculi deo. Titulus non loquitur, sed vel legitur, Herculi deo. De quo dictum est ? Ipse dicat de quo dictum. Utrumque mutum, utrumque insensatum : supra mendacium, infra figmentum. Titulus accusans scriptorem, confundens adoratorem. Titulus non commendans lapidem deum, sed indicans hominem stultum. Titulus nomen dei imponens figmento, et nomen cultoris delens de libro viventium. Quam particulam sensus in se sentit ?

[1] Psal. VIII, 5. — [2] Id. CII, 14.

IV. Quia tamen potens est Deus de lapidibus istis excitare filios Abraham, attendat ibi quod fecit in homine. Ipse Deus, cui diximus, « Deus, quis similis tibi? » attendat in homine ipso quod fecit, deleat quod ab ipso homine factum est contra eum, qui hominem fecit. Percutiat et sanet, occidat et vivificet. Cui enim dixit, « Domine, quis similis tibi, » ei consequenter adjunxit: « Ne taceas, neque mitescas Deus. » Quid vero? In isto Cantico, fratres mei, ad iracundiam Deum provocavimus, cui diximus, « Ne sileas, neque mitescas Deus? » Nempe aut ille qui misit, aut ille ipse qui venit, et ait: « Discite » a me quia mitis sum et humilis corde[1]. » Mitis et humilis corde Filius Dei Christus. Quid ergo? Ille dixit, Discite a me quia mitis sum et humilis corde: et nos ei diximus, « Ne taceas, neque mitescas Deus? » Sed respondeat nobis: O homo, parum est quia tu non a me discis ut sis mitis, et me vis docere ne sim mitis? Videte, fratres, intendite, adjuvate nos, ut exeamus in ejus nomine, (adjuvate nos pia intentione, casta oratione,) ex his angustiis. Litigare videntur divina eloquia: contrarium putantur sonare, nisi adsit intellectus, et suscipiamus ab illo ipso, cui diximus, « Deus, quis similis tibi? » quod et ipse dixit: « Intellectum tibi dabo[2], » suscipiamus. Novimus hoc: « Pacem meam do vobis[3]. » Dixit Christus, ut inter se pacem habeant Christiani. Quomodo imitabuntur? quomodo audient, si ipsa divina eloquia pacem inter se habere non possunt? Intendite, videte quasi resonantiam contrariorum. « Venite ad me[4], » et, « Discite a » me. » Quid? primo quis vocat? quem vocat? ad quid vocat? Audi quis vocat: « Confiteor tibi, Domine, Pater » cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et

[1] Matth. XI, 29. — [2] Psal. XXXI, 8. — [3] Joan. XIV, 27. — [4] Matth. XI, 28.

» prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quo-
» niam sic placitum est coram te. Omnia mihi tradita
» sunt a Patre meo.» Ecce quis vocat.« Omnia mihi tradita
» sunt a Patre meo. Quia nemo cognoscit Filium nisi Pa-
» ter, et nemo cognoscit Patrem nisi Filius, et cui volue-
» rit Filius revelare [1]. » Ingens magnitudo, et ineffabilis altitudo. « Omnia tradita sunt mihi, inquit, a Patre meo. » Solus agnosco, a solo agnoscor. Quid, nos remansimus? non agnoscimus? Et ubi est, Cui voluerit Filius revelare?

V. Animus vester et studium fidei, et flagrantia charitatis, et abundantia zeli domus Dei, apparuit in vocibus vestris, quas satis claras vestri cordis testes habuistis. Sinite ut appareat et paucorum fidelium Dei, per quos gubernamini, studium circa istam voluntatem vestram [2]. Vos enim, fratres, populus Dei estis, sicut ipse dixit, et oves pascuæ ejus [3]. Habetis in nomine Dei pastores, servos pastoris et membra pastoris. Multitudinis animus et voluntas ad quamque rem faciendam istis vocibus poterit apparere : paucorum autem cura pro vobis, non vocibus, sed rebus debet ostendi. Itaque, fratres, quoniam jam quod ad vos pertinebat, implestis acclamando ; sinite ut probetur vobis, utrum et quod ad nos pertinet, impleamus agendo. Probavimus vos; probate nos, si post istas voces testes cordis et studii vestri, nos in agendis quæ agi oportet, segnes fuerimus. Absit a nobis, ut vos inveniamini probi, et nos reprobi. Sed quoniam voluntas agendi de iis quibus acclamastis, una est et vestra et nostra; modus vero agendi par esse non potest : putamus, Charissimi, ideo oportere, ut voluntas accipiatur a vobis, consilium implendæ voluntatis vestræ expectetur a nobis. Ut membra Christi non discordent, impleant

[1] Matth. xi, 25, etc. — [2] Florus ad I Cor. xii. — [3] Psal. xciv, 7.

omnia quæ in illius corpore sunt, officia sua : faciat oculus in sublimi locatus quod ad oculum pertinet, auris quod ad aurem pertinet, manus quod ad manum, pes quod ad pedem ; ut non sint scissuræ in corpore, sed idem ipsum ut pro se invicem sollicita sint membra. Gratulamur itaque et gratulamur Charitati Vestræ, quia sancto domino et collegæ nostro Episcopo vestro obedistis, in eo, quod vobis mane locutus est. Hoc sequimini, ab ista via non recedatis, ne cadatis. Valde enim adjuvat Deus quod vultis, si quod jusserit feceritis. Quid enim, ut dicere cœperam, omnis homo? aut quæ est vita hominum, quam, sicut scriptum est, vapor ad modicum apparens[1]? Cogitate ergo, fratres, fragilitatem vestram, humilitatem vestram, conditionem carnis, hujus sæculi volaticos transitus ; et videte quia tunc vobis bene erit, si tota spes vestra in illo sit, in quo solo potest firmiter collocari. Quomodo autem ibi erit spes nostra, nisi obediamus præceptis ejus?

VI. Numquid dicimus, Nolite quod vultis? Imo etiam gratias agimus id vos velle quod Deus vult. Ut enim omnis Paganorum et Gentilium superstitio deleatur, Deus vult, Deus jussit, Deus prædixit, Deus jam implere cœpit, et multis jam terrarum locis etiam ex magna parte complevit. Si voluntas nostra ab hac civitate inciperet, ut hic primitus aboleri superstitiones dæmonum quæreretis, fortasse aliquis arduus labor esset, non tamen desperandus : nunc vero si facta sunt ista efficaciter ubi fieri cœperunt, et exempla non præcesserant; quanto efficacius in nomine Domini, in adjutorio dexteræ ipsius hic quoque effici posse credimus, quando jam præcedentia pronuntiantur exempla? Utique hic clamastis : Quomodo Roma, sic et Carthago. Si in capite Gentium res præcessit, membra non

[1] Jacob. IV, 15.

sunt secutura? Cogitate, fratres, advertite in libris ipsis Gentium, audite ab eis, in quibus ipsius infelicitatis reliquiæ remanserunt (3) : vel audiendo, vel legendo, cognoscite litteras eorum : et videte quia illi et isti dii romani vocantur. Ergo isti dii vocantur Romani. Et quando Christiani cogebantur, fremente impetu Paganorum, ut eos adorarent, et recusantes, eorum sævitiam usque ad effusionem sanguinis sustinebant; ea videbatur tota culpa Martyrum, quorum fundebatur sanguis, quia deos romanos adorare nolebant, quia ceremonias erga deos romanos respuebant, quia romanis diis non supplicabant; et totus impetus, tota invidia non fiebat, nisi de nomine deorum romanorum. Si ergo dii romani Romæ defecerunt, hic quare remanserunt? Hæc ergo, fratres, hæc attendite, hæc dixi, hæc inhibete. Dii romani, dii romani, dii romani. Si ergo dii romani Romæ defecerunt, hic quare remanserunt? Si ambulare possent, dicerent quia huc inde fugerunt. Sed non fugerunt : remanserunt ibi, Romæ. Qui aliquando dictus est deus Hercules, Romæ jam non est. Hic autem etiam barba deaurata esse voluit. Erravi plane, quia dixi, esse voluit. Quid enim vult insensatus lapis? Ille ergo nihil voluit, nihil potuit. Sed qui deaurari eum voluerunt, de raso erubuerunt. Suggestio itaque nescio quæ novo Judici obrepsit. Quid egit? Non egit utique ut a Christiano lapis honoraretur; sed ut Christianus illi superstitioni ad radendum misceretur : non inclinavit ad obsequendum; sed movit ad vindicandum. Fratres, puto ignominiosius fuisse Herculi barbam radi, quam caput præcidi. Quod ergo positum est cum errore illorum, ablatum est cum dedecore illorum. Deus fortitudinis solet dici Hercules : tota virtus ejus in barba. Malo suo refulsit; quod non fulgebat luce dominica, non a luce, sed a luco fulgebat.

VII. Sileant ergo, videant modo, cui Deo legant fideles et dicant, « Deus quis similis tibi? Ne sileas, nec mi» tescas, Deus. » Hoc susceperam, quomodo non mitescat, non evertendo homines, sed errores. Non mitescit, ergo irascitur : si mitis est, ergo et miseretur. Irascitur et miseretur : irascitur ad percutiendum, miseretur ad sanandum : irascitur ad mortificandum, miseretur ad vivificandum. In uno homine facit hæc. Non quasi alios mortificans, alios vivificans : sed in eisdem ipsis et irascitur, et mitis est. Irascitur erroribus, mitescit correctis moribus. « Ego percutiam, et ego sanabo : ego occidam, » et ego vivere faciam[1]. » Unum Saulum, postea Paulum, et prostravit, et erexit : prostravit infidelem, erexit fidelem : prostravit persecutorem, erexit prædicatorem. Si non irascitur, unde Herculi barba rasa est? Fecit enim hoc per fideles suos, per Christianos suos, per potestates a se ordinatas et Christi jugo jam subditas. Itaque, fratres, hoc libenti animo accipite; et in Domini adjutorio cætera prosperius jam sperate.

[1] Deut. XXXII, 39.

SERMO XXV[1].

De versiculo 12 Psalmi XCIII : *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, etc.*

1. Cum cantaremus Deo, diximus ei, « Beatus homo » quem tu erudieris, Domine, et ex lege tua docueris » eum. » Ergo Dei Evangelium sonavit, Zacchæus eleemosynas fecit. Discite. Quæ melior enim lex Dei, quam sanctum Evangelium? Lex enim Testamenti novi, de quo Propheta cum legeretur, audistis : « Ecce dies veniunt, » dicit Dominus, et consummabo super domum Jacob » Testamentum novum : non secundum Testamentum » quod statui patribus eorum, cum educerem eos de terra » Ægypti[2]. » Testamentum ibi promissum, hic redditum; promissum per Prophetam, redditum per Dominum Prophetarum. Testamentum illud quod dicitur vetus, legite, et videte. Lex Dei data est etiam tunc, legite, vel audite quando legitur, et videte quæ ibi promissa fuerint. Promissa est ibi terra terræ; terra fluens lacte et melle; sed tamen terra. Verumtamen si intelligamus spiritaliter, (quando non illa terra fluxit lacte et melle,) alia est terra quæ fluet lacte et melle : terra illa de qua dicitur : « Spes » mea es tu, portio mea in terra viventium[3]. » Hæc enim terra morientium est. Lac et mel quæritis? « Gustate et videte quam suavis est Dominus[4]. » Gratia ejus significata est nomine lactis et mellis : dulcis et nutritoria est. Hæc

[1] Alias de Diversis 19. — [2] Jerem. XXXI, 31, 32. — [3] Psal. CXLI, 6. — [4] Id. XXXIII, 9.

autem gratia in vetere Testamento figurata, in novo revelata.

II. Denique Lex illa, propter eos qui carnaliter sapiunt, et talia præmia quærunt a Deo, et propter illa Deum colere volunt quæ ibi promissa sunt, audire meruit ab Apostolo Paulo, quia ad servitutem generat[1]. Quare? Quia carnaliter intelligitur a Judæis. Nam spiritaliter intellecta, Evangelium est. Ergo in servitutem generat. Quos? Qui propter bona terrena Deo serviunt. Quando illis adsunt, gratias agunt; quando desunt, blasphemant. Qui enim propter ea Deo serviunt, vero corde servire non possunt. Attendunt enim eos qui Deo nostro non serviunt : vident enim eos habere propter quod ipsi Deo serviunt; et dicunt in corde suo, Quid mihi prodest quia Deo servio? Numquid habeo tantum, quantum ille qui quotidie blasphemat? Orat, et esurit; blasphemat, et ructat. Qui ad ista attendit, homo est; homo est de Testamento veteri. Qui vero in Testamento novo Deum colit, novam hæreditatem debet sperare, non veterem. Si novam hæreditatem speras, terram transi, calca vertices montium, hoc est, contemne fastigium superborum. Sed quando contempseris et calcaveris, humilis esto, ne de altitudine cadas. Audi, Sursum cor; sed ad Dominum, non contra Dominum. Omnes superbi sursum cor habent, sed contra Dominum. Si autem vis tu vere sursum cor habere; ad Dominum habe. Si enim ad Dominum habueris cor sursum, ipse tenet cor tuum, ne cadat in terram.

III. Beatus ergo vir : « beatus homo quem tu erudieris, » Domine. » Ecce loquor, ecce clamo, ecce expono. Qui me audiunt? Scio qui me audiunt : « Beatus homo quem » tu erudieris, Domine; » cui Deus in corde loquitur, et quando ego taceo, ipse est « beatus quem tu erudieris,

[1] Galat. IV, 24.

» Domine, et ex lege tua docueris eum. » Quid sequitur? Huc usque cantavimus : « Et ex lege tua docueris eum. » Ut mitiges eum a diebus malignis, donec fodiatur pec- » catori fovea[1]. » Ipse est vir qui eruditur a Domino, ipse est qui ex lege Dei discit a Domino, qui mitigatur a diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea. Audite quid sit. Maligni dies sunt. Numquid isthic, ex quo de Paradiso projecti sumus, malignos dies agimus? Et majores nostri planxerunt dies suos, et avi eorum planxerunt dies suos. Nullis hominibus dies placuerunt, quos vivendo egerunt. Sed posteris placent dies majorum : et illis iterum illi dies placebant, quos ipsi non sentiebant, et ideo placebant. Quod enim præsens est, acrem habet sensum. Non dico, propius admovetur; sed cor tangit quotidie. Omni anno plerumque dicimus quando frigus sentimus, Nunquam fecit tale frigus : Nunquam fecit tales æstus. Semper facit ipse qui facit. Sed « beatus vir quem tu erudie- » ris, Domine : ut mitiges eum a diebus malignis, donec » fodiatur peccatori fovea. »

IV. Maligni dies. Numquid isti dies maligni sunt, quos agitat circulus solis? Faciunt malignos dies maligni homines : et sic est prope totus mundus. Inter turbas malignorum gemit paucitas frumentoum. Revocemus ad ipsos justos. Maligni sunt illi, et faciunt malignos dies : quid ipsi justi, nonne in diebus malignis sunt et apud se ipsos, præter quod patiuntur malignos homines, inter quos gemunt? Et apud se ipsos, inquam, quando sunt, attendant se, descendant in se, bene se considerent; inveniunt in in se dies malignos. Bellum nolunt, pacem volunt : et quis non? Et cum omnes bellum nolint, et omnes pacem velint, revocat ad se oculos et qui juste vivit, et bellum in se invenit. Quære a me quod bellum. « Beatus homo

[1] Psal. xciii, 13.

» quem tu erudieris, Domine, et ex lege tua docueris » eum. » Ecce homo quærit a me, quod bellum in se patiatur justus : doce illum ex lege tua, loquatur Apostolus : « Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus » adversus carnem [1]. » Et ubi projicio carnem, si sonet bellum; si, quod Deus avertat, hostis irruat? Fugit homo, et secum trahit bellum suum, quocumque it. Non dico, si malus est : prorsus si bonus est, si juste vivit, invenit in se quod Apostolus dicit : « Caro concupiscit adversus » spiritum, et spiritus adversus carnem. » In isto bello quomodo sunt dies boni?

V. Ergo maligni sunt dies : sed mitigemur. Quid est, Mitigemur? Judicio divino non irascamur. Dicamus illi : « Bonum est mihi, quoniam humiliasti me, ut discam » justificationes tuas [2]. » De paradiso elisisti, de beatitudine projecisti : in ærumna sum, in gemitu sum, gemitus meus non est absconditus a te. Sed bonum est mihi, quoniam humiliasti me, ut discam justificationes tuas. In diebus malis disco quærere dies bonos. Qui sunt dies boni? Nolite illos modo quærere : mihi credite, imo mecum credite, non invenietis. Transibunt dies mali, et venient boni : sed boni venient bonis, malis pejores.

VI. Etenim et ego interrogo vos : « Quis est homo qui » vult vitam [3]? » Scio, omnium corda mihi respondent, Quis enim homo qui non vult vitam? Addo : « Et diligit » videre dies bonos? » Omnes respondetis, Quis est qui non diligat videre dies bonos? Bene respondetis; vultis vitam, vultis dies bonos. Certe quando dicebam, Quis est homo qui vult vitam, omnis homo mihi respondet, Ego. Quis est homo qui vult videre dies bonos? Nonne in silentio quisque vestrum dicit, Ego? Audi quod sequitur. « Contine linguam tuam a malo [4]. » Modo dic, Ego.

[1] Galat. v, 17. — [2] Psal. cxviii, 71. — [3] Id. xxxiii, 13. — [4] Ibid. 14.

Quæris veniam : modo te inveniam. Transierunt præterita : fuerit lingua tua maligna, fueris susurro, fueris criminator, fueris calumniator, fueris maledicus : ista omnia fueris. Transeant ista cum diebus malis : noli tu transire cum diebus malis. Est enim quo te teneas, ut non transeas. Res humana tanquam fluvius currit : maligni dies tanquam fluvius currunt. Tene te ad lignum, ne traharis. Ecce fluvius currit. Omnis enim caro fœnum, et omnis honor carnis, ut flos fœni[1]. Præcipitatur, transit, fœnum aruit, flos decidit. Quo me teneo? Verbum Domini manet in æternum.

VII. Prohibe ergo linguam tuam a malo, et labia tua ut non loquantur dolum. Tu qui volebas vitam, aut vis vitam et dies bonos, « declina a malo, et fac bonum[2]. » Quære pacem, quam optamus omnes et in ista carnis mortalitate, et in ista carnis fragilitate, et in ista mendacissima vanitate. Omnes pacem quærite. Quære pacem, et sequere eam. Ubi est? Quo sequor? Qua transiit? qua transiit, ut sequar? Per te transiit, sed non in te remansit. Cui dico? Generi humano : non unicuique vestrum, sed generi humano. Per genus humanum transiit ipsa pax : ipsa transeunte clamavit cæcus in hesterna lectione. Et quo iit? Primo vide quæ sit pax, et vide quo ierit, et sequere eam. Quæ est pax? Apostolum audi, de Christo dicebat : « Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum[3]. » Pax ergo est Christus. Quo iit? Crucifixus est, et sepultus, resurrexit a mortuis, ascendit in cœlum. Ecce quo iit pax. Quomodo eam sequor? Sursum cor. Audi quomodo sequaris. Quotidie quidem audis breviter, quando tibi dicitur, Sursum cor; altius inde cogita, et sequeris. Tamen audi et latius, ut sequaris pacem veram, pacem tuam, pacem quæ pro te pertulit bellum; pacem, quæ cum pro te

[1] Isaï. XL, 6. — [2] Psal. XXX, 15. — [3] Ephes. II, 14.

toleraret bellum, oravit pro hostibus pacis, et dixit pendens : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid » faciunt[1]. » Bellum erat, et pax de ligno manabat. Manabat, sed postea quid? Ascendit in cœlum. Quære pacem. Et quomodo sequeris? Audi Apostolum : « Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi » Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt, » sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita » vestra abscondita est cum Christo in Deo : cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria[2]. » Ecce dies boni, ipsos desideremus : propter hoc vivamus, propter hoc oremus, propter hoc eleemosynas demus.

VIII. Jam ecce, Deo propitio, hyems est : de pauperibus cogitate, quomodo Christus vestiatur nudus. Quando legebatur Evangelium, numquid non omnes beatificavimus Zacchæum, quando eum Christus suspexit in arbore intentum ut videret transeuntem? Nam quando speraret in domo sua habitantem? Quando ei dixit : « Descende » Zacchæe, hodie oportet me in domo tua manere[3] : » audivi gemitus gratulationis vestræ. Quasi omnes in Zacchæo fuistis, et Christum excepistis : sic dixit omnium vestrum cor, O beatum Zacchæum! Dominus intravit in domum ipsius. O beatum! Numquid nobis potest ita contingere? Jam Christus in cœlo est. Recita mihi Christe Testamentum novum : fac beatum de lege tua. Recita, ut scias te non fraudari Christi præsentia. Audi judicaturum : « Quando uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis[4]. » Expectat unusquisque vestrum suscipere Christum sedentem in cœlo : attendite illum jacentem sub porticu; attendite esurientem, attendite frigus patientem, attendite

[1] Luc. XXIII, 46. — [2] Coloss. III, 1, etc. — [3] Luc. XIX, 5. — [4] Matth. XXV, 40.

egenum, attendite peregrinum. Facite quod soletis, facite quod non soletis. Crescit doctrina, crescant opera bona. Laudatis sementem, exhibete messem. Amen.

SERMO XXVI[1].

De verbis Psalmi xciv. *Venite, adoremus et prosternamur ei, fleamus ante Dominum qui nos fecit* etc. Et de verbis Apostoli ad Gal. cap. ii. *Nam si per legem justitia* etc. Et cap. iii. *Si enim data esset Lex quæ possit vivificare.* Et ad Rom. cap. ix. *O homo, tu quis* etc. Et cap. xi. *O altitudo* etc. Contra hæresim Pelagianorum.

I. Psalmus quem cantavimus Deo, et nos invicem exhortati sumus, ut « adoremus eum, et prosternamur illi, » et fleamus ante Dominum, qui nos fecit, » admonet quærere aliquanto diligentius, quid sibi velit quod ait : « Qui » nos fecit, » Quod enim homo a Deo creatus est, nullus dubitat homo, nisi qui ingratus est. Novimus enim, quia ita legimus, et ita credidimus, quod fecit Deus hominem, inter multa quæ fecit, ad imaginem suam[2]. Hæc hominis est prima conditio, hæc est humana prima creatura. Non tamen arbitror, hoc nos pro magno voluisse commonere Spiritum sanctum in hoc Psalmo, quod ait : « Fleamus » ante Dominum, qui nos fecit[3]. » Alio enim loco dicit : « Ipse fecit nos, et non ipsi nos[4]. » Unde quidem, ut

[1] Alias de verbis Apostoli 11. — Cod. Cass. ii, fol. 172 habet titulum : « Sermo habitus in basilica theodosiana. » — [2] Gen. i. — [3] Psal. xciv, 6. — [4] Id. xcix, 3.

dixi, Christianus dubitat nemo : quia non solum Deus creavit primum hominem, ex quo omnes homines, sed Deus hodieque creat singulos homines; ille qui ait cuidam sancto suo : « Prius quam te formarem in utero, novi » te[1]. » Prius ergo creavit hominem sine homine, modo creat hominem ex homine. Tamen sive hominem sine homine : sive hominem ex homine, Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Ad istum itaque primum verborum istorum et facilem sensum, sed tamen verum, « adoremus eum, » fratres, « et prosternamur ei, et ploremus ante Dominum » qui nos fecit. » Non enim fecit, et deserit : non enim curavit facere, et non curat custodire. « Ploremus ante » Dominum, qui nos fecit : » quia non ploravimus quando nos fecit, et tamen fecit. Qui ergo fecit antequam rogaretur, deserit cum rogatur? Tanquam ergo dubitaret homo utrum exaudiretur orans, admonuit eum Scriptura, cum dicit : « Ploremus ante Dominum, qui nos fecit. » Utique exaudit quos fecit : utique non potest non curare quos fecit.

II. Verumtamen altiore intellectu, et, quantum existimo, utiliore, vidit quosdam Spiritus sanctus dicentes vel dicturos, quod Deus fecerit eos homines, justos autem ipsi se faciant : prævidit eos, admonuit eos, et ab hac extollentia revocavit eos, dicens, Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Quare enim addidit : « Et non ipsi nos, » cum sufficeret dicere : « Ipse fecit nos? » nisi quia illam facturam voluit admonere, ubi dicunt homines, Ipsi fecimus nos, id est, ut justi essemus, justos nos libera voluntate fecimus : quando conditi sumus, liberum arbitrium accepimus; ut ergo justi simus, libero id arbitrio agimus. Quid adhuc Deum invocamus, ut justos nos faciat, quod habemus in potestate, ut nos ipsi justos faciamus? Audite, audite : Et

[1] Jerem. I, 5.

justos et injustos, Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Creatus est primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio: creatus est rectus, non se fecit rectum. Quid se autem ipse fecerit, notum est: cadens a manu figuli fractus est. Regebat enim eum ipse qui fecerat, voluit deserere a quo factus erat, permisit Deus, tanquam dicens, Deserat me, et inveniat se, et misera sua probet quia nihil potest sine me.

III. Hoc modo ergo ostendere voluit Deus homini quid valeat liberum arbitrium sine Deo. O malum liberum arbitrium sine Deo! Experti sumus quid valeat sine Deo. Ideo miseri facti sumus, quia sine Deo quid valeat experti sumus. Experti ergo tandem aliquando noverimus, et venite adoremus eum, et prosternamur ei. « Venite adoremus, et prosternamur illi, et fleamus coram Domino qui nos fecit: » ut perditos nos per nos, reficiat nos qui fecit nos. Ecce bonus factus est homo, et per liberum arbitrium factus est malus homo: quando facturus est bonum hominem malus homo per liberum arbitrium deserens Deum? Servare se non potuit bonus bonum, et facturus est se malus bonum? Cum esset bonus, non se servavit bonum; et cum sit malus, dicit, Facio me bonum? Quid facis malus, qui peristi bonus, nisi reficiat te qui permanèt bonus?

IV. « Ipse ergo fecit nos, et non ipsi nos. Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus[1]. » Ecce fecit nos homines populum suum, qui nos fecit. Non enim creati homines jam populus ejus eramus. Videte, fratres mei, et de ipsius Psalmi verbis attendite, unde dixerit, Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Hinc dixit, Fecit nos, et non ipsi nos, ut simus « populus ejus et oves pascuæ ejus. » Ipse fecit nos. Nam et Pagani nascuntur, et omnes impii, omnes adversarii Ecclesiæ ejus, ut nascerentur, ipse fecit eos. Non enim alius Deus creavit eos.

[1] Psal. xcIx, 3.

Qui de Paganis nascuntur, ab ipso facti sunt, ab ipso creati sunt; et non sunt populus ejus, et oves pascuæ ejus. Communis est omnibus natura, non gratia. Natura non putetur gratia; sed et si putetur gratia, ideo putetur gratia, quia et ipsa gratis concessa est. Non enim homo qui non erat promeruit ut esset. Si promeruit, jam erat : sed nondum erat. Ergo qui promeretur, non erat; et tamen factus est : nec ut pecora factus est, nec ut arbor factus est, nec ut saxum factus est; sed factus est ad imaginem Creatoris[1]. Hoc beneficium quis dedit? Deus qui erat, et ex æterno erat. Cui dedit? Homini qui nondum erat. Dedit qui erat, accepit qui non erat. Quis autem hoc facere potuit, nisi qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt[2]? De quo dicit Apostolus : « Qui nos elegit ante mundi » constitutionem[3]. » Elegit ante mundi constitutionem : in mundo isto facti sumus, nec mundus erat quandoelecti sumus. Ineffabilia mirabilia, fratres mei. Quis hoc explicare suffecerit? quis saltem quod explicet, cogitare? Eliguntur qui non sunt : nec errat qui eligit, nec vane eligit. Eligit tamen, et habet electos, quos creaturus est eligendos : habet autem apud se ipsum, non in natura sua, sed in præscientia sua.

V. Ergo nolite extolli : homines sumus; Ipse fecit nos. Et fideles sumus : si tamen sumus, quando ista contra gratiam disputamus : sed ecce fideles sumus; etiam fideles, etiam justos, quia justus ex fide vivit[4] : « Ipse fecit nos, et non ipsi nos. » Quæro quid nos fecerit? Dicturus es, Homines. Non inde Psalmus loquebatur, illud scimus, illud notum est, illud patet : nec magna, ut hoc noverimus, doctrina indigemus, quia homines ipse nos fecit. Sed unde loquebatur, vide : Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Quid nos fecit, nisi quod su-

[1] Florus ad Rom. IV. — [2] Rom. IV, 17. — [3] Ephes. I, 4. — [4] Rom. I, 17.

mus? Quid autem sumus? « Nos autem. » Ecce quid sumus. Quid? « Populus ejus et oves pascuæ ejus. » Ipse nos fecit populum suum, ipse nos fecit oves pascuæ suæ. Qui misit jugulandam ovem innoxiam, fecit oves de lupis. Hæc est gratia. Excepta illa communi gratia naturæ, qua homines facti sumus, nec digni fuimus, quia non fuimus: excepta illa gratia, hæc est major gratia qua facti sumus « populus ejus et oves pascuæ ejus, » per Jesum Christum Dominum nostrum.

VI. Sed dicit aliquis : Per Jesum Christum facti sumus, ut etiam homines essemus. Ita vero, per Jesum Christum facti sunt et Pagani. Nam Pagani, non ut essent Pagani, sed ut essent homines, per Jesum Christum facti sunt. Quis est enim Jesus Christus, nisi « in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum? » Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum » facta sunt[1]. » Illi ergo debent et Pagani quod homines creati sunt; et tanto magis puniendi, quia dimiserunt eum a quo facti sunt, et coluerunt quæ ipsi fecerunt.

VII. Excepta ergo illa gratia, qua condita est humana natura; (hæc enim Christianis Paganisque communis est:) hæc est major gratia, non quod per Verbum homines creati sumus, sed quod per Verbum carnem factum fideles facti sumus. Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus in principio erat Verbum. Nondum erat homo Christus Jesus, et Verbum erat apud Deum; et Deus erat Verbum. Ipse mundus non erat, quando Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, et mundus per ipsum factus est. Ergo tunc quando nos fecit, ut homines essemus, nondum erat homo. Magis istam gratiam commendat Apostolus Christianis, ubi dicit : « Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum[2]. »

[1] Joan. I, 1, etc. — [2] I Tim. II, 5.

Non ait, Christus Jesus; ne tu putares secundum Verbum dictum: sed addidit, homo: Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. Quid est mediator? Per quem conjungeremur, per quem reconciliaremur: quia peccatis propriis separati jacebamus, in morte eramus, prorsus perieramus. Non erat Christus homo, quando creatus est homo: ne periret homo, ille factus est homo.

VIII. Hæc vobis contra novellam hæresim, quæ tentat assurgere, sæpe disputare cogimur: quia vos firmos volumus esse in bono, integros autem a malo. Hæc enim est disputatio eorum, quando primo exoriri cœperunt, et contra gratiam disputare, multum tribuentes non libertati hominis, sed infirmitati; et jacentem miserum hominem ideo extollentes, ne manu sibi desuper porrecta valeat surgere. Disputantes ergo contra gratiam pro libero arbitrio, fecerunt auribus piis et catholicis offensionem. Cœperunt horreri, cœperunt ut certa pernicies devitari; cœpit de illis dici, quod contra gratiam disputarent: et invenerunt ad relevandam istam invidiam tale commentum. Non, inquit, contra gratiam Dei disputo. Unde probas? Eo ipso, inquit, non contra gratiam Dei disputo, quod liberum arbitrium defendo. Videte acumen, sed vitreum. Quasi lucet vanitate, sed frangitur veritate. Attendite quam sit quasi acute excogitatum quod dicere voluerunt. Hoc ipso, inquit, quia liberum arbitrium hominis defendo, et dico quia liberum arbitrium sufficiens est ut justus sim, non sine gratia Dei dico. Erectæ sunt aures piorum: jam qui ista audit, incipit gratulari. Deo gratias. Non sine Dei gratia defendit liberum arbitrium. Est enim liberum arbitrium, sed nihil valet sine Dei gratia. Si ergo liberum arbitrium non sine Dei gratia defendunt, quid mali dicunt? Expone ergo nobis, o doctor, quam di-

cas gratiam. Cum dico, inquit, liberum hominis arbitrium, vide quia hominis dico. Quid deinde? Hominem quis creavit? Deus. Quis ei liberum arbitrium dedit? Deus. Si ergo hominem Deus creavit, et homini Deus liberum donavit arbitrium, quidquid potest homo de libero arbitrio, cujus gratiæ debetur, nisi ejus qui eum condidit cum libero arbitrio? Et hoc quasi acute ab ipsis dictum.

IX. Videte tamen, fratres mei, quomodo illam generalem gratiam prædicent, qua creatus est homo, qua homines sumus : et utique et cum impiis homines sumus, sed non cum impiis Christiani sumus. Hanc ergo gratiam qua Christiani sumus, ipsam volumus prædicent, ipsam volumus agnoscant; ipsam volumus, de qua dicit Apostolus, « Non irritam facio gratiam Dei. Nam si per Legem » justitia : ergo Christus gratis mortuus est[1]. » Videte unde dixit Apostolus. De Lege dixit : « Si per Legem justitia; » ergo Christus gratis mortuus est. » Quia ergo ex Lege non erat justitia, ideo mortuus est Christus, ut per fidem justificentur, qui ex Lege non justificabantur. « Si enim, » inquit, data esset Lex quæ posset vivificare, omnino ex » Lege esset justitia[2] : » quod etiam hesterno die commemoravimus[3] : « sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, » ut promissio : » promissio, non prædictio. Qui promisit, ipse facit. « Ut promissio, inquit, ex fide Jesu Christi da- » retur credentibus. » Ecce quales nos invenit gratia Salvatoris, quos nec Lex sanos facere potuit. Quare autem dabatur Lex, si sufficiebat natura? Et tamen nec Lex sufficere potuit, ita infirma erat ipsa natura : data est Lex, sed non quæ posset vivificare. Quare ergo data est Lex? « Lex, » inquit Apostolus, « prævaricationis gratia data est[4] : » prævaricationis gratia posita est, ut te faceret prævarica-

[1] Galat. II, 21. — [2] Id. III, 21, 22. — [3] Ser. Alias 13 de verbis Apostoli. — [4] Ibid. 9.

torem. Quare, ut me faceret prævaricatorem? Quia noverat Deus superbiam tuam : noverat quia dicebas, O si sit qui doceat, o si sit qui mihi ostendat. Ecce Lex dicit tibi : « Non concupisces[1]. » Cognovisti Legem dicentem : « Non concupisces. » Surrexit concupiscentia, quam non noveras; inerat enim, sed nesciebatur : cœpisti conari vincere quod inerat, et apparuit quod latebat. Superbe, per Legem factus es prævaricator : agnosce gratiam, et esto laudator.

X. Sed Legem, inquis, quis dedit? Quia sunt homines vani, et pejus impii, qui dicunt Legem ab alio datam, gratiam vero per Dominum nostrum Jesum Christum; quasi Legem malam, quasi Legem perversam, gratiam vero rectam : et volunt ita discernere duo Testamenta, ut vetus Testamentum dicant esse a nescio quo principe tenebrarum : novum autem Testamentum a Domino Deo Patre Domini nostri Jesu Christi. Ipsum apostolum Paulum audi. Si propterea putas Legem datam ab alio, non a Deo, quia per illam factus es prævaricator; audi ipsum Apostolum Legis laudatorem : « Itaque, inquit, Lex quidem » sancta, et mandatum sanctum : » adde, « et justum : » adhuc adde, « et bonum. Quod ergo bonum est, inquit, mihi » factum est mors? Absit : sed peccatum ut appareat » peccatum[2]. » Erat enim peccatum, sed latebat peccatum. Quando latebat peccatum? Quando te adversarium nondum patiebâtur. Cœpisti conari, et apparuit qui tenebat. Quando sequebaris, catenam non sentiebas : quæsisti refugium, et apparuit vinculum; voluisti fugere, et cœpisti trahi. Quia ergo cœpisti trahi, subveniat tibi qui non est ligatus. Quis non est ligatus, nisi qui dixit, « Si invenistis in me peccatum, » dicite[3]? » Quis non est ligatus, nisi qui dixit : « Ecce venit » princeps mundi, et in me nihil inveniet[4]? » Quare me oc-

[1] Rom. VII, 7. — [2] Ibid. 12, 13. — [3] Joan. VIII, 46. — [4] Id. XIV, 30.

cidat, nihil inveniet : quia mors peccato juste debetur. Quare ergo morieris ? « Ut sciant, inquit, omnes, quia vo- » luntatem Patris mei facio[1]. » Ipse solvit, qui ligatus non est : ipse a mortuis liberat, qui est in mortuis liber.

XI. Sed ipse misit et Legem. Per servum suum Legem, per se ipsum gratiam. Attende Elisæum in magno altoque mysterio, tanquam prophetam, agendo prænuntiantem, non solum loquendo. Mortuus erat filius hospitæ ipsius. Quid significabat mortuus puer, nisi Adam? Nuntiatum est sancto Prophetæ, gerenti in prophetia typum Domini nostri Jesu Christi : misit per servum baculum suum, et ait illi : « Vade, vade, pone super puerum mor- » tuum[2].» Perrexit ille, tanquam servus obediens. Sciebat Propheta quid fecerat. Posuit baculum supra mortuum, non surrexit. « Si enim data esset Lex quæ possit vivifi- » care, omnino ex Lege esset justitia[3]. » Non ergo potuit Lex vivificare. Venit ipse grandis ad parvulum, salvator ad salvandum, vivus ad mortuum : venit ipse. Et quid fecit? Juvenilia membra contraxit, tanquam se ipsum exinaniens, ut formam servi acciperet[4]. Juvenilia ergo membra contraxit, parvum se parvo coaptavit, ut efficeret corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ[5]. Itaque in isto typo Christi prophetice expresso suscitatus est mortuus, tanquam justificatus est impius.

XII. Ista gratia prædicetur, ista est gratia Christianorum per hominem Mediatorem, per passum et resuscitatum, qui ascendit in cœlum, et captivavit captivitatem, et dedit dona hominibus. Ista, inquam, gratia prædicetur, contra istam gratiam ab ingratis non disputetur. Baculus propheticus mortuo non suffecit : ipsa mortua natura sufficeret? Et istam qua conditi sumus, quanquam

[1] Joan. XIV, 31. — [2] 4 Reg. IV. — [3] Galat. III, 21. — [4] Philip. II, 7. [5] Id. III, 21.

hoc nomine appellatam minime legerimus, tamen quia gratis data est, gratiam fateamur. Sed ostendamus vobis majorem esse istam, qua Christiani sumus : attendite. Antequam conditi essemus, nihil boni merebamur; et ideo gratia, qua conditi sumus, cum boni nihil mereremur. Si ergo magna est gratia, quando nihil boni merebamur; quanta gratia est, quando tantum mali merebamur? Qui nondum erat, bene non merebatur; peccator et male merebatur. Nondum erat qui factus est, nondum erat; sed nec offenderat. Nondum erat, et factus est : offendit, et salvatus est. Qui nondum erat, nihil sperabat, factus est : lapsus autem damnationem expectabat, et liberatus est. Hæc est gratia per Jesum Christum Dominum nostrum. Ipse fecit nos[1], et antequam essemus omnino ipse fecit nos, et factos et lapsos ipse et justos fecit nos, et non ipsi nos. Si qua igitur in Christo nova creatura, lapsa est vetus, facta est nova.

XIII. Una erat massa perditionis ex Adam, cui nonnisi supplicium debebatur : facta sunt vasa inde in honorem ex eadem massa. « Habet enim potestatem figulus luti, ex » eadem massa[2]. » Qua massa? Certe jam perierat, certe jam illi massæ justa damnatio debebatur. Gratulare, quia tu evasisti : mortem quippe debitam evasisti, et vitam non debitam reperisti. « Habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud » in contumeliam. » Sed dicis : Me quare fecit in honorem, et alium in contumeliam? Quid responsurus sum? Auditurus es Augustinum, qui non audisti Apostolum dicentem : « O homo, tu quis es qui respondeas Deo[3]? » Duo parvuli nati sunt : si debitum quæras, ambo tenent massam perditionis. Sed cur mater alium portat ad gratiam, alium mater dormiens suffocat? Dicturus es mihi

[1] Psal. xcix, 3. — [2] Rom. ix, 21. — [3] Ibid. 20.

quid ille meruit, qui portatur ad gratiam, quid ille meruit, quem mater dormiendo suffocat? Ambo nihil boni meruerunt : sed « habet figulus luti potestatem, » ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud » in contumeliam. » Disputare vis mecum? Imo mirare mecum, et exclama mecum : « O altitudo divitia» rum [1] ! » Ambo expavescamus, ambo clamemus : « O » altitudo divitiarum ! » Ambo in pavore concordemus, ne in errore pereamus. « O altitudo divitiarum sapientiæ » et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et » investigabiles viæ ejus ! » Scrutare inscrutabilia, fac impossibilia, corrumpe incorruptibilia, vide invisibilia.

XIV. « Inscrutabilia sunt judicia ejus, » audisti, sufficiat tibi : « et investigabiles viæ ejus. Quis enim cogno» vit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Aut » quis prior dedit illi, et retribuetur ei [2]? » Quis prior dedit, cum totum gratis accepit? « Quis prior dedit illi, » et retribuetur ei? » Si Dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retribuisset. Nihil dederunt, ut eis retribueretur. « Pro nihilo salvos faciet illos [3]. Quis » prior dedit illi, » quasi suorum gratia meritorum? « Quis prior dedit illi, » quis prævenit gratiam, quæ gratis datur? Si aliquid meritorum antevenit gratiam, jam non gratis datur, sed ex debito redditur. Si autem gratis non datur, gratia quare vocatur? « Quis ergo prior dedit » illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso et per ipsum » et in ipso sunt omnia [4]. » Quæ utique, nisi omnia bona quæ ab illo accepimus, et accepimus ut boni simus? Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est descendens a Patre luminum, apud quem non est immutatio [5]. Nam tu in pejus mutatus es : apud quem

[1] Rom. xi, 33. — [2] Ibid. 34, 35.— [3] Psal. lv, 8. — [4] Rom. xi, 35, 36. — [5] Jacob. i, 17.

non est immutatio, ipse subvenit. Apud quem non est, nec momenti obumbratio : nam tu in tenebris noctis tuæ jaces. Ab illo ergo omnia : nemo illi prior aliquid dedit, nemo exigat debitum. « Gratia salvi facti estis per fidem, » et hoc non ex vobis, sed Dei donum est[1]. »

XV. Sed movet me, inquis, quod ille perit, ille baptizatur : movet me, movet tanquam hominem. Si verum vis audire, et me movet quia homo sum. Sed si et tu homo, et ego homo[2]; ambo audiamus dicentem : « O homo! » Utique si ideo movemur, quia homines sumus, ipsam naturam humanam infirmam ac debilem Apostolus alloquitur, dicens : « O homo, tu quis es qui respondeas » Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Cur » me sic fecisti[3]? » Si posset loqui pecus, et dicere Deo : Quare istum hominem fecisti, et me pecudem : nonne juste succenseres et diceres : O pecus, tu quis es qui respondeas Deo? Et tu homo es, sed ad Deum pecus es : et utinam sis pecus ejus et ovis pascuæ ejus. Agnosce beneficia pastoris, et non sequeris lupos erroris. Lupi eramus : Fuimus et nos natura filii iræ, sicut et cæteri[4] : sed mortua est ovis, et fecit nos oves. « Ecce agnus Dei, ecce » qui tollit peccatum, » non hujus aut illius, « sed mundi[5]. » Nihil ergo nobis, fratres mei, ex eo quod aliquid sumus, si tamen in ejus fide aliquid sumus, quantumcumque sumus, nihil nobis arrogemus ; ne et quod accepimus perdamus : sed in eo quod accepimus, illi gloriam demus, ipsum honoremus, semina sua ipse compluat. Quid haberet terra nostra, nisi ipse seminasset? Sed dat et pluviam, non deserit quod seminavit. « Dominus dabit » suavitatem, et terra nostra dabit fructum suum[6]. » Conversi ad Dominum, etc.

[1] Ephes. II, 8. — [2] Florus ad Rom. IX. — [3] Rom. IX, 20. — [4] Ephes. II, 3. — [5] Joan. I, 29. — [6] Psal. LXXXIV, 13.

SERMO XXVII[1].

De titulo et prioribus versiculis Psalmi xcv, et de verbis Apostoli ad Rom. ix : *Miserebor cui misertus fuero, etc.* Contra Pelagianos.

I. Quomodo janua introducit in domum, sic titulus Psalmi introducit in intellectum. Prænotatur enim sic : « Quando domus ædificabatur post captivitatem[2]. » Quæris quæ domus, indicat tibi jam Psalmus : « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. » Ecce quæ domus. Quando omnis terra cantat canticum novum, domus Dei est. Cantando ædificatur, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. Modo ergo ædificatur : sed in fine sæculi dedicatur. Concurrant ergo lapides vivi ad canticum novum, concurrant et coaptentur in structuram templi Dei : agnoscant Salvatorem, recipiant habitatorem.

II. Dictum est quæ domus : dicendum est post quam captivitatem. Et hoc tibi indicat Psalmus, sequere paululum : « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. Cantate Domino, benedicite nomen ejus, bene nuntiate de die in diem salutare ejus. Annuntiate inter gentes mirabilia ejus, in omnibus populis gloriam ejus[3]. Quoniam omnes dii gentium dæmonia[4]. » Ecce sub quorum captivitate latebat domus. Ex prima enim transgressione primi hominis, universum genus humanum natum cum obligatione peccati, victor

[1] Alias de verbis Apostoli 20. — [2] Psal. xcv, 1. — [3] Ibid. 2, 3. — [4] Ibid. 5.

diabolus possidebat. Si enim sub captivitate non teneremur, Redemptore non indigeremus[1]. Venit ad captivos non captus: venit ad captivos redimendos nihil in se captivitatis, hoc est, iniquitatis habens, sed carne mortali pretium nostrum portans. Si enim carnem mortalem non haberet, unde in Verbo sanguis, quem pro captivis funderet? Ille autem qui ad captivitatem nostram venit cum similitudine carnis peccati, non cum carne peccati venit. Similitudo enim erat illa carnis peccati: vera caro, sed similis carnis peccati: vera caro, sed non peccati caro. Ille ergo qui ita venit, quis erat? « Bene nuntiate de die » in diem. » Ecce quis erat. De die in diem erat, Deus de Deo erat, lumen de lumine erat: « sed Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis[2]: » latens majestas, apparens infirmitas, ut moriatur infirmitas, et teneatur majestas.

III. Si ergo universus mundus sub captivitate tenebatur, benedictum est, « Miserebor cui misertus fuero, et » misericordiam præstabo cui misertus fuero[3]. » Si enim totus mundus sub captivitate, totus mundus in peccato, totus mundus justissime supplicio destinatus, sed ex parte per misericordiam liberatus, quis dicat: Quare damnas mundum? Quomodo accusatur judex Deus, quando damnatur mundus reus? Reus es: si quid debeas consideres, pœna vocatur; nec cum a te debitum exigitur, exactor juste reprehenditur. Reprehendatur exactor; si indebitum exigit: cum vero debitum exigit, quis reprehendat exactorem, quamvis expectet donatorem? « Cui vult miseretur, et quem vult obdurat. Dicis itaque mihi: Quid » adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit? O » homo, tu quis es qui respondeas Deo[4]? » Quis sit ille,

[1] Florus ad Rom. IX — [2] Joan. I, 14. — [3] Exod XXXIII, 19, et Rom. IX, 15. — [4] Ibid. 18, etc.

attende : quis sis tu, attende. Ille Deus est, tu homo. Sed justitiam tibi loqui videris tu, et fons ille justitiæ siccatus est ? Si justum loqueris, unde tibi? Aut injustum loqueris, et debes tacere : aut justum loqueris, et non habes nisi de fonte justitiæ : fons autem justitiæ quis est, nisi Deus? Primum ergo fundamentum fidei pone : « Numquid » iniquitas apud Deum[1] ? » Latere te æquitas potest, esse ibi iniquitas non potest.

IV. Expectas a me fortasse ut dicam tibi, quare cui vult miseretur, et quem vult obdurat? Expectas a me homo? Si et tu homo et ego homo, ambo audiamus : « O » homo, tu quis es qui respondeas Deo ? » Melior est enim fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Deus mihi dicit, per Apostolum Christus loquitur : « O homo, tu » quis es qui respondeas Deo? » Et ego indignor, quia non novi justitiam Dei? Si homo sum, non indigner : excedam hominem, si possum, et fontem attingam. Sed et si attigero, homini non dicam : excedat et ipse, et attingat mecum. Et quis est, inquis, qui homo hominem excedat? Ergo non quibusdam exprobrat Apostolus, et dicit : « Cum enim dicitis, Ego Pauli, ego Apollo, nonne » homines estis[2]? » Quid eos facere volebat, quibus exprobrabat quod homines erant? Homo es, ad Adam pertines. Pertine ad Filium hominis.

V. Et forte dicit tibi : « Jam non dicam vos servos, sed » amicos ; quoniam quæ audivi a Patre meo, nota vobis » feci[3]. » Sed Discipulis hoc dixit, illis Apostolis, illis hoc dixit : non debemus contristari, quia nondum tales sumus. Et tamen etiam ipsis quomodo hoc dixit, Omnia quæ audivi a Patre meo, nota vobis feci ? Puto quia in spe dixit hoc, nondum in re : puto quod facturus erat, non quod jam fecerat. Et unde probatur, cum ille dicat, Nota

[1] Rom. IX, 14. — [2] I Cor. III, 4. — [3] Joan. XV, 15.

vobis feci; non dicat, Nota vobis faciam? Quia dicuntur quædam in Scripturis de præterito, quæ intelligantur de futuro. Quomodo dicuntur de præterito, cum intelligantur de futuro? « Foderunt, inquit, manus meas et pedes, » dinumeraverunt omnia ossa mea[1]. » Nondum factum erat, et tanquam factum annuntiabatur quod futurum erat. Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis[2]. Alio autem loco ipse dicit : « Spe salvi facti sumus[3] : spes » autem quæ videtur, non est spes. Spe salvi facti sumus, » nonnisi de præterito dicimus : et quoniam spe salvi facti sumus, nondum re, adhuc futurum est quod speramus. Nam jam videmus et tenemus : sed nondum res, sed spes. « Quod enim videt quis, inquit, quid sperat? Si autem » quod non videmus speramus, per patientiam expecta- » mus[4]. » Et tamen salvi facti sumus, et tamen adhuc salutem speramus et expectamus, nundum tenemus. Sic et Dominus Discipulis ait : « Omnia quæ audivi a Patre » meo, nota vobis feci[5]. » Si hoc jam factum erat, quare alio loco dicit illis : « Adhuc multa habeo vobis dicere ; » sed non potestis illa portare modo[6]? » Certe, « Omnia » quæ audivi a Patre meo, nota vobis feci. » Sed cum dicit : Non potestis illa portare modo, et dicit, Habeo vobis dicere; differt, non aufert. Propter certam ergo spem, quia sine dubio sciebat id se fuisse facturum, apud illum tanquam factum computabatur : et ideo dicebat : Nota vobis feci.

VI. Quandiu ergo sumus in corpore, peregrinamur a Domino : per fidem enim ambulamus, et non per speciem[7]. Quantum nobis datur, fidem teneamus, et de justitia Dei non dubitemus. Iniquitatem apud illum esse omnino non credamus, ne in magnam voraginem impie-

[1] Psal. XXI, 17, 18. — [2] Tit. III, 5. — [3] Rom. VIII, 24. — [4] Ibid. 25. — [5] Joan. XV, 15. — [6] Id. XVI, 12. — [7] 2 Cor. V, 6, 7.

tatis veniamus. Et cum perfecta fide tenuerimus, nullam apud eum esse iniquitatem; et si illam modo non videmus, id est, æquitatem quæ est apud ipsum: finiatur via, et veniamus ad patriam; non potest videri tempore fidei, videbitur tempore speciei. Nunc enim per fidem ambulamus, tunc per speciem. Quid est, per speciem? Speciosus forma præ filiis hominum[1]. « Quia in principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum[2]. Qui diligit me, inquit, mandata mea custo» dit; et qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego di» ligam eum. » Et quid illi dabis? « Et ostendam me ipsum » illi[3]. » Hæc erit species, quando faciet quod dixit: Et ostendam me ipsum illi. Ibi æquitatem Dei videbis, ibi sine codice in Verbo leges. Ergo cum viderimus eum sicuti est, jam transiet peregrinatio nostra[4]: postea vero gaudebimus gaudio Angelorum. Hæc enim via, quid est? Fides est. Propter fidem tuam factus est deformis Christus, manet autem speciosus Christus. Speciosus forma præ filiis hominum, videbitur post peregrinationem. Modo autem fide qualis videtur? « Et vidimus eum, et non ha» bebat speciem neque decorem: sed vultus ejus abjec» tus, et deformis positio ejus, hoc est virtus ejus: des» pectus et deformis positio ejus, homo in plaga positus, » et sciens ferre infirmitates[5]. » Deformitas Christi te format. Ille enim si deformis esse noluisset, tu formam quam perdidisti non recepisses. Pendebat ergo in cruce deformis: sed deformitas illius pulchritudo nostra erat. In hac ergo vita deformem Christum teneamus. Quid est, deformem Christum? « Absit mihi gloriari, nisi in cruce Do» mini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus cru» cifixus est, et ego mundo[6]. » Hæc est deformitas Christi.

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Joan. I, 1. — [3] Id. XIV, 21. — [4] Florus ad Galat. VI. — [5] Isaï. LIII, 2, etc. — [6] Galat. VI, 14.

Numquid dixi me aliquid scire in vobis, nisi viam? Hæc est via, credere in crucifixum. Hujus deformitatis signum in fronte portamus : de ista deformitate Christi non erubescamus. Hanc viam teneamus, et ad speciem perveniemus. Cum pervenerimus ad speciem, æquitatem Dei vibimus : et jam non erit tibi dicere, Quare huic subvenit, et huic non? quare iste adductus est a gubernatione Dei, ut baptizaretur; ille autem cum bene catechumenus vixerit, subita ruina mortuus est, et ad baptismum non pervenit? ille autem cum scelerate vixerit, cum luxuriosus, cum mœchus, cum Scenicus, cum Venator, ægrotavit, baptizatus est, discessit, peccatum in eo convictum est, peccatum in eo deletum est? Quære merita; non invenies, nisi pœnam : quære gratiam; « O altitudo divitia- » rum! » Petrus negat, latro credit, « O altitudo divi- » tiarum! »

VII. Hoc nos putas perscrutari posse, quod Apostolus beatus expavit? Et cum tantam profunditatem et altitudinem inspiciens contremisceret, exclamavit : « O alti- » tudo sapientiæ et scientiæ Dei[1]! » Quid enim dixerat ante, ut ad exclamationem hanc veniret? Rem dixerat, ubi si non credatur Deo, quia non est iniquitas apud Deum, iniqua judicabitur. Gentibus dicebat, fidelibus dicebat de Judæis : « Sicut vos, inquit, non credidistis » Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis illo- » rum incredulitate : sic et hi non crediderunt in ves- » tram misericordiam, ut et ipsi misericordiam conse- » quantur. Conclusit enim omnes Deus in incredulitate, » ut omnium misereatur[2]. » Hinc postea Paulus dixit. Et quæ ista ratio est æquitatis et justitiæ Dei, concludere omnes in incredulitate, ut omnium misereatur? Quæris tu rationem, ego expavesco altitudinem. « O altitudo di-

[1] Rom. xi, 33. — [2] Id. xi, 30, etc.

tatis veniamus. Et cum perfecta fide tenuerimus, nullam apud eum esse iniquitatem; et si illam modo non videmus, id est, æquitatem quæ est apud ipsum : finiatur via, et veniamus ad patriam; non potest videri tempore fidei, videbitur tempore speciei. Nunc enim per fidem ambulamus, tunc per speciem. Quid est, per speciem? Speciosus forma præ filiis hominum [1]. « Quia in principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum [2]. Qui diligit me, inquit, mandata mea custodit; et qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum. » Et quid illi dabis? « Et ostendam me ipsum » illi [3]. » Hæc erit species, quando faciet quod dixit : Et ostendam me ipsum illi. Ibi æquitatem Dei videbis, ibi sine codice in Verbo leges. Ergo cum viderimus eum sicuti est, jam transiet peregrinatio nostra [4] : postea vero gaudebimus gaudio Angelorum. Hæc enim via, quid est? Fides est. Propter fidem tuam factus est deformis Christus, manet autem speciosus Christus. Speciosus forma præ filiis hominum, videbitur post peregrinationem. Modo autem fide qualis videtur? « Et vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem : sed vultus ejus abjectus, et deformis positio ejus, hoc est virtus ejus : despectus et deformis positio ejus, homo in plaga positus, » et sciens ferre infirmitates [5]. » Deformitas Christi te format. Ille enim si deformis esse noluisset, tu formam quam perdidisti non recepisses. Pendebat ergo in cruce deformis : sed deformitas illius pulchritudo nostra erat. In hac ergo vita deformem Christum teneamus. Quid est, deformem Christum? « Absit mihi gloriari, nisi in cruce Do» mini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus cru» cifixus est, et ego mundo [6]. » Hæc est deformitas Christi.

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Joan. I, 1. — [3] Id. XIV, 21. — [4] Florus ad Galat. VI. — [5] Isaï. LIII, 2, etc. — [6] Galat. VI, 14.

Numquid dixi me aliquid scire in vobis, nisi viam? Hæc est via, credere in crucifixum. Hujus deformitatis signum in fronte portamus : de ista deformitate Christi non erubescamus. Hanc viam teneamus, et ad speciem perveniemus. Cum pervenerimus ad speciem, æquitatem Dei vibimus : et jam non erit tibi dicere, Quare huic subvenit, et huic non? quare iste adductus est a gubernatione Dei, ut baptizaretur; ille autem cum bene catechumenus vixerit, subita ruina mortuus est, et ad baptismum non pervenit? ille autem cum scelerate vixerit, cum luxuriosus, cum mœchus, cum Scenicus, cum Venator, ægrotavit, baptizatus est, discessit, peccatum in eo convictum est, peccatum in eo deletum est? Quære merita; non invenies, nisi pœnam : quære gratiam; « O altitudo divitia- » rum! » Petrus negat, latro credit, « O altitudo divi- » tiarum! »

VII. Hoc nos putas perscrutari posse, quod Apostolus beatus expavit? Et cum tantam profunditatem et altitudinem inspiciens contremisceret, exclamavit : « O alti- » tudo sapientiæ et scientiæ Dei[1]! » Quid enim dixerat ante, ut ad exclamationem hanc veniret? Rem dixerat, ubi si non credatur Deo, quia non est iniquitas apud Deum, iniqua judicabitur. Gentibus dicebat, fidelibus dicebat de Judæis : « Sicut vos, inquit, non credidistis » Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis illo- » rum incredulitate : sic et hi non crediderunt in ves- » tram misericordiam, ut et ipsi misericordiam conse- » quantur. Conclusit enim omnes Deus in incredulitate, » ut omnium misereatur[2]. » Hinc postea Paulus dixit. Et quæ ista ratio est æquitatis et justitiæ Dei, concludere omnes in incredulitate, ut omnium misereatur? Quæris tu rationem, ego expavesco altitudinem. « O altitudo di-

[1] Rom. xi, 33. — [2] Id. xi, 30, etc.

» vitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! » Tu ratiocinare, ego mirer ; tu disputa, ego credam ; altitudinem video, ad profundum non pervenio. « O altitudo divitiarum sa- » pientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judi- » cia ejus, et investigabiles viæ ejus ! » Forte expositurus est ? « Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis con- » siliarius ejus fuit ? aut quis prior dedit illi, et retribue- » tur ei ? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt » omnia ; ipsi gloria in sæcula sæculorum. » Requievit, quia invenit admirationem : nemo quærat a me occulto- rum rationem. Ille dicit : « Inscrutabilia sunt judicia » ejus : » et tu scrutari venisti ? Ille dicit : « Investiga- » biles sunt viæ ejus : » et tu investigare venisti ? Si in- scrutabilia scrutari venisti, et investigabilia investigare venisti ; crede, jam peristi. Tale est velle scrutari inscru- tabilia et investigabilia investigare, quale est velle invi- sibilia videre et ineffabilia fari. Ergo ædificetur domus : cum pervenerit ad dedicationem, tunc fortasse inveniet istorum occultorum apertissimam rationem.

SERMO XXVIII[1].

De versiculo 3 Psalmi civ : *Lætetur cor quærentium Dominum.*

I. Ex omnibus divinis eloquiis hinc potius adjuvante Domino disseramus, quod ultimum audivimus. « Lætetur » cor quærentium Dominum[2]. » Opportune namque etiam ventribus jejunamus. Lætabitur cor nostrum, si mentibus

[1] Alias 7 e libr..m ex Carthusi.. MSS. — [2] Psal. civ, 3.

esuriamus. Jejuni sumus, cum aliqua suavia apponuntur in epulis nostris, lætantur fauces quærentium cibum : cum varie colorata blandeque depicta apponuntur aspectibus nostris, lætantur oculi quærentium aliquid videre luminosum : lætantur aures quærentium cantum : lætatur olfactus quærentium odorem gratum. Ergo, « Læte- » tur cor quærentium Dominum. »

II. Procul dubio singula, quæ exhibentur diversis sensibus nostris, singulos sensus delectant. Neque enim vel sonus delectat aspectum, vel color auditum. Cordi autem nostro Dominus et lux est, et odor est, et cibus est : et ideo omnia est, quia nihil horum est ; et ideo nihil est horum, quia horum omnium creator est. Est lumen cordi nostro, cui dicimus [1] : « Auditui meo dabis exultationem » et lætitiam [2]. » Est odor cordi nostro, de quo dicitur, Christi bonus odor sumus [3]. Si autem cibum quæritis, quia jejunatis : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam [4]. » De ipso autem Domino Jesu Christo dictum est, quia factus est nobis justitia et sapientia [5]. Ecce epulæ præparatæ sunt : justitia Christus est, nusquam deest [6], nec de transmarinis partibus velut poma peregrina a negotiatoribus apportantur : cibus est quem sentit omnis qui sanas fauces habet, interioris hominis cibus est. Se ipsum commendans ait : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo des- » cendi [7]. » Cibus est qui reficit, nec deficit : cibus est qui insumitur, et non consumitur : cibus est qui esurientes satiat, et integer manet. Cum hinc ad mensas vestras discesseritis, nihil tale manducabitis. Quia ergo ad istas

[1] Cod. Cass. II, fol. 132 : « Est lumen cordi nostro, cui dicimus : In lumine tuo videbimus lumen. Est sonus cordi nostro, cui dicimus : Auditui meo, etc. » — [2] Psal. L, 10. — [3] 2 Cor. II, 15. — [4] Matth. V, 6. — [5] I Cor. I, 30. — [6] Cod. Cass. II, fol. 132 : « Non a coquis præparatur nobis, nec de transmarinis, etc. — [7] Joan. VI, 51.

epulas convenistis, bene comedite : sed cum abieritis, bene digerite. Bene enim manducat et male digerit, qui audit verbum Dei et non facit : non enim ducit utilem succum, sed crudum ructat indigestione fastidium.

III. Nec miremini quod corda nostra sic epulantur, ut et ipsa reficiantur, et non minuant unde reficiantur. Corporalibus oculis nostris Deus talem cibum dedit. Nam lux ista cibus est oculorum ; hac lumina nostra pascuntur, et si quis diutius in tenebris fuerit, tanquam jejunando deficiunt. Perdiderunt enim homines oculos sedendo in tenebris, nec aliquid irruit oculis, nec quispiam percussit, nec humor alienus influxit, nec pulvis, nec fumus : producitur homo post tenebras, et non videt quod videbat : oculi ejus fame mortui sunt; cibum suum, hoc est, lucem non sumendo defecerunt. Videte ergo quod proposui, qualis sit cibus oculorum nostrorum. Ista lux videtur ab omnibus, pascit omnium oculos; et aspectus videntis reficitur, et lux integra perseverat. Si duo videant, tanta permanet; si plures videant, eadem permanet : dives videat, pauper videat, æqualis est omnibus. Nullus in ea limites figit, impletur pauperis inopia, vacat divitis avaritia. Numquid enim qui plus habet, plus videt, aut prolato auro præoccupat pauperem, et emit sibi quod videat, ut ille non habeat? Si ergo talis cibus est oculis nostris, quid est ipse Deus mentibus nostris?

IV. Et aurium quidam cibus sonus est, et ipse qualis est? De his enim sensibus corporis mentis intelligibilia conjiciamus. Ecce loquor Charitati Vestræ: adsunt aures, adsunt mentes. Duo quædam nominavi, aures et mentem; et in eo quod loquor, duo quædam sunt sonus et intellectus; simul feruntur, simul ad aures perveniunt; sonus remanet in aure, intellectus descendit in corde. Sed de sono ipso prius advertamus quanto excellentius intel-

lectum amare debemus. Sonus est quasi corpus, intellectus est quasi animus. Sed sonus mox ut aurem percusserit, auremque tetigerit, transit, nec revocatur. Nec adhuc sonat. Ita enim syllabæ præeundo et sequendo succedunt, ut secunda non sonet, nisi prima transierit. Verumtamen sic quomodo quoddam transitorium magnum habet miraculum. Ecce enim si vobis esurientibus panem apponerem, non perveniret ad singulos, totum divideretis vobis [1], tanto minus haberetis : modo autem sermonem profero verbi, inter vos syllabas non dividitis, nec secatis sermonem meum, ut alius tollat istam partem, alius illam, et sic minutatim et particulatim ad singulos quosque quod dico perveniat : sed totum audit unus, totum audiunt duo, totum audiunt plures, et quotquot venerint totum audiunt ; et omnibus sufficit, et singulis integrum est : præparatur ad audiendum auris tua, nec eam fraudat vicina auris aliena. Si hoc fit de verbo sonante quid fit de Verbo omnipotente? Quomodo enim vox ista nostra auribus omnium audientium singulis tota est et apud singulos tota est ; nec tot sunt meæ voces quot vestræ aures, sed una vox multas aures implet, non divisa, sed omnibus tota : sic cogitate Verbum Dei totum in cœlis, totum in terris, totum in Angelis, totum apud Patrem, totum apud Virginem, totum in æternitate, totum in carne, totum ad inferos, cum visitaret totum, totum in paradiso, quo latronem transtulit. Hæc dixi de sono.

V. Quid si de intellectu aliquid dicam ? quanto minus est quam Verbum Dei ? Ecce enim sonum non revoco, sed si volo audiri, alterum sonum profero, et cum et ipse transierit, profero alterum, aut silentium consequetur : intellectum vero et profero ad te, et teneo apud me ; et

[1] Cod. Cass. II, fol. 132 : « Et quanto plures essetis, tanto minus haberetis.

invenis quod audisti, et non perdo quod dixi. Videte quam vera sint, « et lætetur cor quærentium Dominum.» Dominus enim ipsa principalis veritas est. Intellectus ergo manens in corde meo migrat ad tuum, nec deserit meum. Verumtamen cum intellectus inest cordi meo, et volo ut insit etiam cordi tuo, quæro qua ad te transeat quasi vehiculum sonum; assumpto quasi sono, ei impono intellectum, et profero, et produco, et doceo et non amitto. Si potuit hoc facere intellectus meus de voce mea[1]. Ecce enim Verbum Dei Deus apud Deum, sapientia Dei manens incommutabiliter apud Patrem, ut procederet ad nos, carnem quasi sonum quæsivit, ei se inseruit, et ad nos processit, et a Patre non recessit. Intelligite, sapite hoc, quod audistis, quantum sit et quale cogitate, et de Deo majora sentite. Vincit ille omnem lucem, vincit omnem sonum, vincit omnem intellectum. Desiderandus est, et ad eum charitate inhiandum est, ut « Lætetur cor quærentium Dominum. »

[1] Cod. Cass. II, fol. 132 : « Non putat Verbum Dei de carne sua: Ecce, etc. »

SERMO XXIX[1].

De 1 versu Psalmi CXVII : *Confitemini Domino, quoniam bonus est.*

Habitus Carthagine, in basilica Restituta, die Pentecostes in Vigiliis.

1. Admoniti sumus, et Spiritu Dei præceptum est nobis, ut confiteamur Domino : et ea causa dicta est confitendi Domino, quoniam bonus est. Breviter dicitur, quod profundissime cogitatur. « Confitemini, inquit, Domino. » Et tanquam quæreremus, quare : responsum est, « quo» niam bonus est. » Quid plus quæris, aut si aliud quæris, quam bonum? Tanta vis est boni, ut bonum quærant et mali. Sed alia quæ dicuntur bona, ab aliquo bono habent ut sint bona : si autem quærimus omnia bona a quo habent ut sint bona ; recolamus quod dictum est : « Et » fecit Deus omnia, et ecce bona valde[2]. » Nullum igitur esset bonum, nisi factum esset a bono. Et a quali bono? Quod nullus fecit. Nullum ergo bonum esset, nisi a bono factum esset, quod factum non est. Bonum cœlum, sed factum bonum : boni Angeli, sed facti boni : bona sidera, sol et luna, alternatio noctis et diei, temporum vices, volumina sæculorum, cursus annorum, germina herbarum et arborum, naturæ animalium, et inter hæc omnia creatura laudatrix homo ; omnia bona, sed facta bona ; et a Deo bona, non a se. Qui fecit hæc,

[1] Alias de Diversis 3. — [2] Gen. 1, 31.

super omnia est bonus : quia nullus eum fecit bonus, sed a se ipso bonus est. Nec tamen sibi soli, sed et nobis bonus est. « Confitemini ergo Domino, quoniam bonus est. »

II. Confessio aut laudantis est, aut pœnitentis. Sunt enim parum eruditi, qui cum audierint confessionem in Scripturis, tanquam nisi peccatorum esse non possit, continuo tundunt pectora ; velut jam moneantur confiteri peccata. Sed ut noverit Charitas Vestra, non ad sola peccata pertinere confessionem, audiamus illum, de quo dubitare non possumus quod nullum omnino habebat peccatum, exclamantem et dicentem : « Confiteor tibi, Pater, » Domine cœli et terræ [1]. » Quis hoc dixit? Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus [2]. Qui solus verissime dicere potuit : « Ecce venit princeps mundi, et » in me nihil inveniet [3]. » Et tamen confitetur. Sed confessor iste, laudator est, non peccator. Denique audi quid confiteatur, audi laudes : et laus ista salus est nostra. Quid enim confitetur Deo Patri Filius sine peccato? Confiteor tibi, inquit, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Istam laudem commendavit Patris, quia abscondit hæc a sapientibus, id est, superbis et arrogantibus ; et revelavit ea parvulis, id est, infirmis et humilibus.

III. Sed quod verum est, est etiam salubris confessio peccatorum. Unde audivimus in Psalmo qui primo lectus est : « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium con- » tinentiæ circum labia mea, ut non declines cor meum » in verba maligna, ad excusandum excusationes in pec- » catis [4]. » Rogat Deum, ut custodiam det ori suo : et cujus rei custodiam exponit, et dicit. Sunt enim homines

[1] Matth. XI, 25. — [2] 2 Petr. II, 22. — [3] Joan. XIV, 30. — [4] Psal. CXL, 3 et 4.

qui valde abundant; qui cum cœperint accusari, currunt se excusare. Excusare autem est causas quærere, et causationes innectere, quare ad se non videatur pertinere peccatum. Alius dicit, Diabolus mihi fecit : alius dicit, Fortuna mihi fecit : alius, Fato compulsus sum : nemo ad se. Cum vis esse excusator tuus, triumphat de te accusator tuus. Vis ergo facere quod doleat et gemat accusator tuus, id est, diabolus? Fac quod audisti, fac quod didicisti; et dic Deo tuo : « Ego dixi, Domine, mi-» serere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi [1].» Ego, inquit, ego dixi : non diabolus, non fortuna, non fatum. Ego dixi : non me excuso, sed accuso. Ego dixi : « Domine, miserere mei, sana animam meam. » Unde enim ægrotat? « Quoniam peccavi tibi. »

IV. « Confitemini ergo Domino, quoniam bonus est. » Si laudare vis, quid securius laudas, quam bonum? Si laudare vis, si confessionem laudis habere vis, quid securius laudas, quam bonum? Si peccata tua confiteri vis, cui tutius quam bono? Homini, quoniam malus est, confiteris, et damnaris : Deo, quoniam bonus est, confiteris, et purgaris. Si confessionem laudis attendas, quidquid copiose laudaturus es, circa hoc occupata est intentio tua, ut ostendas bonum esse quod laudas. Bona enim recte laudantur, sicut mala recte vituperantur. Breviter tibi dicta est laus Domini Dei tui, « Bonus est. » Si et tu bonus es, lauda unde es bonus : si malus es, lauda unde sis bonus. Si enim bonus es, ab illo bonus es : si malus es, a te malus es. Fuge te, et veni ad illum qui fecit te : quia fugiendo te, sequeris te ; et sequendo te, hæres in eo qui fecit te.

V. Quanta bona quæris, homo male. Certe malus es : dic mihi quid velis, nisi bonum? Equum quæris, non-

[1] Psal. XL, 5.

nisi bonum; fundum quæris, nonnisi bonum; domum quæris, nonnisi bonam; uxorem quæris, nonnisi bonam; tunicam nonnisi bonam, caligam nonnisi bonam: animam solam malam. Nonne tibi ipse es contrarius, qui bona quæris, cum sis malus? Si bona quæris, prius esto ipse quod quæris. Si autem malus multa bona invenisti, quid tibi prodest, quia tu peristi? Amate bonas animas vestras: odio habete malas animas vestras. Sed amando illum a quo est omne bonum, boni eritis. Odio habentes mala vestra, bona eligite.

VI. Quid est, odio habere mala tua? Pœnitendo confiteri peccata tua. Omnis enim pœnitens, et peccata sua pœnitendo confitens, irascitur sibi; et quodam modo pœnitendo vindicat in se quod displicet sibi. Deus enim odit peccatum. Si et tu oderis in te, quod et Deus odit, interim aliqua voluntate conjungeris Deo, dum hoc in te odisti quod odit et Deus. Sævi in te, ut Deus intercedat tibi, et non damnet te. Peccatum enim sine dubitatione puniendum est: hoc debetur peccato, punitio, damnatio. Puniendum est peccatum, aut a te, aut ab ipso. Si punitur a te, tunc punietur sine te: si vero a te non punitur, tecum punitur [1]. « Confitemini ergo Domino, quo» niam bonus est. » Laudate quantum potestis, amate quantum potestis: effundite coram illo corda vestra, Deus adjutor noster [2], « quoniam bonus est. »

[1] Vide supra Serm. XIX, n. 2, et Serm. XX, n. 2. — [2] Psal. LXI, 9.

SERMO XXX[1].

De verbis Psalmi CXVIII : *Gressus meos dirige, etc.* Et Apostoli Rom. VII : *Lex spiritalis est, ego autem carnalis, etc.* Contra Pelagianos.

1. Sine dubio, fratres, gravem quamdam sarcinam et grave jugum iniquitatis vitare cupiebat, qui Deo dicebat : « Gressus meos dirige secundum verbum tuum, et non » dominetur mihi omnis iniquitas[2]. » Videamus ergo quando homini dominetur iniquitas ; ut intelligamus quid orantem audierimus, et quid respondendo etiam nos ipsi oraverimus. Omnes enim ad sanctum Psalmum, quantum arbitror, devoto et veraci corde respondimus, orantes et dicentes Domino Deo nostro : « Gressus meos dirige se- » cundum verbum tuum, et non dominetur mihi omnis » iniquitas. » Ab hujus pessimæ dominæ dominatu, pretioso sanguine redempti sumus. Et quid proderat Legem accepisse jubentem ac minantem, et non adjuvantem, ut sub illa essemus rei ante gratiam Dei ? Frustra Lex minatur, quando iniquitas dominatur. Lex enim non est corporalis, non est carnalis : sed quoniam Deus spiritus est qui Legem dedit, procul dubio Lex spiritalis est. Sed quid ait Apostolus ? « Scimus enim, quia Lex spiritalis est, ego » autem carnalis sum venundatus sub peccato[3]. » Noli ergo mirari, o venundate sub peccato, si tibi dominetur

[1] Alias de verbis Apostoli 12. - Cod. Cass. II, fol 179 : « Titulum habet : Sermo habitus in basilica Trialarum, die dominico. — [2] Psal. CXVIII, 133. — [3] Rom. VII, 14.

cui es venundatus. Audi apostolum Joannem : « Pecca-
» tum iniquitas est [1]. » Contra talem ergo dominam invocamus Dominum, cui dicimus : « Gressus meos dirige » secundum verbum tuum, et non dominetur mihi omnis » iniquitas. »

II. Venundatus clamat, redemptor exaudiat. Ipse homo se vendidit per liberum arbitrium sub dominante iniquitate, et accepit pretium exiguam de arbore vetita voluptatem. Ipse ergo clamat, Itinera mea dirige, quæ ego distorsi : « Gressus meos dirige, » quos ipse meo arbitrio depravavi : « dirige secundum verbum tuum. » Quid est, « dirige secundum verbum tuum? » Ut recti sint gressus mei, quia rectum est verbum tuum. Ego, inquit, distortus sum sub pondere iniquitatis, sed verbum tuum est regula veritatis : me ergo a me distortum, corrige tanquam ad regulam, hoc est, ad verbum rectum. Ergo « Gressus meos dirige secundum verbum tuum, et ne do- » minetur mihi omnis iniquitas. » Vendidi me, redime me. Vendidi me arbitrio meo, redime me sanguine tuo. In venditore erubescat superbia, in redemptore glorietur gratia. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam [2].

III. « Lex enim spiritalis est ; ego autem carnalis sum, » venundatus sub peccato. Quod enim operor ignoro : non » enim quod volo ago. Non quod volo ago [3], » carnalis dicit : non Legem, sed se accusat. Nam Lex spiritalis non habet culpam : carnalis venundatus incurrit in culpam. Non agit quod vult : cum vult non potest, quia quando poterat noluit. Per malum velle, perdidit bonum posse ; et captivus jam loquitur, et dicit captivus : « Non quod » volo ago. Non enim quod volo, facio bonum : sed quod » odi malum, hoc ago. Non quod volo. » Et contra ho-

[1] I Joan. v, 17. — [2] Jacob. iv, 6. — [3] Rom. vii, 14, etc.

mo, Vis prorsus. « Non quod volo ago. » Omnino quod vis, agis. « Non quod volo ago : » crede mihi, frater, « non quod volo ago. » O si velles, ageres : quia non vis, non agis bonum. « Non quod volo ago : » crede mihi, novi quid in me agatur : « non quod volo ago. » Contradictor gratiæ, non es arbiter conscientiæ : ego me novi non quod volo agere, et tu dicis : Quod vis agis ? Nemo scit quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est[1].

IV. Et tu homo es ; si non vis credere mihi, intende tibi. Ita-ne tu ita vivis in hoc corruptibili corpore, quod aggravat animam : ut caro non concupiscat adversus spiritum tuum, et spiritus adversus carnem tuam ? Ista rixa non est in te ? Nulla est concupiscentia carnis, quæ resistat legi mentis ? Si nihil in te alteri resistit, vide totum ubi sit. Si spiritus tuus a carne contra concupiscente non dissentit, vide ne forte carni mens tota consentiat : vide ne forte ideo non sit bellum, quia pax perversa est. Forte in totum carni consentis, et nulla rixa est. Quam spem habes quod possis aliquando vincere, qui nondum cœpisti pugnare ? Si autem condelectaris legi Dei secundum interiorem hominem, vides autem aliam legem in membris tuis repugnantem legi mentis tuæ ; si hac condelectaris, hac ligaris, liber es in mente, servus in carne : si jam ita est, compatere potius homini dicenti, « Non quod volo » ago. » Tu enim non vis ut concupiscentia illa quæ resistit menti tuæ, omnino non sit in te ? Mali voti homo es, si tali adversario non vis carere. Ego, fateor tibi, quidquid in me rebellat adversus mentem meam, et litigat mecum delectatione contraria, quidquid tale in me est, omnino interficere volo. Et si ei forte adjuvante Domino, non consentio ; nolo habere cum quo litigem. Multo est

[1] 1 Cor. II, 11.

mihi optabilius, inimicum non habere, quam vincere. Neque enim illud ipsum quod caro concupiscit adversus spiritum, non est meum : aut vero ex contraria natura compactus sum ? Et illud meum est; et quod ei non consentio, meum est. Pars aliquantum libera, resistit reliquiis servitutis. Totum sanum sit volo, quia totus sum ego. Nolo ut a me caro mea, tanquam extranea, in æternum separetur; sed ut mecum tota sanetur. Si hoc tu non vis, nescio quid de carne sentias : arbitror te putare nescio quid unde sit, quasi de gente contraria. Falsum est, hæreticum est, blasphemum est : mentis et carnis unus est artifex. Ipse quando hominem creavit, utrumque fecit, utrumque conjunxit : carnem animæ subdidit, animam sibi. Si semper illa staret sub Domino suo, semper et ista obediret dominæ suæ. Noli ergo mirari, si ea quæ deseruit superiorem, pœnas patitur per inferiorem. Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem[1]. « Hæc enim, inquit, invicem adversantur, » ut non ea quæ vultis faciatis. » Inde et iste, « Non quod » volo ago. » Concupiscit enim caro adversus spiritum, et nolo concupiscat : pro magno habeo, si non consentiam, opto tamen ut caream. Ergo, « Non quod volo ago. » Volo enim ut non concupiscat caro adversus spiritum, et non possum : hoc est quod dixi, « Non quod volo ago. »

V. Quid mihi hic calumniaris ? Ego dico, « Non quod » volo ago : » et tu dicis, Quod vis agis. Quid mihi calumniaris ? Ingrate medico, quid calumniaris infirmo ? Sine ut medicum rogem. « Redime me a calumniis hominum, » et custodibo legem tuam[2]. » Custodibo per redemptionem tuam, non per potestatem meam. Ideo mihi sanitatem, quam nondum habeo, non arrogo; quia medicum rogo. Tu autem naturæ defensor; quod utinam esses, non

[1] Galat. v, 17. — [2] Psal. cxviii, 134.

quasi sanæ defensionem falsam adhiberes, sed pro nondum sana medicum rogares : nunc vero tu naturæ defensor, vel potius oppugnator, dum quasi de natura sana laudas Creatorem, excludis a languida Salvatorem. Qui creavit, sanat; ruentem per se ipsam, levat per se ipsum. Ipsa fides est, ipsa veritas, hoc est christianæ fidei fundamentum, Unus et unus : unus homo per quem ruina, alius homo per quem structura : per illum ruina, per hunc structura. Cecidit qui non mansit, erigit qui non cecidit. Ruit ille quia dimisit manentem, manens ille descendit ad jacentem.

VI. Si ergo concupiscit caro adversus spiritum, ut in hoc ipso non quod vis agas, quia vis ut non concupiscat, et non potes; tene saltem in gratia Domini voluntatem, et in ejus adjutorio persevera : dic ei quod cantasti, « Gressus meos dirige secundum verbum tuum, et ne dominetur mihi omnis iniquitas. » Quid est, « ne dominetur mihi omnis iniquitas? » Audi Apostolum : « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore[1]. » Quid est, Non regnet? « Ad obediendum desideriis ejus. » Non dixit, Noli habere desideria mala. Quomodo enim in hac carne mortali, ubi caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, non habeo desideria mala? Illud ergo fac. « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus. » Etsi sunt desideria, non eis obediatur, ne iniquitas dominetur. Nec exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato[2]. Non fiant membra tua arma iniquitatis, et non dominetur tibi omnis iniquitas. Sed etiam hoc, ut non fiant membra tua arma iniquitatis, numquid tu tibi viribus tuis præstas? Hoc ipsum, inquam, hoc ipsum quod non fiant membra tua arma iniquitatis, tu tibi præstas viribus tuis? Cum

[1] Florus ad Rom. VI, 12. — [2] Ibid. 13.

enim non fiunt membra tua arma iniquitatis, est quidem iniquitas in membris tuis, in desideriis illicitis, sed non regnat. Quomodo regnat, qui arma non habet? Pars tua, caro tua, concupiscentia carnis tuæ languore rebellat adversus te. Languor iste tyrannus est : si vis te tyranni esse victorem, Christum invoca imperatorem.

VII. Nam scio quid mihi eras dicturus, vel quid apud te ipsum modo dicas. Quisquis talis hic es, et audis me, scio quid tibi intus loquatur iniquitas. Adhuc enim sub jugo es iniquitatis, quando non agnoscis pretium Redemptoris. Scio quid tibi dicas. Ecce concupiscit caro mea adversus spiritum meum, concupiscit adulterium; sed non consentio, non annuo, non decerno : non solum non ago, sed nec agere consentio : non solum foris per carnem non perpetro, sed nec ipsa mente sequor rebellantem. Consentio repugnanti, cedo luctanti? Non facio. Ecce non dominatur mihi omnis iniquitas. Ita est, verum est. Gratias age, si ita est, ei qui tibi donavit ut ita sit. Noli tibi hoc arrogare, ne perdas quod accepisti, et incipias frustra rogare. Non times, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam [1]?

VIII. Ergo tu tibi præstas, ut non dominetur tibi omnis iniquitas? Si vera est tua ista præsumptio, vana est nostra oratio, ubi dicimus Deo, « Non dominetur mihi » omnis iniquitas. » Cantasti verba ista hodie, an non? Hic eras, quando omnes dicebamus, « Gressus meos » dirige secundum verbum tuum, et ne dominetur mihi » omnis iniquitas? » Hic eras, cantasti verba ista, puto te non negaturum. Ergo cantasti in populo Dei, et rogasti Deum, dicens, « Gressus meus dirige secundum verbum » tuum, et ne dominetur mihi omnis iniquitas. » Si tibi hoc præstabas, quare mecum rogabas? Teneo precantem, te-

[1] Jacob. IV, 6.

neo invocantem, convinco laborantem : simul ergo audiamus dicentem : « Venite ad me omnes qui laboratis [1]. » Audiamus et veniamus. Quid est, Veniamus? Credendo proficiamus, gratias agendo accedamus, perseverando perveniamus. Veniamus ad eum qui dicit, Venite ad me omnes qui laboratis. Et tu laboras, et ego laboro : illum audiamus, ad illum veniamus, inter nos quare litigamus? Ambo audiamus, quia ambo laboramus : quare inter nos litigamus? an ut medicum vocantem non audiamus? O infelix infirmitas! ad se vocat medicus, et litibus occupatur ægrotus. Vide quid dicat vocando : « Venite ad me » omnes qui laboratis. » Ubi laboratis, nisi sub sarcinis peccatorum, nisi sub jugo malæ dominæ iniquitatis? Venite ergo ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego vos reficiam. Ego qui feci, reficiam. « Ego, inquit, » vos reficiam : quia sine me nihil potestis facere [2]. »

IX. Quomodo vos reficiam? « Tollite jugum meum super » vos, et discite a me [3]. » Quid discimus a te? Novimus te, Domine, in principio Verbum, Verbum Deum, Verapud Deum : omnia per te facta novimus, quæ videmus, et quæ non videmus. Quid discimus a te? Non enim alium mundum discipuli tui, tanquam discipuli artificis et fabricatoris, condituri sumus. Unum mundum condidisti, cœlum et terram fecisti : utrumque suis creaturis ornamentisque illustrasti. Quid a te discimus? Discite, inquit, a me. Cum essem in principio Deus apud Deum, creavi vos; hoc nolo discatis a me : sed factus sum quod feci, ne periret quem feci. Unde sum factus quod feci? « Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in si» militudinem hominum factus, et habitu inventus ut » homo, humiliavit semetipsum [4]. » Hoc discite a me. « Hu-

[1] Matth. XI, 28 — [2] Joan. XV, 5. — [3] Matth. XI, 29. — [4] Philip. II, 7, etc.

» miliavit enim semetipsum, inquit. Discite a me, quo- » niam mitis sum, et humilis corde [1]. » Non enim, inquit, hoc vos doceo, quasi in forma Dei aliquando fuissetis, non rapinam arbitrantes esse vos æquales Deo. Illi uni proprium erat, illi rapina non erat, cui natura inerat. In Patris æqualitate natus est de Patre. Quid tamen fecit propter te? « Semetipsum exinanivit, formam servi acci- » piens, in similitudinem hominum factus, et habitu in- » ventus ut homo. » Ecce propter te Deus factus est homo, et non te vis agnoscere, cum sis homo? Ecce propter te factus est homo sine peccato, et non vis te agnoscere cum peccato? ut venias ad illum qui ait, Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam.

X. Tollite jugum meum super vos. Tulisti hoc jugum? Tulisti? Sentis te habere sessorem? Tulisti hoc jugum? Dicis, Tuli. Sentis te habere sessorem? Sentis te habere rectorem? Sentio, inquis. Illi ergo dic, « Gressus meos » dirige secundum verbum tuum. » Regit te sub jugo suo, et sub sarcina sua. Ut enim sarcina ejus sit tibi levis et jugum ejus suave, ille tibi amorem inspiravit. Amanti, suave est; non amanti, durum est. Amanti, suave est : Dominus dedit suavitatem [2]. An forte quia vel venisti, audiens : « Venite ad me, » hoc ipsum tibi arrogare intendis, quia venisti? Ecce, inquit, veni ad illum arbitrio meo, voluntate mea. Quia veni, reficit me : quia veni, jugum suum imponit mihi suave; qui dat amorem, sarcinam suam levem imponit mihi amanti et diligenti : hæc omnia fecit in me; sed quia veni ad eum. Ergo hoc sapis, quia venisti, tu tibi hoc præstitisti? Quid enim habes, quod non accepisti [3]? Quomodo venisti? Credendo venisti : sed nondum pervenisti.

[1] Matth. XI, 29. — [2] Psal. LXXXIV, 13. — [3] I Cor. IV, 7.

Adhuc in via sumus, venimus, sed nondum pervenimus. « Servite Domino in timore, et exultate ei cum » tremore; nequando irascatur Dominus, et pereatis de » via justa[1]. » Time, ne cum tibi arrogas quia inventa est a te via justa, ipsa arrogantia pereas de via justa. Ego, inquit, veni, arbitrio meo veni, voluntate mea veni. Quid turgescis? quid tumescis? Vis nosse quia et hoc præstitum est tibi? Ipsum audi vocantem : « Nemo venit ad » me, nisi Pater, qui me misit, traxerit eum[2]. » Conversi ad Dominum, etc.

SERMO XXXI[3].

De verbis Psalmi cxxv: *Qui seminant in lacrymis, etc.*

1. Psalmus qui cantatur Domino, videtur sanctis Martyribus convenire : sed si membra Christi sumus, sicut esse debemus, ad omnes nos pertinere intelligamus. « Qui » seminant in lacrymis, in gaudio metent. Euntes ibant » et flebant, mittentes semina ua : venientes autem ve» nient cum exultatione, portantes manipulos suos[4]. » Quo euntes, et unde venientes? Quid seminantes in lacrymis? quæ sunt semina? qui manipuli? Euntes in mortem, venientes a morte. Euntes nascendo, venientes resurgendo. Seminantes opera bona, metentes mercedem æternam. Semina ergo sunt nostra, quidquid boni fecerimus; manipuli nostri, quod in fine recipiemus. Si ergo bona sunt semina,

[1] Psal. II, 11, 12. — [2] Joan. VI, 44. — [3] Alias de Sanctis 45. — [4] Psal. cxxv, 5, 6.

bona opera, quare cum lacrymis, cum hilarem datorem diligat Deus[1]?

II. Hic primum videte, Charissimi, quomodo maxime ad beatos Martyres verba ista pertineant. Nulli enim tantum impenderunt, quam illi qui se ipsos impenderunt : sicut dicit Apostolus : « Et ipse impendar pro » animabus vestris[2]. » Impenderunt enim se ipsos confitendo Christum, et implendo in ejus adjutorio quod dictum est : « Ad mensam magnam sedisti, scito quo» niam talia te oportet præparare[3]. » Quæ est magna mensa, nisi unde accipimus corpus Christi et sanguinem? Quid est, Scito quoniam talia te oportet præparare, nisi quod beatus Joannes exponit : « Sicut Chris» tus pro nobis animam suam posuit, sic et nos debe» mus pro fratribus animas ponere[4]? Ecce quantum impenderunt. Sed numquid perierunt, quando securitatem a Domino etiam de capillo acceperunt? Perit manus, ubi non perit pilus? Perit caput, ubi non perit capillus? Ubi non perit palpebra, perit oculus? Hac ergo accepta magna securitate, impenderunt se ipsos. Operibus ergo bonis seminemus, cum tempus est, dicente Apostolo : « Qui parce seminat, parce et metet[5]. Infatigabi» les, inquit, cum tempus habemus operemur bonum ad » omnes, maxime autem ad domesticos fidei. » Et iterum, « Bonum, inquit, facientes non deficiamus; tempore » enim suo metemus[6]. » Qui defecerit in semine, non gaudebit in messe.

III. Quare ergo in lacrymis, cum omnia bona opera nostra habere debeant hilaritatem? Et quidem de Martyribus dici potest, quia cum lacrymis seminaverunt. Fortiter enim certaverunt, et in magnis tribulationibus fue-

[1] 2 Cor. IX, 7. — [2] Id. XII, 15.— [3] Eccli. XXXI, 12.— [4] 1 Joan. III, 16. — [5] 2 Cor. IX, 6. — [6] Galat. VI, 10.

runt. Nam ut eorum lacrymas Christus consolaretur, transtulit eos et tranfiguravit eos in se, et dixit : « Tristis est » anima mea usque ad mortem [1]. » Verumtamen, fratres mei, videtur mihi, quod caput nostrum infirmioribus suis membris compassum est, ne de se forte membra infirma desperarent, et sicut est humana fragilitas, morte propinquante perturbarentur, et dicerent non se ad Deum pertinere ; nam si pertinerent, gauderent. Ideo prius Christus dixit, Tristis est anima mea usque ad mortem. Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Quis hoc dicit? quæ potestas, quæ infirmitas ? Audite quæ dicit : « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo » iterum sumendi eam. Nemo tollet eam a me, sed ego » pono eam, et iterum sumo eam [2]. » Hæc potestas tristis erat, quando faciebat quod non faceret, nisi voluisset. Potestate enim fecit, non conditione; quia ipse voluit, non quia Judæus potuit. Transfiguravit ergo in se infirma membra corporis sui. Et forte de illis dictum est : « Qui » seminant in lacrymis, in gaudio metent : » id est, de infirmioribus. Non enim in lacrymis seminabat ille ipsius Christi magnus præco, quando dicebat : « Ego enim im» molor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum cer» tamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; de » cætero superest mihi corona justitiæ, corona de mani» pulis [3]. » Superest, inquit, mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex : quasi diceret : Reddet mihi messem, cui me ipsum impendo sementem. Hæc verba, quantum intelligimus, fratres, exultantis sunt, non plorantis. Numquid quando ista dicebat, in lacrymis erat? Nonne similis erat hilari datori, quem diligit Deus? Ad infirmos ergo referamus hæc verba,

[1] Matth. xxvi, 38. — [2] Joan. x, 18. — [3] 2 Tim. iv, 6, etc.

ut nec ipsi desperent qui in lacrymis seminarunt : quia etsi seminarunt in lacrymis, transiet dolor et gemitus; transit tristitia cum fine, et venit lætitia sine fine.

IV. Verumtamen Charissimi, ecce quomodo mihi videtur ad omnes pertinere quod dictum est, « Qui seminant » in lacrymis, in gaudio metent. Euntes ibant et flebant, » mittentes semina sua : venientes autem venient cum » exultatione, tollentes manipulos suos. » Audite si, adjuvante Domino, explicare potuero, quemadmodum ad omnes pertineat, « Euntes ibant et flebant. » Ex quo nascimur imus. Quis enim stat? Quis non ex quo viam intravit, cogitur ambulare? Infans natus est, crescendo ambulat : mors finis est. Inde jam veniendum est, sed cum exultatione. Quis enim non hic plorat in via ista mala, quando ipse infans inde incipit? Utique infans quando nascitur, de angustiis uteri in hujus mundi latitudinem funditur, de tenebris procedit ad lucem : tamen de tenebris veniens ad lucem, plorare potest, ridere non potest. (Est enim vita ista, ut quando gaudetur hic, time ne fallat; quando hic ploratur, roga ut evadas : et transit tribulatio, et venit tribulatio.) Et rident homines, et plorant homines : et quod rident homines, plorandum est. Sed plorat alius damnum suum, plorat alius pressuram suam, quia in carcere est constitutus; plorat alius quod amiserit mortuum aliquem charissimorum suorum : ille hinc, iste hinc. Justus unde? Primo de his omnibus : justus enim plorat veraciter plorantes steriliter. Plorat plorantes, plorat ridentes : quia et qui plorant de rebus vanis, inaniter plorant; et qui rident de rebus vanis, malo suo rident. Ille ubique plorat, plus ergo ipse plorat.

V. Sed « venient cum exultatione, portantes manipulos » suos. » Vides ergo hominem justum, cum facit opus

bonum, hilarem esse? Ita plane hilarescit. Hilarem enim datorem diligit Deus[1]. Quando ergo plorat? Quando bona opera sua orando commendat. Orationes sanctorum voluit commendare Psalmus, orationes peregrinantium, orationes in hac via laborantium, orationes amantium, orationes gementium, orationes æternæ patriæ suspirantium, donec ea visa satientur qui nunc in mœrore sunt constituti. Etenim, fratres mei, quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino[2]. Non desiderat patriam peregrinatio sine lacryma. Si desideras quod non habes, funde lacrymas. Nam unde dicturus es Deo : « Posuisti » lacrymas meas in conspectu tuo[3]? » Unde dicturus es Deo : « Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte[4]? » Panis mihi factæ sunt : consolatæ sunt gementem, paverunt esurientem. « Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panis » die ac nocte. » Unde? Dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus? Quis justus non habuit istas lacrymas? Qui non habuit, peregrinum se esse non doluit. Qua fronte ad patriam venit, qui non absens suspiravit? Nonne quotidie nobis dicitur : Ubi est Deus tuus? Discite, fratres mei, discite de paucis esse. Bene vivite, ambulate viam Dei; et videte quia auditis, Ubi est Deus tuus? Felices eritis, cum hoc audieritis; infelices, si dixeritis. Quando enim defendimus fidem christianam, et respondetur nobis : Ecce prædicatur ubique nomen Christi, quare abundant mala? quid aliud dicitur, nisi, Ubi est Deus tuus? Qui audit, gemit : quia qui dicit, perit.

VI. Sunt lacrymæ piorum, sunt lacrymæ sanctorum, quas indicant orationes eorum. Bene operatur, et hilaris est : et plorat ut bene operetur : plorat quia bene operatus est. Plorando exigit bonum opus, plorando commendat bonum opus quod fecit. Crebræ ergo sunt lacrymæ

[1] 2 Cor. IX, 6. — [2] Id. V, 6. — [3] Psal. LV, 9. — [4] Id. XLI, 4.

justorum, sed in ista via: numquid in patria? Quare non in patria? Quia « venientes venient in exultatione portan- » tes manipulos suos. » Felicitas venit, numquid lacryma redit? Porro autem illi qui hic inaniter plorant, inaniter rident, cupiditatibus suis dissipati, quando fraudantur gemunt, quando fraudant exultant: plorant et ipsi in via ista, plorant et ipsi; sed non in exultatione. « Venientes » autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.» Quid colligunt, qui nihil seminaverunt? Imo colligunt, sed quod seminaverunt: quia spinas seminaverunt, ignem colligunt; et eunt non de fletu ad risum, sicut sancti, « Euntes ibant, et flebant, mittentes semina sua, ve- » nientes autem venient in exultatione: » illi a fletu ad fletum, a fletu cum risu ad fletum sine risu. Quid enim illis fiet? Quo eunt quando resurrexerint? Quo, nisi quo Dominus dixit: « Ligate illi manus et pedes, et projicite » illum in tenebras exteriores [1]?» Age, quid postea? Tenebræ erunt, et dolor non erit? Forte palpabunt, sed non dolebunt? non videbunt, sed non cruciabuntur? Absit. Non solæ tenebræ erunt, non eis sola tollitur species qua gaudebant, sed datur etiam quod in æternum gemant. Ne contemneres enim tenebras, o quisquis es flagitiosus, qui soles propter tua mala facta, et propter lasciva adulteria non solum tenebras non horrere, sed quærere, qui soles plus gaudere quando lucerna extinguitur: non tales tenebras habebis ubi gaudeas, ubi læteris, ubi te voluptatibus carnis oblectes, non sic erunt ipsæ tenebræ. Sed quomodo erunt? « Ibi erit fletus et stridor dentium [2]. » Tortor sine defectu, tortus sine defectu. Nec qui torquet, fatigatur; nec qui torquetur, moritur. Erunt ergo æternæ lacrymæ illis qui sic vixerunt, erunt æterna gaudia sanctorum, quando « venientes venient in exultatione, portantes ma-

[1] Matth. XXII, 13. — [2] Ibid.

» nipulos suos : » dicent enim tempore messis Domino suo, Domine, adjuvante te fecimus quod jussisti, redde quod promisisti.

SERMO XXXII[1].

In Psalmum CXLIII : *De Golia et David, ac de contemptu mundi.*

I. Deus et Dominus noster curans et sanans omnem animæ languorem, multa medicamenta protulit de Scripturis sanctis, velut de quibusdam armariis suis, cum lectiones divinæ legerentur; quæ per ministerium nostrum adhibenda sunt vulneribus nostris. Non enim sic nos esse profitemur pueros medici, per quos alios sanare dignetur, ut nos ipsi jam non habeamus necessariam curationem. Si in illum intendamus, si ei nos toto corde præbeamus curandos, omnes sanabimur. Multa lecta sunt, et magna, et necessaria : quanquam ita sint omnia; sed tamen alia secretius in Scripturis absconduntur, ut quærentes exerceant; alia vero in promptu et in manifestatione ponuntur, ut desiderantes curent. Psalmus hic magna quidem secreta continet, quæ si omnia singillatim tractare voluerimus, vereor ne non ferat communis infirmitas; sive propter æstus temporales, sive propter corporis vires, sive propter intelligentiæ tarditatem, sive etiam propter ipsam minus idoneam sufficientiam nostram. Pauca ergo inde delibabimus, quantum existimamus sufficere officio nostro, et intentioni Charitatis Vestræ.

[1] Alias 20 de Diversis, et 31 ex Homiliis 50.

II. Primo, titulus ejus est, « Ad Goliam [1]. » Qui rudes non sunt in Scripturis divinis, qui amant frequentare istam scholam, qui non oderunt magistrum, sicut pueri desperati, et intentam aurem præbent in ecclesia lectoribus, atque exceptorium cordis sui in fluenta Scripturæ divinæ patefaciunt; qui non intra istos parietes domus suæ curam gerunt et domesticis fabulis delectantur, ut ideo conveniant, ut inveniant cum quibus loquantur nugatoria, non cum quibus audiant utilia; qui non amant loqui de rebus alienis, cum defecerint in suis : qui ergo non ita conveniunt, et frequenter conveniunt, non sunt rudes in isto titulo Psalmi, quod scriptum est, « Ad Go» liam : » norunt quis fuerit Golias. Tamen propter alios qui vel nunc intenti sunt, alio autem tempore minus sunt intenti, vel fortasse spinis sæcularibus, id est, negotiorum mundanorum curis, verbum in corde suo tanquam semen utile effocare consuerunt, narremus etiam ista pervetera, et usitata intentis et studiosis litterarum divinarum.

III. Golias unus fuit ex Allophylis, id est, ex alienigenis, qui bellum gerebant illo tempore adversus filios Israël. Eo autem tempore David sanctus, cujus est hoc Psalterium, imo per quem ministravit hoc Psalterium Spiritus sanctus, puer erat pascens oves patris sui, tenera ætate, vix dum adolescentulus [2]. Fratres ejus jam juvenes militabant, et in exercitu regis erant. Attulit eis missus a parentibus aliquid de domo, usibus ipsorum. Ita illo tempore quo pugnabatur, in exercitu inventus est nondum miles, sed militum minister et frater. Extitit tunc Golias iste, de quo mentio facta est, ingens statura corporis, armis instructus, viribus etiam exercitatus, elatus jactantia, qui superbe provocaret ad monomachiam adversarium populum : hoc est, ut unus inde electus ab ipsis proce-

[1] Psal. CXLIII. — [2] I Reg. 37.

deret adversus eum, ut duobus pugnantibus examen totius belli in medio versaretur, pacto et placito addito, ut si quis duorum illorum vicisset, universæ parti unde steterat tribueretur victoria. Rex ergo ille populi Judæorum filiorum Israël Saül erat. Angebatur, æstuabat, quærebat in universo exercitu parem illi : verum non inveniebat, nec forma corporis, nec audacia provocationis. Cum ergo æstuaret, ausus est puer iste David, non præsumens de viribus suis, sed in nomine Dei sui, procedere adversus eum. Nuntiatum est regi, non audacia pueritiæ, sed fiducia pietatis : nec rex abnuit, non recusavit. Intellexit, cum videret audentem puerum, aliquid divinitatis in eo esse, nec illam teneram ætatem sine divino instinctu talia posse præsumere. Libenter accepit : processit adversus Goliam.

IV. In omnibus ergo, qui erant in ea parte, unde procedebat David, non erat præsumptio nisi de Deo : in illis autem tota spes in unius hominis viribus. Sed quid est homo, nisi quod in isto Psalmo cecinit? « Homo vanitati » assimilatus est, dies ejus velut umbra prætereunt[1]. » Ergo spes illorum inanis, quæ collocata est in umbra transeunte. Armatus est autem David, ut quoniam ætate et viribus impar erat, quasi armis par esset : sed arma vetera non adjuvabant, potius onerabant novam ætatem. Et ad hoc pertinet quod etiam apostolica lectio ante Psalmi canticum præsignavit, dicens : « Exuite vos veterem » hominem, et induite novum[2]. » Noluit David vetustatem armorum : abjecit; onerosa esse dixit, quia implicabant eum. Expeditissimus ille ad prælium procedere cupiebat; fortis non in se, sed in Domino; armatus non tam ferro, quam fide.

V. Tamen abjectis armis, elegit aliquid unde pugnaret : et hoc non sine sacramento. Nam videtis quasi duas

[1] Psal. CXLIII, 7. — [2] Coloss. III, 9.

quasdam vitas, unam in alienigenis veterem, alteram in Israëlitis novam, adversus invicem dimicare. In illa parte corpus diaboli, in ista præfiguratio Domini Jesu Christi. Tulit quinque lapides de torrente, de fluvio, et posuit in vase pastoris, quo lac mulgeri solet, et ita processit armatus. Quinque lapides, Lex erat; continetur enim Lex quinque libris Moysi. Et in ipsa Lege decem præcepta sunt salutaria, quibus decem præceptis cætera serviant. Præfiguratur ergo Lex et quinario et denario numero. Et ideo David pugnavit quinario, cecinit denario dicens : « In » psalterio decem chordarum psallam tibi [1]. » Neque omnes quinque lapides misit, sed unum tulit. Namque in numero lapidum, numerum librorum ostendit, in uno lapide unitatem implentium Legem. Unitas enim ipsa implet Legem, id est, charitas. Ideo sublati sunt quinque illi lapides de fluvio. Fluvius quid significabat illo tempore?

VI. Non enim semper in Scripturis eadem significantur rebus certis. Et hoc nosse debet Sanctitas Vestra, propter cæteras regulas, ut etiam dociles Lectorem audiatis. Ea quæ ponuntur allegorice in Scripturis, non semper hoc significant. Non semper mons Dominum significat, non semper lapis Dominum significat, non semper leo Dominum significat, non semper bonum, non semper malum; sed pro locis Scripturarum, quo pertinent cætera circumstantia ipsius lectionis. Quemadmodum litteræ in tot millibus verborum atque sermonum ipsæ repetuntur, non augentur : verba infinita sunt, finitæ sunt tamen litteræ : verba numerare nemo potest; litteras quivis potest, unde multitudo verborum est. Cum una littera variis in locis ponitur, et pro loco valet, non unam rem valet. Quæ tam diversæ res, quam Deus et diabolus? Tamen in capite *D* littera est, cum dicimus Deus, et cum dicimus diabo-

[1] Psal. CXLIII, 9.

lus. Sicut ergo littera pro loco valet : errat autem, et nimis absurdus est, et intra [1] puerile cor, qui cum legerit, verbi gratia, *D* litteram in nomine Dei, timet illam ponere in nomine diaboli, ne quasi Deo faciat injuriam. Sic etiam qui imperite audit divinas Scripturas, ut de isto ipso exemplo non recedamus, cum audit, verbi gratia, in allegoria positum fluvium, eo loco ubi dictum est : « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei [2] : » dictum est autem de inundatione Spiritus sancti, de qua alio loco ait Propheta : « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos [3] : » cum ergo sic acceperit fluvium in bono, et laudaverit, et delectatus fuerit ; quando pro loco dicitur ei, quod fluvius significet homines fluentes, et temporalibus deditos, cum transeuntium amore transeuntes, expavescit ; quia in alio loco acceperat fluvium in bono significare aliquid, et perturbatur : ita fit in Scripturis mutus, quomodo in litteris mutus efficitur, si noluerit transferre ipsas litteras ad alia verba, sed in his solis verbis eas tenuerit, in quibus eas primo didicerit.

VII. Si percepit hoc Sanctitas Vestra, res vobis dicta est, quantum arbitramur, utilissima ; et quæ vos multum adjuvet, non solum ad audiendos Tractatus nostros, sed etiam ad intelligendas ipsas Scripturas, de quibus vobis ista tractamus. Fluvius ergo, unde tulit tunc David quinque lapides, non bonum aliquid significavit illo tempore. Novi quidem posse quibusdam occurrere, et in bono significare illum fluvium : sicuti si quispiam velit baptismum intelligere, ut lapides de baptismo levati, id est, homines baptizati, fortissimi sint adversus diabolum, qui significabatur per Goliam. Tamen propter quinarium numerum constat nobis ratio, quia dixeramus Legem significari qui-

[1] *Forte* gestat. — [2] Psal. XLV, 5. — [3] Id. XXXV, 9.

nario numero, propter quinque libros Moysi. Quid significat quod de fluvio sunt ablati, et positi in vase pastoritio? Jam diximus, quia in adventu Domini nostri Jesu Christi, ut vere diabolus vinceretur, Lex transiit ad gratiam. Quid tam significans gratiam, quam lactis copia? Sublati sunt autem illi lapides de fluvio. Fluvius significabat populum fluxum, deditum temporalibus rebus, amantem transeuntia, et cupiditatis impetu in mare hujus sæculi decurrentem : qualis erat populus Judæorum vetus. Acceperat Legem, sed calcabat Legem, et transibat super Legem, et ferebatur in mare, quomodo fluvius super illos lapides. Non enim lapides illi limitem fecerant fluvio, ut statuerent fluvium. Quod si ita essent, significarent coercitionem Legis, et eos qui cum fluere cœperint voluptatibus et cupiditatibus suis, venientes ad præcepta Legis consistunt, et refrenant impetus libidinum suarum. Non autem ita erant illi lapides ; sed in fluvio, super quos transibat aqua, sicut super Legem transgressor populus transibat. Inde ergo Dominus tulit Legem ad gratiam : id est, de fluvio tulit, et in vase pastoris posuit.

VIII. Qui ergo vult implere Legem, gratiam cogitet. Ideo et illa decem præcepta psalterii decem chordarum, ipsa sunt quæ erant in illo populo vetere : sed illum populum decem præcepta timore opprimebant. Non enim erat in illis charitas, quæ est per gratiam ; sed timor erat. Præcepta Domini pœnalia erant illi populo ; quia impleri non poterant amore[5]. Conabantur, sed cupiditate superabantur. Cum ergo quisque ad gratiam transitum fecerit, non alia præcepta implet : sed ipsa quæ hac impleri non poterant, hac implentur. Non est tamen vis præceptorum, sed vis gratiæ Dei. Nam si præceptorum Legis hoc esset, et illa impleret. Qui transit ad Christum, transit a

[1] *Forte* timore.

timore ad amorem, et incipit amore jam posse, quod timore non poterat : et qui trepidabat in timore, non trepidat in amore. Ideo hanc in decem præceptis, quia significat David hominem qui transit ad gratiam, cum dicit : « In » psalterio decem chordarum psallam tibi[1], » jam cantare in præceptis, hoc est hilariter præcepta complere.

IX. Et ut noveritis, fratres, quia gratia hoc implet, nemo[2] debet de viribus suis præsumere : hoc est enim præsumere de gratia Dei. Vocat enim te Deus, et jubet ut facias : sed ipse dat vires, ut quod jubet, impleri possit. Tibi autem capax fides adhibenda est, ut inundatione gratiæ humilies te, supplices Deo, nihil de te præsumas ; spolies te Golia, induas David. Ad hoc pertinet quod in eodem Psalmo dicitur, quod jam commemorare cœperamus, « Quid est homo[3] » Hoc enim monet, ne de se præsumat homo. Nam videte quomodo incantat adversus Goliam, qui de se præsumebat ; et commendat ibi David, qui infirmus in hominibus, in Deo firmissimus erat. « Quid est homo? » Et dicit quid sit homo : « Quoniam » innotuisti ei. » Hoc est totus homo, si innotescat illi Deus : si autem non illi innotescat Deus, nihil est homo. Quid est homo, cui non innotuit Deus? « Homo vanitati » assimilatus est, dies ejus velut umbra prætereunt[4]. » Ergo, « Quid est homo, quoniam innotuisti ei : et filius » hominis, quoniam æstimas eum? » Quid est, « æstimas » eum? » Placuit tibi eligere illum, et constituere in aliquo superiore et eminentiore loco : misericordiæ tuæ est, non meritorum ipsius.

X. Quære quid sit hominis proprium, peccatum invenies. Quære quid sit hominis proprium, mendacium invenies. Tolle peccatum, et quidquid consideraveris in homine Dei est. Non ergo amet homo quod proprium est. Etiam

[1] Psal. CXLIII, 9. — [2] *Forte* et nemo. — [3] Psal. CXLIII, 3. — [4] Ibid. 4.

ad hoc potest pertinere illud quod dicit Apostolus : « Nemo » quod suum est, quærat[1]. » Aliquando enim audiunt illud homines a Lectoribus, et ædificantur ad auferendas res alienas. Interest quis tibi dicat : Noli quærere quod tuum est. Aliquando enim dicitur a malo suasore, aliquando autem dicitur a bono doctore. Deus bonus est doctor. Quando ergo audis a Deo, Noli quærere quod tuum est : noli sic accipere, quomodo dici solet. Aliquid boni est, quod te monet Deus. Quod dicebamus, quære quid sit tuum, invenies peccatum. Noli ergo quærere peccatum, et non quæris tuum : noli quærere mendacium, et non quæris tuum. Veritas enim a Deo est, mendacium abs te.

XI. Et si diabolus aliquando aliquid suggerit, consentientem tenet, non cogit invitum. Non enim seducit ille aut trahit aliquem, nisi quem invenerit ex aliqua parte jam similem sibi. Invenit enim eum aliquid cupientem : et cupiditas aperit januam intranti suggestioni diaboli. Invenit illum aliquid timentem, monet ut fugiat, quod illum invenit timere : monet ut adipiscatur, quod illum invenit cupere : et per has duas januas cupiditatis et timoris intrat. Claude illas, et imples Apostoli illud in hodierna lectione : « Non detis locum diabolo[2]. » Ibi enim voluit ostendere Apostolus, quia quamvis intret et possideat diabolus ; homo illi tamen locum dedit, ut posset intrare.

XII. Ergo quia nihil est homo cui non innotuit Deus et quem non æstimat Deus ; dat illi gratiam suam, inveniens in illo quod damnet, et donans omnia confitenti, ut coronet credentem. Quid enim invenit Dominus in hominibus quando venit, nisi quod damnaret? Omnino, fratres, cogitate et videte, sive in illo populo Israëlitarum, sive in

[1] I Cor. x, 24. — [2] Ephes. iv, 27.

Gentibus, non invenit nisi quod damnaret. Et ideo ad peccantes humilis voluit venire, non judex, cum parcit illis, ut primo prærogaret misericordiam donando peccata, et sic postea redderet severitatem puniendo peccata. Non abutamur, id est, non male utamur misericordia ejus, et non sentiemus severitatem ejus. Ergo hoc est homo totum, quod ei innotescit Deus, quod dat illi gratiam suam, unde præsumebat David : Golias autem de se, de viribus suis, superbus, elatus, inflatus, primo totam victoriam universæ partis suæ in se uno constituit. Et quia omnis superbia habet impudentiam frontis, in ipsam frontem lapide veniente dejectus est. Evacuata est frons, quæ habebat impudentiam superbiæ suæ ; et vicit frons, quæ habebat humilitatem crucis Christi.

XIII. Propterea et nos signum ipsum crucis in fronte portamus, qui illud intelligit. Hoc dico, fratres, quia multi illud faciunt, et intelligere nolunt. Factorem quærit Deus signorum suorum, non pictorem. Si portas in fronte signum humilitatis Christi, porta in corde imitationem humilitatis Christi. Diximus autem, fratres, eum dare locum diabolo, qui illi aperit januas cupiditatis aut timoris : sed cupiditatis cujus, aut timoris cujus? Nam et regnum cœlorum cupimus, et gehennam timemus. Sed quomodo illæ januæ, cupiditas rerum temporalium, et timor pœnarum temporalium trahit plerumque ad nequitiam, et dat locum diabolo : sic cupiditas rerum æternarum, et timor pœnarum æternarum facit locum in corde verbo Dei.

XIV. Breviter ergo, fratres, si volumus bene vivere, plus amemus quod promittit Deus, quam quod promittit hic mundus ; et plus timeamus quod minatur Deus, quam quod minatur hic mundus. Numquid magnum aliquid aut longum est quod diximus? Venit tentatio tibi alicujus

fraudis, vis facere fraudem, ut acquiras pecuniam: promittit Deus fraudem non facientibus sempiterna regna cœlorum, vincit te cupiditas ad pecuniam. Nam quis est qui nolit regna cœlorum? Sed plus velle terrena, hoc est peccare: plus velle quod præsens est, non credere quod futurum est; plus velle quod videt homo, et non desiderare quod promittit Deus: cum id quod videt homo, etiam ab oculis potest auferri, etiam possessum potest amitti; id autem quod promittit Deus, nec oculo carnis videri interim potest; et cum quisque ad Dei promissa pervenerit, non timet ne amittat; quia nemo est potentior illo qui dedit. Itaque, fratres, hærete charitate promissis Dei; et non vos superabunt cupiditates sæculi.

XV. Rursum timoris tentatio advenit: dicit tibi quisque, Dic pro me falsum testimonium. Primo promittit: sed cum non deceperit, si forte præponas promissa Dei pollicitationi hominum, non vincit cupiditas: per comminationem tentat, et incipit minari horribilia. Potens est forte in civitate, potens in sæculo, videtur posse facere quod minatur. Vincit te timor præsentis mali: quod et posset a te utique Deus avertere, si hoc illi videretur prodesse tibi: et si nollet avertere, intelligere deberes, quia non tibi permitteret evenire, nisi et hoc sciret prodesse tibi. Avertit ignem à tribus pueris idem Deus. Numquid mutatus est Deus, quia non avertit gladium à Martyribus? Idem ipse fuit Deus trium puerorum, qui fuit Machabæorum. Illi de igne evaserunt, illi ignibus cruciati sunt: utrique tamen in Deo sempiterno vicerunt. Non enim aut illi vita ista temporali delectabantur, aut illi minis temporalibus frangebantur.

XVI. Itaque noli timere hominem minantem tibi. Quid

est enim homo? « Vanitati assimilatus est, dies ejus sicut » umbra prætereunt. » Aut non tibi nocebit, et ante transibit illa umbra, quam ad te aculeus ejus transire potuerit ; potens est enim Deus : aut si permissus fuerit nocere, ad tempus nocebit umbræ tuæ, id est, rei transitoriæ tuæ, vitæ temporali tuæ, vitæ viteri tuæ. Usque enim ad ultimum mortis portamus aliquid veteris hominis. Temporalem vitam ille nocere potest, æternam tibi vitam nemo potest auferre. Tollet tibi impedimenta, quibus hic teneris ; et hærebis Deo, cui te jam præmissa spe, charitate colligaveras.

XVII. Propterea in Psalmis elegantissime dicitur de homine malo : « Sicut novacula acuta fecisti dolum[1]. » Sic illi insultat Spiritus Dei. Quid attendit in novacula? Non quia occidi homines de novacula possunt : sed ad quam rem facta est novacula. Facta est autem ad radendos capillos. Quid tam superfluum in corpore, quam capilli? Quanta instantia, quanto studio, quanta cautela, quanta intentione acuitur, ut radat capillum? Sic et homo malus tollit se in partem, cogitat, recogitat, excogitat, ponit fraudem super fraudem, quærit machinationem, ministros parat, falsos testes comparat, acuit novaculam. Quid facturus justo, nisi superflua rasurus?

XVIII. Itaque, fratres, si vultis parati esse ad sequendam voluntatem Dei, quod vobis dicimus, et nobis primum dicimus ; imo omnibus dicit ille, qui securus dicit : si volumus parati esse ad sequendam voluntatem Dei, non amemus ista quæ transeunt, non putemus ipsam esse felicitatem, quæ dicitur in hoc sæculo. Hoc enim putabant illi alienigenæ ; totam felicitatem in rebus temporalibus, totam suavitatem in umbra ponebant, non in ipsa luce, non in ipsa veritate. Ideo in isto Psalmo, qui « ad

[1] Psal. LI, 4.

» Goliam » est, attendite posteriora Psalmi : omnino lucidissimis verbis et enodatissimo sermone, qui non quærat interpretem aut expositorem, sed misericordia Dei ita sunt posita, ut nemo dicat : Ecce hoc quomodo voluit dixit, et pro ingenio suo interpretatus est, sensit ut voluit : sic sunt posita, ut nemo se excuset. Posita sunt autem a David dicente, id est, a nova vita, Christi vita, vita quæ per Christum nobis data est : insultans vitæ veteri, felicitati veteri hominum, et illis qui in eam spem ponunt, et illis qui adipiscuntur eam, et in illa gaudent.

XIX. Videntur enim justi laborare in hoc sæculo, et injusti feliciter in hoc sæculo vivere : et quasi dormiat Deus, negligens res humanas, illi plerumque extolluntur impunitate, isti plerumque franguntur infirmitate, et putant sibi nihil prodesse quod bene vivunt, quia non habent ea quibus videntur abundare peccatores, scelerati et impii homines. Et quandiu talia rogant a Deo, ut pro magno sibi præstentur, tandiu errant; et cavendum est ne dentur in potestatem cupiditatis suæ. Nam dictum est: « Dedit illos Deus in concupiscentias cordis eorum [1]. » Et magis propitius est Deus, quando superflua et nugatoria petentem non exaudit ut det, sed exaudit ut sanet non dando. Etenim quare ista quærant homines, quis non videt? Ut in luxuriis suis consumant, et in nugis, et in insanissimis spectaculis, a Deo [2] quærunt homines habere ista.

XX. Da mihi hominem de sæculo, petat a Deo divitias; dentur, et vide innumerabiles consequi laqueos mortis ejus. Opprimit inde pauperem, superbit homo mortalis super hominem parem sibi, quærit honores ab hominibus vanos : ut autem adipiscatur, exhibet illis ludicra nequitiæ, ludicra malæ cupiditatis : ludos et ursos emit, donat res

[1] Psal. LXXX, 13. — [2] *Forte* ideo.

suas bestiariis, esuriente Christo in pauperibus. Quid opus est plura dicere, fratres? Vos ipsi cogitate quæ nos tacemus, quanta mala faciant homines de superfluis rebus, quando illis acciderit proventus illarum. Nonne melius est, quando talis est homo, ut possit sic uti copia rerum præsentium, ut auferat illi eam Deus, non illi eam det? Nonne tunc est misericordia?

XXI. Et dicet : Bene feci, et nihil alienum abstuli, et non me exaudisti : ex eo quod habeo do egenti, non tollo alicui : a te peto, tu da. Quasi vero det tibi villam, nisi alius perdat villam. Si dicatur tibi : Vendas villam tuam : tanquam maledictum exhorrescis, injuriam tibi factam putas ; odium servas in pectore, quia hoc audisti ab homine, ut venderes villam : quasi emere possis, nisi alius vendat. Itaque quod valde cupis emere, et optas emere, si malum est vendere, alii malum quæris. Bonum est invenire saccellum solidorum in via : quod cum inveneris, dicis, Deus mihi dedit : quasi possis invenire, nisi alius perdat. Quare ergo non optas illorum thesaurorum bona, quæ tecum omnes sine angustia valeant possidere? Desideras aurum, desidera justitiam. Habere aurum non potes, nisi alius amittat : justitiam ambo complectimini, et ambo dilatamini.

XXII. Redeamus ergo ad Psalmnm, ut intelligat Charitas Vestra eos esse alienigenas, qui totam felicitatem non putant nisi præsentem. Sed dignum te judicas cui et ista Deus det : quære quomodo utaris. Si non dedit, scias quia prodest tibi quia non dat pater bonus. Quia et filius tuus quando plorat, ut des illi formosum cultellum manubrio deaurato ; quantum vult ploret, non illi das unde lædatur. « Domine, libera me de manu filiorum alienorum, quo- » rum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera

» iniquitatis[1]. » Et exponit quam dicat vanitatem et quam dexteram. Dexteram enim iniquitatis dicit felicitatem hujus sæculi : non quia non invenitur apud bonos, sed boni quando illam habent, in sinistra illam habent, non in dextera. Felicitatem perpetuam habent in dextera : felicitatem temporalem habent in sinistra. Cupiditas autem rerum æternarum et felicitatis æternæ, non debet misceri cupiditati rerum temporalium, id est, felicitatis præsentis et temporalis. Et hoc est, « Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua[2]. » Ergo, « Dextera eorum dextera iniquitatis. »

XXIII. Audite jam quomodo locuti sunt vanitatem, et quomodo dexteram habeant iniquitatis. Audiamus omnes, prodest vobis. Audiatis, ne dicatis non vos audisse : quia dictum est servo : Tu dares, et ego exigerem[3]. Et diximus hesterno die, quia nos servi sumus dantes ; alter est qui exigat. Sorores nostræ, nolentes audire, quasi nolunt pati exactorem. Sine causa, fratres mei, nemo sibi hinc blandiatur. Aliud est non accepisse, aliud accipere noluisse. Qui recusat donum Dei, ipsius recusationis reus tenetur[4]. Quomodo enim dictum est servo dispensatori, Quare non dedisti? Sic dicetur servo, cui ille positus est dispensare, Quare non accepisti? Si non fuit qui daret, excusabis te : si autem sonant Lectores, etiam quando tacent Tractatores, et ubique verbum Dei prædicatur, et vere dictum est : « In » omnem terram exiit sonus illorum, et calor verbi Dei » ubique diffunditur, nec est qui se abscondat a calore » ejus[5] : » Non erit quid dicere in judicio Dei. Fratres audiamus, et faciamus ; si volumus habere spem, non nos excusemus. Plerumque mendicus unum nummum petens, ad ostium tibi præcepta Dei cantat.

[1] Psal. CXLIII, 11. — [2] Matth. VI, 3. — [3] Luc. XIX, 23. — [4] Vide in Psal. XXXII, Serm. II, n. 2. — [5] Psal. XVIII, 5.

XXIV. Audiamus ergo : « Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis. » Videte felicitatem mundi, ubi illi spem ponebant qui locuti sunt vanitatem, et quorum dextera iniquitatis est. Nam sic incipit dicere : « Quorum filii eorum sicut novellæ constabilitæ[1]. » Felicitas licita est. Non hic dixit fraudes, perjuria, rapinas, scelera : felicitatem dixit quasi innocentium. Et si ista contemnenda est; quemadmodum sunt plangendi illi, qui etiam rapinas faciunt, qui furta, qui scelera, qui homicidia, qui adulteria et cætera quæ etiam ipsa mundana felicitas damnat?

XXV. Videte qualem velit esse hominem de vita nova, qualem velit esse hominem ad vasa pastoralia pertinentem, et ad gratiam Dei, et ad lac quo nutrimur. Attendite jam : « Quorum filii eorum sicut novellæ constabilitæ; filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi. » Forte propterea sorores nolebant audire. Audiant ergo, velint nolint, et discant venire ad Dominicum, non in superbia Goliæ, sed in humilitate David. Numquid enim ista exponenda sunt? Numquid obscura sunt? Loquuntur homines vanitatem, et dicuntur alienigenæ : non pertinent ad hæreditatem Christi, ad regnum ejus cui dicimus, Pater noster : alienigenæ computantur. Et quam dicunt felicitatem? « Filii eorum sicut novellæ constabilitæ : » quasi propago propaginis. Habet multos filios, multos nepotes; securus est adversus casus mortis. Quasi non millia hominum plerumque unus casus absumat. « Filii eorum » sicut novellæ constabilitæ. » Ecce puta sint filii sicut novellæ constabilitæ : nonne aliquando etiam novellas vicinas sylvarum ignis absumit? « Filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi. » Cito hinc transeamus : consulendum est pudori fœminarum. Ipsæ potius habendo cognos-

[1] Psal. CXLIII, 12.

cant quid habeant, quod nos commemorando erubescimus. « Filiæ eorum ornatæ sunt sicut similitudo templi. Cel-» laria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc[1]. » Quomodo dicimus de abundantibus : Non habet ubi ponat, nescit quid habeat. Impletur unum cellarium, et redundant fructus : redundant possessiones, eructant cellaria ex hoc in hoc.

XXVI. « Oves eorum fœcundæ, multiplicantes in exi-» tibus suis. » Intrant paucæ ; pariunt, et exeunt multæ : « Multiplicantes in exitibus suis. » Anno priore tot erant, hoc anno tot sunt. Gaudetur et exultatur ; tumescit Golias, et ad certamen provocat superbus in ista felicitate : Quis mihi potest ? Quis mihi audet ? Si non illud dicunt homines quibus hæc abundant, si non quotidie unusquisque sentit in se. Habet aliquid amplius quam vicinus ; nonne dicit, Quis mihi potest ? aut vicinus iste si mihi fecerit injuriam non illi ostendo ? Vide si non Golias est provocans ad certamen. Sed procedit David, nudus armis bellicis, armatus lapidibus paucis, prosternet omnem superbiam, id est, justus homo : sicut Martyres fecerunt, prostraverunt injustos. Et eo tempore quo videbantur victores, ipsi vincebantur, quando in his dux ipsorum diabolus superabatur.

XXVII. Verum felicitatem illam attendite : « Oves eo-» rum multiplicantes in exitibus : boves eorum crassi. » Non est ruina sepis[2]. » Sepis enim plerumque maceria esse solet. « Non est ruina sepis, neque exitus : » omnia integra, omnia perfecta, omnia plena. « Neque clamor » in plateis eorum : » non lites, non tumultus. Videte qualem felicitatem quasi innocentium describat : ne dicat sibi quisque, Sed hoc dixit de illis qui rapiunt res alienas. Non est hinc dictum aliquid : alibi fit talium mentio.

[1] Psal. CXLIII, 13. — [2] Ibid. 14.

Nam manifestum est sceleratos esse puniendos. Et hinc debent intelligere quæ pœna eos expectet, quando innocens quisque cum his superbe utitur et immoderate, reprobatur a Deo, et inter filios alienigenarum computatur. Non enim et dives ille alienos fructus quærebat, cui successit regio in fructibus, et cum æstuaret, non habens quo congregaret fructus mundanos, et non videret pauperes in quibus sibi thesaurizaret in cœlo : « Destruam, » inquit, apothecas meas, et faciam novas ampliores, et » replebo eas. » Unde, nisi de fructibus suis? « Et dicam » animæ meæ, Habes multa bona, satiare. Dixit autem » illi Deus, Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua : » quæ præparasti, cujus erunt [1]? » Sicut ergo in Evangelio, fratres, insultatum est homini gaudenti de temporali felicitate, quamvis illi felicitate de agro proprio esset, non de rapinis alienis : sic et in isto Psalmo temporali felicitati insultatur, ut discat anima innovata et regenerata per gratiam lactis, illam desiderare perpetuam et sempiternam beatitatem. Ideo vide quomodo connectat : « Quorum filii eorum sicut novellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ ut similitudo templi. Cella» ria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oves eo» rum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis : boves » eorum crassi. Non est ruina sepis, neque exitus, neque » clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui » hæc sunt [2]. » Sed qui dixerunt? « Quorum os locutum » est vanitatem. » Superius enim descripti sunt.

XXVIII. Tu autem quid dicis? Nam illi « beatum di» xerunt populum cui hæc sunt. » Ego quid dico? « Bea» tus populus cujus est Dominus Deus ipsius. » Ergo ille est beatus populus, qui pro filiis suis et pro filiabus ornatis, pro crassitudine boum, pro fœcunditate ovium,

[1] Luc. XII, 18, etc. — [2] Psal. CXLIII, 15.

pro plenitudine cellariorum, peo integritate ædificiorum, pro pace ac litibus et jurgiis civilibus, pro ista omni felicitate, Deum suum vult possidere, ut ipsum habeat pro omnibus, qui condidit omnia, et dicat, Mihi autem adhærere Deo, bonum est[1]: colat eum gratis; colat quando ista dat, et quando aufert, et quando non dat : et nihil sic timeat, quam ne ipse se auferat. Itaque christianus populus, fratres, qui dicit in corde suo, Quidquid vult auferat, se ipsum mihi non auferat, « Beatus est popu- » lus, cujus est Dominus Deus ipsius.

SERMO XXXIII[2].

De versu ejusdem Psalmi CXLIII. *Deus, canticum novum cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi.*

I. QUONIAM scriptum est, « Deus, canticum novum » cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam » tibi : » decem chordarum psalterium, decem præcepta Legis intelliguntur. Cantare autem et psallere, negotium esse solet amantium. Vetus enim homo in timore est, novus in amore. Ita etiam duo Testamenta discernimus, vetus et novum, quæ in allegoria dicit Apostolus etiam in Abrahæ filiis figurari, uno de ancilla, altero de libera : « Quæ sunt, inquit, duo Testamenta. Servitus enim pertinet ad timorem, libertas ad amorem[3]. Dicit enim Apostolus : « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in » timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in

[1] Psal. LXXII, 28. — [2] Alias de Diversis 18. — [3] Galat. IV, 22, etc.

» quo clamamus, Abba, Pater[1]. » Dicit et Joannes : « Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras » mittit timorem[2]. » Charitas ergo cantat canticum novum. Nam timor ille servilis in veteri homine constitutus, potest quidem habere psalterium decem chordarum, quia et Judæis carnalibus data est ipsa Lex decem præceptorum : sed cantare in illa non potest canticum novum; sub Lege est enim, et implere non potest Legem. Organum ipsum portat, non tractat; et oneratur psalterio, non ornatur. Qui autem sub gratia est, non sub Lege, ipse implet Legem : quia non est ei pondus, sed decus; nec timenti tormentum est, sed amanti ornamentum. Spiritu enim dilectionis accensus, jam in psalterio decem chordarum cantat canticum novum.

II. Nam sic dicit Apostolus : « Qui enim diligit alterum, » Legem implevit. Nam non adulterabis, non homicidium » facies, non furaberis, non concupisces; et si quod est » aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges » proximum tuum tanquam te ipsum. Dilectio proximi, » malum non operatur. Plenitudo autem Legis, charitas[3]. » Dominus etiam quia dixerat : « Non veni solvere Legem, sed adimplere[4] : » propterea tale mandatum Discipulis dedit, unde Lex ab eis posset impleri. « Mandatum, inquit, novum do vobis, ut vos invicem » diligatis[5]. » Non ergo mirum, si mandatum novum cantat canticum novum : quia, sicut dictum est, psalterium decem chordarum decem præcepta sunt Legis, et plenitudo Legis dilectio est. Paucas autem inde chordas commemorare Apostolus voluit, ut ex eis cætera intelligantur, ubi ait, Nam non adulterabis, non homicidium facies, etc. Nam sicut duo sunt præcepta dilectionis, ex quibus Do-

[1] Rom. VIII, 15. — [2] I Joan. IV, 18. — [3] Rom. XIII, 8, etc. — [4] Matth. V, 17. — [5] Joan. XIII, 34.

minus dicit totam Legem Prophetasque pendere, satis ostendens dilectionem esse plenitudinem Legis : ita ipsa decem præcepta in duabus tabulis data sunt. Tria quippe dicuntur in una tabula esse conscripta et septem in altera. Sicut autem illa tria pertinent ad dilectionem Dei, ita septem cætera dilectioni proximi deputantur.

III. Primum est illorum trium : « Audi Israël, Domi-» nus Deus tuus Dominus unus est. Non facies tibi idolum » aut cujusquam similitudinem, neque quæ in cœlo sursum, » neque quæ in terra deorsum, et cætera quibus ad unius » Dei cultum relicta idolorum fornicatione constringit[1].» Secundum autem præceptum est : « Non accipies nomen Domini Dei tui in vanum[2]. » Tertium, de observatione sabbati. Credo propter Trinitatem tria præcepta pertinent ad dilectionem Dei. Unitas enim divinitatis a Patre habet exordium : inde primum præceptum de uno Deo maxime loquitur. Admonemur autem secundo præcepto, ne Filium Dei creaturam putemus, si eum acceperimus in æqualem Patri. Omnis enim creatura, sicut dicit Apostolus, vanitati subdita est : ibi autem præcipitur, ne nomen Domini Dei nostri in vanum accipiamus. Jam vero donum Dei, quod est Spiritus sanctus, promittit requiem sempiternam, quæ sabbato figuratur : unde nos sabbatum spiritaliter observamus, si non faciamus opera servilia. Ab his enim etiam carnali intellectu Judæi sabbato prohibentur. Qui autem spiritalia vult intelligere opera servilia, audiat Dominum dicentem : « Omnis qui facit pec-» catum, servus est peccati[3]. » Peccatum autem non solum illud est, quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus ; sed etiam si habeat speciem boni operis, et tamen propter mercedem temporalem fiat, non propter requiem sempiternam. Quodlibet enim quisque facit, si

[1] Exod. xx, 2, etc. — [2] Deut. v, 6, etc. — [3] Joan. viii, 34.

hoc animo facit, ut terrenum emolumentum consequatur, serviliter facit, et ideo sabbatum non observat. Gratis enim amandus est Deus : nec anima potest nisi in eo quod diligit, requiescere. Æterna autem requies ei non datur, nisi in dilectione Dei, qui solus æternus est, et ipsa est perfecta sanctificatio, et spiritale sabbatun sabbatorum. Quapropter quoniam in Spiritu sancto sanctificamur, quis est quem non moveat ad magnum sacramentum intelligendum, quod in tribus præceptis ad Deum pertinentibus tertium præceptum est de sabbato? Et in his omnibus quæ Scriptura in libro Genesis Deum fecisse commemorat, non ibi dicitur sanctificasse nisi diem septimum, quod significat sabbatum.

IV. Septem vero præceptorum quæ dilectioni proximi tribuuntur, primum est, Honora patrem tuum et matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis. Quartum. Non furaberis. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces uxorem proximi tui. Septimum, Non concupisces rem proximi tui. Huic distributioni manifeste attestatur Apostolus, ubi dicit : « Honora patrem tuum et matrem tuam[1] : » quod est mandatum primum. Quæritur enim, et non in toto Decalogo invenitur primum : quia decem mandatorum illud est primum ubi de uno Deo colendo præcipitur. Et ideo de honorandis parentibus scriptum in alia tabula, primumque est, quia inde incipiunt præcepta quæ ad dilectionem proximi referuntur.

V. Cantemus ergo canticum novum, psallentes psalterio decem chordarum. Hoc est canticum novum, gratia novi Testamenti, quod nos a vetere homine discernit, qui primus factus est de terra terrenus. De limo enim factus est, et amissa beatitudine in miseriam jure projectus

[1] Ephes. VI, 2.

est, quoniam præcepti prævaricator extiterat. Sed quid dicit apud Prophetam, qui gratias agit gratiæ Dei per remissionem peccatorum reconcilianti nos Deo, et renovanti præteritam vetustatem? « Eduxit me, inquit, de » lacu miseriæ, et de luto limi : et posuit super petram » pedes meos, et direxit gressus meos : et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro[1]. » Hoc est canticum novum, quod psallit in psalterio decem chordarum. Nemo enim laudat Deum, id est, dicit hymnum, nisi ori suo factis consentiat, Deum et proximum diligendo. Nec se arbitrentur rebaptizatores Donatistæ ad novum canticum pertinere : non enim cantant canticum novum, qui ab Ecclesia, quam Deus in omni terra esse voluit, superba impietate præcisi sunt. Etenim alio loco idem Propheta dicit : « Cantate Domino canticum novum, » cantate Domino omnis terra[2]. » Qui ergo cantare cum omni terra non vult, a vetere homine non recedens, non cantat canticum novum, nec psallit in psalterio decem chordarum : quia hostis est charitatis, quæ sola Legis est plenitudo, quam decem præceptis ad charitatem Dei et proximi pertinentibus dicimus contineri.

[1] Psal. XCIII, 3, etc. — [2] Id. XCV, 1.

SERMO XXXIV [1].

In hæc verba Psalmi cxlix : *Cantate Domino canticum novum, laus ejus in Ecclesia sanctorum* etc. De cantico novo et vita nova.

Habitus Carthagine ad Majores.

I. Admoniti sumus cantare Domino canticum novum. Homo novus novit canticum novum. Canticum, res est hilaritatis ; et si diligentius consideremus, res est amoris. Qui ergo novit novam vitam amare, novit canticum novum cantare. Quæ sit ergo vita nova, commonendi sumus propter canticum novum. Ad unum enim regnum pertinent omnia, homo novus, canticum novum, Testamentum novum. Ergo homo novus, et cantabit canticum novum, et pertinebit ad Testamentum novum.

II. Nemo est qui non amet : sed quæritur quid amet. Non ergo admonemur, ut non amemus : sed ut eligamus quid amemus. Sed quid eligimus, nisi prius eligamur? Quia nec diligimus, nisi prius diligamur. Joannem apostolum audite. Ille est Apostolus, qui super pectus Domini discumbebat, et in eo convivio cœlestia secreta bibebat [2]. Ex illo potu, et ex illa felici ebrietate ructavit : « In principio erat Verbum [3]. » Humilitas excelsa, et ebrietas sobria. Ille ergo magnus ructator, hoc est, prædicator, inter cætera quæ bibit de Dominico pectore, etiam hoc dixit : Nos diligi-

[1] Alias de Diversis 2. — [2] Joan. xiii, 23. — [3] Id. i, 1

mus, quia ipse prior dilexit nos[1]. Multum enim dederat homini, quandoquidem de Deo loquebatur, dicendo: Nos diligimus, Qui? quem? Homines Deum, mortales immortalem, peccatores justum, fragiles immobilem, factura fabrum. Nos dileximus : et hoc unde nobis? Quia ipse prior dilexit nos. Quære unde homini diligere Deum : nec invenies omnino, nisi quia prior illum dilexit Deus. Dedit se ipsum quem diligimus : dedit unde diligeremus. Quid enim dedit, unde diligeremus, apertius audite per apostolum Paulum : « Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris[2]. » Unde? num forte a nobis? Non. Ergo unde? Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

III. Habentes ergo tantam fiduciam, amemus Deum de Deo : imo quia Spiritus sanctus Deus est, amemus Deum de Deo. Quid enim plus dicam; amemus Deum de Deo? Certe quia dixi, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis : ideo est consequens, ut quia Spiritus sanctus Deus est; nec diligere possumus Deum, nisi per Spiritum sanctum, amemus Deum de Deo. Hinc est ergo consequens. Audite apertius ipsum Joannem : « Deus charitas est; et qui manet in » charitate, in Deo manet, et Deus in illo manet[3]. » Parum est dicere, Charitas ex Deo est. Quis nostrum auderet dicere quod dictum est : « Deus charitas est? » Dixit qui noverat quod habebat. Quid ergo humana imaginatio et volatica cogitatio fingit sibi Deum, et in corde suo fabricat idolum, componens qualem potest cogitare, non qualem meruit invenire? Talis est Deus? Non, sed talis est. Quid lineamenta disponis? Quid membra componis? Quid staturam placitam formas? Quid pulchritudinem corporis imaginaris? Deus charitas est. Quis color est in charitate?

[1] I Joan. IV, 10. — [2] Rom. V, 5. — [3] I Joan. IV, 8.

Quæ lineamenta? Quæ forma? Nihil horum videmus : et tamen amamus.

IV. Audeo dicere Charitati Vestræ : in inferioribus attendamus, quod in superioribus inveniamus. Ipse amor infimus atque terrenus, ipse amor sordidus et flagitiosus, qui corporis pulchritudinis consectatur, aliquid nos admonet unde ad superiora et mundiora surgamus. Amat aliquis lascivus et impudicus pulcherrimam fœminam : movet quidem corporis pulchritudo, sed intus quæritur amoris vicissitudo. Si enim audiat quod illa oderit eum, nonne omnis ille æstus et impetus circa membra pulchra frigescit, et ab eo quod intenderat quodam modo resilit, avertitur, offenditur, odisse etiam ipse incipit quod amabat? numquid forma mutata est? Nonne ibi sunt omnia quæ illexerant? Ibi sunt; et tamen ardebat in eo quod videbat, et de corde exigebat quod non videbat. Si vero cognoscat quia vicissim amatur, quomodo vehementius inardescit? Videt illa illum, videt ille illam, amorem nemo videt : et tamen ipse amatur qui non videtur.

V. Erigite vos ab ista lutulenta cupiditate, ut maneatis in illuminatissima charitate. Deum non vides : ama, et habes. Quam multa in damnabilibus cupiditatibus amantur, et non habentur : sordide quæruntur, nec tamen continuo possidentur. Numquid hoc est aurum amare, quod aurum habere? Multi amant, et non habent. Numquid hoc est habere latissima et lautissima prædia, quod multi amant, et non habent? Numquid hoc est amare honorem, quod habere honorem? Multi sine honore inardescunt habere : quærunt habere, et plerumque ante moriuntur, quam inveniant quod quærebant. Deus nobis de compendio se offert : clamat nobis, Amate me, et habebitis me; quia nec potestis amare me, nisi abueritis me.

VI. O fratres, o filii, o catholica germina, o sancta et superna semina, o in Christo regenerati et desuper nati, audite me, imo per me : « Cantate Domino canticum no- » vum. » Ecce, inquis, canto. Cantas, plane cantas. Audio : sed contra linguam testimonium non dicat vita. Cantate vocibus, cantate cordibus, cantate oribus, cantate moribus : « Cantate Domino canticum novum[1]. » Quæritis quid decantetis de illo quem amatis? Sine dubio de illo quem amas, cantare vis : laudes ejus quæris, quas cantes. Audistis, « Cantate Domino canticum novum. » Laudes quæritis? « Laus ejus in Ecclesia sanctorum. » Laus cantandi, est ipse cantator, Laudes vultis dicere Deo? Vos estote quod dicatis. Laus ipsius estis, si bene vivatis. Laus enim ejus non est in synagogis Judæorum, non est in insania Paganorum, non est in erroribus hæreticorum, non est in plausibus theatrorum. Quæritis ubi sit? Vos attendite, vos estote. « Laus ejus in Ecclesia sanctorum. » Quæris unde gaudeas quando cantas? « Lætetur Israël in » eo qui fecit eum[2] : » et unde lætetur non invenit nisi Deum.

VII. Bene, fratres mei, interrogate vos ipsos, cellas interiores discutite : videte, et attendite quid habeatis de charitate, et hoc quod inveneritis augete. Attendite ad talem thesaurum, ut intus divites sitis. Cætera certe quæ magnum habent pretium, chara dicuntur; nec frustra. Aspicite consuetudinem sermonis vestri : charius est illud, quam illud. Quid est, charius est, nisi pretiosius est? Si charius dicitur, quidquid pretiosius est; quid charius ipsa charitate, fratres mei? Quod est, putamus, pretium ejus? unde invenitur pretium ejus? Pretium tritici, nummus tuus; pretium fundi, argentum tuum; pretium margaritæ, aurum tuum : pretium charitatis, tu. Quæris ergo

[1] Psal. CXLIX, 1. — [2] Ibid. 2.

unde possideas fundum, gemmam, jumentum : fundum quæris unde emas, et quæris apud te. Si vis autem habere charitatem, quære te, et inveni te. Quid enim times dare te, ne consumas te? Imo si te non dederis, perdis te. Ipsa charitas per Sapientiam loquitur, et dicit tibi aliquid, unde non expavescas quod dictum est : Da te ipsum. Si quis enim vellet tibi fundum vendere, diceret tibi, Da mihi aurum tuum : et si quis aliud aliquid, Da mihi nummum tuum, da mihi argentum tuum. Audi quid tibi dicat ex ore Sapientiæ charitas : « Da mihi, Fili, cor tuum[1]. » Da mihi, inquit : quid? Fili, cor tuum. Male erat, quando a te erat, quando tibi erat : per nugas enim et amores lascivos perniciososque trahebaris. Tolle inde. Ubi trahis? ubi ponis? Da mihi, inquit, cor tuum. Sit mihi, et non perit tibi. Vide enim, si aliquid voluit dimittere in te, unde ames vel te, quo tibi dicit : « Diliges Dominum Deum tuum » ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente » tua[2]. » Quid remanet de corde tuo, unde diligas te ipsum? quid de anima tua? quid de mente tua? Ex toto, inquit. Totum exigit te, qui fecit te. Sed noli tristis esse, quasi nihil unde gaudeas remaneat in te. « Lætetur Israël : » non in se, sed « in eo qui fecit eum. »

VIII. Respondebis, et dices : Si nihil mihi remansit, unde diligam me; quia ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente jubeor diligere eum qui fecit me; quomodo secundo præcepto jubeor diligere proximum tanquam me? Hoc est magis unde debes ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente proximo. Quomodo? Diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Deum ex toto me : proximum sicut me. Unde me, unde te? Vis audire unde diligas te? Ex hoc diligis te, quia Deum diligis ex toto te. Putas enim Deo proficere, quod diligis Deum? et quia

[1] Prov. XXIII, 26. — [2] Matth. XXII, 37.

diligis Deum, Deo aliquid accedit? et si tu non diligas, minus habebit? Cum diligis, tu proficis : tu ibi eris, ubi non peris. Sed respondebis, et dices : Quando enim non dilexi me? Prorsus non diligebas te. quando Deum non diligebas, qui fecit te. Sed cum odisses te, putabas quod amares te. « Qui enim diligit iniquitatem, odit animam » suam.[1] »

IX. Conversi ad Dominum Deum Patrem omnipotentem puro corde ei, quantum potest parvitas nostra, maximas atque uberes gratias agamus : precantes toto animo singularem mansuetudinem ejus, ut preces nostras in beneplacito suo exaudire dignetur : inimicum quoque à nostris actibus et cogitationibus sua virtute expellat, nobis multiplicet fidem, mentem gubernet, spiritales cogitationes concedat, et ad beatitudinem suam perducat : Per Jesum Christum Filium suum, Dominum nostrum, qui cum eo vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

[1] Psal. x, 6.

SERMO XXXV[1].

De eo quod scriptum est in Proverbiis Salomonis : *Si sapiens fueris, tibi et proximis tuis eris; si autem malus evaseris, solus hauries mala.*

I. Divina eloquia si non negligenter audiantur, non immerito forsitan moveat illud quod scriptum est, « Fili, si » sapiens fueris, tibi sapiens eris, et proximis tuis; si » autem malus evaseris, solus hauries mala.[2] » Quomodo hoc enim recte possit intelligi? Quandoquidem sicut nos bona proximi lætificat vita, ita etiam perversa contristat. Aut si hoc propter suasionem dictum putatur, quia sapiens et sibi est, et eis quibus persuadet sapientiam ; quo pacto si malus evaserit, solus hauriet mala, cum de talium persuasionibus dictum sit : « Corrumpunt mores » bonos colloquia mala[3]? Quid enim aliud clamat vox illa charitatis : « Si glorificatur unum membrum, congau» dent omnia membra; et si patitur unum membrum, » compatiuntur omnia membra? » Quomodo ergo verum est, « Fili, si sapiens fueris, tibi sapiens eris, et proximis » tuis; si autem malus evaseris, solus hauries mala? » Quomodo ejus bono gaudebo, cujus malo in me malus non ero? Quomodo me delectat inventus, qui me securo poterit esse perditus? Nonne si sapiens fuerit, sanum membrum erit, cui cætera membra congaudent? Quo-

[1] Alias. 10 ex Sirmondianis. — [2] Prov. IX, 12, juxta LXX. — [3] 1 Cor. XV, 13. — [4] Id. XII, 26.

modo igitur malus solus hauriet mala, cum similiter ægro membro compatiantur et cætera?

II. Hæc proinde quæstio nisi fuerit soluta, turbabit. Domino autem adjuvante solvetur, si primitus illud veritate certissima definitum, fixum atque immobile teneamus, nec bonum quemquam bono alterius, nec malum malo alterius esse posse. Hinc enim ait Apostolus : « Unusquisque nostrum proprium onus portabit[1]. » Et alibi, » Igitur unusquisque nostrum pro se rationem reddet[2]. » Et iterum : « Opus autem suum probet unusquisque : et » tunc in semetipso tantum gloriam habebit, et non in » altero[3]. » Hoc etiam per Prophetam Ezechielem dicitur : « Anima patris mea est, anima Filii mea est; anima quæ » peccaverit, ipsa morietur[4]. » Totum illum locum sic explicat, ut ostendat nec bonis parentum sublevari filios malos, nec malis opprimi bonos. Qua veracissima sententia propter nosmetipsos primitus ac firmissime constituta, restat inspicere quid aliis impertiamur officii; diligentissime distinguentes quem nostræ salutis appetamus affectum, quem proximis reddamus affectum. Si bonus es, non quidem alterius bono, sed tuo bonus es : verumtamen eo ipso tuo bono quo bonus es, etiam bono alterius, non mutuata bonitate, sed mutua dilectione congaudes. Item si malus es, non malus es malo alieno, sed tuo : eodem quoque tuo malo non diligis proximum tanquam te ipsum : neque enim diligis vel te ipsum. Diligis quippe iniquitatem acerrimam inimicam, non tibi extrinsecus admotam, sed abs te tibi intrinsecus factam : quæ ut facilius vincat te, faves ei contra te. Ita quod te oderis aperte convinceris, cum eam diligis, a qua turpiter vinceris. Neque enim divinum eloquium falsetur[5], quo dictum est : « Qui

[1] Gal. VI, 5. — [2] Rom. XIV, 12. — [3] Galat. VI, 4. — [4] Ezech. XVIII, 4. — [5] *Forte* fallitur

» autem diligit iniquitatem, odit animam suam [1]. »

III. Hinc est ergo, quod bonus eo bono quo bonus est, et bono alterius gratulatur, et malo alterius contristatur. Ac per hoc tali proximo; quoniam ipse verius dicitur proximus, qui te de proximo attendit, hoc est misericorditer respicit; tali ergo proximo utique, « si sapiens fueris, » et tibi et illi eris : non quia bono tuo bonus erit, sed quia bono suo boni tui dilector erit. « Si autem malus evaseris, » non cum illo, sed « solus hauries mala. » Neque enim malo tuo malus erit, sed in tuo misericors erit. Mœstificat eum malitia, sed non sequitur pœna sua : irrogat illi tristitiam, non cum illo communicat injustitiam. Malus itaque non cum proximo bona, sed « solus hauries mala : » quia tristitiam illam, quam de te habet bonus, suo bono habet, et tuo malo. Illa tristitia illius indicat dilectionem, tuam perditionem : te damnat, illum coronat : te deprimit, illum erigit. Ideo etiam scriptum est : « Obedientes estote præ» positis vestris : ipsi enim vigilant pro animabus vestris » tanquam rationem reddituri : ut cum gaudio hoc fa» ciant, et non cum tristitia; neque enim expedit vobis [2]. » Vobis ergo non expedit illorum tristitia prægravari. Nam illis expedit de nostra malitia contristari. Bonos ergo proximos deputa ; et esto bonus, tuo quidem bono, non illorum; et ipso non abs te tibi dato, sed divinitus impertito. Quid enim habes quod non accepisti [3]? Atque ita, « Si sapiens fueris, tibi sapiens eris, et proximis tuis, » quibus bonum est de tua bonitate lætari. « Si autem » malus evaseris, solus hauries mala ; » non etiam illi, quibus et hoc bonum est de tua malitia contristari.

[1] Psal. x, 6. — [2] Hebr. xiii, 17. — [3] I Cor. iv, 7.

SERMO XXXVI[1].

De eo quod scriptum est in Proverbiis Salomonis : *Sunt qui se divites affectant, nihil habentes; et sunt qui se humiliant, cum sint divites. Redemptio animæ viri divitiæ ejus : pauper autem non suffert minas.*

I. Sancta Scriptura, quæ modo in auribus vestris lecta est, admonuit nos, imo per illam Deus qui jubet nobis loqui ad vos, quærere vobiscum et pertractare quid sit, et quid sibi velit quod lectum est : « Sunt qui se divites » affectant, nihil habentes ; et sunt qui se humiliant, » cum sint divites[2]. » Non enim arbitrandum est, neque omnino credendum, quod de istis divitiis, quibus inflantur superbi, de visibilibus istis dico atque terrenis, curaverit Scriptura sancta nos admonere, ut vel eas pro magno habeamus, vel non habere timeamus. Quid enim prodest homini, ait aliquis, qui se divitem videri affectat, cum nihil habeat ? Istum notavit Scriptura atque reprehendit. Sed nec ille valde admirandus aut imitandus est et pro magno habendus, quem videtur in laude posuisse, si temporales atque terrenas divitias intellexeris. « Et sunt, in» quit, qui se humiliant, cum sint divites. » Ille recte displicet nobis, qui cum nihil habeat, se divitem affectat : quid, iste placet nobis, qui cum sit dives, humiliat se ? Forte placet quia humiliat se : non tamen placet quia dives est.

II. Accipiamus ergo et hoc : non indecorum est, nec

[1] Alias de Tempore 212. — [2] Prov. XIII, 7.

inhonestum, nec inutile, quod Scripturæ sanctæ nobis commendare voluerint humiles divites. Nihil enim in divitiis tam timendum est, quam superbia. Denique apostolus Paulus hoc admonet Timotheum : « Præcipe, inquit, » divitibus hujus mundi, non superbe sapere [1]. » Non enim divitias expavit, sed morbum divitiarum. Morbus autem divitiarum est superbia magna. Nam grandis animus est, qui inter divitias isto morbo non tentatur : major animus divitiis suis, qui eas vincit, non concupiscendo, sed contemnendo. Magnus est ergo dives, qui non se ideo magnum putat, quia dives est : qui autem ideo se magnum putat, superbus et egenus est; in carne crepat, in corde mendicat; inflatus est, non plenus. Utres autem duos si videas, unum plenum, alterum inflatum; in utroque eadem est magnitudo, sed non in utroque eadem plenitudo. Si attendis, falleris; si appendis, invenies : qui plenus est, difficile movetur; qui inflatus est, cito aufertur.

III. « Præcipe, ergo, inquit, divitibus hujus mundi. » Non adderet, hujus mundi, nisi quia sunt et divites non hujus mundi. Qui sunt divites non hujus mundi? quorum princeps et caput est ille, de quo dictum est : « Pauper » pro vobis factus est, cum esset dives [2]. » Sed si ille solus, quid profuit? Vide quid sequitur : « Ut illius paupertate » vos ditaremini. » Puto quia paupertas Christi non nobis attulit pecuniam, sed justitiam. Paupertas autem illius unde? Quia mortalis effectus est. Ergo divitiæ veræ immortalitas : ibi enim vera copia, ubi nulla indigentia. Quia ergo nos immortales fieri non possemus, nisi pro nobis Christus mortalis esset effectus; ideo pauper factus est, cum dives esset. Et non ait : Pauper factus est, cum dives fuisset : sed, Pauper factus est, cum dives esset : paupertatem assumpsit, et divitias non amisit [3]. Intus dives, fo-

[1] 1 Tim. VI, 17. — [2] 2 Cor. VIII, 9. — [3] Florus ad 2 Cor. VIII.

ris pauper. Latens Deus in divitiis, apparens homo in paupertate. Vide divitias ejus : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt[1]. » Quid ditius eo, per quem facta sunt omnia ? Aurum habere dives potest, creare non potest. Cum itaque istæ ejus divitiæ commendatæ essent, vide paupertatem ejus. « Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis[2]. » Hac ejus sumus paupertate ditati : quia sanguine ejus, qui manavit de carne ejus, quod Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis, conscissus est saccus peccatorum nostrorum. Per sanguinem illum abjecimus pannos iniquitatis, ut indueremur stola immortalitatis.

IV. Omnes ergo divites boni fideles. Nemo se contemnat, pauper in cella, dives in conscientia. Dives quippe in conscientia securior dormit in terra, quam dives in purpura. Ibi non excitat sollicitudo maligna, compuncto corde de scelere. Serva divitias in corde tuo, quas tibi contulit paupertas Domini Dei tui. Imo ipsum adhibe tibi custodem : ne pereat de corde quod dedit, servet ipse qui dedit. Omnes ergo divites boni fideles, sed non divites hujus mundi. Denique divitias suas nec ipsi sentiunt ; sentient postea. Vivit radix, sed hyemis tempore etiam viridis arbor aridæ similis est[3]. Tempore quippe hyemis et arbor quæ aret, et arbor quæ viget, utraque nuda est honore foliorum, utraque vacua honore fructuum : veniet æstas, et discernet arbores : viva radix folia producit, impletur fructibus ; arida inanis æstate, sicut hyeme, remanebit. Itaque illi horreum præparatur, huic securis adhibetur, ut amputata in ignem mittatur. Sic æstas nostra, Christus est adventus : hyems nostra, Christi occul-

[1] Joan. I, 1, etc — [2] Ibid. 14. — [3] Florus ad Coloss. III.

tatio : æstas nostra, Christi revelatio. Denique arboribus bonis et fidelibus hanc allocutionem præbet Apostolus : « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum » Christo in Deo[1]. » Certe mortui : sed mortui specie, vivi in radice. Attende autem venturum tempus æstatis, quomodo sequatur, et dicat : « Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in » gloria[2]. » Hi sunt divites, sed non hujus mundi.

V. Nec tamen et divites mundi contempti sunt. Et ipsos lucratus est sua paupertate, qui cum dives esset, propter nos pauper effectus est. Nam si eos contempsisset, et in numero sanctorum habere noluisset, non Timotheo, sicut dicebam, Apostolus præcepisset, ut et ipse præciperet : « Præcipe, » inquit, divitibus hujus mundi non superbe sapere[3]. » Inter hos qui fide sunt divites, sunt quidam divites hujus mundi. Præcipe illis, quia et ipsi membra illius pauperis facti sunt. Præcipe illis quid in illis timeas a divitiis. « Non » superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum. » Inde enim superbit dives, quia sperat in incerto divitiarum. Nam si incerta divitiarum prudenter attenderet, nunquam superbiret, sed semper timeret : quanto esset ditior, tanto fieret sollicitior, et secundum hanc vitam, non solum secundum illam. Multi enim in istis sæculi perturbationibus securiores pauperes fuerunt. Multi autem propter suas divitias quæsiti et correpti sunt. Multi se habuisse planxerunt, quod semper habere minime potuerunt. Multos pœnituit consilium sui Domini non recepisse, qui dixit : « Nolite vobis thesauros condere in terra, ubi tinea » et comestura exterminat, et ubi fures effodiunt et furantur : sed thesaurizate vobis thesaurum in cœlis[4]. » Non dico vobis ut perdatis, sed ut migretis. Multi enim hoc facere noluerunt, et non se obedisse doluerunt :

[1] Coloss. III, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] I Tim. VI, 17. — [4] Matth. VI, 19, 20.

quando non solum sua perdiderunt, sed propter illa et ipsi perierunt. « Præcipe ergo divitibus hujus mundi non » superbe sapere : » et fiet in eis quod audivimus in Proverbio Salomonis : « Sunt qui se humiliant, cum sint » divites. » Et secundum istas divitias temporales fieri potest. Sit humilis : plus gaudeat quia Christianus est, quam quia dives est. Non infletur, non extollatur : attendat pauperem fratrem, non dedignetur frater pauperis appellari. Quantumcumque enim dives sit, ditior est Christus, qui fratres suos esse voluit pro quibus sanguinem suum fudit.

VI. Tamen ne dicerent divites, non se habere quid faciant de divitiis suis, admonuit Timotheum, ut eos etiam consilio regeret, non solum præcepto cohiberet : cum dixisset : « Neque sperare in incerto divitiarum ; » ne se spem perdidisse arbitrarentur, subjecit : « Sed in Deo » vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruen» dum : » temporalia ad utendum, æterna ad fruendum. Sed de divitiis suis quid faciant? « Divites sint, inquit, in » operibus bonis, facile tribuant[1]. » Hoc prosint divitiæ, ne sit tibi difficultas tribuendi. Vult enim pauper, et non potest : vult dives, et potest. « Facile tribuant, commu» nicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in » futurum, ut apprehendant veram vitam. » Nam ista vita falsa est. Hujus vitæ falsitate deceptus ille in purpura et bysso, jacentem ulcerosum pauperem ante suam januam contemnebat. Sed ille linctus a canibus, thesaurum sibi æternum in Abrahæ gremio comparabat, et si non abundanti facultate, pia tamen et opima voluntate[2]. Ille autem dives, qui sibi magnus videbatur in purpura et bysso, mortuus sepultus est in inferno. Et quid invenit? Æternam sitim, indeficientes flammas. Successit ignis purpuræ

[1] I Tim. VI, 17, etc. — [2] Luc. XVI, 19, etc.

et bysso : ea tunica ardebat, qua se expoliare non poterat. Pro epulis ariditas, et desiderium guttæ de digito pauperis, sicut illi micarum de mensa divitis. Sed illius egestas præteriens, hujus pœna permanens. Hoc attendant divites hujus mundi, et non superbe sapiant. « Facile tribuant, » communicent : thesaurizent sibi fundamentum bonum » in futurum ; » ubi sunt veri divites, sed non hujus mundi : ut apprehendant veram vitam.

VII. Forte ergo hoc admonuit Scriptura divina, ubi ait : « Sunt qui se divites affectant, nihil habentes[1], » propter superbos pannosos. Si enim vix toleratur dives superbus, pauperem superbum quis ferat? Meliores sunt ergo illi qui se humiliant, cum sint divites. Verumtamen de aliis divitiis se dicere Scriptura testatur : secuta enim adjunxit : « Redemptio animæ viri divitiæ ejus ; pauper autem non » suffert minas[2]. » Intelligere debemus ex alia nescio qua paupertate pauperem, et ex aliis nescio quibus divitiis divitem. Altius enim divites, in corde divites, pleni fortitudine, opimi pietate, abundantes charitate, secum sunt divites, interiores sunt divites. « Sunt autem qui se » divites affectant, cum sint pauperes : » justi sibi videntur, cum sint iniqui. Divitias quippe illas intelligere debemus : quoniam aperuit Scriptura quid dixerit ; « Redemp- » tio animæ viri, divitiæ ipsius. » Intellige, inquit, quas tibi divitias commendem. Quoniam dixi : « Sunt qui se » divites affectant, nihil habentes ; et sunt qui se humi- » liant, cum sint divites : » illas temporales et terrenas et visibiles divitias cogitabas : ego autem non ipsas dico, sed quas dicam consequenter admoneo : « Redemptio » animæ viri, divitiæ ipsius sunt. » Ergo qui non habent animæ redemptionem, quia iniqui sunt, et justos se videri affectant, quia hypocritæ sunt, ipsi sunt de quibus ait :

[1] Prov. XIII, 7. — [2] Ibid. 8.

« Sunt qui se divites affectant, nihil habentes : » ustos se volunt videri, cum in cella conscientiæ non habeant aurum justitiæ. Et sunt pleni, tanto humiliores, quanto ditiores : de quibus dictum est : « Beati pauperes spiritu, » quoniam ipsorum est regnum cœlorum[1].

VIII. Quid ergo quæris divitias, quæ oculis humanis et carneis blandiuntur? Lucet aurum : sed plus lucet fides. Elige quid in corde habere debeas. Intus plenus esto, ubi divitias tuas Deus videt, homo non videt. Nec tamen quia homo non videt, ideo debes contemnere quod intus habes. Vis videre, quia et oculis iniquorum plus lucet fides, quam aurum? Quomodo laudat etiam avarus dominus servum fidelem? Nihil illo dicit esse pretiosius : imo eum omnino pretium non habere testatur. Habeo servum, inquit, non habet pretium. Expectas tu unde? Forte bene saltat, aut optimus coquus est. Non : attende interiorem laudem. Nihil, inquit, fidelius. Placet tibi homo servus tuus fidelis, et tu non vis esse Deo servus fidelis? Attendis quia habes servum, attende quia habes et Dominum. Servum tuum potuisti comparare, non creare : Dominus tuus et verbo suo creavit te, et sanguine suo redemit te. Si viluisti tibi, recole pretium : si et hoc oblitus es, lege Evangelium, instrumentum tuum. Fidem amas in servo tuo, et Dominus tuus non quærit eam in suo? Redde quod exigis. Quod tibi gaudes reddi ab inferiore, redde superiori. Amas servum, qui fideliter custodit aurum tuum : noli contemnere Dominum, qui misericorditer custodit cor tuum. Omnes ergo habent oculos ad laudandam fidem, sed quando exigunt reddi sibi. Nam quando ab eis exigitur, claudunt oculos, nolunt eam videre quam pulchra sit. Aut forte stulta insania propterea nolunt reddere, ne perdant : quomodo timet quis reddere pecu-

[1] Matth. v, 3.

niam; cum enim reddiderit eam, non habebit. Non sic redditur fides: et redditur, et habetur. Mirum dictu: imo si non redditur, non habetur.

IX. « Redemptio animæ viri, divitiæ ipsius. » Merito illi vanissimo diviti insultavit Deus, ut admoneret nos ne talia imitaremur; cui regio fructuosa succedens, turbavit hominem copia plus quam inopia. Cogitavit enim apud se, dicens: « Quid faciam, quo congregem fructus meos[1]? » Et cum æstuasset arctatus, tandem sibi visus est invenisse consilium: sed vanum consilium. Hoc enim consilium non invenit prudentia, sed avaritia. « Destruam, inquit, » veteres apothecas minores, et novas faciam ampliores, » et implebo eas; et dicam animæ meæ: Anima, habes » multa bona, satiare, jucundare. Ait illi: Stulte, in quo » tibi sapiens videris? stulte, quid dixisti? Dico animæ » meæ: Habes multa bona, satiare. Hac nocte auferetur » a te anima tua: hæc quæ parasti cujus erunt[2]? Quid » enim prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ » autem suæ detrimentum patiatur[3]? Ideo « Redemptio » animæ viri, divitiæ ejus. » Has ille vanus et stultus divitias non habebat. Animam quippe suam eleemosynis non redimebat, fructus perituros condebat. Recondebat, inquam, perituros fructus periturus, nihil largiens Domino ad quem fuerat exiturus. Quam frontem habiturus est in illo judicio, cum audire cœperit: « Esurivi, et non de- » disti mihi manducare[4]? » Animam enim suam superfluis et nimiis epulis satiare cupiebat, pauperum tot inanes ventres superbissimus contemnebat. Nesciebat pauperum ventres apothecis suis esse tutiores. Quod enim recondebat in illis apothecis suis, fortassis et a furibus auferebatur: si autem reconderet in pauperum ventribus, in

[1] Luc. XII, 17. — [2] Ibid. 18-20. — [3] Matth. XVI, 26. — [4] Id. XXV, 42.

terra quidem digerebatur, sed in cœlo tutius servabatur. Ergo « Redemptio animæ viri, divitiæ ipsius. »

X. Et quid sequitur? « Pauper autem non suffert minas[1]. » Pauper, » scilicet inanis justitia, non habens intus spiritus plenitudinem, ornamenta spiritalia, supellectilem spiritalem, totumque illud quod oculis non videtur, sed mente plus cernitur : non habens hæc intus, « Non suffert » minas. » Quando ei dictum fuerit ab aliquo potente : Dic hoc verbum contra inimicum meum, dic falsum testimonium, ut eum quem volo opprimam et domem. Forte tentat : Non facio, non mihi adduco peccatum. Tantum negat, quousque dives minari incipiat. Sed quia pauper est, non suffert minas. Quid est, « pauper » est? non habet divitias interiores, quas Martyres habuerunt, qui pro veritate ac fide Christi omnes minas sæculi contempserunt. Nihil de corde perdiderunt, in cœlo quantum invenerunt? « Pauper ergo non suffert minas. » Non potest dicere diviti cogenti se ad alicujus injuriam proferre falsum testimonium : Non facio. Non habet intus unde respondeat, non est thesauro interiore solidatus et plenus : non est qui dicat, quia non habet unde dicat ; non est qui dicat : Quid mihi facturus es qui minaris? Ut multum, ablaturus quod habeo : tollis quod relicturus sum ; tollis, quod etsi non tollas, dum vivo forsitan perditurus sum : de arca interiore nihil perdo. Cum mihi minaris auferre quod intus habeo, vere vis auferre quod intus habeo. Sed illud potes auferre et habere : fidem si minando abstuleris, et ego perdo, et tu non habebis. Non ergo facio quod hortaris, non curo quod minaris. Sed potes sæviendo etiam de patria me pellere. Nocuisti, si illuc me expuleris, ubi Deum meum invenire non possum. Forte valebis etiam occidere. Ruente carnali

[1] Prov. XIII, 8.

domo, incolumis habitator abscedo, et ad illum cui servo fidem securus exibo, et te amplius non timebo. Vide enim quid minaris, ut falsum testimonium dicam : mortem minaris, sed corporis. Plus ego eum timeo, qui dixit : « Os quod mentitur, occidit animam[1]. » His divitiis intus plenus et opimus, talia minanti vel meliora respondet. « Pauper autem non suffert minas. »

XI. Simus ergo divites, et timeamus esse pauperes. Quæramus autem impleri cor nostrum divitiis ab illo qui vere dives est. Et si forte unusquisque vestrum intrat in cor suum, et illic divitias istas non invenit, pulset ad divitem : fiat ante januam illius pius mendicus, ut sit illo donante dives impletus. Et vere, fratres mei, paupertatem nostram, egestatem nostram debemus Domino Deo nostro confiteri. Hanc confitebatur Publicanus, qui nec oculos ad cœlum audebat levare[2]. Non enim habebat cum qua substantia levaret oculos suos homo peccator. Attendebat ad inanitatem suam : sed plenitudinem Domini cognoscebat, noverat se ad fontem venisse sitientem. Aridas fauces ostendebat, pie ubera implenda pulsabat : « Domine, inquit, tundens pectus, oculos dejiciens in » terram, propitius esto mihi peccatori. » Dico ego, quia jam ex aliqua parte dives erat, dum ista cogitabat et petebat. Nam si adhuc omni modo pauper erat, hujus confessionis gemmas unde proferebat? Sed tamen abundantior et plenior de templo descendit justificatus. Ille autem Pharisæus ad orationem ascendit, et nihil rogavit. « Ascen» derunt, inquit, ad templum orare. » Iste rogat, ille non rogat. Sed ille unde orat? « Sunt qui se divites putant, » nihil habentes. Domine, inquit, gratias tibi ago, quia non » sum sicut cæteri homines, injusti, raptores, adulteri, si» cut etiam hic Publicanus. Jejuno bis in sabbato, decimas

[1] Sap. I, 11. — [2] Luc. XVIII, 13.

» do omnium quæ possideo[1]. » Jactavit se : sed inflatio est ista, non plenitudo. Divitem se putavit nihil habens : pauperem se ille cognovit jam aliquid habens. Ut nihil aliud dicam, habebat ipsam confessionis pietatem. Et descenderunt ambo. Sed « Justificatus, inquit, Publicanus ille » magis quam Pharisæus. Quia omnis qui se exaltat, hu» miliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur[2]. »

SERMO XXXVII[1].

De lectione Proverbiorum Salomonis, ab eo loco ubi dictum est : *Mulierem fortem quis inveniet?* usque, *Et laudetur in portis vir ejus.*

I. Præstabit nobis, qui diem istum commendavit in sanctis suis, ut infirmitas vocis nostræ sufficiat intentioni vestræ. Hoc ideo commendavi, ut me silentio vestro adjuvare dignemini : animus enim promptus est ad vos, sed caro infirma. Et ipse animus, quæcumque forte gaudia de Scriptura Dei concepit, parturit et parere quærit in auribus et mentibus vestris : præstate in vobis nidum sermoni. Commendatur enim et in Scriptura turtur, quærere nidum sibi, ubi ponat pullos suos[2]. Et hoc quod gestamus in manibus, Scriptura scilicet quam videtis, commendat nobis inquirendam et laudandam mulierem quamdam, de qua paulo ante, cum legeretur, audistis, magnam, habentem magnum virum, eum virum qui invenit perditam, ornavit inventam. De hac secundum lectionis tenorem, quam me portare conspicitis, pauca

[1] Luc. XVIII, 11, 12. — [2] Ibid. 14. — [3] Alias de Diver. 45 — [4] Psal. LXXXIII, 4.

pro tempore, quæ Dominus suggesserit, dicam. Dies enim est Martyrum : et ideo magis laudanda est mater Martyrum. Jam quæ sit ista mulier, me proloquente accepistis : videte etiam ut me legente agnoscatis. Omnis nunc auditor, quantum ex affectu vestro satis apparet, dicit in corde suo, Ecclesia debet esse. Confirmo istam cogitationem. Nam quæ potuit esse altera Martyrum mater? Ista est : quod intellexistis, hoc est : de qua muliere volumus aliquid dicere, Ecclesia est. Non enim deceret nos loqui de quacumque alia muliere. Quanquam et in recitatione passionis Martyrum audivimus fœminas, de quibus decenter loquamur : sed nec eas prætermittimus, quando earum matrem laudamus.

II. Attendite cujus membra estis : inspicite cujus filii estis. « Mulierem fortem quis inveniet[1]? » Congruit dici Martyrum fortitudo mulieris. Nisi enim fortis esset illa mulier, membra ejus in passione defecissent. « Mulierem » fortem quis inveniet? » Difficile est invenire eam, imo difficile est nescire eam. Nonne ipsa est civitas in monte, quæ abscondi non potest[2]? Quare ergo dictum est, « Quis » inveniet? » cum dici debuerit : Quis non inveniet? Sed tu civitatem in monte positam vides : ut autem in monte poneretur, inventa est quæ perierat. Quando illustrata est, quis eam non videt? quando latebat, quis eam inveniret? Ipsa enim civitas est, et una illa ovis, quam perditam quæsivit pastor, et inventam gaudens in humeris reportavit[3]. Ipse pastor, mons est : ovis autem in humeris ejus, civitas in monte. Facile est ut videas eam collocatam in monte : quando eam invenires, cum lateret in vepribus, in spinis utique delictorum suorum? Ibi enim quæsisse, magnum est : ibi invenisse, mirabile est. Hæc ejus difficilis inventio commendatur, cum dicitur, « Mu-

[1] Prov. xxxi, 10. — [2] Matth. v, 14. — [3] Luc. xv, 4.

» lierem fortem quis inveniet? Quis » enim, quia unus; non quia nec unus. Quomodo dictum est de ipso viro ejus, leone de tribu Juda, de quo Propheta ante prædixit : « Ascendisti recumbens[1] : » utique in cruce. Ascendisti, crux est : recumbens, mors est. Quid est enim, Ascendisti, nisi quod scriptum est : « Et crucifixerunt eum? » Unde et ipse ait : « Sicut exaltavit Moyses serpentem in eremo, » ita exaltari oportet Filium hominis; ut omnis qui credit » in eum non pereat, sed habeat vitam æternam[2]. » Quid est, recumbens? « Et inclinato capite tradidit spiritum[3]. » Cum ergo et ibi diceretur : « Ascendisti recumbens; » secutus est : « Dormisti sicut leo. Dormisti sicut leo : » non fugisti sicut vulpis. Quid est, « Dormisti sicut leo? » De potestate, non de necessitate. Cum autem dictum esset, « Dormisti si» cut leo; » secutus ait : Quis suscitabit eum? Quis suscitabit? neque enim nemo : sed quis hominum? Quia nonnisi Deus, qui eum « Exaltavit a mortuis, et donavit ei nomen, quod » est super omne nomen [4]. » Suscitavit et ipse se : unde ait : « Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud[5]. » Et modo quando auditis, « Mulierem fortem quis inve» niet? » nolite putare de Ecclesia dici quæ latet, sed de illa quæ ab uno inventa est, ut neminem lateret. Ergo describatur, laudetur, commendetur, amanda ab omnibus nobis ut mater : nam unius uxor est. « Mulierem fortem » quis inveniet? » Mulierem istam tam fortem quis non videt? Sed jam inventam, jam eminentem, jam conspicuam, jam gloriosam, jam ornatam, jam lucidam; jam, ut cito explicem, toto terrarum orbe diffusam.

III. « Pretiosior autem est lapidibus pretiosis, quæ ejus» modi est. » Quid magnum, quia pretiosior est mulier hæc lapidibus pretiosis? Si modo humanas avaritias cogitetis, si

[1] Gen. XLIX, 9. — [2] Joan. III, 14. — [3] Id. XIX, 30. — [4] Philip. II, 9. — [5] Joan. II, 19.

ad proprietatem accipiantur lapides pretiosi, quid magnum est, quod quibuslibet lapidibus pretiosior invenitur Ecclesia? Nulla talis comparatio est : sed sunt lapides pretiosi in illa. Tam pretiosi sunt lapides isti, ut vivi dicantur. Sunt ergo lapides pretiosi ornantes eam : sed est ipsa pretiosior. Volo aliquid commendare Charitati Vestræ, quantum capio, quantum capitis, quantum timeo, quantum timere debetis de his lapidibus pretiosis. Sunt in Ecclesia lapides pretiosi, et semper fuerunt, docti, abundantes scientia et eloquio et omni instructione Legis. Pretiosi plane lapides isti sunt : sed ex eorum numero quidam aberraverunt ab ornamento mulieris hujus. Quantum enim pertinet ad doctrinam et eloquium unde fulget[1], lapis pretiosus erat Cyprianus : sed mansit in hujus ornamento. Lapis pretiosus erat Donatus : sed resiluit a compage ornamenti. Ille qui mansit, in ea se amari voluit : ille qui inde excussus est, præter illam nomen sibi quæsivit. Ille permanens cum illa, ad illam collegit : ille resiliens, non colligere, sed spargere concupivit. Mali filii, quid sequimini lapidem pretiosum, de ornamento hujus mulieris excussum? Respondetis mihi, Quid enim? Tu sic intelligens quomodo ille? aut sic loqueris quomodo ille? aut tam doctus es quam ille? Sit licet intelligens : « Intellectus bonus, omnibus facientibus » eum[2]. » Sit licet doctus, licet liberalibus disciplinis et mysteriis Legis instructus, lapis est pretiosus : redi ab illo ad istam, « Pretiosior est lapidibus pretiosis. » Lapis pretiosus si non sit in ornamento mulieris hujus, jacet in tenebris. Lapis pretiosus quolibet jacet, jacet in tenebris : opus illi erat, ut in ornamento hujus fœminæ permaneret, et esset in compagine ornamenti ejus. Ego au-

[1] Cod. Cass. 7, fol. 380 : « Fulget lapis pretiosus, doctrina enim dominica fulget : lapis pretiosus erat Cyprianus. » — [2] Psal. cx, 10.

tem fidenter dixerim, pretiosi lapides ideo dicti sunt, quia charo valent : jam ille vilis est, pretium perdidit, qui non habet charitatem. Doctrinam suam jactet licet, linguam suam jactet licet : audiat æstimatorem verorum lapidum matronæ hujus; audiat, inquam, quemdam artificem ornamenti inspectorem. Quid jactat linguam suam, jam non pretiosus, sed vilis lapis? « Si linguis hominum » loquar, inquit, et Angelorum, charitatem autem non » habeam, factus sum æramentum sonans, aut cymba- » lum tinniens[1]. » Cymbalum est lapis ille : jam non fulget, sed tinnit. Ergo discite lapides æstimare negotiatores regni cœlorum : nullus vobis lapis placeat, præter hujus mulieris ornamentum. Hæc quæ pretiosior est lapidibus pretiosis, ornamenti sui ipsa pretium est.

IV. Confidit super eam cor viri ejus[2]. » Plane confidit, et ut confidamus docuit. Commendavit enim Ecclesiam usque ad terminos terræ, per omnes gentes, a mari usque ad mare. Hæc si non usque ad finem perseveraverit, non super eam cor viri ejus confidit. « Confidit super eam cor » viri ejus : » præscius confidit, falli non potest qui confidit. Non dictum est, Confidit super eam cor filiorum : poterant enim filii ejus parvuli falli : illius cor nullum mendacium decipit. Verum est ergo, quod confidit. « Quæ » talis est, spoliis non indigebit : » Non quia non quærit spolia, ideo non indigebit : sed quia multis abundabit. « Quæ talis est, spoliis non indigebit. » Undique spoliat mundum, ubique diffusa; rapit undique trophæa diabolo. Hoc enim ei promisit vir ejus, cui dicit in alio Psalmo : « Exulto ego in verbis tuis, sicut qui invenit spolia » multa[3]. » Quemadmodum spoliis indiget, quæ undique rapit, undique trahit, undique acquirit?

[1] I Cor. XIII, 1. — [2] Prov. XXXI, 11. — [3] Psal. CXVIII, 162.

V. « Operatur enim viro suo bona, et non mala, in » omni tempore[1]. » Hinc est quod expoliat mulier ista gentes, operando viro suo bona, et non mala. In omni tempore operatur bonum, et non malum : nec sibi, sed viro; ut qui vivit, jam non sibi vivat, sed ei qui mortuus est pro omnibus, et resurrexit[2]. Viro ergo operatur bonum, coram Deo operatur bonum : illi servit, illi devota est; illum diligit, illi placere semper studet. Non se ornat, nec propter oculos suos, nec propter oculos alienos. Non est de sibi placentibus, non est de sua quærentibus : « Operatur enim viro suo. » Qui autem sibi operantur, omnes sua quærunt, non quæ Jesu Christi[3].

VI. « Inveniens lanam et linum, fecit utile manibus » suis[4]. » Lanificam et linificam matronam istam sanctus Sermo describit. Quæritur autem a nobis quid sit lana, quid sit linum. Lanam carnale aliquid puto, linum spiritale. Hoc conjicere audeo ex ordine vestimentorum nostrorum, interiora sunt enim linea vestimenta : lanea, exteriora. Quidquid carne operamur, in promptu est : quidquid spiritu, in secreto. Operari autem carne, et non operari spiritu, quamvis bonum videatur, utile non est. Operari autem spiritu, et non operari carne, pigrorum est. Invenis hominem porrigentem manu eleemosynam pauperi, nec tamen de Deo ibi cogitantem, sed hominibus placere cupientem : lanea vestis videri potest, interiorem lineam non habet. Invenis alium dicentem tibi : Sufficit mihi in conscientia Deum colere, Deum adorare; quid mihi opus est aut in ecclesiam ire, aut visibiliter misceri Christianis? lineam vult habere sine tunica lanea. Non novit, neque commendat talia opera mulier ista. Dicenda sunt quidem et docenda spiritalia sine carnalibus : sed illi qui accipiunt, debent et tenere spiritalia, et non carnaliter

[1] Prov. XXXI, 12. — [2] 2 Cor. V, 15. — [3] Philip. II. — [4] Prov. XXXI, 13.

operari carnalia. « Invenit hæc mulier lanam et linum, » et fecit utile manibus suis. » Lana ista et linum hoc, in Scripturis sanctis est. Multi inveniunt, sed nolunt facere aliquid utile manibus suis. Invenit, et fecit. Cum auditis, invenitis : cum bene vivitis, facitis. « Inveniens lanam » et linum, fecit utile manibus suis. » Videte illam, cui dicitur : « In dexteram et in sinistram extende : semen » enim tuum hæreditabit gentes : non est quod parcas, » porrige longius funiculos tuos[1] : » Videte illam : « Facta » est quasi navis, qua negotiator a longe congerit sibi » divitias[2]. » Divitiæ mulieris hujus, laudes viri ejus. Videte quam a longe congerit sibi divitias : « A solis ortu » usque occasum, laudabile nomen Domini[3]. »

VII. « Exurgit de noctibus, et dedit escas domui, et » opera ancillis[4]. Exurgit de noctibus : » Quid valent noctes? Non eam premunt, non eam in tenebris jacere cogunt. « Et de noctibus exurgit : » Noctes, tribulationes sunt. Sed cui hæc, et « de noctibus consurgit, » et in tribulationibus proficit. « Et dedit escas domui, » in noctibus præbuit se imitandam; faciens docuit, quod faciendum dixit; et tunc dedit eis escas. Quis comedat de nocte? Prorsus et tunc dedit escas[5] : quibus enim dedit, semper esuriunt. « Beati enim qui esuriunt et sitiunt justitiam; » quia ipsi saturabuntur[6]. » A nocte spiritus meus vigilat ad te, Deus[7]. « Media nocte surgebam ad confitendum » tibi[8]. » Hæc alimenta nocturna abundant in domo mulieris hujus. Nemo ibi famem patitur, nec palpat ut inveniat quod manducetur : ardet ibi lucerna prophetiæ. Sed numquid manducandum est et vacandum? Illa enim quæ « dedit escas domui, » dedit « et opera ancillis. »

[1] Isaï. LIV, 2. — [2] Prov. XXXI, 14.— [3] Psal. CXII, 3.— [4] Prov. XXXI, 15. — [5] Cod. Cass. VII, fol. 380 : « Et tunc dedit escas Domini in noctibus. » — [6] Matth. V, 6. — [7] Isaï XXVI, 9. — [8] Psal. CXVIII, 62.

Ancillæ istæ ipsius sunt, an viri ejus? An quia viri ipsius sunt, et ipsius sunt? An multæ ancillæ ipsa est? Ipsa enim quanquam materfamilias, tamen ancillam se non dedignetur. Attendat pretium suum, diligat Dominum suum. Agnoscat, inquam, se ancillam, nec timeat conditionem. Nec enim dedignatur ille conjugem facere, quam tanti emit. Et unaquæque conjux bona maritum suum dominum vocat. Prorsus non solum vocat, sed hoc sapit, hoc sonat, hoc gestat corde, hoc profitetnr ore, tabulas matrimoniales instrumenta emptionis suæ deputat. Est ergo ancilla, dans opera ancillis. Est ancilla : ejus enim filius est qui dicit : « Ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ[1]. »

VIII. Quæsiturus eras quid agat illis operibus etiam nocturnis : audi quid agat : « Prospiciens agrum mercata » est[2]. » Prospiciens, non in præsenti, sed in futuro, mercata est agrum istum : prospiciens fide, spe. Inde et de noctibus surgit. « Si enim quod non videmus spera» mus, per patientiam expectamus[3]. » In omnibus tribulationem patiens[4] : prospicit enim agrum quem mercatur. Inde enim mulier fortis dicitur. Quid sunt noctes illæ præ agro illo? « Quod enim ad præsens temporale est » et leve tribulationis nostræ, (cum de noctibus surgi» mus,) in incredibilem modum æternum gloriæ pondus » operatur in nobis, (cor habentibus ad agrum illum,) » non respicientibus quæ videntur, sed quæ non viden» tur. Quæ enim videntur, temporalia sunt ; quæ autem » non videntur, æterna[5]. » Qualis est ager ille? Quæ pulchritudo ejus est? Inardescamus ad eum possidendum. Putamus non ipse est, de quo dixit Deus : Et species agri mecum est[6]?

IX. « Prospiciens agrum mercata est. » Ubi mercata est,

[1] Psal. CXV, 16. — [2] Prov. XXXI, 16. — [3] Rom. VIII, 25. — [4] 2 Cor. IV, 8. — [5] Ibid. 17, 18. — [6] Psal. XLIX, 11.

habet ibi agrum. « Ubi agrum? Ubi mercata est? Ubi posuit et thesaurum suum, ut fieret ei : Ubi est thesaurus » tuus, ibi est et cor tuum[1]. Prospiciens agrum mercata » est. » Unde mercata est? Ne forte tu desperes, et suspires, et nihil agas, ager iste segnem amatorem non amat. Ibi certe cum ad eum veneris, forsitan requiesces, nec opus erit ut labores. Non enim est talis ager ille, qualis iste, ubi Adam in sudore vultus sui comedit panem suum[2]. Modo tamen ut ad illius agri speciem pervenias, compara tibi unde compares agrum ibi. Quid? Collige pretium. Hoc enim agit hæc mulier. Videte si tacitum est. Cum dictum est : « Prospiciens agrum mercata est : » tanquam diceres, Unde mercata est? « De fructibus, ait, » manuum suarum plantavit possessionem[3]. » Ipsa erant opera quæ dabat ancillis, ut de fructibus manuum suarum plantaret possessionem in æternum. Illam enim possessionem dixit, quæ futura est. Hoc insinuat verbo quod ait : « Prospiciens. »

X. « Succincta fortiter lumbos suos, firmavit brachia » sua[4]. » Vere fortis. Vide si non est ancilla. Quam devote servit, quam apparate : ne fluitantes sinus carnalium concupiscentiarum impediant operantem; succingit lumbos, ut nihil superfluum calcet, dum in opere festinat. Ibi enim castitas mulieris hujus, zona præcepti constricta, et ad omne opus bonum semper parata. « Succincta fortiter lumbos suos, firmavit brachia sua, » non defectura. Unde hoc? « Gustavit quia bonum est ope- » rari[5]. » Ubi est palatum, quo gustatur hoc? Fugiunt homines laborem, quasi amarum : timendo gustare, nesciunt quid amare. Bonum opus facit conscientia bona. Et quid dulcius, fratres, bona conscientia? Quæ si non est,

[1] Matth. VI, 21. — [2] Gen. III, 19. — [3] Prov. XXXI, 16. — [4] Ibid. 17. — — [5] Ibid. 18.

pungit, amara sunt omnia. Gusta ergo, gusta, et videbis quomodo sapiat, quam te delectabit, quam postea non desines, nisi totum consumas. « Gustavit quia bonum est » operari. »

XI. « Non extinguetur lucerna ejus tota nocte[1]. » « Nemo accendit lucernam, et ponit sub modio[2]. Tu il- » luminabis lucernam meam, Domine[3]. » Lucerna ejus, spes ejus. Ad illam operatur omnis homo, quiquid boni ad spem facit. Et in nocte ardet lucerna ista. Quod enim non videmus, speramus : ideo nox est. Si autem et non videmus, et non speramus : et nox est, et lucerna non ardet. Quid infelicius talibus tenebris? Ut autem non deficiamus in tenebris, et per patientiam expectemus, quod non visum speramus, tota nocte ardeat lucerna nostra. Qui enim nobis quotidie loquitur verbum, tanquam oleum infundit, ne lucerna extinguatur.

XII. « Manus suas extendit ad utilia[4]. » Quantum extendit has manus? « A mari usque ad mare, et a flumine ». usque ad terminos orbis, quo pervenit[5]. » Unde non frustra dictum est : « In dexteram et sinistram extende[6]. » Extendit manus suas, sed ad utilia. »

XIII. « Brachia quoque sua firmavit in fusum [7]. » Non ab infundendo : sed in illud instrumentum lanificii, quod vocant fusum. De fuso isto, quod Dominus donat, dicam : neque enim ista lanificia sunt a viris aliena. Audite quid sit : « Brachia sua firmavit in fusum. » Potuit dicere, in colum. Fusum dixit, forte non frustra. Quamvis possit videri, nec absurde intelligi de fuso lanificium significatum, de lanificio bonum opus, tanquam castæ mulieris et matronæ impigræ et diligentis : tamen ego, charissimi, in isto fuso, quod intelligo, non tacebo. Omnis qui vivit

[1] Prov. xxxi, 18. — [2] Matth. v, 15. — [3] Psal. xvii, 29. — [4] Prov xxxi, 19. — [5] Psal. lxxi, 8. — [6] Isai. liv, 2. — [7] Prov. xxxi, 19.

in bonis operibus in sancta Ecclesia, non neglector, sed effector præceptorum Dei, quid faciat cras, nescit; quid fecerit hodie, scit. De futuro opere timet, de præterito gaudet: et ut perseveret in bonis operibus, vigilat; ne forte negligens futurorum, perdat præteritum. In orando tamen Domino, in omni deprecatione sua, non habet firmam conscientiam de opere futuro, sed de præterito; ex eo quod fecit, non ex eo quod facturus est. Jam ergo si hoc verum esse mecum videtis, attendite in lanificio duo instrumenta ista, colum et fusum. In colo lana involuta est, quæ filo ducenda et nenda transeat in fusum. Quod in colo est involutum, est futurum: quod in fuso collectum est, jam præteritum est. Opus ergo tuum in fuso est, non in colo. In colo enim est, quod facturus es; in fuso, quod fecisti. Vide ergo si aliquid habes in fuso, ubi firmentur brachia tua. Ibi erit fortis conscientia tua, ibi securus Deo dices: Da, quia dedi; dimitte, quia dimisi; fac, quia feci. Non enim petis præmium, nisi opere gesto, non opere gerendo. Quidquid ergo operaris, totus animus ad fusum sit. Quia et quod pendet in colo, ad fusum trajiciendum est: non autem illud quod collectum est in fuso, ad colum revocandum est. Ergo vide quid agas, ut habeas in fuso, ut brachia tua firmes in fusum, ut totum coletur ad fusum, ut habeat aliquid fusum quod te consoletur, quod te confirmet, quod tibi det fiduciam deprecandi et sperandi promissa.

XIV. Et quid agam? forte dicis: quid me jubes habere in fuso? Audi quid sequitur: « Manus autem suas aperuit pauperi [1]. » Eia, non nos pudeat lanificium sanctum docere vos. Videte, si quis hâbet plenum sacculum, plenum horreum, plenam apothecam: omnia ista in colo sunt, transeant in fusum. Videte quomodo net, imo vi-

[1] Prov. XXXI, 20.

dete quomodo neiat. Dum omnes instruantur, grammatici non timeantur. « Manus autem suas aperuit pauperi, » fructum autem porrexit inopi. » Manus pauperi, fructum inopi. Est quidam pauper, manus tuas quærit : est quidam inops, fructum tuum quærit. Qui quærere non vult a te, nisi quod necessitati suæ prosit, pauper est, manus tuas quærens. Est autem alius inops, qui dicit : « Quasi nihil habentes, et omnia possidentes[1]. » Non quasi necessitati suæ vult satisfieri de dato tuo ; sed tanquam in arbore Dominica, quam plantavit et rigavit, fructum quærit. Ipsum audi de quibusdam dicentem, cum de talibus loqueretur : « Non quia quæro datum, » sed requiro fructum[2]. »

XV. « Non est sollicitus de his quæ in domo sunt vir » ejus, cum alicubi demoratur. Non est sollicitus quæ in » domo sunt, vir ejus[3] : » quia novit Dominus qui sunt ejus[4]. Quomodo sit sollicitus : « Quando quos prædestinavit » ipsos et vocavit ; et quos vocavit, ipsos et justificavit ; et » quos justificavit, ipsos et glorificavit[5] ? Si Deus pro nobis, quis contra nos[5]? Non est sollicitu vir ejus : » novit suos, noverunt eum sui. « Cum alicubi demoratur. » Ubi demoratur, nisi unde venturus est ? Demoratur ibi, quasi tardat ibi. Multi enim jam desiderant adventum ejus ; et desiderium eorum differtur, donec impleatur numerus membrorum matronæ hujus. Multi autem ad suam impietatem tarditate illius abutuntur ; et dicit malus servus : « Tardat dominus meus. Et incipit cædere conservos, et » inebriari cum malis. Veniet dominus ejus, in die qua nescit, et hora qua ignorat, et dividet eum[6]. » Ministrorum enim et præpositorum corpus est, quod dat in tempore conservis cibaria. « Dividet, inquit, eum. » Habet bonos et

[1] 2 Cor. VI, 10. — [2] Philip. IV, 17. — [3] Prov. XXXI, 21. — [4] 2 Tim. II, 19. — [5] Rom. VIII, 30, 31. — [6] Luc. XII, 45, 46.

malos, et separat malos a bonis. Et partem ejus cum hypocritis ponet. Non totum ministrum : quia sunt ibi et desiderantes adventum Domini. Sunt ibi et ex illo numero, de quo dicitur : « Beatus ille servus, quem, cum » venerit dominus, invenerit ita facientem [1]. » Ergo veniet et dividet eum.

XVI. Nunc interim demoratur alicubi : sed non est sollicitus quid agatur in domo. « Omnes enim apud eam vestiti sunt [2]. » Numquid de nuditate servorum suorum sollicitus erit, cum alicubi demoratur, habens conjugem talem [3]? Vestiti sunt, et optime. Quam optime vultis nosse? « Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis [4]. Omnes omnino apud eam vestiti sunt. » Et boni servi et mali servi vestiti sunt : sed boni servi vestiti sunt, qui Christum induerunt, non tantum in forma sacramenti, sed etiam in opere exempli, sequentes vestigia Domini sui : alii vero usque ad sacramentum, reddituri de sua veste rationem. Non cessat tamen illa mulier, non cessat illa mulier omnes vestire : ut nemo queratur, nemo dicat : Ideo non sum bene operatus, quia non sum vestitus. Videte ergo, quemadmodum induti esse debeatis. Pro vestibus nostris etiam opus faciamus. « Omnes » enim apud eam vestiti sunt. »

XVII. Quid viro suo? Quæ servos vestit, viro suo nihil operatur? « Duplicia pallia fecit viro suo [5]. » Jam acclamatis : credo quod agnoscitis quæ sunt duplicia pallia, quæ facit Ecclesia viro suo. Pallia quæ illi facit, laudes sunt : laudes fidei, laudes confessionis, laudes prædicationis. Quare duplicia? Christum laudas, Deum laudas et hominem. Dupliciter lauda, et simpliciter lauda : dupliciter, quia homo et est Deus; simpliciter, ut non sis fictus.

[1] Luc. XII, 43. — [2] Prov. XXXI, 21. — [3] Beda et Florus ad Galat. III. — [4] Galat. III, 27. — [5] Prov. XXXI, 22.

Nescio quæ mulier apud Photinum quemdam, lapidem quasi pretiosum de ornamento hujus mulieris excussum, jam vilem et abjectum, unde hæretici Photiniani appellantur, hoc elegit quasi simplex pallium facere viro suo. Non accepit ille utique a sua conjuge, vere sua, sicut scriptum est: Unius duplicia sunt pallia. Ille enim Christum solum hominem dixit. Rursus extitit nescio quæ alia detestanda mulier, quasi et ipsa texens viro pallium, texens autem pannosas fabellas. Ait enim: Christus Deus est tantum, omnino hominis nihil habens. Hoc Manichæi dicunt. Photiniani, homo tantum; Manichæi, Deus tantum. Illi nihil divinum in Domino confitentur; isti quasi totum divinum, et tamen tam falsum, ut nec saltem humanum. Si enim homo non erat, ergo mortuus non est, ergo crucifixus non est, ergo nec resurrexit. Quî ille resurgere potuit, qui mortuus non est? Ergo et dubitanti Discipulo falsas cicatrices ostendit. Procul dubio enim falsæ cicatrices illæ fuerunt, si vera vulnera non præcesserunt. Si autem vera vulnera præcesserunt, vera caro: si vera caro, vera mors, vera crux, verus homo, et totus veritas: laus abundans de colo hujus mulieris. Qui autem ista laudabiliter duplicia pallia timuerunt, mendacio duplices remanserunt. « Duplicia pallia fecit viro suo. » Prorsus duplicia pallia fecit. Confitere Deum, confitere hominem; lauda Deum in homine, lauda hominem in Deo. Texuit pretiosissimum illud pallium laudis: « In princi- » pio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus » erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum[1]. » Texuit et aliud pallium, propter conversationem inter homines quotidianam: « Verbum caro factum est, et habi- » tavit in nobis[2]. Duplicia pallia fecit viro suo. »

XVIII. « De bysso et purpura vestimenta sibi fecit[3]. »

[1] Joan. I, 1. — [2] Ibid. 14 — [3] Prov. XXXI 22.

Non enim decebat matronam tanti viri, vel nudam incedere, vel pannosam. « Fecit de bysso et purpura vestimenta sibi. » De bysso, candida confessione; de purpura, gloriosa passione. Hujus byssum, cum oramus, agnoscimus; hujus purpuram in Martyribus mane laudamus.

XIX. « Conspicuus autem fit in portis vir ejus[1]. » Ille qui alicubi demoratur, ille qui pro tali conjuge de domo sua sollicitus non est, ille quem demorantem alicubi nunc nemo videt, « Conspicuus fit in portis. » Attende quando : vide quod sequitur : « Cum sederit in concilio cum senioribus » terræ. » Nihil evidentius : lege aliam prophetiam : « Veniet ad judicium cum senioribus populi sui[2]. » In illo concilio, hoc est, in illo judicio, judicantibus secum sanctis, quibus dictum est : « Sedebitis super duodecim » sedes judicantes duodecim tribus Israël[3], » conspicuus erit. « Veniet enim Filius hominis, sicut dixit, in majes» tate sua, et omnes Angeli ejus cum eo[4]. » Ibi omnes Angeli et Archangeli cœlorum, et Angeli annuntiatores verbi Dei. Etenim et Propheta dictus est Angelus : Angelus enim nuntius est. Et, « Ecce ego mitto Angelum meum » ante faciem tuam[5], » de Joanne dictum est. Et, « Si» cut Angelum Dei excepistis me[6], » Apostolus loquitur. Ille ergo, ille, alicubi nunc demorans, de quo multi dicunt, Quando venturus est, aut quis venturus est? « Cons» picuus erit in portis, » hoc est, in aperto, in manifesto. « In portis conspicuus erit : » sed alios admittet, contra alios claudet. « Erit conspicuus in portis vir ejus, cum » sederit in concilio cum senioribus terræ. » Quod donec fiat, hæc interim faciat quod faciebat : operetur, non cesset, expectet illum futurum conspicuum in portis, non

[1] Prov. xxxi, 23. — [2] Isaï. iii, 14. — [3] Matth. xix, 28. — [4] Id. xxv, 31. — [5] Malac. iii, 1. — [6] Galat. iv, 14.

contremiscat sanctum concilium judicii Dei, cum bona conscientia veniat, gloriosa veniat : quia ipsius membra sunt, et ipsius filii sunt, qui sunt cum ejus viro judicaturi.

XX. « Sindones fecit, et vendidit[1]. » Bene quia « sindo- » nes fecit : » quare « vendidit ? » nisi quia non quæ- » rit datum, sed requirit fructum. » Venditionem enim istam primo intelligite, fratres, gratuitam. Et aliquis emit gratis ? Si gratis tollit, non emit : si emit, pretium dat, non gratis tollit. Et ubi est : « Qui sititis, venite ad aquam, » emite vobis sine argento[2] ? ». Quando emis, non argentum das; et tamen emis. Si emis, aliquid das; non tamen argentum das : te ipsum das. Sindones enim referte ad illa linea, quæ spiritalia sunt, quæ facit et prædicat ista mulier per omnes terras. Et forte vendere dicenda est : quia dixit Apostolus : « Si nos vobis spiritalia seminavi- » mus, magnum est, si carnalia vestra metamus[3] ? » Etenim ratio illa est dati et accepti : nam in omni venditione ratio dati et accepti versatur. Contristatur autem Apostolus adversus quædam fora, ubi non vendidit sindones : « Nulla, inquit, mihi Ecclesia communicavit in ratione » dati et accepti[4]. » Sed ille qui sic vendidit, non quærit datum, sed requirit fructum : ne quasi venditorem Evangelii putetis. Est quidem ille mercator. Domini sui, sed magis pretium quærit. Nam quidquid prorsus vendit; dat spiritalia : et quid quærit ? forte carnalia ? Debentur quidem et ista : sed non ipsa quærebat Apostolus, dicens : « Non enim quæro vestra, sed vos ipsos[5]. » Date ergo pretium, date vos ipsos. Neque enim et Joseph in Ægypto frumenta non vendebat : et tamen ipsos ementes, servos regios faciebat. Volentes vivere in illa fame, accipiebant

[1] Prov. XXXI, 24. — [2] Isai. LV. 1. — [3] 1 Cor. IX, 11. — [4] Philip. IV, 15. — [5] 2 Cor. XII, 14.

frumenta, et fiebant servi. Timemus nos fieri servi? Væ nobis, si non erimus illius servi[1]. Quid nobis prodest recusare talem Dominum? Et sub diabolo erimus, et famem patiemur, et potestatem veri Domini non effugiemus. Te ipsum da, et eme tibi sindonem, id est, spiritale amictorium. Sic etiam cujusdam panis pretium tu ipse es. Quid enim? Quia das te voluptati, nonne pro concupiscentia carnis, tanquam ut emas meretricem, te ipsum das pretium? Quantum est ut Deo te des, panem vivum tibi emas, qui de cœlo descendit, eodem ipso pretio quod tu ipse es? Pretium enim meretricis tantum est, quantum panis unius[2]. » Sindones fecit, et vendidit. »

XXI. « Cinctoria autem Chananæis[3]. » Cingant se, operentur, veniant, sint servi de domo ista : ut omnes vestiti, omnes pasti sint. Cinctoria enim fecit, utique ad opus : nam et ipsa opus faciens, accinxit fortiter lumbos suos. Qui sunt Chananæi? Vicinæ gentes populo Israël alienigenæ. « Aliquando qui eratis longe, facti estis prope » in sanguine Christi[4]. » Qui eratis aliquando peregrini Testamentorum, et promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo, nunc autem cives sanctorum et domestici Dei, acceptis cinctoriis operamini in domo dominica, jam facti domestici Dei ex Chananæis, unde erat et illa mulier modo in Evangelio recitata. Chananæa erat, ad mensam filiorum accedere non audebat, sed tanquam canis micas requirebat. Vide quemadmodum se præcinxerit ad opus. Præcinctorium ejus, fides : hoc laudat ille. « O mulier magna est fides tua[5]. »

XXII. Cætera videamus. « Fortitudine et decore induta » est[6]. Decore, » tanquam bysso ; fortitudine, tanquam purpura. Quia enim fortis, ideo in passione sanguinea.

[1] Gen. XLV. — [2] Prov. VI, 26. — [3] Id. XXXI, 24. — [4] Ephes. II, 13. — [5] Matth. XV, 28. — [6] Prov. XXXI, 25.

« Et lætata est in diebus novissimis. Lætata est : » hic ergo diu tribulata. Nam unde haberet purpurea vestimenta sine tribulatione?

XXIII. « Os suum aperuit attente[1]. » Præstet nobis in illa constitutis, ipsam laudantibus, illi cohærentibus, cum illa et in illa virum ejus expectantibus, ut et nos aperiamus attente os nostrum; non temere, sed caute, attente, sollicite. Cum timore et tremore multo fui apud vos[2], Apostolus dixit : tanquam dicens : « Os meum aperui » attente. Os nostrum patet ad vos, o Corinthii[3]. Os » suum aperuit attente. Et ordinem posuit linguæ suæ : » laudans creaturam tanquam creaturam, Creatorem tanquam Creatorem, Angelos tanquam Angelos, cœlestia tanquam cœlestia, terrestria tanquam terrestria, homines tanquam homines, pecora tanquam pecora. Nihil perturbatum, nihil inordinatum. Non accipiens in vanum nomen Domini Dei sui, non substantiam creaturæ sentiens de Creatore : ita ordinate totum loquens, ut non præponat inferiora potioribus, nec subdat potiora inferioribus. « Disposuit ordinem linguæ suæ. » Nihil pulchrius hoc ordine. Unde et ipsa dicit : « Ordinate in me charitatem[4]. » Nolite præpostere agere, nolite perturbare et confundere quæ Deus ordinavit. Ordinate in me charitatem. Amate me tanquam me, amate Deum tanquam Deum : ne Deum offendatis propter me, nec me offendatis propter alium quemlibet, nec alium quemlibet propter me. Ordinate in me charitatem. Beata filia ejus in hoc ordine constituta, cujus inter cæteras celebramus hodie passionem, paulo ante audivimus confessionem, ordinans linguam suam, Honorem, inquit, Cæsari quasi Cæsari, timorem autem

[1] Prov. XXXI, 26. — [2] 1 Cor. II, 3. — [3] 2 Cor. VI, 11. — [4] Cant. II, 4.

Deo. « Os suum aperuit attente, et ordinem posuit lin-
» guæ suæ. »

XXIV. « Severæ conversationes domorum ejus [1]. Se-
» veræ, » fortes, districtæ : non est ubi diffluatur, non amat dissolutionem. « Cibos autem pigros non comedit. » Merito tantum acquisivit.

XXV. Hic ergo ista laboriosa, vigilans, sollicita, severe castigans domum suam, surgens de noctibus, intuens lucernam ne extinguatur, in tribulatione fortis, nondum receptis promissis pavens, brachia sua in fusum confirmans, non pigrum panem manducans : sed post labores istos quasi paupertatis et necessitatis sæcularis, quid erit, quia in diebus novissimis lætata est? Quid erit, audire vultis? Audite propter quam spem ardeat lucerna nostra tota nocte, nunc audite. « Surrexerunt filii ejus, et di-
» tati sunt [2]. » Modo in paupertate vivimus, in paupertate vigilamus ; et cum morimur, in paupertate dormimus : sed surgemus et ditabimur. Tunc ditabuntur filii ejus. « Surrexerunt filii ejus, et ditati sunt. » Compara nunc quaslibet divitias terræ hujus, obnoxias furibus et tineis. Quid te jactas? Quia infirmus es, ideo sunt tibi multa necessaria. Opus est multum vestiaris, quia frigus pati non potes : jumentis utaris, quia pedibus ambulare non potes. Ista fulcimenta sunt infirmitatis, non ornamenta potestatis. Quæ illæ divitiæ sunt Angelorum? Unam vestem habent lucis : nunquam teritur, nunquam sordidatur. Illæ sunt veræ divitiæ, ubi nulla erit inopia, nulla erit indigentia. Quid modo quæris hoc, antequam surgas? Si filius es mulieris hujus, attende quando tibi divitiæ promittantur. « Surrexerunt filii ejus, et ditati
» sunt. » Para te resurrectionis divitias accipere. Noli has

[1] Prov. xxxi, 27. — [2] Ibid. 28.

amare, ut merearis ad illas venire. « Surrexerunt filii ejus, » et ditati sunt. »

XXVI. « Et vir ejus laudavit eam [1]. » Nos eam laudabimus, sed non de nostro. Ipse vir ejus laudavit eam. Quando surrexerunt filii ejus, et ditati sunt; attendit eam, et inspexit eam, et laudavit eam. Quis nolit audire quomodo laudaverit? Si tam jucunde audistis, cum laudaretur a nobis; quomodo audiremus, si possemus audire sicut eam laudavit vir ejus? Laudavit eam in resurrectione: cum resurrexerimus, audiemus. An et modo non tacuit laudem ipsius? Hæc est ipsa laus, ipsa sequetur [2]. Audiamus, audiamus quemadmodum eam laudaverit vir ejus, videns eam jam cum tanta beatitudine filiorum, divitum in resurrectione mortuorum.

XXVII. « Multæ, inquit, filiæ fecerunt potentiam [3]. » Laudes sunt, quibus eam laudat vir ejus. « Multæ filiæ » fecerunt potentiam. » Quæ filiæ, quibus hæc comparatur? Et non comparatur. « Multæ filiæ fecerunt poten» tiam : tu autem superasti. » Attendite, rogo vos : jam in fine lectionis sumus. Metuo enim ne ibi vos habeam fatigatos, ubi maxime exigo intentos. Audiamus laudes illius. « Multæ filiæ fecerunt potentiam; tu autem supe» rasti et superposuisti omnes. » Tu, inquit, omnes superasti, tu super omnes posuisti. Quæ sunt ergo aliæ filiæ quæ fecerunt potentiam, quas ista superavit, et super quas ista superposuit? Aut quam potentiam fecerunt; aut unde ista superavit? Sunt enim malæ filiæ, quæ sunt hæreses. Quare filiæ? Quia et illæ ex ista natæ sunt. Sed filiæ malæ, filiæ non similitudine morum, sed similitudine sacramentorum. Habent et ipsæ sacramenta nostra, habent Scripturas nostras, habent Amen et Alleluia nostrum,

[1] Prov. XXXI, 28. — [2] Cod. Cass. VII, fol. 380 : « Ipsa sequitur, audiamus; ita vivatis in illa, et cum illa audiamus, etc. » — [3] Prov. XXXI, 29

habent pleræque Symbolum nostrum, habent multæ Baptismum nostrum : ideo filiæ. Sed huic mulieri, vultis nosse, quid alibi dictum sit, in Canticis canticorum? « Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio » filiarum [1]. » Mirum dictum, easdem et spinas dixit et filias. Et illæ spinæ faciunt potentiam? faciunt plane. Non videtis quemadmodum et ipsæ hæreses orent, jejunent, dent eleemosynas, laudent Christum? Possum dicere, esse ibi pseudo-prophetas, de quibus dictum est : « Faciunt » signa et prodigia multa, ut fallant, si fieri potest, etiam » electos [2]. » Ecce prædixi vobis. Faciunt potentiam et spinæ : de qua potentia dicitur : « Nonne in nomine tuo » manducavimus et bibimus, et in nomine tuo virtutes » multas fecimus [3] ? » Manducavimus et bibimus [4], non de quocumque cibo diceret : nostis de quo dicere potuit, vel potu. Et virtutes multas fecimus. Faciunt potentiam multæ filiæ, non negamus : et spinæ florem habent, sed fructum non habent. Hæc autem cui dixit, « Tu autem » superasti et superposuisti omnes, » unde superavit, nisi quia non solum florem, sed et fructum habet?

XXVIII. Quem fructum habet? Unde superavit? Dicatur mihi. « Supereminentem, inquit, viam vobis demons- » tro [5]. » Quam supereminentem viam? Quia inde ista superavit, inde ista superposuit omnes. « Si linguis ho- » minum loquar et Angelorum, charitatem autem non ha- » beam, factus sum æramentum sonans, aut cymbalum » tinniens [6]. » Loquitur linguis, ad potentiam illam flores pertinent. « Si sciam omnia sacramenta et omnem scientiam, » et habeam omnem prophetiam et omnem fidem, ita ut » montes transferam, (quanta potentia!) charitatem autem » non habeam, nihil sum. » Audi adhuc alias potentias, ad

[1] Cant. II, 2. — [2] Matth. XXIV, 24. — [3] Id. VII, 22. — [4] Luc. XIII, 26. — [5] I Cor. XII, 31. — [6] Id. XIII, 1.

florem pertinentes, non ad fructum. « Si distribuero omnia mea pauperibus, et tradidero corpus meum ut ardeam, » charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest[1]. » Hanc habet ista supereminentem viam, unde illi dixit, « Multæ filiæ fecerunt potentias. » Multæ locutæ sunt linguis, scierunt omnia sacramenta, fecerunt virtutes multas, dæmonia excluserunt, res suas pauperibus distribuerunt, corpora sua ignibus tradiderunt. Infra te sunt, quia charitatem non habuerunt. « Tu autem superasti et » superposuisti omnes : » non solum flore, sed et fructu gravida, fructu abundans. Vide ipsum botrum, unde incipiat. Cum enumeraret opera carnis : « Fornicationes, » inquit, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidiæ, comessationes, ebrietates ; et his similia, quæ prædico vobis, sicut » prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non » possidebunt[2]. » Enumeratis omnibus spinis in ignem mittentis : « Fructus autem spiritus est, inquit, charitas. » Et ab hoc capite, ab hac tanquam radice cætera contexuntur : « Gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia[3]. » Unde iste botrus pulcher? Quia pendet a charitate. « Multæ filiæ fecerunt » potentiam : tu autem superasti et superposuisti omnes. »

XXIX. In illis quid remansit? « Falsæ gratiæ, et vana » species mulieris[4]. Quia si charitatem non habeo, factus sum æramentum sonans, et cymbalum tinniens : nihil » sum, nihil mihi prodest. Falsæ sunt ergo gratiæ, et » vana species mulieris. Mulier enim sapiens benedicitur. » Ista quæ quæsivit quid intelligeret, quæ intellectum custodivit, ista sapiens, ista benedicitur : non illæ falsæ spe-

[1] 1 Cor. XIII, 2. 3. — [2] Galat. v, 19-21. — [3] Ibid. 22. — [4] Prov. XXXI, 30.

cies, non illa vana gratia. Sapiens mulier benedicitur. « Timorem autem Domini ipsa collaudat. » Ipsa quæ benedicitur, collaudat aliquid unde benedicatur, quia sapiens est. Quid collaudat? Timorem Domini, quo perducta est ad sapientiam. « Initium enim sapientiæ, timor Do» mini[1] : Timorem autem Domini ipsa collaudat. » Laboriosa tot noctibus, inter tot scandala patiens, provida ad expectandum, fortis ad tolerandum, constans ad perseverandum; laboribus finitis, « Date illi de fructibus ma» nuum suarum[2]. » Quid, date? « Venite benedicti Pa» tris mei[3]. Date illi de fructibus manuum ejus. » Quid, date? « Percipite regnum quod vobis paratum est ab ori» gine mundi. » Ecce quid « date. » De quibus « fructi» bus manuum ejus? » Esurivi enim, et dedistis mihi » manducare[4]. Date illi de fructibus manuum ejus. »

XXX. Et quod illi deinde negotium erit, finitis laboribus? « Et laudetur in portis vir ejus. » Ipse erit portus laborum nostrorum, videre Deum, et laudare Deum. Non ibi dicetur : Surge, labora, vesti servos, vesti te ipsam, ornare purpura, da escas famulis, attende ne lucerna extinguatur, sollicita esto, surge de noctibus, aperi pauperi manum, trajice de colo in fusum. Non erunt opera necessitatis, ubi nulla necessitas. Non erunt opera misericordiæ, ubi nulla miseria. Non frangis panem pauperi, ubi nemo mendicat. Non suscipis peregrinum, ubi omnes in patria sua vivunt. Non visitas ægrum, ubi omnes perpetuo sani sunt. Non vestis nudum, ubi omnes æterna luce vestiti sunt. Non sepelis mortuum, ubi omnes sine termino vivunt. Nec tamen ista non agens, nihil agis : videbis enim quem desiderasti, et sine defectu laudabis.

[1] Psal. cx, 10. — [2] Prov. xxxi, 31. Cod. Cass. vii, fol. 380 : « Date illi de fructibus manuum suarum. Facit, digna est recipere. Date illi de fructibus manuum suarum, quid, date? » — [3] Matth. xxv, 34. — [4] Ibid. 35.

Istum accipies fructum. Tunc erit una illa quam petisti : « Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in » domo Domini per omnes dies vitæ meæ[1]. » Et quid ibi facies? « Ut contempler delectationem Domini. Et laude» tur in portis vir ejus. Beati qui habitant in domo tua, in » sæcula sæculorum laudabunt te[2]. »

SERMO XXXVIII[3].

De verbis Ecclesiastici II : *Fili, accedens ad servitutem Dei, etc.* Et de verbis Psalmi XXXVIII : *Quanquam in imagine ambulat homo, etc.* De continentia et sustinentia.

I. Duo sunt, quæ in hac vita veluti laboriosa nobis præcipiuntur, continere et sustinere. Jubemur enim continere ab his quæ in hoc mundo dicuntur bona, et sustinere ea quæ in hoc mundo abundant mala. Illa continentia, ista sustinentia vocatur. Duæ virtutes quæ mundant animam, et capacem faciunt Divinitatis. In frenandis libidinibus et coërcendis voluptatibus, ne seducat quod male blanditur, et enervet quod prosperum dicitur, continentia nobis opus est : non credere felicitati terrenæ, et usque ad finem quærere felicitatem, quæ non habet finem. Ut autem est continentiæ, felicitati mundi non credere : ita sustinentiæ est, infelicitati mundi non cedere. Sive ergo in affluentia rerum simus, sive in angustia, expectandus est Dominus ; qui et quod vere bonum et suave est det, et quod vere malum est avertat a nobis.

[1] Psal. XXVI, 4. — [2] Id. LXXXIII, 5. — [3] Alias de Tempore 245.

II. Bona Dei quæ promittit justis, in fine servantur : et mala quæ minatur impiis, in fine servantur. Bona et mala quæ versantur et miscentur in sæculo, nec boni soli habent, nec soli mali. Quidquid boni in hoc mundo dixeris, habent boni, habent et mali : veluti salutem ipsam corporis, et boni habent et mali. Divitias et apud bonos invenies, et apud malos. Successum filiorum, et bonorum et malorum donum videmus esse commune. Vitam longam diu vivunt boni quidam, diu vivunt et mali quidam. Et quæcumque alia numerare volueris in hoc sæculo bona, permixte invenis apud bonos et malos. Rursum quæcumque aspera, quæcumque tristia, et boni patiuntur et mali, famem, morbos, dolores, et damna, oppressiones, orbitates : communis hæc est omnium materies lacrymarum. Facile est ergo hoc videre, et bona sæculi apud bonos et malos esse, et mala sæculi bonos malosque perferre. Et ideo quorumdam pedes in via Dei titubant, et exorbitare conantur. Multi enim deviant et exorbitant, cum instituerint et proposuerint animo, propterea servire Deo, ut bonis terrenis abundent, et malis careant, eaque devitent. Cum enim sibi hoc proposuerint, et hanc mercedem constituerint pietatis et religionis suæ; quando viderint se laborare, et florere iniquos, quasi perdiderint mercedem, quasi eos fefellerit qui vocavit, quasi frustra opus indixerit qui in mercede decepit, renuntiant Deo. Et quo se miseri convertunt, avertentes se ab illo a quo facti sunt, et inhærentes illis quæ facta sunt? Cum cœperit perire quod factum est, ubi erit amator temporis, qui perdidit æternitatem?

III. Proinde propter illa bona, quæ non dabit Deus nisi bonis, et propter illa mala, quæ non inferentur nisi malis, quia in fine apparebunt utraque, credi sibi vult Deus. Quæ enim merces fidei, aut quod omnino vel nomen fidei, si

modo vis videre quod teneas? Non debes ergo videre, quod credas; sed credere, quod videas : credere quandiu non vides, ne cum videris erubescas. Ergo credamus, dum tempus est fidei, antequam sit tempus speciei. Si enim dicit Apostolus : « Quandiu sumus in corpore, peregrina» mur a Domino : per fidem enim ambulamus[1]. » Ergo per per fidem ambulamus, quandiu credimus quod non videmus : tenebimus autem speciem, cum viderimus facie ad faciem, sicuti est. Tempus fidei, et tempus speciei Joannes etiam apostolus in Epistola sua distinguit, dicens : « Dilectissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit » quid erimus. » Hoc tempus est fidei : videte tempus speciei. « Scimus, inquit, quoniam cum apparuerit, si» miles ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[2]. »

IV. Laboriosum est fidei tempus : quis negat? Laboriosum est, sed hoc est opus cujus illa merces est. Noli piger esse in opere, cujus mercedem desideras. Si quem enim et tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mercedem numerares, quam in opere exerceres. Diceres ei : Fac, et accipe : non tibi diceret : Da, et facio. Sic ergo et Deus. Tu non fallis mercenarium tuum timens Deum ; te ipse Deus fallet, qui jubet ne fallas mercenarium? Tamen tu quod promiseris potes et non dare ; et si non est in corde tuo dolus falsitatis, est tamen in fragilitate humana inopia difficultatis. Quid de Deo timeamus, qui nec fallere potest, quia veritas est, et abundat omnibus, quia fecit omnia?

V. Credamus ergo Deo, fratres. Hoc est primum præceptum, hoc est initium religionis et vitæ nostræ, fixum habere cor in fide, et figendo cor in fide vivere bene, abstinere ab omnibus seductoriis, sustinere mala temporalia : et quandiu illa blandiuntur et illa minantur, ad-

[1] 2 Cor. v, 6. — [2] 1 Joan. III, 2.

versum utrumque inconcussum habere cor, ne in illa defluas, ne in illa frangaris. Habendo ergo continentiam, habendo etiam sustinentiam, cum bona temporalia transierint, et mala quæ inferantur non erunt; habebis omne bonum, habebis nullum malum. Ideo in lectione quid nobis dictum est? « Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in » justitia et timore, et præpara animam tuam ad tenta» tionem. Deprime cor tuum, et sustine; ut crescat in » novissimis vita tua[1]. » Non ut modo, sed ut in novissimis vita tua crescat: « Ut crescat in novissimis vita tua. » Quantum, putamus, crescit? Ut fiat æterna. Modo enim vita humana, quandiu producitur et videtur produci, decrescit potius quam crescit. Attendite et videte, ratiocinamini et videte quia decrescit. Natus est homo : verbi gratia, constituit illi Deus vitæ suæ septuaginta annos: Accedit illi vita, dicimus, crescendo. Accedit, an decedit? Ecce de septuaginta annis vixit sexaginta, remanserunt decem : diminutum est quod erat propositum; et quanto plus vivit, tanto minus illi restat. Ideoque vivendo hic decrescit vita, non crescit. Tene quod tibi promisit Deus, « Ut crescat in novissimis vita tua. »

VI. Deinde sequitur quod lectum non est : « Omne » quod tibi applicitum fuerit accipe, et in dolore sustine, » et in humilitate tua patientiam habe. Quoniam in igne » probatur aurum et argentum, homines vero acceptabi» les in camino humiliationis[2]. » Durum videtur, defecisti. Nonne illud quod non deficit perdidisti? Multi multa patiuntur propter pecuniam perituram, et tu non vis pati propter vitam mansuram? Sic recusas laborare pro Dei promissis, quasi non labores pro cupiditatibus tuis. Quanta patiuntur pro sua iniquitate latrones, quanta patiuntur pro suis sceleribus perditi, pro sua nequitia luxu-

[1] Eccli II, 1-3. — [2] Ibid. 4, 5.

riosi, pro sua avaritia negotiatores mare transmeantes, ventis tempestatibusque corpus et animam committentes, sua relinquentes, ad ignota currentes? Judex si pronuntiat exilium, pœna est : avaritia jubet exilium, et lætitia est? Quid ergo magnum tibi imperat sapientia, quod non posset imperare avaritia? Et tamen cum imperat avaritia, facis. Et cum feceris quod imperat avaritia, quid habebis? Plenam domum auro et argento. Non legisti : « Quanquam in imagine ambulat homo, tamen vane conturbatur; thesaurizat, et nescit cui ea colligat[1]? » Quare ergo cantasti et dixisti Deo : « Auribus percipe lacrymas meas[2]? » Quare tu non percipis auribus verba ejus, a quo vis percipi lacrymas tuas? Si accusaveris avaritiam tuam, invitabit ad sapientiam suam. Sed cum susceperis jugum sapientiæ, laboriosa erit? Laboriosa plane : sed vide quo fine, qua mercede. Numquid quæ per sapientiam colligis, nescis cui colligas ea? Tibi colligis. Expergiscere, evigila, habeto cor formicæ[3]. Æstatis tempus est, collige quod tibi ad hyemem prosit. Quando tibi bene est, tunc disce unde sustenteris quando tibi male est. Bene tibi, æstas est : noli esse piger, collige grana de area Dominica, verba Dei de Ecclesia Dei, et reconde intus in corde. Nunc tibi quidem bene est : veniet et quando sit male. Omni homini veniet tribulatio : etsi omnia terrena sunt ei, certe cum cœperit mori, per tribulationem transit ad aliam vitam. Quis enim est qui dicat : Bene mihi erit, et non moriar?

VII. Quamvis, si amas vitam, et mortem times, ipse timor mortis, hyems quotidiana est. Et tunc maxime pungit timor mortis, quando nobis bene est. Nam quando male est nobis, non timemus mortem. Quando nobis bene

[1] Psal. XXXVIII, 7. — [2] Ibid 13. — [3] Prov. VI, 6

est, tunc magis timemus mortem. Ideo ille dives, quem delectabant multum divitiæ suæ, (habebat enim magnas divitias et magnas possessiones;) credo quod interpellabatur timore mortis, et inter delicias contabescebat. Cogitabat enim se illa bona relicturum : congregaverat, et nesciebat cui : et aliquid cupiebat æternum, et venit ad Dominum, et ait illi : « Magister bone, quid boni faciam, » ut vitam æternam consequar [1]? » Bene est mihi, sed labitur quod teneo : bene est mihi, sed subito non erit quod habeo : dic mihi unde habeam quod semper erit : dic mihi quomodo perveniam ad id quod non perdam. Et Dominus illi : « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. » Quæsivit, quæ mandata. Audivit. Respondit se a sua juventute omnia servasse. Ait illi Dominus consiliarius vitæ æternæ : « Unum tibi deest; si vis perfectus esse, » vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et » habebis thesaurum in cœlo. » Non enim dixit : Perde : sed « Vende et veni, sequere me. » Ille qui delectabatur divitiis suis, et propterea quærebat a Domino quid boni faceret, ut vitam æternam consequeretur, quia a deliciis ad delicias migrare cupiebat, et has quibus delectabatur relinquere formidabat, abscessit tristis ad thesauros suos terrenos. Noluit credere Domino quia potest servare in cœlo, quod periturum est in terra. Noluit esse verus amator thesauri sui. Male tenendo, perdidit : multum diligendo, amisit. Nam si bene illum diligeret, in cœlum migraret, quo ipse postea sequeretur. Domum illi Deus ostendit ubi migraret, non locum ubi perderet : secutus enim ait : « Ubi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit et » cor tuum [2]. »

VIII. Sed videre volunt homines divitias suas? Fac quod in terra thesaurizent, numquid non timent videri

[1] Matth. XIX, 16, etc. — [2] Id. VI, 21.

divitias suas? Effodiunt et obstruunt et cooperiunt eas : et cum obstruxerint et cooperuerint, numquid vident quod habent? Nec ipse videt : optat ut lateat, timet ne pateat. Esse vult dives in opinione, non in veritate. Quasi sufficit habere in conscientia, quod servat in terra? O quanto major tibi et melior conscientia erit, si servaveris in cœlo! Hic cum obrueris in terra, times ne sciat servus tuus et auferat, et fugiat; hic times ne auferat tibi servus tuus; ibi non times, quia bene tibi servat Dominus tuus. Sed habeo, inquis, servum fidelem, qui et noverit, et non prodat, et non tollat. Compara illum Domino tuo. Si fidelem servum invenisti, Dominus tuus quando te fefellit? Etsi non potest servus tuus tollere, potest tamen perdere : Dominus tuus nec tollere nec perdere potest, nec perire permittit. Servat tibi, manet tibi, liberat te, manentem te facit; nec perdet te, nec perdet quod ei commendaveris. Veni, inquit, accipe quod apud me posuisti. Absit. Non hoc tibi dicit Deus. Ego, inquit tibi, qui te prohibui fœnerare, fœneratus sum a te. Volebas enim fœnore crescere, et dabas homini ut tibi plus redderet, quando accipiebat gaudens, et quando reddebat plorans. Hoc volebas, et ego prohibebam : dixi enim : « Qui pecu- » niam suam non dedit ad usuram[1]. » Prohibebam te a fœnore : jubeo tibi fœnus, me fœnera. Hoc tibi dicit Dominus tuus : Pauca vis dare, et plura accipere : relinque hominem, qui plangit, quando exigis : me inveni, qui gaudeo, quando reddo. Ecce adsum : da, et sume; tempore redditionis reddam tibi. Et quid reddam? Pauca dedisti, plura sume : terrena dedisti, cœlestia sume : temporalia dedisti, æterna sume : mea dedisti, me ipsum sume. Quid enim dedisti, nisi ex eo quod a me accepisti? Quod dederis non reddo, qui unde dares dedi? qui te ipsum

[1] Psal. XIV, 1.

qui dares dedi; qui tibi Christum cui dares dedi, qui tibi diceret : « Quando uni ex minimis meis fecisti, mihi fe- » cisti[1]. » Ecce cui das, pascit et esurit propter te : donat et eget. Quando donat, vis accipere : quando eget, non vis dare. Eget Christus, quando eget pauper : qui omnibus suis vitam æternam paratus est dare, in unoquoque paupere temporaliter dignatus est accipere.

IX. Et consilium dat quo migres : dedit enim consilium quo migrare debeas. Migra de terra in cœlum, ne perdas. Quam multi enim quod servabant perdiderunt, et nec sic correcti in cœlo ponere didicerunt. Si forte tibi aliquis diceret : Migra divitias tuas ab Occidente in Orientem, si non vis ut pereant; æstuares, laborares, satageres, attenderes quanta essent quæ haberes, videres te multiplicitate rerum tuarum facile in longinqua migrare non posse : et forte fleres, quia ire cogereris, et quomodo tecum tolleres quod collegeras non invenires. In longinquiora te migrare jussit, qui non ait: Migra ab Occidente in Orientem; sed, Migra de terra in cœlum. Æstuas, quasi difficultatem majorem tibi videris pati, et dicis tibi : Si non inveniebam jumenta et naves, quibus ab Occidente migrarem ad Orientem, quomodo inveniam scalas, quibus a terra migrem in cœlum[2]? Noli, inquit tibi Deus, laborare, noli laborare : qui te divitem feci, qui tibi quod dares dedi, laturarios tibi pauperes feci. Si, verbi gratia, invenires aliquem inopem de trans mare, aut quo ire velles, invenires inde civem aliquem necessitatem patientem, diceres tibi : Civis iste inde est quo ego volo ire : eget hic, do illi quod ibi mihi reddat. Ecce eget hic pauper, civis est regni cœlorum : quid dubitas facere trajectitium[2]? Si enim dant qui hoc faciunt, ut plura accipiant, cum ad ea loca venerint, unde est ille qui accepit; faciamus et nos.

[1] Matth. xxv, 40. — [2] Vide supra Serm. xviii, n. 4.

X. Hoc fit, si credamus, si fidem excitemus. Nam vane conturbamur. Quare vane conturbamur? Quia dormiente Christo in navi, pene naufragaverunt Discipuli. Dormiebat Jesus, et turbabantur Discipuli[1]. Venti sæviebant, fluctus excitabantur, navis mergebatur. Quare? Quia Jesus dormiebat. Sic et tu, quando tempestates tentationum sæviunt in isto sæculo, turbatur cor tuum, tanquam navis tua. Quare, nisi quia dormit fides tua? Sic enim Paulus apostolus dicit, quia habitat Christus per fidem in cordibus nostris[2]. Excita ergo Christum in corde tuo, vigilet fides tua, tranquilletur conscientia tua, et liberatur navis tua. Senti, quoniam qui promisit, verax est. Nondum ostendit; quia nondum est tempus ut ostendat. Multa jam tamen ostendit: Christum suum promisit, et dedit: resurrectionem ejus promisit, et dedit: Evangelium suum promisit, et dedit: Ecclesiam suam toto orbe diffundendam promisit, et dedit: tribulationes ipsas et aggeres calamitatum in rebus humanis prædixit, et ostendit. Quanta sunt quæ restant? Implentur quæ promissa sunt, implentur quæ prædicta sunt: et titubas ne non veniat quod restat? Tunc timere deberes, si quod prædictum est non videres. Bella sunt, fames sunt, contritiones sunt. Regnum super regnum est, terræ motus sunt, calamitatum sunt exaggerationes, abundantia scandalorum, frigus charitatis, copia iniquitatis. Hæc omnia lege, prædicta sunt. Lege, vide, quia omnia quæ vides prædicta sunt: et crede te visurum esse quod nondum venit, numerans quanta venerunt. Tu autem videndo Deum ostendere quæ prædixit, non credis daturum esse quod promisit? Ibi credere debes, ubi turbari cœpisti.

XI. Si finis murdi est, migrandum est de mundo, non amandus est mundus. Ecce turbatur mundus, et amatur

[1] Matth. VIII, 24. — [2] Ephes. III, 17.

mundus. Quid si tranquillus esset mundus? Formoso quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores ejus quomodo colligeres, qui ab spinis non revocas manum? Non vis relinquere mundum, relinquit te mundus, et sequeris mundum. Cor ergo mundemus, charissimi: et non perdamus sustinentiam; sed percipiamus sapientiam, et teneamus continentiam. Transit labor, venit requies: transeunt falsa deliciosa, et venit bonum quod concupivit anima fidelis, cui inardescit et suspirat omnis peregrinus in sæculo: patria bona, patria cœlestis, patria contemplationis Angelorum, patria ubi nullus civis moritur, quo nullus hostis admittitur; patria ubi habeas sempiternum Deum amicum, ubi nullum timeas inimicum.

SERMO XXXIX[1].

De eo quod scriptum est Ecclesiastici v: *Ne tardes converti ad Deum, neque differas de die in diem.* Et de verbis Apostoli 1 Tim. vi: *Nihil intulimus in hunc mundum, etc.*

I. Audivimus, fratres, per Prophetam dicentem Dominum: « Ne tardes converti ad Deum, neque differas de » die in diem. Subito enim veniet ira ejus, et in tempore » vindictæ disperdet te[2]. » Promisit tibi, quoniam quo die conversus fueris, obliviscitur mala tua præterita: sed numquid vitam crastini diei promisit tibi? An forte non tibi illam promisit Deus, et promisit illam tibi mathematicus, ut damnet et te, et illum Deus? Diem mortis incertum salubriter constituit Deus: diem ultimum suum

[1] Alias 13 ex Homiliis 50. — [2] Eccli. v, 8, 9.

quisque salubriter cogitet. Misericordia Dei est, quia nescit homo quando moriatur. Latet ultimus dies, ut observentur omnes dies.

II. Sed tenet mundus, illecebræ circumquaque blandiuntur; delectat pecuniæ magnitudo, delectat honoris fulgor, delectat potentiæ terror : delectant ista; sed audiatur Apostolus : « Nihil intulimus in hunc mundum; » sed nec auferre quid possumus [1]. » Honor te debet quærere, non tu ipsum. Debes enim in loco humiliori discumbere, ut qui te invitavit, faciat te ad honoratiorem locum ascendere [2]. Si autem noluerit, ubi recumbis, manduca : quia nihil intulisti in hunc mundum. Parum est tibi, quia de alieno manducas? Discumbe ubicumque, et manduca. Dicturus es, De meo. Audi Apostolum : « Nihil intulimus » in hunc mundum. » Ad mundum venisti, plenam mensam invenisti. « Sed Domini est terra et plenitudo ejus [3]. »

III. « Nam qui volunt, inquit, divites fieri. » Non dixit : Qui divites sunt : sed, « Qui volunt divites fieri : » cupiditates accusavit, non facultates. « Qui volunt divites » fieri, incidunt in tentationem et desideria multa stulta » et noxia, quæ mergunt homines in interitum et perdi- » tionem [4]. » Pecunia delectat, ista non times? Bona res est pecunia, bona res est magna pecunia. « Incidunt in ten- » tationem : » Non times? « In desideria multa incidunt » stulta et noxia : » Non times? Desideria quo ducunt, time. Quid est, quo ducunt? « Quæ mergunt, inquit, homines in » interitum et perditionem. » Et adhuc surdus es? Interitum et perditionem non times? Sic Deus tonat, et stertis?

IV. Cæterum his qui jam divites sunt, adhuc consilium dedit Apostolus : « Præcipe, inquit, divitibus hujus mundi » non superbe sapere [5]. » Vermis divitiarum superbia est.

[1] I Tim. VI, 7. — [2] Luc. XIV, 10. — [3] Psal. XXIII, 1. — [4] I Tim. VI, 9. — [5] Eccli. V, 17.

Difficile est ut non sit superbus, qui dives est. Tolle superbiam, divitiæ non nocebunt. Sed attende quid inde facere debeas, ne vacet apud te quod largitus est Deus. « Non superbe sapere : » Istud vitium tolle. « Neque sperare in incerto divitiarum : » Tolle et hoc vitium. Cum abstuleris ista, exerce opera bona. Quæ? Audi : « Divites » sint, inquit, in operibus bonis. Non sperent in incerto » divitiarum [1]. » Sed ubi sperent? « In Deo vivo, qui præ» stat nobis omnia abundanter ad fruendum. » Mundum præstat Deus pauperi, præstat et diviti. Numquid quia dives est, duos ventres impleturus est? Attendite, et videte quoniam de datis Dei pauperes saturati dormiunt. Qui pascit vos, pascit et illos per vos.

V. Ergo non ametur pecunia : sed si jam habetur, hoc inde fiat. Divites estote, qui illam habetis. Sed ubi divites? « In operibus bonis. Facile, inquit, tribuant, com» municent [2]. » Hic jam avaritia contrahit se; quando audit : « Facile tribuant, communicent : » veluti aqua frigida perfunditur, rigescit, stringit sinum, et dicit : Non perdo labores meos. Infelix, perdere non vis labores tuos? Ecce morieris, et qui nihil huc attulisti, nihil hinc potes auferre : cum nihil abstuleris, nonne perdidisti omnes labores tuos? Audi ergo consilium Dei. Non terrearis, quia dixit : « Facile tribuant, communicent. » Audi quod sequitur. Expecta, noli contra me claudere ostium, nec aditum cordis tui; expecta. Vis nosse, « Facile tribuant, » communicent, » quia non perdes, et hoc solum non perdes? « Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum » in futurum, ut apprehendant veram vitam [2]. » Ista ergo quæ te delectat, falsa vita est : quasi in somnis hic vivis. Si quasi in somnis hic vivis, evigilaturus es quando morieris, et sic nihil habes invenire in manibus tuis. Quo-

[1] Eccli. v, 18. — [2] Ibid. 19.

modo si mendicus dormiat, et in somnis illi veniat hæreditas, nihil illo felicius antequam surgat. Videt se in somnis tractare manibus vestes egregias, pretiosa vasa aurea et argentea, intrare in amœnissima et amplissima prædia, obsequi sibi magnas familias : evigilat, et plorat. Et quomodo vigilans accusat hominem qui illum expoliavit, sic ille accusat qui illum excitavit. Apertissime hinc locutus est Psalmus : « Dormierunt, inquit, somnum » suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in ma- » nibus suis, postea quam finierunt somnum suum [1]. »

VI. Quia ergo nihil attulisti, nihil hinc ablaturus es. Mitte sursum quod invenisti, et non perditurus es. Da Christo ; Christus enim hic voluit accipere. Da Christo, et non perdis. Non perdis, si commendas servo tuo ; et perdis, si commendas Domino tuo? Non perdis, si commendas servo tuo quod acquisisti ; et perdes, si commendes Domino tuo quod accepisti ab ipso Domino tuo? Egere hic voluit Christus, sed propter nos. Omnes pauperes, quos videtis, potuit illos Christus pascere, quomodo per corvum Eliam pavit [2] : tamen et ipsi Eliæ subtraxit corvum, ut a vidua pasceretur non Eliæ præstitit, sed viduæ. Quando ergo Deus pauperes facit, quia ipse non vult ut ipsi habeant ; quando facit pauperes, probat divites. Sic enim scriptum est : « Pauper et dives occurrerunt sibi [3]. » Ubi sibi occurrerunt? In hac vita. Natus est ille, natus est et ille : invenerunt se, occurrerunt sibi. Et quis fecit illos ambos? Dominus. Divitem, unde pauperem adjuvaret ; pauperem, unde divitem probaret. Pro viribus suis quisque faciat : non sic faciat, ut ipse patiatur angustias. Non hoc dicimus. Superflua tua necessaria sunt alii. Audistis modo, cum Evangelium legeretur : « Quicumque dederit

[1] Psal. LXXV, 9. — [2] 3 Reg. XVII, 6. — [3] Prov. XXII, 2.

» calicem aquæ frigidæ uni ex minimis meis propter me, » non perdet mercedem suam [1]. » Regnum cœlorum venale proposuit, et pretium ejus calicem aquæ frigidæ esse voluit. Sed quando pauper est qui facit eleemosynas, tunc debent eleemosynæ ejus esse calix aquæ frigidæ. Qui plus habet, plus faciat. Vidua illa de duobus minutis fecit : Zacchæus dimidium rerum suarum dedit, et ad reddendas fraudes suas, aliud dimidium reservavit [2]. Eleemosynæ illis prosunt, qui vitam mutaverunt. Das enim Christo egenti, ut peccata tua redimas præterita. Nam si ideo das, ut liceat tibi semper impune peccare; non Christum pascis, sed judicem corrumpere conaris. Ergo ad hoc facite eleemosynas, ut vestræ orationes exaudiantur, et adjuvet vos Deus ad vitam in melius commutandam. Et qui commutatis eamdem vitam, in melius commutate, ut per eleemosynas et orationes deleantur mala vestra præterita, et futura bona veniant sempiterna.

[1] Matth. x, 42, et Marc. ix, 40. — [2] Marc. xii, 42, et Luc. xix, 8.

SERMO XL[1].

De eodem loco Ecclesiastici v, 8. *Ne tardes converti ad Deum etc.* In eos qui conversionem de die in diem differunt, quorum alii male sperando, alii desperando pereunt.

I. Frequenter, fratres, cum Psalmista cantavimus : « Sustine Dominum, viriliter age, et confortetur cor » tuum, et sustine Dominum[2]. » Quid est, « Sustine Dominum ? » Ut tunc accipias, quando dabit ; non tunc exigas, quando vis. Tempus dandi nondum est : sustinuit te, sustine illum. Quid est quod dixi, Sustinuit te, sustine illum ? Si jam juste vivis, si jam ad illum conversus es, si tibi displicent facta tua præterita, si jam placuit tibi eligere vitam bonam novam ; noli festinare exigere. Sustinuit te, ut mutares vitam malam : sustine illum, ut coronet vitam bonam. Nam si et ille non sustineret, non esset cui daret. Sustine ego, quia sustentatus es.

II. Tu vero qui non vis corrigi, o quisquis hic es qui adhuc non vis corrigi ; quasi unus sit : magis dicere debui : Quicumque hic estis. Tu tamen qui hic es, qui non statuisti corrigi : sic loquar quasi ad unum : Quisquis non vis corrigi, quid tibi promittis ? Desperando peris, an sperando ? Quisquis desperando peris, hoc dicis in animo tuo : Iniquitas mea super me est, in peccatis meis contabesco ; quæ mihi spes est vivendi ? Audi Prophetam dicentem : « Nolo mortem impii, tantum revertatur impius a via sua » pessima, et vivat[3]. » Qui sperando peris, hoc dicis in

[1] Alias 11 inter Homil. 50. — [2] Psal. XXVI, 14. — [3] Ezech. XXXIII, 11.

animo tuo : Bonus est Deus, misericors est Deus, ignoscit omnia, non reddit mala pro malis. Audi Apostolum dicentem : « Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te » adducit[1] ? »

III. Quid ergo restat ? Quia si obtinuimus apud te aliquid, si intravit in cor quod dixi ; video quid mihi respondeas. Verum est, nec despero, ut desperando peream ; nec spero male, ut sperando peream. Non mihi dico : Iniquitas mea super me est, jam nullam spem habeo. Nec mihi illud dico, Bonus est Deus, nemini reddit mala. Nec illud dico, nec illud dico : premit me Propheta, premit me Apostolus. Et quid dicis? Adhuc modicum tempus vivam quomodo volo. Isti sunt qui nos fatigant : plurimi sunt, molesti sunt. Adhuc modicum tempus vivam quomodo volo, postea quando me correxero, utique verum est quod dixit Propheta : « Nolo mortem impii, tantum re- » vertatur impius a via sua pessima, et vivat. » Quando conversus fuero, delebit omnia mala mea : quare non addo aliquid voluptatibus meis, et vivo quantum volo, quomodo volo, postea me conversurus ad Deum ?

IV. Quare hoc dicis, frater? Quare? Quia promisit Deus indulgentiam, si me mutavero. Video, scio, promisit Deus indulgentiam ; per sanctum Prophetam hanc promittit, et per me minimum servum suum promittit : verum est quod promittit, hanc promisit per unicum Filium suum. Sed quid vis addere dies malos diebus malis? Sufficiat diei malitia sua[2]. Malus dies hesternus, malus et hodiernus, malus et crastinus. An putas esse bonos dies, quando facis satis voluptatibus tuis, quando in luxuriis enutris cor tuum, quando insidiaris alienæ pudicitiæ, quando fraude contristas proximum tuum, quando commendata negas, quando falsum pro nummo juras? Quando

[1] Rom. II, 4. — [2] Matth. VI, 34.

exhibes tibi bonum prandium, ideo putas quia bonum diem ducis? Unde fieri potest ut dies bonus sit, cum malus sit homo? Malos dies vis addere malis diebus?

V. Rogo, aliquantum, inquit, dimittatur mihi. Quare? Quia promisit mihi Deus indulgentiam. Sed crastino die te victurum nemo tibi promisit. Aut lege mihi, quomodo legis Prophetam, Evangelium, Apostolum, quia cum te converteris, delet Deus omnes iniquitates tuas: lege mihi, ubi tibi promissus est crastinus dies, et vive crastino die male. Quanquam, frater meus, non tibi hoc debui dicere. Longa erit forte vita tua: si longa erit, bona sit. Quare vis habere longam vitam et malam? Aut longa non erit; et illa longa debet te delectare, quæ non habet finem: aut longa erit; et quid mali erit, quia diu bene vixisti? Tu male vis diu vivere, bene non vis? Et tamen crastinum diem nemo tibi promisit. Corrige te, audi Scripturam: « Ne tardes converti ad Deum [1]. » Verba ista mea non sunt: sed et mea sunt. Si amo, mea sunt: amate, et vestra sunt. Sermo iste quem modo dico, Scripturæ sanctæ est: si contemnis illum, adversarius tuus est. Sed audi Dominum dicentem: « Concorda cum adversario » tuo cito [2]. » Audiant omnes, verba recito Scripturæ divinæ. O male dilator, o crastini male appetitor, audi Dominum dicentem, audi Scripturam sanctam prædicentem. De isto loco speculator sum. « Ne tardes » converti ad Deum, neque differas de die in diem. » Vide si non vidit illos, vide si non inspexit illos qui dicunt: Crastino bene vivo, hodie male vivam. Et cum cras venerit, hoc dicturus es. « Ne tardes converti ad Deum, » neque differas de die in diem. Subito enim veniet ira » ejus, et in tempore vindictæ disperdet te [3]. » Numquid ego hoc scripsi? Numquid ego delere illud possum? Si

[1] Eccli. v, 8. — [2] Matth. v, 25. — [3] Eccli. v, 9.

delevero, timeo deleri. Tacere illud possum : timeo tacere. Prædicare cogor : territus terreo. Timete mecum, ut gaudeatis mecum. « Ne tardes converti ad Deum. » Domine, vide quia dico : Domine, scis, quia terruisti me, cum tuus Propheta legeretur. Domine, nosti in illa cathedra timorem meum, cum tuus Propheta legeretur. Ecce dico, « Ne » tardes converti ad Deum, neque differas de die in diem. » Subito enim veniet ira ejus, et in tempore vindictæ » disperdet te. » Sed nolo perdat te.

VI. Nolo mihi dicas : Perire volo : quia ego nolo. Melius est ergo, nolo meum, quam volo tuum. Si lethargicus pater tuus ægrotaret inter manus tuas, et tu adesses juvenis ægrotanti seni, et diceret medicus : Periclitatur pater tuus; somnus iste gravedo est quædam lethalis; observa eum, noli eum permittere dormire; si videris eum dormire, excita eum ; si parum est excitare, vellica ; si et hoc parum, stimula eum, ne moriatur pater tuus : adesses juvenis seni onerosus. Ille in dulcem morbum resolutus iret, oculos gravedine illa premente clauderet, tu contra clamares patri : Noli dormire. At ille, Dimitte me, dormire volo. Et tu, Sed medicus dixit : Si voluerit dormire, non dormiat. At ille, Rogo, dimitte me, mori volo. Sed ego nolo, dicit filius patri. Cui? Utique optanti se mori. Et tamen vis differre mortem patris tui, et aliquando diutius vivere cum morituro sene patre tuo. Dominus tibi clamat : Noli dormire, ne in æternum dormias : evigila, ut mecum vivas, et patrem habeas quem non efferas. Audis, et surdus es.

VII. Quid ego feci speculator? liber sum, non vos gravo. Scio dicturos quosdam : Quid nobis voluit dicere? Terruit, gravavit nos, reos nos fecit. Imo a reatu volui liberare. Fœdum est, turpe est : nolo dicere malum, nolo dicere periculosum, nolo dicere exitiosum; turpe est ut vos fal-

lam, si Deus me non fallit. Dominus mortem minatur impiis, nequissimis, fraudatoribus, sceleratis, adulteris, voluptatum inquisitoribus, suis contemptoribus, de temporibus murmurantibus et mores suos non mutantibus : Dominus illis mortem minatur, gehennas minatur, interitum sempiternum minatur. Quid volunt, ut ego promittam quod ille non promittit ? Ecce dat tibi securitatem procurator : quid tibi prodest, si paterfamilias non acceptet ? Procurator sum, servus sum : vis dicam tibi : Vive quomodo vis, Dominus te non perdet ? Securitatem tibi procurator dedit : nihil valet securitas procuratoris. Utinam Dominus tibi daret, et ego te sollicitum facerem. Domini enim securitas valet, etiam si nolim. Mea vero nihil valet, si ille noluerit. Quæ est autem securitas, fratres, vel mea vel vestra, nisi ut Domini jussa intente et diligenter audiamus, et promissa fideliter expectemus ? In his fatigamur, quia homines sumus : ipsius adjutorium imploremus ; ad illum ingemiscamus. Preces nostræ non sint pro rebus sæcularibus prætereuntibus, transitoriis, et vice vaporis evanescentibus : sed sint preces nostræ pro ipsa implenda justitia, et sanctificatione pro nomine Dei : non pro vincendo vicino, sed pro vincenda libidine : non pro sananda carne, sed pro domanda avaritia. Hinc sint preces nostræ : intus nos adjuvent luctantes, ut coronent vincentes.

SERMO XLI[1].

De eo quod scriptum est Ecclesiastici xxii : *Fidem posside cum primo in paupertate ipsius, ut et bonis ejus perfruaris.*

I. Cum divinæ Scripturæ legerentur, de quarum sententiis omnibus nunc loqui non valemus, animadverti unam sententiam, verborum numero brevissimam, pondere autem sensus amplissimam, unde elegi, adjuvante Domino, huic tantæ expectationi Charitatis Vestræ, pro virium nostrarum mediocritate servire, et ministrare vobis de cellario Dominico, unde et ego vobiscum vivo. Hæc ergo sententia est, de qua loquor : « Fidem posside cum » proximo in paupertate ipsius, ut et bonis ejus perfrua» ris[2]. » Accipiamus hanc primum ut videtur sonare simpliciter, ut eam possunt intelligere omnes, etiam qui nulla Scripturarum divinarum secretiora rimantur. « Fi» dem, inquit, posside cum proximo in paupertate ipsius, » ut et bonis ejus perfruaris. » Verum est, inquit, qui simpliciter audivit : quando amicus pauper est, non ei frangenda est fides; permanendum cum illo est, nec mutanda amicitia, facultate mutata; sed servanda fides, voluntate firmata. Amicus enim meus, si cum dives esset, amicus fuit; cum pauper est, amicus non est; non ipse mihi amicus, sed aurum ejus fuit. Si autem amicus meus ipse homo fuit; et manente auro, et recedente auro, ipse est qui fuit : quare ergo modo non sit amicus, qui etsi per-

[1] Alias II, ex Sirmondianis. — [2] Eccli. xxii, 28.

didit thesaurum, non perdidit animum? Equum si emerem, de tractis ornamentis et strato, nudum forte non despicerem; et amicus mihi vestitus placuit, expoliatus displicet? Bene ergo præcipit Scriptura divina salubriter omnino et accommodatissime moribus hominum, « Fidem posside cum proximo tuo in paupertate » ipsius. »

II. « Ut et bonis ejus perfruaris. » Quid ergo, accedentes ad posteriorem partem hujus sententiæ, talem cogitationem habebimus de amico, ut dicamus nobis : Manendum est cum illo et servanda illi fides est in paupertate ejus, ut et bonis ejus perfruamur? Erit enim dives qui modo pauper est, et non te admittet ad divitias suas, cujus paupertatem superbus antea fastidisti. Posside ergo cum illo fidem, etiam cum pauper est, ut et bonis ejus perfruaris, quando illi accesserunt divitiæ, et cum illo gaudeas in eis. Posside cum illo fidem : pauper est, sed magnam possessionem habet fidem. Qui parabas cum illo et volebas possidere terram, si haberet terram, quam possideretis simul, quanto firmius cum illo possides fidem? Talis est enim forte amicus tuus, ut ei possit aliquis improbus auferre possessionem : numquid poterit auferre fidem? Quid est ergo, « Ut et bonis ejus perfruaris? » Utique quia ex paupere poterit fieri dives, et perfrueris divitiis ejus, quia ejus paupertatem non aspernatus es.

III. Prior quidem pars sententiæ hujus, secundum istum intellectum popularem, placet mihi : posterior tamen, fateor, offendit me. Si enim propterea manes cum amico in paupertate ejus ut quando dives fuerit, perfruaris divitiis ejus; adhuc non amicum, sed aliud aliquid amas in amico. Fides et spes duæ amicæ bonæ sunt et major his charitas. « Manent, inquit Apostolus, tria » hæc, fides, spes et charitas; major autem horum est

» charitas. Sectamini charitatem [1]. » Interrogo ergo amicum de amico. Dic mihi, obsecro te : Fidem possides cum isto in paupertate ejus? Fidem possides cum isto in paupertate ejus? Plane, inquit : audivi enim hoc in sacra Scriptura, et commendavi cordi meo, et in memoria mea reposui : libens recolo, libentius facio. Audivi enim sanctum verbum : « Fidem posside cum proximo in pau- » pertate ipsius. » Et ego : Quare hoc facis? an propter illud quod sequitur, « Ut et bonis ejus perfruaris? » Quid ergo expectas? Ut quando, inquit, dives fuerit, et bona accesserint, admittat me ad bona sua, quia non fastidivi mala ipsius. Patere ergo adhuc me paululum interrogantem. Quid si iste, cum quo paupere possides fidem, nunquam erit dives? quid si pauper futurus est usque ad mortem? Perit fides, quia decepta est spes? Quia non poteris aurum possidere cum divite, pœnitebit te fidem possedisse cum paupere? Si sapit humanum, imo si sapit verum, hac interrogatione turbabitur, et dicet mihi : Verum dicis. Bona res est, fidem possidere cum proximo; sed si dicas : Spe possidetur fides cum proximo paupere, ut ad ejus divitias perveniamus, ut in eis cum illo communionem habeamus ; sine dubio cum mortuus fuerit iste pauper, non accedentibus quæ sperabantur divitiis, totius illius boni pœnitebit nos, quod bene mulsimus, male fundemus. Vides ergo altius esse istam sententiam perscrutandam, non quomodo vulgariter intelligi potest, sed quomodo divina auctoritate condita est, ad aliquid magnum insinuandum, præcipiendum, imperandum nobis, ubi spes nostra non fallatur, ne pœniteat fidem possedisse. Ad sententiam nostram non poteris sic pervenire.

IV. Ergo attende illum pauperem Lazarum jacentem

[1] I Cor. XIII, 13, et XIV, 1.

ante januam divitis. Pauper iste miserabiliter fuit infirmus : nec saltem ipsius tenebat sanitatem corporis, quod est patrimonium pauperi. Ulcerosus etiam fuit, canes lingebant ulcera ejus. Erat autem in illa domo dives, qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide, et nolebat fidem possidere cum paupere. Merito Dominus Jesus, fidei amator et dator, plus attendit ipsam fidem in paupere, quam aurum et delicias in divite : plus attendit pauperis possessionem, quam divitis elationem. Nam ideo pauperem illum nominavit ; illius autem nomen esse tacendum judicavit. « Erat, inquit, dives » quidam, qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide: pauper autem quidam nomine Lazarus[1]. » Nonne videtur vobis de libro recitasse, ubi nomen pauperis scriptum invenit, divitis non invenit? Liber enim ille vivorum erat atque justorum, non superborum et iniquorum. Nominabatur dives ille ab hominibus, pauper tacebatur : contra Dominus pauperem nominavit, divitem tacuit. Noluit ergo fidem possidere cum paupere dives ille. Mortui sunt ambo. « Contigit mori inopem illum, et auferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est dives, » et sepultus ; (nam fortasse ille nec sepultus est) : et » cum apud inferos, ut legimus, in tormentis esset, » levavit oculos suos a longe, et vidit pauperem in sinu » Abrahæ, quem contempsit ante januam suam. » Non cum illo potuit habere communem requiem, cum quo fidem noluit habere communem. « Pater, inquit, Abraham, mitte » Lazarum, ut intingat digitum suum in aquam, et stillet » in linguam meam; quia crucior in hac flamma. » Responsum est, « Memento, fili, quia percepisti bona tua in vita » tua, Lazarus autem mala : nunc ergo hic requiescit, tu » vero torqueris. Et super hæc omnia, chaos magnum et

[1] Luc. XVI, 19, etc.

» inter nos et vos, nec a nobis quisquam ad vos transire » potest, nec a vobis ad nos transmeare. » Vidit sibi ille negatam misericordiam, quia ipsam negaverat. Vidit quod verum esset « Judicium sine misericordia illi qui » non fecerit misericordiam[1]. » Et qui noluit suo tempore pauperis misereri, fratrum suorum sero misertus est. « Mitte ergo, inquit, Lazarum; habeo ibi quinque fratres, » dicat eis quid hic agitur, ne et ipsi veniant in hunc » locum tormentorum. » Et contra hoc responsum est : « Si » nolunt venire in hunc locum tormentorum, habent » Moysen et Prophetas, ipsos audiant. » Ille qui solebat irridere Prophetas, simul utique cum fratribus suis : credo enim, imo non dubito, quia cum ipsis fratribus suis loquens de Prophetis monentibus bona, prohibentibus mala, terrentibus de tormentis futuris et futura præmia promittentibus, irridebat hæc omnia, dicens cum fratribus suis : Quæ vita post mortem? quæ memoria putredinis ? qui sensus cineris? Omnes illuc feruntur, et sepeliuntur ; quis inde reversus auditus est? Recolens hæc verba sua, propterea volebat Lazarum redire ad fratres suos, ut jam non dicerent : Quis inde reversus est? Et ad hoc apte digneque responsum est. Videtur enim fuisse iste Judæus, et propterea dixisse, « Pater Abra» ham. » Ergo optime et congruenter responsum est : « Si Moysen et Prophetas non audiunt, nec si quis a » mortuis resurrexerit, persuadebuntur. » Impletum est in Judæis, quia Moysen et Prophetas non audierunt, nec Christo resurgenti crediderunt. Nonne hoc illis ante prædixerat : « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi[2]. »

V. Remansit ergo ille dives sine adjutorio, finitis deliciis temporalibus, in pœnis æternis. Non fecit justa, audivit digna. « Memento quia percepisti bona tua in vita tua. » Hæc

[1] Jacob. II, 13. — [2] Joan. V, 46.

ergo vita, quam vides, non est tua. « Percepisti bona tua. » Hæc ergo quæ de longinquo suspiras desiderans, non sunt tua. Ubi sunt verba divitum, et divitibus adulantium, quando vident aliquem deliciis temporalibus affluentem, abundantem in terra, terram rapientem et exaggerantem, et trahentem ad se plumbum cum quo demergatur? Grande enim pondus illum divitem ad inferna perduxit, et sarcina gravis usque ad ima depressit. Non enim audierat : « Venite ad me qui laboratis, et onerati estis. » Jugum meum lene est, et sarcina mea levis est [1]. » Sarcina Christi pennæ sunt. His pennis ille pauper in sinum Abrahæ volavit. Dives ergo hoc audire noluit. Adulantium enim linguas audivit. His linguis adversus Prophetas obsurduit : linguis male laudantium et dicentium : Soli estis, soli vivitis. Ergo, « Percepisti bona tua in vita tua. » Hæc enim bona tua existimasti : alia non credidisti, non sperasti : percepisti illa in vita tua. Illam enim solam vitam tuam putasti, quando post mortem nihil futurum sperasti, nihil triste timuisti. « Percepisti ergo bona tua in » vita tua : Lazarus autem mala. Non dixit, « sua » ; sed « mala, » quæ homines putant, quæ homines timent, quæ homines pro magno devitant. Percepit hic Lazarus mala. Bona tua tunc non percepit : nec tamen perdidit. Sicut autem non additum est, « sua ; » sic nec hoc additum est, « in vita sua. » Alia enim erat vita ipsius, quam sperabat in sinu Abrahæ. Nam hic mortuus erat, hic non vivebat : illa morte mortuus erat, quam dicit Apostolus : « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum » Christo in Deo [2]. » Pauper mala temporalia ferebat : Deus autem bona ejus differebat, non auferebat. Quid ergo dives apud inferos desideras, quod cum divitiis frue-

[1] Matth. XI, 28. — [2] Coloss. III, 3.

reris, non sperasti? Nonne tu es ille, qui pauperis contemptor, Moysen prophetam irridebas? Noluisti ergo fidem possidere cum proximo in paupertate ejus, modo frueris bonis ejus? irrisisti eum, quando audisti, « Fidem posside » cum proximo in paupertate ipsius, ut et bonis ejus per- » fruaris. » Modo vides longe bona ejus, et non cum eo possides. Ventura enim erant illa bona, ventura invisibiliter. Quando enim non videbantur, credenda erant, ne quando videntur, remaneret tibi dolere posse, et non posse tenere.

VI. Ergo, fratres, quantum mihi videtur, eliquata est ista sententia. Intelligenda est quippe christiane a Christianis, ne sic possideamus fidem cum proximo paupere, ut divitias ei venturas temporaliter speremus, et ad eas cum illo possidendas fidem nostram servemus. Non sic omnino, non sic. Sed quomodo, nisi secundum præceptum Domini nostri : « Facite vobis amicos de mammona » iniquitatis, ut et ipsi recipiant vos in tabernacula » æterna? » Sunt hic enim pauperes non habentes tabernacula, ubi nos ipsi recipiant. Facite eos amicos de mammona iniquitatis, id est, de lucris quæ iniquitas vocat lucra. Sunt enim lucra, quæ justitia vocat lucra : ipsa sunt in thesauris Dei. Nolite contemnere pauperes, non habentes quo redeant, non habentes quo intrent. Habent quo intrent, habent tabernacula, habent et æterna. Habent quo frustra recipi optabitis, sicut dives ille, si non eos nunc in vestra receperitis : quia « Qui recipit justum » in nomine justi, mercedem justi accipiet ; qui prophe- » tam recipit in nomine prophetæ, mercedem prophetæ » accipiet : et qui dederit uni ex minimis meis calicem » aquæ frigidæ tantum in nomine Discipuli, amen dico

[1] Luc. xvi, 9.

» vobis, non perdet mercedem suam [1]. » Fidem quoque possidet cum proximo in paupertate ejus; ideo bonis ejus perfruetur.

VII. Dicit tibi et Dominus tuus, ipse qui cum dives esset, pauper factus est : exponit tibi melius et solidius istam sententiam. Nam forte de illo paupere quem suscepisti in domum tuam, dubitat aliquantum et hæsitat animus tuus, utrum verax homo sit, an forte fallax simulator hypocrita : titubat animus in facienda misericordia, quoniam cor inspicere non potes. Fac et cum malo, ut pervenias et ad bonum. Qui timuit ne bona sua semina in vias, in spinas, in lapides caderent, piger seminare hyeme, esurivit æstate. Verumtamen dicit tibi Dominus tuus, de quo utique non dubitas, si Christianus es : « Ego propter te » factus sum pauper, cum dives essem. Qui cum in forma Dei esset, (quid illa forma ditius?) non rapinam » arbitratus est esse æqualis Deo ; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, (quid forma Dei ditius? » quid forma servi pauperius?) in similitudinem hominum factus, habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem » autem crucis [2]. » Adde adhuc : « Sitiit in cruce, accepit potum, non a miserante, sed ab insultante; et bibit acetum in morte fons vitæ. Noli aspernari, noli contemnere, noli dicere : Ergo Deus meus homo factus est? Ergo Deus meus occisus est, crucifixus est? Etiam, plane, ita, crucifixus est. Paupertas ejus tibi commendatur. Longe a te fuit : propinquavit tibi paupertate. « Fidem posside » cum proximo tuo in paupertate ipsius. » Certe hic nusquam vacillat, nusquam caligat ista sententia. Pro nomine proximi, accipe nomen Christi, et humilis accipe. Humilis enim congruis humili, altum humilis cupis : hu-

[1] Matth. x, 41, 42 — [2] Philip. II, 6, etc.

milis accipe, et intellige proximum. Prope est enim Dominus his qui obtriverunt cor : ut dicas in oratione tua : « Sicut proximum, sicut fratrem nostrum, ita complace» bam. » Unum ergo verbum, quod Propheta addidit proximum nominans[1] : prophetica enim locutio aliquantum fuerat tegenda sacramenti velamine, ut desiderabilius quæreretur, ut suavius inveniretur. Ubi ergo ille proximum nominavit, tu Christum nomina ; quia et ille Christum ita prophetice nominavit : tu Christum nomina, et vide currentem liquidam sententiam, et tanquam de fonte veritatis irrigantem sitim tuam. « Fidem posside cum Christo » in paupertate ipsius, ut et bonis ipsius perfruaris. » Quid est, « Fidem posside cum Christo? » In eo quod propter te homo factus est, in eo quod de virgine natus est, in eo quod accepit contumelias, quod flagellatus est, quod ligno suspensus, quod lancea vulneratus, quod sepultus : noli ista spernere, non tibi incredibilia videantur : et sic fidem posside cum proximo. Hæc est enim paupertas ejus. Quid est autem, « Ut et bonis ejus per» fruaris? » Audi, quia hoc voluit : audi, quia ideo in paupertate ad te venit : audi vocem pauperis propter te Domini Dei tui ditantis te : vide quomodo bonis ejus perfruaris, si fidem cum eo in paupertate servaveris. « Pa» ter, inquit, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum[2]. »

[1] Psal. XXXIV, 14. — [2] Joan. XVII, 24.

SERMO XLII[1].

De eo quod scriptum est in Isaïa, cap. I : *Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum?* Et in Psal. CXXXIX. *Libera me, Domine, ab omni malo.*

I. Ego, fratres, vires parvas habeo, sed verbum Dei magnas habet. Valeat in cordibus vestris. Ergo et quod lente dicimus, valde auditis, si obedieritis. Tanquam per nubem suam, per Isaïam prophetam Dominus tonuit : si sensum habetis, expavistis. Manifeste enim dixit, nec expositorem habent ista necessarium, sed factorem. « Quo mihi, inquit, multitudinem sacrificiorum vestrorum[2]? » Quis enim exquisivit ista de manibus vestris? Deus nos quærit, non nostra. Sed sacrificium Christiani est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanet, nisi reus? Ab eis peccatis et delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per eleemosynas : quæ sunt duorum generum, erogando et remittendo; erogando quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. Hæc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breviavit super terram, ut esset fructuosum, et non onerosum, quam breviter fuerit complexus, audite : « Remittite, inquit, et remittetur vobis; date, et dabitur vobis[3]. Remittite, et remitetur vobis, » pertinet ad ignoscendum : « Date, et dabitur vobis, » pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna, qua ignoscis homini, nihil perdis.

[1] Alias 29 ex Homiliis 50. — [2] Isaï. I, 11. — [3] Luc. VI, 37, 38.

Ecce statim veniam petit, ignovisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum, ubi jubemur erogare indigentibus, grave videtur : quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit non habebit.

II. Equidem et hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit : « Prout quisque habet, non ut aliis sit refectio, » vobis angustia[1]. » Metiatur ergo unusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra : det, non perit quod dat. Non dico : Hoc non perit ; sed dico : Hoc solum non perit. Alia vero quæ non dederis, et abundant tibi, aut cum vivis amittis, aut cum moreris dimittis. Deinde, fratres mei, tanta promissio quo nos hortetur, attendite : « Dimittite, inquit, et dimittetur vobis; date, et dabitur » vobis. » Quando dicit : « Date et dabitur vobis, » attende cui dicat. Homini dicit Deus, mortali dicit Immortalis, mendico dicit tantus paterfamilias. Neque enim hoc revocaturus est quod dedimus. Invenimus quem fœneremus. Demus in usuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quod damus. Et pro modicis rebus, pro frivolis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, æterna, incorruptibilia, sine fine manentia : quid multa dicturus sum? se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et ut noveris te ipsi dare, audi illum dicentem : « Esurivi, et dedistis mihi manducare; » sitivi, et dedistis mihi potum ; hospes fui, et suscepistis » me; nudus fui, et vestistis me; æger, visitastis me; inclu- » sus, venistis ad me. » Et dicent illi : « Quando te vidimus » in his necessitatibus constitutum, et ministravimus tibi? » Et ille : « Quando uni ex minimis meis fecistis, mihi fe- » cistis[2]. » Dat de cœlo, accepit in terra. Ipse dat, ipse accipit. Quasi fœnus trajectitium facis. Hic das, ibi recipis :

[1] 2 Cor. VIII, 13. — [2] Matth. XXV, 35, etc.

hic das res perituras, ibi recipis res sine fine mansuras.

III. Et quandocumque dicis Deo : « Libera me, Do- » mine, ab homine malo[1] » : hoc enim modo cantavimus. Scio enim quo gemitu dicas : « Libera me, Domine, ab ho- » mine malo. » Quis enim in isto sæculo non patitur aliquem hominem malum? Quando ergo hoc dicis Deo : « Libera me, Domine, ab homine malo; » sicut totis præcordiis dicis, sic intentis oculis te prius attende. « Libera » me, Domine, ab homine malo. » Fac tibi respondisse Deum. A quo? Dicturus es a Gaio, a Lucio, a nescio quo quem pateris. Et respondet tibi : De te mihi nihil dicis. Si ab homine malo libero te, prius es liberandus a te ipso. Pateris malum, noli te ipsum pati malum. Videamus si invenit in te, quid tibi faciat alter malus. Quid tibi faciat malus? Tu noli esse malus. Non tibi dominetur avaritia, non te calcet concupiscentia tua, non te trituret ira tua. Isti hostes interiores tui sunt. Tu ipse non tibi aliquid facias. Videamus quid tibi facit vicinus malus, patronus malus, potens malus : videamus quid tibi facit. Justum te inveniat, Christianum te inveniat : quid tibi facturus est? Quod Stephano Judæi fecerunt. Faciendo malum, miserunt ad bonum. Ergo quando petis ut liberet te Deus ab homine malo, attende te, noli tibi parcere : te a te liberet. Quomodo te a te liberat? Dimittendo peccata, donando merita, dando tibi vires pugnandi adversus concupiscentias tuas, inspirando virtutem, dando menti tuæ cœlestem delectationem, qua omnis terrena delectatio superetur. Hæc cum tibi præstat Deus, liberat te a te, et securus expectas in hujus sæculi malis transitoriis cum eis bonis venturum Dominum, quæ transire non possunt. Satis sint vobis. Videtis certe, quia nescio quomodo ego invalidus accedo, et loquendo fortis fio. Tan-

[1] Psal. CXXXIX, 1.

tus est mihi animus, tanta intentio in profectu vestro. Operarius enim in agro fructum sperans, minus sentit laborem. Sitis fructus mei, ut vobiscum sim, et omnes simus fructus Dei.

SERMO XLIII[1].

De eo quod scriptum est in Isaïa, cap. VII. *Nisi credideritis, non intelligetis.*

I. INITIUM bonæ vitæ, cui vita etiam æterna debetur, recta fides est. Est autem fides credere quod nondum vides : cujus fidei merces est, videre quod credis. Tempore igitur fidei tanquam tempore sementis, non deficiamus, et usque in finem non deficiamus : sed perseveremus, donec quod seminavimus metamus. Cum enim aversum esset genus humanum a Deo, et jaceret in delictis suis, sicut Creatore opus habebamus ut essemus, sic Salvatore ut reviviseeremus. Justus Deus damnavit hominem, misericors Deus liberat hominem. « Deus Israël ipse » dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ, benedictus » Deus[2]. » Sed accipiunt credentes, non accipiunt contemnentes.

II. Nec de ipsa fide tamen ita gloriandum est, quasi aliquid nos possimus. Non enim fides nihil est, sed magnum aliquid : quam si habes, profecto accepisti. Quid enim habes, quod non accepisti? Videte, charissimi, unde Domino Deo gratias agatis[3] : ne in aliquo dono ejus ingrati maneatis, et propter hoc quod ingrati estis, quod accepistis perdatis. Laus fidei explicari a me nullo modo

[1] Alias de verbis Apostoli 27. — [2] Psal. LXVII, 36. — [3] I Cor. IV, 7.

potest, sed a fidelibus cogitari potest. Porro si ex aliqua parte, ut dignum est, cogitetur, quis digne cogitet, quam multis donis Dei ipsius præferatur? Et si minora Dei dona in nobis debemus agnoscere, quanto magis illud quod ea superat, debemus agnoscere?

III. A Deo debemus[1] esse quod sumus. Quia quod non nihil sumus, nisi a Deo a quo habemus? Sed sunt et ligna, sunt et lapides, a quo nisi a Deo? Nos ergo quid plus? Non vivunt ligna et lapides: nos autem vivimus. Sed adhuc nobis idipsum vivere cum arboribus frutectisque commune est. Dicuntur enim et vites vivere. Nam si non viverent, non scriptum esset: « Occidit in grandine vi- » neas eorum[2]. » Vivit, cum viret; arescit, cum moritur. Sed vita ista non habet sensum. Quid nos amplius? sentimus. Quinque-partitus corporis notus est sensus. Videmus, audimus, olfacimus, gustamus, tactu etiam per totum corpus nostrum mollia dijudicamus et dura, aspera et lenia, calida et frigida. Est ergo in nobis sensus quinque-partitus: sed hunc habent et bestiæ. Habemus ergo aliquid amplius nos. Et ista tamen quæ enumeravimus, fratres mei, si consideremus in nobis, quantam de his gratiarum actionem, quantam Creatori laudem debemus? Sed tamen amplius quid habemus? Mentem, rationem, consilium, quod non habent bestiæ, non habent volucres, non habent pisces: in eo facti sumus ad imaginem Dei. Denique ubi Scriptura narrat, quod facti sumus; ibi subjungit, ut nos pecoribus non solum anteponat, sed et præponat, id est, ut ea nobis subjecta sint: « Faciamus, » inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram, » et habeat potestatem piscium maris, et volatilium cœli, » et omnium pecorum, et serpentium quæ repunt super » terram[3]. » Unde habeat potestatem? Propter imaginem

[1] *Forte* habemus. — [2] Psal. LXXVII, 47. — [3] Gen. I, 26.

Dei. Unde quibusdam dicitur increpando : « Nolite esse » sicut equus et mulus, quibus non est intellectus[1]. » Sed illud est intellectus, aliud ratio. Nam rationem habemus et antequam intelligamus; sed intelligere non valemus, nisi rationem habeamus. Est ergo animal rationis capax : verum ut melius et citius dicam, animal rationale, cui natura inest ratio, et antequam intelligat jam rationem habet. Nam ideo vult intelligere, quia ratio præcedit.

IV. Hoc ergo unde bestias antecedimus, maxime in nobis excolere debemus, et resculpere quodam modo et reformare. Sed quis poterit, nisi sit artifex qui formavit? Imaginem in nobis Dei deformare potuimus, reformare non possumus. Habemus ergo, ut cuncta breviter retexamus, ipsum esse cum lignis et lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum bestiis, intelligere cum Angelis. Dijudicamus ergo oculis colores, auribus sonores, naribus odores, gustatu sapores, tactu calores, intellectu mores. Intellige. Omnis homo vult intelligere; nemo est qui nolit : credere non omnes volunt. Dicit mihi homo. Intelligam, ut credam. Respondeo : Crede ut intelligas. Cum ergo nata inter nos sit controversia talis quodam modo, ut ille mihi dicat : Intelligam, ut credam : ego ei respondeam : Imo crede, ut intelligas : cum hac controversia veniamus ad judicem, neuter nostrum præsumat pro sua parte sententiam. Quem judicem inventuri sumus? Discussis omnibus hominibus, nescio utrum meliorem judicem invenire possimus, quam hominem per quem loquitur Deus. Non eamus ergo in hac re et in hac controversia ad litteras sæculares; non inter nos judicet Poëta, sed Propheta.

V. Beatus apostolus Petrus cum duobus aliis Christi Domini Discipulis Jacobo et Joanne in monte cum ipso Domino constitutus, audivit vocem delatam de cœlo :

[1] Psal. XXXI, 9.

« Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui ; » ipsum audite[1]. » Quod commendans memoratus Apostolus in Epistola sua dixit : « Hanc vocem nos audivimus » de cœlo delatam, cum essemus cum illo in monte » sancto[2]. » Et cum dixisset : « Hanc vocem nos audivi- » mus de cœlo delatam : » subjunxit atque ait : « Et ha- » bemus certiorem propheticum sermonem. » Sonuit vox illa de cœlo, et certior est propheticus sermo. Attendite, charissimi, adjuvet Dominus et voluntatem meam et expectationem vestram, ut dicam quod volo, quomodo volo. Quis enim nostrum non miretur delata voce de cœlo certiorem propheticum sermonem ab Apostolo dictum esse? Certiorem sane dixit : certiorem, non meliorem, non veriorem. Tam enim verus ille sermo de cœlo, quam sermo propheticus; tam bonus, tam utilis. Quid est ergo, Certiorem, nisi in quo magis confirmetur auditor? Quare hoc? Quoniam sunt homines infideles, qui sic detrahunt Christo, ut dicant eum magicis artibus fecisse quæ fecit. Possent ergo infideles etiam vocem delatam de cœlo, per conjecturas humanas, et illicitas curiositates ad magicas artes referre. Sed Prophetæ ante fuerunt; non dico ante istam vocem, sed ante Christi carnem. Nondum erat homo Christus, quando misit Prophetas. Quisquis eum dicit magum fuisse : si ergo magicis artibus fecit ut coleretur et mortuus, numquid magus erat, antequam natus? Ecce quare ait apostolus Petrus : « Habemus certio- » rem propheticum sermonem. » Vox de cœlo, qua fideles admoneantur; propheticus sermo, quo infideles convincantur. Intelleximus, quantum mihi videtur, charissimi, quare dixerit apostolus Petrus : « Habemus certiorem pro- » pheticum sermonem, » post vocem de cœlo delatam.

[1] Matth. XVII, 5. — [2] II Petr. I, 18.

VI. Et ipsa Christi quanta dignatio? Petrus iste, qui sic loquitur, piscator fuit : et modo magnam laudem habet orator, si potuerit ab illo intelligi piscator [1]. Propterea primis Christianis loquens apostolus Paulus ait : « Videte » vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes » secundum carnem, non multi potentes, non multi nobi- » les : sed infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, » et stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et » ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ » non sunt tanquam sint, ut ea quæ sunt evacuarentur [2].» Si enim diligeret Christus primitus oratorem, diceret orator : Eloquentiæ meæ merito electus sum. Si eligeret senatorem, diceret senator : Dignitatis meæ merito electus sum. Postremo, si prius eligeret imperatorem, diceret imperator : Potestatis meæ merito electus sum. Quiescant et differantur isti, paululum quiescant; non omittantur, non contemnantur; sed aliquantulum differantur, qui possunt gloriari de semetipsis. Da mihi, inquit, illum piscatorem, da mihi idiotam, da mihi imperitum, da mihi eum, cum quo non dignatur loqui senator, nec quando emit piscem : Ipsum, inquit, da; hunc si implevero, manifestum erit quod ego facio. Quanquam et senatorem, et oratorem, et imperatorem ego sum facturus : quandocumque facturus ego et senatorem, sed certius ego piscatorem. Potest senator gloriari de semetipso, potest orator, potest imperator : non potest nisi de Christo piscator. Veniat propter docendam humilitatem salubrem, prius veniat piscator; per ipsum melius adducitur imperator.

VII. Mementote ergo piscatorem sanctum, justum, bonum, Christo plenum, ad cujus missa per mundum retia capiendus cum cæteris etiam populus iste pertinuit. Ergo

[1] Florus ad I Cor. I. — [2] I Cor. I, 26-28.

mementote eum dixisse : « Habemus certiorem propheticum » sermonem. » Da mihi ergo ad illam controversiam judicem Prophetam. Quid inter nos agebatur ? Tu dicebas : Intelligam, ut credam ; ego dicebam : Ut intelligas, crede. Nata est controversia, veniamus ad judicem, judicet Propheta, imo vero Deus judicet per Prophetam. Ambo taceamus. Quid ambo dixerimus, auditum est. Intelligam, inquis, ut credam : Crede, inquam, ut intelligas. Respondeat Propheta : « Nisi credideritis, non intelligetis[1]. »

VIII. Putatis autem, charissimi, nihil dicere etiam illum qui dicit : Intelligam, ut credam ? Quid enim nunc agimus, nisi ut credant, non qui non credunt, sed qui adhuc parum credunt ? Nam si nullo modo credidissent, hic non essent. Fides eos adduxit, ut audiant ; fides eos fecit præsentes verbo Dei : sed ipsa fides, quæ germinavit, irriganda est, nutrienda est, roboranda est. Hoc est quod agimus. « Ego, inquit, plantavi ; Apollo rigavit : sed Deus » incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est ali» quid, neque qui rigat ; sed qui incrementum dat Deus[2]. » Loquendo, hortando, docendo, suadendo plantare possumus et rigare, non autem incrementum dare. Noverat autem ille cum quo loquebatur, qui fidei suæ germinanti et adhuc teneræ, et adhuc infirmæ, et ex magna parte titubanti, non tamen nullæ fidei, sed alicui fidei adjutorem orabat, cui dicebat : « Credo, Domine[3]. »

IX. Modo cum Evangelium legeretur, audistis : « Si po» tes credere, ait Dominus Jesus patri pueri ; si potes cre» dere, omnia possibilia sunt credenti[4]. » Et ille intuens semetipsum, et positus ante semetipsum, non habens temerariam confidentiam ; sed prius discutiens conscientiam, vidit in se esse aliquam fidem, vidit et titubationem, utrumque vidit. Unum se habere confessus est, et alteri

[1] Isaï. VII, 9. — [2] I Cor. III, 6, 7. — [3] Marc. IX, 23. — [4] Ibid. 22.

adjutorium postulavit. « Credo, inquit, Domine. » Quid sequebatur, nisi, « Adjuva fidem meam [1]? » Non hoc dixit, Credo, Domine; video hic aliquid unde non mentior; credo, verum dico : sed video hic etiam nescio quid, quod mihi displiceat. Stare volo : sed adhuc nuto. Stans loquor, non cecidi, quia credo : sed tamen adhuc nuto : « Adjuva incredulitatem meam. » Ergo, charissimi, et ille quem contra me constitui, et propter cujus controversiam inter nos natam Prophetam judicem postulavi, non nihil dicit etiam ipse, cum dicit : Intelligam, ut credam. Nam utique modo quod loquor, ad hoc loquor, ut credant qui nondum credunt : et tamen nisi quod loquor intelligant, credere non possunt. Ergo ex aliqua parte verum est quod ille dicit, Intelligam, ut credam : et ego qui dico, sicut dicit Propheta : Imo crede, ut intelligas : verum dicimus, concordemus. Ergo intellige, ut credas : crede, ut intelligas. Breviter dico quomodo utrumque sine controversia accipiamus. Intellige, ut credas, verbum meum; crede, ut intelligas, verbum Dei.

[1] Març. IX, 23

SERMO XLIV[1].

De verbis Isaïæ, cap. LIII, (14.)

I. De Domino et Salvatore nostro, fratres dilectissimi, ante multa tempora prophetatum est, « Ascendet sicut » virgultum, et sicut radix in terra sitienti[2]. » Quare ut radix ? Ideo : « Non est species illi, neque honor. » Passus est, humiliatus est, consputus est : non habebat speciem ; homo apparebat, cum Deus esset. Sed quomodo radix non est pulchra, sed intus habet vim pulchritudinis suæ. Attendite, fratres mei, videte misericordiam Dei. Attendis arborem pulchram, amœnam, foliis virentem, fructibus opulentam, laudas. Delectat aliquid de fructu carpere, sub umbra ejus sedere et requiescere ab æstu : laudas totam illam pulchritudinem. Si radix ostendatur tibi, nulla pulchritudo in ea est. Noli contemnere quod abjectum est : inde processit quod miraris, « Ut radix in terra sitienti. » Attendite modo claritatem arboris.

II. Crevit Ecclesia, crediderunt gentes, victi sunt terræ principes sub nomine Christi, ut essent victores in orbe terrarum. Positum est collum eorum sub jugo Christi. Persequebantur ante Christianos propter idola, persequuntur idola propter Christum. Omnes confugiunt ad auxilium Ecclesiæ, in omni pressura, in omni tribulatione sua. Crevit illud granum sinapis[3], factum est majus super omnia olera ; veniunt volatilia cœli, superbi sæculi, et

[1] Alias 36 ex Homiliis 50. — [2] Isaï. LIII, 2. — [3] Matth. XIII, 31.

requiescunt sub ramis ejus[1]. Unde hæc tanta pulchritudo? Dé nescio qua radice surrexit : et ista pulchritudo in magna gloria est. Quæramus radicem. Consputus est, humiliatus est, flagellatus est, crucifixus est, vulneratus est, contemptus est. Ecce hic species non est : sed in Ecclesia gloria radicis pollet. Ergo ipsum describit sponsum, illum contemptum, inhonoratum, abjectum. Sed modo videre habetis arborem, quæ surrexit de ista radice, et implevit orbem terrarum. « Radix in terra sitienti. »

III. « Non est species illi, neque honor : et vidimus » illum, et non habuit speciem neque decorem[2]. Nonne » hic est fabri filius[3]? » Quam non habuit decorem, ut diceretur : « Nonne verum dicimus quia dæmonium habes[4]? » In nomine ipsius dæmonia fugiebant; et illi objicitur, quia dæmonium habebat. Sed quare hoc? « Vidimus eum, » et non habebat speciem neque decorem. » Quæ est species illius intus, ubi non videbatur? « In principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum[5]. » Quæ est species illius? » Qui cum in forma » Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo[6]. »

IV. Et ubi visus est non habere speciem neque decorem? « Et non habuit speciem : sed vultus ejus abjectus, » et deformis positio ejus ab omnibus hominibus. Homo » in plaga[7]. » In plaga homo, ante plagam Deus, post plagam homo Deus, « Homo in plaga, et qui sciat ferre » infirmitates. » Infirmitates quorum? Ipsorum a quibus patiebatur. Medicus ferebat infirmitates phreneticorum; et cum ipse crucifigeretur, orabat et dicebat : « Pater, » ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt[8]. » Attendite : amemus sponsum. Quanto magis deformis nobis commendatur, tanto charior, tanto dulcior est factus sponsæ.

[1] Luc. XIII, 19. — [2] Isaï. LIII 2. — [3] Marc. VI, 3 — [4] Joan. VIII, 48. — [5] Id. I, 1. — [6] Philip. II, 6. — [7] Isaï. LIII, 3. — [8] Luc. XXIII, 34.

« Propter quod et avertit se. » Avertit se ne illum intelligerent illi qui eum crucifigebant. « Facies ejus injuriata » est, nec magni æstimata est. »

V. « Hic infirmitates nostras portat, et pro nobis in do» loribus est : et nos existimavimus illum in doloribus » esse, et in plaga, et in pœna. Ipse autem vulneratus » est propter peccata nostra, et infirmatus est propter ini» quitates nostras. Eruditio pacis nostræ in eum, livore » ejus sanati sumus. Omnes ut oves erravimus, et Dominus » tradidit illum pro peccatis nostris[1]. » Evangelium est, an prophetia? Quid dicunt contra ista Judæi? Nonne mirum est audire illos ista, habere illos ista, legere illos ista, non invenire de quo dici potuerit, nisi de illo uno qui in Evangelio prædicatur per orbem terrarum, et adhuc non esse Christianos, sed sic illos esse cæcos adversus evidentissima eloquia Prophetarum? Noli mirari cæcitatem Judæorum de Christo : Ecce transit quod dicitur de sponso, incipit dici et de sponsa ; et quomodo in sponso mirabaris cæcitatem Judæorum, sic in sponsa miraberis cæcitatem hæreticorum.

VI. Jam modo miremur cæcitatem Judæorum. « Do» minus tradidit illum pro peccatis nostris : et ipse, quo» niam male tractatus est, non aperuit os. Ut ovis ad » immolandum ductus est : ut agnus ante eum qui se ton» deret fuit sine voce, sic non aperuit os suum. In hu» militate judicium ejus sublatum est[2]. » Et ne contemnas, « Generationem ejus quis enarrabit? » Quam generationem? « Ante luciferum genui te[3]. » Ecce una generatio. Ante luciferum, ante omnia quæ facta sunt, ante omnes Angelos ; ante omnem creaturam. Quare? « Quia omnia per ipsum facta sunt[4]. » Sed forte secunda ejus generatio narratur. Quis illam narrat? Fide concipitur,

[1] Isaï. LIII, 4-6. — [2] Ibid. 7, 8 — [3] Psal. CIX, 3 — [4] Joan I, 3

masculus non accedit, uterus Virginis tumet : procedit tanquam sponsus de thalamo suo[1]. « Mirabilis ista genera» tio. » Mirabilis est humana, quia sine patre : mirabilis illa, quia sine matre. « Ut ovis ad immolandum duc» tus est, ut agnus ante eum qui se tonderet, sic non » aperuit os suum. In humilitate judicium ejus sublatum » est. Generationem ejus quis enarrabit? Quoniam tolle» tur de terra vita ejus. » Resurrectionem ejus prædicat. Videtis quia vere Dominus (quasi possit quid nisi vere Veritas,) hoc dicebat : « Quæ scripta sunt in Lege, et Pro» phetis, et Psalmis de me[2]. » Quia oportebat Christum pati et resurgere, audistis. » Et resurgere, modo audistis : « Quoniam tolletur de terra vita ejus. Et prædicari » in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum » per omnes gentes, incipiens ab Jerusalem[4] : » audietis illud et ab isto Propheta; non quia debemus Prophetam præponere Domino. Præco præcessit, judex secutus est. Non sua, sed judicis verba præco dicebat, et judex consequens verba sua in præcone firmavit. « Quoniam tolle» tur de terra vita ejus. Ab iniquitatibus populi mei duc» tus est ad mortem. » Audiebatis modo dicentem illis : Quid vobis feci? Si invenistis in me peccatum, arguite. Et illi, « Crucifige, crucifige : » ut putabant hominem, tamen innocentem. Ergo, « Ab iniquitatibus populi mei » ductus est ad mortem. »

VII. « Dabo ergo malos pro sepultura ejus. » Quid est hoc, « Dabo malos pro sepultura ejus, et divites pro » morte ejus[5]? » Malos propter sepulturam, divites propter mortem. « Dives ille ab Arimathæa Joseph, cum » Dominus penderet in cruce, intravit ad Pilatum, et » petiit corpus ejus : obsecutus est, ut sepeliret[6]. » Dati

[1] Psal. XVIII, 6. — [2] Luc. XXIV, 44. — [3] Ibid. 46. — [4] Ibid. 47. — [5] Isaï. LIII, 9. — [6] Matth. XXVII, 57.

sunt divites pro morte ejus : sepelivit pauperem, in quo divitias requirebat. Ergo, « Divites propter mortem » ejus. » Quod postea dixit, primo factum est : quod primo dixit, postea factum est. « Malos pro sepultura » ejus. » Ubi ostendimus? Intraverunt Judæi ad Pilatum, et dixerunt ei : « Domine, audivimus quia ille » planus[2], id est, ille impostor, dixit Discipulis suis, » quia resurrecturus erit occisus : jube custodiatur sepul- » crum, ne forte veniant Discipuli ejus nocte, et aufe- » rant eum, et fiat error major priore. Ait illis Pilatus : » Habetis milites, ite, custodite sicut vultis[3]. » Acceperunt milites, posuerunt ibi. Mali sunt isti : ipsi sunt dati propter sepulturam ejus ad custodiendam. Sed unde probamus, quia mali sunt? Milites innocentes erant missi : judex eis præcepit; venerunt ad sepulcrum, custodierunt. Audi quia mali sunt : lege Evangelium. Postea quam resurrexit Dominus, et viderunt Angelum, conterriti et consternati sunt. Quando dictum est aliis : « Nolite timere » vos, » isti timore perculsi, quia fide sublevati non sunt. Et tamen cum ista scirent, venerunt ad Judæos, dixerunt illis ista omnia. Dixerunt Judæi : Damus vobis pecuniam. Ergo mali erant; veritatem absconderunt, mendacium vendiderunt. Et quomodo mendacium vendiderunt? Non mirum, mendacium vendiderunt, mendacium cæci cæcis. Dicite, (dictum est illis,) quia dormientibus vobis venerunt Discipuli ejus, et subtraxerunt eum. O vanitas vendens vanitatem vanitati! Audituri sunt vani et credituri. Hodieque hoc est apud Judæos, sic habet ipsa fama, quam vana, quam falsa, quam inanis. Testimonium Martyrum nolunt audire, ut vivant; et testimonium dormientium audiunt, ut pereant. Si dormiebant custodes, unde potuerunt scire, quis illum tulerit de sepulcro? Aut quid vigi-

[1] Græc. ὁ πλάνος. — [2] Matth. 65-65.

labas, male? O male, de quo non sine causa dixit Propheta : « Dabo malos pro sepultura ejus. » O mali, o pessimi, aut vigilabatis, et custodire debuistis ; aut dormiebatis, et quid sit factum nescitis. Impletum est enim quod Spiritus sanctus per Psalmistam multo ante prædixerat : « Co» gitaverunt consilium, quod non potuerunt stabilire[1]. »

(VIII. Nos ergo (15,) fratres charissimi, pro quorum salute ista omnia et prædicta sunt et impleta, gratias agamus divinæ misericordiæ, et quantum possumus, totis viribus laboremus, ut beneficia Dei non nobis judicium pariant, sed profectum : ut cum tremendus judicii dies et tempus reddendæ rationis advenerit, quidquid nobis Dominus et Salvator noster contulit judicatus, integrum inveniat judicaturus. Et quidem ille cum venerit, redditurus est quod promisit, sed requisiturus est quod redemit : et quod in primo adventu contulit, exacturus est in secundo. Quamvis multum præsumere debeamus de misericordia Dei, non tamen negligenter debemus timere justitiam ejus. Cum justitia enim te judicabit, qui cum misericordia te redemit. Nam quod tam longo tempore peccamus et parcit, non est negligentia, sed patientia. Non ille potentiam perdidit, sed nos ad pœnitentiam reservavit. Timeamus ergo justitiam, cujus misericordiam desideramus. Parcit enim modo, sed non tacet : sed et si tacet, non semper tacebit. Audiamus ergo eum dum non tacet in præcepto, si volumus ut nobis parcat, cum non tacuerit in judicio. Modo enim nobis prærogatur misericordia, tunc a nobis exigetur justitia, et reddet unicuique secundum opera sua ; ac fiet illud quod Apostolus dixit : « Judicium sine misericordia illi qui non fecit mi» sericordiam[2].) »

[1] Psal. xx, 12. — [2] Jacob. II, 13.

SERMO XLV[1].

De eo quod in Isaïa cap. LVII, scriptum est : *Qui autem dediti erunt mihi, possidebunt terram, et inhabitabunt montem sanctum meum.* Et de Apostolo, *Has ergo promissiones habentes, charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatione carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.*

I. In omnibus lectionibus, quas recitatas audivimus, si animadvertit Charitas Vestra primam lectionem Isaïæ prophetæ, quia omnia quæ lecta sunt nec meminisse, nec dicere possumus, recentissimum arbitror residere potuisse in cordibus vestris, quo conclusit lector : « Qui autem dediti » mihi erunt, possidebunt terram, et inhabitabunt mon» tem sanctum meum[2]. » Deinde ascendit Apostolica lectio, et inde cœpit : « Has ergo promissiones habentes, » charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatione car» nis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore » Dei[3]. » Procurante divina misericordia, quæ nos regit, et quæ nobis esurientibus escas præparat, non solum corporum reficiendorum, propter quas oriri facit solem super bonos et malos, et pluit super justos et injustos[4], sed etiam propter famem cordis nostri, quam patimur in hac eremo, et morimur, nisi manna pluat : mensam ergo suam nobis præparante Domino, nulla humana industria procurante, quod ipse novit, factum est, ut se lectiones sic sequerentur, ut in Isaïa promitteretur nobis aliquid, in Apos-

[1] Alias. 12 ex Sirmondianis. — [2] Isaï. LVII, 13. — [3] 2 Cor. VII, 1. — [4] Matth. V, 45.

tolo autem diceretur : « Has ergo promissiones habentes, » charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatione » carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in ti- » more Dei : » quasi una lectio esset Prophetæ et Apostoli. Quid enim ait Apostolus? « Has ergo promissiones » habentes, charissimi : » et ibi non est dictum quas promissiones, non quia non ibi sunt; sed quia non inde cœpit lector : et tanquam quærebat animus auditoris, de quibus promissionibus dicat Apostolus : « Has ergo promissiones » habentes, charissimi, mundemus nos ab omni coinqui- » natione carnis et spiritus. » Magnum enim negotium nobis imponitur, et non parvus labor, mundare nos ab omni coinquinatione carnis et spiritus : et nemo suscipit hunc laborem, nisi audiat promissionis mercedem. Cum ergo laborem mundationis carnis et spiritus nemo suscipiat, nisi præmio invitatus; nescio quomodo factum est, ut lector ab indictione laboris inciperet, et a promissione mercedis non inciperet. Sed Deus noluit fraudare auditorem intentum. Si forte dubitabat suscipere laborem mundationis carnis et spiritus, qui non audierat mercedem, armet se ad principium lectionis Apostolicæ : promissiones autem si quærit, attendat ad finem lectionis Propheticæ. Ubi enim finivit Prophetica lectio, ibi est promissio : unde cœpit Apostoli lectio, ibi est operis indictio.

II. Erigamus ergo nos, et mundemus ab omni coinquinatione carnis et spiritus, has promissiones habentes. Quas promissiones? « Qui autem mihi dediti erunt, di- » cit Dominus per Isaïam, possidebunt terram, et inhabi- » tabunt montem sanctum meum. Has ergo promissiones » habentes, mundemus nos ab omni coinquinatione carnis » et spiritus. » Dicit aliquis : Et propterea me mundabo a coinquinatione carnis et spiritus, ut possideam terram et inhabitem montem? Procul dubio quærendum, quid

sibi vult possessio terræ et montis habitatio : ne forte sperent homines latas possessiones se accepturos, et non finiant cupiditatem, sed differant; imo augeant, et contemnant parva, putantes se de ipso genere accepturos esse majora. Quis enim non contemnat unam centuriam, si illi promittatur quia possessurus est centum[1]? Aut quis non contemnat delicias unius prandii, forte pauperioris et frugalioris, si dicatur ei : Nisi te continueris, non venies ad illam cœnam lautissimam et opimam? Qui sic continent a quibusdam præsentibus, non finiunt cupiditates. Timendo ne perdant quod amplius desiderant, ea quæ minora sunt contemnunt; ipsa est tamen cupiditas. Numquid non est avarus, qui contemnit centum folles, ut acquirat mille? Non tibi videatur jam finisse avaritiam, quia invenisti eum contemnentem folles centum. Mille cogitat, ideo centum contempsit. Sunt homines, qui obsequuntur plerumque senibus filios non habentibus, et contemnunt in illis multa, sed majora ex ipsis sperant. Istos misericordes putamus, an cupidos? Ideo plus probantur filii pauperum, quando obsequuntur parentibus pauperibus; quia pietas illos ducit, non merces. Filii autem divitum quando obsequuntur parentibus suis, non probatur pietas, et si est, latet: quia etsi videtur a Deo, ab hominibus videri non potest. Adeo et ipsi parentes male sentientes plerumque de filiis suis, cum putant quia propter pecuniam illis obsequuntur filii sui, cum expediat aliquando filiis eorum ut emancipentur a parentibus, exigit forte aliquod commodum uxorem ducturus, aut perveniendi ad aliquem honorem, ut donent illi res suas, et dicunt : Non donabo, nam jam non mihi obsequetur. Qualem sententiam tulit de filio suo, quia ad pecuniam illi obsequitur, non attendens paternam charitatem? Si ergo times ne accepta pecunia non

[1] Vide Enarrat. in Psal. XLIII, n. 16, et Psal. LXXXVI, n. 9.

tibi obsequatur filius tuus, non est amabilis pietas, sed venalis. Quanto melior filius pauperis, filius aliquando senis ærumnosi et egentis, qui nihil expectans a patre suo, quia non habet quod ei dimittat, laboribus et erumna sudoris pascit patrem suum? Aliquando et filii divitum attendentes timorem Dei, non quia expectant aliquid a parentibus suis, sed quia parentes sunt et genuerunt et educaverunt, et Deus præcepit dicens : « Honora patrem tuum et » matrem tuam[1],» ideo obsequuntur : sed latet affectus, ubi propositum est præmium. Eo autem isti acceptiores sunt apud Deum, quia mentem ipsorum non possunt videre homines, et Deus solus videt, nec laudari ab hominibus possunt, sicut Job qui colebat Deum. Putaverunt enim dæmones, quod propter mercedem coleret Deum. Ubi autem probatus est quia gratis coleret? Quia perditis omnibus dixit : « Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, » ita factum est : sit nomen Domini benedictum[2]. »

III. Quare ista dixi, fratres? Quia quotidie non tacet Scriptura monere, ut temporalia contemnentes, æterna diligamus : non tacet omnis pagina divina loqui nobis, aliquando aperte, aliquando in mysterio obscure. Sed nemo fraudari se putet, quando obscure pagina divina loquitur. Ubi a te prodit voluntas Dei, hoc est, ubi aperta est, ibi illam dilige, ibi illam ama, quando aperte monet. Et qualis est in aperto, talis est in obscuro; qualis est in sole, talis est in umbra. Talem illam sequaris, si talem illam legis. Obscurum est enim, ut dixi : « Possi» debit terram, et inhabitabit montem sanctum meum.» Nam si carnaliter accipimus, non nos mundabimus ab omni coinquinatione carnis et spiritus : et sine causa nobis procuravit Deus finem lectionis Propheticæ conjunctum cum principio lectionis Apostolicæ, si propter possi-

[1] Exod. xx, 12. — [2] Job. i, 21.

dendum montem terrenum ad avaritiam nos præparamus, non ad pietatem. Sed quid debemus intelligere montem? Obscurum est quid dixerit montem. Sed si deseruisset nos Deus, nusquam aperte diceret quid sit mons. Ubi autem dicit aperte, ibi ama montem. Ubi aperte tibi commendat montem, et ipsa Scriptura se aperit quid dicat montem, ibi illum ama. Etiam ubi audieris promitti montem talem, illum sequere : qualem amasti in aperto, talem intellige in obscuro. Ubi putamus dictum montem, ut possimus nos mundare ab omni coinquinatione carnis et spiritus? Quis mons nobis promissus est?

IV. Primo terra qualis nobis promittitur sciamus, quam suspirat quodam loco propheta David, et dicit : « Spes » mea es tu, portio mea in terra viventium[1].» Procul dubio ergo est quædam terra viventium, quia ista terra morientium est. Aut si aliquis in ista terra nasceretur nisi moriturus, non diceret illam terram viventium, nisi comparans istam terram et inveniens eam terram esse morientium. Est ergo terra viventium : nam cum æterna et cœlestis sit, terra dicitur quia possidetur, non quia aratur. Habet enim possessorem sine labore : quia et ista possessorem suum exercet in labore, et fatigat in timore. Quid tibi dicitur? Surge, ara terram, ut possis habere unde vivas. Et velis nolis, gemens et suspirans surgis, et operaris; quia sequitur te sententia damnati Adam : « In la» bore vultus tui edes panem tuum[2]. » Cum autem transierit omnis labor et gemitus, erimus in terra viventium. Nihil ibi nascitur et crescit : quidquid ibi est, eodem modo est, sic est semper. Non ibi alternant hyems et æstas, nox et dies. Hic seminatur, ut ibi metatur; si tamen seminatur. Quis est enim qui seminat hic, ut ibi metat? Qui erogat pauperibus. Erogatio pauperibus seminatio est in terra.

[1] Psal. CXLI. 8. — [2] Gen. III, 19.

Semina hic, et ibi invenies messem : æstate non secatur, ut transeat; sed et manducatur, et cum gaudio permanet. Ibi enim justitia saginaris. Terra illa habet panem suum. Quis est iste panis? Qui huc inde ad nos venit : « Ego sum, » inquit, panis vivus qui de cœlo descendi[1]. » Qualis est iste panis? « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quo- » niam ipsi saturabuntur[2]. »

V. Audivimus panem de terra illa, audiamus et montem. « Inhabitabunt, inquit, in monte sancto meo. » Puto enim invenimus in alia sancta Scriptura, quia mons et ipse Christus est. Qui est panis, ipse est et mons : sed panis, quia pascit Ecclesiam; mons autem, quia corpus ejus est Ecclesia. Ipsa Ecclesia est mons : et quid est ipsa Ecclesia? Corpus Christi. Adjunge illi caput, et fit unus homo. Caput et corpus, unus homo. Caput quis est? Hic qui natus est de Virgine Maria, qui suscepit carnem mortalem sine peccato, qui a Judæis cæsus, flagellatus, contemptus, crucifixus : qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter justificationem nostram. Ipse est caput Ecclesiæ, ipse panis de illa terra. Corpus autem ejus quod est? Conjux ejus, id est, Ecclesia : « Erunt enim duo in carne » una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in » Christo et in Ecclesia[3]. » Sic et Dominus in Evangelio, cum de viro et de uxore diceret : « Igitur jam non sunt » duo, sed una caro[4]. » Ergo unum voluit esse hominem Deum Christum et Ecclesiam. Ibi caput, et hic membra. Noluit resurgere cum membris, sed ante membra, ut haberent quod sperarent membra. Sed ideo mori voluit caput, ut prius resurgeret caput; prius ire in cœlum caput, ut in capite suo spem haberent cætera membra, et expectarent impleri erga se quod præmissum est in capite.

[1] Joan. VI, 51. — [2] Matth. V, 6. — [3] Ephes. V, 31, 32. — [4] Matth. XIX, 6.

Quid enim opus erat Christo mori, Verbo Dei, per quod facta sunt omnia, de quo dicitur : « In principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum : omnia per ipsum facta sunt[1] ? » Et crucifigitur, et irridetur, et lancea percutitur, et sepelitur, et omnia per ipsum facta sunt. Sed quia dignatus est esse caput Ecclesiæ, desperaret de se Ecclesia quia resurgeret, si videret quia non resurrexisset caput. Resurrexit ergo caput, et visum est resurgere caput. Primo a mulieribus visum est, et nuntiatum est viris. Primæ mulieres viderunt resurgentem Dominum, et Evangelistis futuris Apostolis a mulieribus Evangelium annuntiatum est, et per mulieres illis Christus annuntiatus. Evangelium enim latine bonus nuntius est. Qui græce noverunt, sciunt quid sit Evangelium. Evangelium ergo bonus nuntius. Quid tam bonum nuntium possumus dicere, quam quia resurrexit Salvator noster; aut quid majus prædicaturi erant, quam quod eis fœminæ nuntiaverunt? Sed quare fœmina nuntiavit Evangelium? Quia per fœminam mors emendata est. Etenim fœminam nuntiantem mortem consolata est fœmina nuntians vitam, quia mortua erat propinans mortem. Per fœminam seductus est Adam, ut caderet in mortem : per fœminam nuntiatus est Christus, jam resurgens non moriturus. Sic et nos futuri sumus resurgere et erimus mons sanctus Dei. In hoc monte habitat qui deditus est Deo. « Qui autem mihi dediti erunt, pos» sidebunt terram, et inhabitabunt montem sanctum » meum : » id est, non recedent ab Ecclesia. Modo laboremus in Ecclesia, postea hæreditabimus Ecclesiam. Quando enim ibi erit gaudium nostrum sempiternum, non ibi erimus nisi possessores, non autem laborabimus.

VI. Sed evidenter inveniamus alibi montem istum : nam

[1] Joan. I, 1.

quasi obscurum videtur. Potest aliquis dicere : Ubi mons Ecclesia? et quando mons Christus? et quando mons corpus Christi? Evidentissime Daniel dicit : nemo inde dubitat. Visionem vidit Daniel, jam numquid indiget expositore? Videat Charitas Vestra. Quædam verba ibi forte indigent expositione, quæ in nomine Christi exposita aperientur vobis. Videte si potest dici nisi de Christo. » Vidi, dixit Daniel, et ecce lapis abscissus de monte sine » manibus[1]. » Non hoc dixit, Sine manibus erat ille lapis : sed sine opere humano præcisus lapis de monte; non humanæ manus accesserunt, ut lapis de monte præcideretur. Novit Charitas Vestra, quia non præciduntur lapides de monte, nisi accedentibus manibus humanis. Ille autem præcisus est de monte sine manibus : et venit, et confregit omnia regna terrarum. Nescio si versatur ante oculos vestros nisi Christus, de quo dictum est : « Adorabunt eum omnes reges terræ[2]. » Ipse confregit omnia regna terrarum. Superbus rex ante se nullum regem vult habere; modo omnes reges Christum habent regem. Confregit ergo omnia regna terrarum, ut ille regnet. Et quid dicit iste? « Crevit lapis ille, et factus » est mons grandis, ita ut impleret universam faciem » terræ. » Jam puto quia agnoscitis Christum. Audistis de terra : « Qui dediti mihi erunt, possidebunt terram[4]. » Audistis et de monte : « Et inhabitabunt montem sanc» tum meum. Has ergo promissiones habentes, charissimi, » mundemus nos ab omni coinquinatione carnis et spi» ritus. » Sed forte vultis nosse, quid est præcidi sine manibus. Hoc enim quasi obscure ibi positum est : quibusdam vero jam occurrit, antequam dicam : sed patiantur moras aliquas propter alios, qui cogitare inde non possunt, nisi per nos aliquid audierint. Quid est sine ma-

[1] Dan. II, 34. — [2] Psal. LXXI, 11. — [3] Dan. II, 35. — [4] Isaï. LVII, 13.

nibus? Sine opere hominis. Et illud advertat Charitas Vestra, fratres, lapidem præcisum de monte, et factum esse montem. De monte præcisus, et mons factus est crescendo : sed qualis mons factus? Non talis, qualis ille unde præcisus est : nam de illo monte, unde præcisus est, non dictum est : « Crevit et implevit universam terram. » Duo montes sunt ergo : primus mons Synagoga : secundus Ecclesia : primus mons, populus Judæorum ; secundus mons, populus Christianus. Sed, ut fieret populus Christianus magnus mons, et impleret universam terram, de illo monte præcisus est lapis, quia de Judæis venit Christus. Quare ergo sine manibus? Sine opere humano. Christus enim natus de Virgine, sine complexu maritali conceptus est.

VII. Ergo manifestum istum montem habemus. Non nobis proponamus montes, aut qualis est Giddaba, aut quales sunt quicumque nobis nominantur. Aliquando enim carnaliter accipientes homines, ut puta, legunt : « Exaudiet illum de cœlo sancto suo [1]. » Bene aliquando de monte, et loquitur Christum : et currunt homines in montem orare, quasi ibi exaudiat Deus. Carnaliter sapientes, quia vident plerumque nubes inhærere in lateribus montium, ascendunt in montes, ut proximi sint Deo. Oratione tua vis contingere Deum? humilia te. Iterum, quia diximus, Vis contingere Deum? humilia te : ne carnaliter accipias, descendens in hypogæas, ut ibi roges Deum. Nec hypogæas, nec montem quæras. In corde tuo habe humilitatem, et Deus tibi dabit altitudinem ; veniet ad te, et erit tecum in cubiculo tuo. Ergo qualem montem habemus Christum, Ecclesiam habemus, Ecclesiam amemus. Crevit et implevit mons iste universum orbem terrarum. Manifestum est, quia non sunt in

[1] Psal. XIX, 7.

isto monte qui in parte sunt, et non tenent nobiscum universam terram. Commemoramini, fratres, quiam omnis pagina armat et implet nos contra linguas hominum, quas quotidie patimur. Si dixisset : Crevit ille mons, et implevit universam Africam, numquid dicerent illi, nisi quia pars Donati est? Compressit linguas ipsorum crescendo. Tantum crevit, ut obturet ora verbosorum. Quo enim iit cresendo ? Per universam terram. Nam mons ille, unde præcisus est, non crescendo implevit universam terram ; quia etsi impleverunt universam terram Judæi, quia debellati sunt, et suam terram perdiderunt; dispersi sunt per terram pœna meritorum, non magnitudine incrementorum. Dominus autem Christus lapis angularis, subegit regna hominum, fregit regna dæmonum, humiliavit omnes reges ut cresceret, crevit et implevit universam faciem terræ. Audeo dicere: Adhuc crescit, adhuc sunt loca, quæ implet.

VIII. Tu ergo ama ipsum montem, et para te habitare ipsum montem in æternum; et munda te ab omni coinquinatione carnis et spiritus, has promissiones habens. Quas promissiones? Si vis possidere terram, et inhabitare montem sanctum, munda te ab omni coinquinatione carnis et spiritus. Quæ sunt coinquinationes carnis? Intendat Charitas Vestra, et hoc debemus dicere. Quæ sunt coinquinationes carnis? Non ubi casu transit homo, et tangit aliquid aut pede, aut etiam facie; aut si contingat homini labi pede, et ita cadere, ut in lutum, aut in cœnum veniat, coinquinata est facies. Facilis est ista coinquinatio; quomodo solet dici, levatur, et exit. Coinquinatio vero carnis, quæ cavenda est, non huc exit, nisi de coinquinatione spiritus, et sic coinquinat carnem. Coinquinatio spiritus quæ est? Libido. Coinquinatio carnis? Perpetratio adulterii. Habes duo; surrexit libido, jam coinquinatus est spiritus, nondum accessit adulte-

rium, nondum caro coinquinata est. Sed quid prodest, quia caro munda est et habitator carnis immundus? Ille qui forte mundus est in carne, adulterum eum Deus tenet in corde, sicut Dominus dicit : « Amen » dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscen- » dam eam, jam mœchatus est eam in corde suo[1]. » Ista est coinquinatio spiritus. Quando autem fit perfecta sanctificatio? Quando est et carnis et spiritus. Sunt enim homines, qui temperant se a factis, et non temperant se a cogitationibus malis : faciunt mundationem carnis, et non faciunt mundationem spiritus. Tales ideo non faciunt, quia timent homines. Libido ardet, timor revocat. Quid times? Inveniri et damnari; inveniri et expompari. Ergo incoinquinata videtur caro, sed non est perfecta sanctificatio : quia quid dicit Apostolus? « Mundemus nos » ab omni coinquinatione carnis et spiritus : » ut quomodo te temperas a malis factis, sic te temperes a mala voluntate, a malis cogitationibus. A malo facto contine, et mundas te a coinquinatione carnis : a mala voluntate abstine te, et mundas te a coinquinatione spiritus.

IX. Et sequitur : « Perficientes sanctificationem in ti- » more Dei. » Magnifice addidit, « in timore Dei. » Ecce quia non perficit homo sanctificationem, nisi in timore Dei. Quæ est perfecta sanctificatio? Sanctificatio et corporis et spiritus. Si sit corporis, et spiritus non sit, imperfecta est. Nam illud non potest esse spiritus sanctificatio, et corporis non esse. Esse corporis, et non esse spiritus, potest : esse spiritus, et non esse corporis, non potest. Qui enim est mundus spiritu, operari flagitia non potest. Unde hoc? « Ex corde enim procedunt, ait Domi- » nus, adulteria, homicidia[2]. » Homo enim non potest perpetrare per membra, quod non sibi in corde dixerit.

[1] Matth. v, 28. — [2] Id. xv, 19.

Verbum in corde concepit, et deputatum est in opus. Ideo quodam loco Dominus : « Mundate quæ intus sunt, ait ; » et quæ foris sunt, munda erunt [1]. » Non dixit : Mundate quæ foris sunt. Si a corpore inciperet, restabat ut moneret nos, ut mundaremus et animum : si autem ab animo, non opus est ut mundemus corpus ; quia animi munditiam sequitur corporis munditia. Ergo apostolus Paulus, quia cœpit a carne, opus erat ut diceret et de spiritu, « Perficientes sanctificationem. Mundemus nos ab » omni coinquinatione carnis et spiritus ; » quia potest incoinquinata esse caro, non faciens adulteria, fornicationes, et talia : sed tamen esse libidines, et cogitationes, et malæ voluntates in anima. Et subjecit, « Perficientes » sanctificationem in timore Dei. » Quis ergo facit sanctificationem corporis, et non facit animæ ? Qui homines timet et non Deum. Nam qui in timore Dei est, perfecit sanctificationem. Ideo certe noluisti perpetrare adulteria, ne sciret homo : timore hominum tenuisti carnem a commissis malis : ideo noluisti committere ubi videt homo. Si et Deum times, noli et ibi, ubi videt Deus, et perfecisti sanctificationem. Intende : O si possem, ait aliquis, pervenire ad illam fœminam : sed non possum, diligenter custoditur, maritum vigilantem habet, ministrum non habeo ; si ausus fuero, comprehendor. Facit quasi mundationem corporis : intus autem quia vult, non facit mundationem spiritus. Ideo timebat in corpore facere, ne videret homo : et non timet intus facere, ubi videt Deus : oculos hominis vitat, et Dei non timet. Quis ergo perficit sanctificationem ? Qui in timore Dei est. « Perficientes sanctificatio- » nem in timore Dei. » Timor hominum forte corpus potest ab immunditia temperare ; animam autem, nonnisi timor Dei. Sanctificavit animum ? Securus est de corpore. Qui

[1] Matth, xxiii, 26.

vestitus est, mundus sit, et vestis ipsa munda erit. Inhabitator bonus et sanus sit, et non timeat ruinam domus suæ.

X. Quid enim ista caro? Non illam debemus contemnere. Quid enim hoc? Fœnum, sed aurum erit. Noli contemnere fœnum, mutabitur in aurum. Ille enim, qui potens fuit mutare aquam in vinum, potens est mutare fœnum in aurum, et de carne facere Angelum. Si de sordibus fecit hominem, de homine non faciet Angelum? Attendat enim Charitas Vestra unde factus est homo, et videte si vel cogitare illud volumus. De istis sordibus fecit hominem, et præfecit aliis animalibus; de homine non faciet Angelum? Faciet prorsus. Amicos suos sibi fecit homines, non illos facturus est Angelos? « Jam non dicam vos servos, sed amicos[1]. » Adhuc carnem portantibus, adhuc morientibus, adhuc in ista egestate et fragilitate vitæ versantibus dixit : « Jam vos non dicam » servos, sed amicos. » Et quid est daturus amicis? Quod in se ipso ostendit resurgente. Coronabuntur, et convertentur in gloriam cœlestem, et erunt æquales Angelis Dei. Nulla erit corruptio, nulla titillatio[2]. Non ibi nobis dicetur : « Mundate vos ab omni coinquinatione carnis et » spiritus. » Non laborabimus, nec nobis promittetur præmium; quia jam accepimus. Nec nobis dicetur ut gemamus; quia jam laudamus. Sicut enim caro mortalis convertitur in corpus Angeli; sic et gemitus convertetur in laudes. Hic pœnitentia, et pressura, et gemitus : ibi laudes, lætitia, et gaudium. Postea ergo, modo non est lætitia. Sed ubi? In spe. Nondum tenes, sed sperando gaudes : quia qui promisit non potest decipere; quia qui promisit, habet et dat.

[1] Joan. xv, 15. — [2] Luc. xx, 36.

FINIS TOMI CENTESIMI VIGESIMI-QUARTI.

ANNOTATIONES.

Annotatio (1) pag. 205.

Sirmondus hoc loco putat indicari Constantinum Magnum, qui, teste Chrysostomo in III adversus Jud. homil. Judæos, quod urbem suam contra interdictum instaurare aggressi essent, amputatis auriculis male mulctatos in diversas regiones sparsit, ut terrori cæteris essent, ne idem in posterum conarentur. Sed profecto Judæi Severo imperante jam erant patrio solo exclusi, ex Tertulliano in Apolog. cap. 21, et lib. contra Jud. cap. 13. Imo ipsos longe ante Severum Hadrianus prohibuerat Jerosolymorum accessu, ex Eusebio, lib. IV histor. cap. 6. Itaque hic non singularem hominem, sed eum præ oculis habet Augustinus, qui Romanum imperium gerebat, eo quo loquitur ævo jam Christianus.

Annotatio (2) pag. 241.

Hinc facile intelligas Sermonem ab Augustino habitum esse in aliena ecclesia, forte apud Carthaginenses : certe quidem apud homines ludis deditos et spectaculis, a quibus passim revocat infra.

Annotatio (3) pag. 270.

Quadrant hæc maxime in Donatistas, ad quos Augustinus in Epist. LXXVI, n. 2 scribit : *Majores enim vestri, in quorum sacrilega præcisione perseveratis, quidam gestis municipalibus Codices sanctos et instrumenta Ecclesiæ persecutoribus tradiderunt, etc. De crimine traditionis, de quo ipsi inter se jam consenserant, inauditos damnaverunt.* Vide Epist. CV, n. 2, et Enarrat. Psal. X, n. 4.

Annotatio (4) pag. 271.

Sic ipsi quidem catholici episcopi, honorem suum pro concilianda Ecclesiæ pace deponere parati, scribunt ad Marcellinum Collationis Carthaginensis cum Donatistis habitæ cognitorem, in epistola inter Augustinianas CXXVIII, n. 3 : *An vero ille de cœlis in membra humana descendit, ut membra ejus essemus, et nos, ne ipsa ejus membra crudeli divisione lanientur, de cathedris descendere formidamus? etc. Nam qua fronte in futuro sæculo promissum a Christo sperabimus honorem, si Christianam in hoc sæculo noster honor impedit unitatem?*

Annotatio (5) pag. 328.

Eadem est quæ basilica major Carthagine, in qua corpora sanctarum martyrum Perpetuæ et Felicitatis sepulta scribit Victor in lib. de persecutione Vandalica. Hæc ipsa in concilio Carthaginensi II duplici nomine appellatur basilica Perpetua Restituta : in cæteris deinceps conciliis,

quæ ibidem celebrata leguntur, Restituta simpliciter, ut in hoc loco. Sic dictam aliquis credidit a Restituta martyre Neapolitana apud Carthaginem passa. Vindingus vero not. in Serm. alias de Diversis 102 a Restituto episcopo Carthaginensi, in cujus depositione Sermonem ab Augustino habitum testatur Possidius. Baronius denique ad annum 397 hoc nomen sortitam putat, quod possessa diu a Donatistis, fuerit restituta Catholicis. Sic enim in Uzalensi urbe, ecclesia *quæ primitus,* uti narrat Evodius de miraculis S. Stephani lib I, cap. 7, *a Donatistarum divisione usurpata, postea unitati catholicæ est restituta, inde etiam vocabulum sumpsit, et ecclesia Restituta appellari meruit.*

Annotatio (6) pag. 328.

Gladiatoria spectacula Munerum nomine intelligit Sirmondus, cujus nota in hunc titulum sic habet : (Vetus exemplar in fine Sermonis, *Explicit Sermo die Munerum spectaculorum.* De gladiatorum itaque spectaculo accipiendum, quod proprie Munus appellabatur; unde gladiatorum Munus Cod. Theod. *De Gladiatoribus*, lib. II. Et in Kalendario Romano Constantinianorum temporum, mense Decembri, quando committi gladiatores solebant, crebra Muneris est mentio ex A. D. IV. Nonas, quo die initium Muneris annotatur, usque in A. D. IX Kalendas Januarias, quo cruenta, καὶ [illegible] hæc spectacula desinebant, ut Julianus quoque Cæsar docet extrema oratione sua in Solem.) Præterea videsis Sueton. in Cæs. cap. 39, et Augustin. in lib. I contra Academ. n. 2, et in Psal. XXXIX, n. 8, 9, 10, et in Psal. CXLVII, n. 7.

Annotatio (7) pag. 335.

De his Marcellinus Comes in Chronico, Monaxio et Plinta Coss. anno Christi CDXIX. *Multæ Palæstinæ civitates villæque terræ motu collapsæ. Multæ tunc utriusque sexus vicinarum gentium nationes, tam visu quam auditu perterritæ, atque credulæ, sacro Christi fonte ablutæ sunt : omniumque baptizatorum in tunicis crux Christi salvatoris divinitatis nutu ex templo impressa refulsit.* Idatius quoque noster in Chronico : *Durante episcopo quo supra,* id est Joanne, *gravissimo terræ motu sancta in Jerusalem loca quassantur*, etc. Et in Fastis Monaxio et Plinta : *His Consulibus S. Joannes epistolam dirigit per Ecclesias orbis terrarum, quæ habetur de signis terroribusque divinitus perpetratis.* Sirmond.

Annotatio (8) *Ibid.*

Sitifis, quæ provinciæ in Africa nomen dedit, id est, Mauritaniæ Sitifensi. De hoc ejus civitatis terræ motu an meminerint alii, non habeo compertum. Episcopum sane Sitifitum fuisse constat Novatum, qui et hoc ipso anno interfuit, subscripsitque concilio Carthaginensi post consulatum Honorii XII, et paucis ante annis Collationi quoque Donatistarum affuerat. Sirmond.

Annotatio (9) pag. 336.

Ideo pauci ad Ecclesiam, quia plurimi ad spectaculum confluxerant. Sic Enarrat. in Psal. cxlvii, n. 7 : *Propterea hodie non venerunt, quia Munus est*, etc. Vide Chrysostomum in exordio Sermonis de Consubstantiali, et Asterium episcopum de festo Kalendarum.

Annotatio (10) pag. 343.

Verbum Dei soli olim in Ecclesia prædicabant episcopi, quorum id proprie munus erat : post etiam presbyteris, sed non uno apud omnes tempore, permissum. Primi Orientales cœperunt, quod et Pierii presbyteri apud Alexandrinos, et Chrysostomi adhuc idem presbyteri apud Antiochenos, aliorumque apud alios exempla declarant. In Africa inusitatum fuit ante Augustinum, cui primum omnium apud Hipponem ea potestas facta est a Valerio episcopo. Possidius in ejus Vita cap. 5 : *Eidem presbytero potestatem dedit coram se in ecclesia Evangelium prædicandi, ac frequentissime tractandi, contra usum quidem et consuetudinem Africanarum ecclesiarum.* Valerii exemplum postea secuti sunt alii, et Aurelius episcopus Carthagine, cui hoc nomine gratulatus est Augustinus epistola lxxvii (nunc xli) quod usurpare cœpisset, ut presbyteri præsente ipso sermonem populo funderent. Itaque tanquam usu jam in Africa recepto, presbyteros in hoc genere cum episcopis conjungit in Sermone xlix de verbis Domini : *Numquid non ascendit aliquando aut presbyter, aut episco-*

pus, et non dicit aliud de superiore loco, nisi ne rapiantur res alienæ? Apud Gallos serius usurpatum videtur. Nam synodus Vasensis II, quæ centum annis posterior fuit Augustino, verbum faciendi presbyteris dat potestatem : antea ergo non habuisse conjectura est : quam Cyprianus quoque diaconus in Cæsarii Arelatensis episcopi Vita confirmat. SIRMOND. *in hunc locum.*

ANNOTATIO (11) pag. 348.

Manumissiones ut in ecclesia coram episcopo facere liceret, Constantini Magni beneficio indultum est, ut alias observavimus ad Ennodium, apud quem inter Opuscula extat libellus, seu petitorium Agapiti nomine compositum : in quo Gerontium ille servum suum libertate donari postulans ab episcopo, desiderii sui causas persequitur, quæ cum Augustini verbis mirifice consentiunt. SIRMOND. *in hunc locum.*

ANNOTATIO (12) pag. 349.

Frangebantur in manumissione servorum tabulæ, quibus emptio illorum et servitus continebatur. Augustinus Epist. L (nunc CLXXXV, n. 15) de Donatistis : *Pessimorum,* inquit, *servorum, ut liberi abscederent, tabulæ frangebantur.* SIRMOND.

ANNOTATIO (13) pag. 382.

Hinc apparet Carthagine habitum esse hunc Sermonem, et episcopum paulo ante intelligi Carthaginensem, et judicem infra Proconsulem, cui suggestum a Christianis fuerat, ut Herculi illudere liceret. Neque vero Car-

thagine duntaxat, sed aliis Africæ locis, constat in cultu Herculem fuisse, ut apud Suffectanos in provincia Byzacena : ubi cum Herculis statuam comminuissent Christiani, repentino in eos impetu populi cæsi sunt sexaginta. Quam furoris immanitatem exagitans Augustinus Epistola CCLXVII (nunc L) simul Herculem deum, ut hoc loco, scite deridet. SIRMOND.

ANNOTATIO (14) pag. 533.

Possidius in Indiculo cap. IX, Sermonem hunc procul dubio notat istis verbis, *De lectione Isaïæ, Domine, quis credidit auditui nostro?* Mutilus itaque Sermo est, nec priore tantummodo parte, sed posteriore etiam, qua Donatistarum hæresis redarguebatur, minutus esse intelligitur ex n. 5, ubi sic habet : *Incipit dici et de sponsa, et quomodo in sponso mirabaris cæcitatem Judæorum, sic et in sponsa miraberis cæcitatem hæreticorum.* Quibus verbis Augustinus non obscure pollicebatur tractaturum se de subsequenti Isaïæ capite : *Lætare sterilis, etc. Dilata locum tabernaculi tui, etc.* Atque id quod Propheta de Ecclesiæ per omnes gentes extensione dixisset, hac ipsa concione mox videndum significabat n. 2 et n. 6. *Audietis illud,* inquit, *et ab isto Propheta, etc.* Non pauci tales in 50 Homiliarum classe fuerunt minus integri Sermones, in quibus impostorum fraudem fallaciamque quidam non jure conqueritur. Nam qui in Ecclesia legendi essent Augustini Tractatus, necessario plerumque decurtabantur, iisque exordium aptabatur et idonea conclusio. Sic huicce XLIV Sermoni appositam aliunde præfationem esse vides vel ex versiculo Isaiæ, qui altera parte ex versionis Vulgatæ, cum in reliquo cap.

August. sequatur LXX. Conclusionem porto ex Cæsario acceptam opinamur.

ANNOTATIO (15) pag. 538.

Totum quod superest caput V quibusdam abest MSS. videturque Augustinum minus quam Cæsarium nobis exhibere. Confer Sermonem Appendicis XIII, num. 5. Serm. XLIV, n. 6, Serm. XLV, n. 3, et Cæsarii Hom. XXVII.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.		BIBLIOTHECA GALLICA.	
Expositio Epistolæ ad Galatas.	pag. 77	Ejusdem fragmenta, tom. XXI,	pag. 395-397
Sermones.	153	Eorumdem fragmenta, extractæque ex iis sententiæ, tom. XXII,	423-444

INDEX

TOMI CENTESIMI VIGESIMI-QUARTI.

PROPOSITIONES EX EPISTOLA AD ROMANOS.

EPISTOLÆ AD ROMANOS EXPOSITIO.

LIBER UNUS.

EPISTOLÆ AD GALATAS EXPOSITIO.

SERMONES AD POPULUM.

CLASSIS I

Sermones de Scripturis

EXPLICIT INDEX.